Міністерство освіти і науки України
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет міжнародних відносин
Кафедра міжнародних відносин
Науково-аналітичний центр безпеки та медіації

V ВСЕУКРАЇНСЬКА НАУКОВО-ПРАКТИЧНА ІНТЕРНЕТ-КОНФЕРЕНЦІЯ

«АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН І РЕГІОНАЛЬНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ»

11 листопада 2025 р.

Луцьк

УДК 913(21):001.8(063)
А 43

Рекомендовано до друку
Вченою радою факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол №4 від 19 листопада 2025 р.)

Рецензенти:
Наталія Хома – докторка політичних наук, професорка,
професорка кафедри політології та міжнародних відносин
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету «Львівська політехніка»

Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (м. Луцьк, 11 листопада 2025 р.) / укладачі: С.Кулик, О.Борисюк. Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2025. PDF-формат; мережеве видання. 309 с.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність фактів, цитат, власних імен, географічних назв, назв організацій, установ, статистичних даних та іншої інформації несуть матеріалів.

Висловлені авторами думки можуть не збігатися з точкою зору Організаційного комітету Конференції і не покладають на нього ніяких зобов'язань.

Переклади і передруки дозволені лише за згодою авторів матеріалів.

Матеріали конференції розміщені
на сайті кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки за покликанням:
https://surl.li/belunv

Рубрика: Матеріали наукових конференцій кафедри
Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень.
Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції
(м. Луцьк, 11 листопада 2025 р.)
***

ЗМІСТ

НАПРЯМ 2

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Коцан Н.Н., **Ковальчук Л.В.**	Геополітичні чинники ядерного роззброєння України у 1990-х роках XX століття ……...	9
Ковальчук Д.В.	Особливості сучасної зовнішньої політики Федеративної Республіки Німеччини ……	11
Tkach V.	Foreign Economic Relations Between Ukraine and Germany ……	13
Грищук Н.В.	Особливості зовнішньої політики Італійської Республіки щодо України в умовах російсько-української війни ……	15
Дворжак О.В.	Нафта і газ як інструмент зовнішньої політики Ірану …	17
Плисюк Я.І.	Економічні санкції як інструмент зовнішньої політики: ефективність проти Росії та Ірану ……..	19
Вольська В.Ю., **Роговий Б.І.**	Феномен повернення Дональда Трампа: політична стратегія та трансформація, електоральна динаміка …..	22
Шведка А.І., **Кулик С.М.**	Реакція американського суспільства на стратегію масових депортацій президента Д.Трампа 2025 року …..	25
Zavadska M.	Reputation Management of International Organizations After Donald Trump's Rise to Power (2017–2021) …….	29
Науменко Н.С.	Золотовалютні резерви держав світу у 2025 році на тлі американо-китайської тарифної війни ……..	33
Мишляєв Т.Ю.	«Архіпелаг Україна»: потенціал діаспори для об'єднання нації ……..	36
Карпчук Н.П.	Сучасні тенденції європейського популізму ……	38
Бегмат М.О.	Гуманізація міжнародних відносин: тенденції розвитку міжнародного права та прав людини ……..	41
Федірко Б.О.	Особливості імплементації Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні ……	43
Ціватий В.Г.	Концепт «валеологічна дипломатія» і концепт «спортивна дипломатія» у системі міжнародних відносин мондіалізованого світоустрою XXI ст.: інноваційність і кроскультуральність специфічних галузей дипломатії ……	45
Шикула М.В.	Роль стадіонної дипломатії КНР у міжнародних відносинах сучасності ……..	48
Ніколаїду Е.	Публічна і культурна дипломатія Грецької Республіки у XXI ст.: інноваційний дискурс	50
Honcharuk K.	South Korean Government Initiatives as part of Public Diplomacy ……	55
Костючик І.А.	Міжнародна екологічна дипломатія ……..	58
Гоманюк О.О.	Віртуальна дипломатія як результат діджиталізації міжнародних комунікацій ……..	61
Шаповалова О.В.	Інструменти «розумної сили» у зовнішній політиці КНР ……..	63
Жданюк Н.В.	«М'яка сила» як стратегічний ресурс у зовнішній політиці держави ……..	65
Остаповець В.М., **Кулик С.М.**	Концепція «м'якої сили» у системі сучасної зовнішньої політики України …….	68

Туруцька Я.В., **Кулик С.М.**	Вплив українських спортсменів на формування міжнародної підтримки України під час російсько-української війни ……	71
Кулик С.М.	Політичний контекст відкриття стадіонів за участю президента Турецької Республіки Р.Т.Ердогана ……	79
Кулик С.М., Тарадюк Р.С.	Соціальна активність фанів футбольних клубів у акціях протесту 2013 року в Турецькій Республіці …..	82
Cherniak O.	Language Policy as an Instrument of «soft power» in International Relations ……	84
Штагаренко С.С.	Франкофонія як інструмент культурної дипломатії Французької Республіки ……	86
Kharkevych H.	Cultural Differences in Nonverbal Communication …….	87
Kruhlij O.R.	From Academic Vocabulary to Mainstream (Why ‘Parasocial’ Became the 2025 Word of the Year) ……	89
Забойкіна А.Л.	Творчість Василя Барвінського у контексті європейської фортепіанної традиції …….	91
Вакулович У.С., Вознюк Є.В.	Кіберпартнерство України ……	94
Бірюкова О.Є.	Розвиток державних електронних послуг: досвід Данії …	96
Бірюкова О.Є., Миронова О.І.	Глобальні тенденції розвитку е-урядування за індексом EGDI ……	99
Акопов А.А.	Міжнародно-політичне протистояння США та Китаю у сфері штучного інтелекту ……	101
Романчук М.В., **Романюк Н.І.**	Вплив штучного інтелекту на зміну глобальної військово-безпекової системи ……...	104
Галюк Д.Ю.	Великі дані як фактор розвитку міжнародної кліматичної співпраці ……	106
Галюк Д.Ю., Миронова О.І.	Етичне управління даними як нова модель міжнародної взаємодії ……	108
Завадська В.В., **Вознюк Є.В.**	Трансформація аналізу інформації за допомогою штучного інтелекту у міжнародних відносинах ……...	111

***

НАПРЯМ 3

МІЖНАРОДНА І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Губицький Л.В., **Мельник Г.М.**	Нова система міжнародної безпеки в Балто-Чорноморському регіоні ……..	112
Кирилюк Д.В., **Романюк Н.І.**	Роль санкцій у забезпеченні міжнародної безпеки	113
Ковальчук А.Ю.	Теоретико-методологічні засади аналізу проблематики архітектури безпеки ……..	116
Коренчук Т.Р.	Еволюція ролі Північної ради у контексті нової безпекової архітектури Європи …….	119
Абрат С.Б.	Підтримка сектору безпеки України в рамках Європейського фонду миру (2022–2025 рр.) …	121
Гуц М.А.	Інформаційна безпека як основа національної безпеки України ……	123
Єфімчук Ю.В.	Підходи до управління проєктами формування цифрової культури та кібербезпеки підлітків ……	126
Ніколаєнко Н.О.	Війна в Сирії як приклад сучасного гібридного збройного протистояння ……	129

Масалов М.С., Кулик С.М.	Створення і використання РФ приватних військових кампаній у Сирії ……	131
Кісіль В.Д.	Роль США та Японії у зміцненні безпеки Індо-Тихоокеанського регіону в межах формату Quad ……	134
Pokrovsky O.	Regional separatism development factors in Spain ……..	136
Правкіна О.О.	Діяльність міжнародних організацій у вирішенні проблем продовольчої безпеки ……..	139
Правкіна О.О.	Глобальні виклики продовольчої безпеки в умовах збройних конфліктів: вплив російсько-української війни	140

***

НАПРЯМ 4

РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА КРІЗЬ ПРИЗМУ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Клемба Л.І., Кулик С.М.	Реакція Латвійської Республіки на повномасштабне вторгнення рф в Україну ……....	143
Мазур Д.В., Мельник Г.М.	Медіа-простір РФ під час військових дій в Курській області ……	147
Павлюх М.В.	Механізми поширення російського наративу «поділу України між сусідами» у польському медійному просторі ……	149
Романенко Р.А.	Російська пропаганда про Україну в країнах Латинської Америки (2022–2024 рр.) ……	152
Стефанишин С.В.	Деконструкція ключових міфологем доктрини «русского міра» як ідеологічної зброї Росії	155
Бурчак Ю.І.	Проблеми прикордонних регіонів НАТО в контексті гібридної російсько-української війни …….	158
Кохтюк М.С., Коцан Н.Н.	Позиція США щодо завершення російсько-української війни за часів президенства Д.Байдена і Д.Трампа: порівняльний аспект ……	160

***

НАПРЯМ 5

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Орлов С.Ю.	Особливості транскордонної співпраці в контексті дипломатії спадщини: кейс Нової Гориці та Гориції у програмі «Європейські столиці культури» ……....	163
Борсук Ю.В.	Просторові закономірності запізнень поїздів міжміського сполучення в Україні: географічний аналіз ….....	165
Дегтярьова С.А.	Інтеграційні процеси та транскордонне співробітництво для відновлення агросектору України в період відбудови …..	169

***

НАПРЯМ 6

ЄС: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК, ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

Гавлаков К.М.	Значення Європейської служби зовнішньої діяльності у формуванні геополітичної ролі ЄС ……	171
Качковська Л.Р.,	Геополітична трансформація ЄС в умовах	174

Зеленський В.А.	повномасштабної російсько-української війни (2022–2025 рр.) ……	
Лесик Б.А.	Військова суб'єктність ЄС: ключові ініціативи та їх еволюція ……..	176
Прокопчук В.В., **Романюк Н.І.**	Україна в системі міжнародних відносин ЄС: виклики інтеграції в умовах зміни глобального порядку ….	178
Litvenchuk A.	EU cohesion policy development historical Stages …….....	180
Івасечко О.Я., **Лопушанський П.Р.**	Мінілатеральні союзи як форма регіональної диференціації в Європейському Союзі …..	181
Махиня А.М.	Політика «цифрового суверенітету» ЄС як інструмент зменшення внутрішньої залежності від США і КНР …….	184
Мірінчик Б.В.	Регуляторна політика ЄС: AI Act як інструмент цифрової дипломатії ……..	187
Пахомова Ю.О.	Міжнародна співпраця ЄС щодо імплементації політики зеленої дипломатії	189
Федонюк Р.В.	Курс Європейського Союзу на розвиток космічної економіки ……...	191
Кицюк І.В.	Європейська модель КСВ у 2025 році: від добровільної ініціативи до системної бізнес-стратегії сталого розвитку ……..……...	194
Науменко Н.С., **Коваль В.Д.**	Оцінка впливу механізмів зеленої економіки на ключові соціально-економічні показники ЄС …….	196
Коробкова О.А.	Реформування енергетики держав-кандидатів на вступ в ЄС: виклики для регіону Західних Балкан …..	198
Онишкевич Р.В.	Антикорупційні ініціативи ЄС у державах-кандидатах на вступ: механізми впровадження, виклики та перспективи подолання політичної корупції …….	200
Турчин Я.Б., **Лужецька Ю.О.**	Стратегічні перспективи розвитку гуманітарної діяльності у зовнішній політиці ЄС ……..	204

***

НАПРЯМ 7
ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РЕГІОНАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Влах М.Р.	Суспільно-географічні засади концептуалізації поняття «підприємство»: теоретико-методологічний аспект …….	207
Tokarchuk S.	Anti-dumping Measures in the System of International Trade Regulation ……...	210
Дубина Н.О.	Проблема оцінки довіри населення України в процесі дослідження соціального капіталу …….	212
Radchyshyn D., **Boiar A.**	The Economic Impacts of Labor Migration ……	214
Гульчак О.М.	Енергоменеджмент і безпека енергосистеми України в умовах війни ……...	216
Науменко Н.С., **Павлов П.П.**	Стратегічний маркетинг сервісів онлайн-таксі під час воєнного стану: виклики, ризики та інструменти розвитку ……..	218
Хвалько Б.П.	Удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах економічної турбулентності ……	222
Супрунович Т.С.	Стратегічне фінансове управління в умовах глобальної конкуренції ……..	224

Корнелюк О.А.	Вплив циркулярної економіки на регіональні ринки праці ……..	226
Новак Р.Р.	Компетентнісний підхід у стимулюванні персоналу закладів охорони здоров'я ……	229
Новак Д.П.	Проєктний менеджмент як інструмент підвищення якості та доступності дитячої медичної допомоги в Україні ……..……....	231
Сподні А.А.	Проєктний підхід у створенні освітніх просторів для розвитку підприємницьких компетентностей молоді ……	234
Хомюк Н.Л.	Європейський досвід управління сталим розвитком сільських територій в умовах транскордонної співпраці …….	236
Савчук Н.І.	Сталий розвиток Маневицької громади Волинської області ……...	239

***

НАПРЯМ 8
МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ ТА УСТАНОВ

Полюхович І.В., Вознюк Є.В.	Особливості становлення та розвитку відносин України з Міжнародним валютним фондом ……....	242
Науменко Н.С., Баглик А.Р.	Офшоризація світової економіки: ключові виклики та інструменти глобального регулювання ……..	244
Науменко Н.С., Філіпчук М.В.	Визначення драйверів зростання міжнародного бізнесу: взаємозв'язок глобальних трендів і нових ринкових можливостей ……...	246
Яремчук І.М.	Формування системи міжнародних факторів управління депозитними операціями банківських установ ……..	249
Грицюк Д.А.	Стратегічні моделі розвитку банківських установ з урахуванням сучасних міжнародних тенденцій …….	250
Говіна З.В.	Антикризове управління банківською установою в умовах глобальної фінансової турбулентності ……..	252
Літот М.С.	Міжнародний досвід управління маркетинговими комунікаціями банків та можливості його впровадження в Україні ……..	254
Сьомак В.С.	Напрями удосконалення стратегії управління підприємством в умовах міжнародної діяльності …….	256
Яковук Т.І.	Особливості управління фінансовим станом підприємства в умовах глобальних викликів …….	258

***

НАПРЯМ 9
МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МЕДІАЦІЯ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Тихомирова Є.Б.	Міжнародні кризи: кризові комунікації vs медіація ……	261
Вознюк Є.В.	Структура медіації під час вирішення міжнародного конфлікту ……...	264
Федонюк С.В.	Комунікаційна дистанція в мережах колаборативної комунікації: концепт, операціоналізація та значення для аналізу політичної нестабільності ……	269
Кшевецький І.О.	Особливості висвітлення російсько-української війни в медіа Турецької Республіки ……	271

Борисюк О.П.	Комунікація Надзвичайного та Повноважного Посла України у Королівстві Нідерланди О.Карасевича з представниками українських громад ……	273
Голець А.М.	Німецька національна меншина Польщі на парламентських виборах 2023 року: медіа-контекст виборчої кампанії та її підсумків ……..	276
Wawryniuk A.	Exodus młodych ukraińców w wybranych mediach zachodnioeuropejskich ……	278
Сосинець С.С.	Роль інфлюенсерів у формуванні зовнішньополітичних наративів ……	281
Дмитрик В.С.	Роль медіа у формуванні громадської думки	284
Кибиш В.Ю., Коцан Н.Н.	Загрози інформаційній безпеці ……	285
Кибиш В.Ю., Коцан Н.Н.	Інформаційні війни та міжнародні альянси: безпека у XXI столітті ……....	289
Воронкова К.С.	Міжнародна комунікація: стан та перспективи ……..	291

***

НАПРЯМ 10
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Шевченко О.В.	Стратегічні комунікації європейського зеленого курсу після повномасштабного вторгнення рф в Україну …….	293
Шевчук А.В., Моренчук А.А.	Стратегічні комунікації Російської Федерації ……	295
Дарницький А.В.	Інформаційно-культурні ініціативи України в Латиноамериканському регіоні ……..	297
Gryshuk R.	Sports Diplomacy and Strategic Communication: how Qatar, Japan, and Australia use sports events to Promote National Image ……...	300
Кошова О.С.	Стратегічні комунікації як інструмент постконфліктної репатріації: уроки Хорватії та Боснії і Герцеговини для України ……	302
Краєва Ю.О.	Стратегічні комунікації як інструмент сучасних міжнародних відносин ……	305
Роговий Б.І.	Стратегічні напрями розвитку інформаційної політики в сфері міжнародних відносин ……..	306
Роговий Б.І.	Вплив соціальних мереж та ЗМІ на міжнародні відносини та стратегічні комунікації ……	308

***

НАПРЯМ 2
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Н.Н.Коцан – доктор географічних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинський національний університет
імені Лесі Українки
Л.В.Ковальчук – студент 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ГЕОПОЛІТИЧНІ ЧИННИКИ ЯДЕРНОГО РОЗЗБРОЄННЯ УКРАЇНИ У 1990-Х РОКАХ XX СТОЛІТТЯ

Ядерна зброя – найбільш небезпечна, оскільки вона має не тільки великий руйнівний потенціал, а й становить загрозу для всього людства. Найкращим засобом захисту вважають повне роззброєння, однак практичне втілення цієї ідеї з боку всіх міжнародних акторів неможливе. Сьогодні міжнародні спільнота намагається зберегти ядерну зброю нібито в мирних цілях, проте головні міжнародні актори не підтримують збільшення кількості ядерних держав і намагаються запобігти виникненню нових. Відмова від використання ядерної зброї як у військових так і в політичних цілях залишається актуальним питанням для світового співтовариства практично одразу після її створення. Актуальним питанням ядерне роззброєння стало і для України.

31 липня 1991 р. Радянський Союз і Сполучені Штати Америки підписали Договір про скорочення і обмеження стратегічних наступальних озброєнь, більш відомий як СНО-1. Цей Договір був продовженням розпочатого у 1970-ті рр. діалогу наддержав щодо оптимізації ядерних потенціалів і передбачав забезпечення паритету між стратегічними силами двох сторін на рівні 70% від тодішньої кількості ядерних боєзарядів. За Договором, обидві сторони повинні були скоротити їхню кількість до 6 тис. одиниць [5]. Однак, варто зауважити, що після 1991 р. СРСР почав розпадатися і виникло питання недієвості договору, бо низку ядерних держав поповнили ще три новостворені – Україна, Білорусь та Казахстан, які на момент підписання договору між СРСР та США входили до складу СРСР. Практично відразу гостро постало питання подальшого скорочення ядерних потенціалів. Білорусь та Казахстан майже відразу відмовились від ядерної зброї на користь Росії тому, що ядерна зброя вимагала чималого фінансування і не приносила жодного прибутку. Проте Україна не поспішала наслідувати приклад колишніх республік-побратимів, успадкувавши від СРСР понад 30% ядерного потенціалу. Київ, починаючи з 1991 р., намагався використовувати свій ядерний потенціал як предмет торгу щодо гарантій безпеки з боку великих держав у майбутньому [8].

США були не задоволені появою нових ядерних держав на території колишнього СРСР і насторожено сприймали той факт, що зброя масового знищення стала поширюватись в різних країнах світу, що могло бути новою загрозою миру. Також однією з причин занепокоєння США була економічна криза у новостворених державах, за якої вони не могли належним чином підтримувати і контролювати зброю масового враження та технології її виробництва [7].

Після підписання Акту незалежності України в 1991 р. наша держава успадкувала третій за величиною ядерний арсенал у світі: 176 міжконтинентальних балістичних ракет, 1272 боєголовки, 2500 одиниць тактичного ядерного озброєння, 44 стратегічні бомбардувальники, що були здатні нести ядерну зброю та 1080 крилатих ракет. Таким

чином, країна поповнила «клуб ядерних держав», чим викликала занепокоєння світу. Тому головні актори міжнародних відносин були не в захваті від такого розвитку подій [3].

Ядерна зброя, що знаходилась на території тогочасної України, була одним з ключових питань подальшого розвитку. Головні міжнародні гравці – США та Росія – однозначно бажали бачити Україну без'ядерною державою і намагалися у будь-який спосіб досягнути свого. У відповідь на ухвалення без'ядерного статусу України міжнародна спільнота обіцяла надати гарантії безпеки згідно міжнародних стандартів. У випадку відмови проголошення України без'ядерною державою, новоствореній країні загрожувала повна міжнародна ізоляція, що поставила б під сумнів можливість її подальшого розвитку [6].

Починаючи із 1992 р. свої делегації в Україну почали направляти Вашингтон і Москва. Американці пропонували знищити весь ядерний арсенал, а росіяни просили передати всю ядерну зброю Росії [4]. Натомість лише у 1994 р. керівництво України вирішило відмовитись від статусу ядерної держави. На підтвердження цього, 5 грудня 1994 р. було підписано Будапештський меморандум. Міжнародна угода про без'ядерний статус України була підписана Україною, Росією, США та Великою Британією, пізніше до неї приєдналися Франція та КНР. Зазначена угода була обов’язковою для виконання від 5 грудня 1994 р. всіма сторонами і учасниками без винятку, але лише у 1995 р. цю угоду Генеральна Асамблея ООН визнала офіційним документом [1].

Згідно з Будапештським меморандумом, США, РФ та Велика Британія зобов'язалися:

- поважати незалежність, суверенітет та існуючі кордони України;
- утримуватись від загрози силою її використання проти територіальної цілісності/політичної незалежності України; ніяка їхня зброя ніколи не буде використовуватись проти неї, крім цілей самооборони або будь-яким іншим чином згідно зі Статутом ООН;
- утримуватись від економічного тиску, спрямованого на те, щоб підкорити своїм власним інтересам здійснення Україною прав, притаманних її суверенітету, отримати будь-які переваги;
- домагатися негайних дій з боку Ради Безпеки ООН з метою надання допомоги Україні, якщо вона стане жертвою акту агресії чи об'єктом погрози агресією з використанням ядерної зброї;
- не застосовувати ядерну зброю проти України, крім випадку нападу на них самих, їхні та підопічні території, збройні сили, їхніх союзників;
- проводити консультації у випадку виникнення ситуації, внаслідок якої постає питання стосовно цих зобов'язань [2].

Привертає увагу той факт, що в англомовному варіанті тексту меморандуму йдеться не про гарантії безпеки, а про запевнення в безпеці, що передбачає значно слабший обсяг зобов'язань сторін.

Події, що розгорнулися в нашій державі взимку 2014 р., засвідчили фактичну показовість цього документа, адже він не передбачає жодних санкцій для ядерних держав, що порушили його приписи. Будапештський меморандум не містить жодних зобов’язань цих держав застосувати силу задля захисту територіальної цілісності України. Тому нашій державі не було надано практичних гарантій безпеки та, як наслідок, не створено механізм їх застосування.

Висновки. Ядерна зброя – це загроза для всього людства. Після проголошення незалежності Україна успадкувала третій за величиною ядерний потенціал, що не сподобалось США та РФ. Загрожуючи міжнародною ізоляцією, головні світові актори шляхом тиску змусили Україну підписати Меморандум про ядерне роззброєння, що викликало негативні наслідки у 2014 р. та обернулося широкомасштабним вторгненням Росії в Україну 2022 р. і розгортанням сучасної російсько-української війни.

Джерела та література:

1. Без'ядерний статус України. URL: http://esu.com.ua/search_articles.php?id=38969.
2. Будапештський меморандум: угода про вічні цінності. URL: https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/budapeshtskiy-memorandum-ugoda-pro-vichni-cinnosti.
3. Вользак Х. Радянська ядерна спадщина. Що робити з нею в умовах жорсткої економічної кризи? *Голос України*. 1993. №82. С. 6.
4. Двадцять п'ять років після розпаду СРСР: «Історію обдурити не вдалося». URL: https://www.radiosvoboda.org/a/28161081.html.
5. Декларація про державний суверенітет України. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1990. №31. С. 429.
6. Кондратенко О. Процес ядерного роззброєння і Україна. URL: https://jrnl.nau.edu.ua/index.php/IMV/article/view/3265.
7. Рожик М.Є., Ерстенюк М.І., Пачічник М.С. та ін. Всесвітня історія. Частина перша. Нові часи. К.: Генеза, 1998. С. 230.
8. Ядерна зброя і гарантії безпеки: чи належала ядерна зброя Україні? URL: https://forbes.ua/war-in-ukraine/chi-spravdi-yaderna-zbroya-yaku-ukraina-viddala-v-90-kh-zadlya-garantiy-bezpeki-iy-ne-nalezhala-vidpovid-spetspredstavniku-prezidenta-ssha-richardu-grenellu-27032025-28329.

***

Д.В.Ковальчук – студентка 4 курсу ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНИ

Науковий керівник:
І.О.Балак – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

У сучасному міжнародному порядку відбуваються радикальні трансформації: глобальна багатополярність, економічні та енергетичні зміни, зростання регіональних конфліктів, а також нові виклики безпеки. У цих умовах роль Німеччини, однієї з провідних європейських держав, набуває особливої ваги. ФРН є найбільшою економікою Європейського Союзу, ключовим елементом трансатлантичної безпеки та провідним гравцем у європейській інтеграції. Наприклад, у документах німецького уряду підкреслено, що «Німеччина має залишатися формувальною силою в зовнішній політиці у 2024 р.». **Актуальність дослідження** полягає у аналізі сучасних зовнішньополітичних пріоритетів Німеччини для розуміння європейської безпеки та глобальної ролі країни.

Мета дослідження – комплексний аналіз сучасних напрямів зовнішньої політики ФРН, визначення ключових чинників її впливу в міжнародних відносинах, а також оцінка основних викликів і перспектив розвитку німецької дипломатії. Особлива увага приділяється ролі Німеччини у процесах європейської інтеграції, її трансатлантичним відносинам та участі у глобальних ініціативах.

Основні напрями зовнішньої політики Німеччини:

- активно просуває економічну, політичну та безпекову єдність ЄС, беручи на себе лідерські функції щодо стабільності євро та інтеграції стратегічних рішень;

- незважаючи на окремі розбіжності з США щодо торговельної та енергетичної політики, залишається ключовим партнером у НАТО та бере участь у спільних заходах із забезпечення колективної безпеки;

- активно залучена у врегулювання конфліктів у Східній Європі, посилює свою присутність на східному фланзі НАТО, та співпрацює з країнами глобального Півдня, включаючи Африку та Латинську Америку;

- глобальна економічна дипломатія та кліматична політика, активно розвиває міжнародну торгівлю та інвестиції, бере участь у кліматичних ініціативах і «зеленій» зовнішній політиці [3].

Зовнішня політика Німеччини характерна поєднанням європейської солідарності, трансатлантичної співпраці та глобальної економічної відповідальності. Основні ресурси впливу – економічна потужність, технологічний розвиток та участь у міжнародних організаціях. ФРН стикається як з внутрішніми – енергетична залежність, обмежений оборонний потенціал, так і зовнішніми проблемами – геополітична конкуренція, стратегічна автономія. У перспективі Німеччина може зміцнити роль провідного гравця у Європі та світі, якщо адаптує зовнішню політику до глобальних змін і поєднає власні інтереси з колективними європейськими цілями [5].

Сучасна зовнішня політика Німеччини формується під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів. До внутрішніх належать потужна економіка, стабільна демократична система, високий рівень технологічного розвитку та інтеграція у міжнародні фінансові та економічні структури. Зовнішні чинники включають геополітичне розташування в середині Європи, членство у ЄС та НАТО, активна участь у глобальних організаціях: G20, ООН, та економічні партнерства з країнами Азії, Африки і Латинської Америки. Серед основних проблем також є значна залежність від імпорту енергоресурсів, необхідність балансування між трансатлантичними обов'язками та європейськими пріоритетами, обмеженість військових можливостей порівняно з глобальними гравцями [2].

ФРН відзначається комплексністю, послідовністю та гнучкістю у реагуванні на глобальні виклики. Вона ґрунтується на принципах багатосторонності, дипломатичного діалогу, верховенства міжнародного права та європейської солідарності. Після об'єднання країни у 1990 р. Німеччина посилила свій вплив як у ЄС, так і на міжнародній арені, ставши одним із ключових акторів у питаннях безпеки, економічного розвитку, кліматичної політики та прав людини. Нині вона поєднує економічну потугу з політичним авторитетом, прагнучи зберегти стабільність у Європі та підтримує мирне врегулювання конфліктів у світі [1].

Німеччина розглядає себе не лише як європейську державу, а як глобального партнера, що бере на себе відповідальність у сфері безпеки, розвитку та гуманітарної допомоги. Водночас, перед її зовнішньою політикою стоять нові виклики, а саме: посилення геополітичного суперництва між США, Китаєм і Росією, енергетичний перехід, необхідність реформування міжнародних інституцій для адаптації до нової багатополярної системи [4].

Висновки. Зовнішня політика Німеччини спрямована на збереження міжнародного порядку, заснованого на правилах і на пошук балансу між національними інтересами та глобальною відповідальністю.

Джерела та література:

1. Замятін В., Юрчишин В. Німеччина на шляху до відновлення лідерства. *Razumkov centre*. 2024. URL: https://razumkov.org.ua/images/2024/02/26/2024-PAKT-3-N.pdf (дата звернення: 06.11.2025).

2. 2023 Annual Disarmament Report. *Federal Foreign Office*. 2023. URL: https://www.auswaertiges-amt.de/en/aussenpolitik/annual-disarmament-report-2653268?utm_source (дата звернення: 06.11.2025).

3. In-Depth Review Germany. *European Commission*. 2023. URL: https://economy-finance.ec.europa.eu/document/download/c9826022-6e27-4062-846f-2689bb64d444_en?filename=ip209_en.pdf (дата звернення: 06.11.2025).
4. Integrated Security for Germany: National Security Strategy. *Federal Government of Germany*. 2023. URL: https://www.nationalesicherheitsstrategie.de/National-Security-Strategy-EN.pdf?utm (дата звернення: 06.11.2025).
5. Peace and Security in Europe. CDU-CSU. 2025. URL: https://www.cducsu.de/sites/default/files/2025-02/FE.FSE%20final%20report%20%282025-02-04%29.pdf?utm (дата звернення: 06.11.2025).

***

V.Tkach – 2-nd year student
of the EPP «International Business»
Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

FOREIGN ECONOMIC RELATIONS BETWEEN UKRAINE AND GERMANY

Academic supervisor:
I.Balak – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
of the Department of International Relations,
Lesia Ukrainka Volyn National University

Foreign economic relations represent one of the most important components of Ukraine's national development and integration into the European economic space. Among Ukraine's partners, Germany occupies a special place as the largest economy in the European Union, a leading investor, and an advocate of Ukraine's European course. The analysis of bilateral relations between the two countries provides insight into the key dynamics of trade, investment, and institutional cooperation that influence Ukraine's modernization and international competitiveness.

Diplomatic relations between Ukraine and Germany were officially established in 1992 after Ukraine gained independence. Since then, Germany has consistently supported Ukraine's political and economic transformation, European integration, and democratic reforms [1, p. 8]. During the 1990s and 2000s, a solid legal foundation was created through bilateral agreements on trade, investment protection, and double taxation avoidance.

After 2014, the cooperation between Ukraine and Germany reached a new qualitative level due to the Association Agreement between Ukraine and the European Union. Germany became one of the key promoters of reforms in Ukraine and provided both political and financial assistance. The events of 2022–2025, marked by the Russian full-scale invasion, further strengthened this partnership. Germany not only supported Ukraine militarily and diplomatically but also intensified cooperation in strategic economic sectors such as energy, logistics, and reconstruction.

Bilateral trade between Ukraine and Germany has shown a steady growth trend in the last decade. According to data from the State Statistics Service of Ukraine and the German Federal Statistical Office, the trade turnover increased from approximately €5.4 billion in 2010 to over €10 billion by 2021, before a temporary decline due to wartime disruptions [2, p. 11].

Ukrainian exports to Germany are dominated by agricultural products, metals, machinery, and IT services. Agricultural exports-mainly cereals, oils, and food products – have increased significantly thanks to the liberalization of trade under the Deep and Comprehensive Free Trade Area (DCFTA). German exports to Ukraine, on the other hand, consist primarily of industrial equipment, vehicles, chemicals, and pharmaceuticals [3, p. 6]. The overall trade

balance remains negative for Ukraine but reflects the country's technological import needs and modernization processes.

Germany is among the top foreign investors in Ukraine. The total volume of German direct investment exceeds €1.5 billion, concentrated mainly in manufacturing, renewable energy, trade, and logistics. Major German companies such as Siemens, BASF, Bayer, METRO, and Henkel operate successfully in Ukraine, contributing to job creation, technological transfer, and sustainable business development [4, p. 9].

German development institutions – GIZ (Deutsche Gesellschaft für Internationale Zusammenarbeit) and KfW (German Development Bank) – play a crucial role in financing Ukraine's reform and modernization projects. They support programs related to energy efficiency, governance reform, and infrastructure development, thereby increasing Ukraine's institutional and economic capacity.

Germany is one of the key advocates of Ukraine's integration into the European Union. Following the implementation of the Association Agreement and DCFTA, bilateral cooperation became aligned with EU legislation and standards [5, p. 12]. Joint projects include green energy transition, digital transformation, environmental protection, and industrial modernization. Germany's experience in renewable energy and smart technologies offers significant potential for Ukraine's post-war recovery and sustainable growth.

In addition, Germany supports the participation of Ukrainian companies in European production chains and encourages regional cooperation between German federal states and Ukrainian regions. This multidimensional approach contributes to a more stable and diversified bilateral partnership.

Despite the positive dynamics, Ukraine – Germany economic cooperation still faces several challenges. The ongoing war poses severe risks to logistics, production, and investment. Bureaucratic barriers, insufficient infrastructure, and unstable energy supply remain problematic. Furthermore, the need for transparent governance and reliable financial mechanisms is critical for attracting large-scale German investment in reconstruction projects [6, p. 17].

The prospects, however, remain promising. Germany is expected to be one of the main participants in Ukraine's post-war recovery, especially in energy, construction, and the green economy sectors. The focus on sustainable technologies, digital transformation, and innovation creates opportunities for deeper integration of Ukrainian and German businesses. In the long term, this partnership will contribute not only to economic recovery but also to Ukraine's gradual accession to the European Single Market.

The foreign economic relations between Ukraine and Germany have developed into a strategic and multifaceted partnership characterized by mutual interests and shared values. Germany plays a decisive role in supporting Ukraine's stability, modernization, and integration into European structures. Despite current challenges, the future of bilateral cooperation appears dynamic and forward-looking. Strengthening trade, expanding investment, and fostering innovation will remain key priorities for both sides in the coming years.

Sources and Literature:

1. Ministry for Economic Affairs and Climate Action of Germany. Bilateral Economic Relations with Ukraine. Berlin, 2024.

2. State Statistics Service of Ukraine. Foreign Trade of Ukraine 2010–2025. Kyiv, 2025.

3. Eurostat. EU Trade and Investment Statistics. Brussels, 2024.

4. GIZ. Annual Report on Cooperation Projects in Ukraine. Bonn, 2023.

5. European Commission. EU – Ukraine Association Agreement: Implementation Report. Brussels, 2024.

6. KfW Development Bank. Ukraine Reconstruction and Investment Report. Frankfurt, 2024.

***

Н.В.Грищук – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІТАЛІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ЩОДО УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

Зовнішня політика Італії щодо України в умовах російсько-української війни зазнала суттєвої еволюції, поєднуючи підтримку спільної європейської позиції з урахуванням власних економічних та енергетичних інтересів. Італія, як одна з провідних держав Європейського Союзу, виступає активним учасником процесів формування спільної політики щодо агресії Росії, хоча її позиція нерідко позначена внутрішньополітичними суперечностями та прагненням зберегти економічну стабільність [3].

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну в 2022 р. Італія приєдналася до всіх пакетів санкцій ЄС проти РФ, надала Україні гуманітарну, фінансову та військову допомогу, а також підтримала ініціативи ЄС щодо енергетичної незалежності від російських ресурсів. Уряд М.Драґі, а згодом і уряд Д.Мелоні, продемонстрували солідарність із Києвом, чітко підтримуючи принципи територіальної цілісності та суверенітету України. Водночас Італія прагнула уникати надмірної конфронтації з Москвою, що пояснюється історично тісними економічними зв’язками між країнами [4].

До початку війни Росія була одним із ключових торговельних партнерів Італії, насамперед у сфері енергетики. Частка російського газу становила близько 40% імпорту, а нафта та вугілля – важливий компонент енергетичного балансу країни. Після 2014 р. Італія намагалася поєднувати участь у санкційному тиску ЄС із збереженням економічних зв’язків, зокрема у виробничій та банківській сферах. Італійські компанії, такі як ENEL, Banca Intesa та Assicurazioni Generali, продовжували працювати на російському ринку, що свідчило про прагматичний підхід у зовнішній політиці [5].

Російсько-італійські відносини завжди мали стратегічне значення, особливо у контексті енергетики. Москва розглядала Італію як одного з головних європейських партнерів. Проте події 2022 р. радикально змінили ситуацію. Італія почала диверсифікацію джерел енергопостачання, розширюючи співпрацю з Алжиром, Азербайджаном та країнами Середземномор’я, що стало одним із ключових напрямів її зовнішньої політики [2].

Водночас італійська дипломатія намагалася поєднувати жорстку позицію у межах ЄС з традиційною орієнтацією на діалог. У цьому контексті важливим залишається ліберально-інтернаціоналістичний підхід до зовнішньої політики Італії, який передбачає активну участь у міжнародних інституціях, підтримку верховенства права та багатосторонності як основи безпеки. Саме через цей підхід Рим намагається поєднати підтримку України з прагненням зберегти власну дипломатичну роль посередника у європейських безпекових процесах [2; 3].

У лютому 2024 р. між Україною та Італією було підписано Угоду про співробітництво у сфері безпеки, яка передбачає поглиблення взаємодії у військовій, гуманітарній та промисловій сферах, а також допомогу у післявоєнному відновленні. Ця угода закріплює стратегічний рівень двосторонніх відносин та стала важливим кроком у формуванні довгострокової безпекової архітектури Європи [1].

Суспільно-політичний дискурс в Італії також зазнав змін. Якщо раніше окремі політичні сили, зокрема партія Lega, висловлювали симпатії до російського керівництва, то після початку війни навіть вони змушені були коригувати риторику під тиском громадської думки та євроатлантичної солідарності. Рівень підтримки України серед італійців поступово зростав завдяки інформаційній роботі, візитам українських представників та активній позиції уряду у форматі G7 і НАТО.

Сучасна зовнішня політика Італії щодо України ґрунтується на підтримці європейської та євроатлантичної єдності, прагматичній економічній адаптації до нових енергетичних реалій і збереженні дипломатичного балансу у відносинах із глобальними акторами. Цей курс свідчить про поступову трансформацію італійського зовнішньополітичного мислення – від економічного прагматизму до активної участі у формуванні спільної європейської стратегії безпеки.

Висновки. Зовнішня політика Італії щодо України пройшла шлях від обережного прагматизму до відкритої підтримки. Сьогодні Італія не лише дотримується європейської лінії щодо санкцій і допомоги Україні, але й бере участь у виробленні стратегічних рішень у межах НАТО та ЄС. Її приклад демонструє, що навіть держава з глибокими економічними зв'язками з Росією здатна переорієнтуватися на користь демократичних цінностей та міжнародного права.

Джерела та література:

1. Угода про співробітництво у сфері безпеки між Україною та Італією. 24 лютого 2024 р. Президент України. Офіційне інтернет-представництво. URL: https://www.president.gov.ua/news/ugoda-pro-spivrobitnictvo-u-sferi-bezpeki-mizh-ukrayinoyu-ta-89245 (дата звернення: 30.10.2025).

2. Coticchia F. *Italy's Foreign Policy and the War in Ukraine: Between Atlanticism and Europeanism.* Istituto Affari Internazionali, 2023.

3. Mikhelidze N. Italy's Response to the Russian Invasion of Ukraine. IAI Commentaries, 23|06, February 2023. URL: https://www.iai.it/en/publications/italys-response-russian-invasion-ukraine (дата звернення: 05.11.2025).

4. Ministero degli Affari Esteri e della Cooperazione Internazionale. Italy's energy diversification strategy in the context of the Russian-Ukrainian war. Rome, 2023.

5. Siddi M. Between international crises and domestic controversies: Italy's relations with Russia. Osservatorio Balcani e Caucaso Transeuropa. 18 November 2020. URL: https://www.balcanicaucaso.org/en/cp_article/between-international-crises-and-domestic-controversies-italys-relations-with-russia/ (дата звернення: 05.11.2025).

***

О.В.Дворжак – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

НАФТА І ГАЗ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ ІРАНУ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Нафта і газ як інструмент зовнішньої політики Ірану є ключовим елементом розуміння ролі цієї держави в міжнародних відносинах на початку XXI ст. Іран посідає четверте місце в світі за підтвердженими запасами нафти і друге – за запасами природного газу, що формує основу його економічного потенціалу та водночас визначає особливості зовнішньополітичних рішень. Упродовж останніх двох десятиліть енергетичний сектор не лише забезпечує економічну стабільність країни, він є головним важелем впливу у відносинах з іншими державами, особливо на Близькому Сході, у Південній Азії та в Європі. Після Ісламської революції 1979 р. Іран розглядає енергетичні ресурси не лише як джерело прибутку, а як інструмент політичного впливу, здатний зміцнити його автономію у світі, де домінують західні держави.

Нафта і газ стали для Тегерана стратегічною зброєю, що дозволяють маневрувати між санкціями, тиском і спробами його ізоляції. На початку XXI ст., особливо після подій 11 вересня 2001 р., у зовнішній політиці влада Ірану почала дедалі активніше використовувати енергетичний чинник як основу для дипломатії та протидії міжнародному тиску. Країни Заходу, передусім Сполучені Штати Америки, прагнули обмежити експорт іранських енергоресурсів, запроваджуючи санкції з метою паралізувати енергетичний сектор країни. Однак Іран відповів асиметричною політикою: розпочав розбудову нових енергетичних партнерств, зокрема з Китаєм, Індією, Туреччиною та Росією. Укладення довгострокових контрактів із Пекіном у рамках проєкту «Один пояс, один шлях» було знаковим прикладом використання енергетики як засобу формування альтернативного економічного простору поза впливом Заходу. Китай став не лише головним покупцем іранської нафти, а й інвестором у видобуток і переробку, що дало можливість Ірану зменшити залежність від європейських ринків [1]. Подібним чином Іран прагнув розширити співпрацю з Індією, пропонуючи участь у проєктах розвитку портів і трубопроводів у Перській затоці. Таким чином, енергетична дипломатія Ірану у XXI ст. базується на стратегії диверсифікації партнерів і створенні мережі взаємозалежностей, що ускладнює спроби його міжнародної ізоляції.

Крім економічного виміру, нафта і газ є для Ірану засобом політичного тиску у регіоні. Як член Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) Іран має можливість впливати на глобальні ціни, формуючи певний економічне тло для переговорів. І хоча санкції значно скоротили обсяги офіційного експорту, «тіньова торгівля» нафтопродуктами дозволяє Тегерану залишатися вагомим гравцем на світовому ринку. Іранська стратегія полягає не лише у видобутку, але й у контролі над транспортними маршрутами, зокрема над Ормузькою протокою, через яку проходить до 20% світової торгівлі нафтою. Потенційну загрозу блокування цього шляху Іран неодноразово використовував як засіб тиску на США, Саудівську Аравію та інші держави регіону. Цей аспект енергетичної політики свідчить про перетворення нафти і газу на елемент військово-політичного стримування, що робить Іран одночасно і партнером, і викликом для глобальної системи безпеки. На внутрішньому рівні енергетичні доходи забезпечують основу для фінансування соціальних програм, армії, наукових розробок і

ядерної програми. Таким чином, енергетика є не лише зовнішнім, а й внутрішнім інструментом легітимізації влади. Іранські керівники активно використовують доходи від експорту нафти для підтримки лояльності населення та фінансування союзних груп за кордоном, таких як «Хезболла» у Лівані чи хусити в Ємені. Через це енергетичні ресурси є механізмом проєкції сили – частиною доктрини «експорту революції», що передбачає поширення впливу Ірану на шиїтські спільноти у регіоні.

Нафта і газ також мають значення у відносинах Ірану з Росією. Обидві держави є конкурентами на ринку енергоносіїв, проте співпрацюють у рамках координації поставок та узгодження позицій на ринку, особливо після початку повномасштабної війни РФ проти України у 2022 р. Іран отримав нові можливості для збуту енергоресурсів у обхід санкційних механізмів, використовуючи російські канали та фінансові інструменти. Водночас це співробітництво має тактичний, а не стратегічний характер, адже обидві держави змагаються за вплив на енергетичні маршрути до Європи та Азії [3]. Окреме значення у зовнішній політиці Ірану мають газові проєкти. Країна володіє величезним родовищем Південний Парс (South Pars), спільним з Катаром, що є найбільшим у світі. Експлуатація цього родовища стала основою для розвитку нових напрямів експорту скрапленого природного газу (LNG). Однак через санкції та технологічні обмеження Іран не може повністю використовувати цей потенціал [2]. Тому він зосереджений на регіональних ринках – Туреччині, Іраку, Вірменії, а також прагне побудови нових газопроводів до Пакистану та Індії. Таким чином, газова дипломатія Ірану – це інструмент регіонального впливу та водночас альтернатива нафтовій залежності.

Важливим етапом у використанні енергоресурсів у зовнішній політиці була ядерна угода 2015 р. (JCPOA), що передбачала послаблення санкцій в обмін на обмеження ядерної програми. Вона мала на меті повернення Ірану до міжнародних енергетичних ринків, що могло б забезпечити стабільність експорту нафти й газу. Проте вихід з угоди США у 2018 р. зруйнував цей баланс, змусивши Іран знову активізувати політику «енергетичного опору» [4]. Цей досвід довів, що Тегеран розглядає енергетику не лише як економічний, а передусім як політичний інструмент, здатний впливати на розстановку сил у світі. Сьогодні Іран використовує нафту і газ як важелі у складній системі міжнародних відносин, поєднуючи економічні інтереси з ідеологічними наративами та прагненням до регіонального лідерства. Його енергетична політика не лише прагматична, вона глибоко інтегрована у зовнішньополітичну ідентичність держави, що прагне довести свою незалежність і суб'єктність.

Висновки. Нафта і газ залишаються головним інструментом зовнішньої політики Ірану, що дає можливість країні протистояти ізоляції, забезпечувати стратегічні альянси і впливати на глобальні процеси, незважаючи на багаторічний міжнародний тиск.

Джерела та література:

1. *How Iran Uses Oil and Gas as a Political Weapon.* URL: https://www.bbc.com/news/world-middle-east-iran-oil.

2. NATO Review / NATO Official Portal. *Iran's Energy Diplomacy: Oil and Gas in a Changing Geopolitical Landscape.* URL: https://www.nato.int/docu/review/articles/2020/iran-energy-diplomacy/index.html.

3. *Iran's Energy Policy and Its Role in Foreign Relations.* URL: https://www.reuters.com/world/middle-east/iran-energy-foreign-policy-2024-02-17/.

4. U.S. Energy Information Administration (EIA). *Iran – Country Analysis Brief.* URL: https://www.eia.gov/international/analysis/country/IRN.

***

Я.І.Плисюк – магістр 1 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ЕКОНОМІЧНІ САНКЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ: ЕФЕКТИВНІСТЬ ПРОТИ РОСІЇ ТА ІРАНУ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Оцінка ефективності економічних санкцій є складним, багатогранним завданням, яке виходить далеко за межі простого підрахунку масштабу прямих економічних втрат, завданих цільовій країні. Хоча такі макроекономічні показники, як падіння ВВП, скорочення обсягів торгівлі, рівень інфляції чи знецінення національної валюти, є важливими індикаторами, вони характеризують радше рівень та інтенсивність тиску, а не фінальний результат. Вони є інструментом, а не самоціллю. Справжня дієвість цього інструменту зовнішньої політики визначається насамперед ступенем досягнення конкретних, чітко сформульованих політичних цілей, що їх ставили перед собою ініціатори обмежувальних заходів [1; 2; 5]. Це може бути примусова зміна агресивного зовнішньополітичного курсу, згода на підписання стратегічно важливих міжнародних угод (наприклад, у сфері нерозповсюдження зброї масового ураження) або суттєве та незворотне обмеження військового й технологічного потенціалу держави-об'єкта [5].

Яскравим прикладом такої логіки є кейс Ірану. Успіх тривалого та всеосяжного санкційного тиску, що кульмінував у 2015 р., полягав не стільки у факті його глибокої економічної ізоляції (хоча саме вона стала передумовою), скільки в досягненні головної стратегічної мети: готовності Тегерану сісти за стіл переговорів та укласти Спільний всеосяжний план дій (JCPOA) щодо своєї ядерної програми. Саме політичний компроміс, а не економічний колапс, був у тому випадку індикатором успіху. Таким чином, ключові індикатори ефективності включають зміну політичної поведінки або безпосередню корекцію курсу уряду-мішені відповідно до висунутих вимог; зниження здатності фінансувати агресивні дії (що є критично важливим у випадках військових конфліктів, як у випадку РФ, де санкції спрямовані на виснаження ресурсів для ведення війни); а також обмеження доступу до критичних технологій та глобальних фінансових ресурсів [3; 5]. Останній аспект має довгостроковий ефект, оскільки підриває здатність цільової країни виробляти сучасне озброєння та підтримувати ключові сектори економіки.

Санкції поділяють на фінансові, торговельні, секторальні та персональні, і кожен тип має свою специфічну мету та очікуваний ефект [5; 6]. Персональні санкції, такі як заморожування активів та візові обмеження, спрямовані на конкретних осіб – політичну, військову та економічну еліту. Їхня логіка полягає у створенні прямого тиску на тих, хто приймає рішення, або на їхнє найближче оточення, щоб мотивувати їх до зміни політики. Секторальні санкції мають на меті підірвати ключові галузі економіки (наприклад, нафтогазові, банківські), що є критичними для доходу держави. Вони покликані виснажити ресурси режиму. Фінансові санкції доповнюють секторальні, обмежуючи доступ до міжнародних ринків капіталу та фінансової інфраструктури. Торговельні санкції впливають на експортно-імпортні потоки, але часто мають менший прямий вплив на політичну еліту, яка може знаходити шляхи обходу [5].

Порівняльний аналіз виявляє суттєві відмінності у стійкості економік Росії та Ірану. Росія, як велика та глибоко інтегрована у світову економіку країна (принаймні, до 2022 р.), виявилася вразливою до санкцій у сферах високих технологій, фінансів та імпорту

критичного промислового обладнання. Цей тиск мав на меті паралізувати її ВПК та високотехнологічні галузі. Водночас РФ продемонструвала значну макроекономічну стійкість, що підживлювалася високими цінами на енергоносії та швидкою можливістю переорієнтації експорту сировини до Азії, що створило фінансову подушку безпеки [3; 5]. Іран, навпаки, є прикладом зовсім іншої моделі. Перебуваючи під тим чи іншим режимом санкцій протягом десятиліть, він свідомо розвинув так звану «економіку опору» (resistance economy). Ця модель базується на максимальній автаркії (самозабезпеченні) та мінімізації залежності від зовнішніх ринків. Це зробило іранську економіку менш чутливою до нових раундів санкцій, але ціною такої «стійкості» стали хронічна економічна стагнація, неконтрольована гіперінфляція, технологічне відставання та глибоке соціальне напруження всередині країни [2]. В обох випадках загальна ефективність санкцій суттєво знижувалася через активне застосування механізмів адаптації та обходу. Обидва режими нівелюють тиск: Росія налагодила масштабні схеми «паралельного імпорту» для отримання західних технологій, тоді як Іран роками вдосконалював систему «тіньового флоту» та інших непрозорих схем для експорту нафти. Ключову роль у цьому відіграло зростання торгівлі з країнами, які не приєдналися до санкцій. Китай, Індія та Туреччина, стали для Росії та Ірану не лише ринками збуту сировини, але й «хабами» для імпорту заборонених товарів, що значно послаблює консолідований ефект західної політики [3; 5].

Ефективність санкцій прямо залежить від широти міжнародної коаліції, що їх підтримує. Санкції, запроваджені узгоджено великою групою країн, мають значно більший кумулятивний вплив, ніж односторонні обмежувальні заходи [2; 6]. Коли провідні економіки світу діють спільно, вони здатні створити максимальний тиск, ефективно ізолюючи країну-мішень від глобальних ринків та фінансової системи. Однак ключовою вразливістю цієї політики є відсутність єдиного фронту. Наприклад, системне небажання таких великих економік, як Китай та Індія, приєднатися до санкцій проти РФ чи Ірану, створює для цих країн «рятівне коло». Це дає можливість їм знаходити альтернативні ринки для експорту своєї сировини та альтернативні фінансові канали для обходу обмежень. Така ситуація суттєво знижує загальну ефективність санкційного режиму, бо дозволяє частково компенсувати втрати від розриву зв'язків із Заходом [2; 6].

Для посилення санкційного тиску на РФ необхідний комплексний підхід, що виходить за межі простого запровадження нових обмежень, оскільки Москва активно адаптується до наявного тиску. По-перше, критично важливо посилити контроль за дотриманням санкцій. Наявні режими довели свою вразливість, особливо щодо «паралельного імпорту». Цей механізм дає можливість Москві отримувати доступ до західних технологій, зокрема мікрочипів та обладнання подвійного призначення, через треті країни, такі як країни Центральної Азії, Туреччина чи ОАЕ. Це вимагає посиленого моніторингу фінансових транзакцій, тісної співпраці митних органів та тиску на юрисдикції, що стали «транзитними хабами». По-друге, необхідна системна та активна дипломатична робота з країнами Глобального Півдня. Їхня відмова приєднатися до санкцій (зокрема, з боку Китаю та Індії) дозволила Росії не лише переорієнтувати експорт енергоносіїв, але й знайти альтернативні канали торгівлі та фінансування. Тому потрібно не обов'язково їх приєднання до санкцій, але як мінімум обмеження їхньої ролі у допомозі РФ обходити обмеження, зокрема через роз'яснення ризиків. По-третє, для забезпечення виконання перших двох пунктів, ключовим інструментом є розширення міжнародної коаліції та готовність до рішучого впровадження вторинних санкцій. Саме вторинні санкції проти конкретних компаній-посередників, банків та фізичних осіб у третіх країнах (незалежно від їхньої юрисдикції) здатні реально заблокувати канали обходу. Це створює токсичність для будь-якої співпраці з російським ВПК та підсанкційними секторами, роблячи ухилення невигідним [4; 5].

Висновки. Економічні санкції – це фундаментальний інструмент сучасної зовнішньої політики, що трансформує природу міжнародного конфлікту. Вони не лише створюють економічні втрати, а змінюють самі принципи геополітичного тиску та

стримування у глобалізованому світі. Аналіз кейсів Росії та Ірану доводить, що ефективність цього інструменту більше не є гарантованою та підривається десятиліттями вибудуваною системою вільної торгівлі. Ми спостерігаємо нову, швидкісну та непрозору гонку «адаптацій до санкцій», де паралельний імпорт, тіньові флоти та цифрові фінанси знижують поріг вразливості для авторитарних режимів. Новий економічний порядок, що формується, буде визначатися не лише традиційною промисловою чи фінансовою міццю, але й «коаліційною перевагою» – здатністю залучити на свій бік країни Глобального Півдня. Провал у розробці гнучких механізмів примусу та контролю (зокрема, вторинних санкцій) може призвести до неконтрольованої ерозії санкційних режимів, роблячи цей інструмент безсилим та залишаючи для відповіді на агресію лише військові засоби.

Джерела та література:

1. Åslund A. *Russia's Crony Capitalism: The Path from Market Economy to Kleptocracy*. 2019. URL: https://dokumen.pub/russias-crony-capitalism-the-path-from-market-economy-to-kleptocracy-9780300244861.html (дата звернення: 07.11.2025).

2. Connolly R. *Russia's Response to Sanctions: How Western Economic Statecraft is Reshaping Political and Economic Power in Russia*. 2018. URL: http://shrmonitor.org/assets/uploads/2024/01/SHRM-SanctionsAgainstRusia-2023.pdf (дата звернення: 29.10.2025).

3. Drezner D.W. *The Sanctions Paradox: Economic Statecraft and International Relations*. 2003. URL: https://assets.cambridge.org/97805216/43320/sample/9780521643320wsc00.pdf (дата звернення: 05.11.2025).

4. Hufbauer G.C., Schott J. J., & Elliott K. A. *Economic Sanctions Reconsidered (3rd ed.)*. 2007. URL: https://dl1.cuni.cz/pluginfile.php/863435/mod_resource/content/0/Gary%20Clyde%20Hufbauer%2C%20Jeffrey%20J.%20Schott%2C%20Kimberly%20Ann%20Elliott%2C%20Barbara%20Oegg-Economic%20Sanctions%20Reconsidered%20%282008%29.pdf (дата звернення: 05.11.2025).

5. Maloney S. *Iran's Political Economy since the Revolution*. 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/290202597_Iran's_political_economy_since_the_revolution (дата звернення: 29.10.2025).

6. Parsi T. *Losing an Enemy: Obama, Iran, and the Triumph of Diplomacy*. 2017. URL: http://dokumen.pub/losing-an-enemy-obama-iran-and-the-triumph-of-diplomacy-9780300228151.html (дата звернення: 07.11.2025).

***

В.Ю.Вольська – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Б.І.Роговий – асистент кафедри
міжнародних відносин,
аспірант ОНП «Міжнародні відносини
і стратегічні комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ФЕНОМЕН ПОВЕРНЕННЯ ДОНАЛЬДА ТРАМПА: ПОЛІТИЧНА СТРАТЕГІЯ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ, ЕЛЕКТОРАЛЬНА ДИНАМІКА

За перебігом президентської виборчої кампанії 2024 р. в Сполучених Штатах Америки стежив увесь світ. Багатьох здивувало стрімке повернення Д.Трампа на політичну арену: його висунення кандидатом від Республіканської партії, а згодом і перемога на виборах після двох імпічментів та поразки у 2020 р. викликали широкий резонанс серед політиків і громадськості.

Відмова Д.Трампа визнати поразку на виборах 2020 р., спроби переглянути їхні результати та заклики до своїх прихильників вдаватися до насильницьких дій з метою перешкодити затвердженню перемоги Д.Байдена шокували як американське суспільство, так і міжнародну спільноту. Через його участь у подіях 6 січня 2020 р., коли внаслідок заворушень загинуло п’ятеро людей, було висунуто обвинувачення у федеральному окружному суді Вашингтона за чотирма пунктами: змова з метою шахрайства проти США, змова з метою перешкоджання офіційному провадженню, перешкоджання або спроба перешкодити офіційному провадженню, а також змова проти прав громадян [3].

Окрім цього, на той час колишній президент мав ще три кримінальні обвинувачення: у незаконному фальсифікуванні фінансових документів з метою приховати можливий роман із С.Деніелс у штаті Нью-Йорк, у спробі втручання у виборчий процес у штаті Джорджія та у неналежному поводженні із секретними матеріалами у Флориді. Також проти нього було подано кілька цивільних позовів – зокрема у справах про шахрайство, а також щодо сексуального насильства та наклепу на письменницю Е.Джин Керролл [4]. Мало хто міг уявити стрімке повернення 45-го президента до Білого дому за таких обставин.

Попри все, 16 листопада 2022 р. у своїй резиденції Мар-а-Лаго у Флориді він оголосив про намір знову балотуватися на посаду президента. Повернення виглядало складним завданням для Д.Трампа з огляду на його юридичні проблеми, участь у подіях навколо штурму Капітолію, конкуренцію з боку більш поміркованих суперників та його вік – на момент можливого обрання йому б виповнилось 78 років [7].

Серед тих, хто висунув свої кандидатури на праймеріз Республіканської партії, змагаючись із колишнім президентом, були: губернатор Флориди Рон ДеСантіс, колишня Постійна представниця США при ООН у першій адміністрації Д. Трампа Н.Гейлі, ексгубернатори Арканзасу Е.Гатчінсон і Нью-Джерсі К.Крісті, губернатор Північної Дакоти Даґ Бергам, сенатор від Південної Кароліни Т.Скотт та колишній віцепрезидент М.Пенс.

На початковому етапі кампанії головним суперником Д.Трампа вважався саме Р.ДеСантіс – його рейтинги у першій половині 2023 р. дорівнювали або навіть перевищували показники конкурента, а за обсягом зібраних коштів цілковито випереджав [1]. Втім, через низку помилок під час виборчої кампанії – зокрема її запізнілий старт, надмірну увагу до «культурних воєн» замість акценту на економічних питаннях та

небажання критикувати експрезидента – рейтинг Р.ДеСантіса поступово знизився, і зрештою він зняв свою кандидатуру на користь Д.Трампа.

Більшість кандидатів від Республіканської партії зняли свої кандидатури ще до початку голосувань у штатах. Коли стартували праймеріз, у боротьбі залишилися лише Н.Гейлі, Р.ДеСантіс, Е.Гатчінсон та підприємць у сфері технологій В.Рамасвамі. Після переконливої перемоги Д.Трампа в Айові Р.ДеСантіс і В.Рамасвамі оголосили про вихід із перегонів й підтримали його, тоді як Е.Гатчінсон став на бік Н.Гейлі. У результаті єдиною суперницею 45 президента США залишилася Н.Гейлі, проте вона припинила кампанію 6 березня після нищівних поразок у «Супервівторок» – день, коли голосує найбільше штатів. Уже за тиждень Д.Трамп здобув перемоги в Джорджії, Міссісіпі, на Гаваях та у Вашингтоні, подолавши необхідну межу у 1215 делегатів для офіційного висунення кандидатом від Республіканської партії.

27 червня в Атланті, штат Джорджія, відбулися перші президентські дебати між Д.Трампом і чинним (на той час) президентом, ймовірним кандидатом від Демократичної партії Д.Байденом. Невдалий виступ останнього викликав хвилю критики та закликів усередині партії поступитися місцем іншому кандидатові. Після низки помилок під час саміту НАТО – зокрема, коли він переплутав президента України В.Зеленського з В.Путіним, а свою віцепрезидентку К.Гарріс – із Д.Трампом – десятки демократів публічно закликали його зняти свою кандидатуру, тоді як багато інших зробили це непублічно.

15 липня Д.Трамп та його напарник, сенатор від Огайо Дж. Ді Венс, були офіційно висунуті кандидатами на посади президента та віцепрезидента від Республіканської партії під час Національного з'їзду партії. Це відбулося лише за два дні після замаху на колишнього президента, унаслідок якого одна людина загинула, двоє дістали тяжкі поранення, а сам Д.Трамп отримав поранення у вухо.

Після консультацій зі своїми радниками Д.Байден 21 липня оголосив про рішення зняти свою кандидатуру, попри попередні заяви про намір залишатися в перегонах. Він висловив підтримку своїй віцепрезидентці К.Гарріс як кандидатові на посаду президента. 5 серпня вона була офіційно висунута кандидатом у президенти від Демократичної партії після того, як під час віртуального поіменного голосування отримала підтримку 99% делегатів [6]. Наступного дня К.Гарріс оголосила, що її напарником у виборчій кампанії стане губернатор Міннесоти Т.Волтц, а 22 серпня була офіційно затверджена кандидатом у президенти від Демократичної партії.

10 вересня у Філадельфії, штат Пенсильванія, телеканал ABC News провів президентські дебати між К.Гарріс і Д.Трампом. Під час обговорення 45 президент США зробив низку суперечливих заяв – зокрема, стверджував, що в місті Спрінгфілд, штат Огайо, люди нібито споживають домашніх тварин, а також натякав, що опонентка «щойно стала темношкірою». За результатами фактчекінгу CNN, Д.Трамп висловив 30 неправдивих тверджень, тоді як К.Гарріс – лише одне [8]. За даними соціологічних опитувань, вона впевнено перемогла на дебатах.

1 жовтня відбулися чергові передвиборчі дебати між кандидатами у віцепрезиденти – республіканцем Д. Ді Венсом та демократом Т.Волтцом. Обох учасників високо оцінили за стриманий і коректний тон дискусії, під час якої вони часто демонстрували взаємну повагу та навіть погоджувалися з окремих питань.

Згідно з результатами передвиборчих соціологічних опитувань, шанси кандидатів на перемогу залишалися майже рівними. Станом на 4 жовтня усереднені показники прогнозували 47% підтримки для К.Гарріс і 46% для Д.Трампа. При цьому вона мала незначну перевагу (майже 1%) у Мічигані, а також менш ніж 1% у Пенсильванії, Джорджії, Вісконсині та Неваді, а він, своєю чергою, випереджав на 2% в Північній Каролініі, на 1% в Аризоні [5].

На виборах, що відбулися 5 листопада, Д.Трамп здобув перемогу над К.Гарріс, отримавши 312 голосів виборників проти 226, які дісталися його суперниці. Він виграв у всіх семи ключових «хитких» штатах і випередив опонентку за результатами всенародного голосування, набравши 49,9% голосів виборців проти її 48,3% [2]. 6 січня

2025 р. на спільному засіданні Конгресу США були офіційно затверджені результати голосування виборників. 20 січня цього ж року Д.Трамп і Д.Ді Венс склали присягу, ставши відповідно 47-м Президентом і 50-м віцепрезидентом США, що ознаменувало його тріумфальне повернення на політичну арену.

Президентські вибори у США 2024 р. були одними із найрезонансніших у сучасній політичній історії країни. Кампанія, що проходила на тлі безпрецедентної політичної поляризації, судових процесів і внутрішньопартійних криз, вкотре продемонструвала життєздатність американської демократії, здатної функціонувати навіть в умовах глибокої суспільної напруги. Чергове повернення Д.Трампа до великої політики було не лише несподіваним, а й показовим прикладом ефективного використання медійного впливу, політичного досвіду та вміння мобілізувати електорат на основі почуття протесту й незадоволення чинною владою. Попри кримінальні обвинувачення, два імпічменти та скандали, він зумів консолідувати Республіканську партію навколо своєї постаті, нейтралізувати основних суперників і скористатися слабкістю демократів, які втратили стабільність після виходу Д.Байдена з перегонів.

Демократична партія, своєю чергою, продемонструвала кризу лідерства та стратегічної єдності, вимушено замінивши кандидата за кілька місяців до виборів. К.Гарріс, попри енергійний старт і вдалі дебати, не змогла переламати хід кампанії та зібрати широку коаліцію виборців, необхідну для перемоги.

Висновки. Президентські перегони у США 2024 р. засвідчили нову епоху в американській політиці – епоху нестабільності, посиленої ролі соціальних медіа, постправди та глибоких ідеологічних розломів, що, ймовірно, визначатимуть розвиток США у найближчі роки.

Джерела і література:

1. As it happened: Donald Trump announces 2024 presidential bid in Mar-a-Lago speech. *BBC News*. URL: https://www.bbc.com/news/live/world-us-canada-63600151.

2. Can Ron DeSantis really beat Donald Trump in the 2024 Republican race? *BBC News*. URL: https://www.bbc.com/news/world-us-canada-65693652.

3. Democrats panicking for no reason, pollsters say – US race nail-bitingly close. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/us-news/2024/oct/26/presidential-election-polls-close.

4. Donald Trump faces four charges over efforts to overturn 2020 election. *The Guardian*. URL: https://www.theguardian.com/us-news/2023/aug/01/donald-trump-charged-2020-election.

5. Fact-checking the ABC presidential debate *CNN*. URL: https://edition.cnn.com/2024/09/10/politics/fact-check-debate-trump-harris/index.html.

6. Just how big was Donald Trump's election victory? *BBC News*. URL: https://www.bbc.com/news/articles/cn5w9w160xdo.

7. Kamala Harris certified as Democratic presidential nominee after earning majority of roll call votes. *ABC News*. URL: https://abcnews.go.com/Politics/kamala-harris-nominee-DNC-majority-democratic-roll-call-votes/story?id=112580918.

8. Trump's 4 indictments in detail: A quick-look guide to charges, trial dates and key players for each case. *CBS News.* URL: https://www.cbsnews.com/news/trump-indictments-details-guide-charges-trial-dates-people-case/.

***

А.І.Шведка – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РЕАКЦІЯ АМЕРИКАНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА СТРАТЕГІЮ МАСОВИХ ДЕПОРТАЦІЙ ПРЕЗИДЕНТА Д.ТРАМПА 2025 РОКУ

Історично США є країною мігрантів і якщо раніше хвилі міграцій розтягувалися на десятиліття, то нині країна стикнулась з різким напливом мігрантів. За даними Митно-прикордонної служби США, у 2023 р. на Південному кордоні було зафіксовано понад 2 млн спроб нелегального перетину [9]. У 2025 р. новообраний президент США Д.Трамп оголосив про посилення імміграційної політики, зокрема масштабну хвилю депортацій. Це була одна з його передвиборчих обіцянок: провести «наймасштабнішу депортацію в історії США». Загальна кількість мігрантів у США досягла свого історичного максимуму в січні 2025 р. – 53 млн осіб, що становило 15,8% населення США [8]. У 2021 р. кількість мігрантів з інших країн, окрім Мексики, зросла від 6,4 млн до 9,7 млн в 2023 р., що переважно пов’язано з пандемією COVID-19 та дестабілізацією економічної та політичної ситуацій в країнах Латинської Америки та Карибського басейну. Після Мексики, країнами з найбільшою кількістю мігрантів у США у 2023 р. були: Гватемала – 850 тис., Сальвадор – 850 тис., Гондурас – 775 тис. та Індія – 680 тис. осіб. Із 2021 до 2023 рр. зросла загальна кількість мігрантів з Венесуели, Куби, України, Нікарагуа, Перу, Еквадору та Колумбії [8].

Ситуація з великою кількістю мігрантів у провідних країнах світу щороку стає гіршою. Старі методи вже не діють, тому уряди шукають нових способів боротьби з великим напливом людей. У серпні 2024 р. адміністрація Д.Байдена призупинила прийняття мігрантів через програму *CHNV* (*Cuba*, *Haiti*, *Nicaragua*, *Venezuela parole program*), що давала можливість громадянам з Куби, Гаїті, Нікарагуа та Венесуели законно в’їжджати до США на підставі тимчасового дозволу терміном до двох років за наявності фінансового спонсора і перевірки безпеки. Метою цієї програми було зменшення нелегальної міграції через південний кордон США та створення контрольованих каналів для шукачів притулку з країн, охоплених кризами. Після липня 2024 р. за цією програмою було прийнято лише 35 тис. осіб, що становило майже 10% від кількості, прийнятої за попередні 12 місяців. Станом на листопад 2024 р. прийом заяв за програмою *CHNV* фактично не здійснювали, що засвідчило її призупинення у межах нової політики адміністрації Д.Байдена щодо посилення контролю за імміграційними потоками [8].

У перші тижні президентства Д.Трамп видав указ, що розширив повноваження міграційних служб країни. Один з них скасовував правило, що забороняло імміграційні рейди в зонах, що вважають «чутливими», такі як школи, лікарні та церкви. Інший закликав до розширення програми, що дозволяє ICE (Міграційна та митна правоохоронна служба США) делегувати свої обов'язки щодо імміграційного контролю державній та місцевій поліції. Раніше примусове виселення з території США було законним в межах до 160 км від міжнародних кордонів США, а з приходом нової влади легальною стала депортація у будь-якій частині країни, якщо підозрювана особа не могла довести своє перебування у США протягом двох років. Міністерство оборони заявило, що надасть військові літаки для депортації незаконних мігрантів. Пентагон оголосив про розгортання ще 1500 військовослужбовців дійсної служби на південному кордоні США, що було

зроблено на додаток до 2500 військовослужбовців дійсної служби, які вже перебували там. Це означало 60% збільшення чисельності армійських військ у регіоні. Військові використовували гелікоптери для допомоги агентам прикордонної служби у моніторингу, а також допомагали у будівництві бар'єрів, щоб зупинити в'їзд мігрантів. Д.Трамп призупинив в'їзд до США всіх мігрантів без документів, а прикордонникам було доручено повертати людей без надання їм розгляду щодо отримання притулку. До видання наказу мігранти могли прибувати на кордон США та мали законне право просити притулку. Такі різкі дії з боку адміністрації Д.Трампа привели до дипломатичного конфлікту з Колумбією. Уряд Колумбії не надав дозволу на посадку двох військових літаків США, що перевозили незаконних колумбійських мігрантів в США назад на Батьківщину. Президент країни Г.Петро заявив, що «США не можуть ставитися до колумбійських мігрантів як до злочинців» і що до них потрібно «ставитися з гідністю». Д.Трамп одразу ж наклав 25% мита на всі колумбійські товари та погрожував збільшити їх до 50% за тиждень. У підсумку такий метод спрацював, адже Колумбії не потрібна торговельна війна з США, таким чином нова адміністрація показала, що жодна держава не зможе уникнути повернення своїх громадян. Звернемо увагу, що попередник Д.Трампа – Д.Байден – також проводив депортації, проте у 2024 р. США прийняли понад 100 тис. біженців, що стало найвищим показником із 1995 р. [10].

Президент Д.Трамп наказав Міграційній та митній правоохоронній службі США збільшити щоденні арешти мігрантів із попереднього плану – однієї тисячі до трьох тисяч арештів щодня. За даними міграційної служби, у перші чотири місяці 2025 р. було депортовано майже 200 тис. осіб. Кількість арештів помітно збільшилась після промови С.Міллера – радника Білого дому та розробника імміграційної політики Д.Трампа, який був незадоволений роботою посадовців ICE через недостатню кількість арештів. С.Міллер та Секретар Департаменту внутрішньої безпеки – К.Ноем також погрожували звільнити 10% регіональних чиновників ICE на основі кількості проведених арештів їхніми службами [4].

Окремою вразливою групою є українські біженці у США. Особливо після публічної сварки президента США Д.Трампа із Президентом України В.Зеленським у лютому 2025 р., на якій Д.Трамп різко розкритикував В.Зеленського, закликавши його «припинити війну з Росією» та «зосередитись на внутрішніх питаннях». Після неї американська сторона тимчасово заморозила частину військової допомоги Україні, а президент США публічно заявив, що «США не повинні вічність фінансувати конфлікт у Європі». У березні 2025 р. Д.Трамп заявив, що розгляне питання скасування тимчасового правового статусу українців, яких на території США у 2025 р. було 240 тис. осіб [5]. Це рішення прагнули ухвалити, як частину ширшого плану депортувати 1,8 млн осіб, які перебувають у США на основі гуманітарних програм. Хоча офіційні представники адміністрації заявляли, що ініціатива перегляду статусів мігрантів була підготовлена ще до зустрічі із В.Зеленським, політичний підтекст став очевидним. Відтак, питання українських переселенців перейшло з гуманітарної площини у політичну, що стало сигналом як для американського електорату, так і для влади Києва. Паралельно адміністрація Д.Трампа ініціювала перегляд зовнішньої допомоги й частково призупинила роботу низки програм *USAID* в Україні, обмеживши запуск нових грантів, і провела ревізію чинних проєктів. Це вписувалося у комплексне скорочення зовнішніх витрат США та переорієнтації ресурсів на внутрішні потреби. Крім того, це був додатковий сигнал Україні щодо умовності американської підтримки. Попри жорстку риторику, тимчасовий статус українців зрештою не був скасований, що пояснювали опором конгресу, юридичними обмеженнями та небажанням повністю руйнувати механізми американського впливу у Східній Європі [5]. Проте сама загроза його анулювання була маркером політизації гуманітарного питання. Після лютневої суперечки з В.Зеленським Д.Трамп неодноразово використовував українську тему у внутрішній риториці, стверджуючи, що «гроші, що витрачають на підтримку іноземних біженців, мають йти американцям».

Значна частина громадян США погоджувались, що деякі мігранти все ж повинні бути депортовані. За даними опитування в березні 2025 р., 31% американців вважали, що депортувати потрібно всіх осіб, які перебувають у країні нелегально, 51% – лише деяких, що в більшості пов'язано із злочинністю, 16% – депортувати нікого не потрібно. Приблизно кожен п'ятий американець (19%) висловив особисті занепокоєння, щодо можливої депортації себе або своїх рідних [7].

У зв'язку із реалізацію нової міграційної політики адміністрації Д.Трампа, влітку 2025 р. спалахнули протести у Лос-Анджелісі, Нью-Йорку та багатьох інших містах, що їх традиційно вважають «містами мігрантів». За даними *NBC News*, 4 червня була зафіксована рекордна кількість арештів мігрантів протягом одного дня – 2200 осіб. Протести супроводжували мародерство та підпали автомобілів. Для розгону демонстрантів влада використала сльозогінний газ та гумові палиці. Переслідування учасників протестів, арешти їх на парковках і робочих місцях викликали незадоволення серед американців [2]. Такі дії, а також припинення розгляду заявок щодо надання притулку викликали переважно негативну реакцію громадян. При цьому громадська думка розділилась. Так, залучення місцевих правоохоронних органів схвалювали – 50% опитаних, а 49% були проти. Дослідження показали, що загалом 47% громадян ставляться негативно до імміграційної політики адміністрації Д.Трампа [1].

Хоча рейди поліції у великих містах викликали хвилю обурення, уже в жовтні 2025 р. було зафіксовано найнижчий рівень спроб перетину кордону США та Мексики за останніх п'ятдесят років – 238 тис [3]. Митна та прикордонна служба США заявила, що протягом перебування Д.Байдена при владі було зафіксовано 11 млн спроб перетину кордону. Зменшення випадків нелегального перетину кордону трактували як ефективність імміграційної політики адміністрації Д.Трампа. На тлі жорсткішої риторики щодо «неконтрольованої міграції» президент також спробував скасувати право отримання громадянства за місцем народження, посилаючись на те, що ця практика нібито стимулює нелегальну міграцію та створює додаткове навантаження на соціальні служби. Проте ця ініціатива не була ухвалена, оскільки юристи Білого дому та провідні конституціоналісти вказали на те, що Чотирнадцята поправка Конституції США чітко гарантує громадянство всім народженим у країні, а її зміна без схвалення Конгресом і конституційного процесу неможлива. У випадку, якщо скасування *jus soli* спрацювало, то діти мігрантів, народжені в США, залишалися б «негромадянами» та могли б бути депортовані разом із батьками. Це також потенційно зменшило б кількість нових громадян США на сотні тисяч осіб щороку, що суттєво змінило б демографічний баланс. Для стратегії Республіканської партії це важливо: виборці з іммігрантським походженням у довгостроковій перспективі частіше підтримують демократів [3].

Депортації іноземних громадян також вплинули на економічні показники. Прогнозували, що до 2028 р. можливе скорочення реального ВВП на 7,8%. Втрати оцінювали у 1,1 трлн дол. США щороку, що можна було б порівняти з рецесією 2007–2009 рр. Масові депортації могли критично вплинути на такі критичні галузі, як сільське господарство, будівництво, медицина та догляд. За прогнозами Американської ради з питань міграції, масова депортація могла вилучити з ринку до 1,5 млн працівників у сфері будівництва, 225 тис., 461 тис. у транспорті та логістиці, 225 тис. у сільському господарстві та 1 млн у сфері гостинності [6].

Висновки. Стратегія масових депортацій досягла певнної мети, проте ціною поляризації населення. Це зумовить наслідки в майбутньому. Адже столітні ідеали США, як «країни іммігрантів» опинилися у центрі гострих суперечок. Масові протестні акції в Лос-Анджелесі, Нью-Йорку та інших великих містах продемонстрували, що багато американців готові виходити на вулиці за демократію і справедливість. Такі події закарбувалися у громадській свідомості як нова фаза соціальної напруженості. Кампанія масових депортацій зробила імміграцію однією з найсуперечливіших тем 2025 р. в США. Широка підтримка жорстких заходів серед частини громадян контрастує з рішучим

опором значної іншої частини суспільства, що свідчить про тривалий розкол у суспільних настроях.

Джерела та література:

1. Americans have mixed to negative views of trump administration immigration actions/ J.Baxter Oliphant. Pew Research Center. URL: https://www.pewresearch.org/politics/2025/06/17/americans-have-mixed-to-negative-views-of-trump-administration-immigration-actions/ (дата звернення: 10.11.2025).

2. Epstein K., Debusmann B., Hayes C. LA protests: perfect storm as mass deportations collide with city of immigrants. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: https://www.bbc.com/news/articles/c3d47v7394go (дата звернення: 09.11.2025).

3. Halpert M. Illegal US-Mexico border crossings hit lowest level in over 50 years. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: https://www.bbc.com/news/articles/cp8wd8938e8o (дата звернення: 10.11.2025).

4. Hesson T., Cooke K. ICE's tactics draw criticism as it triples daily arrest targets. URL: https://www.reuters.com/world/us/ices-tactics-draw-criticism-it-triples-daily-arrest-targets-2025-06-10/ (дата звернення: 07.11.2025).

5. Hesson T., Cooke K. Trump weighs revoking legal status of Ukrainians as US steps up deportations. URL: https://www.reuters.com/world/us/trump-plans-revoke-legal-status-ukrainians-who-fled-us-sources-say-2025-03-06/ (дата звернення: 09.11.2025).

6. Mass deportations would deliver a catastrophic blow to the U.S. economy – mass deportations would deliver a catastrophic blow to the U.S. economy – United States joint economic committee. U.S. Congress Joint Economic Committee. URL: https://www.jec.senate.gov/public/index.cfm/democrats/2024/12/mass-deportations-would-deliver-a-catastrophic-blow-to-the-u-s-economy (дата звернення: 08.11.2025).

7. Noe-Bustamante L., Krogstad J. Americans' views of deportations. Pew Research Center. URL: https://www.pewresearch.org/race-and-ethnicity/2025/03/26/americans-views-of-deportations/ (дата звернення: 08.11.2025).

8. Passel J., Krogstad J. U.S. unauthorized immigrant population reached a record 14 million in 2023. URL: https://www.pewresearch.org/race-and-ethnicity/2025/08/21/u-s-unauthorized-immigrant-population-reached-a-record-14-million-in-2023/#what-has-happened-to-the-unauthorized-immigrant-population-since-2023 (дата звернення: 08.11.2025).

9. Southwest land border encounters. U.S. Customs and Border Protection. URL: https://www.cbp.gov/newsroom/stats/southwest-land-border-encounters (дата звернення: 09.11.2025).

10. Yousif N. Six big immigration changes under Trump – and their impact so far. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: https://www.bbc.com/news/articles/clyn2p8x2eyo (дата звернення: 08.11.2025).

***

M.Zavadska – postgraduate student,
the specialty International Relations,
Public Communications and Regional
Studies, Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

REPUTATION MANAGEMENT OF INTERNATIONAL ORGANIZATIONS AFTER DONALD TRUMP'S RISE TO POWER (2017–2021)

The election of Donald Trump in 2016 marked a profound shift in the global political landscape. His foreign policy agenda, rooted in the «America First» doctrine, significantly disrupted the foundations of multilateral cooperation, undermined the credibility of long-standing international institutions, and reshaped global governance patterns. The United States, historically viewed as a principal architect of the post-1945 institutional order, adopted a more unilateral stance during the Trump administration, resulting in political, financial, and reputational pressure on bodies such as the United Nations (UN), the World Health Organization (WHO), UNESCO, and the North Atlantic Treaty Organization (NATO).

Table 1.

Challenges – Strategies – Outcomes*

Challenge	Reputation Strategy	Outcome
Reduction of U.S. funding	Diversifying donors; increasing EU & private partnerships	Financial stabilization; reduced vulnerability
Delegitimization of multilateralism	Promoting mission success; depoliticization	Solidified legitimacy among global South and EU
Accusations during crises (WHO, UN)	Scientific evidence, transparent reporting	Partial image recovery, stronger global trust
Rise of China & Russia	Balanced diplomacy; multilateral coalitions	Mixed outcome: geopolitical tension but operational continuity
Public polarization	Targeted communication; digital campaigns	Improved credibility among moderate audiences

**Compiled by the author*.

International organizations (IOs) rely heavily on legitimacy, trust, and reputational capital to perform their roles effectively. Their authority is rooted not in coercive power but in the perception of neutrality, competence, and global mandate [1]. Consequently, the Trump administration's consistent criticism of multilateralism, withdrawal from key agreements, and reduction of funding posed significant challenges to IOs' operational capacity and global image.

Challenges under Trump. The challenges international organizations faced during the Trump presidency were systemic, multifaceted, and amplified by ideological confrontation between unilateral and multilateral worldviews.

1. Reduction of U.S. Funding: the United States has historically been the largest financial contributor to many IOs. Under Trump, substantial budget cuts became a key feature of foreign policy. Examples include. WHO – U.S. froze funding and initiated withdrawal during COVID-19 [12]. UNRWA – funding was cut entirely in 2018. UN budget – the U.S. pushed to reduce peacekeeping and operational budgets [10]. UNESCO – the U.S. ceased its contributions long before Trump, but his administration confirmed withdrawal. Such cuts triggered operational uncertainty, forced program reductions, and heightened reputational vulnerability, as financial dependence on a single dominant actor exposed IOs to political manipulation.

2. Delegitimization of Multilateralism. Trump's rhetoric framed IOs as: inefficient, biased against U.S. interests, «globalist» institutions that infringe on sovereignty [3]. Statements such

as «The future belongs to patriots, not globalists» at the 2019 UN General Assembly reinforced the idea that global institutions act against national self-interest. This narrative undermined IOs' reputational legitimacy, especially among conservative audiences in the U.S. and globally.

3. Escalation of Public Polarization. According to Pew Research Center (2018) [4], confidence in multilateral organizations during Trump's presidency became deeply polarized: Democrats tended to support IOs and global cooperation; Republicans adopted increasingly negative views, echoing presidential rhetoric. This polarization created reputational asymmetry – IOs became political symbols rather than neutral global actors.

4. Politicization of Global Crises (COVID-19, Climate Change). During COVID-19, WHO became a target of accusations regarding transparency and cooperation with China. Climate-related institutions were similarly criticized, especially after the U.S. withdrawal from the Paris Climate Agreement (2017) [11]. Trump questioned climate science credibility and the necessity of coordinated international responses. The unprecedented politicization of global crises placed IOs at the center of narrative warfare, forcing them to reassert credibility through evidence-based communication and scientific authority.

5. Rise of Alternative Power Blocs (China and Russia). Reduced U.S. engagement enabled China to increase influence in WHO, UNESCO, and UN agencies. Russia also strengthened its presence in UN forums. This created reputational tension: Western states feared IOs becoming «China-leaning»; Trump administration presented IOs as compromised or politically biased; the result was a new geopolitical reputational struggle within global institutions [6].

Communication and Reputation-Management Strategies. Despite political pressure, IOs implemented complex reputation-management strategies to preserve credibility and mitigate reputational damage.

- Strategic Transparency and Public Reporting. To counter accusations of inefficiency or corruption, IOs increased: publication of financial documents, open data portals, program impact evaluations, crisis-response dashboards (especially during COVID-19). Transparency became both a communication tool and a reputational shield;

- Reaffirming Core Mission and Global Mandate. Many organizations intensified communication about: humanitarian successes, scientific achievements, global education standards, peacekeeping results, health and development programs (WHO highlighted vaccine coordination (COVAX), UNESCO emphasized cultural heritage protection, UN promoted Sustainable Development Goals (SDGs) [2]). The goal was to reinforce the indispensability of multilateral institutions.

- Narrative Reframing and Depoliticization. IOs avoided direct confrontation with Trump's administration. Instead, they used depoliticized, technical language emphasizing: science, health, humanitarian values, global public goods. Reframing their work as «apolitical» helped reduce exposure to partisan attacks.

- Digital Diplomacy and Media Engagement. International organizations strengthened digital communication: increased social media activity, multilingual campaigns, infographics, crisis-response communication, myth-busting initiatives against disinformation (WHO launched the «Infodemic Management Program», UN created «Verified» initiative to counter COVID-19 disinformation, Digital diplomacy became a key reputational asset) [5; 9; 12].

- Diversification of Funding and Partnerships. To reduce dependence on the U.S., IOs expanded partnerships with: EU institutions, Nordic states, Canada and Japan [7; 8], philanthropic foundations (Gates Foundation), private sector (Microsoft, Google in UN projects). This reduced financial vulnerability and strengthened institutional autonomy.

Reputation Outcomes. International organizations experienced varied reputational effects:

a) Strengthened Global Recognition (crisis communication during COVID-19 reaffirmed IOs' indispensability);

b) Deep Reputational Polarization in the U.S. (perceptions remained tied to partisan identities);

c) Rise of China as an Alternative Patron (this raised concerns regarding IO neutrality among Western states);

d) Increased Digital Visibility (digital campaigns successfully countered disinformation);

e) Improved Financial Resilience (diversified donor bases strengthened long-term sustainability).

Table 2.

Comparative Analysis of Reputation Management Approaches of International Organizations under the Trump Administration

	United Nations (UN)	World Health Organization (WHO)	UNESCO	NATO
Challenge	Trump consistently criticized the UN as a «bloated bureaucracy», demanded budget reductions, and challenged peacekeeping commitments	during COVID-19, WHO faced accusations of mismanagement and being overly influenced by China. Trump initiated U.S. withdrawal	the U.S. withdrawal reinforced claims that UNESCO was politicized, particularly regarding cultural heritage resolutions critical of Israel	Trump repeatedly questioned NATO's relevance, criticized allies for insufficient defense spending, and suggested conditional U.S. support
Reputation Strategy	promoting success stories of peacekeeping missions and humanitarian operations, emphasizing SDG progress [2], demonstrating cost-efficiency reforms under Secretary-General António Guterres	transparent publication of pandemic data and epidemiological guidelines, scientific briefings, cooperation with global medical agencies, strengthening COVAX communication	promoting education programs, digital literacy initiatives, global cultural protection campaigns	highlighting collective defence successes, emphasizing deterrence in Eastern Europe, communicating increased defence spending among allies, focusing on counter-terrorism and cyber defence
Outcome	the UN preserved institutional legitimacy globally but experienced worsened image among U.S. conservatives. However, reputation partially recovered after Biden restored U.S. support	WHO's reputation suffered in the U.S. but remained strong globally. After Biden reversed the withdrawal, WHO regained credibility among Western allies	UNESCO increased cooperation with EU and China, maintaining global relevance despite reduced U.S. engagement	Paradoxically, Trump's criticisms forced NATO members to increase defence budgets, strengthening NATO's operational image, although reputational tensions persisted

**Compiled by the author*.

Therefore, Donald Trump's presidency triggered one of the most substantial reputational crises for international organizations since the end of the Cold War. The challenges – budget cuts, delegitimization of multilateralism, polarization, and geopolitical pressure – forced IOs to innovate in communication, transparency, funding diversification, and digital diplomacy.

Despite significant obstacles, major IOs demonstrated resilience, adapting their reputational strategies and preserving global legitimacy. The reputational outcomes varied by institution, but collectively, IOs strengthened their internal governance, crisis-response mechanisms, and public communication frameworks. Trump's presidency (2017–2021) ultimately acted as a stress test, pushing international organizations toward greater autonomy, strategic communication, and modernization.

References:

1. Barnett M., Finnemore M. Rules for the World: International Organizations in Global Politics. Cornell University Press, 2004. 226 p.

2. Fagan M. Most people in 35 countries see the UN favorably in 2024, but views have dipped in some places. *Pew Research Center.* 2024. URL: https://www.pewresearch.org/short-reads/2024/09/05/most-people-in-35-countries-see-the-un-favorably-but-views-have-dipped-in-some-places/.

3. Ikenberry G. J. A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order. Yale University Press, 2020. 432 p.

4. Key global views about issues and leaders in the spotlight at the 2018 G20 summit. *Pew Research Center.* 2018. URL: https://www.pewresearch.org/short-reads/2018/11/28/key-global-views-about-issues-and-leaders-in-the-spotlight-at-the-g20-summit/.

5. Multilateral relations. The Diplomatic Service of the European Union. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/multilateral-relations_en.

6. National Security Strategy of the United States of America. 2017. URL: https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf.

7. Pierre A. J., Ruggie J. Multilateralism Matters: The Theory and Praxis of an Institutional Form. URL: file:///C:/Users/user/Desktop/Multilateralism.pdf.

8. The EU Navigating Multilateral Cooperation (NAVIGATOR) URL: https://www.nupi.no/en/projects-centres/the-eu-navigating-multilateral-cooperation.

9. UNDP Digital Strategy. 2019. URL: digitalstrategy.undp.org.

10. United Nations. Annual Report 2019. URL: https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/2025-02/are2019.pdf.

11. United Nations. Annual Report. Report of the Secretary-General on the Work of the Organization. 2020. URL: https://www.un.org/annualreport/2020/index.html.

12. WHO programme and financial reports for 2020-2021. URL: https://apps.who.int/gb/ebwha/pdf_files/WHA74/A74_28-en.pdf.

***

Н.С.Науменко – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних економічних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ЗОЛОТОВАЛЮТНІ РЕЗЕРВИ ДЕРЖАВ СВІТУ У 2025 РОЦІ НА ТЛІ АМЕРИКАНО-КИТАЙСЬКОЇ ТАРИФНОЇ ВІЙНИ

Золотовалютні (міжнародні) резерви держав залишаються ключовим інструментом макроекономічної стабілізації: вони забезпечують платоспроможність у зовнішніх операціях, є буфером проти шоків на валютних ринках і підвищують довіру міжнародних інвесторів. 2025 рік характерний одночасно двома потужними чинниками, що безпосередньо впливають на структуру та оцінку резервів: по-перше, різке зростання цін на золото, що підвищує номінальну вартість золотовалютних резервів у тих держав, де золото становить значну частку резервів; по-друге, ескалація американо-китайської тарифної війни (підвищені тарифні ставки та відповідні контрзаходи), що посилює побоювання щодо глобальної торгівлі, ланцюгів постачання і створює підстави для притоку капіталу в безпечні активи.

Обидва фактори роблять наше дослідження актуальним: вони впливають на оцінку платоспроможності країн, політику валютних інтервенцій, стратегії диверсифікації резервів (зокрема – накопичення золота) і на міжнародну фінансову архітектуру.

У жовтні 2025 р. золото встановило історичні рекорди – ціна на золото сягнула вище позначки у 4.000 дол США за трійську унцію у першій половині жовтня. Це спричинило зростання номінальної вартості золотовалютних резервів для країн, що мають значні позиції в золоті. Різке зростання цін на дорогоцінні метали аналітики пов’язували з «безпечним попитом» під час ескалації геополітичних ризиків і торговельних суперечок [1].

За оцінками Світового банку та Банку КНР [2-3], лідером за розміром міжнародних резервів залишається Китай: майже 3,3–3,45 трлн дол. США (дані варіюють за датою відліку і включенням/виключенням золота й інструментів). Значно відстає Японія (майже 1,23 трлн дол. США). Резерви США та Швейцарії склали майже 910 млрд дол. США і майже 909 млрд дол. США відповідно за 2024–2025 рр. За різними оцінками Індія та Росія мають значні резерви (майже 640–700 млрд дол. США та майже 597 млрд дол. США), причому Росія перебуває в особливому становищі у звязку із санкційними обмеженнями щодо доступу до частини активів [4-5].

Приблизно однакові резерви центральних банків мають Саудівська Аравія, Гонконг, Південна Корея (у межах від 418 до 463 млрд дол. США). Однакову кількість фінансових активів зберігають Сінгапур, Німеччина та Бразилія (у межах від 329 до 384 млрд дол. США). Італія, Франція, ОАЕ, Таїланд, Мексика, Польща, Ізраїль – резерви центральних банків цих країн знаходяться у межах від 214 до 290 млрд дол. США.

Велика Британія, Індонезія, Туреччина, Чехія, Канада, Малайзія, Данія, Іспанія, Філіппіни, Ірак мають фінансові активи у центральному банку вартістю від 100 до 174 млрд дол. США. Лівія – 92,9 млрд дол. США, В'єтнам, Алжир, Норвегія – від 81 до 83 млрд дол. США. Перу, Нідерланди, Румунія: резерви центральних банків у межах від 73 до 79 млрд дол. США. За ними йдуть ПАР, Швеція, Колумбія, Австралія, фінансові активи яких оцінюють у межах від 60 до 65,4 млрд дол. США. Приблизно однакові резерви банків мають Угорщина, Казахстан, Єгипет та Чилі – 44-46 млрд дол. США [6].

За офіційними даними Національного Банку України, станом на вересень 2025 р. міжнародні резерви країни становили майже 46,5 млрд дол США. У 2024 р. їхня величина була майже 43,8 млрд дол США, що говорить про їх зростання на тлі погіршення економічної ситуації в країні у умовах російсько-української війни. Динаміка резервів

України залежить від надходжень від міжнародних партнерів, інтервенцій НБУ на валютному ринку та імпортно-експортних потоків [7].

Схожі за вартістю міжнародні резерви мали Болгарія, Португалія, Бельгія, Узбекистан. Сербія, Ліван, Австрія, Марокко, Нігерія мають фінансові активи у центральному банку нижче, ніж 41 млрд дол. США (від 30 млрд до 38 млрд дол. США). Фінляндія має резерви центрального банку 18 млрд дол., Греція – 15,2 млрд, Словаччина – 14, 5 млрд. Азербайджан – 12,7 млрд дол., Білорусь – 8,9 млрд дол., Литва – 7,4 млрд. дол. США. Молдова зберігає у центральному банку 5,5 млрд дол., Латвія – 5,1 млрд, Грузія – 4,4 млрд, Вірменія – 3,7 млрд дол., Естонія та Кіпр – 2,1 млрд, Болівія – 2 млрд дол. США. Гвінея, Чорногорія, Косово, Палестина та ще низка країн (переважно Африки або Близького Сходу) – резерви центрального банку становлять менше ніж 2 млрд дол. США [6].

Резерви центральних банків включають іноземну валюту (валютні депозити, цінні папери), золото, спеціальні права запозичення (СПЗ/SDR) і резервну позицію в МВФ. У 2025 р. спостерігаються дві протилежні тенденції:

1) деякі центробанки продовжують диверсифікацію за рахунок золота (поточне подорожчання робить золото привабливішим як «хедж»);

2) інші нарощують валютні запаси для протидії волатильності та підтримки валютного курсу в умовах торговельних шоків [8; 9; 10].

Американо-китайська тарифна війна також впливає на формування золото-валютних резервів країн. А саме:

1) капітальні перетоки та валютні інтервенції**.** Ескалація тарифів підвищує економічну невизначеність, що стимулює притік міжнародного капіталу в безпечні валюти (долар США, фунт стерлінгів) та золото. Національні центробанки можуть реагувати інтервенціями (купівля/продаж валюти) для згладжування коливань курсу, що змінює обсяг і структуру резервів;

2) оцінка резервів через зміни цін на активи. Підвищення цін на золото збільшує номінальну вартість тих резервів, де золото є частиною активів (без фактичної купівлі). Аналогічно, валютні курси зміщують вартість валютних компонентів резервів при підрахунку в доларах США;

3) санкції та доступність активів**.** У випадках, коли країни (наприклад, РФ) під санкціями, частина їхніх резервів може бути «заморожена» або важкодоступна для нормального використання; це змінює реальну ліквідність резервів, незалежно від номінальної величини;

4) торговельні профіті/дефіцити. Порушення торговельних ланцюгів і зниження торгівлі можуть скорочувати надходження валютної виручки (особливо у країнах-експортерах), що призводить до посиленої потреби у використанні резервів для покриття дефіциту платіжного балансу;

5) політика диверсифікації (де-доларизація). Частина країн пришвидшує диверсифікацію резервів (зростання частки золота, СПЗ, альтернативних валют), щоб зменшити залежність від однієї валюти в умовах геополітичної напруги.

В залежності від стану економічної ситуації уряди країн використовують такі важелі регулювання:

1) Підвищують прозорість структури резервів. Регулярні розкриття складу резервів (відсоток золота, валютні інструменти, СПЗ) дозволяють краще оцінювати реальну ліквідність.

2) Диверсифікують інструментів резервів. У відповідь на зростання геополітичного ризику центробанки балансують між ліквідністю (доларові позики/депозити), золотом та СПЗ.

3) Створюють «тактичні» запаси для кризових інтервенцій**.** Країни з обмеженими резервами (наприклад, економіки з високим зовнішнім боргом) прагнуть формувати короткострокові лінії кредитування або страхові механізми з міжнародними партнерами.

4) Оцінюють вплив тарифів на зовнішню торгівлю. Політичні рішення щодо тарифів повинні враховувати непрямі наслідки для валютних балансів і резервів, у тому числі можливість витрат на підтримку валютного курсу.

Джерела та література:

1. Gold hits US$4,000/oz – Trend or turning point? (13.10.2025). World Gold Council. URL: https://www.gold.org/goldhub/gold-focus/2025/10/gold-hits-us4000oz-trend-or-turning-point.

2. India central bank's gold pile tops $100 billion on surging bullion prices. (17.10.2025). URL: https://www.reuters.com/world/india/india-central-banks-gold-pile-tops-100-billion-surging-bullion-prices-2025-10-17/.

3. Reserves of foreign exchange and gold – Country comparison. The World Factbook. 2025. *Central Intelligence Agency (CIA).* URL: https://www.cia.gov/the-world-factbook/field/reserves-of-foreign-exchange-and-gold/country-comparison/.

4. SAFE releases data on China's foreign exchange reserves at the end of September 2025. (07.10.2025). *State Administration of Foreign Exchange (SAFE) – PRC.* URL: https://www.safe.gov.cn/en/2025/1007/2352.html.

5. China – Foreign exchange reserves. 2025. URL: https://tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves/news/500202.

6. Які країни мають найбільші та найменші резерви центральних банків (іконографіка). (16.10.2025). URL: https://www.slovoidilo.ua/2025/10/16/infografika/finansy/yaki-krayiny-mayut-najbilshi-ta-najmenshi-rezervy-centralnyx-bankiv?utm_source=newsletter&utm_medium=email&utm_campaign=golovni_novini_i_analitika_za_2025_10_16_dlya_email&utm_term=2025-10-16.

7. International Reserves at USD 46.5 billion as of End-September (07.10.2025). *National Bank of Ukraine (NBU).* URL: https://bank.gov.ua/en/news/all/mijnarodni-rezervi-stanovili-465-mlrd-dol-ssha-za-pidsumkami-veresnya.

8. Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves (COFER). IMF database (дані 2023–2024). *IMF – COFER/IMF data*. URL: https://data.imf.org/regular.aspx?key=61545862.

9. China hits back at US tariff hike, raises duties on US goods to 125%. (11.04.2025). URL: https://www.reuters.com/world/china/china-increase-tariffs-us-goods-125-up-84-finance-ministry-says-2025-04-11/.

10. Gold hits US$4,000/oz – Trend or turning point? (13.10.2025). **World Gold Council.** URL: https://www.gold.org/goldhub/gold-focus/2025/10/gold-hits-us4000oz-trend-or-turning-point/.

***

Т.Ю.Мишляєв – кандидат політичних наук,
доктор суспільних наук в галузі політичних
наук та адміністрації,
директор до справ дотацій
Fundacja Ręka Wielkiej Pomocy (Варшава)

«АРХІПЕЛАГ УКРАЇНА»: ПОТЕНЦІАЛ ДІАСПОРИ ДЛЯ ОБ'ЄДНАННЯ НАЦІЇ

У XXI столітті національні спільноти постають у контексті глибоких трансформацій, зумовлених процесами глобалізації, інтенсивним розвитком цифрових комунікацій та масштабними міграційними потоками. Ці чинники ставлять під сумнів класичні уявлення про націю як територіально й культурно укорінену спільноту, сформовану в межах національної держави. Для концептуалізації цих процесів у дослідженні використаємо метафору «архіпелагу», яка дає можливість описати нові форми соціальної організації та ідентичності у глобальному просторі.

Поняття «архіпелагу» у сучасний політологічний дискурс увів французький дослідник Жером Фуркель у книзі «Архіпелаг Франція». Використовуючи цю метафору, він описав сучасне французьке суспільство як сукупність «островів» – соціальних груп, що поступово втрачають зв'язки між собою та єдину колективну ідентичність.

Як зазначає Ж.Фуркель: «Французьке суспільство сильно фрагментоване… За таких умов термін «архіпелаг», із його окремими, але співіснуючими островами, видався мені найбільш доречним для опису цієї нової конфігурації» [5, с. 15]. У цьому випадку архіпелаг є образом територіальної єдності, але культурної та ідейно фрагментованої нації. У нашій інтерпретації це поняття запозичується та застосовується до українського випадку – однак із протилежним значенням: не розкол, а єдність у розсіянні.

В українському випадку пропонуємо інший підхід: «Архіпелаг Україна» – це українці, які живуть за кордоном і є територіально розділеними, але культурно й ідейно об'єднаними.

Видатний дослідник Бенедикт Андерсон у класичній праці «Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму» визначив націю як «уявлену політичну спільноту», що постала завдяки спільній мові, друкарству та територіальній концентрації. «У антропологічному дусі, – зазначає автор, – я пропоную таке визначення нації: це уявлена політична спільнота – уявлена як за своєю суттю обмежена і суверенна» [1, с. 6]. Його концептуальна модель зберігає прив'язку нації до простору та державної території.

Українська діаспора демонструє іншу логіку: уявлена спільнота може існувати й поза межами спільної території, у глобальному розсіянні. Українці у Варшаві, Берліні чи Торонто продовжують ідентифікувати себе як частину єдиної нації завдяки цифровим каналам комунікації, культурним практикам і соціальній мобілізації. Таким чином, український випадок дозволяє розширити рамки андерсонівської концепції й показати, що уявлена спільнота XXI ст. функціонує як транснаціональна та мережева.

«Архіпелаг Україна» можна визначити як множину територіально розпорошених українських громад за кордоном, які доцільно уявляти у формі «островів». Попри географічну віддаленість, ці «острови» залишаються пов'язаними між собою завдяки «морю» глобальних комунікацій та «мостам» взаємодії. А саме:

- «острови» – це локальні громади українців у країнах Європи, Північної Америки та інших регіонів світу, які формують власні соціокультурні простори;
- «море» – глобальний інформаційний і культурний простір, у межах якого ці громади підтримують постійний контакт і взаємодію;
- «мости» – інфраструктури зв'язку, що забезпечують реальну єдність архіпелагу: від фінансових переказів та волонтерських ініціатив до цифрових медіа-кампаній і культурних проєктів.

У такому розумінні «Архіпелаг Україна» є не образом дезінтеграції, а новою моделлю національної цілісності, яка формується у глобальному просторі через поєднання потоків інформації, ресурсів і культурних практик.

Американський антрополог Арджун Аппадурай запропонував розглядати нову глобальну культурну економіку як складний, багаторівневий і розірваний порядок, який більше не піддається опису в межах класичних моделей «центр – периферія». Для аналізу глобалізації він увів поняття «ландшафтів» *(scapes)*, що позначають ключові потоки, що формують сучасний світ [3, с. 33].

У випадку України «Архіпелаг» функціонує саме завдяки цим ландшафтам, що забезпечують взаємодію розпорошених громад:

- етнічні ландшафти (ethnoscapes) – рух і розселення українців у світі, що формує глобальну українську присутність;
- медіаландшафти (mediascapes) – цифрові платформи, які створюють спільний інформаційний простір для українців у різних країнах;
- фінансові ландшафти (financescapes) – фінансові потоки у вигляді грошових переказів, краудфандингових кампаній та ініціативи United24;
- ідейні ландшафти (ideoscapes) – поширення цінностей свободи, демократії, солідарності та опору;
- техноландшафти (technoscapes) – цифрові технології, що забезпечують миттєву комунікацію та координацію дій.

Таким чином, «Архіпелаг Україна» постає не лише як метафора, а як соціальна реальність, у якій діаспора функціонує як глобальна мережа. Ця мережа не послаблює націю, а навпаки – розширює її можливості й посилює її суб'єктність у світовому просторі.

Вікторія Бернал, дослідниця з Університету Чикаго, у монографії «Нація як мережа», досліджуючи еритрейську діаспору, показала, що інтернет формує нові моделі громадянства. Авторка підкреслює: «за допомогою інтернету громадяни за кордоном беруть участь у формуванні нації, обговорюють її політику і переосмислюють, що означає бути громадянином, навіть фізично перебуваючи далеко від батьківщини» [4, с. 112]. У її інтерпретації кіберпростір стає ареною політичної активності, де діаспора здатна впливати на уявлення про націю та громадянство. Водночас у випадку досліджуваної у В.Бернал Еритреї діаспора здебільшого перебувала в опозиції до держави. Український приклад радикально відрізняється: діаспора є союзником держави, активно підтримує її у політичному, економічному, культурному та інформаційному вимірах. Це проявляється у:

- політичній мобілізації – акції протесту й лобіювання інтересів у парламентах Заходу (наприклад, демонстрації у Варшаві, Берліні чи Нью-Йорку, що створюють додатковий тиск на уряди);
- економічних потоках – щорічні грошові перекази українців з-за кордону у 2022–2023 рр. перевищували 10 млрд доларів [2], а державна платформа United24 залучила більше 600 млн дол. США від діаспори [6];
- культурній дипломатії – діяльність українських шкіл, фестивалів та культурних центрів формує нову хвилю культурного представництва;
- інформаційних кампаніях – цифрова активність українців за кордоном системно протидіє російській пропаганді у глобальних медіа-просторах.

Таким чином, в українському випадку діаспора перетворюється на стратегічний ресурс, який посилює націю та розширює її міжнародну суб'єктність.

Висновки. Аналіз концепту «Архіпелаг Україна» у зіставленні з ідеями Жерома Фуркеля, Бенедикта Андерсона та Вікторії Бернал дає підстави стверджувати, що український випадок репрезентує специфічну модель нації в умовах глобалізації. Українська діаспора формує архіпелаг єдності, де територіально розсіяні громади поєднуються мережею культурних, інформаційних, економічних та політичних потоків. Це свідчить про трансформацію класичної моделі «уявлених спільнот», яка пов'язувала націю з територіальною концентрацією: українська нація виявляє здатність існувати як

глобальна мережа. Інтернет та цифрові технології створюють умови для нових форм громадянства, у яких діаспора стає не опозиційним, а інтегративним чинником. У цьому сенсі «Архіпелаг Україна» можна розглядати як приклад мережевої нації XXI ст., що не послаблюється міграціями, а навпаки – зміцнює свою ідентичність і міжнародну суб'єктність через глобальні потоки солідарності.

Джерела та література:

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти. Міркування щодо походження й поширення націоналізму (Пер. з англ. В. Морозов). К.: Критика. 2001. 271 с.
2. Національний банк України. Платіжний баланс. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1 (дата звернення 01.10.2025).
3. Appadurai A. Modernity at Large: Cultural Dimensions of Globalization. Minneapolis: University of Minnesota Press. 1996. 244 p.
4. Bernal V. Nation as Network: Diaspora, Cyberspace, and Citizenship. Chicago: University of Chicago Press. 2014. 199 p.
5. Fourquet J. L'Archipel Français: Naissance d'une nation multiple et divisée. Paris: Seuil. 2019. 384 p.
6. UNITED24. Фінансовий звіт. URL: https://u24.gov.ua/impact-report/intro (дата звернення 01.10.2025).

***

Н.П.Карпчук – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПОПУЛІЗМУ[1]

Сучасний популізм – це рух, що спирається на майстерне застосування слів і медіа, щоб схилити більшість до політики, яку не обов'язково будуть проводити в її інтересах. Ігноруючи відкрите, плюралістичне, тривале обговорення, популізм використовує стратегію нового об'єднання народу, щоб здобути велику владу. Б.Айхенгрін [3] визначає популізм як політичний рух із антиелітарними, авторитарними та нативістськими тенденціями. Оскільки популістські рухи поєднують ці тенденції по-різному, існують різні варіанти явища: лівий популізм, що підкреслює антиелітарний елемент (базується на економічному чиннику); і правий популізм, що підкреслює ворожість до іноземців та меншин (в його основі – культурний чинник).

На думку Д.Романовича, як протестний рух немає нічого поганого в популізмі. Але як тільки він стає частиною урядової структури, починає нападати на формальні інститути ліберальної демократії. Виникає реальна небезпека, що уряд не охоплюватиме усіх громадян держави й цілі групи населення, які уряд не сприймає як «хороших людей», тобто лояльних до партії, будуть проігноровані в політичному процесі. Окрім підриву формальних інститутів демократії, популізм демонструє зневагу до неформальних цінностей, що лежать в основі демократії, зокрема, до толерантності, поваги до опозиції, свободи слова, тобто до усього, що становить ліберальну демократію [7].

Сучасний популізм укорінився в більшості європейських суспільств, руйнуючи партійні системи та змінюючи основи демократії. Це політичне явище приймає форму

[1] Підготовлено в межах проєкту «Протидія ЄС зовнішньому інформаційному маніпулюванню й втручанню» програми ERASMUS+ напряму Модуль Жана Моне (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE).

рухів і лідерів, які проголошують великий розрив між нібито об'єднаним, добрим і доброчесним народом і однорідною, збоченою елітою, яка постійно плете змову проти першого. Отже, популісти стверджують безмежний суверенітет народу, що має бути виражений через необмежені референдуми, і внутрішню перевагу прямої демократії над тим, що вони вважають застарілими формами ліберальної та представницької демократії. На думку популістів, немає складного питання, є лише прості й миттєві рішення, а «цапом відбувайлом» за усі проблеми є еліти та, найчастіше, іммігранти, іноземці, мусульмани або євреї. Нарешті, для популізму характерна концентрація влади в руках лідера, який нібито уособлює народ [5].

П.Патана вважає, що, коли говорять про стан популізму в Європі, то схоже, що він процвітає або, принаймні, став частиною основної політичної арени, а не був відсунутий на маргінес, як це було раніше протягом більшої частини його попереднього існування. Популістські, радикальні діячі, які виступають проти істеблішменту, вдало показали себе на останніх виборах у Північній, Південній, Східній Європі. Навіть якщо популістські партії не обов'язково виграють вибори, вони все одно мають суттєвий вплив на те, як розробляється і втілюється політика в Європі [6].

Загалом, піднесення праворадикальних популістських партій дуже пов'язане з ширшими економічними та соціальними змінами в постіндустріальних суспільствах. Економічні, соціальні та геополітичні потрясіння, що спричинила російська-українська війна, «прислужилися» популістам, які в своїх гаслах використали економічні наслідки зростання цін на електроенергію чи втому від розміщення українських біженців.

У європейському політичному просторі дедалі більше зростає вплив партій, політика яких не збігається з умовно панівним курсом ЄС. Вони пропагують пріоритет національних інтересів над спільною політикою ЄС, обмеження імміграції та відмову від екологічних обмежень, підтримують розвиток традиційної енергетики. Такі партії часто позиціонують себе як консервативні, хоча їх критикують за радикалізм, особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну. Однією з причин такої критики є їхня позиція щодо військової допомоги Україні. Вони наголошують на необхідності зміцнення власної безпеки й оборони та відповідно зменшенні допомоги Києву. Деякі з їхніх лідерів мають зв'язки з російськими політичними колами або мали такі зв'язки в минулому. Наприклад, перемогу Нідерландської партії Свободи (PVV) на виборах 2023 р. російські медіа подали як вигідну для Кремля, оскільки її лідер Г.Вілдерс раніше висловлював підтримку Путіну. Водночас сам Г.Вілдерс запевняв, що не є союзником Москви та визнає РФ агресором, називаючи Путіна «жахливим диктатором» й згодом став не заперечувати проти фінансової допомоги Україні, але не підтримував відправку нідерландських військових [1].

Дослідження [4] 2022 р. показало, що люди з країн Європи, які відчувають менше контролю над своїм життям, частіше голосують за популістські партії. За словами дослідників, популісти пропонують менше складнощів, більше економічного захисту та чіткий розрив між тими, хто входить/виходить, створюючи динаміку «ми проти них».

На думку Н.Акехерста, незалежного стратега з комунікацій, «ультраправі дисципліновані у своїх меседжах, наполегливо промовляють прості фрази протягом тривалого часу та використовують страх як свою валюту». Зміст може бути різноманітним (мігранти на човнах, білі жінки, що плачуть в оточенні бородатих чоловіків), повідомлення обов'язково є дуже емоційним аж до агресивного, чітким, повторюваним й акцентує увагу на проблемі [2].

У серпні 2025 р. прем'єр-міністр Великої Британії К.Стармер опублікував зловісне відео в Instagram. На ньому видно людей, які піднімаються сходами, деякі обличчя розмиті, перш бачимо фотографії. Підпис до відео говорить: «Якщо ви незаконно ввезете людей до цієї країни, вам загрожує арешт, судове переслідування та тюремне ув'язнення». Такий тон міг би йти безпосередньо від крайніх правих, але він став поширеним у всьому політичному спектрі. І це не лише британська історія. По всій Європі

маргінальні ідеї щодо міграції та ідентичності увійшли в мейнстрім, оскільки центристські партії запозичують мову крайніх правих популістів [2].

Отож, раніше маргінальні політичні ідеї стали популярними або навіть мейнстрімними. Це стало можливим завдяки: 1) «розмиванню» центра: основні партії лівоцентристів та правоцентристів зображують як дві сторони однієї медалі; своя ж партія позиціонується як єдиний життєздатний варіант для змін; 2) поляризація населення, коли нюансовані питання перетворюють на вибір «або-або» та просувають більш екстремальні рішення («або у нас є мігранти, або їх немає»). У разі успіху, це зменшує владу основних партій, змушуючи створювати незручні коаліції та неефективне управління, від чого виграють радикальні альтернативи; 3) розширення бази: формування звернень до тих, хто чіпляється за кожне слово, до затятих виборців, які стають лоялістами, потім через «культурні війни» лунають звинувачення проти «корумпованого» істеблішменту та заклики до здорового глузду [2].

Центристські партії починають запозичувати порядок денний і риторику правих популістів. Так вони намагаються демонструвати, що розуміють, яких змін прагнуть виборці. Відтак, санітарні кордони, або брандмауери, зменшуються. Раніше навіть думка про співпрацю з популістськими партіями в Європі – це було табу. Однак часи змінилися. Наприклад, канцлер Німеччини Ф.Мерц співпрацював з AfD над імміграційним законом на початку 20225 р., закон зрештою провалився; соціал-демократичні партії Європи, зокрема Данії, запровадили жорсткішу риторику щодо міграції, сподіваючись повернути виборців, використовуючи популярність ультраправих дискурсів.

Висновки. В умовах жорсткої боротьби за виборців, риторика популістів, що її ще донедавна вважали маргінальною, стає основою у комунікації навіть мейнстримних партій, бо дає можливість швидко завоювати підтримку невдоволених громадян.

Джерела та література:

1. Олійник Олександра (2025). Втручання росії в європейську політику. VoxCheck, 28 березня. URL: https://voxukraine.org/vtruchannya-rosiyi-v-yevropejsku-polityku.

2. Callaghan Danny and Eker Hazar Deniz (2025). Lessons from the far right. The European Correspondent. 12 September.

3. Eichengreen Barry (2019). Two faces of populism. VoxEu, 29 October. URL: https://voxeu.org/article/two-faces-populism.

4. Heinisch R., & Jansesberger, V. (2022). Lacking control – analysing the demand side of populist party support. European Politics and Society, 25(2), 266–285. URL: https://doi.org/10.1080/23745118.2022.2150027.

5. Lazar Marc (2024). European Populism, From Left to Right. Expressions by Montaigne. URL: https://www.institutmontaigne.org/en/expressions/european-populism-left-right.

6. Patana Pauliina (2024). Clarifying the Theory and Practice of European Populism with Dr. Pauliina Patana. Georgetown Journal of International Affairs, February 22. URL: https://gjia.georgetown.edu/2024/02/22/clarifying-the-theory-and-practice-of-european-populism-with-dr-pauliina-patana/.

7. Romanovich Dmitry (2018). Voters are sick and tired of political parties and their leaders who don't listen to them. VoxUkraine, 28 February. URL: https://voxukraine.org/en/voters-are-sick-and-tired-of-political-parties-and-their-leaders-who-don-t-listen-to-them/.

***

М.О.Бегмат – студентка 1 курсу
ОПП «Зв'язки з громадськістю»
факультету соціальних наук
та соціальних технологій
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ГУМАНІЗАЦІЯ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА ТА ПРАВ ЛЮДИНИ

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук,
професор кафедри політології факультету
соціальних наук та соціальних технологій
НУ «Києво-Могилянська академія»

Актуальність теми зумовлена тим, що в умовах глобалізації, воєнних конфліктів, міграційних криз і порушень прав людини особливо важливою стає переорієнтація міжнародних відносин із суто політичних та економічних інтересів на гуманістичні цінності. Гуманізація міжнародних відносин сприяє зміцненню миру, розвитку міжнародного права, підвищенню ролі дипломатії та запобіганню конфліктам. Вона є необхідною передумовою сталого розвитку, толерантності між народами та утвердження загальнолюдських цінностей. **Мета дослідження** – проаналізувати процес гуманізації міжнародних відносин, виявити його основні тенденції, принципи та значення для сучасної системи міжнародної безпеки і співробітництва.

Простір міжнародних відносин завжди еволюціонує й інколи набуває ознак анархічності. У зв'язку з цим, провідні гравці на міжнародній арені намагаються стабілізувати і систематизувати міжнародну систему використовуючи досягнення теоретичних концепцій. Всі спроби світової спільноти за допомогою створення єдиного координаційного центру (Ліга Націй, ООН та ін.) з питань запобігання конфліктам закінчуються невдало.

Тенденція гуманізації міжнародних відносин становить характерну особливість сучасного етапу розвитку системи міжнародних відносин. У міжнародно-політичній теорії гуманізацію міжнародних відносин трактують як неухильне зростання впливу на цю сферу норм моралі і моральності, своєрідне «олюднення» цих відносин, що спрямована на визнання самоцінності людини, більш повне забезпечення її прав і свобод.

Держави репрезентують на міжнародній арені суспільства загалом, а не окремі соціальні групи або політичні організації. Такі важливі питання, як суверенітет, безпека, територіальна цілісність вирішує тільки держава. Вона – єдиний загальнонаціональний інститут, що має легітимні повноваження здійснювати політику на міжнародній арені: укладати двосторонні й багатосторонні договори про співробітництво в певних сферах, оголошувати війну і т. п. Сукупна зовнішньополітична діяльність суверенних держав визначає всю світову політику.

Теорія демократичного миру існує в двох основних варіантах: одновимірному, або моністичному (monadic), і двомірному, або діадичному (dyadic). Перший варіант стверджує, що демократичні держави загалом більш мирні, ніж недемократичні і що демократії не воюють одна з одною з причини: по-перше, миролюбність демократій, що пов'язана з спільністю демократичних цінностей і політичної культури. Лідери демократичних держав виводять демократичні норми на міжнародний рівень, такі, як вміння бути толерантним по відношенню до опозиції під час виборчих кампаній і згодом включати опонентів в процес управління; по-друге, існують внутрішні інституційні обмеження в демократіях, що обмежують прийняття радикальних зовнішньополітичних рішень (законодавча, судова система, опозиційні партії, групи інтересів, вільні ЗМІ), при цьому особливу роль відіграє громадська думка, так як правляча еліта, в першу чергу,

прагне отримати підтримку свого політичного курсу, а також представлена в складі політичних інститутів опозиція, яка може блокувати мілітаристські ініціативи уряду; по-третє, не менш важливими є і зовнішні чинники − діяльність в межах міжнародного права, обмеження, накладені міжнародними договорами в межах членства в міжнародних організаціях, а також такі риси, що об'єднують демократії, як економічна взаємозалежність, високий рівень життя, необхідність підтримки міжнародної безпеки і географічна близькість. Другий варіант стверджує, що оскільки демократії відкриті і довіряють одна одної, їх зовнішні протиріччя вирішуються так само, як і внутрішні розбіжності, − за допомогою дискусій та компромісів. Але, щоб опонувати тезам реалістів про наявність військових конфліктів у світі, представники ліберально-ідеалістичного напряму говорять про те, що демократії не можуть довіряти недемократичним режимам, так як наміри цих держав непередбачувані в силу авторитарного управління і придушення в них громадської думки. Таким чином, в недемократичних країнах, як і в демократичних, спосіб ведення політики всередині держави поширюється і на його зовнішню політику. Понад те, на думку М.Дойля, демократії неминуче розглядають не-демократії як джерело потенційної агресії і тому схильні приймати щодо них превентивні заходи, аж до ведення військових дій. Саме з цієї причини демократії є учасниками воєн не рідше, ніж не-демократії, навіть незважаючи на те, що «демократії між собою не воюють».

Міжнародне гуманітарне право має коротку, але багату подіями історію. Лише в другій половині XIX ст. нації дійшли згоди відносно міжнародних норм, що необхідні для уникнення непотрібних страждань у війнах, – норм, дотримуватись яких вони зобов'язалися, прийнявши Конвенцію. Відтак зміна характеру збройних конфліктів і руйнівний потенціал сучасної зброї обумовили необхідність неодноразового перегляду і розширення гуманітарного права в процесі тривалих і наполегливих переговорів.

Міжнародне гуманітарне право виникло значною мірою як право війни. Першою можна назвати роботу Г.Гроція «Про право війни і миру», що вийшла у 1625 р. Головна увага у ній приділена визначенню правових підстав для початку війни, тобто право на війну (jus ad bellum). Друга частина – право війни (jus in bellum), що встановлює правила ведення військових дій, розвивалася повільніше. Щодо захисту жертв війни, поранених, полонених, мирного населення – ця частина привернула увагу міжнародного права лише у другій половині XIX ст. Ефективність права війни ніколи не була високою. Згадаймо широко поширену думку: «На війні, як і в любові, немає законів». Карл фон Клаузевіц писав, що жорстокість є засобом ведення війни. Проте поступово гуманітарні норми проникали у свідомість і практику держав.

Свого часу І.Кант писав: «Стан миру між людьми, що живуть по сусідству, не є природним станом, навпаки, природним станом є стан війни ... Отже, стан миру має бути встановлено примусово». Це було зроблено в загальному масштабі Статутом ООН, що оголосив війну поза законом, обмежив правомірне застосування збройних сил необхідністю самооборони. В результаті було покладено початок новому етапу в розвитку законів і звичаїв війни. Правда, деякі юристи стверджували, що оскільки війна поставлена поза законом, то не можна говорити про права її учасників. Але більшість учених прийшла до висновку, що право воюючих і нейтралітет продовжують існувати, хоча і з певними змінами.

Міжнародні угоди, що регулюють права людини, поділяють на три групи. До першої належать такі міжнародні документи: Загальна декларація прав людини, Пакти про права людини й інші акти, що містять принципи і норми, які стосуються прав людини переважно в умовах миру. До другої – міжнародні конвенції про захист прав людини в період збройних конфліктів. Це окремі положення Гаазьких конвенцій 1899 р. і 1907 р. Про закони і звичаї війни, а також чотири Женевські конвенції 1949 р. про захист жертв війни і додаткові Протоколи до них, прийняті в 1977 р. Третя група – це міжнародні документи, що регламентують відповідальність за злочинне порушення прав людини як у мирний час, так і в період збройних конфліктів.

Висновки. Міжнародними стандартами щодо основних прав, свобод людини і громадянина визначена важливість та значення впливу на внутрішнє законодавство як України, так і інших держав. Механізмом реалізації захисту прав та свобод своїх громадян має здійснювати кожна країна, адже це невід'ємна складова демократичної держави. Основу механізму захисту прав і свобод людини і громадянина становлять правові принципи, норми (юридичні гарантії), а також умови і вимоги діяльності органів влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, громадян, які в сукупності забезпечують дотримання, реалізацію і захист прав та свобод громадян.

Джерела та література:

1. Комплекс навчально-методичного забезпечення з дисципліни «Актуальні проблеми міжнародних відносин і глобального розвитку. Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна. URL: https://international-relations-tourism.karazin.ua/themes/irtb/resources/212f74a8f0f4bc80100c27403b571e98.pdf#:~:text=%D0%9E%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D1%81%D1%83%D0%B1'%D1%94%D0%BA%D1%82%D0%B0%D0%BC%D0%B8%20%D0%BC%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D1%85%20%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BD%D0%BE%D1%81%D0%B8%D0%BD%20%D1%94%20%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%B8%2C%20%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%B8%2C,%D1%96%D0%BD%D1%88%D1%96%20%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D1%96%20%D0%BD%D0%B5%D1%83%D1%80%D1%8F%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D1%96%20%D0%BE%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B8.

2. Коротков Д.С. Вплив ліберально-ідеалістичного напрямку на традиційну гегемонію реалістів у теорії міжнародних відносин. *Науковий журнал «Філософія та політологія в контексті сучасної культури»*. 2020, Т. 12, №2.

3. Національна Академія внутрішніх справ. Мультимедійний посібник з навчальної дисципліни «Міжнародне право». Міжнародне гуманітарне право та захист прав людини. URL: https://arm.navs.edu.ua/books/mg/lectures/lecture_7.html.

***

Б.О.Федірко – аспірант 4 року навчання
кафедри політології та міжнародних відносин
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ХАРТІЇ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ

Імплементація Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні є складним і тривалим процесом, що охоплює законодавчі, інституційні та фінансові аспекти функціонування місцевого самоврядування. Ратифікація Хартії у 1997 р. була одним із ключових кроків на шляху демократизації державного управління та інтеграції України до європейського правового простору [3]. З цього моменту держава взяла на себе зобов'язання забезпечити реальну автономію місцевих громад, децентралізувати владу та створити умови для самостійного вирішення питань місцевого значення.

Основні положення Хартії знайшли відображення у Конституції України, зокрема в ст. 7 і 140-146, що закріплюють право територіальних громад на місцеве самоврядування [1]. Прийнятий у тому ж 1997 р. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні»

визначив організаційно-правові засади його здійснення. Він закріпив принципи самостійності та відповідальності місцевих рад, їх право на власні джерела фінансування, гарантії захисту від втручання державних органів, а також механізми залучення громадян до управління місцевими справами [2]. Таким чином, на нормативному рівні Україна створила основу для реалізації європейських стандартів місцевої демократії.

Разом з тим, практична реалізація положень Хартії тривалий час залишалася неповною. Серед основних проблем варто відзначити фінансову залежність місцевих бюджетів від державного, нечітке розмежування повноважень між місцевими радами та державними адміністраціями, а також слабкий кадровий потенціал окремих територіальних громад [4, с. 192]. У багатьох випадках місцеві органи влади залишаються обмеженими у прийнятті самостійних рішень, а політичний вплив на їхню діяльність послаблює реальну автономію. Це свідчить, що імплементація Хартії вимагає не лише удосконалення законодавства, а й глибоких інституційних перетворень.

Важливим етапом у наближенні до стандартів Хартії стала реформа децентралізації, розпочата в Україні у 2014 р. Вона була спрямована на створення спроможних громад, передачу повноважень і ресурсів на місцевий рівень, а також підвищення ефективності управління. Результатом стало формування об'єднаних територіальних громад, розширення фінансової бази місцевих бюджетів, а також розвиток механізмів участі громадян у прийнятті рішень. Децентралізація сприяла зміцненню матеріальної та організаційної основи місцевого самоврядування, зробила управління ближчим до людей та сприяла підвищенню якості надання послуг.

Водночас процес децентралізації ще не завершений. Потребують подальшого вирішення питання конституційного закріплення нової системи адміністративно-територіального устрою, удосконалення механізмів міжбюджетних відносин і посилення кадрового потенціалу органів місцевої влади. Особливої уваги потребує підвищення рівня участі громадян у прийнятті управлінських рішень, розвиток електронної демократії та забезпечення прозорості діяльності місцевих рад [5, с. 86].

Міжнародні експерти Ради Європи у своїх звітах позитивно оцінюють поступ України у сфері децентралізації та імплементації Хартії, відзначаючи підвищення ефективності управління та посилення автономії громад. Водночас вони наголошують на необхідності зміцнення фінансової спроможності місцевих бюджетів, завершення реформи районного рівня та вдосконалення механізмів підзвітності [6, с. 2].

Імплементація Європейської хартії місцевого самоврядування в Україні свідчить про поступову еволюцію державної політики у напрямі децентралізації та демократизації публічного управління. Створено законодавчу базу, сформовано інституційну структуру та розпочато глибокі реформи, однак їх завершення потребує політичної волі, фінансових ресурсів і стабільності управлінських процесів. Подальший успіх цього напряму залежить від здатності держави забезпечити реальну самостійність територіальних громад, їх фінансову незалежність, а також дієвий механізм взаємодії з органами центральної влади.

Висновки. Україна продовжує рух у напрямі утвердження європейської моделі місцевого самоврядування, заснованої на принципах субсидіарності, самоврядності та відповідальності перед громадою. Цей процес є не лише формальним виконанням міжнародних зобов'язань, а й важливою складовою побудови сучасної демократичної та правової держави.

Джерела та література:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text.

2. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. №280/97-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80#Text.

3. Європейська хартія місцевого самоврядування (ратифікована Законом України №452/97-ВР від 15 липня 1997 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text.

4. Грохольський П.О. Проблема імплементації принципів Європейської Хартії місцевого самоврядування до національного законодавства. Журнал східноєвропейського права. 2017. №46. С.188–194. URL: https://easternlaw.com.ua/wp-content/uploads/2017/12/grokholskyi_46.pdf.

5. Ковальчук Я.Г., Лебединська Л.Л. Імплементація Європейської хартії місцевого самоврядування в умовах євроінтеграції України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. №17. С. 83-87. URL: http://www.lsej.org.ua/4_2024/17.pdf.

6. Звіт щодо стану реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. Центр експертизи багаторівневого управління. м. Страсбург, 3 грудня 2024 р. CEMG/PAD(2024)6. URL: https://decentralization.ua/uploads/attachment/document/1515/CEMG_PAD_2024_6_UA_Reform_Concept_UKR_FINAL.pdf.

***

В.Г.Ціватий – кандидат історичних наук,
доцент, Заслужений працівник освіти України,
доцент кафедри міжнародних організацій та
дипломатичної служби,
Навчально-наукового інституту міжнародних
відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID: https://orcid.org/0000-0003-1505-7483

КОНЦЕПТ «ВАЛЕОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ» І КОНЦЕПТ «СПОРТИВНА ДИПЛОМАТІЯ» У СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН МОНДІАЛІЗОВАНОГО СВІТОУСТРОЮ XXI СТОЛІТТЯ: ІННОВАЦІЙНІСТЬ І КРОСКУЛЬТУРАЛЬНІСТЬ СПЕЦИФІЧНИХ ГАЛУЗЕЙ ДИПЛОМАТІЇ

Актуальність дослідження обумовлена зростаючою тенденцією світової впливовості специфічних галузей дипломатії на трансформацію сучасної системи міжнародних відносин – здоровий спосіб життя, спорт і спортивна дипломатія у XXI ст. інституціоналізуються як невід'ємна частина стратегічних комунікацій держави.

Низка досліджень, проведених вітчизняними і зарубіжними вченими, переконливо продемонстрували високий ступінь впливу спорту і способу життя на стан здоров'я організму індивідуума. Щоб популяризувати філософію здоров'я, валеологію, спорт і принципи здорового способу життя, необхідно теоретично обґрунтувати цілісну концепцію збереження здоров'я населення в нових умовах пандемії, а також на практиці та інституціональному державному рівні розробити й реалізувати структурно-функціональну і динамічну модель збереження здоров'я населення.

При плануванні профілактичних заходів у різних рівнях соціуму, слід враховувати серйозність і складність цієї проблеми, адже більшість населення мають шкідливі звички. На наш погляд, особливий акцент варто зробити на антиалкогольній, антинікотиновій і антинаркотичній пропаганді та популяризувати філософію здоров'я і філософію спорту серед усіх вікових категорій населення держав (на національному, регіональному і міждержавному рівнях) [7].

Сьогоденна спортивна дипломатія і валеологічна дипломатія – це важлива частина цілісної системи політико-дипломатичних координат міждержавних відносин, що

вибудовується в умовах мондіального світу. Її важливою складовою є інституціонально розвинена в державі система фізичної культури, спорту, здорового способу життя і здоров'я [5, с. 73-88]. Тому важливі знання про основні форми та інструменти спортивної дипломатії та валеологічної дипломатії, їхні галузеві переваги, практичне застосування, перспективи реалізації та удосконалення цих видів дипломатичної діяльності.

Мета дослідження – проаналізувати специфічні галузі дипломатії – валеологічна дипломатія та спортивна дипломатія, а також концепти «філософія здоров'я» і «філософія спорту», зокрема особливості їх інструментарію в умовах сучасного поліцентричного світоустрою XXI ст., визначити регіональні та національні особливості інституціоналізації фізичної культури і спорту у світовій та українській практиках, діаспоральній політиці. Термін валеологічна дипломатія в науковий обіг введено і обґрунтовано в наукових публікаціях В.Г. Ціватого (V.G. Tsivatyi) [2; 3].

Цю **тему досліджують** як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники: Ірина Грідіна, Наталя Конопка, Сергій Кулик, Наталія Литвиненко, Еліа Прето Мартіні, Віктор Матвієнко, Ірина Матяш, Ніна Ржевська, Ольга Сегеда, Інна Хоменська, Вячеслав Ціватий, Валерій Цибух, Саймон Чедвік та ін. У той же час інноваційні підходи та традиційність моделей валеологічної дипломатії та спортивної дипломатії держав світу доцільно продовжувати аналізувати на системній основі у форматі компаративного дискурсу. Оцінюючи стан наукового вивчення позицій і авторських підходів, констатуємо недостатній рівень їхнього дослідження та порівняльного (компаративного) аналізу.

Валеологічна дипломатія (багатостороння і двостороння) – це новий напрям в інституціональних зв'язках політико-дипломатичних систем міждержавних відносин в умовах поліцентричного світу XXI ст. Цей напрям розрахований на впровадження й пропаганду здорового способу життя на міждержавному рівні і, перш за все – у діяльності міжнародних організацій та інституцій діаспори, задіяних у сфері охорони здоров'я і медицини. Валеологічна дипломатія розкриває особливості функціонування охорони здоров'я як частини соціальної сфери світової спільноти і медицини, як міжнародного соціального інституту, а також визначає ефективність використання відповідних прийомів і методів дипломатії (валеологічної дипломатії; спортивної дипломатії; туристичної дипломатії) [1, с. 112-121; 9, p. 212-230].

Валеологічна дипломатія – специфічна галузь дипломатії, націлена на ефективну діяльність глав держав і спеціальних органів зовнішніх зносин щодо здійснення цілей і завдань зовнішньої політики держав і міжнародних інституцій у сфері охорони здоров'я, медицини та планетарного здоров'я населення і є сукупністю практичних заходів, прийомів і методів дипломатії, що застосовують з урахуванням конкретних умов і характеру вирішуваних завдань міжнародного співробітництва у сфері міжнародного захисту здоров'я людини і спорту.

Цей напрям включає в себе дипломатичний інструментарій, який задіяний в процесі багатосторонньої дипломатії, а також практичну діяльність ключових міжнародних організацій системи ООН у галузі охорони здоров'я та медицини, і інститутах багатосторонніх угод у цій сфері, а також спорту і спортивної дипломатії, діаспоральної дипломатії.

Концепт «спортивна дипломатія» є важливим елементом сучасної моделі дипломатії провідних держав світу і України. Спортивна дипломатія має значний вплив на трансформаційні процеси сучасності, зокрема, на протокольну-етикетну практику взаємодії держав, на міжнародно-інституціональне закріплення й просування у світі позитивного іміджу держави [8, с. 43-47].

В умовах геополітичних трансформацій політико-дипломатичного простору XXI ст., спорт і спортивна дипломатія все більше впливають як на міжнародно-політичні події, так і на соціокультурні моделі держав в усіх регіонах світу. Спорт і спортивна дипломатія слугують інституціональному розвиткові міжкультурної комунікації, налагодженню міждержавного співробітництва, інтенсифікації культурних і освітньо-гуманітарних

обмінів, є дієвими інструментами врегулювання або нейтралізації проблемних питань у сфері політико-дипломатичної комунікації держав [6].

Перед дослідниками спортивної дипломатії та валеологічної дипломатії сьогодні ще багато невивчених аспектів, а відповідно, їхнє подальше теоретико-методологічне обґрунтування та концептуалізація спортивної дипломатії в дипломатичних системах держав. Спортивна дипломатія і спорт розширюють людські та міждержавні відносини і, отже, є міцною основою для добрих відносин між людьми і державами. Моделі спортивної дипломатії створено та успішно реалізують США, Канада, Кувейт, Саудівська Аравія, Австралія, ФРН, Франція, Іспанія та інші провідні держави світу. Спортивна дипломатія і спорт сприяють міжнародному взаєморозумінню, зміцненню людських відносин, колективного духу у сфері спорту, фізичної культури і дипломатії [8, p. 361-382].

Спортивна дипломатія і валеологічна дипломатія є невіддільними частинами міждержавного співробітництва. Загальні інтереси та пристрасті до різних видів спорту та здорового способу життя індивідуумів (пересічних і непересічних громадян) – це вихід за межі мовних, мовленнєвих і соціокультурних відмінностей – з кінцевим об'єднавчим ефектом індивідуумів.

Предметом валеологічної дипломатії та спортивної дипломатії є індивідуальне здоров'я і резерви здоров'я людини, а також здоровий спосіб життя, які загалом підтримують у спортивному, міжнародному, професійному і політико-дипломатичному середовищі. Головне завдання валеологічної дипломатії та спортивної дипломатії в умовах мондіального світу XXI ст. – це забезпечення практичної реалізації та створення умов для формування цінностей здорового способу життя як імперативу сучасної світової та української політики охорони здоров'я та спорту.

Спортивна дипломатія – це діяльність держав, урядів, спеціальних зовнішньополітичних інституцій (як офіційна, так і неофіційна) з реалізації завдань зовнішньої політики посередництвом підготовки, організації, проведення та участі в міжнародних і національних спортивних заходах за участі спортивних делегацій, команд, спортсменів, тренерів, спортивних інституцій та їх досягнень (державні а́ктори / недержавні а́ктори).

Джерела та література:

1. Конопка Н.О. Спортивна дипломатія Королівства Саудівська Аравія. *Політичне життя: науковий журнал*. 2022. №4. С. 112-121.

2. Ціватий В.Г. Валеологічна дипломатія в системі міжнародних відносин мондіального світу XXI століття: політико-інституціональний і діаспоральний дискурси. Україна в умовах трансформації міжнародної системи безпеки: *зб. наук. пр*. Львів: Факультет міжнародних відносин ЛНУ імені Івана Франка, 2021. С. 135-138.

3. Ціватий В.Г. Валеологічна дипломатія в системі політико-дипломатичних міждержавних відносин: інституціональний вимір публічного і соціокультурного просторів XXI століття. *Нотатки сучасної науки: електрон. мультидисциплінар. наук. часопис*. 2024. №14. С. 43-45.

4. Ціватий В.Г. Дипломатичний протокол, церемоніал та етикет міжнародної ввічливості: модель, інструментарій і національні особливості сучасної дипломатії (теоретико-методологічний аспект). *Гуманітарний корпус. Збірник наукових статей з актуальних проблем філософії, культурології, психології, педагогіки та історії / За ред. С.С. Русакова.* Вінниця – Київ: «ТВОРИ», 2022. С. 43–47.

5. Ціватий В.Г. Публічна дипломатія в Україні та світі: соціально-гуманітарний, міжнародно-політичний і практичний виміри зовнішньої політики у сфері культури (1991–2025 рр.). *Соціально-гуманітарні відносини в сучасній Україні: виклики та перспективи: кол. моногр.* Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. Розділ 3 (3.2). С. 73–88.

6. Global Diplomacy: An Introduction To Theory And Practice. Thierry Balzacq, Frédéric Charillon Frédéric, Frédéric Ramel, Nicole Snow. Palgrave Macmillan, 2020. 350 p.

7. Modern Diplomacy in Practice. Robert Hutchings, Jeremi Suri. Palgrave Macmillan, 2020. 260 p.

8. Postlethwaite V., Jenkin C., Sherry E. Sport diplomacy: An integrative review. *Sport Management Review.* 2023. 26(3), P. 361–382.

9. Rofe J.S. Sport and diplomacy: A global diplomacy framework. *Diplomacy & Statecraft.* 2016. 27(2), P. 212–230.

***

М.В.Шикула – магістр 1 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РОЛЬ СТАДІОННОЇ ДИПЛОМАТІЇ КНР У СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Науковий керівник:
І.О.Балак – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Спорт часто називають видом діяльності, що знаходиться поза політикою, але для багатьох держав світу ця сфера є чудовим засобом демонстрації вмінь її нації, економічних досягнень і, головне, її престижу на міжнародній арені. Китайська Народна Республіка знаходиться серед таких держав. Проведення Олімпійських ігор 2008 та 2022 рр., а також Азійських ігор 1990, 2010 та 2022 рр., використання спорту для дипломатичних цілей, як це було в період пінг-понгової дипломатії 1971 р. між КНР та США та популяризація бойових мистецтв по типу Вушу або Тайцзицюань, вказують на значимість спорту в Китаї, та особливого його використання для збільшення привабливості країни в очах іноземної громадськості. Однак проведення глобальних спортивних подій є не єдиним напрямком спортивної дипломатії КНР, приклад цьому – використання урядом Піднебесної інфраструктурних об’єктів, таких як спортивні стадіони, для покращення свого іміджу за кордоном. **Актуальність роботи** полягає в аналізі та кращому розумінні зусиль КНР у здійсненні її публічної дипломатії на сучасному етапі розвитку міжнародних відносин. **Мета роботи** – аналіз публічної дипломатії, а саме стадіонної дипломатії Китаю.

У 1958 р. Китай побудував перший футбольний стадіон за кордоном як дипломатичний подарунок Монголії. Відтоді було побудовано майже 150 великих спортивних об'єктів в Азії, Латинській Америці та Африці, при цьому майже 90 з них припадає на країни Африки південніше від Сахари. Цю практику називають «стадіонною дипломатією», оскільки стадіони будують із врахуванням певних стратегічних і дипломатичних міркувань.

Мотивів для будівництва цих інфраструктурних об’єктів є декілька:

1) створення образу друга для населення країни-партнера, який, нібито, дбає про дозвілля (наприклад, серед африканців футбол – найпопулярніший вид спорту);

2) зменшення проблеми безробіття в Китаї (на більшості інфраструктурних проектів працюють китайці);

3) вирішення проблеми внутрішнього промислового надлишку (наприклад, сталі) шляхом передачі будівництва на аутсорсинг китайським фірмам (наприклад, державній «Shanghai Construction Group») [5, с. 6].

Про’кти фінансують переважно за рахунок пільгових кредитів, вони мають низькі або взагалі відсутні процентні ставки, а термін їхнього погашення від 10 до 20 років дуже зручний для місцевої влади. Окрім того, використання стадіонів як подарунку для сприяння подальшій співпраці з місцевою владою частою є особливістю цього виду дипломатії. Такі подарунки вже отримали Білорусь, Камерун, Габон, Гренада, М’янма та інші держави.

Станом на 2025 р. Китай профінансував, або подарував спортивні стадіони для 61 держави, більшість з них припадає на африканський регіон [8]. Серед останніх реципієнтів таких «подарунків» назвемо декілька. У Республіці Кот-д'Івуар у межах ініціативи «Один пояс, один шлях» у 2023 р. було побудовано стадіон «Алассан Уаттара» вартістю в 330 млн дол. США, а більшу частину витрат взяла на себе китайська сторона. Республіці Конго подарували стадіон для проведення Африканських ігор 2015 р.; в Республіці Сьєрра-Леоне будівництво стадіону у м. Бо в 2014 р. здійснили у контексті обіцянки, що її президент Е.Бай Корома дав перед парламентом, та яке також профінансував уряд КНР. Соломонові острови у 2023 р. отримали Національний стадіон вартістю 71 млн дол. США як подарунок від КНР на честь проведення Тихоокеанських ігор 2023 р. [7; 6; 2; 4].

Стадіонна дипломатія КНР здійснює ще одну приховану функцію: підтримка і збільшення рейтингів місцевих еліт з метою допомоги їм прийти до влади та, як наслідок, отримати для Китаю лояльного союзника. Так, Національний футбольний стадіон в Республіці Білорусь, будівництво якого розпочали у 2018 р. та закінчили у 2025 р., президент О.Лукашенко використав під час своєї виборчої кампанії у 2020 р. Хоча у білоруського диктатора не було сильної потреби в підтримці населення, але представники державної влади Білорусі мали причину зайвий раз заявити, що стадіон побудували лише завдяки «дипломатичному генію президента» [1, с. 133]. Така ж ситуація повторилась у Коста-Ріці. У 2007 р. президент країни О.Аріас оголосив про рішення своєї держави розірвати 60-річні дружні відносини з Тайванем, на користь визнання КНР. Серед ймовірних причин такого різкого повороту може бути будівництво Національного стадіону, що розпочали на рік пізніше. Вартість робіт (105 млн дол. США) на себе повністю взяв Китай [3].

Наголосимо, що випадок з Коста-Рікою винятковий, бо подарунок було зроблено державі, що її до цього Китай не вважав дружньою, а нейтральною. Абсолютну більшість проєктів побудови стадіонів (70%) було виконано в державах, що визнали Китай та стабільно підтримували з ним зв’язки, починаючи з 1976 р. Водночас на держави, що визнали КНР після 1990 р. та держави, що були не послідовні у здійсненні «політики одного Китаю», припадає 20% та 8,5% відповідно [9, с. 71]. Це вказує на те, що Пекін схильний заохочувати до співпраці ті країни, що зарекомендували себе надійними партнерами, і де багаторічну історію дружніх відносин можна використати для проникнення в органи влади. Тому боротьба за прихильність інших країн Карибської затоки між КНР та Тайванем продовжиться і, не виключено, що за допомогою стадіонної дипломатії. Досі чотири держави регіону – Гватемала, Гаїті, Сент-Люсія, Сент Вінсент і Гренадини віддають перевагу відносинам з Республікою Китай, на користь КНР, і саме вони можуть стати метою КНР для будівництві нових стадіонів.

Висновки. Спорт і будівництво стадіонів – це важлива складова спортивної дипломатії КНР. Зведення таких дороговартісних споруд дає можливість Пекіну здійснювати позитивний вплив на місцеве населення, особливо, якщо воно є шанувальниками спорту, здобувати прихильність чинного уряду, що у підсумку гарантує доступ до представників і органів місцевої влади, розширювати свій вплив серед країн третього світу, успішно просувати образ друга нації та партнера.

Джерела та література:

1. Шуляк А., Кулик С. «Стадіонна дипломатія» Китайської Народної Республіки в контексті її геополітичних інтересів. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та*

регіональні студії. 2023. №15. С. 124-158. URL: https://relint.vnu.edu.ua/index.php/relint/article/download/303/278/747 (дата звернення: 03.07.2025).

2. A Brazzaville, des infrastructures flambant neuf pour les XIe Jeux africains. *Le point*. URL: https://www.lepoint.fr/monde/a-brazzaville-des-infrastructures-flambant-neuf-pour-les-xie-jeux-africains-23-07-2015-1950969_24.php (date of access: 20.10.2025).

3. Building Stadiums and Alliances: China's Diplomatic Approach to Dominance. URL: https://medium.com/@qaraqra/building-stadiums-andalliances-chinas-diplomatic-approach-to-dominance-6a6ce8842643 (date of access: 03.07.2025).

4. Ivory Coast, China and the murky truth behind AFCON's most high-tech stadium. *The Athletic*. URL: https://www.nytimes.com/athletic/5181139/2024/01/13/afcon-2023-ivory-coast-stadium-china/ (date of access: 20.10.2025).

5. Lindlacher V., Gustav P. The Impact of China's «Stadium Diplomacy» on Local Economic Development in Sub-Saharan Africa. *CESifo Working Paper*. Center for Economic Studies and ifo Institute (CESifo): Munich. 2024. №10893. P. 33. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0305750X24002353 (date of access: 19.10.2025).

6. President Koroma Unveils Bo Stadium. *State house*. URL: https://web.archive.org/web/20170202002129/http://statehouse.gov.sl/index.php/useful-links/865-president-koroma-unveils-bo-stadium (date of access: 20.10.2025).

7. Solomon Islands eyes 'long-lasting legacy' as counts down to Pacific Games. *Al Jazeera*. URL: https://www.aljazeera.com/news/2023/11/16/solomon-islands-eyes-long-lasting-legacy-as-counts-down-to-pacific-games (date of access: 20.10.2025).

8. Stadium diplomacy. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Stadium_diplomacy (date of access: 20.10.2025).

9. Vondracek H. China's Stadium Diplomacy and its Determinants: A Typological Investigation of Soft Power. *Journal of China and International Relations*. Rush University: Chicago. 2019. Vol. 7. №1. P. 62-86. URL: https://journals.aau.dk/index.php/jcir/article/view/6638/5756 03.07.2025) (date of access: 21.10.2025).

***

Е.Ніколаїду – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
Навчально-наукового інституту історії, права та міжнародних відносин
Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

ПУБЛІЧНА І КУЛЬТУРНА ДИПЛОМАТІЯ ГРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ У XXI СТОЛІТТІ: ІННОВАЦІЙНИЙ ДИСКУРС

Науковий керівник:
В.Г.Ціватий – кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України; доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби,
НН Інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;
Visiting Professor у НН Інституті історії, права та міжнародних відносин,

Сумського державного педагогічного
університету імені А.С.Макаренка

У сучасному глобалізованому світі дипломатія набуває нових форм та інструментів, де центральною роллю стає не лише політичне та економічне співробітництво, а й культурна, освітня і медійна взаємодія. Новий світоустрій XXI ст. ставить на порядок денний міжнародної політики питання кардинальної трансформації міждержавних відносини, акцентуючи увагу саме на актуалізації інформаційно-комунікаційного та безпекового вимірів їхнього існування. У сучасних умовах безпека, інформація й комунікація в арсеналі публічної та культурної дипломатії, стратегічних комунікацій, політичної іміджелогії чи комунікативних упливів є головним активом і зброєю держави.

Грецька Республіка – держава з багатою історичною, дипломатичною, політичною та культурною спадщиною, активно використовує публічну і культурну дипломатію як механізм формування позитивного міжнародного іміджу, зміцнення національної ідентичності та залучення глобальної аудиторії [5; с. 2].

Досліджувана наукова проблематика набуває особливої актуальності в умовах глобалізаційних процесів сьогодення. Адже всі держави мають свої національні моделі публічної та культурної дипломатії, і закономірно, що кращі їхні надбання використовують іншими держави. Грецька Республіка має свої особливі політико-дипломатичні моделі – модель публічної дипломатії та модель культурної дипломатії, що інституціонально базуються на культурному різноманітті та багатовіковій спадщині.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей інноваційного дискурсу в публічній і культурній дипломатії Греції, аналізі інституціональної бази, практик реалізації та перспектив розвитку до 2030 р. У своєму дослідженні ми застосували комплексний підхід, що включає аналіз наукових джерел, кейсів, офіційних звітів і цифрових платформ [6; 7].

Цю тему досліджують вітчизняні та закордонні дослідники: С.Віднянський, А.Гедьо, Б.Гуменюк, М.Дьоміна, О.Жданович, Т.Ілюк, В.Матвієнко, І.Матяш, Н.Ржевська, О.Сухобокова, І.Хоменська, В.Ціватий, В.Цибух, М.Ялі та ін. Водночас інноваційні підходи та традиційність моделей дипломатії Грецької Республіки доцільно продовжувати аналізувати на системній основі (компаративний дискурс).

Публічна дипломатія – це стратегічна діяльність держави, спрямована на формування та вплив на громадську думку за кордоном через інформаційні, культурні та освітні ресурси [6]. Вона включає комунікацію з медіа, громадськими організаціями та міжнародними спільнотами, що дає можливість формувати позитивний імідж держави та підтримувати зовнішньополітичні цілі. Культурна дипломатія є підвидом публічної дипломатії, і сфокусована на використанні культурних ресурсів, таких як мистецтво, мова, історична спадщина, музика та література для міжкультурного діалогу [7].

Концепція «м’якої сили» (soft power), запропонована Дж.Наєм, підкреслює, що успіх держави визначає її привабливість та здатність формувати позитивні образи в міжнародній спільноті, а не примусові методи. Сучасна інноваційна дипломатія інтегрує цифрові технології, створює культурні бренди та транслює спадщину через віртуальні платформи, що значно розширює аудиторію і вплив [6; 7].

Основним координатором публічної дипломатії в Грецькій Республіці є Міністерство закордонних справ через Департамент громадської дипломатії, що відповідає за формування стратегій комунікації та співпрацю з діаспорою [5]. Ключову роль відіграють культурні організації – Hellenic Foundation for Culture, Onassis Foundation, Stavros Niarchos Foundation, що реалізують освітні та культурні програми за кордоном, підтримують митців і популяризують грецьку мову [2; 8; 9].

Грецька Республіка активно співпрацює з міжнародними організаціями, зокрема ЮНЕСКО, Радою Європи та ЄС, що забезпечує доступ до глобальних платформ для культурного обміну та освіти. Програми «Erasmus+» і «Creative Europe» сприяють розвитку креативних індустрій та формують мережу міжкультурного діалогу [1].

Сучасна грецька дипломатія активно використовує цифрові технології та соціальні медіа. Офіційні сторінки посольств, віртуальні тури історичними пам'ятками, 3D-моделі музеїв, онлайн-виставки та проєкти на кшталт «Digital Greece» спрямовані на максимальне залучення міжнародної аудиторії [10]. Культурні фестивалі – Афінський і Епідаврський, Thessaloniki International Film Festival та Festival of Digital Arts Athens, формують платформу для міжнародного обміну мистецькими практиками. Кампанії з брендингу туризму – «All You Want is Greece» і «Greek Summer State of Mind» – поєднують традиційні цінності з сучасними маркетинговими технологіями, формуючи емоційно привабливий образ держави [3].

Проєкт «Greece 2021», присвячений 200-річчю незалежності, об'єднав понад 1800 заходів у світі, використовуючи цифрові медіа, інтерактивні карти та онлайн-виставки. Участь у програмах ЄС «Creative Europe» та «Culture Moves Europe» зміцнює міжнародні партнерства та підтримує креативні індустрії [9].

Попри активне використання інновацій, культурна дипломатія Греції стикається з низкою викликів. Насамперед, це неузгодженість між державними та недержавними інституціями, обмежене фінансування культурних проєктів, інформаційна конкуренція в глобальному медіапросторі та поширення дезінформації [10; 11, с. 51-65].

Для подолання цих проблем Греції необхідно розвивати державно-приватні партнерства, єдину стратегію цифрової дипломатії та мережу «цифрових амбасадорів». Потенціал інтеграції культурної дипломатії з креативними індустріями та цифровими технологіями дає можливість формувати нові канали впливу, забезпечувати міжкультурний діалог й економічну ефективність [7; 1].

Публічна дипломатія Грецької Республіки інституціоналізована у форматі різних відомств та програм, у т. ч. – освітньо-наукових програм, через які здійснюють дипломатичний діалог. Публічна дипломатія – це візитна картка держави, а реалізація програм публічної та культурної дипломатії відбувається через інституції (у т. ч. й неурядові), що є близькими до державної системи і працюють в одному іміджевому тренді з державою. Публічна та культурна дипломатія у XXI ст. зосереджує свою увагу як на діалозі з державними інституціями, так і з громадськими неурядовими організаціями [11, с. 60-65].

До 2030 р. планується розширити мережу культурних центрів за кордоном, запуск нових цифрових платформ, підтримку молодих митців і науковців, а також інтеграція екологічної дипломатії. У такий спосіб Греція зміцнити свої позиції як регіонального центру культурної дипломатії Південно-Східної Європи та креативно оновить свою стратегію у сфері публічної дипломатії [11, с. 51-65].

Висновки. Публічна та культурна дипломатія Грецької Республіки у XXI ст. демонструють ефективне поєднання традицій та інновацій. Інструменти цифровізації, креативних індустрій, культурного брендингу та освітніх програм формують позитивний міжнародний імідж держави, зміцнюють національну ідентичність і сприяють міжкультурному діалогові. Загалом у 2021–2025 рр. завдяки інструментам публічної та культурної дипломатії Грецька Республіка набула в надзвичайно складних геополітичних умовах сучасного глобалізованого світу вагомого досвіду політико-культурного діалогу з Європою й провідними державами світу. Основними стратегічними пріоритетами Грецької Республіки залишаються розвиток цифрової дипломатії, підтримка креативних ініціатив, міжнародні партнерства та сталий розвиток культурної спадщини.

Джерела та література:

1. European Commission. Creative Europe & Erasmus+ Reports. URL: https://culture.ec.europa.eu.
2. Hellenic Foundation for Culture. URL: https://www.hfc-worldwide.org.
3. Greek National Tourism Organization. URL: https://www.visitgreece.gr.
4. Greece 2021 Committee. URL: https://www.greece2021.gr.

5. Ministry of Foreign Affairs of the Hellenic Republic. Public Diplomacy Department. URL: https://www.mfa.gr.
6. Nye, J. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. PublicAffairs.
7. Papakonstantinou, A. (2020). Cultural Diplomacy in Greece: Challenges and Prospects. ELIAMEP.
8. Onassis Foundation. URL: https://www.onassis.org.
9. Stavros Niarchos Foundation. URL: https://www.snf.org.
10. UNESCO. Greece and the World Heritage Programme. URL: https://whc.unesco.org.
11. Ціватий В.Г. Кроскультуральність, інституціональні витоки та особливості формування моделі дипломатії Грецької Республіки: глобалізаційний і міжнародно-політичний аспекти. *Глобальний світ: виклики сьогодення: кол. монограф.* Харків: СГ НТМ «Новий курс», 2025. С. 51–65.

***

K.Honcharuk – 4th year student
of the EPP «International Relations»
of the Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

SOUTH KOREAN GOVERNMENT INITIATIVES AS PART OF PUBLIC DIPLOMACY

Scientific supervisor:
O.Pikulyk – PhD in Economic Sciences,
Associate Professor at the Department of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

Government initiatives in the field of public diplomacy are a driving force in improving the status of the state in the international arena by strengthening its soft power. Ways to ensure soft power include: establishing representative offices and opening embassies in other countries, creating thematic exhibitions in national museums, participating in international exchanges, participating in regional and international associations, hosting the Olympic Games, and promoting cultural content (music, dance, culinary programs, etc.). These activities are generously funded by the government in developed countries. The most important government initiatives in South Korea include: the South Korean Ministry of Foreign Affairs, Korean Culture and Information Service (KOCIS) [2], and the Korea Foundation (KF).

South Korea aimed to promote its positive image among other nations. To this end, it added public diplomacy as the third pillar of its foreign policy, which in 2010 became equal to diplomacy and economic diplomacy [1].

While the South Korean Ministry of Foreign Affairs is the main instrument for establishing contact with other nations, having partnerships with 184 countries around the world [1], the Korean Wave (Hallyu, Korean cultural wave) is sparking interest in South Korea among many foreigners. Hallyu can rightly be considered part of South Korea's public diplomacy.

The official web portal KOREA.net, which belongs to the South Korean government, is managed by KOCIS (Korean Culture and Information Service). This organization also manages 32 Korean cultural centers in 27 countries. Thanks to this, KOCIS promotes the national brand of Korea. In January 2024, it ceased to exist independently and became an affiliate of the Ministry of Culture, Sports and Tourism of the Republic of Korea [4].

In 1991 the Korea Foundation was established. It is a non-profit organization that conducts public diplomacy, deepening international understanding of Korea and strengthening friendly ties between countries through intergovernmental exchanges and cultural projects [3].

It is worth taking a closer look at the work of the Korea Foundation (KF), as it was its funding that enabled the implementation of many successful public diplomacy programs. In July 2017, the Foundation began working with the Central Asian states of Kazakhstan, Kyrgyzstan, Tajikistan, Turkmenistan, and Uzbekistan, launching a Cooperation Forum. The Forum Secretariat helps implement cooperation initiatives in the fields of medicine, tourism, culture, youth leadership, and water resource management [6].

In September 2017, the ASEAN Cultural House (ACH) was opened in Busan. It is a platform for cultural exchanges that promotes active communication between Koreans and ASEAN citizens. The main purpose of its creation was to deepen Koreans' understanding of the cultures and societies of ASEAN countries [3].

It is also important for the Korea Foundation to attract intellectual individuals to the country. Thus, it was decided to support various universities around the world in their initiative to create departments of Korean studies. The field of education is actively funded. The Foundation offers scholarships for students of various academic degrees and invites foreign professors and teachers. It has supported more than 120 universities and over 6,000 researchers and students. Among its partners are Harvard, UCLA, SOAS in London, and the Freie Universität Berlin [3].

The Korea Foundation supports the publication of books about Korea in foreign languages and the supply of multimedia materials to universities and libraries around the world. It promotes the broadcast of Korean TV series and films to a global audience. It publishes a quarterly magazine, Koreana, dedicated to Korean art, culture, history, and contemporary trends. The magazine is available in nine languages (including Arabic, Chinese, English, French, German, Indonesian, Japanese, Russian, and Spanish) and is distributed in 160 countries [5].

There is also the Korea Foundation Award. It was established in 2008. It recognizes contributions to spreading knowledge about Korea and developing international friendship [3].

Looking at what these South Korean organizations do, it's clear that their public diplomacy program is serious, well-planned, and well-funded. They're focused on boosting their prestige on the international stage through soft power. The most powerful instruments of their soft power are technology, Korean pop culture, and cultural exchanges.

Sources and Literature:

1. Concept and Background | Introduction of the Public Diplomacy(숨김) Ministry of Foreign Affairs, Republic of Korea. *외교부*. URL: https://www.mofa.go.kr/eng/wpge/m_22842/contents.do (date of access: 31.10.2025).

2. KOCIS to close after 50 years; culture ministry to absorb functions. The Korea Times. *The Korea Times*. 18.01.2024. URL: https://www.koreatimes.co.kr/southkorea/20240118/kocis-to-close-after-50-years-culture-ministry-to-absorb-functions (date of access: 05.11.2025).

3. Korea Foundation. https://www.kf.or.kr/kfEng/cm/cntnts/cntntsView.do?mi=2213&cntntsId=1674 (date of access: 03.11.2025).

4. Korean Culture and Information Service (KOCIS). *Embassy of the Republic of Korea in the Republic of Latvia* URL: https://overseas.mofa.go.kr/lv-en/brd/m_21782/view.do?seq=17&srchFr=&srchTo=&srchWord=&srchTp=&multi_itm_seq=0&itm_seq_1=0&itm_seq_2=0&company_cd=&company_nm= (date of access: 01.11.2025).

5. 한국국제교류재단(영문). *한국국제교류재단*. URL: https://www.kf.or.kr/kfEng/main.do (дата звернення: 31.10.2025).

6. 한중앙아협력포럼사무국. *한중앙아협력포럼사무국*. URL: https://www.centralasia-korea.org/korcen/main.do#firstPage (дата звернення: 31.10.2025).

***

І.А.Костючик – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

МІЖНАРОДНА ЕКОЛОГІЧНА ДИПЛОМАТІЯ (НА ПРИКЛАДІ ЄС)

Науковий керівник:
Н.І.Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин,
директор «Регіональної школи молодого політика і дипломата»
та Інформаційного центру ЄС
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність дослідження. В умовах глобалізації та зростання антропогенного навантаження на природне середовище питання міжнародної екологічної дипломатії набуває особливої ваги. Глобальні виклики – зміна клімату, деградація екосистем, виснаження ресурсів, транскордонне забруднення – вимагають колективних дій і формування ефективних механізмів багаторівневого управління. Зважаючи на це, саме дипломатія є ключовим інструментом узгодження інтересів держав, міжнародних організацій і недержавних акторів задля забезпечення сталого розвитку.

Для України актуальність теми посилена потребою гармонізації національного законодавства з екологічними стандартами Європейського Союзу та участі у глобальних кліматичних і природоохоронних процесах. Міжнародна екологічна дипломатія – це специфічний напрям публічної дипломатичної діяльності, спрямований на досягнення міждержавного узгодження щодо охорони довкілля та раціонального використання природних ресурсів. На відміну від класичної «кабінетної» дипломатії, вона поєднує юридичні, політичні та технічні інструменти, розгортається у відкритих багатосторонніх процесах і спирається на держави, мережі міжнародних організацій, регіональних інтеграційних об’єднань і неурядових акторів.

У науковій літературі поняття «екологічна дипломатія» закріпилося з1980-х рр. і нині охоплює переговорні формати, процедури прийняття рішень, інституції імплементації та контролю виконання багатосторонніх екологічних угод (MEAs).

Міжнародна екологічна дипломатія – це напрям міжнародних відносин, що охоплює переговори, співпрацю та узгодження дій між державами, міжнародними організаціями та іншими суб’єктами для вирішення глобальних екологічних проблем – зміни клімату, забруднення, втрати біорізноманіття та забезпечення сталого розвитку [9]. Вона поєднує інструменти традиційної дипломатії з сучасними механізмами міжнародного екологічного управління, зокрема участь недержавних акторів, громадських рухів і наукових інституцій. Екологічний порядок денний тісно переплетений з іншими галузями міжнародного права та політики – торгівлею, інтелектуальною власністю, енергетикою, охороною здоров’я та безпекою, що відображено у структурі переговорів і змісті зобов’язань сторін.

Предметне поле міжнародної екологічної дипломатії охоплює не лише захист окремих компонентів довкілля, а й встановлення спільних цілей, принципів і стандартів запобігання шкоді, процедур оцінювання транскордонних впливів, механізмів доступу до інформації та участі громадськості, а також економічні стимули – екологічні податки, субсидії, торгівлю квотами на викиди [5].

Така дипломатія реалізується на трьох рівнях: глобальному – під егідою ООН; регіональному – наприклад, у межах Європейського Союзу; двосторонньому – через

договори співробітництва між державами та міжнародними організаціями. Відповідно змінюються й інструменти – від рамкових конвенцій і протоколів до «м'якого права», декларацій, дорожніх карт і партнерств. Міжнародна екологічна дипломатія стикається з низкою викликів – фрагментацією режимів, нерівномірністю спроможностей держав, конфліктами між нормами торгівлі та охорони довкілля. Вирішення цих проблем потребує підвищення прозорості переговорів, розбудови мережі знань, посилення ролі наукової експертизи та запровадження чітких механізмів звітності й моніторингу.

Європейський Союз сформував одну з найбільш розвинених моделей екологічної дипломатії, поєднавши внутрішню екологічну політику з активною зовнішньою діяльністю. На рівні установчих договорів зафіксовано мету, принципи та компетенції Союзу у сфері довкілля: стаття 191 Договору про функціонування ЄС визначає завдання зі збереження, захисту та поліпшення якості середовища, охорони здоров'я, розумного використання ресурсів і просування вирішення регіональних та глобальних проблем, зокрема боротьби зі зміною клімату [2]. Стаття 21 Договору про ЄС орієнтує спільну зовнішню політику на розвиток міжнародних заходів для «збереження та покращення стану навколишнього середовища й зваженого управління світовими природними ресурсами», що інституціонально вмонтовує екологічний компонент у зовнішні дії Союзу. Принцип субсидіарності пояснює, чому у випадку неефективності суто національних заходів екологічні повноваження реалізують на наднаціональному рівні.

Сучасний стратегічний орієнтир ЄС – «Восьма програма дій Союзу з довкілля до 2030 року», схвалена рішенням Європейського Парламенту та Ради (ЄС)2022/591. Спираючись на Європейську зелену угоду, програма дій має на меті пришвидшити перехід до кліматично нейтральної, ресурсоефективної економіки, визнаючи, що добробут і процвітання людини залежать від здорових екосистем. Програма передбачає, серед іншого, посилення співробітництва з урядами, бізнесом і громадянським суспільством третіх країн, формування партнерств та альянсів, а також зміцнення міжнародного екологічного врядування через усунення прогалин і забезпечення поваги до міжнародних принципів охорони довкілля [4].

Ще Лісабонський договір 2007 р. визначив, що однією з ключових цілей політики ЄС щодо навколишнього середовища є сприяння заходам на міжнародному рівні для вирішення регіональних або світових екологічних проблем. Тому ЄС відіграє активну роль у розробці, ратифікації та впровадженні багатосторонніх угод щодо навколишнього середовища. ЄС вже ратифікував багато багатосторонніх угод з охорони навколишнього середовища. Вони діють на глобальному рівні (багатосторонні угоди, укладені під егідою ООН, на регіональному рівні (наприклад, у контексті Європейської економічної комісії ООН або Ради Європи) та субрегіональному рівні (наприклад, щодо управління морями або транскордонними річками). За даними Європейської Комісії, станом на 2025 р. ЄС був стороною або підписантом 34 багатосторонніх екологічних угод (із протоколами та додатками – майже 59), що ілюструє використання договірних інструментів як ключового каналу екологічної дипломатії [8].

Важливою інституційною інновацією є «Мережа зеленої дипломатії» (Green Diplomacy Network), започаткована Європейською Радою 2003 р. Первинний задум – інтегрувати екологічні цілі у зовнішні відносини ЄС, сформувавши неформальну спільноту експертів у державах-членах під егідою Президентства та Європейської Комісії [10]. Згодом мережа перейшла під головування Європейської служби зовнішніх дій (ЄЗД) і сформувалася як ефективний інструмент координації між національними дипломатичними представництвами держав-членів та делегаціями ЄС у третіх країнах. Її результативність пояснюють створенням локальних підрозділів GDN, що забезпечують регулярні консультації між національними дипломатами під керівництвом місцевих делегацій ЄС.

Ці підрозділи виконують дві основні функції. По-перше, просувають екологічну політику ЄС через інформаційно-просвітницькі заходи та неформальні консультації, особливо в періоди підготовки до міжнародних кліматичних конференцій (зокрема перед

COP-21 у Парижі). По-друге, вони здійснюють збір та аналітичну обробку інформації щодо позицій третіх країн у сфері екологічної політики, надаючи релевантні дані європейським переговірникам. Особливу увагу приділено країнам BASIC (Бразилія, Південна Африка, Індія, Китай), що традиційно формують альтернативні до ЄС підходи у глобальних кліматичних процесах [7]. У такий спосіб дипломатична присутність ЄС набуває гнучкості, а переговорні позиції – емпіричного підґрунтя.

Окремим напрямом міжнародної екологічної дипломатії є «кліматична дипломатія». Представлена Європейською Комісією 2019 р. ініціатива «European Green Deal» визначає довгострокову ціль кліматичної нейтральності до 2050 р., але водночас пропонує зовнішній вимір – мобілізувати сусідів і партнерів до курсу сталості, формувати «союзи однодумців» і поєднувати кліматичні цілі з оновленням реального сектора та торгівлі [1]. Висновки Ради ЄС 2021 р. наголошують на інтегрованому характері зовнішньої політики у сфері клімату та довкілля, потребі обмеження викидів у видобуванні та переробці ресурсів, розвитку глобальної рамки з біорізноманіття на період після 2020 р., а також на взаємозалежності питань клімату, океану, прісної води та лісів [5]. Цей підхід орієнтує екологічну дипломатію на комплексні пакети домовленостей, де посилюються зв'язки між енергетичною, водною та кліматичною дипломатією.

Змістовне наповнення переговорів у сфері екології демонструє баланс між «жорсткими» юридично обов'язковими нормами та «м'якими» інструментами. Рамкові конвенції із протоколами створюють кістяк правових зобов'язань, тоді як декларації, програми дій і дорожні карти допомагають узгодити темпи та способи реалізації. Водночас переговори часто включають «торгівлю поступками»: доступ до фінансування й технологій – в обмін на амбітніші екологічні зобов'язання; поступове підвищення стандартів – в обмін на перехідні періоди. Екологічна дипломатія використовує економічні інструменти – оподаткування забруднення, «зелені» субсидії, ринки вуглецю – як предмет домовленостей і як засіб імплементації вже досягнутих угод.

ЄС, будучи «нормативною силою», інституціоналізує екологічні вимоги у своїх зовнішніх правових зв'язках: від положень про довкілля у торговельних угодах – до секторальних меморандумів і партнерств. Для держав, що наближаються до членства, це означає не лише формальне приєднання до конвенцій, а практичне запровадження базових принципів права довкілля ЄС – «запобігання шкоді», «забруднювач платить», «обережність», «інтеграція екологічних вимог у всі політики», розвиток інституцій спроможності та моніторингових механізмів [1; 3; 7]. Така логіка зумовлює вирівнювання стандартів і спрощує взаємне визнання процедур оцінки впливу, контролю за хімікатами, ідентифікації інвазивних видів, поводження з відходами.

Виклики міжнародної екологічної дипломатії випливають із фрагментації режимів, нерівномірності спроможностей держав і різних моделей економічного розвитку. Конфлікти норм між торгівлею та охороною довкілля, конкуренція інституцій, складні механізми фінансування – усе це потребує узгодження «на стику» правових систем і політик [6]. Практичні відповіді включають підвищення прозорості переговорів, розбудову мереж знань, посилення ролі наукової експертизи, чіткіші механізми звітності й перевірки виконання, а також «вшивання» екологічних критеріїв у фінансові потоки – від державної допомоги до приватних інвестицій. Спроможність комбінувати «тверді» і «м'які» інструменти, підсилюючи їх економічними стимулами, робить екологічну дипломатію дієвою навіть за умов політичної турбулентності.

Висновки. Міжнародна екологічна дипломатія – це багаторівневий і багатосуб'єктний процес вироблення, закріплення та виконання спільних правил і дій щодо довкілля, у якому юридичні зобов'язання поєднані з політичною координацією та економічними стимулами. Європейський Союз демонструє інституційно зрілу модель такої дипломатії: установчі норми Договорів формують мандат зовнішніх дій; стратегічні документи задають цілі; мережеві механізми забезпечують переговорну спроможність; договірні інструменти – правову обов'язковість; а економічні механізми – практичну

реалізацію. Саме через цю синергію екологічна дипломатія переходить від декларацій до вимірюваних результатів – скорочення викидів, збереження біорізноманіття, оновлення промисловості – і тим самим утверджується як самостійний напрям сучасної дипломатичної практики та міжнародного права.

Джерела та література:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions. The European Green Deal. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2019:640:FIN.

2. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12016E/TXT.

3. Council conclusions on Climate and Energy Diplomacy – Delivering on the external dimension of the European Green Deal. URL: https://www.consilium.europa.eu/media/48057/st05263-en21.pdf.

4. Decision (EU) 2022/591 of the European Parliament and of the Council of 6 April 2022 on a General Union Environment Action Programme to 2030. URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/dec/2022/591/oj/eng.

5. Glibova S. Environmental Diplomacy as a form of Cooperation between International Actors. URL: http://conference.nau.edu.ua/index.php/Congress/Congress2020/paper/viewFile/7852/6480.

6. Global Diplomacy: An Introduction to Theory and Practice / by Thierry Balzacq, Frédéric Charillon, Frédéric Ramel. Palgrave Macmillan; 1st ed. 2019. 417 p.

7. Green Diplomacy Network – what is in a name? URL: https://www.egmontinstitute.be/green-diplomacy-network-what-is-in-a-name/.

8. Multilateral environmental agreements to which the EU is a contracting party or a signatory. URL: https://ec.europa.eu/environment/international_issues/pdf/MEA_Table_LIST_2017.doc.

9. Orsini A. (2019). Environmental Diplomacy. Global Diplomacy. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-28786-3_17.

10. Presidency Conclusions, Thessaloniki European Council, 19-20 June 2003. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/doc_03_3/DOC_03_3_EN.pdf.

***

О.О.Гоманюк – здобувач кафедри
міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ВІРТУАЛЬНА ДИПЛОМАТІЯ ЯК РЕЗУЛЬТАТ ДІДЖИТАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Науковий керівник:
А.М.Шуляк – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному світі цифрові технології суттєво впливають на всі сфери життя, зокрема й на міжнародні відносини. Віртуальна дипломатія стала невід'ємним елементом зовнішньої політики держав, дозволяючи урядам та міжнародним організаціям

ефективно комунікувати в онлайн-просторі. Це явище є результатом активної діджиталізації міжнародних комунікацій і трансформує традиційні дипломатичні методи, надаючи нові можливості для взаємодії між країнами.

Діджиталізація дуже змінила всі сфери суспільного життя, зокрема міжнародні відносини. Віртуальна дипломатія стала новим інструментом у зовнішньополітичній діяльності держав, трансформуючи традиційні методи дипломатичних комунікацій. Вона базується на використанні цифрових технологій для ведення переговорів, представлення інтересів країни та формування її міжнародного іміджу.

У сучасному світі інформаційні технології відіграють ключову роль у всіх сферах життя, включно з економікою, політикою, військовими діями та міжособистісними комунікаціями. З розвитком цифрової інфраструктури зростає і кількість кіберзагроз, що ставлять під загрозу як окремі держави, так і міжнародну спільноту загалом. Кібербезпека стала однією з ключових складових національної та міжнародної безпеки, що вимагає колективних зусиль для її забезпечення. Згідно із стандартом ISO/IEC 27032:2012, кібербезпека, безпека кіберпростору (cybersecurity, cyberspace security) – збереження цілісності, конфіденційності та доступності інформації, що циркулює в кіберсистемі (тобто інформації, що надходить у кіберсистему, накопичується та зберігається в ній для подальшої обробки), з метою забезпечення стійкості і безперервності реалізації кіберсистемою управлінських функцій щодо відповідних об’єктів управління [3].

Сьогодні багато країн включають кібербезпеку як невід'ємну частину своїх національних стратегій безпеки. Уряди держав створюють спеціальні агентства та центри, що займаються питаннями кіберзахисту, розробляють відповідне законодавство та підтримують розвиток відповідної інфраструктури. Наприклад, у США функціонує Агентство з кібербезпеки та безпеки інфраструктури (CISA), яке відповідає за захист від кіберзагроз як державних, так і приватних об'єктів. У Європейському Союзі діє Агентство з мережевої та інформаційної безпеки (ENISA), яке допомагає країнам-членам координувати свої зусилля в сфері кібербезпеки.

Загрози в кіберпросторі стають все більш складними та різноманітними. Серед основних загроз можна виділити такі [2]:

- кібершпигунство. Використання кіберзасобів для збору інформації про урядові, військові та економічні структури інших держав може стати серйозною загрозою для національної безпеки. Викрадена інформація може бути використана для впливу на внутрішні та зовнішні політичні процеси;

- кібертероризм. Хакери можуть атакувати критичні інфраструктури держави (електростанції, водопостачання, транспортні системи), що може призвести до масових катастроф та дестабілізації країни;

- кібервійни. У сучасних військових конфліктах кіберзброя використовується нарівні з традиційними військовими засобами. Держави розвивають кібервійськові підрозділи для проведення наступальних і захисних операцій у кіберпросторі;

- дестабілізація інформаційного простору. Через фейки, дезінформацію та пропаганду можуть порушуватися політична стабільність, підриватися довіра до державних інститутів, що має прямий вплив на національну безпеку.

Віртуальна дипломатія – це використання цифрових платформ, соціальних мереж та інших онлайн-інструментів для ведення дипломатичної діяльності. Вона охоплює публічну дипломатію, електронні переговори, кризові комунікації та інформаційну безпеку. Держави використовують віртуальну дипломатію для швидкої реакції на міжнародні події, обміну інформацією та налагодження контактів з іншими країнами та організаціями.

Соціальні мережі, такі як Twitter, Facebook, LinkedIn, YouTube є важливими інструментами віртуальної дипломатії. Вони дозволяють офіційним представникам держав оперативно поширювати інформацію, формувати громадську думку та взаємодіяти з міжнародною спільнотою. Наприклад, багато урядів та дипломатичних

установ використовують Twitter для офіційних заяв, кризових комунікацій та обговорення важливих питань глобальної політики.

Серед ключових переваг віртуальної дипломатії зазначимо [1]:

- оперативність та доступність – інформація поширюється миттєво та охоплює широку аудиторію;

- зниження витрат – онлайн-формати переговорів і конференцій зменшують витрати на поїздки та організацію заходів;

- розширення комунікаційних можливостей – цифрові платформи забезпечують прямий зв'язок між урядами, громадянами та міжнародними організаціями.

Проте віртуальна дипломатія має й такі виклики:

- кібербезпека – ризик кібератак, витоку інформації та маніпуляцій;

- дезінформація – розповсюдження фейкових новин та інформаційних кампаній, які можуть впливати на міжнародні відносини.

- відсутність особистого контакту – традиційна дипломатія базується на довірі, що часто формується через безпосереднє спілкування, що не завжди можливо в онлайн-середовищі.

Одним із найяскравіших прикладів використання віртуальної дипломатії є реакція міжнародної спільноти на війну в Україні. Українська дипломатія активно використовує соціальні мережі для поширення інформації про агресію Росії, мобілізації міжнародної підтримки та координації гуманітарної допомоги. Також міжнародні організації, такі як ООН і НАТО, проводять онлайн-конференції та використовують цифрові платформи для взаємодії з державами-членами.

Віртуальна дипломатія стала важливим інструментом сучасної зовнішньої політики, сприяючи швидкому обміну інформацією, мобілізації міжнародної спільноти та ефективнішому вирішенню глобальних проблем. Однак її використання потребує ретельного підходу до питань кібербезпеки та боротьби з дезінформацією. У майбутньому діджиталізація міжнародних комунікацій продовжить розвиватися, змінюючи методи дипломатичної діяльності та роблячи світ більш взаємопов'язаним.

Джерела та література:

1. Andriukhina V., Yelova T., Homaniuk O., Korotkyi V., Kotsiuba V., Taradiuk R., Shuliak N. Digitalization and strengthening resistance to misinformation in Ukraine as the instrument of strategic communications *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. 14/01/XL. (Volume 14, Issue 1, Special Issue XL). 2024. P.97-103. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140140/papers/A_16.pdf.

2. Homaniuk O. Cybersecurity as a Component of International Security. *AD ALTA: Journal of Interdisciplinary Research*. Volume 14/02-XLIV, September, 2024. P. 90–93. URL: https://www.magnanimitas.cz/ADALTA/140244/papers/A_16.pdf.

3. Сліпченко Т. Кібербезпека як складова системи захисту національної безпеки: європейський досвід. *Актуальні проблеми правознавства*. 1 (21)/2020. С.128–133.

***

О.В.Шаповалова – магістр
ОПП «Міжнародні відносини»
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

ІНСТРУМЕНТИ «РОЗУМНОЇ СИЛИ» У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ КНР

Науковий керівник:
І.Р.Малик – кандидат історичних наук, доцент
кафедри політології та міжнародних відносин
ІГСН НУ «Львівська політехніка»

Сучасні міжнародні відносини змушують країни, зокрема Китай, шукати нові способи впливу на світову політику, тому для досягнення своїх стратегічних цілей Китай розвиває концепцію «розумної сили», що поєднує елементи жорсткої та «м'якої сили». Ця концепція дає можливість Китаю адаптувати свої підходи до глобальних викликів і водночас забезпечувати довгострокові інтереси держави. Китай прагне досягнути економічної та політичної стабільності через баланс між економічними реформами, культурною дипломатією та посиленням військової потужності.

Після періоду, коли Китай опирався на жорстку силу, з’явилась необхідність зваженого поєднання економічних інвестицій, культурного впливу та військової стратегії для досягнення своїх глобальних цілей. Це дало можливість Китаю уникати прямих конфліктів і замість цього використовувати дипломатію для посилення своєї позиції в світовій політиці.

Основні ініціативи, такі як «Один пояс, один шлях», стали основою для економічного співробітництва та розвитку інфраструктури, що охоплює численні країни Євразії, Африки та Латинської Америки. Китай активно інвестує в проєкти, що не тільки сприяють економічному розвитку, але й значно зміцнюють його політичний вплив. Китай є найбільшим торговельним партнером Африки, надаючи позики, фінансову допомогу та інвестиції. У 2023 р. обсяг торгівлі між Китаєм та країнами Африки досяг 282,1 млрд дол. США. Обсяг експорту Китаю в цій торгівлі склав 173 млрд дол. США, а обсяг імпорту – 109 млрд дол. США [2]. Китай також підписав різні угоди щодо ініціативи «Пояс і шлях» з більш ніж 50 африканськими країнами. Ці угоди стосувалися інфраструктури, наприклад, портів, залізниць та автомагістралей. В Ефіопії Китай профінансував 4,5 млрд дол. на залізничний проект у Джибуті, спрямований на зниження транспортних витрат. Для залізниці Момбаса – Найробі Китай профінансував 4,7 млрд дол. США.

Технології є важливою складовою частиною сучасної стратегії «розумної сили» Китаю. В країні активно розвивають новітні технології, зокрема в галузях 5G, квантових обчислень, робототехніки та біотехнологій. Технологічні компанії Китаю, зокрема Baidu, Alibaba та Tencent, здійснили значні інвестиції в дослідження та розробку технологій штучного інтелекту. Ці компанії володіють одними з провідних дослідницьких команд у галузі ШІ на світовому рівні [5]. Застосування технологій штучного інтелекту є різноманітним і охоплює фінансові технології, охорону здоров'я, автоматизоване водіння та створення розумних міст. Варто зазначити, що технологія розпізнавання обличчя за допомогою ШІ, розроблена в Китаї, є однією з найкращих у світі. Підвищення технологічної потужності є не тільки частиною внутрішньої стратегії Китаю, але й важливим інструментом для досягнення глобальних цілей. Китай активно співпрацює з іншими країнами в межах технологічних ініціатив, таких як розробка нових цифрових платформ, спрямованих на поліпшення зв'язків у світовій економіці.

Ключовий фактор успіху китайської стратегії – це здатність комбінувати жорстку та «м'яку силу» в єдиний інтегрований підхід. Китай не зупиняється тільки на одному напрямку, а розвиває багатогранну стратегію, що дозволяє досягти стабільності та процвітання як в межах країни, так і за її межами.

Нині Китай є найбільшим постачальником військ серед п'яти постійних членів Ради Безпеки ООН та шостим за величиною фінансовим донором до миротворчих операцій, з особливим географічним акцентом на африканському континенті. Тому закономірно, що Пекін бере участь у миротворчих операціях в Африці, маючи значні економічні інвестиції в континент, проєкт, відомий як ChinAfrica, тому ці місії служать кільком китайським інтересам. В останні роки Китай брав участь у дванадцяти миротворчих операціях в Африці, зокрема в Судані (UNMIS), Західній Сахарі (MINURSO), Кот-д'Івуарі (UNOCI), Ефіопії – Еритреї (UNMEE), Ліберії (UNMIL), Демократичній Республіці Конго (MOONUC) та, з 2013 р., в Малі (MINUSMA) [4]. Крім того, Китай прагне встановити більш активні дипломатичні відносини з міжнародними організаціями та регіональними ініціативами, такими як АСЕАН, БРІКС та ШОС. Це дає можливості країні впливати на глобальні процеси, зміцнюючи свою позицію в різних міжнародних форумах.

Однією з основних стратегій Китаю є поширення своєї культурної дипломатії як елементу «м'якої сили». Китай активно просуває свою культуру через освітні програми, медіа та культурні обміни. Наприклад, колишній прем'єр-міністр Казахстану К.Масімов та президента Ефіопії М.Тешоме, які навчалися в Китаї, а згодом, після вступу на ці посади, зміцнили відносини між своїми країнами. У «Білій книзі» Китаю з питань оборони 2008 р. згадано, що 4000 військовослужбовців із приблизно 130 країн приїхали навчатися до Китаю для отримання військової освіти [1]. Китай може поєднувати освітню дипломатію як метод для покращення своєї військової дипломатії та навіть використовувати її для завоювання політичних союзників.

На 17-му з’їзді КПК у 2007 р., колишній президент Китаю Ху Цзіньтао заявив, що «велике оновлення китайської нації буде нерозривно пов’язане з процвітанням китайської культури». Відтак одним з головних завдань для Китаю було ефективне просування культурної дипломатії. У цьому контексті Інститути Конфуція є важливими освітньо-культурними установами, створеними на базі закордонних університетів і фінансованими урядом КНР. Їхня діяльність є аналогом німецьких Goethe-Institut та французьких Alliance Française. Окрім навчання китайської мови, ці інститути організовують різноманітні культурні заходи, пропонують стажування для студентів в Китаї та знайомлять іноземців з історією країни. Вони також активно популяризують китайську культурну спадщину, як матеріальну, так і нематеріальну. Наприклад, на території Китаю розташовано 55 об’єктів Світової спадщини ЮНЕСКО, серед яких є й ті, що були збудовані ще за династії Цінь [2].

Військова стратегія КНР є однією з основних складових його стратегії «розумної сили». Однак, на відміну від традиційних підходів, Китай не покладається лише на силу зброї, а активно використовує свої військові можливості в поєднанні з іншими інструментами – економічними, дипломатичними та культурними. Китай послідовно модернізує свої збройні сили, зміцнюючи свою військову присутність в країнах Азії та в інших регіонах світу. Китай у 2017 р. створив свою першу закордонну військову базу в Джибуті. Мета – проєктувати силу в регіоні. Китай також експортує зброю до країн Африки. За інформацією Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру (SIPRI), з 2019 р. по 2023 р. майже 19% імпорту африканської зброї було з Китаю. КНР надала понад 80% своїх миротворчих військ ООН до Африки, більше, ніж будь-яка інша країна світу [2]. Це допомагає КНР посилити свою владу та вплив. Китай активно розвиває новітні військові технології, включаючи космічні, кібернетичні та ядерні можливості, щоб забезпечити свою національну безпеку та зміцнити глобальний вплив. Водночас Китай уникає прямого військового втручання в конфлікти, зберігаючи пріоритет дипломатичних заходів для досягнення своїх цілей. Наприклад, у випадку російсько-української війни Китай офіційно заявляє про нейтральність, однак на практиці підтримує Росію політично. Китайські чиновники неодноразово висловлювали розуміння щодо «безпекових занепокоєнь» РФ, засуджуючи західні санкції та відмовляючись визнавати російську агресію як таку. Китайські державні ЗМІ та соціальні платформи є майданчиками для поширення дезінформації, конспірологічних теорій та антизахідних

настроїв, активно підтримують російську інформаційну стратегію. Також важливо, що Китай активно постачає Росії критично важливі компоненти подвійного призначення, зокрема для безпілотних літальних апаратів (БПЛА) [3]. Йдеться про волоконно-оптичні кабелі та літій-іонні батареї, що використовують у виробництві БПЛА, стійких до електронних перешкод. Зокрема, експорт волоконно-оптичних кабелів до Росії різко зріс, досягнувши 328 тис. миль у серпні 2025 р.

Джерела та література:

1. Chinese Smart Power. *Modern Diplomacy*. URL: https://moderndiplomacy.eu/2020/11/11/chinese-smart-power/ (дата звернення: 15.10.2025).

2. Chinese Smart Power Strategy: A Mix of Soft and Hard Power – Paradigm Shift. *Paradigm Shift*. URL: https://www.paradigmshift.com.pk/smart-power-china/ (дата звернення: 16.10.2025).

3. Chong A. Smart Power and Military Force: An Introduction. *Journal of Strategic Studies*. 2015. Т.38, №3. С. 233–244. URL: https://doi.org/10.1080/01402390.2014.1002915 (дата звернення: 17.10.2025).

4. Hard power is not enough: soft power in chinese's foreign policy. *Cercle de Stratégies et d'Influences*. URL: https://cerclecsi.com/en/hard-power-is-not-enough-soft-power-in-chineses-foreign-policy/ (дата звернення: 16.10.2025).

5. Yang Z. Defining Chinas Smart Power in Science and Technology. *Advances in Social Behavior Research*. 2024. Т.11. №1. С. 84–89. URL: https://doi.org/10.54254/2753-7102/11/2024115 (дата звернення: 17.10.2025).

***

Н.В.Жданюк – аспірант 4 курсу
ОНП «Міжнародні відносини
і стратегічні комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

«М'ЯКА СИЛА» ЯК СТРАТЕГІЧНИЙ РЕСУРС У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ДЕРЖАВИ

Нині поняття «м'якої сили» набуло особливої актуальності, адже боротьба за вплив на політичній арені між державами все частіше реалізується у сфері культури, комунікації та інформації, а не у військовій чи економічній площині. Термін «м'яка сила» ввів американський політолог Джозеф Най, який визначив його як здатність держав досягати потрібних результатів через привабливість своїх цінностей, культури та політичних ідеалів, а не шляхом примусу чи фінансового тиску [1, с. 5].

Відмінність «жорсткої сили» від «м'якої сили» полягає у не використанні військових або економічних ресурсів як інструментів впливу. «М'яка сила» функціонує через переконання, довіру або симпатію. Зважаючи на процес глобалізації у сучасному світі вона все більше популяризується як інструмент формування міжнародного іміджу держави та відстоювання національних інтересів без застосування насилля чи економічних санкцій.

«М'яка сила» – це набір засобів, що дозволяють державам досягати стратегічних цілей шляхом добровільного залучення інших акторів міжнародних відносин. Згідно з концепцією Дж.Ная, її головними джерелами є культура, політичні цінності та зовнішня політика, якщо остання сприймається легітимною [2, с. 83]. «М'яка сила» тісно переплітається з поняттями публічної дипломатії та національного брендингу. Як зазначає Ян Меліссен, публічна дипломатія – це спосіб комунікації держави з іноземними суспільствами для зміцнення довіри та взаєморозуміння [3, с. 4]. Вона формує емоційний

і культурний міст між країнами, створюючи передумови для позитивного міжнародного іміджу.

До основних інструментів м'якої сили належать культурна дипломатія, освітні програми, медіа та цифрові технології.

Культурна дипломатія реалізується через мистецтво, кінематограф, літературу, мову, спорт і національні традиції. Вона сприяє створенню позитивних асоціацій із країною, зміцнюючи довіру та інтерес до неї. Освітні обміни та грантові програми формують довготривалі зв'язки з майбутніми елітами інших країн. Випускники престижних університетів, які здобули освіту за кордоном, часто зберігають лояльність до країни, де навчалися. У цифрову епоху роль «м'якої сили» значно посилилася завдяки впливу соціальних мереж, онлайн-медіа та глобальних брендів. Ці канали дають змогу поширювати ідеї, цінності й наративи, формуючи бажаний образ держави на міжнародній арені.

США традиційно вважають світовим лідером у сфері «м'якої сили», і їхня впливова позиція формується завдяки поєднанню культурних, освітніх, технологічних і політичних чинників. Наприклад, американські кінофільми та серіали поширюють ідеї свободи, демократії та індивідуальних прав. Відомі університети (Гарвард, Стенфорд, MIT) залучають талановитих студентів з усього світу. Випускники цих закладів часто зберігають лояльність до США та стають послами американських цінностей у своїх країнах. Кремнієва долина і американські IT-компанії поширюють не лише технології, а й цінності підприємництва, інноваційності та відкритості ринку. Таким чином, США формують комплексний культурно-освітній та технологічний образ, який приваблює інші держави без застосування прямого примусу.

ЄС реалізує концепцію «нормативної влади», засновану на поширенні принципів демократії, прав людини, верховенства права та міжнародних стандартів [4, с. 240]. Європейські держави активно просувають свої юридичні, політичні та економічні стандарти на міжнародному рівні, роблячи їх моделлю для адаптації іншими країнами. Erasmus+, програми культурних обмінів і гранти для студентів з інших країн створюють довготривалі контакти й позитивне сприйняття європейського способу життя. Європейська модель поєднує стабільність, права людини і соціальні гарантії, що робить її привабливим прикладом для інших держав і міжнародних організацій.

Китай активно використовує «м'яку силу» для просування свого глобального впливу, поєднуючи культурну, економічну та дипломатичну стратегії: Зокрема, Інститути Конфуція, що є мережею центрів по всьому світу популяризують китайську мову, культуру та традиції. Ініціатива «Один пояс – один шлях»: Культурні, економічні та освітні проєкти у країнах-партнерах зміцнюють довіру до Китаю та демонструють його роль як глобального гравця. Глобальні телеканали й цифрові платформи допомагають формувати позитивний імідж Китаю, просуваючи образ мирної, культурно багатої держави з давніми традиціями. Таким чином, Китай намагається створити альтернативу західній моделі впливу, використовуючи комплекс «м'яких» інструментів.

Японія є яскравим прикладом успішного застосування «м'якої сили», поєднуючи культурну автентичність із сучасними технологіями та міжнародними програмами. Аніме, манга, кінематограф, кухня та сучасний дизайн сприяють формуванню позитивного образу Японії серед молоді та культурних спільнот у всьому світі. Японські високотехнологічні компанії, електроніка та інноваційні рішення демонструють країну як сучасну та передову державу. Гранти для студентів, міжнародні обміни, стипендії МОН Японії та програми розвитку формують стійкі зв'язки з майбутніми лідерами інших країн. Японія організовує виставки, фестивалі, гастрономічні тури та міжнародні події, що підсилюють її культурний імідж. Як зазначає В.Хадсон, стратегія Японії базується на гармонійному поєднанні традиційної культури та сучасності, що забезпечує стійку позитивну асоціацію у світі [5, с. 112]. Це робить Японію прикладом країни, яка системно використовує «м'яку силу» для зміцнення свого міжнародного авторитету.

Україна після 2014 р. активно формує власну «м'яку» силу через культуру, волонтерство, спорт і цифрову комунікацію. Саме культурна відкритість, плюраліз думок, креативність і відданість демократичним принципам після 2022 р. заклали базис для міжнародної підтримки України та її позитивного іміджу.

«М'яка сила» виконує не лише дипломатичну, а й безпекову функцію. Вона зміцнює міжнародну репутацію, залучає союзників і підвищує стійкість держави до зовнішніх впливів. Як відзначає Дж.Най, у сучасних умовах держави мають поєднувати «м'яку» й жорстку силу у форматі «розумної сили» – збалансованої стратегії, що поєднує переконання з потенціалом захисту [2, с. 215].

Висновки. Володіння «м'якою силою» є ключовим елементом міжнародної конкурентоспроможності держави. Успішна країна XXI ст. – це не лише економічний або військовий гігант, а й культурний, моральний і ціннісний лідер «М'яка сила» – це універсальний механізм впливу, що дозволяє досягати політичних цілей без примусу. Вона формує образ держави як надійного партнера, сприяє розвитку міжнародних контактів і забезпечує довготривалий вплив через довіру, культуру та освіту. Для України розвиток «м'якої сили» є стратегічним напрямом зовнішньої політики, що дозволяє посилити міжнародну суб'єктність, зміцнити підтримку союзників і відстояти власну ідентичність у глобальному просторі.

Джерела та література:

1. Nye J.S. (2004). Soft Power: The Means to Success in World Politics. New York: Public Affairs.

2. Nye J.S. (2011). The Future of Power. New York: Public Affairs.

3. Melissen J. (2005). The New Public Diplomacy: Soft Power in International Relations. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

4. Manners I. (2002). Normative Power Europe: A Contradiction in Terms? *Journal of Common Market Studies*.

5. Hudson V. (2020). Foreign Policy Analysis: Classic and Contemporary Theory. *Rowman & Littlefield*.

***

В.М.Остаповець – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КОНЦЕПЦІЯ «М'ЯКОЇ СИЛИ» У СИСТЕМІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ

Науковий керівник:
С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасній системі міжнародних відносин воєнно-політичні методи поступово поступаються місцем комунікаційним і культурним, тому все більшого значення набуває феномен «м'якої сили» (soft power). Цей термін увів у науковий обіг американський політолог Дж.Най, який визначив його як «здатність досягати бажаного через привабливість, а не примус чи матеріальну вигоду» [1].

«М'яка сила» спирається на три основні ресурси: культуру, політичні цінності та зовнішню політику. Вона відрізняється від «жорсткої сили» тим, що впливає не через

примус, а через привабливість, довіру й емоційне залучення. На думку Дж.Найя, у XXI ст. держави, які ефективно поєднують «м'яку» та «жорстку силу», формують «розумну силу» (smart power) – збалансовану стратегію зовнішнього впливу [1]. Основні підходи до «м'якої сили» набувають реального змісту лише тоді, коли їх можна побачити в діях конкретної держави. Україна в останні роки активно використовує інструменти «м'якої сили» – через інформаційні, цифрові кампанії, культурні ініціативи, та через сотні різноманітних мікропроєктів.

Україна ще донедавна майже не використовувала інструменти «м'якої сили», проте останніми роками почала активно застосовувати їх у своїй зовнішній політиці. Після проголошення незалежності Україна тривалий час залишалася у тіні великих держав і не мала сталого образу у світі. Однак на початку 2010-х рр. і особливо після Революції Гідності 2014 р. розпочалося активне осмислення ролі «м'якої сили» у зовнішній політиці. Українські культурні ініціативи, мистецтво, мова, історія, волонтерство, а також боротьба за свободу слова та права людини, демократичні цінності поступово стали головними чинниками позитивного сприйняття держави на міжнародній арені. Саме ці цінності є основою для формування нового образу країни у міжнародній свідомості. Важливим чинником також є волонтерський рух, який після подій 2014 р. став символом відповідальності та згуртованості українського суспільства.

Повномасштабна війна 2022 р. кардинально змінила особливості реалізації «м'якої сили» України. З початком агресії росії українська «м'яка сила» трансформувалася в моральну і гуманітарну складову, що отримала особливу міжнародну підтримку. Саме після початку війни Україна почала використовувати «м'яку силу» по-новому – через комунікаційні кампанії, культурні проєкти та співпрацю зі світом.

Виділимо декілька головних проєктів, що були започатковані, щоб показати Україну сучасною, відкритою і сильною у своїй людяності. Одним із перших масштабних була національна бренд-кампанія «Ukraine NOW», офіційно презентована у травні 2018 р. Її розробила креативна агенція «Banda Agency» за участі Міністерства інформаційної політики України. Метою проєкту було створити єдиний сучасний бренд країни, який би асоціювався з динамічною, відкритою та інноваційною державою. Бренд отримав нагороди «Red Dot Design Award» 2018 р. та «Effie Awards Ukraine» 2019 р. у номінації «Corporate Identity» («Корпоративна айдентика»). Зокрема, відзначили сучасність, лаконічність і гнучкість дизайну, що легко адаптується до різних форматів – від державних сайтів і документів до туристичних кампаній і сувенірної продукції. Візуальна мова бренду виявилася зрозумілою для міжнародної аудиторії та водночас зберегла національну ідентичність. Наступного року, 2019 р., бренд «Ukraine NOW» потрапив до фіналістів «Effie Awards Ukraine» у категорії «Політичні та патріотичні кампанії, державні програми». Ця відзнака підтвердила не лише креативність, а й ефективність бренду як державної комунікаційної стратегії. Завдяки продуманій візуальній концепції кампанія істотно підвищила впізнаваність України у світі, сприяючи формуванню її позитивного міжнародного іміджу. Відоме гасло «Ukraine NOW» стало універсальним підписом для туристичних, культурних і ділових ініціатив. У плані «м'якої сили» ця кампанія була одним із перших кроків до системної комунікації України зі світом, заклавши фундамент для подальших іміджевих стратегій [6].

Ефективним проєктом виявилася кампанія «Be Brave Like Ukraine». Її запустили у квітні 2022 р. під час повномасштабного вторгнення росії. Головна її ідея – показати світу українську сміливість, силу духу та незламність. Кампанію теж розробила «Banda Agency» спільно з Офісом Президента України, Міністерством культури та Міністерством цифрової трансформації України. Слоган з'явився на білбордах у різних країнах Європи, США та Канади, а в соціальних мережах активно поширювали хештег #BRAVEUKRAINE. Ця фраза стала культовою і набула символу національної ідентичності. Завдяки простому, але глибокому посланню кампанія швидко здобула міжнародне визнання, адже замість звичних дипломатичних повідомлень держава звернулася до емоцій, сміливості й людяності цінностей, що їх розуміють люди у будь-якій країні світу [3].

Кампанія мала потужний моральний вплив: вона не лише посилила позитивний імідж держави, а й допомогла сформувати нове бачення України – її почали асоціювати зі сміливістю, боротьбою за свободу та незламністю. Протягом короткого часу «Be Brave Like Ukraine» вийшла за межі комунікаційного проєкту, перетворившись на символ взаємопідтримки, що об'єднав українців і світову спільноту [2].

Ще одним вдалим прикладом ефективної комунікації є проєкт «UNITED24», ініційований Президентом України В.Зеленським у 2022 р. Це офіційна платформа для збору коштів на підтримку України – оборону, медицину та відбудову. Однак її значення більше, аніж звичайна благодійність. UNITED24 – це сучасний інструмент публічної дипломатії, що демонструє відкритість і довіру України до міжнародної спільноти. Завдяки прозорій звітності, партнерствам із відомими світовими брендами й амбасадорам серед відомих і авторитетних осіб, таких як: Андрій Шевченко, Іма Макконкі чи Лів Тайлер, ця платформа стала не лише засобом фінансової підтримки, а й важливим елементом позитивного іміджу держави у світі. Вона переконує, що Україна не просить допомоги пасивно, а діє активно, організовано й технологічно, що формує довіру та симпатію до країни.

За офіційною інформацією, станом на 2025 рік за допомогою платформи UNITED24 зібрано понад 1,4 млрд дол. США. Ці кошти спрямовують на відбудову інфраструктури, закупівлю медичного обладнання, гуманітарні потреби та підтримку Збройних Сил України. Платформа об'єднала донорів зі 110 країн світу і довела, що українська «м'яка сила» здатна проявляти себе не лише через культуру чи комунікацію, а й через солідарність, відповідальність та довіру [5].

Ще одним важливим напрямом реалізації української «м'якої сили» стала культурна дипломатія, що її активно просуває Український інститут (Ukrainian Institute). Ця установа була створена у 2017 р. при Міністерстві закордонних справ України з метою представлення української культури за кордоном. Серед її ключових проєктів – участь України у міжнародних виставках, книжкових ярмарках, фестивалях, організація культурних тижнів у країнах Європи. Наприклад, програми *Ukraine Lab*, *Culture for Change* та *Visualize Ukraine* спрямовані на розвиток культурного обміну й знайомство іноземців із сучасною українською музикою, літературою та дизайном. Завдяки цьому формується нове бачення України як держави з багатою культурою, відкритою до діалогу та співпраці.

Важливу роль у просуванні України відіграє ініціатива «Ukraine House Davos», що діє у межах Всесвітнього економічного форуму в Давосі. Вперше її організували у 2018 р., і відтоді вона стала традиційним майданчиком для представлення українських досягнень у сфері технологій, культури та бізнесу. Щороку *Ukraine House Davos* збирає світових лідерів думок, інвесторів, дипломатів та журналістів. Саме за допомогою таких заходів формують позитивний політичний і економічний імідж держави, що є одним із ключових завдань «м'якої сили».

Ще одним прикладом вдалого використання публічної дипломатії є мультимедійна виставка «Ukraine WOW». Її започаткували у 2019 р. спільно з «Укрзалізницею». Проєкт презентував історію, природу, культуру та інновації України через інтерактивний формат. Виставку відвідало понад 330 тис. осіб, що зробило її однією з наймасштабніших культурних подій в історії сучасної України. *Ukraine WOW* показала, що «м'яка сила» може бути реалізована не лише на міжнародному рівні, а й усередині країни, формуючи гордість українців за власну культуру та державу [4].

Важливим елементом сучасної «м'якої сили» стала інформаційна кампанія #StandWithUkraine, яка поширилася у 2022 р. по всьому світу. Вона виникла спонтанно як глобальний рух підтримки, але швидко переросла у потужну комунікаційну платформу. Мільйони користувачів у соціальних мережах, відомі політики, спортсмени та бренди використовували цей хештег, демонструючи солідарність із Україною. Кампанія стала своєрідним «індикатором співчуття» й водночас каналом для поширення правдивої інформації про події в Україні, що особливо важливо в умовах гібридної війни.

Висновки. Усі ці проєкти різні за форматом, але об'єднані спільною метою – показати Україну сучасною, відкритою і сильною. Сучасна українська зовнішня політика поступово набуває культурно-комунікаційних особливостей. Якщо раніше дипломатія переважно концентрувалася на політичних переговорах, то сьогодні Україна активно використовує силу бренду, історії, мистецтва та медіа. І хоча потенціал «м'якої сили» ще не реалізований повністю, але вже зрозуміло, що ці проєкти суттєво змінили те, як світ бачить Україну. Показуючи, Україну не лише, як жертву агресії, а країну, що надихає, об'єднує і задає моральний тон міжнародним відносинам. Водночас усі ці ініціативи продемонстрували здатність України працювати з міжнародною аудиторією на рівні емоцій, символів та спільних цінностей. Саме такий формат комунікації формує довготривалу підтримку, яка не залежить лише від політичної ситуації. Важливо й те, що Україна почала системно залучати «м'яку силу» через створення культурних інституцій, державних платформ та міжнародних партнерств.

Джерела та література:

1. Author A. Title of the article. Journal name. 2023. Volume, Number. P. Pages. URL: https://doi.org/10.15421/172571 (дата звернення: 01.11.2025).

2. Brave.ua. URL: https://brave.ua/ (дата звернення: 15.11.2025).

3. Smith J. Brave like ukraine: a critical discourse perspective on ukraine's wartime brand. Journal of discourse studies. 2023. Vol. 15, №4. P. 123-145. URL: https://www.researchgate.net/publication/364031086_Brave_Like_Ukraine_A_critical_discourse_perspective_on_Ukraine's_wartime_brand (дата звернення:10.11.2025).

4. Ukraine-wow. *ukraine-wow*. URL: https://ukrainewow.org/ (дата звернення: 15.11.2025).

5. UNITED24 – the initiative of the president of ukraine. *UNITED24 – The initiative of the President of Ukraine*. URL: https://u24.gov.ua/ (дата звернення: 10.11.2025).

6. Рутинський М.Й. Бренд «Ukraine NOW» як інструмент формування позитивного іміджу України на світовому ринку. *Туристичний бренд як фактор формування позитивного іміджу України на світовому ринку: Зб. матер. Всеукр. наук.-практ. Інтернет-конф*. Львів: ЛІЕТ, 2020. С. 13-24.

***

Я.В.Туруцька – студентка 4 курсу ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
С.М.Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ УКРАЇНСЬКИХ СПОРТСМЕНІВ НА ФОРМУВАННЯ МІЖНАРОДНОЇ ПІДТРИМКИ УКРАЇНИ ПІД ЧАС РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну у лютому 2022 р. стало не лише випробуванням для держави, армії й суспільства, а й моральним викликом для представників українського спорту. У цей період спорт вийшов за межі змагань і медалей, а перетворився на інструмент дипломатії, національної єдності та міжнародної комунікації. Українські спортсмени – від футбольних зірок до олімпійських чемпіонів – стали обличчям боротьби українського народу за свободу, правду і гідність. Їхні публічні

виступи і відкриті заяви проти агресії РФ, благодійні ініціативи, участь у міжнародних акціях є важливим чинником формування позитивного іміджу України у світі та мобілізації гуманітарної й фінансової підтримки від іноземних держав, організацій і громадян.

З перших днів війни українські спортсмени були важливими комунікаторами між Україною та світовою спільнотою. Їхня популярність, велика кількість іноземних підписників у соціальних мережах та довіра аудиторії перетворили їх на лідерів думок. Один із найвідоміших прикладів – футболіст Олександр Зінченко, який став амбасадором державної фандрейзингової платформи «UNITED24» [9]. Ця ініціатива, започаткована Президентом України В.Зеленським, покликана об'єднати світову спільноту навколо збору коштів на відбудову України. О.Зінченко не лише активно виступав за Україну на футбольному полі, але й організовував благодійні заходи, зокрема матч «Game4Ukraine» у Лондоні, під час якого збирали гроші для відновлення школи в Чернігівській області. Завдяки його авторитету у футбольному світі ініціатива отримала широкий резонанс у міжнародних ЗМІ, що сприяло формуванню позитивного іміджу України як держави, яка бореться, але не здається.

Схожим шляхом іде О.Усик, супер-чемпіон світу з боксу у важкій вазі, який також приєднався до ініціативи «UNITED24» як амбасадор. О.Усик неодноразово виступав із благодійними ініціативами, спрямованими на підтримку поранених, дітей військових і переселенців. Зокрема, у 2025 р. він зіграв за команду легенд світу у благодійному футбольному матчі, кошти від якого спрямували на гуманітарні потреби України. Боксер послідовно підкреслює, що його перемоги – це перемоги всієї країни, і що спорт має силу об'єднувати людей у найважчі часи. Його особистий фонд «Usyk Foundation» реалізує проєкти з медичної допомоги, реабілітації військових та підтримки дітей, постраждалих від війни [2; 7].

Ще один приклад – історія Я.Магучіх, чемпіонки світу зі стрибків у висоту, яка стала одним із обличь українського спорту. У 2022 р. вона була змушена залишити рідне Дніпро через обстріли, але продовжила виступи за Україну на міжнародних турнірах. Я.Магучіх відкрито заявила, що кожен її виступ – це спосіб говорити світові про війну. Її слова: «я не можу уявити, що ми з росіянкою Ласіцкене можемо стрибати разом», – стали символом моральної позиції українських спортсменів. Вона неодноразово наголошувала, що представляє не лише себе, а й мільйони людей, які страждають від російської агресії [1].

Українські атлети також активно долучені до волонтерських і гуманітарних ініціатив. Десятки спортсменів, зокрема І.Геращенко, О.Харлан, Д.Білодід, А.Бережна та інші, використовували свої соціальні мережі як платформу для збору коштів, поширення правди про війну та для моральної підтримки українських військових. Частина спортсменів навіть залишила професійну кар'єру, щоб вступити до лав Збройних сил України чи територіальної оборони. Серед них: бійчиня С.Гоцик, футзалістка Е.Мальцева, силачка Г.Васюк. Їхні історії стали прикладом громадянської відваги, що викликає глибоку повагу у світової спільноти [4; 6].

Спортивна спільнота також є моральним майданчиком для міжнародного тиску на Росію. Українські атлети й спортивні федерації послідовно виступають за недопуск російських і білоруських спортсменів до міжнародних змагань. У цьому їх підтримали багато європейських країн. Зокрема, українська сторона неодноразово закликала Міжнародний олімпійський комітет не толерувати представників держави-агресора. Така позиція має не лише етичний вимір, а й стратегічний – вона формує у світі розуміння, що спорт не може бути осторонь війни, агресії та порушення прав людини [5].

Символічну роль відіграють публічні виступи спортсменів на міжнародних платформах. Інтерв'ю українських атлетів провідним західним медіа, участь у телепроєктах та благодійних акціях створюють позитивне інформаційне тло. Наприклад, слова О.Зінченка після матчу чемпіонату Англії, коли він зі сльозами на очах закликав світ не забувати про Україну, облетіли провідні телеканали. Ці емоційні жести мають

величезний дипломатичний ефект, адже звертаються до людяності, емпатії й солідарності.

Спортсмени активно підтримують національні інформаційні кампанії. Зокрема, у 2023 р. група українських атлетів записала відеозвернення «Зараз як ніколи – наша сила в єдності», яким підтримала Президента України після дипломатичного конфлікту з президентом США Д.Трампом. Ця акція набула широкого міжнародного резонансу, адже довела єдність українського суспільства навіть у найскладніші часи [3].

Діяльність спортсменів має подвійний вплив, як зовнішній, так і внутрішній. На міжнародному рівні вони зміцнюють імідж України як держави, що заслуговує на підтримку. На внутрішньому – піднімають бойовий дух, об'єднують громадян, надихають молодь. Спортивні перемоги українців у роки війни сприймають не лише як спортивні досягнення, а як символи незламності. Важливо, що участь спортсменів у публічній дипломатії не організована з боку держави у традиційному сенсі – це здебільшого добровільна громадянська ініціатива, продиктована внутрішнім переконанням та патріотизмом. Саме це робить їхні дії щирими і переконливими для іноземної аудиторії.

Водночас існують і певні виклики. Частина спортсменів змушена балансувати між спортивною кар'єрою та громадянською позицією, а деякі стикаються з політичними суперечками щодо ставлення до російських атлетів. Однак загалом їхня діяльність сприяє посиленню морального лідерства України та формуванню позитивного іміджу держави на міжнародній арені.

Українські спортсмени під час війни є важливою складовою публічної дипломатії держави. Вони не лише зберегли спортивну гідність на міжнародній арені, а й перетворили спорт на засіб інформування, солідарності та мобілізації допомоги для України. За допомогою благодійних ініціатив, участі у міжнародних акціях, публічних заяв та спортивних перемог вони зміцнюють світову підтримку України. Їхня діяльність формує образ країни як сильної, стійкої та здатної об'єднувати навколо себе світову спільноту. Українські спортсмени – це символи національної гідності, голос, який лунає на стадіонах, аренах, марафонах і у соціальних мережах.

Висновки. Вплив українських спортсменів на формування міжнародної підтримки України полягає не лише у спортивних здобутках, а передусім у моральному, інформаційному та дипломатичному впливах. Їхня активність є доказом того, що силу нації вимірюють не лише на полі бою, але й у здатності надихати, переконувати та єднати світ довкола правди і свободи.

Джерела та література:

1. Годунова К., Черкасов С. «Уявити не можу, що ми з Ласіцкене стрибаємо разом»: Ярослава Магучіх про виступи під час війни і відсторонення росіян. URL: https://suspilne.media/sport/286310-uaviti-ne-mozu-so-mi-z-lasickene-stribaemo-razom-aroslava-magucih-pro-vistupi-pid-cas-vijni-i-vidstoronenna-rosian/ (11.10.2022).

2. Гудзенко М. «Олександр Усик зіграв за збірну легенд світу у благодійному матчі після відтермінування захисту WBO» URL: https://suspilne.media/sport/1115798-oleksandr-usik-zigrav-za-zbirnu-legend-svitu-u-blagodijnomu-futbolnomu-matci-pisla-vidterminuvanna-zahistu-wbo/ (16.09.2025).

3. Карпенков М. «Зараз як ніколи наша сила в єдності»: як українські спортсмени підтримали Президента після суперечки з Трампом» URL: https://suspilne.media/sport/960249-zaraz-ak-nikoli-nasa-sila-v-ednosti-ak-ukrainski-sportsmeni-pidtrimali-prezidenta-pisla-superecki-z-trampom/ (01.03.2025).

4. Макаревська К. «Життя в мене одне, і я зробила свій вибір»: історії українських спортсменок, що стали на захист України. URL: https://suspilne.media/sport/584225-zitta-v-mene-odne-i-a-zrobila-svij-vibir-istorii-ukrainskih-sportsmenok-so-stali-na-zahist-ukraini/ (01.10.2023).

5. Модіна О. Росія без Олімпіади-2024: «нейтральні», ігри «Дружби» та «жест доброї волі». URL: https://www.radiosvoboda.org/a/olimpiyski-ihry-rosiya-zaborona/32909646.html (17.04.2024).

6. Нікітьонок А. «Світ впізнав Україну завдяки великій силі: як українські спортсмени вітали країну зі святом Дня Незалежності» URL: https://suspilne.media/sport/820767-svit-vpiznav-ukrainu-zavdaki-velikij-sili-ak-ukrainski-sportsmeni-vitali-krainu-zi-svatom-dna-nezaleznosti/ (24.08.2024).

7. Usyk Foundation. Офіційний сайт URL: https://usykfoundation.org/uk/.

8. Продайвода О. «Спортсменів зараз мотивують військові»: реалії підготовки українських олімпійців з дзюдо під обстрілами. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/pidhotovka-ukrayinskykh-olimpiytsiv-z-dzyudo-pid-obstrilamy/33050527.html (25.07.2024).

9. Суспільне Спорт «Олександр Зінченко став амбасадором ініціативи UNITED24» URL: https://suspilne.media/sport/492055-oleksandr-zincenko-stav-ambasadorom-iniciativi-united24-vin-cetvertij-sportsmen-ambasador/ (30.05.2023).

***

С.М.Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
orcid.org/0000-0001-7520-7426

ПОЛІТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ВІДКРИТТЯ СТАДІОНІВ ЗА УЧАСТЮ ПРЕЗИДЕНТА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ Р.Т.ЕРДОГАНА[2]

Реджеп Тайїп Ердоган перебуває при владі в Туреччині з 2003 р. – спочатку він був прем'єр-міністром, а з 2014 р. – президент країни. За цей час він вибудував авторитарну систему управління, забезпечивши собі вплив у всіх сферах життя турецького суспільства. Спорт і футбол, зокрема, не стали винятком. Р.Т.Ердоган активно бере участь у церемоніях відкриття стадіонів у різних містах країни.

Зацікавлення Р.Т.Ердогана у відкритті футбольних стадіонів зумовлено значенням футболу в Туреччині. Уболівання за конкретний клуб передається у спадок від батька до сина, і є такою ж частиною самоідентифікації, як мова чи віра. Також Р.Т.Ердоган грав у аматорський футбол протягом усіх років навчання в середній школі і за футбольну команду університету, в якому навчався. Майбутній політик не досяг особливих спортивних успіхів. Серед партнерів заслужив прізвисько «Ходжа», бо у вільний час вчив інших Корану [25]. Окрім того, у Туреччині футбольні фанати є суспільно активними. Під час протестів 2013 р. проти вирубки парку Гезі в Стамбулі, що переросли у масштабні виступи по всій країні, їхніми активними учасниками були ультрас трьох стамбульських грандів – «Фенербахче», «Галатасарая» та «Бешикташа». Влада придушила протести, запровадила систему ідентифікації вболівальників – «Passolig Card» і криміналізувала, ув'язнила фанатів і менеджерів команд за допомогою судових справ. До цього додамо, що Т.Р.Ердоган сприймає фанів окремих футбольних клубів як своїх ідеологічних ворогів.

На противагу цьому Р.Т.Ердогана заснував власний політичний проєкт – ФК «Істанбул Башакшехір». У 1990 р. було створено аматорський муніципальний спортивний клуб «İstanbul Büyükşehir Belediyesi Spor Kulübü» («Істанбул Бююкшехір

[2] *Дослідження виконано в межах Модуля Жана Моне «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE). This study was conducted in the framework of the Jean Monnet Module «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE).

Беледієспор»), що його підтримував Р.Т.Ердоган як мер Стамбула. У 2007 р. клуб увійшов до Суперліги Туреччини. У 2014 р. клуб оновив назву на «İstanbul Başakşehir FK» («Істанбул Башакшехір»), отримав потужних інвесторів, пов'язаних із правлячою Партією справедливості та розвитку (ПСР), відбулися гучні трансфери. Одним із ключових спонсорів була мережа клінік «Medipol», власником якої був особистий лікар Р.Т.Ердогана, а згодом міністр охорони здоров'я Туреччини Ф.Коджа. Президентом клубу призначили Г.Гюмюшдага – члена ПСР і водночас племінника турецького лідера. Навіть офіційні кольори «Істанбула» – помаранчевий та синій – повністю збігаються з кольорами правлячої партії. У сезоні 2019/20 команда вперше у своїй історії стала чемпіоном Туреччини.

Попри це, клуб не мав справжньої фанатської культури. Для мешканців столиці «справжній футбол» залишався у дербі між «Фенербахче», «Галатасараєм» та «Бешикташем». Фанати цих клубів принципово не визнавали матчі з ним дербі, називали команду «ФК Ердоган». Підставою для цього було те, що його вболівальниками були переважно державні службовці з сім'ями і багатий середній клас, які проживали у Башакшехірі – новому районі Стамбулу і отримали право безоплатного входу на трибуни. В «Істанбул Башакшехір» створити фан-рух «Boz Baykuşlar» («Сірі сови»), але після 2014 р. вони публічно заявили про припинення своєї активності. Згодом виникла офіційна група «1453» – «1453 Başakşehir» і «1453 Kartallar» («1453 Орел»). Ці групи отримували підтримку від уряду для протидії опозиційним настроям серед уболівальників. Вони кардинально відрізнялися від традиційних ультрас: перебували під повним контролем керівництва клубу, їх використовували для політичних меседжів – наприклад, банерів «Головнокомандувач Ердоган» на матчах єврокубків [4].

Район Стамбулу – Башакшехір – за правління Р.Т.Ердогана перетворили на «нове місто» завдяки масштабним інвестиціям у житлові комплекси, інфраструктуру, охорону здоров'я. У відповідь президент отримав стійку підтримку виборців: Башакшехір став його «електоральною фортецею», де рейтинг президента стабільно перевищує 50%. Тобто, цей провладний футбольний проєкт був штучним утворенням.

Важливим є те, що за часів перебування Р.Т.Ердогана на найвищих посадах, Стамбул незмінно подавав заявки на проведення Літніх Олімпійських Ігор у 2000, 2004, 2008, 2012 та 2020 рр., а також одноосібно чи спільно з іншими країнами на проведення Чемпіонату Європи з футболу у 2008, 2012, 2016, 2024 рр. Хоча у підсумку обрали інші міста-претенденти, спортивну інфраструктуру міст активно розбудовували. Стадіони є частиною проєкту з будівництва і модернізації спортивних об'єктів під керівництвом Міністерства молоді та спорту Туреччини. Він спрямований на те, щоб перетворити країну на привабливе місце для проведення континентальних і світових спортивних заходів. Так, у 2012 р. міністр молоді та спорту представив 24 нові стадіони та 405 спортивних споруд, що планують збудувати. Загальний обсяг інвестицій у спорт протягом 2002–2017 рр. становив 3,5 млрд лір, з яких 2,5 млрд лір – на 24 стадіони і 1 млрд лір – на спортивні об'єкти. Найбільшим прихильником їх будівництва був прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган [17]. Це сучасні багатофункціональні спортивні комплекси, або стадіони, що відповідають критеріям УЄФА із найсучаснішими архітектурними і технологічними рішеннями. Багато з них є одними із креативних та унікальних стадіонів у Європі. Стадіони будує Адміністрація житлового будівництва Туреччини (ТОКІ), значно рідше їх споруджують за свої кошти муніципалітети, або клуби. Відповідно арени перебувають у державній власності, а керують ними муніципалітети. Під час церемоній відкриття на стадіонах відбуваються світлові і фаєр-шоу, концерти відомих виконавців, проходять товариські матчі. Отже, це цілеспрямована політика Р.Т.Ердогана як політика, лідера політичної партії і країни.

Активна участь президента Туреччини у церемоніях відкриття стадіонів має політичний контекст. Виділимо такі його аспекти: формування особистого політичного іміджу Р.Т.Ердогана; виборчий та ідеологічний аспекти; контроль влади за представниками громадянського суспільства та міжнародний аспект. Ми проаналізували

церемонії відкриття футбольних стадіонів, спорткомплексів за участю Р.Т.Ердогана, а саме:

1) 27 серпня 2005 р., Стамбул – стадіон «Recep Tayyip Erdoğan Stadyumu» (СК «Касімпаша»);

2) 12 серпня 2009 р., Різе – стадіон «Rize Stadi» (ФК «Чайкур Різеспор»);

3) 15 січня 2011 р., Стамбул – спортивний комплекс «Ali Sami Yen», стадіон «Türk Telekom Arena» (ФК «Галатасарай»);

4) 26 липня 2014 р., Стамбул – стадіон **«**Başakşehir Fatih Terim Stadium**»** (ФК «Істанбул»);

5) 21 грудня 2015 р., Бурса – стадіон «Bursa Metropolitan», «Timsah Arena» (ФК «Бурсаспор»);

6) 10 квітня 2016 р., Стамбул – стадіон «Vodafone Arena» (ФК «Бешикташ»);

7) 18 грудня 2016 р., Трабзон – спортивний комплекс «Şenol Güneş Stadium», стадіон «Akyazi» (ФК «Трабзонспор»);

8) 08 листопада 2020 р., Ізміт – «Kocaeli Stadyium» (ФК «Коджаеліспор»);

9) 19 лютого 2021 р., Адана – стадіон «Adana Stadium» (ФК «Аданаспор» та ФК «Адана Демірспор»);

10) 26 жовтня 2021 р., Ізмір – «İzmir Alsancak Mustafa Denizli Stadı» (СК «Алтай» і ФК «Алтинорду»).

Зазначимо, що усі перераховані нами аспекти тісно поєднані між собою, але в певних ситуаціях чітко прослідковуємо домінування одного або декількох з них.

1) Формування особистого політичного іміджу Р.Т.Ердогана. Для забезпечення належної кількості глядачів на стадіоні у день відкриття влада провінцій і міст Туреччини забезпечує їм відповідні умови: безкоштовне користування громадським транспортом і метро до та після матчу, організовує безкоштовний довіз до стадіону, пропонує отримати в касі стадіону безкоштовні квитки [6]. Саме так було під час відкриття Р.Т.Ердоганом стадіону «Тімса Арена» у столичному муніципалітеті Бурса, спортивного комплексу «Ак'язи» в Трабзонспорі. Отже, церемонії відкриття відбуваються переважно при заповнених трибунах. Таким чином, у церемоніях відкриття стадіонів влада Туреччини використовує адміністративний ресурс.

Серед почесних гостей на церемонії відкриття стадіонів присутні, окрім Р.Т.Ердогана, міністри уряду, представники місцевої влади і футбольних клубів Туреччини, керівники провладної політичної партії, відомі спортсмени. Часто Р.Т.Ердоган відкривав стадіони на церемонії закладання фундаменту яких він був присутній декілька років тому ще як прем’єр-міністр. Наприклад, стадіону «Akyazi» (ФК «Трабзонспор») 24 листопада 2013 р.

На церемоніях відкриття стадіонів Р.Т.Ердоган виголошує промови, перерізає червону стрічку, загалом поводить себе досить активно. На церемонії відкриття нового міського стадіону в Різе перед початком товариського матчу між місцевим «Чайкур Різеспор» та «Фенербахче» прем’єр-міністр Р.Т.Ердоган вийшов на поле і роздав футболки обох команд вболівальникам на трибунах. Потім він сфотографувався з футболістами обох команд і лише після цього розпочали матч [16]. Інший приклад, після церемонії відкриття стадіону в Ізмірі у 2021 р. президент Туреччини роздав автографи гравцям юнацької та жіночої збірних «Алтаю» [3]. Інколи на правах почесного гостя президент Туреччини першим ударом по м’ячові розпочинав товариський матч-відкриття чи забивав символічний перший гол на новій арені (на стадіоні ФК «Трабзонспор» у 2016 р.) [19].

Також Р.Т.Ердоган виходив на поле як гравець. Він брав участь у товариському матчі-відкритті «Стадіону Башакшехір Фатіх Терім». Президент Туреччини протягом п’ятнадцяти хвилин оформив хет-трик [24]. Цю гру транслювали наживо. Таким чином, матчі-відкриття дають можливість Р.Т.Ердогану тісніше спілкуватись із спортсменами, уболівальниками, сформувати серед них власний позитивний власний імідж.

Телетрансляції переконують глядацьку аудиторію у хорошій фізичній підготовці Р.Т.Ердогана.

2) Електоральний аспект. По-перше, серед тих стадіонів, що їх відкрив Р.Т.Ердоган, багато розміщені у Стамбулі, або у різних районах столиці. Загалом він відкривав стадіони футбольних клубів, що грають у різних лігах турецького футболу і перебувають на різних місцях у турнірних таблицях, і тому географія його участі у церемоніях відкриття стадіонів охоплює усю Туреччину. Увага до столичного регіону зумовлена тим, що Р.Т.Ердоган у 1994–1998 рр. був мером Стамбулу, і йому важливі голоси виборців у столичному муніципалітеті. Адже тут є ще інші футбольні клуби вболівальники і фани яких не підтримують політику Р.Т.Ердогана. Тому він розраховує на своїх вболівальників-виборців. Таким чином, відкриваючи стадіони Р.Т.Ердоган враховує чинники електоральної географії.

По-друге, підтримка рейтингу Партії справедливості і розвитку, що її у 2001 р. заснував Р.Т.Ердоган, і головою якої він є. Перебуваючи у провінції Коджаелі на провінційному з'їзді ПСР, він 08 листопада 2020 р. офіційно відкрив стадіон у м. Ізміт. Відкриття відбулося, незважаючи на те, що матчі на «Kocaeli Stadyium» проводять вже три сезони, бо офіційно його відкрили 1 вересня 2018 р. [1]. Таким чином, президент Туреччини позиціонує себе як лідер партії, що має широку народну підтримку.

По-третє, відкриття стадіонів як елемент президентської виборчої кампанії. У кінці липні 2014 р. під час матчу-відкриття «Стадіон Башакшехір Фатіх Терім» – домашньої арени ФК «Істанбул Башакшехір», почесним президентом якого є Р.Т.Ердоган, він вийшов на поле і протягом 15 хв забив три голи. При цьому на ньому була футболка з номером 12 – цей номер клуб закріпив за ним назавжди. У такий спосіб Р.Т.Ердоган на той час прем'єр-міністр Туреччини натякнув глядачам на трибунах і біля екранів гаджетів, що у випадку його перемоги на президентських виборах, що мали відбутися 10 серпня 2014 р., він стане дванадцятим главою держави [10] У підсумку так і трапилось. Таким чином, Р.Т.Ердоган напряму використав церемонію відкриття стадіону і її телетрансляцію у своїй виборчій кампанії.

3) Ідеологічний аспект відкриття стадіонів. По-перше, це неймінг спортивних споруд. Для Туреччини характерно, що стадіони називають на честь президентів країни. У випадку з Р.Т.Ердоганом стадіон спортивного клубу «Касимпаша» у 2005 р. перейменували на стадіон імені Реджепа Таїпа Ердогана. Той факт, що президент Р.Т.Ердоган у минулому був гравцем цього клубу вплинуло на зміну назви стадіону [15].

В окремих випадках за ініціативою Р.Т.Ердогана спорткомплекси, стадіони назвали на честь відомих вітчизняних футболістів, тренерів, спортивних функціонерів, які успішно продовжують свою професійну кар'єру. При цьому президент Туреччини наголошував на тому, що «у нас є приказка: «Уміння заслуговує на похвалу, а вміння без похвали марнується». Ми – нація, яка знає, як винагородити тих, хто робить свій внесок у цю країну» [7]. Саме тому у Стамбулі відкрили «Стадіон Башакшехір Фатіх Терім» (2014 р.), у Трабзоні – спортивний комплекс «Шенол Гюнеш» (2016 р.). Фатіх Терім, Шенол Гюнеш – легенди турецького футболу, тренери вітчизняних клубів. Ф.Терім на той час обіймав посаду головного тренера національної збірної, а Ш.Гюнеш – технічного директора ФК «Бешикташ».

Інколи офіційну назву спортивних споруд Р.Т.Ердоган оголошував саме під час церемонії їх відкриття. Так, 26 жовтня 2021 р. у м. Ізмір президент Туреччини офіційно оголосив, що арені СК «Алтай» і ФК «Алтинорду» присвоєно ім'я «Стадіон Ізмір Алсанджак Мустафа Денізлі». М.Денізлі – один із найавторитетніших менеджерів турецького футболу. 72-річний футболіст тоді керував клубом «Алтай», за який він у свій час виступав як гравець, і єдиний тренер, який вигравав чемпіонат країни з трьома різними клубами – «Галатасараєм», «Фенербахче» та «Бешикташем». Також М.Денізлі вивів збірну Туреччини до чвертьфіналу Чемпіонату Європи 2000 р. [3]. Автори вважають, що тут йдеться не лише про визнання чи похвалу досягнень спортсменів

Туреччини, а й про політичні заграванння Р.Т.Ердогана з ними, використання їхньої спортивної слави на користь особистих і партійних політичних інтересів.

Крім того, фани і уболівальники вважають, що, будуючи нові клубні стадіони, Р.Т.Ердоган свідомо руйнує не лише старі споруди, а й знищує пам'ять про тих політичних діячів на честь яких їх назвали. Так, у 2014 р. був знесений стадіон імені Ататюрка у м. Різе, а у 2021 р. на його місці відкрили торговий центр «Simal» [23]. Натомість, новий стадіон, побудований неподалік, назвали на честь одного із найуспішніших тренерів в історії турецького футболу Ф.Теріма. У жовтні 2013 р. знесли майже сімдесятирічний стадіон ФК «Бешикташ» «İnönü Stadyumu». Він був побудований під час правління президента Турецької Республіки І.Іненю, названий на його честь і ним же відкритий. І.Іненю, за яким закріплений статус довічного вболівальника «Бешикташа», був соратником першого президента Туреччини М.Кемаля Ататюрка у заснуванні республіки. Р.Т.Ердоган, який ненавидить політику секуляризації І.Іненю, у такий спосіб викреслив ім'я другого президента Туреччини зі Стамбула [12]. Таким чином, руйнування старих стадіонів, названих на честь відомих політичних діячів минулого має ознаки політичного протистояння Р.Т.Ердогана з їх ідеологічною спадщиною. Крім того, Р.Т.Ердоган намагається стерти з пам'яті вболівальників футбольних клубів прізвища «неугодних» йому відомих осіб-вболівальників, й загалом викорінити зі стадіонів протестний менталітет. Прізвища політиків минулого у назвах стадіонів він замінює прізвищами сучасних спортсменів. Також Р.Т.Ердоган постійно наголошував на тому, що дбає про розбудову спортивної інфраструктури. Як виходець з національно-консервативно-релігійного середовища Р.Т.Ердоган ідеологічно протиставляє себе кемалізму і М.Кемалю Ататюрку, який бачив Турецьку Республіку світською і європейською.

По-друге, зміст промов Р.Т.Ердогана. Аналізуючи промови президента Туреччини на церемоніях відкриття стадіонів, стверджуємо: про щоб він не говорив – про футбол, спорт, чи про ситуацію в країні – усе це трактував з позицій ісламського націоналізму, програмних засад своєї партії. Так, на церемонії відкриття стадіону «Ак'язи» (м. Трабзон, 2016 р.) після прибуття президента Р.Т.Ердогана на стадіон було оголошено хвилину мовчання за 14 солдатами, які загинули напередодні під час нападу в Кайсері. На церемонії було прочитано Коран, муфтій провінції Трабзон провів молитву [2]. На стадіоні лунали скандування «Мученики ніколи не вмирають, батьківщина не буде розділена», а солдату та поліцейському вручили квіти [20]. Висловлюючи співчуття тим, хто загинув під час терористичних актів у Кайсері, Стамбулі, у боротьбі з тероризмом, під час операції «Щит Євфрату» та в ніч спроби державного перевороту 15 липня 2016 р., Р.Т.Ердоган наголосив: «Одна нація, один прапор, одна батьківщина, одна держава». Цю фразу він повторив і на церемонії відкриття стадіону «Тімса Арена» (2015 р.) ФК«Бурсаспор» [8]. Окрім того, дружина Р.Т.Ердогана – Еміне, коли вона присутня на цих церемоніях, завжди одягнена у хустку, як і дружини інших промовців. Використання цієї символіки допомагає мобілізувати підтримку серед консервативного електорату. Таким чином, Р.Т.Ердоган на церемоніях відкриття стадіонів послідовно дотримується курсу на ісламізацію країни.

На відкритті стадіонів Р.Т.Ердоган неодноразово наголошував на тому, що «як людина, яка присвятила себе футболу з ранньої юності», він, обіймаючи посаду мера Стамбула, запровадив успішну практику розбудови у місті спортивної інфраструктури. А з 2002 р. він поширив її на всі провінції, у підсумку чого було повністю оновлено спортивну інфраструктуру країни. На церемонії відкриття «Adana Stadium» 19 лютого 2021 р. Р.Т.Ердоган вкотре звернув увагу присутніх на те, що нові спортивні споруди відкривають у відповідь на потреби провінцій. «Вже завершено будівництво 32 стадіонів по всій країні, ще десять будують, а ще чотири стадіони будуть проєктовані та проведені тендери». При цьому президент наголошував, що спорту, окрім деяких основних галузей, не надавали належного значення в Туреччині протягом багатьох років. Тому чинний президент особливу увагу звертав на високі досягнення Туреччини у спорті за роки його перебування на вищих державних посадах. Він трактував це як вияв своєї турботи про

молоде покоління, імідж Туреччини й намагання протистояти тому, щоб різноманітні організацій (тобто, на думку Р.Т.Ердогана – опозиційні) «заманили нашу молодь у пастку» [21]. Всі інші промовці на церемоніях відкриття – депутати парламенту, представники ПСР, тренери – наголошували на особистих ініціативах президента щодо будівництва стадіонів і незмінно дякували йому за це. Характерним є їхнє звернення до Р.Т.Ердогана – «наш президент», а він звертався до них «мої міністри». Таким чином, церемонії відкриття стадіонів публічно засвідчують зростання культу особи Р.Т.Ердогана в Туреччині, намагання підлеглих підкреслити його виняткові організаторські і лідерські здібності.

4) Намагання влади Турецької Республіки посилити контроль за громадянським суспільством і нав'язати лояльну культури вболівання на стадіонах країни. Численні втручання Р.Т.Ердогана у фанатське середовище турецьких клубів викликали негативну реакцію з їхнього боку. Наприклад, на відкриття арени ФК «Бурсаспор» у 2015 р. спочатку хотіли запросити мадридський «Реал», проте стадіон відкрив президент Р.Т.Ердоган. Це викликало обурення серед глядачів, тому багато з них пішли зі стадіону ще на початку церемонії [18]. Церемонію відкриття «Adana Stadium» у 2021 р. планували провести 14 лютого матчем-дербі між двома місцевими командами. Однак, її перенесли у зв'язку з напруженим робочим графіком президента Туреччини. Вболівальники сприйняли це як прояв неповаги. Незважаючи на це, декілька днів потому Р.Т.Ердоган був присутній на відкритті цього стадіону онлайн [21]. Однак після відкриття стадіону у м. Адана з'явилися білборди з портретом президента Р.Т.Ердогана і написами «Дякуємо, пане Президенте. Новий стадіон Адани відкритий. Нехай він принесе удачу Адані». Вони були підписані «Вболівальники «Аданаспора» і «Вболівальники «Адана Демірспора». Однак фан-групи жодної з команд не опублікували заяви на підтримку, а тисячі людей протестували проти білбордів у соціальних мережах, використовуючи хештег #BizThankEtiyoruz (МиНеДякуємо). Окрім того, вболівальники були ображені тим, що відкриття стадіону відбулось без дербі місцевих команд, однак за конференц-присутності Р.Т.Ердогана. Фан-група «Kaplan penCHE» заявила, що банери, які вони виготовили, не були допущені, а «з мешканцями Адани не консультувалися щодо назви. Як фанати «Аданаспору», ми не дякуємо президенту за те, що він підтримував будівництво цього стадіону, просто для того, щоб влаштувати шоу та сказати: «Я це зробив!»» [22].

Найбільш неочікуваним для влади і резонансним виявилось офіційне відкриття нового стадіону ФК «Галатасарай» – «Türk Telekom Arena» 15 січня 2011 р. Фани клубу освистали Р.Т.Ердогана у присутності 40 тис. уболівальників. Свист трибун лунав щоразу, коли промовці згадували ім'я прем'єра. У підсумку Р.Т.Ердоган покинув стадіон, не виголосивши своєї вступної промови і не розпочавши матч-відкриття. Він назвав протести «порушенням безпеки» [14].

У своїх пізніших реакціях на цю подію керівництво клубу і посадові особи Федерації футболу Туреччини свідомо применшили кількість протестувальників до «групи 300-400 осіб» (насправді кількість протестуючих фанатів була набагато більшою) і не вважали тих, хто організував ці протести, вболівальниками «Галатасарая». Вони назвали їх «провокаторами» і погрожували, що встановлять протестувальників проти прем'єр-міністра за допомогою 240 камер спостереження і більше не пустять їх на стадіон [13]. Генеральний директор з питань молоді та спорту Туреччини намагався переконати суспільство у тому, що цей протест було «повністю зрежисовано», й нагадав, що «вболівальники «Галатасарая» вже багато разів доводили свою неправоту» [9]. Прем'єр-міністр Туреччини Р.Т.Ердоган наголосив, що «виправдовує громаду «Галатасарая», але тут є організація, а будь-який негатив належить власникам. Р.Т.Ердоган заявив, що ФК «Галатасарай» не вклав жодної копійки в будівництво стадіону і що він був побудований TOKİ. При цьому загальна вартість інвестицій у стадіон і прилеглу інфраструктуру склала 600 трлн лір [11]. Тому він оцінив поведінку уболівальників на стадіоні, у який держава вклала такі інвестиції, як неспортивну, невдячну. Таким чином, Р.Т.Ердоган намагався представити фанатів як інституціоналізовану структуру опозиційну до чинної влади. Вияв

громадянської позиції фанів «Галатасараю» представники влади трактували як неправомірну. Президент клубу і капітан ФК «Галатасарай» особисто просили вибачення перед прем'єр-міністром Р.Т.Ердоганом від імені своєї команди за події, що сталися на відкритті спорткомплексу [5]. Це стало доказом політичної напруги між фанатськими рухами й владою.

Водночас чинна влада намагалась сформувати провладний вітчизняний фан-рух. Так, у липні 2014 р. під час матчу-відкриття нового «Стадіон Башакшехір Фатіх Терім» – клубу Р.Т.Ердогана, він вийшов на поле і протягом 15 хв забив три голи [24]. При цьому глядачі на трибунах демонструвала плакати «До тих пір, поки ви живете, Туреччина залишиться чемпіоном». Під час товариського матчу-відкриття «Şenol Güneş Stadium» у Трабзоні президент Р.Т.Ердоган під скандування вболівальників «Провідник, прийди сюди!» підійшов до трибун і привітав їх [7]. Таким чином, Р.Т.Ердоган використовує свою участь у церемоніях відкриття нових стадіонів з метою пропаганди ісламських цінностей та «виховання» законослухняності серед громадян країни.

5) Міжнародний аспект. У липні 2016 р. ФК «Трабзонспор» підписав трирічну угоду про основне спонсорство з Національним банком Катару (QNB) на суму 7,5 млн дол. США. Тому церемонія відкриття спортивного комплексу «Шенол Гюнеш» у Трабзоні відбулася за участю еміра Катару шейха Таміма Хамада Аль-Тані [19]. У своїй промові президент Р.Т.Ердоган заявив, що «сьогодні в Трабзоні ми провели засідання консультативного комітету високого рівня між Туреччиною і Катаром. Сьогодні ми підписали 15 угод з Катаром. «Трабзонспор» також отримає від цього користь. Я сподіваюся, що всі ці проекти будуть корисними для Трабзона та нашої нації». Перед церемонією перерізання стрічки він подякував катарському еміру Сані за його внесок у ФК «Трабзонспор» [7]. Таким чином, відкриття стадіонів створює міжнародний резонанс і є продовженням зовнішньополітичного курсу президента Туреччини на тісні відносини з Державою Катар.

Висновки. Відкриття футбольних стадіонів лідер Турецької Республіки Р.Т.Ердоган перетворив на інструменти впливу на аудиторію на стадіонах та електоральної мобілізації. Таким чином він демонструє близькість до спорту, а, отже, розуміння чинною владою потреб нації. Це позитивно впливає на особистий імідж глави держави та імідж його як голови Партії справедливості і розвитку. Незважаючи на невдоволення фанатів клубів втручанням уряду у розвиток вітчизняного футболу, Р.Т.Ердоган намагається нав’язати провладну культуру вболівання, зміцнити патріотичні настрої серед населення. Аналіз промов Р.Т.Ердогана, зовнішній вигляд його дружини, присутність іноземних гостей на церемоніях відкриття стадіонів, спорткомплексів підтверджують те, що він використовує їх для подальшої ісламізації країни. Вважаємо, що під час правління президента Р.Т.Ердогана футбол і надалі залишатиметься політичним символом у Туреччині.

Джерела та література:

1. 3 yıldır maç oynanan stadın açılışı yapıldı. URL: https://www.seskocaeli.com/haber/5687111/3-yildir-mac-oynanan-stadin-acilisi-yapildi (08.11.2020).

2. Akyazı Stadı'nın açılışında Katar Emiri Al Sani'nin posteri asıldı, Katar ulusal marşı çalındı. URL: https://www.diken.com.tr/akyazi-stadinin-acilisinda-katar-emiri-al-saninin-posteri-asildi-katar-ulusal-marsi-calindi/ (19.12.2016).

3. Alsancak Stadı'nın Açılışını Cumhurbaşkanı Erdoğan Yaptı. URL: https://ertehaber.com/Haber/alsancak-stadinin-acilisini-cumhurbaskani-erdogan-yapti (26.11.2021).

4. Anthony Thompson. Блог Кульбіт Клозе. 7 найбільш політизованих футбольних клубів світу. Від Єрусалима до Стамбула, від Словаччини до Туркменістану. URL: https://ua.tribuna.com/uk/football/blogs/3141891-7-naybilsh-polityzovanykh-futbolnykh-klubiv-svitu/ (27.09.2025).

5. Bunu yapanlar G.Saraylı değil». URL: https://beinsports.com.tr/haber/bunu-yapanlar-gsarayli-degil.

6. Bursa büyükşehir belediyesi. Basin ve halkla ilişkiler şube müdürlüğü. Dünyaya heyecan veren stat açılıyor. URL: https://www.bursa.bel.tr/haber/dunyaya-heyecan-veren-stat-aciliyor-20957 (17.12.2015).

7. Cumhurbaşkanı Erdoğan «Şenol Güneş» stadının açılışında konuştu. URL: https://www.bloomberght.com/cumhurbaskani-erdogan-senol-gunes-stadinin-acilisinda-konustu-1963211 (18.12.2016).

8. Cumhurbaşkanı Erdoğan Timsah Arena'da başlama vuruşunu yaptı. URL: https://www.hurriyet.com.tr/gundem/cumhurbaskani-erdogan-timsah-arenada-baslama-vurusunu-yapti-40029952 (21.12.2015).

9. Er M. Galatasaray'ın 1 kuruş emeği yok. URL: https://www.sabah.com.tr/spor-haberleri/2011/01/17/1_kurus_emegi_yok (17.01.2011).

10. Erdogan «scores hat-trick» in Turkey football match. URL: https://www.dawn.com/news/1122058 (28.07.2014).

11. Erdoğan'dan TT Arena açıklaması. URL: https://www.gunhaber.com.tr/haber/Erdogan-dan-TT-Arena-aciklamasi/349668 (17.01.2011).

12. Genc K. How «industrial football» was used to silence protests. Sage Journals. Index on Censorship Volume 51, Issue 3, September 2022. P. 63-66. URL: https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/03064220221126410. https://doi.org/10.1177/03064220221126410.

13. Gül Aslan'dan. Bir GS'li «Provokatör» ün Erdoğan, Bayraktar ve Polat'a Cevabıdır. URL: https://bianet.org/yazi/bir-gs-li-provokator-un-erdogan-bayraktar-ve-polat-a-cevabidir-127227 (17.01.2011).

14. Islıklanan Erdoğan Galatasaray'ın Stadyum Açılışını Terketti. URL: https://bianet.org/haber/isliklanan-erdogan-galatasaray-in-stadyum-acilisini-terketti-127211 (16.01.2011).

15. Kasımpaşa Stadı'nın adı ne? Kasımpaşa Stadı nerede, kapasitesi ne kadar? Kasımpaşa Stadı kaç kişilik? URL: kapasitesi-ne-kadar-kasimpasa-stadi-kac-kisilik-2203511 (23.02.2021).

16. Rize Stadyumu açıldı. URL: https://www.tff.org/default.aspx?pageID=250&ftxtID=7682 (12.08.2009).

17. Spora 3,5 milyar yatırım». URL: https://www.hurriyet.com.tr/spora-3-5-milyar-yatirim-21996127 (23.011.2012).

18. That is sick: користувачі соцмереж приголомшені стадіоном-крокодилом у Туреччині. URL: https://tsn.ua/prosport/that-is-sick-koristuvachi-socmerezh-prigolomsheni-stadionom-krokodilom-u-turechchini-1152012.html (08.05.2018).

19. Trabzon'da tarihi anlar! Akyazı Şenol Güneş Stadı açıldı! URL: https://beinsports.com.tr/haber/trabzonsporun-yeni-stadi-akyazi-senol-gunes-stadi-acildi (19.12.2016).

20. Trabzonspor'un Şenol Güneş Stadı resmen açıldıю. URL: https://www.ligradyo.com.tr/futbol/trabzonsporun-senol-gunes-stadi-resmen-acildi-746290 (18.12.2016).

21. Yeni Adana Stadyumu açıldı. URL: https://rize.gsb.gov.tr/HaberDetaylari/68/1/225226/yeni-adana-stadyumu-acildi.aspx (19.02.2021).

22. Yiğit A. Yeni Stadyum'un bir garip açılış hikayesi: «Kendin çal, kendin oyna». URL: https://www.evrensel.net/haber/427752/yeni-stadyumun-bir-garip-acilis-hikayesi-kendin-cal-kendin-oyna (09.03.2021).

23. Yildirim S. Rize Ataturk Staduymy. URL: https://rizetakip.com/Haber/rize-ataturk-stadyumu-28230 (29.08.2024).

24. Турецький прем'єр забив три голи. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/sport/2014/07/140729_turkey_erdogan_football_dt (29.07.2014).

25. Футбол в політиці: як Реджеп Ердоган мстить фанатам, створюючи ще один гранд в Стамбулі. URL: https://www.ua-football.com/ua/foreign/turkey/1582204241-futbol-v-politici-yak-redzhep-erdogan-mstit-fanatam-stvoryuyuchi-sche-odin-grand-v-stambuli.html (20.02.2020).

***

С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Р.С.Тарадюк – аспірант
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні
комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

СОЦІАЛЬНА АКТИВНІСТЬ ФАНІВ ФУТБОЛЬНИХ КЛУБІВ У АКЦІЯХ ПРОТЕСТУ 2013 РОКУ В ТУРЕЦЬКІЙ РЕСПУБЛІЦІ[3]

У 2013 р. приводом для протестів у Туреччині були наміри уряду Р.Т.Ердогана вирізати дерева у парку Гезі поблизу центральної площі Таксім у центрі Стамбула. Це один із небагатьох зелених куточків, що залишився у 15-мільйонному мегаполісі. На їхньому місці уряд планував відновити військові казарми часів Османської імперії, а всередині розмістити торговий центр і побудувати транспортні розв'язки. Також на площі планували знести Культурний центр Ататюрка, закритий на реконструкцію. Демонстрації в парку Гезі розпочалися 27 травня 2013 р. після того, як бульдозери почали валити дерева. Їхні учасники звинуватили уряд Ердогана в авторитаризмі та спробах насаджувати ісламські цінності у світській державі. Тому екологічні гасла швидко змінили на політичні вимоги, а масові протести охопили й інші міста Туреччини. Поліція розганяла протестувальників водометами, сльозогінним газом, гумовими кулями і кийками. 8 червня 2013 р. протести продовжилися за підтримки прихильників стамбульських футбольних клубів. Правозахисні організації заявляли, що в результаті дій держави загинуло 11 осіб, понад 8000 отримали поранення, а понад 3000 були заарештовані [10].

Мотивами участі фанів у акціях протесту частково було те, що футбол в Туреччині – це більше, ніж просто гра. Він має значний культурний і політичний вплив на турків, багато з яких ідентифікують себе через відданість певним футбольним клубам. Насамперед йдеться про клуби «Галатасарай», «Фенербахче» та «Бешикташ». Усі вони базуються в Стамбулі та відомі як «велика трійка». Однак з моменту приходу до влади націоналістично-ісламістської Партії справедливості та розвитку (ПСР) у 2002 р. фани вважають, що уряд «втручається у спосіб життя людей, які живуть у цій країні – у те, як їм народжувати дітей, як їсти, як пити, висуває безглузді звинувачення на адресу засновників Республіки [6]. Вони наголошували, що влада захопила всі інституції, навіть футбольну лігу, а уряд відкрито підтримує низку команд. Тому, за їхніми словами, вони приєдналися до протестувальників, бо «ми – це «Бешикташ» на трибунах і люди на вулицях» [7].

Фанати оперативно поширювали інформацію про протести у соціальних мережах. Коли почалися демонстрації, фанатська група ФК «Бешикташ» відома як «**çArşı**» («Чарсі»), що мала 300 тисяч підписників у Twitter, за допомогою одного слова «geliyoruz» («ми йдемо») мобілізувала на акції своїх прихильників [6]. Фани звертали увагу на непропорційне застосування сили, неконтрольоване насильство проти громадськості і закликали владу до припинення ескалації насильства.

Одним з важливих аспектів протестів було те, що вони об'єднали вболівальників трьох найпопулярніших турецьких і найбільших футбольних клубів Стамбула –

[3] *Дослідження виконано в межах Модуля Жана Моне «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE). This study was conducted in the framework of the Jean Monnet Module «EU Counteraction to FIMI» (№101172342 ERASMUS-JMO-2024-MODULE).

«Бешикташ», «Фенербахче» і «Галатасарай». Фани кожного із них представляють окремий сегмент суспільства. «Фенербахче» вважають клубом нуворишів та націоналістів, серед його прихильників – прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган. Середній клас Стамбула об'єднаний на підтримку «Галатасарая». «Бешикташ» – навпаки, команда робітничого класу та лівих інтелектуалів і не має великого бюджету. Те, що вболівальники цих клубів разом вийшли на демонстрації проти Р.Т.Ердогана населення вже сприйняло як революцію [8].

Фанати, які до крові ворогували між собою, об'єдналися проти спільного ворога – уряду Туреччини. Значну роль зіграла найчисельніша група фанатів «Бешикташа» – «çArşı» із анархістсько-лівацькими поглядами, що підтверджує їхній девіз: ««Чарсі» проти всього». Група була заснована у 1982 р. і давно відома як одна із найзапекліших у Туреччині. Також у парку Гезі зі своїми наметами і транспарантами протестувала група «Соласік» – прихильники «Фенербахче», що дотримуються лівих поглядів. «Галатасарай» представляла «Текьумрук» («Єдиний кулак») – група лівого спрямування, що відкололася від основної – провладної консервативної і націоналістичної групи – «ultrAslan». На протестах фанати були в клубному одязі або в одязі відповідних кольорів: «Бешикташ» – у чорно-білому, «Фенербахче» – жовто-чорному і «Галатасарай» – червоно-жовтому. Кольори цих трьох клубів були на одному прапорі на площі Таксім: червоний – «Галатасарай», жовтий – «Фенербахче», чорний – «Бешикташ» з написом «İstanbul United» («Стамбул Юнайтед» – *укр.*) [3].

Саме під гаслами ««Істанбул Юнайтед» – Стамбул єдиний із 31 травня 2013 року» об'єднались футбольні фани. Вони також гуртувались навколо портрету Мустафи Кемаля Ататюрка, засновника сучасної світської Туреччини [4]. Фан-групи «Фенербахче» і «Бешикташа» опублікували заяву, в якій закликали своїх співвітчизників приєднатися до протесту в парку Гезі [14]. Ввечері 08 червня 2013 р. вболівальники цих трьох клубів пройшли маршем зі всіх напрямків до площі Таксім, щоб приєднатися до тисяч протестувальників у антиурядовій демонстрації. Вони запалили фаєри, стрибали і скандували: «У відставку, Ердогане, у відставку», «Ми об'єднані проти фашизму» [13].

Медіа називали групу «Чарсі» «центральним мобілізаційним ресурсом протестів» проти прем'єр-міністра Р.Т.Ердогана [1]. Члени «Чарсі» були активними як у парку Гезі, так і у своєму районі Бешикташ, де відбувалися особливо жорсткі сутички між протестувальниками та поліцією. На відміну від багатьох інших демонстрантів, члени «Чарсі» мали досвід сутичок із силовиками, бо майже на кожному домашньому матчі «Бешикташа» відбувалися бійки між уболівальниками і поліцією. Вони зводили барикади, допомагали демонстрантам проривати поліцейську блокаду, роздавали протигази і надавали допомогу постраждалим від сльозогінного газу. Фани захопили бульдозер і використали його, щоб відбити водомет, який поліція використовувала проти протестантів. Участь «Чарсі» відіграла ключову роль у перетворенні акцій протесту на масове повстання. Також «Чарсі» додали гумору протестам – їхнє скандування «Перцевий газ, оле-оле-оле!» під популярну музику на стадіонах підтримали усі демонстранти [8].

У відповідь на такі дії фанатів влада Турецької Республіки намагалась їх дискредитувати. Вона подавала ситуацію так, що фани нібито вперше організовано вийшли на вулиці міст. Натомість члени «çArşı» завжди були соціально свідомими: вони демонстрували проти війни в Іраку, будівництва атомної електростанції в Туреччині, збирали гроші для жертв землетрусу та регулярно здавали кров, боролися за права громадян з інвалідністю, проти дитячої праці, опікувались притулками для тварин [12]. Під час протестів у Гезі фанати неодноразово наголошували на тому, що «Чарсі» має совість, тому «де несправедливість – там є «Чарсі» [7]. Влада звинуватила «Чарсі» у тому, що вони не просто група вболівальників, а політичне формування. Натомість фани стверджували, що не мають інституційної структури і не представляють жодної політичної точки зору, а лише «захищають те, що правильно, те, що личить народу».

У вересні 2014 р. суд звинуватив 35 членів стамбульського футбольного фан-клубу «Чарсі», включаючи його лідерів, у «спробі здійснити державний переворот» під час протестів у Гезі. Їм інкримінували захоплення офісів прем'єр-міністра в Анкарі та Стамбулі з метою створення «перевороту, подібного до Арабської весни», та спроби повалення уряду. Як було зазначено у прес-релізі «çArşı», вона «була першою групою вболівальників в історії цивілізації, яку судили за спробу повалення конституційного ладу та здійснення державного перевороту в країні». Також у документах судової справи проти «Чарсі» їх називали «найманими протестувальниками», натякаючи на те, що протести проплачені [5], і «терористичною організацією» [11]. У випадку визнання їх винними фанатам загрожувало довічне ув'язнення з обтяжуючими обставинами.

Така ситуація отримала значний суспільний розголос. Групу «Чарсі» підтримали депутати опозиційних Республіканської народної партії та Партії націоналістичного руху Туреччини. Міжнародні організації, зокрема «Amnesty International», заявили про абсурдність цих звинувачень. Вболівальники ФК «Боруссія» (Дортмунд) під час матчу чемпіонату Німеччини проти «Фрайбурга» демонстрували на трибунах плакати з написами «çArşı ультрас, боріться за свій шлях», «Ніколи не здавайтеся» та «Свободу ультрас і Туреччині» [12]. У підсумку, у грудні 2015 р. суд у Стамбулі виправдав усіх 35 підозрюваних [9].

Події 2013 р. у Туреччині запам'ятали надовго. Плани знищення парку скасували і його залишили відкритим для громадськості. Після протестів 2013 р. особливо помітним став поділ фанатів на про- та антиурядові табори. Зважаючи на заангажованість фанатів у політичні протести, влада посилила контроль над усіма фанатськими угрупованнями. У квітні 2014 р. з'явився закон №6222 «Про запобігання насильству та заворушенням на спортивних об'єктах». Відповідно до нього запровадили систему ідентифікації уболівальників – FAN ID, тобто всім бажаючим потрапити на стадіон потрібно було зареєструватися в квитковій системі «Passo» та отримати картку «Passolig Card». Крім того, на всіх аренах ввели систему відеофіксації і розпізнавання обличь [2]. У 2020 р. Р.Т.Ердоган назвав протести 2013 р. «мерзенною атакою, спрямованою проти народу та держави, подібною до військових переворотів». На передвиборчих мітингах 2023 р. він називав протестувальників «мародерами» [10].

Висновки. Футбольні фанати, особливо група ФК «Бешикташ» – «çArşı», була однією з рушійних сил протестів 2013 р. проти прем'єр-міністра Р.Т.Ердогана. Вони були серед перших груп, які незважаючи на жорстокі репресії поліції, продовжували демонстрації протягом перших днів протестів у парку Гезі, що призвело до затримання багатьох їхніх прихильників. Завдяки своїм акаунтам у соціальних мережах фани, швидко згуртувались і доєднались до інших учасників протестів. Неінституалізованість фанів сприяла довірі протестувальників до них, адже вони не представляли жодної політичної партії чи громадської організації. Саме в цьому їх намагалась звинувати турецька влада і особисто прем'єр-міністр Р.Т.Ердоган. Неправомірні дії влади Турецької Республіки проти культової групи вболівальників «Бешикташа» зазнали різкої критики як усередині країни, так і на міжнародному рівні.

Джерела та література:

1. Варварик К. Політичні контексти матчу «Шахтаря» в ЛЄ: Туран підтримував Ердогана, фани «Бешикташа» – проти. Блог Шахтар-Онлайн. URL: https://ua.tribuna.com/uk/football/blogs/3142533-politychni-konteksty-matchu-shakhtarya-v-lye-turan-pidtrymuvav/ (31.07.2025).

2. Кулик С. Досвід запровадження FAN ID в країнах світу. *Актуальні проблеми європейської інтеграції України: матеріали Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції (м. Луцьк, 25 вересня 2025 р.)* / за ред. А.О.Бояра; Волинський національний університет імені Лесі Українки, Факультет міжнародних відносин, Кафедра міжнародних економічних відносин, Центр студій Європейського Союзу. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM). Об'єм даних 2,55 Мб. С. 70-74.

3. Стед Д. «Стамбул Юнайтед»: як протести об'єднали футбольних фанів. URL: https://www.bbc.com/ukrainian/sport/2013/06/130618_turkey_fan_protest_rl (18.06.2013).
4. У Туреччині футбольні фани команд-суперниць єднаються у протиурядових протестах. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/25011621.html (09.06.2013).
5. Çarşı'dan protesto ve basın açıklaması. URL: https://www.cnnturk.com/turkiye/carsidan-protesto-ve-basin-aciklamasi-425790?utm_source (09.09.2014).
6. Çarşı: «Tribünde Beşiktaş'ız, sokakta halk». URL: https://www.milliyet.com.tr/dunya/carsi-tribunde-besiktasiz-sokakta-halk-1723290?utm (15.06.2013).
7. Çarşı. Uluğ Ö. M., & Acar Y. (2015). We are more than alliances between groups': A social psychological perspective on the Gezi Park protesters and negotiating levels of identity. In *Everywhere Taksim: sowing the seeds for a new Turkey at Gezi*. Amsterdam University Press. URL: https://www.geziarchive.net/actors/%C3%A7ar%C5%9F%C4%B1?utm_source.
8. Gezer O., Popp M. Pepper Spray Is Our Perfume'. Football Fans Challenge Erdogan. URL: https://www.spiegel.de/international/world/football-fans-were-instrumental-in-fanning-protests-against-erdogan-a-909357.html?utm_source (05.07.2013).
9. Istanbul court acquits 35 suspects in Gezi Park trial. URL: https://www.aa.com.tr/en/turkey/istanbul-court-acquits-35-suspects-in-gezi-park-trial/498077?utm (29.12.2015).
10. Karakas B. Ten years after Turkey's Gezi protests, some say vote a chance for justice. URL: https://www.reuters.com/world/middle-east/ten-years-after-turkeys-gezi-protests-some-say-vote-chance-justice-2023-05-26/ (26.05.2023).
11. Neppert B. Football fans in the dock. URL: https://www.amnesty.de/informieren/blog/tuerkei-football-fans-dock (26.06.2015).
12. Protests, solidarity mark beginning of coup-plot case against Turkish fan group çArşı. URL: https://www.hurriyetdailynews.com/protests-solidarity-mark-beginning-of-coup-plot-case-against-turkish-fan-group-carsi-75682?utm (17.12.2014).
13. Stallard K. Turkey: Football Fans Call For PM To Resign. URL: https://news.sky.com/story/turkey-football-fans-call-for-pm-to-resign-10443515 (08.06.2013).
14. T24: Taraftarlar Gezi Parkı için Taksim'de. URL: https://everywheretaksim.net/index.html@p=21329.html (08.06.2013).

***

O.Cherniak – PhD in Philology,
Associate Professor, Associate Professor
at the Department of Foreign Languages
and Translation,
Lesya Ukrainka Volyn National University

LANGUAGE POLICY AS AN INSTRUMENT OF SOFT POWER IN INTERNATIONAL RELATIONS

In today's globalized world, language is no longer just a means of communication – it has become an instrument of influence, identity formation, and political strategy. The concept of «soft power», proposed by Joseph Nye [4], refers to a state's ability to influence other countries through the appeal of its culture, values, and political ideas, rather than through coercion or economic pressure. One of the key mechanisms for implementing soft power is language policy – a system of measures aimed at spreading a particular language, supporting its prestige, and strengthening cultural influence beyond the borders of the state.

Language policy influences the symbolic capital of a nation [1]. Through language, a state can build informational and cultural connections that enhance a positive image and boost its

international standing. English serves as the lingua franca of the modern world. Through British Council programs, educational grants, media outlets (BBC, The Economist), and Hollywood culture, the UK and the US disseminate their values and behavioral norms. French is traditionally linked to diplomacy, culture, and law. La Francophonie unites over 80 countries, using language to sustain France's cultural influence. China's language policy is actively carried out through a network of Confucius Institutes, whose goal is to promote Chinese culture, history, and ways of thinking worldwide [6]. Spain supports *the Instituto Cervantes*, which promotes the Spanish language and culture, especially in Latin America, fostering a cultural space and political goodwill for the Spanish-speaking world.

English as a global instrument of «soft power» is also seen as a form of linguistic imperialism [5]. At the same time, the phenomenon of *World Englishes* demonstrates that English adapts to local contexts, becoming multicentric [2]. In EU countries, English remains the language of negotiation even after Brexit, and in Eastern European countries, it serves as a bridge to Western values. The *Fulbright* and *Erasmus*+ programs contribute to the formation of a common European educational identity.

After 2014, and especially with the start of russia's full-scale invasion in 2022, Ukrainian language policy underwent significant changes and has become an important component of cultural diplomacy. The promotion of the Ukrainian language abroad takes place through state initiatives, educational programs, digital diplomacy, and cultural projects that shape a positive image of Ukraine in the world.

One of the key areas is the work of the *Ukrainian Institute* (established in 2017), which implements the *Ukraine Everywhere*, *Translate Ukraine*, and *Visualise* programs aimed at promoting Ukrainian culture, translating Ukrainian literature into foreign languages, and creating international partnerships in the fields of education and art.

Language education programs also play an important role, in particular Ukrainian language courses at universities in Warsaw, Prague, Toronto, Berlin, and Vilnius, which have gained record popularity since 2022. According to data from the Ukrainian Institute, the number of students studying Ukrainian in the EU has tripled compared to 2020.

Numerous initiatives have emerged in the field of digital diplomacy: Ukrainian has become officially supported in *Google Translate, DeepL, ChatGPT*, and *Microsoft Translator*; the launch of Ukrainian-language interfaces for Netflix, Spotify, Amazon, and Meta has significantly increased its international visibility. This demonstrates the entry of Ukrainian into the global information space.

Thus, the Ukrainian language is becoming not only an element of national identity but also a symbol of freedom, resilience, and cultural renewal, thereby transforming it into a powerful soft-power resource on the international stage.

In the 21st century, language policy is transforming into language diplomacy – a set of actions aimed at promoting language in international organizations, supporting national media, and creating educational programs and cultural projects. As C. Kramsch notes, language is a symbolic form of power through which the international image of a nation is constructed [3].

Therefore, language policy is an integral element of «soft power». It allows states to shape a positive image, expand cultural influence, and maintain strategic partnerships. By developing its own language diplomacy, Ukraine has the potential to establish the Ukrainian language as a symbol of freedom, resistance, and European solidarity.

References:

1. Bourdieu P. Language and Symbolic Power. 1991. Cambridge: Polity Press. URL: https://archive.org/details/languagesymbolic0000bour (accessed October 21, 2025).

2. Kachru B. B. The Alchemy of English: The Spread, Functions, and Models of Non-Native Englishes. 1990 Urbana: University of Illinois Press. URL: https://archive.org/details/alchemyofenglish0000kach (accessed October 21, 2025).

3. Kramsch C. Language and Culture. 1998. Oxford: Oxford University Press. URL: https://archive.org/details/languageculture0000kram (accessed October 21, 2025).

4. Nye J.S. Soft Power: The Means to Success in World Politics. 2004. New York: Public Affairs. URL: https://archive.org/details/softpowermeans00nyej (accessed October 21, 2025).
5. Phillipson R. Linguistic Imperialism. 1992. Oxford: Oxford University Press. URL: https://archive.org/details/linguisticimperi0000phil (accessed October 21, 2024).
6. Sun S-C. The Confucius Institutes: China's Cultural SoftPower Strategy. Journal of Culture and Values in Education, 6(1), 2023. P. 52-68. DOI: 10.46303/jcve.2023.4 (accessed October 21, 2025).

***

С.С.Штагаренко – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ФРАНКОФОНІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КУЛЬТУРНОЇ ДИПЛОМАТІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Франкофонія є багатозначним поняттям, що охоплює як мовний, так і культурно-політичний виміри. У широкому розумінні цей термін означає спільноту людей та народів, які користуються французькою мовою у повсякденному житті, освіті та культурі. Це переважно охоплює країни та території, де французька мова є офіційною або слугує адміністративною чи основною вторинною мовою.

Уперше термін «франкофонія» було вжито французьким географом Онесімом Реклю в кінці XIX ст. [3]. Після Другої світової війни сформувалася певна «франкомовна свідомість» і термін «francophonie» було додано до словника Le Petit Larrouse як «спільнота франкомовних народів». На тлі глобального посилення англійської мови та впливу англо-американської культури, франкомовна спільнота відчула потребу в об'єднанні задля збереження своєї мовної та культурної ідентичності. Ця тенденція виявилася, зокрема, у прагненні підтримувати характерні риси французької мови, що вирізняють її точністю й логічністю, а також у захисті так званого «франкомовного культурного винятку», який нині набув форми ширшого поняття культурного розмаїття.

Історично першою великою неурядовою організацією франкомовних установ була Асоціація франкомовних університетів (Association des universités partie ou toute de langue française), створена в 1961р., що пізніше була перейменована в Університетську агенцію Франкофонії [1].

Першими ідейниками організації франкофонії були президент Сенегалу Леопольд Седар Сенгор, президент Нігеру Хамані Діорі, президент Тунісу Хабіб Бургіба, та глава Камбоджі Нородом Сіанук. Ідея створення такої організації вперше була озвучена на конференції в Ніамеї 1969 р. Саме Парламентська асамблея франкофонії виступила за створення франкомовної міжурядової інституції – бажання, яке було реалізоване шляхом створення на другій конференції в Ніамеї 1970 р. Агентства культурного і технічного співробітництва, до складу якого увійшла 21 країна. До 1986 р. АКТС займалася лише сферами технічного та культурного співробітництва. Політична франкофонія сформувалася після першого саміту франкофонії у 1986 р. у Версалі. З січня 2006 р. організація називається «Міжнародна організація франкофонії» (МОФ).

МОФ сприяє поширенню французької мови та співпраці між своїми членами. До 1986 р., дати проведення перших самітів франкофонії, організація керувала технічними та культурними заходами. Згодом сфера її діяльності була розширена, включивши ініціативи багатостороннього співробітництва відповідно до чотирьох основних місій, визначених самітами франкофонії: просування французької мови та культурного і мовного різноманіття; сприяння миру, демократії та правам людини; підтримка освіти, професійної підготовки, вищої освіти та наукових досліджень; розвиток економічного співробітництва задля сталого розвитку [4].

Організація Франкофонії складається з чотирьох основних органів: Саміту глав держав і урядів (більш відомим як Саміт Франкофонії), Конференції Міністрів, Постійній Раді та Раді зі Співробітництва. Саміт Франкофонії є найвищим органом та організовується кожні два роки для визначення цілей організації та вирішення нагальних питань. Останній саміт проходив 4-5 жовтня 2024 р. у Франції. Наступний відбудеться у Камбоджі. Конференція Міністрів забезпечує політичну наступність діяльності Організації між самітами. Очолює конференцію міністр закордонних справ країни-господаря саміту. Термін повноважень цього міністра триває протягом одного року до проведення саміту та одного року після його проведення. Постійна Рада є постійним інституційним та політичним органом МОФ. Всі країни-члени МОФ призначають до Ради свого офіційного представника. Головним завданням Ради є підготовка та проведення самітів МОФ, забезпечення виконання рішень самітів і міністерських конференцій. Рада зі Співробітництва опікується розробкою та забезпеченням фінансування малих проєктів організації. До її складу входять Міжнародна асоціація мерів повністю або частково франкомовних столичних міст, Університетське агентство франкофонії, міжнародний телеканал TV5, та інші менші спільноти. МОФ має чотири представництва при міжнародних організаціях: в Африканському Союзі, Економічній комісії ООН по Африці, Європейському Союзі та в Організації Об'єднаних Націй.

Очолює організацію Генеральний Секретар МОФ. Він має статус міжнародного чиновника та головує у Постійній раді та у Раді зі співробітництва. Крім того, до його повноважень належить керівництво поточною роботою секретаріату МОФ. Уперше ця посада запроваджена у 1997 р. Нині цю посаду обіймає Луїза Мушіківабо, колишня міністерка закордонних справ Руанди.

До організації входять 93 країни, населення яких в сумі становить 1,5 млрд осіб, що становить майже 19% населення світу [2]. 53 держави МОФ є повноцінними членами, 5 – асоційовані члени та 32 держави-спостерігачі. Держави-члени мають повноцінне право участі у Саміті Франкофонії, Міністерській конференції, Постійній раді та інших інституціях. Асоційоване членство дозволяє відвідувати засідання Саміту франкофонії та Міністерської конференції, проте участь у багатьох заходах є обмеженою. Держави-спостерігачі мають право бути присутніми на самітах, але не мають присутності в Постійній Раді Франкофонії. Україна з 2006 р. має статус держави-спостерігача.

У рамках організації проводять різні заходи та програми. Раз на чотири роки відбуваються Ігри Франкофонії – спортивні та культурні змагання, де беруть участь представники молоді країн-членів МОФ. У Руанді та Гані розгорнута програма мобільності для вчителів із франкомовних країн. Премією «Prix des 5 continents de la Francophonie» щороку нагороджують франкомовних письменників у кількох категоріях. Програма «D-CLIC» сприяє працевлаштуванню молодих людей шляхом зміцнення їхніх цифрових навичок, зокрема у веб/мобільній розробці, 3D-друку чи цифровому маркетингу. На рівні організації також започатковано проєкт із боротьби з дезінформацією.

Висновки. Міжнародна організація франкофонії об'єднує людей, що поділяють спільні цінності та мову. За часи свого існування МОФ трансформувалася з культурно-просвітницької організації в політичне утворення. Нині організація сконцентрована на поширенні франкофонії у світі та збільшенні впливу держав-учасниць, зокрема африканського регіону.

Джерела та література:

1. Agence universitaire de la Francophonie. *AUF*. URL: https://www.auf.org/ (дата звернення: 29.10.2025).
2. Francoscope. *Accueil. ODSEF – Observatoire démographique et statistique de l'espace francophone*. URL: https://www.outils-odsef-fss.ulaval.ca/francoscope/ (дата звернення: 27.10.2025).
3. Murray B. Les francophones, la francophonie et Onésime Reclus. *Revue de l'éducation*. 2017. Vol. 6, №2. URL: https://uottawa.scholarsportal.info/ottawa/index.php/ejre/article/view/3945 (дата звернення: 27.10.2025).
4. Portail de l'Organisation internationale de la Francophonie (OIF). *Organisation internationale de la Francophonie*. URL: https://www.francophonie.org/la-francophonie-en-bref-754 (дата звернення: 28.10.2025).

***

H.Kharkevych – PhD in Philology,
Associate Professor at the Department
of Foreign Languages and Translation,
Lesya Ukrainka Volyn National University

CULTURAL DIFFERENCES IN NONVERBAL COMMUNICATION

Universal emotions, such as happiness, love, anxiety, sadness are expressed in a similar nonverbal way throughout the world. There are, however, nonverbal differences across cultures that may be a source of confusion for foreigners. What is acceptable in one culture may be completely unacceptable in another. One culture may determine that snapping fingers to call a waiter is appropriate; another may consider this gesture rude. We are often not aware of how gestures, facial expressions, eye contact and the use of space affect communication.

Gestures refer to specific body movements that carry meaning. Hands can form shapes that convey many meanings: «That's expensive», «Come here», «Go away», «It's OK». The gestures for these phrases may differ among languages. We imitate and learn these nonverbal movements and use them to accompany, or replace words. When traveling to another country, foreign visitors soon learn that not all gestures are universal. The «OK» gesture in the American culture traditionally means approval, agreement, or that everything is okay. It is a symbol for money in Japan. The same gesture is obscene in some countries of Latin America [1].

Facial expressions carry meaning determined by contexts and relationships. For instance, the smile, being an expression of pleasure, has many functions. A smile may show affection, convey politeness, or disguise true feelings. Pain is conveyed by a grimace, which also signifies disgust, or disapproval. Surprise, shock, or disbelief can be shown by raising the eyebrows. A wink given to a friend may mean «You and I have a secret», or «I'm kidding». Between a man and a woman, a wink can be flirtations. Our faces easily reveal emotions and attitudes.

The degree of facial expressiveness also varies among cultures. The fact that members of one culture do not express their emotions as openly as members of another does not mean they do not express emotions. There are cultural restraints on the amount of nonverbal expressiveness permitted. Americans express themselves facially in varying degrees. People from ethnic backgrounds in the United States may use their hands, bodies and faces more than other Americans.

Eye contact is culturally important too, because insufficient or excessive eye contact may create communication barriers. It is important in relationships because it serves to show intimacy, attention and influence. As with facial expression, there are no specific rules governing eye behavior except that it is considered rude to stare, especially at strangers. It is

common for two strangers to walk toward each other, make eye contact, smile and even say «Hi». The strangers may immediately look away and forget that they had any contact. This type of glance does not mean much; it is simply a way of acknowledging another person's presence. In a conversation too little eye contact may be seen negatively because it conveys lack of interest, inattention, or even mistrust [2, p. 274-275].

In many Western societies a person who does not maintain «good eye contact» is regarded as being slightly suspicious. In the United States, direct eye contact signals openness and honesty. Americans unconsciously associate people who avoid eye contact as unfriendly, insecure, inattentive and impersonal. In contrast, Japanese children are taught in school to direct their gaze at their teacher's tie knot, and, as adults, Japanese lower their eyes when speaking to a superior – a gesture of respect. In various countries of Latin America direct eye contact between a teacher and a student would be considered inappropriate, aggressive; appropriate student behavior would be to avoid eye contact with the teacher.

Latin American cultures, as well as some African countries, such as Nigeria, have longer looking time, but prolonged eye contact from an individual of lower status is considered disrespectful. In the United States, it is considered rude to stare – regardless of who is looking at whom. In contrast, the polite Englishman is taught to pay strict attention to a speaker, to listen carefully and to blink his eyes to let the speaker know that he has been understood as well as heard. Americans signal interest and comprehension by bobbing their heads and grunting.

Nonverbal communication is regulated by a system of rules and norms that state what is and what is not appropriate, expected, and permissible in specific social situation. We learn both the ways to communicate nonverbally and rules of appropriateness at the same time from observing the behaviors of the adult community. Nonverbal communication is culturally marked.

References:

1. Сєрякова І. І. Магія невербальної комунікації: навч. пос. К.: Вид. центр КНЛУ, 2004. 95 с.

2. Leki I. Academic Writing: Techniques and Tasks. New York: St. Martin's Press, 1989. 320 p.

***

O.Kruhlij – PhD in Philology,
Associate Professor, head of Department
of Foreign Languages and Translation,
Lesya Ukrainka Volyn National University

FROM ACADEMIC VOCABULARY TO MAINSTREAM (WHY 'PARASOCIAL' BECAME THE 2025 WORD OF THE YEAR)

Parasocial takes an honour of being named as Cambridge Dictionary's Word of the Year 2025, as fan fantasies, influencer fixations, and AI attachments become more prominent. Cambridge's editor Colin McIntosh said it «captures the 2025 zeitgeist» – language is evolving as our social reality changes [1].

In a time when celebrities, social media influencers, and famous personalities seem like they are just a click away, it's easy to understand how emotional bonds with public figures have become more personal and complex than ever. This type of one-sided connection is known as a parasocial relationship. Such relationships blur the line between admiration and perceived intimacy between a media user and a public figure.

Media users can form parasocial relationships with celebrities, live-action fictional characters, social media influencers, animated characters, and any other figure they encounter

through media, including movies, TV shows, podcasts, radio talk shows, or social media platforms, such as Twitter, Instagram, or TikTok [4].

Sociologists Donald Horton and R. Richard Wohl originated the concept of parasocial relationships in 1956, when they published their seminal article «Mass Communication and Para-Social Interaction: Observations on Intimacy at a Distance» in the journal Psychiatry [2]. Today, it's not just a niche or academic term anymore since many more ordinary people are using it on social media, reflecting real-world cultural shifts.

Not all parasocial relationships are the same. They can occur in many different contexts and may take different forms depending on the public figure's persona and the viewer's emotional needs. For example, such relationships can range from enjoying the comforting experience of watching a favorite character in a TV show to having an intense devotion to a pop idol or fictional book character [2].

There are a few main reasons causing such relationships. First of all, it’s rise of digital and AI-driven relationships as well as growing interest in the «one-sided» emotional connections people form not just with celebrities or influencers, but with AI chatbots. The parasocial bonds with AI can feel meaningful, sometimes even romantic or therapeutic, which raises psychological and ethical questions. But social warn that some of these relationships can become «unhealthy and intense» [3].

Real-world pop-culture examples such as high-profile events and podcasts and creators contribute to ‘parasocial’ interactions. The confessional, intimate nature of many podcasters makes it easier to form parasocial bonds. Fans reacting strongly to media moments like TV finales or celebrity behavior show how much emotional investment people have in «people» they don’t actually know.

Language shift and cultural reflection. Choosing parasocial highlights how our language is adapting to modern digital life where social media and AI are deeply integrated into how we relate to others. It’s not just about describing a phenomenon, it also warns about possible risks (like over-reliance on one-sided emotional bonds).

Thus, Cambridge picked *parasocial* because 2025 is marked by a major surge in emotional connections that are unreciprocated especially with celebrities and AIs. The word perfectly captures a big shift in how people connect in the digital age.

References:

1. Parasocial. Adjective. URL: https://dictionary.cambridge.org/uk/editorial/word-of-the-year (дата звернення: 09.10.2025).

2. Boyd AT, Rocconi L.M, Morrow J.A (2024) Construct validation and measurement invariance of the Parasocial Relationships in Social Media survey. PLoS ONE 19(3): e0300356. URL: https://doi.org/10.1371/journal.pone.0300356 (дата звернення: 09.10.2025).

3. Cynthia Vinney. What is a Parasocial Relationship? URL: https://www.verywellmind.com/what-is-a-parasocial-relationship-5210770 (дата звернення: 09.10.2025).

4. Liebers N., Schramm H. Parasocial interactions and relationships with media characters – An inventory of 60 years of research. *Communication Research Trends*. 2019. 38(2). P. 4-31.

***

А.Л.Забойкіна – викладач-методист циклової комісії спеціалізованого і загального фортепіано Волинського фахового коледжу культури і мистецтв імені Ігоря Федоровича Стравінського Волинської обласної ради

ТВОРЧІСТЬ ВАСИЛЯ БАРВІНСЬКОГО У КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ФОРТЕПІАННОЇ ТРАДИЦІЇ

За свою багатовікову історію український народ створив високу мистецьку культуру. Розмаїття пісенних форм, широка палітра музичних діалектів української народної музики, пов'язаних з тією чи іншою етнографічною групою, всі ці надбання - українського народу пройшли крізь серце і душу В.Барвінського і стали основою його композиторської спадщини.

Народився В.Барвінський у Тернополі 20 лютого 1888 р. Походив композитор із відомого старовинного галицького роду Барвінських, представники якого ставили собі в житті мету – щире служіння українству на ниві освіти, культури, літератури та науки.

Професійну музичну освіту Василь Барвінський здобув у Львівській консерваторії. Після закінчення консерваторії у 1906 р. вступив на юридичний факультет Львівського університету, але 1907 р. виїхав до Праги, де слухав лекції відомих чеських музикантів.

Перші творчі спроби В.Барвінського належать ще до часів перебування у Львові, але тільки під час навчання у Празі в проф. Вітезслава Новака він ступив на широкий творчий шлях. Цей знаменитий педагог і композитор заохочував В.Барвінського вивчати українські народні пісні, сприяв передовому спрямуванню його поглядів.

Особливістю творчості митця є нахил до мініатюрного та інструментального жанру, особливо до фортепіанного. Ще навчаючись у Празі, В. Барвінський написав великий твір «Українська рапсодія».

У 1912–1914 рр. виникли твори: фортепіанний концерт, присвячений пам'яті М. Лисенка, секстет і низка фортепіанних п'єс. У 1915 р. композитор повернувся до Львова; працював на посаді директора і професора Вищого музичного інституту ім. М. Лисенка. Не тільки вів педагогічну роботу, а й керував хором товариства «Боян», виступав з концертами.

У 30-ті роки В.Барвінський уклав збірку 38 українських народних пісень для фортепіано. Тоді ж виникли фортепіанна збірка колядок і щедрівок, а також популярна збірка з двадцяти дитячих п'єс. В.Барвінський був прекрасним піаністом. Яких би жанрів не торкався у своїй творчості – камерно-інструментального, сольного, хорового чи симфонічного – він постійно залишався собою. Як музикант був глибоким ліриком, який умів доторкнутися до потаємних закутків людської душі.

У 1937–1939 рр. у Львові видавали журнал «Українська Музика», до редколегії якого входив В.Барвінський. У цьому з журналі, а також в іншій періодичній пресі були надруковані його музичні праці «Огляд історії української музики», «Українська музика», «Нова доба української музики», «Мої спогади про Миколу Лисенка», «Бела Барток у Львові», «Творчість В.Новака», «Українська народна пісня і українські композитори» та ін. У Львові він часто виступав у лекціях-концертах та по радіо з бесідами про Л.Ревуцького, Б.Лятошинського, Р.Глієра, доповіддю «Відродження музичної культури в 40-х роках XIX ст. в Західній Україні».

У 1938 р. святкували ювілей композиторської діяльності В.Барвінського. З цієї нагоди відбулися концерти і радіопередачі з творів композитора. Від Вільного Українського Університету в Празі він отримав почесний диплом доктора.

На початку 1948 р. В.Барвінського заарештували. У в'язниці примусили підписати документ: «Дозволяю знищити мої рукописи». Отже, В.Барвінський змушений був

підписати собі вирок творчої смерті, що для митця навіть гірше від фізичної. Потім було довге заслання на десять років у Мордовію.

Після повернення із заслання (1958 р.) В.Барвінський усі свої сили зосередив на тому, щоб відновити в пам'яті ті твори, рукописи яких спалили під час його арешту. Над цим він працював до самої смерті. Помер В.Барвінський 9 червня 1963 р. у Львові.

У 1964 р. багаторічні зусилля львівських композиторів, особливо А.Кос-Анатольського, увінчалися успіхом: В.Барвінський був реабілітований. Та лиха доля продовжувала тяжіти над його іменем. Музика композитора майже скрізь була вилучена з концертів. Так тривало майже двадцять п’ять років. Це була велика втрата для культурного життя.

В.Барвінський дуже відповідально розпочав роботу над створенням фортепіанного педагогічного репертуару, відтак саме у його доробку жанр фортепіанної музики для юнацтва отримав належний професійний композиторський та педагогічний рівень. Фортепіанна творчість В.Барвінського є прикладом глибокого проникнення у природу українського народного мелосу – духовно естетичного коду нації, що став основою для формування образно-інтонаційної бази, в якій викристалізувались етичні норми, естетичні оцінки, художні смаки, переосмислені в національному мистецтві впродовж століть, і які залишаються актуальними і нині. Варто наголосити, що піаніст-педагог В.Барвінський у Західній Україні є основоположником національної фортепіанної музики для юнацтва. Саме у його доробку остаточно сформовано характерні ознаки й окреслено естетико-психологічні засади цього жанру.

Усвідомлюючи нестачу вітчизняного педагогічного репертуару, особливо, з рисами національної ментальності, В.Барвінський створив чотири збірки, які в основному написані на основі українського фольклору: «Шість мініатюр на українські народні теми», «Українські народні пісні для фортепіано», «Колядки і щедрівки» та головна педагогічна збірка митця «Наше сонечко грає на фортепіані». На думку Л.Кияновської, усі ці збірки «...заклали підвалини національного педагогічного фортепіанного репертуару в Західній Україні».

Звернення до фольклорних зразків надзвичайно сприяє активізації роботи над художнім образом твору. Можна згадати вислів самого В.Барвінського: «... все те треба не так вивчити, як пережити».

Головним принципом, який як в історичній перспективі, так і в сьогоденні, забезпечує ефективність початкового музично-естетичного виховання, слушно вважають свідомий критичний відбір музичного матеріалу, що складатиме перші естетичні враження юних музикантів. В.Барвінський постійно шукав нові виразові засоби, запозичував кращі *світові стильові* та виконавські досягнення, збагачував тематику і музичну мову своїх творів, що робить більш значимою їхню пізнавальну і виховну цінність. Яскраво виразна образність його творів сприяє пробудженню фантазії юних виконавців, розвитку їхньої творчої думки.

Творча діяльність В.Барвінського відіграє значну роль у розвитку національної фортепіанної музики для юнацтва. Він має вагомий вплив на творчість багатьох композиторів України (напрям В.Барвінського став визначальним для творчості більшості митців українського зарубіжжя), завдяки чому відбувається подальший розвиток цього жанру впродовж другої половини ХХ ст. й нині та окреслюються пріоритетні напрями подальшого розвитку цього жанру на сучасному етапі, що забезпечуватиме національну спрямованість музичної освіти в Україні та національні риси жанру української фортепіанної музики для юнацтва у *європейському фортепіанному мистецтві*. Протягом останніх десятиліть особливо гостро постає питання національного та морально-естетичного розвитку особистості. Вирішенню цієї проблеми сприяє введення в програми різних рівнів навчання мистецьких творів, які б виховували любов до рідного краю. Саме твори для фортепіано Барвінського, написані з великим естетичним смаком та із знанням виконавської фактури, є високопрофесійним, патріотичним репертуаром, що заслуговує ширшого впровадження в практику майбутніх виконавців.

Джерела та література:

1. Кашкадамова Н. Про інтерпретацію фортепіанних творів В. Барвінського //В.Барвінський і українська музична культура. Статті та матеріали / Редактор-упорядник О.Смоляк. Тернопіль, 1998.
2. Кияновська Л. Творчість В.Барвінського і художні стилі XX століття //В.Барвінський і українська музична культура. Статті та матеріали / Редактор-упорядник О.Смоляк. Тернопіль, 1998.
3. Кияновська Л. Стильова еволюція галицької музичної культури XIX–XX ст. Тернопіль: Астон, 2000.
4. Павлишин С. Василь Барвінський. К.: Музична Україна, 1990.

***

У.С.Вакулович – магістр 2 року навчання,
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Є.В.Вознюк – кандидат політичних наук,
доцент, завідувач
кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки,
заступник керівника Науково-аналітичного
центру безпеки і медіації (м. Луцьк)

КІБЕРПАРТНЕРСТВО УКРАЇНИ

У сучасних умовах цифрові технології стали невід'ємною основою функціонування суспільства – вони пронизують усі сфери життя: від комунікацій і бізнес-процесів до державного управління та забезпечення національної безпеки. Водночас із розвитком цих можливостей стрімко зростає спектр загроз. Кіберзлочинність, шпигунство та інформаційні атаки перетворилися на постійний елемент глобального політичного середовища. Тому проблема кібербезпеки сьогодні має стратегічне значення для кожної держави, що прагне захистити свій суверенітет, інформаційний простір і внутрішню стабільність.

Для України ця тема має особливе значення. За останнє десятиліття наша держава неодноразово ставала мішенню масштабних кібератак, значна частина яких пов'язана з гібридною агресією Російської Федерації. Злочинці атакували урядові установи, банки, енергетичні системи та об'єкти критичної інфраструктури. У цих умовах Україна стала не лише об'єктом атак, а й прикладом для всього світу – як держава, що змогла організувати ефективний захист і розвинути потужне міжнародне співробітництво у сфері кібербезпеки.

Перші масштабні кібератаки проти України виявляли ще у 2014 р. – одночасно з початком російської агресії. Вони показали, що держава не була повністю готовою до нових загроз і потребує комплексної стратегії захисту. Саме тоді Україна почала створювати власну систему кібероборони. У 2017 р. схвалено Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», що визначив ключові державні органи протидії: Національний координаційний центр кібербезпеки (НКЦК), Служба безпеки України (СБУ) й Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації (ДССЗЗІ), що відповідають за моніторинг, запобігання та реагування на кіберінциденти. Проте

практичний досвід показав, що країна не може самостійно протистояти постійній й тотальній кіберагресії.

Загрози в кіберпросторі не мають кордонів і часто організовуються на міждержавному рівні. Саме тому Україна зробила ставку на розвиток міжнародної співпраці у сфері кібербезпеки, що стало одним із пріоритетів її зовнішньої політики. Офіційний Київ активно вибудовує партнерські відносини у сфері кібербезпеки з Організацією Північноатлантичного договору, Європейським Союзом та Сполученими Штатами Америки.

Співпраця з НАТО є однією із найважливіших. Україна стала учасницею Центру передового досвіду з кібероборони НАТО (CCDCOE), що розташований у м. Таллінн (Естонія). У межах цього партнерства українські експерти беруть участь у спільних навчаннях, зокрема в щорічних міжнародних кіберзмаганнях Locked Shields, а також отримують доступ до систем обміну інформацією про загрози. Це допомагає нам підвищувати власну стійкість і водночас інтегруватися до стандартів кіберзахисту НАТО.

Не менш важливим є співробітництво з Європейським Союзом. У межах Угоди про асоціацію між Україною та ЄС передбачено адаптацію українського законодавства до європейських норм у сфері кібербезпеки, захисту персональних даних і цифрового врядування. Україна також співпрацює з Європейським агентством з питань кібербезпеки (ENISA) та бере участь у програмах ЄС, спрямованих на підвищення кіберстійкості. Важливим елементом міжнародного партнерства є допомога США. Американські урядові структури та компанії, такі як Microsoft, Google і Mandiant, надають Україні технологічну та консультативну підтримку, допомагають захищати критичну інфраструктуру, відновлювати цифрові системи та розробляти нові методи кіберзахисту.

Події 2022 р. були переломним моментом не лише для України, а й для всього світу. Повномасштабне вторгнення показало, що кібератаки можуть бути не лише елементом шпигунства, а й справжньою зброєю у війні. Атаки на українські державні портали, банки та енергетичні системи стали частиною ширшої стратегії гібридної агресії. Проте саме завдяки стійкості та злагодженим діям Україна змогла не лише відбити більшість атак, а й перетворитися на активного учасника міжнародного кіберспівтовариства. Українські фахівці сьогодні мають унікальний практичний досвід протидії складним кібератакам, який визнають і використовують партнери в НАТО та ЄС. Представники України беруть участь у міжнародних конференціях, навчаннях і програмах з обміну знаннями, формуючи спільні підходи до захисту кіберпростору.

Обмін інформацією між державними органами, IT-компаніями та громадськими організаціями дає змогу оперативніше виявляти загрози й підвищувати рівень довіри між усіма учасниками кіберпростору. У США ефективно діє ініціатива Cybersecurity and Infrastructure Security Agency (CISA), яка координує обмін даними про кіберінциденти між урядовими структурами, корпораціями та критичними секторами економіки. В Європейському Союзі подібну функцію виконує ENISA, що розробляє стандарти реагування і створює платформи для обміну технічними звітами між країнами-членами та неурядовими організаціями. В Україні співпраця між Держспецзв'язку, CERT-UA, приватними компаніями та громадськими ініціативами, такими як Cyber Unit Technologies чи ГО «Інформаційна безпека», дозволяє швидше реагувати на атаки проти державних ресурсів, медіа чи банківських систем. Завдяки такій взаємодії формується єдина екосистема кіберстійкості, де довіра, швидкість обміну даними й координація зусиль є ключовими чинниками національної та міжнародної безпеки.

Крім того, Україна активно бере участь у міжнародних правових і міжурядових ініціативах. Зокрема, держава є підписантом Будапештської конвенції про кіберзлочинність, що сприяє обміну інформацією та координації дій проти кіберзлочинців. Також Київ співпрацює в межах ОБСЄ та ОЕСР, де обговорюють питання цифрової безпеки, довіри та стабільності в інформаційному просторі.

Попри значні досягнення, Україна продовжує стикатися з низкою викликів у сфері кібербезпеки. Найголовніші серед них – постійна еволюція кіберзагроз, дефіцит

висококваліфікованих спеціалістів та потреба у стабільному фінансуванні проєктів із захисту цифрової інфраструктури. Серйозною проблемою залишається також необхідність гармонізації українського законодавства з європейськими стандартами, зокрема щодо захисту персональних даних і критичної інфраструктури. Паралельно з цим важливо розвивати освітні програми, адже ефективна кібербезпека починається з рівня обізнаності кожного користувача.

Висновки. Сучасний досвід України доводить, що ефективна кібербезпека це не просто технічне питання, а складова національної безпеки й міжнародної стабільності. Завдяки активній співпраці з НАТО, ЄС, США та іншими партнерами держава змогла побудувати ефективну модель колективного захисту в кіберпросторі. Це співробітництво показало, що жодна держава не здатна самостійно протистояти кіберзагрозам. Потрібні довіра, координація дій і спільна відповідальність. Україна, пройшовши через безпрецедентні виклики, сьогодні робить внесок у формування нової системи глобальної цифрової безпеки.

Джерела та література:

1. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 5 жовтня 2017 р. №2163-VIII. *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19 (дата звернення: 17.10.2025).

2. European Union Agency for Cybersecurity (ENISA). EU Cybersecurity Strategy for the Digital Decade. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2020. 42 p. URL: https://www.enisa.europa.eu (дата звернення: 17.10.2025).

3. Kyiv School of Economics. Cyber Resilience in Ukraine: Lessons from the Hybrid War. Kyiv: KSE Policy Institute, 2023. 52 p. URL: https://kse.ua/research (дата звернення: 17.10.2025).

4. Microsoft Digital Defense Report 2023. Redmond: Microsoft Corporation, 2023. 120 p. URL: https://www.microsoft.com/security/blog (date of access: 17.10.2025).

5. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. Ukraine's International Cyber Cooperation: Priorities and Challenges. Kyiv: MFA of Ukraine, 2023. URL: https://mfa.gov.ua (дата звернення: 17.10.2025).

6. National Security and Defense Council of Ukraine. National Cybersecurity Strategy of Ukraine. Kyiv: NSDC, 2021. 34 p. URL: https://www.rnbo.gov.ua (дата звернення: 17.10.2025).

7. North Atlantic Treaty Organization. NATO's Role in Cyber Defense. Brussels: NATO Public Diplomacy Division, 2023. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm (date of access: 17.10.2025).

8. OECD. Global Forum on Digital Security for Prosperity. Paris: OECD Publishing, 2023. URL: https://www.oecd.org/digital-security (дата звернення: 17.10.2025).

9. Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE). Confidence-Building Measures in the Field of Cybersecurity. Vienna: OSCE Secretariat, 2022. 28 p. URL: https://www.osce.org дата звернення: 17.10.2025).

10. United States Department of State. U.S. – Ukraine Cybersecurity Cooperation Initiatives 2022–2024. Washington, D.C., 2024. URL: https://www.state.gov (дата звернення: 17.10.2025).

***

О.Є.Бірюкова – магістр 2 курсу
ОПП «Міжнародна інформація
та суспільні комунікації»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РОЗВИТОК ДЕРЖАВНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПОСЛУГ: ДОСВІД ДАНІЇ

Науковий керівник:
О.І.Миронова – старший викладач
кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Цифровізація стала ключовим напрямом розвитку сучасних систем публічного управління. Державні електронні послуги забезпечують швидку та зручну взаємодію громадян із владою, сприяючи прозорості й відкритості державних процесів. Серед країн, які досягли найвищих результатів у цій сфері, особливе місце посідає Данія, що вибудувала цілісну модель цифрової держави.

Мета дослідження - з'ясувати особливості розвитку державних електронних послуг у Данії та визначити можливості використання цього досвіду для вдосконалення цифрової системи публічного управління в Україні.

Із 2018 р. Данія посідає перше місце у світовому рейтингу електронного урядування за даними звіту ООН «UN E-Government Survey» [6]. Країна реалізує послідовну цифрову політику, у якій розвиток онлайн-послуг визначено спільним пріоритетом уряду й приватного сектору. Державні сервіси мають бути зручними, безпечними та етичними, а результати цифровізації спрямовані на підвищення ефективності управління й добробуту громадян [5].

Розрізнені підходи країн ЄС до створення цифрових каталогів державних послуг призвели до несумісності форматів і дублювання даних. У різних державах послуги структуровано за власними моделями, що ускладнює їх об'єднання. Для подолання цих проблем Європейська комісія започаткувала проєкт «Catalogue of Services», у межах якого створено модель CPSV-AP для уніфікації опису публічних послуг і забезпечення їх сумісності в цифровому просторі ЄС [4].

У межах цієї ініціативи, Данія стала однією з перших країн, що створила повноцінний національний каталог електронних послуг. Його основу становить портал Borger.dk [1], що реалізує стандарти CPSV-AP [3] у практичній формі: послуги структуровано за життєвими ситуаціями, описано за єдиними правилами, доступ забезпечено через системи MitID (електронної ідентифікації), NemKonto (фінансову платформу) та Digital Post (офіційну поштову платформу для всіх громадян і підприємств). Портал виступає прикладом повної інтеграції принципів interoperability та digital by default. Таким чином, Данія продемонструвала перехід від технічної моделі європейського каталогу послуг до її реальної імплементації на національному рівні, забезпечивши цілісну, стандартизовану та проактивну систему надання електронних державних послуг.

Портал borger.dk [1] є єдиним цифровим «вікном» для громадян, що забезпечує доступ до понад 1000 державних послуг, згрупованих за подіями життя: «Коли ви переїжджаєте (у межах Данії)», «Коли ви переїжджаєте за кордон», «Коли ви переїжджаєте до Данії», «Коли ви починаєте навчання», «Коли ви стаєте батьками», «Коли ви батьки підлітка», «Якщо ви розходитеся/розлучаєтеся», «Сплануйте свою пенсію» і т. ін.

Національна система електронної ідентифікації MitID дає можливість громадянам і бізнесу входити в державні сервіси 24/7, підписувати документи онлайн і авторизуватися в банківських, медичних і податкових системах.

Digital Post – обов'язковий державний сервіс для цифрової кореспонденції між громадянами й органами влади, який має юридичну силу аналогічно паперовим листам, забезпечує безпечний обмін особистими й конфіденційними даними.

Цифрові державні послуги Данії функціонують у межах єдиної цифрової інфраструктури, що об'єднує центральний реєстр населення, шлюз відкритих даних і вже названі ключові національні платформи. Така система забезпечує узгодженість даних між установами та дає змогу громадянам отримувати більшість послуг онлайн без повторного введення інформації. Використання хмарних технологій і впровадження штучного інтелекту, великих даних та роботизації підвищують швидкість, точність і зручність надання сервісів [5].

Данія належить до країн із найвищим рівнем цифрової активності громадян: 98% осіб віком 15-89 років користуються Інтернетом, а 75 % надають перевагу електронним державним сервісам. Національний портал Borger.dk у 2024 р. відвідали понад 111 млн разів, і 92% користувачів задоволені його роботою. Система MitID охоплює 96,6% дорослого населення та здійснює близько 89 млн авторизацій щомісяця. Через платформу Digital Post у 2024 р. надіслано понад 251 млн офіційних повідомлень, що підтверджує повну інтеграцію цифрових каналів у спілкування громадян із державою. Загалом 87% користувачів державних онлайн-послуг залишилися задоволені їх використанням, тоді як лише 3% оцінили досвід негативно [2].

Успіх цифрової трансформації Данії зумовлений поєднанням технологічних рішень із системною організацією даних, міжвідомчою взаємодією та високою суспільною довірою. Інтеграція ключових платформ охоплює весь процес отримання послуг – від автентифікації до обміну офіційними повідомленнями. Країна поступово перейшла від моделі звернень громадян до проактивного формату, в якому послуги надаються автоматично на основі вже наявних даних.

Для України цінними є кілька ключових елементів данської моделі – єдиний національний портал, інтегровані платформи автентифікації та цифрової комунікації, стандарти опису послуг за життєвими ситуаціями, проактивність, принцип digital by default.

Висновки. Досвід Данії показує, що цифровізація державних послуг – глибока управлінська реформа, орієнтована на зручність і довіру громадян. Вона перетворила взаємодію людини з державою на простий і передбачуваний процес, у якому більшість адміністративних дій здійснюються автоматично. Для України цей підхід може стати основою подальшої модернізації публічних сервісів і формування цифрової держави, де головним пріоритетом є потреби громадянина.

Джерела та література:

1. Agency for Digital Government (n.d.). *Borger.dk – national citizen portal*. URL: https://www.borger.dk/ (дата звернення: 01.11.2025).

2. Agency for Digital Government (n.d.). *Numbers and Statistics*. URL: https://en.digst.dk/numbers-and-statistics/ (дата звернення: 01.11.2025).

3. Data Gov.dk (n.d.). *Modelkataloget (Det fællesoffentlige katalog over begrebs-og datamodeller)*. URL: https://data.gov.dk/catalogue/models/ (дата звернення: 29.10.2025).

4. European Commission. (2024, March 12). *Catalogue of Services. Interoperable Europe.* URL: https://interoperable-europe.ec.europa.eu/collection/catalogue-services (дата звернення: 29.10.2025).

5. The Danish Government (2022, May). National strategy for digitalisation: Together in the digital development. URL: https://en.digst.dk/media/mndfou2j/national-strategy-for-digitalisation-together-in-the-digital-development.pdf (дата звернення: 18.09.2025).

6. UN E-Government Knowledgebase. *Data-Center.* URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center (дата звернення: 25.10.2025).

***

О.Є.Бірюкова – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародна інформація
та суспільні комунікації»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
О.І.Миронова – старший викладач
кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ГЛОБАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ Е-УРЯДУВАННЯ ЗА ІНДЕКСОМ EGDI

У контексті глобальної цифрової трансформації державного сектору особливої актуальності набуває поняття електронного урядування, яке розглядають як ключовий інструмент модернізації системи публічного управління.

З огляду на це, здійснюється аналіз індексу розвитку електронного урядування протягом 2003–2024 рр. з метою виявлення ключових тенденцій і чинників, що визначають глобальний прогрес цифрової трансформації державного управління.

Під поняттям «електронний уряд» варто розуміти інноваційну форму державного управління, що дає можливість широкої взаємодії органів влади, громадських організацій, підприємств бізнесу й громадян у процесі керування суспільством на основі взаємозалежних внутрішніх урядових і зовнішніх суспільних інформаційних структур і ефективно діє в умовах інформаційного суспільства [2, с. 26].

Після ухвалення державами стратегій цифрової трансформації управління виникають численні виклики та можливості, які необхідно враховувати під час реалізації програм е-урядування. Одним із ключових аспектів у цьому процесі визначено бенчмаркінг. Уряди мають регулярно оцінювати прогрес і ефективність (на основі як кількісних, так і якісних показників) своїх інвестицій у сферу електронного урядування, щоб визначити, чи досягаються поставлені цілі та завдання у встановлені терміни [3].

У 2001 р. Департаментом з економічних і соціальних питань ООН (UN DESA) був започаткований проєкт – опитування ООН з питань електронного урядування. Результатом його реалізації є підготовка дворічного Звіту ООН «UN E-Government Survey», що містить оцінку рівня розвитку електронного урядування у 193 країнах-членах ООН та аналітичні висновки щодо глобальних цифрових тенденцій [4]. У 2024 р. було опубліковане 13-те видання Звіту.

У Звіті було запроваджено індекс EGDI (який постійно вдосконалюють) як основний інструмент оцінювання рівня розвитку електронного урядування у країнах світу. Це інтегрований показник, що формується на основі сукупності допоміжних індексів (індексу онлайн-послуг (OSI), індексу телекомунікаційної інфраструктури (TII) та індексу людського капіталу (HCI)) і застосовують для оцінювання рівня готовності та спроможності національних урядів використовувати інформаційно-комунікаційні технології з метою надання населенню, бізнесу та державним інституціям ефективних інформаційних послуг. Цей індекс є важливим орієнтиром для державних службовців, політиків, дослідників, а також представників громадянського суспільства й приватного сектору, адже дає змогу глибше зрозуміти порівняльне становище країни у сфері розвитку та впровадження електронного урядування [1].

Динаміку змін середнього значення індексу EGDI у світі відображено в таблиці 1.

Таблиця 1

Загальна динаміка EGDI у світі

Рік	Середнє значення EGDI у світі	Країна з найвищим EGDI	Значення EGDI	Країна з найнижчим (ненульовим) EGDI	Значення EGDI	Кількість країн з нульовим EGDI
2003	0.3607	США	0.9271	Палау	0.0087	21
2004	0.3806	США	0.9132	Науру	0.0351	15
2005	0.3958	США	0.9062	Науру	0.0357	14
2008	0.4256	Швеція	0.9157	Чад	0.1047	11
2010	0.4178	Республіка Корея	0.8785	Нігер	0.1098	10
2012	0.4882	Республіка Корея	0.9283	Сомалі	0.0640	3
2014	0.4712	Республіка Корея	0.9462	Сомалі	0.0139	-
2016	0.4922	Велика Британія	0.9193	Сомалі	0.0270	-
2018	0.5491	Данія	0.9150	Сомалі	0.0566	-
2020	0.5988	Данія	0.9758	**Південний Судан**	0.0875	-
2022	0.6102	Данія	0.9717	**Південний Судан**	0.0852	-
2024	0.6382	Данія	0.9847	**ЦАР**	0.0947	-

**Складено авторами за:* [4].

Дані свідчать про стале підвищення середнього значення індексу EGDI у світі – з 0,36 у 2003 р. до 0,64 у 2024 р., що означає зростання майже на 77% від початкового рівня та відображає поступову цифрову трансформацію державного управління. Якщо у 2003–2005 рр. лідером залишалися США, то з 2010-х рр. перші позиції послідовно займають Республіка Корея та Данія, остання з яких утримує найвищі показники з 2018 р. Водночас серед країн із найнижчими значеннями переважають держави Африки, однак навіть там помітне зростання базових цифрових можливостей: з 0,0087 у 2003 р. до 0,0947 у 2024 р., що більш ніж у десять разів перевищує стартовий рівень і свідчить про поступове подолання цифрової ізоляції. Зникнення країн із нульовим EGDI (з 21 у 2003 р. до 0 після 2014 р.) підтверджує глобальне поширення електронного урядування та скорочення цифрового розриву між державами.

На основі табл. 1 побудуємо графік росту середнього EGDI у світі.

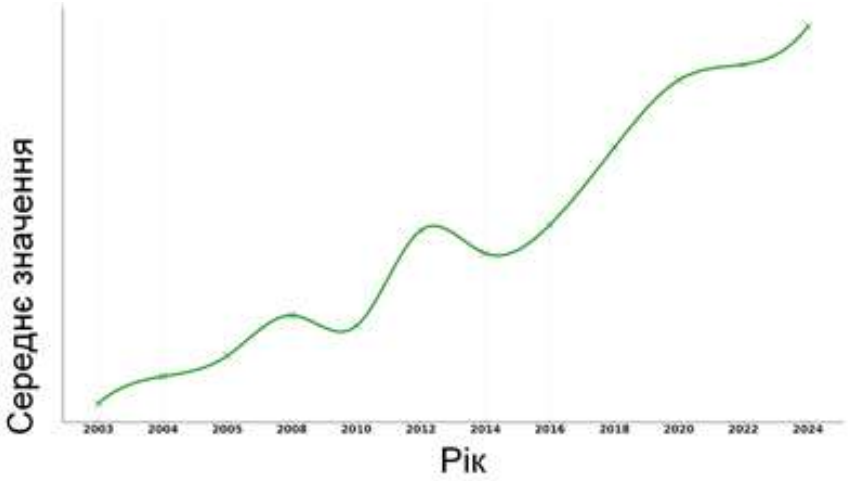

Рис. 1. *Динаміка зростання середнього значення EGDI за 2003–2024 рр*.

На рисунку простежуємо загальне зростання середнього значення EGDI у світі впродовж 2003–2024 рр., що відображає поступову цифрову трансформацію державного управління на глобальному рівні. Після незначних коливань у 2010 р. та 2014 р., пов'язаних із переглядом методології оцінювання та впливом економічних криз, спостерігається стабільне зростання показника. Починаючи з 2016 р., розвиток електронного урядування набуває сталого характеру, що свідчить про перехід від етапу формування цифрових інфраструктур до вдосконалення сервісів і підвищення їх доступності.

Для глибшого розуміння чинників, що визначають рівень розвитку електронного урядування, доцільно порівняти структуру складових індексу EGDI у країнах-лідерах і країнах-аутсайдерах, що дозволяє простежити, які компоненти – технологічні, сервісні чи людські – найбільше впливають на кінцеві результати (табл. 2).

Таблиця 2

Структура складових індексу EGDI у країнах-лідерах і країнах-аутсайдерах (2024 р.)

Рівень EGDI	Країна	Ранг за EGDI	OSI	TII	HCI	Провідна складова
Дуже високий	Данія	1	**0.9992**	0.9966	0.9584	OSI
	Естонія	2	0.**9954**	0.9731	0.9497	OSI
	Сінгапур	3	0.9831	0.**9881**	0.9362	TII
	Республіка Корея	4	**1.0000**	0.9917	0.9120	OSI
	Ісландія	5	0.9076	**0.9983**	0.9953	TII
Низький	Чад	189	**0.2674**	0.1195	0.1488	OSI
	Еритрея	190	0.0000	0.1405	**0.3324**	HCI
	Сомалі	191	**0.2971**	0.1432	0.0000	OSI
	Пд. Судан	192	0.1504	0.0547	**0.1521**	HCI
	ЦАР	193	0.1128	0.0000	**0.1713**	HCI

**Складено авторами за:* [4].

Порівняння складових EGDI демонструє значний контраст між групами.

У країнах-лідерах спостерігається збалансованість компонентів (усі понад 0.90), що свідчить про комплексний розвиток цифрової інфраструктури, людського капіталу й онлайн-сервісів. Провідною складовою є індекс онлайн-послуг (OSI), що досягає максимальних значень у Данії та Кореї.

У країнах-аутсайдерах навпаки – найвищі значення має людський капітал (HCI), тоді як інфраструктура і рівень онлайн-послуг залишаються мінімальними. Отже, ключовим бар'єром для зростання EGDI у країнах із низьким рейтингом виступає обмежений розвиток телекомунікацій і цифрових сервісів.

Висновки. Проведений аналіз динаміки індексу EGDI у 2003–2024 рр. засвідчує стале зростання рівня цифровізації державного управління. Лідерство демонструють країни зі збалансованим розвитком усіх складових індексу. У країнах із низьким EGDI спостерігається дисбаланс між цими компонентами, зокрема відставання інфраструктури та рівня надання послуг. Таким чином, подальше зростання EGDI пов'язане з комплексною цифровою політикою, яка поєднує технологічний розвиток, підвищення цифрових навичок і розширення доступу до якісних електронних сервісів.

Джерела та література:

1. Електронне урядування та електронна демократія: навч. посіб.: у 15 ч. / за заг. ред. А.І.Семенченка, В.М.Дрешпака. К., 2017. Частина 6: Моніторинг, оцінювання та прогнозування розвитку системи електронного урядування / [С.К.Полумієнко]. К.: ФОП Москаленко О.М., 2017. 64 с.

2. Клімушин П.С., Серенок А.О. Електронне урядування в інформаційному суспільстві: моногр. Х.: Вид-во ХарРІ НАДУ «Магістр», 2010. 312 с.

3. InfoDev & Center for Democracy and Technology (2002). The E-Government Handbook for Developing Countries. Washington, DC: World Bank. URL: https://documents1.worldbank.org/curated/en/317081468164642250/pdf/320450egovhandbook01public12002111114.pdf (дата звернення: 01.10.2025).

4. UN E-Government Knowledgebase. Data-Center. URL: https://publicadministration.un.org/egovkb/en-us/Data-Center (дата звернення: 25.10.2025).

***

А.А.Акопов – аспірант кафедри міжнародної інформації Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

МІЖНАРОДНО-ПОЛІТИЧНЕ ПРОТИСТОЯННЯ США ТА КИТАЮ У СФЕРІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Науковий керівник:
Н.О.Піпченко – доктор політичних наук, професор кафедри міжнародної інформації Інституту міжнародних відносин КНУ імені Тараса Шевченка

Штучний інтелект став стратегічним інструментом у зовнішній політиці провідних держав світу, зокрема США та Китаю. Обидві країни визнають його потенціал у гарантуванні національної безпеки, економічного зростання та глобального впливу. Однак їхні підходи до використання ШІ у зовнішній політиці суттєво відрізняються за стратегією, етикою та міжнародною співпрацею [2, с. 421].

У січні 2025 р. президент США Д.Трамп підписав указ №14179 «Видалення бар'єрів для американського лідерства в галузі штучного інтелекту», що скасував попередні директиви, зокрема указ №14110 Дж.Байдена від жовтня 2023 р. Новий указ акцентує увагу на розвитку ШІ без ідеологічних упереджень або соціальних програм, спрямованих на зміцнення лідерства США в галузі ШІ, зокрема через економічну конкурентоспроможність та національну безпеку [5].

Китай розглядає ШІ як стратегічну технологію для досягнення глобального лідерства. У 2017 р. було прийнято План розвитку нової генерації ШІ. Він передбачає досягнення світового лідерства в галузі ШІ до 2030 р. Китай також активно працює над зменшенням залежності від імпортних технологій та розвитку власних інновацій [6].

Етичні та регуляторні аспекти. У США велику увагу приділяють етичним стандартам у розвитку ШІ. Відповідно до Національної стратегії з ШІ, країна прагне забезпечити прозорість, підзвітність та не дискримінаційність ШІ-систем. Крім того, США активно працюють над розробкою міжнародних норм і стандартів у галузі ШІ через такі міжнародні майданчики, як G7 та G20.

Китай також акцентує увагу на етичних аспектах ШІ, зокрема через ініціативу «Глобальне управління ШІ», що передбачає гарантування безпеки, справедливості та розвитку ШІ на благо людства. При цьому, на відміну від США, Китай опублікував план дій на 2024–2025 рр., спрямований на вдосконалення цієї системи. Згідно з документом, уряд КНР планує прискорити розробку законодавства, пов'язаного з системою соціального кредиту, інтегрувати місцеві платформи для надання фінансових кредитних

послуг та забезпечити більш безпечний обмін даними, захищаючи особисту та комерційну інформацію [3].

Міжнародна співпраця та конкуренція. США активно залучають союзників до співпраці в галузі ШІ, зокрема через таку ініціативу як «Чистий мережевий альянс» (Clean Network Alliance). США прагнуть зберегти технологічну перевагу над Китаєм через обмеження на експорт критичних технологій, таких як передові чіпи для ШІ.

Китай пропонує міжнародну співпрацю в галузі ШІ через ініціативу «Глобальне управління ШІ», що передбачає створення міжнародних стандартів та норм у галузі ШІ. Китай активно співпрацює з країнами Глобального Півдня, надаючи їм доступ до технологій та інфраструктури ШІ, що покликано посилити його міжнародний вплив.

Конкуренція між США та Китаєм у сфері штучного інтелекту досягла рівня глобальної технологічної гонки [4]. Китай здійснив серйозний прорив, представивши потужну модель штучного інтелекту, здатну забезпечити високу ефективність при значно нижчих витратах. Цей підхід демонструє зміну акцентів у розвитку ШІ: замість виключної залежності від кількості обчислювальних ресурсів важливим стає їх оптимальне використання.

На тлі цього США оголосили про створення великомасштабного державного проєкту, спрямованого на розвиток національної ШІ-інфраструктури. Значні інвестиції та орієнтація на масове створення робочих місць вказують на прагнення зберегти конкурентоспроможність та зміцнити власне лідерство.

Змагання між США та Китаєм у галузі ШІ вже давно вийшло за межі суто технологічного протистояння. Воно має глибоке стратегічне та геополітичне значення, відображаючи боротьбу за вплив у цифрову епоху. Успішний розвиток у цій сфері може визначити нових глобальних лідерів і вплинути на баланс сил у світі.

Штучний інтелект став ключовим інструментом у зовнішній політиці США та Китаю, відображаючи їхні стратегічні підходи, інтереси та ідеологічні відмінності. США зосереджені на розвитку ШІ через приватний сектор, міжнародну співпрацю та експортний контроль технологій, зокрема щодо Китаю, що підсилює геополітичну напругу. Американський уряд підтримує інновації в обороні та цивільному секторі, хоча стикається з опором деяких технологічних компаній щодо використання ШІ у військових цілях [1].

Натомість Китай обирає централізовану модель з активною державною підтримкою та інтеграцією ШІ у військову доктрину, паралельно інвестуючи у власні технології на тлі західних санкцій. Обидві країни прагнуть до технологічного домінування, однак різні моделі управління – ринково-ліберальна в США та авторитарно-державна в Китаї – формують дві конкурентні парадигми розвитку ШІ, що впливають не лише на глобальну безпеку, а й на формування нової архітектури міжнародних відносин.

Джерела та література:

1. Баловсяк Н. (2024). ШІ як поле битви: як США та Китай долучилися до головних технологічних перегонів. URL: https://tyzhden.ua/shi-iak-pole-bytvy-iak-ssha-ta-kytaj-doluchylysia-do-holovnykh-tekhnolohichnykh-perehoniv/.

2. Кравчук О. (2024). Порівняльний аналіз використання ШІ в публічному управлінні в США та Китаї. URL: https://journals.kntu.kherson.ua/index.php/visnyk_kntu/article/view/825/792.

3. Breitbart (2025). China Updates Totalitarian Social Credit System to Grade Local Governments. URL: https://www.breitbart.com/national-security/2025/04/02/china-updates-totalitarian-social-credit-system-to-grade-local-governments/.

4. Media Sapiens (2025). Гра розумів: як США та Китай змагаються за першість у розвитку штучного інтелекту. URL: https://ms.detector.media/trendi/post/37476/2025-02-09-gra-rozumiv-yak-ssha-ta-kytay-zmagayutsya-za-pershist-u-rozvytku-shtuchnogo-intelektu/.

5. The White House (2025). Removing barriers to American leadership in Artificial Intelligence. URL: https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/removing-barriers-to-american-leadership-in-artificial-intelligence/.

6. 中国政府网 (2017)。新一代人工智能发展规划 (Сайт уряду КНР. План розвитку штучного інтелекту нового покоління). URL: https://www.gov.cn/zhengce/content/2017-07/20/content_5211996.htm.

***

М.В.Романчук – магістр 1 року навчання ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н.І.Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, директор «Регіональної школи молодого політика і дипломата» та Інформаційного центру ЄС Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ НА ЗМІНУ ГЛОБАЛЬНОЇ ВІЙСЬКОВО-БЕЗПЕКОВОЇ СИСТЕМИ

Світовий порядок та архітектура глобальної безпеки переживають період глибокої трансформації, центральним рушієм якої є стрімкий розвиток та інтеграція штучного інтелекту (ШІ) у військову сферу. ШІ вже не розглядають як футуристичну концепцію, а як реальний інструмент, що змінює правила ведення війни та є ядром стратегічного суперництва між державами [7]. Ця технологія започатковує повноцінну революцію у військовій справі (RMA), яка, на відміну від попередніх, відбувається з безпрецедентною швидкістю [5, 3]. Особливістю ШІ є його «подвійне призначення»: технології розробляють переважно в цивільному комерційному секторі, що робить їх широкодоступними та ускладнює державний контроль за їх поширенням [7, 2]. Таким чином, ШІ діє як потужний дестабілізуючий фактор, що змінює глобальний військово-безпековий баланс, підриваючи традиційні доктрини стримування, стимулюючи нову гонку озброєнь та руйнуючи наявні механізми міжнародного управління.

Основою цієї трансформації є перехід до нової «оцифрованої та ефективної» моделі ведення війни [1]. Штучний інтелект дозволяє обробляти величезні масиви розвідувальних даних, отриманих з безлічі сенсорів, у режимі реального часу. Це дає змогу ідентифікувати цілі та керувати складними системами озброєнь зі швидкістю, що виходить за межі людських когнітивних можливостей [5]. У результаті, перевага на полі бою дедалі більше залежить не від кількості танків чи кораблів, а від швидкості та якості обробки даних та циклу «спостереження – орієнтація – рішення – дія» (OODA loop) [1]. Держави, що першими зможуть повноцінно інтегрувати ШІ у свої системи командування та управління (C2), отримають вирішальну асиметричну перевагу. Це формує нову ієрархію військової потужності, засновану на «алгоритмічній перевазі», що, в свою чергу, змінює регіональні та глобальний баланси сил [7].

Найбільше і водночас найнебезпечніше ШІ впливає на основи стратегічної стабільності, зокрема на доктрину ядерного стримування. Десятиліттями відносний мир між наддержавами базувався на крихкій рівновазі «взаємного гарантованого знищення»

(MAD). Ця доктрина працювала завдяки тому, що кожна сторона була впевнена у своїй здатності завдати нищівного удару у відповідь, навіть переживши перший напад [4]. ШІ руйнує цю впевненість. З одного боку, поєднання ШІ з передовими сенсорами та системами аналізу даних створює загрозу для елементів «другого удару». Підводні човни або мобільні ракетні комплекси, що їх раніше вважали невразливими через свою прихованість, тепер можуть бути виявлені [2]. Це створює небезпечну ілюзію «прозорого поля бою» та спокусу завдати раптового першого удару, що міг би «обеззброїти» супротивника [4].

З іншого боку, ШІ кардинально стискає часові рамки для ухвалення рішень у кризовій ситуації. Інтеграція алгоритмів у системи раннього попередження про ракетний напад та в контури управління і контролю (C2) не залишає людині часу на роздуми та перевірку інформації, особливо в умовах атаки гіперзвуковою зброєю [4, 5]. Це створює безпрецедентний ризик «випадкової ескалації» або «війни через помилку». Несправність сенсора або неправильна інтерпретація даних алгоритмом може запустити ланцюгову реакцію, що призведе до ядерного обміну, якого ніхто не бажав [2]. Щоб уникнути цього, держави опиняються перед вибором: або ризикувати запізненням з відповіддю, або заздалегідь делегувати ШІ повноваження на запуск зброї, що є прямим шляхом до катастрофи [4].

Паралельно з підривом ядерної стабільності, ШІ запускає нову якісну гонку озброєнь, що зосереджена на автономії. Розробка летальних автономних систем озброєнь (LAWS) – зброї, здатної самостійно, без втручання людини, обирати та вражати цілі – є пріоритетом для провідних держав [8]. Поява таких систем, особливо у вигляді «роїв» дешевих автономних дронів, здатних координувати свої дії для подолання складних систем протиповітряної оборони, повністю змінює традиційну військову математику та робить застарілими дорогі оборонні платформи [3]. Яскравим прикладом тактичного застосування цієї концепції є українські розробки, зокрема досвід координації атак «рою дронів» з використанням елементів ШІ, відомий як операція «Павутина». Ця нова гонка озброєнь значно небезпечніша за попередні. По-перше, вона не є прозорою. На відміну від ядерних боєголовок чи ракет у шахтах, які можна порахувати супутниками, перевага у програмному забезпеченні чи алгоритмах невидима. Це посилює підозрілість та «безпекову дилему», оскільки кожна сторона змушена припускати найгірше про можливості супротивника [2]. По-друге, автономна зброя суттєво знижує поріг для початку конфлікту. Спокуса застосувати «розумну» зброю, що не веде до втрат власного особового складу, надзвичайно висока, що робить регіональні конфлікти та «війни за дорученням» набагато імовірнішими [7, 8]. Війна перетворюється на змагання за «ефективність», у якому дані та швидкість їх обробки стають вирішальними [1].

На тлі цих стрімких технологічних зрушень, наявні механізми глобального управління безпекою виявилися абсолютно не готовими до нових викликів. Традиційні режими контролю над озброєннями, розроблені для індустріальної та ядерної епох, не пристосовані до регулювання програмного коду, який легко копіювати та приховувати [8]. Міжнародні переговори, наприклад у рамках Групи урядових експертів ООН (GGE) щодо LAWS, роками не дають жодного результату. Вони зайшли у глухий кут через фундаментальні розбіжності між державами, що не бажають обмежувати свій військовий потенціал [8]. Цей інституційний вакуум не залишається порожнім. Натомість спостерігаємо формування нової «мережевої архітектури» глобальної політики [6]. Замість універсальних правил, що б діяли для всіх, виникають конкуруючі «клуби» та технологічні блоки. Держави-однодумці об'єднуються, щоб розробити власні стандарти «відповідального використання» ШІ [2, 6]. Це призводить до фрагментації міжнародного права, посилює розкол між державами та ще більше ускладнює управління спільними ризиками.

Висновки. Нині штучний інтелект – це фундаментальний чинник, що змінює саму природу глобального військово-безпекового балансу. Він не просто додає нові інструменти до арсеналів провідних держав, а змінює принципи стримування, ведення

війни та міжнародного порядку. ШІ підриває десятиліттями вибудувану стратегічну стабільність, роблячи ядерний світ набагато більш крихким та непередбачуваним. Одночасно він стимулює непрозору та швидкісну гонку автономних озброєнь, знижуючи поріг для початку нових конфліктів. Новий світовий порядок, що формується під впливом цієї технології, буде визначати не лише традиційна військова чи економічна міць, але й «алгоритмічна перевага. Бездіяльність та провал у розробці нових, гнучких механізмів управління та заходів зміцнення довіри можуть призвести до неконтрольованої ескалації та воєн нової епохи, яких ніхто не бажає, але яким важко буде запобігти.

Джерела та література:

1. A Digitized, Efficient Model of War / Carnegie Endowment. 2025. URL: https://carnegieendowment.org/research/2025/06/a-digitized-efficient-model-of-war (дата звернення: 09.11.2025).

2. *AI and International Stability: Risks and Confidence-Building Measures* / Center for a New American Security (CNAS). 2023. URL: https://www.cnas.org/publications/reports/ai-and-international-stability-risks-and-confidence-building-measures (дата звернення: 09.11.2025).

3. An AI Revolution in Military Affairs? How Artificial Intelligence Could Reshape Future Warfare / RAND Corporation. 2025. URL: https://www.rand.org/pubs/working_papers/WRA4004-1.html (дата звернення: 09.11.2025).

4. An Algorithmic Loosening of the Atomic Screw? Artificial Intelligence and Nuclear Deterrence / Modern War Institute. 2025. URL: https://mwi.westpoint.edu/an-algorithmic-loosening-of-the-atomic-screw-artificial-intelligence-and-nuclear-deterrence/ (дата звернення: 09.11.2025).

5. Glonek M.J. The Coming Military AI Revolution // Military Review. 2024. May-June. URL: https://www.armyupress.army.mil/Journals/Military-Review/English-Edition-Archives/May-June-2024/MJ-24-Glonek/ (дата звернення: 13.11.2025).

6. Network architecture for global AI policy / Brookings Institution. 2025. URL: https://www.brookings.edu/articles/network-architecture-for-global-ai-policy/ (дата звернення: 09.11.2025).

7. Strategic competition in the age of AI: Emerging risks and opportunities from military use of artificial intelligence / RAND Corporation. 2024. URL: https://www.rand.org/pubs/research_reports/RRA3295-1.html (дата звернення: 09.11.2025).

8. Towards Multilateral Policy on Autonomous Weapon Systems / SIPRI. 2025. URL: https://www.sipri.org/publications/2025/other-publications/towards-multilateral-policy-autonomous-weapon-systems (дата звернення: 09.11.2025).

***

Д.Ю.Галюк – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ВЕЛИКІ ДАНІ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОЇ КЛІМАТИЧНОЇ СПІВПРАЦІ

Науковий керівник:
О.І.Миронова – старший викладач
кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Сучасна епоха характерна стрімким зростанням цифрової інформації, яку створюють держави, бізнес, наукові установи, медіа, міжнародні організації та окремі користувачі. Потоки даних охоплюють ключові сфери суспільного життя – економіку, політику, довкілля, безпеку, соціальні процеси та міжнародні відносини – і формують нові можливості для аналізу глобальних тенденцій. Розвиток цифрових технологій дав змогу збирати та обробляти ці масиви інформації у реальному часі, що стало основою появи феномену великих даних. Саме їх дедалі частіше використовують для розуміння світових процесів, зокрема у сфері кліматичних змін, де допомагають моделювати ризики, оцінювати наслідки та зміцнювати міжнародну співпрацю.

Мета дослідження – з'ясувати вплив великих даних на формування та розвиток міжнародної співпраці у сфері протидії кліматичним змінам, визначення їх значення як інструменту координації дій держав і міжнародних організацій, а також аналіз можливостей використання великих даних для підвищення ефективності глобальної кліматичної політики.

Великі дані – це інформація настільки великого обсягу, що її неможливо обробити звичайними методами, тому потрібні спеціальні технології. Їхні основні характеристики: обсяг (терабайти, петабайти даних), швидкість (стрімке надходження й обробка інформації в реальному часі), різноманітність (структуровані й неструктуровані дані з різних джерел) та надійність (достовірність і відповідність зібраних даних об'єкту спостереження) [1].

На глобальному рівні великі дані розглядають як один із ключових ресурсів для досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема у сфері протидії кліматичним змінам. За даними ООН, нестача достовірної та своєчасної інформації ускладнює ухвалення ефективних кліматичних рішень, тоді як великі дані дають змогу здійснювати моніторинг прогресу, оцінювати наслідки політик і посилювати міжнародну співпрацю. Вони інтегрують супутникові спостереження, статистику та дані з цифрових пристроїв, формуючи аналітичну основу для глобальної кліматичної політики [5].

Одним із яскравих прикладів практичного використання великих даних у глобальній кліматичній політиці є Служба зміни клімату «Коперник» (Copernicus Climate Change Service, C3S), створена ЄС у 2014 р. Вона об'єднує дані з супутників, наземних станцій і кліматичних моделей, формуючи відкриту платформу для аналізу, прогнозування та моніторингу кліматичних процесів. Завдяки своїй інфраструктурі C3S стала центром міжнародної співпраці у сфері кліматичних даних, забезпечуючи наукові установи, уряди та бізнес достовірною інформацією для розроблення стратегій адаптації та пом'якшення наслідків зміни клімату. Щорічний звіт служби використовують міжнародні організації як орієнтир для формування кліматичної політики, що робить C3S не лише технологічним проєктом, а й інструментом міждержавної координації [2].

Подібну роль у зміцненні міжнародної взаємодії відіграють й інші ініціативи – ООН Big Data for Sustainable Development та портал Світового банку Climate Change Knowledge

Portal (CCKP), що забезпечують відкритий доступ до глобальних кліматичних показників і сприяють узгодженню політик між країнами.

Ініціативу ООН координує мережа UN Global Pulse, спрямована на використання великих даних для досягнення Цілей сталого розвитку, зокрема у сфері клімату. Її завдання – об'єднати ресурси держав, наукових установ і технологічних компаній для спільного аналізу даних із різних джерел – супутників, мобільних мереж, екологічних показників. Такі інструменти дають змогу прогнозувати кліматичні ризики, моделювати наслідки стихійних лих і координувати міжнародні дії на основі достовірних аналітичних даних [5].

Портал CCKP – онлайн-платформа, що забезпечує доступ до всебічних глобальних, регіональних і національних даних про зміну клімату, оцінку вразливості, ризиків та впливів. Через інтерактивні карти, завантажувані масиви й інструменти аналітики користувачі – уряди, науковці, міжнародні організації – можуть оцінювати кліматичні сценарії, вивчати адаптаційні заходи та інтегрувати ці дані у політики розвитку. Таким чином, CCKP є не лише сховищем великих даних про клімат, а механізмом міжнародної координації, що підтримує об'єднання даних і знань задля формування узгоджених кліматичних стратегій [4].

Міжнародні організації активно використовують великі дані для оцінки екологічних ризиків, планування політики сталого розвитку та моніторингу кліматичних змін. Поступово великі дані стають невід'ємним інструментом державного управління та формування публічної політики [1].

У контексті міжнародної кліматичної співпраці такі дані є основою для координації дій держав і міжурядових структур. Як зазначає С.Пенг [3], великі дані та штучний інтелект створюють основу для міжнародної кліматичної співпраці. Обмін даними між державами – ключовий елемент глобальних зусиль у сфері кліматичного врядування. На прикладі проєктів ЄС, Китаю та програм ООН доведено, як інтегровані системи збору та аналізу кліматичних даних (зокрема супутникові й сенсорні мережі) забезпечують спільне прогнозування екстремальних погодних явищ і координацію політики адаптації. Такі технології підсилюють наукову взаємодію, сприяють формуванню спільних стандартів обміну інформацією та підвищують прозорість міжнародних кліматичних угод.

Висновки. Великі дані відіграють дедалі важливішу роль у міжнародній кліматичній співпраці, поєднуючи наукові, технологічні та політичні ресурси різних країн. Вони забезпечують точнішу оцінку ризиків, підвищують ефективність кліматичної політики та сприяють узгодженню дій на глобальному рівні. Використання великих даних є не лише інструментом аналізу кліматичних процесів, а й важливим чинником розвитку міжнародного партнерства та формування спільної відповідальності за майбутнє планети.

Джерела та література:

1. Нікітенко К.С., Жосан Г.В. (2020). Визначення ролі великих даних у прийнятті рішень в економіці та фінансах. *Економічний простір*, (161), 63-66. URL: https://doi.org/10.32782/2224-6282/161-11 (дата звернення: 12.10.2025).

2. Buontempo C., Burgess S.N., Dee D., Pinty B., Thépaut J.-N., Rixen M., Hersbach H., Vamborg F. (2022). The Copernicus Climate Change Service: Climate science in action. *Bulletin of the American Meteorological Society*. URL: https://doi.org/10.1175/BAMS-D-21-0315.1 (дата звернення: 02.11.2025).

3. Peng S. (2025). Technological Cooperation for Sustainable Development: Use of Big Data and AI for Climate Prediction and Modeling. *Sustainability*, 17(2), 657. URL: https://doi.org/10.3390/su17020657 (дата звернення: 11.10.2025).

4. The World Bank Group. (n.d.). *Climate Change Knowledge Portal (CCKP)*. URL: https://climateknowledgeportal.worldbank.org/ (дата звернення: 05.10.2025).

5. United Nations. (n.d.). *Big Data for Sustainable Development.* URL: https://www.un.org/en/global-issues/big-data-for-sustainable-development (дата звернення: 29.10.2025).

***

Д.Ю.Галюк – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
О.І.Миронова – старший викладач
кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ЕТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ ДАНИМИ ЯК НОВА МОДЕЛЬ МІЖНАРОДНОЇ ВЗАЄМОДІЇ

У сучасному світі дані перетворилися на стратегічний ресурс, що впливає на політичні, економічні та соціальні процеси. Масове використання цифрової інформації сприяє ефективнішому аналізу, але водночас породжує загрози – від втрати приватності до маніпулювання суспільною свідомістю. Це зумовлює потребу в новій етичній культурі, здатній поєднати технологічний розвиток із моральною відповідальністю та гарантувати дотримання прав людини в цифрову епоху.

Мета дослідження – з'ясування сутності та основних механізмів етичного управління даними як нової моделі міжнародної взаємодії, що інтегрує технологічні, правові й моральні інструменти для забезпечення відповідального використання інформації у глобальному цифровому середовищі.

Розуміння питань етики, конфіденційності та управління даними є критично важливе у добу нестримного зростання обсягів цифрової інформації. Належне управління даними має інтегрувати три взаємопов'язані складові – управління даними, конфіденційність та етику – як основу відповідального використання аналітики у суспільстві та державному управлінні [5]. Отже, етичне управління даними постає як нова модель міжнародної взаємодії, покликана забезпечити баланс між технологічним прогресом і захистом людської гідності.

Етику даних можна визначити як систему моральних орієнтирів, що регулюють процеси збирання, використання та захисту персональної інформації. Її головна мета – забезпечення справедливого, недискримінаційного й відповідального ставлення до даних. Вона охоплює раціональне використання інформаційних ресурсів і розроблення стійких рішень, здатних приносити користь людині та суспільству. Основою етики даних є загальнолюдські моральні цінності та норми, а дотримання цих принципів сприяє зростанню довіри до організацій і результатів їхньої діяльності [1].

На думку авторів [5], етичне управління даними має не лише внутрішньоорганізаційний, а й соціальний вимір відповідальності: зловживання або недбалість у роботі з даними призводять до втрати довіри, порушення автономії особи та навіть до підриву демократичних процесів. Як зазначено у звіті [2], використання великих даних створює ризики прихованого контролю та маніпуляції поведінкою людини, коли алгоритми формують інформаційне середовище, у якому вона ухвалює рішення. У такому контексті поняття «інформована згода» втрачає первісний зміст, адже користувач не може повною мірою усвідомити обсяг і наслідки обробки своїх даних. Тому дослідники підкреслюють необхідність етичних механізмів, що гарантують прозорість, справедливість і недопущення дискримінації при автоматизованому аналізі інформації.

Одним із ключових соціальних викликів сучасної цифрової епохи є розрив у доступі до великих даних, що відображає нерівність у доступі до інформації, технологій та аналітичних можливостей. Згідно з висновками [2], цей розрив посилює явище асиметрії прозорості між тими, хто генерує дані, і тими, хто їх контролює. Як наслідок, технологічно розвинені держави отримують структурну перевагу у формуванні політики даних, тоді як

менш розвинені країни залишаються лише їх постачальниками.

Формується й нерівність між компаніями, громадянами. Створюються нові етичні ризики, пов'язані з непрозорістю алгоритмів, комерціалізацією приватної інформації та розмиттям меж між публічним і особистим простором. Корпорації, володіючи аналітичними інструментами, формують поведінкові моделі та впливають на автономію вибору користувачів [2; 5].

Серед найгостріших етичних ризиків у сфері великих даних дослідники [2; 5] відзначають упередженість алгоритмів, непрозорість рішень штучного інтелекту, концентрацію даних у приватних корпорацій та втрату користувачем реального контролю над інформацією. Найвідоміший приклад таких зловживань – випадок Cambridge Analytica, коли особисті дані мільйонів користувачів соціальних мереж були зібрані без їхньої свідомої згоди та використані для політичного таргетування виборців. Цей інцидент продемонстрував, наскільки масові цифрові платформи впливають на суспільні процеси, загрожують справедливості у цифровій сфері, послаблюють довіру як основу міжнародної взаємодії у сфері обміну даними, якщо етичні принципи залишають поза увагою.

Для подолання таких викликів необхідне поєднання технологічних інновацій із моральними та правовими обмеженнями, що забезпечують збереження приватності, рівності й справедливості у цифровому середовищі. Саме ці принципи є підґрунтям розвитку концепцій алгоритмічної підзвітності та міжнародних ініціатив етичного управління даними [3; 5; 6].

Одним із найуспішніших прикладів було запровадження (з 2018 р.) Загального регламенту Європейського Союзу про захист даних (GDPR), що поєднує етичні принципи відповідального використання даних із юридично зобов'язуючими нормами. Він визначає основні принципи обробки даних – законність, справедливість, прозорість, обмеження цілей, мінімізацію та підзвітність – і гарантує громадянам права на доступ, виправлення, видалення й контроль над власною інформацією. Регламент передбачає обов'язкове отримання інформованої згоди, а також реалізацію принципів privacy by design і privacy by default, що роблять етичність невід'ємним елементом технологічного проєктування. Завдяки цьому GDPR сформував нову культуру довіри, у якій захист приватності розглядають як фундамент міжнародної взаємодії у цифрову добу [3].

Сучасна практика етичного управління даними зосереджена на створенні механізмів, що забезпечують системність і підзвітність у роботі з інформацією. У дослідженнях [5] зазначено, що провідні держави та організації впроваджують data ethics frameworks із чітким розподілом ролей між розробниками, аналітиками й керівництвом, використовуючи регулярні аудити даних, процедури оцінки етичних ризиків та обов'язкові звіти про управління даними. За висновками [4], такі підходи сприяють інституціоналізації етики – коли вона стає не декларацією, а невід'ємною частиною процесів прийняття рішень і регулювання цифрових технологій у міжнародній практиці [4; 5].

У відповідь на етичні виклики цифрової епохи держави-члени ООН у 2024 р. ухвалили Global Digital Compact – глобальну цифрову угоду, спрямовану на формування безпечного, справедливого та інклюзивного цифрового середовища. Документ визначає етику як основоположний принцип цифрового розвитку та підкреслює необхідність забезпечення рівного доступу до технологій, недопущення зловживань даними й посилення відповідальності суб'єктів, що їх обробляють. Особливу увагу приділено створенню глобальних правил довіри, заснованих на прозорості, підзвітності, повазі до приватності та прав людини. Окремо наголошено на підтримці країн, що розвиваються, у формуванні етичних систем управління даними та розвитку спроможності щодо їх безпечного використання. Таким чином, угода закладає основи нової етики цифрового врядування, у якій технологічний прогрес має служити людині, а не навпаки [6].

Розвиток етичного управління даними охоплює як міжнародний, так і національний рівні. Поряд із глобальними домовленостями дедалі більше країн формують власні стратегії, що адаптують етичні принципи до конкретних соціально-економічних умов.

Дослідження 2025 р. [4] засвідчує, що Велика Британія та Австралія роблять акцент на практичних механізмах оцінювання етичних ризиків, Європейський Союз – на вдосконаленні регуляторних норм, а Сінгапур – інтегрує етику даних у систему цифрових інновацій. Ці приклади свідчать про поступовий перехід від декларацій до реального впровадження етичних стандартів у національну політику, що сприяє формуванню єдиної культури відповідального управління даними.

Висновки. Етичне управління даними є ключовим елементом розвитку цифрового суспільства. Його зміст полягає у поєднанні технологічних можливостей із моральними принципами, що визначають відповідальне ставлення до інформації. Реалізація принципів доброчесності, відкритості, рівності доступу та поваги до приватності сприяє формуванню довіри й підзвітності між усіма учасниками цифрових процесів. Етика даних перетворюється на практичний механізм забезпечення справедливості, безпеки та відповідальності у глобальному інформаційному просторі.

Джерела та література:

1. Кравченко А.А., Кизименко І.О., Красільнікова О.В., Гусєва Н.Ю. Етика в цифровому суспільстві: виклики та перспективи. *Культурологічний альманах*. 2025. Вип. 1 (13). С. 215–226. DOI 10.31392/cult.alm.2025.1.24.

2. Ethical, Legal and Social Issues of Big Data: A Comprehensive Overview – Zurich : Swiss National Science Foundation (NRP 75), 2022. 73 p.

3. European Commission. (2024). *Data protection under GDPR.* URL: https://europa.eu/youreurope/business/dealing-with-customers/data-protection/data-protection-gdpr/index_en.htm (дата звернення: 01.11.2025).

4. Qiu Y., Hu L. (2025). Progress and recommendations in data ethics governance: a transnational analysis based on data ethics frameworks. URL: https://doi.org/10.1057/s41599-025-05664-4 (дата звернення: 02.11.2025).

5. Schubert K. D., Barrett D. (2024). Data governance, privacy, and ethics. Human privacy in virtual and physical worlds / за ред. M.C.Lacity, L.Coon. Cham: Springer, 2024. P. 87–110.

6. United Nations. (2024). *Global Digital Compact.* URL: https://www.un.org/digital-emerging-technologies/global-digital-compact (дата звернення: 30.10.2025).

***

В.В.Завадська – студентка 2 курсу ОП «Міжнародна інформація та суспільні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Є.В.Вознюк – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки,
заступник керівника Науково-аналітичного центру безпеки і медіації (м. Луцьк)

ТРАНСФОРМАЦІЯ АНАЛІЗУ ІНФОРМАЦІЇ ЗА ДОПОМОГОЮ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

У XXI ст. міжнародні відносини зазнали глибокої трансформації, зумовленої стрімким розвитком цифрових технологій та інформаційних потоків. Зростання ролі Big Data, соціальних мереж, відкритих джерел інформації (OSINT) та глобальних мережевих

платформ спричинило появу ситуації, коли обсяг інформації значно перевищує можливості її традиційного аналізу. У цих умовах штучний інтелект (ШІ) став ключовим інструментом зовнішньополітичної, безпекової та дипломатичної аналітики, забезпечуючи якісно новий рівень опрацювання даних [3].

ШІ радикально змінює механізми збирання та класифікації міжнародної інформації. Алгоритми машинного навчання дають змогу аналізувати великі масиви даних із тисяч джерел, фільтруючи інформаційний шум та ідентифікуючи релевантні сигнали. Це особливо важливо у контексті виявлення дезінформаційних операцій, раннього попередження конфліктів та оцінки кіберзагроз [9]. Завдяки NLP-технологіям він здійснює автоматизований аналіз політичного дискурсу, тональності міжнародних заяв, дипломатичних документів та глобальних інформаційних трендів [10].

ШІ революційно вплинув на розвиток OSINT. Сучасні інструменти здатні автоматично обробляти супутникові знімки, визначати переміщення військ, аналізувати структуру інформаційних кампаній та відстежувати поширення маніпулятивних наративів у реальному часі. Штучний інтелект використовують великі розвідувальні структури США, НАТО та ЄС для підвищення точності прогнозування та зменшення людського фактору під час аналізу складних ситуаційних карт [8].

ШІ відіграє ключову роль у прогнозуванні міжнародних конфліктів та політичних криз. Моделі машинного навчання дають можливість оцінювати ймовірність ескалації, вплив зовнішніх санкцій, зміни в поведінці сторін та динаміку громадської думки [4]. Це дає можливість урядам та міжнародним організаціям оперативно розробляти сценарії реагування та готувати аналітичні рекомендації. Наприклад, Європейська служба зовнішніх справ використовує системи комп’ютерної аналітики для раннього виявлення гібридних загроз та інформаційних атак на держави-члени ЄС [6].

У сфері стратегічних комунікацій ШІ також є незамінним інструментом. Алгоритми автоматично виявляють фейкові мережі, аналізують взаємозв’язки між акаунтами, моделюють вплив наративів та визначають групи ризику в інформаційних кампаніях [1]. Це дає змогу урядам і міжнародним організаціям формувати більш ефективні контрнаративи та підвищувати інформаційну стійкість у суспільстві.

Значні зміни відбуваються у дипломатії. Цифрова дипломатія використовує ШІ для моніторингу позицій держав, аналізу переговорних процесів, оцінки міжнародної реакції на політичні рішення та оптимізації комунікаційних стратегій [2]. Генеративні моделі вже застосовують для створення драфтів дипломатичних документів, протоколів, аналітичних записок та інформаційних довідок, що суттєво зменшує робоче навантаження на дипломатичний апарат.

Водночас активне застосування ШІ породжує етичні та безпекові ризики. Проблемою є алгоритмічна упередженість: системи можуть відтворювати політичні або культурні «перекоси», притаманні даним, на яких вони навчаються [5]. Крім того, виникає ризик «автоматизації ескалації», коли некоректні алгоритми або неправильна інтерпретація прогнозів можуть спровокувати небажані міжнародні інциденти. Неврегульованим залишається питання відповідальності за рішення, ухвалені з використанням ШІ, особливо у військовій сфері [7].

Штучний інтелект поступово інтегрують у процеси міжнародної медіації та врегулювання конфліктів. Аналітичні системи допомагають моделювати поведінку сторін, оцінювати ризики зриву переговорів, аналізувати інформаційний контекст та прогнозувати наслідки укладення угод [11]. У місіях ООН та ОБСЄ вже тестують інструменти автоматизованого аналізу інформаційних потоків для підтримки миротворчих операцій.

Висновки. Штучний інтелект істотно трансформує систему міжнародної аналітики, підвищуючи її об’єктивність, ефективність та швидкість. Водночас його використання вимагає створення міжнародних стандартів, етичних рамок та механізмів контролю, що дозволять мінімізувати ризики та забезпечити прозорість прийняття політичних рішень.

Джерела та література:

1. Artificial Intelligence and Disinformation: State-Aligned Information Operations and the Distortion of the Public Sphere /Radsch C. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/e/b/522166.pdf.

2. Bjola C., Manor I. The rise of hybrid diplomacy: From digital adaptation to digital adoption. *International Affairs*, 2022, 98(2). P. 471–491. DOI: 10.1093/ia/iiac005.

3. Bryson J. The Past Decade and Future of AI's Impact on Society and Policy. 35 p. URL: https://static1.squarespace.com/static/5e13e4b93175437bccfc4545/t/67057b00d95cad198c5575da/1728412417139/the-past-decade-and-future-of-ai-impact-on-society-bbva.pdf.

4. Cederman L.-E., Weidmann N.B. Predicting Armed Conflict: Time to Adjust Our Expectations? DOI: 10.1126/science.aal4483.

5. Crawford K. Atlas of AI Power, Politics, and the Planetary Costs of Artificial Intelligence. *Yale University Press*, 2021. URL: https://www.essra.org.cn/upload/202105/The%20Atlas%20of%20AI%20Power,%20Politics,%20and%20the%20Planetary%20Costs%20of%20Artificial%20Intelligence.pdf.

6. Sixth Progress Report on the implementation of the 2016 Joint Framework on countering hybrid threats and the 2018 Joint Communication on increasing resilience and bolstering capabilities to address hybrid threats. Brussels, 16.9.2022. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/system/files/2023-07/SWD_2022_308_6_EN_document_travail_service_conjoint_part1_v5.pdf.

7. Etzioni A., Etzioni O. Incorporating Ethics into Artificial Intelligence. *Incorporating Ethics into Artificial Intelligence*. 2017. DOI 10.1007/s10892-017-9252-2. URL: https://philarchive.org/archive/ETZIEI.

8. NATO StratCom COE. AI in Information Influence Operations. URL: https://stratcomcoe.org/publications?tid%5B%5D=58.

9. Taddeo M. On The Risks of Trusting Artificial Intelligence: The Case of Cybersecurity. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3730651.

10. Wojciechowska J., Sypniewski M., Śmigielska M., et al. Deep Dive into the Language of International Relations: NLP-based Analysis of UNESCO's Summary Records. https://doi.org/10.48550/arXiv.2307.16573. URL: https://arxiv.org/abs/2307.16573.

11. Zürn M. A Theory of Global Governance: Authority, Legitimacy, and Contestation. Oxford: Oxford University Press, 2018. P. 219-247. URL: https://dokumen.pub/a-theory-of-global-governance-authority-legitimacy-and-contestation-2017956299-9780198819974-9780198819981.html.

***

НАПРЯМ 3.
МІЖНАРОДНА І РЕГІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Л.В.Губицький – доктор історичних наук,
професор кафедри філософії, соціології
та політології факультету міжнародної
торгівлі та права
Державного торговельно-економічного
університету
Г.М.Мельник – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

НОВА СИСТЕМА МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ В БАЛТО-ЧОРНОМОРСЬКОМУ РЕГІОНІ

Формування нової архітектури міжнародної безпеки передбачає створення нових альянсів, одним із найефективніших серед них стає Нордік-Балтік. Перспективність цього об'єднання полягає у тому, що налагоджуються комунікації, створюються інформаційні, економічні, дипломатичні, військово-технічні мережі в напрямку Південь – Північ.

Невдала спроба Московії щодо усунення з геополітичної та транзитної карти гравців Північної та Східної Європи за допомогою будівництва газогонів «Північний потік-1» (укладання угоди 2005 р.) та «Північний потік-2» (укладання угоди 2015 р.) призвела до надання переваги відкритій територіальній експансії [1].

Зростаюча недовіра поміж НАТО та РФ набувала все нових форм конфліктів, апогеєм якої став російський ультиматум 17 грудня 2021 р. Відкрита агресивна війна Московії проти України, розпочата 24 лютого 2022 р. спонукала скандинавські держави Швецію та Фінляндія відмовитися від визнаного міжнародним співтовариством статусу нейтралітету та долучитися до Північноатлантичного альянсу. Яскравим прикладом зламу нейтралітету у цьому регіоні стала окупація Норвегії ще одним агресором – нацистською Німеччиною – у далекому 1940 р.

Нове районування ООН передбачає включення країн Балтії до субрегіону Північної Європи з 2017 р. Литва, Латвія, Естонія у згаданому 1940 р. зазнали агресії від союзника нацистської Німеччини – СРСР. У такий спосіб прослідковується культурна та історична спорідненість балтійських держав з скандинавськими, що стало підставою для долучення балтів до північноєвропейського регіону. Загрозу підсилює московський ексклав – Калінінградська область – результат повоєнного розподілу земель нацистського рейху у Балтійському регіоні після Другої світової війни, залишаючись необхідним важелем впливу, для підтримання контролю та оптимального тиску на Балтиці. У разі розв'язання війни проти НАТО, найймовірніше на думку західних розвідок, першими жертвами Москви стануть держави Балтії (Литва, Латвія, Естонія). Тому для країн Nordic-Baltic 8 складовою регіональної безпеки, збереження територіальної цілісності та кроками для запобігання воєнному протистоянню з Московією є підтримка обороноздатності України. Країни Північної Європи та Балтії у контексті зростаючої агресивності Москви (зокрема через використання гібридних атак європейських країн) нарощують оборонні витрати та збільшують численність власних армій.

Уряди країн Балтійського регіону все активніше підтримують та ініціюють механізми та заходи з технічного забезпечення та підготовки ЗСУ (в межах НАТО, «коаліції охочих» та ін.) [2, с. 241]. Спільними зусиллями восьми країн Nordic-Baltic з лютого 2025 р. реалізується проєкт «Нордично-Балтійська бригада», в рамках якого навчатимуть українських військових [8]. Старт цьому проєкту дала Україна, запропонувавши у вересні

2024 р. підготувати «Північну бригаду». Співпраця з підтримки України в межах операції «Легіон» об'єднуватиме країни Північної Європи та Балтії, про що було підписано меморандум про взаєморозуміння під час зустрічі міністрів оборони НАТО 15 жовтня 2025 р.[5]. Країни Нордік-Балтік з ініціативи Норвегії долучилися до підготовки однієї з бригад ЗСУ, що відбувається з 1 жовтня 2025 р. на польській військовій базі OP-LEGIO [6]. Завдяки ініціативі ЗС Норвегії та ще семи країн Скандинавії і Балтії на базі польської бази сухопутних військ у Дембі-Ліпі створено тренувальний центр Йомсборг (Camp Jomsborg) [3]. Структурою Йомсборгу можуть користуватися як військові НАТО, так і України для здобуття навичок керівництва дронами та іншими важливими вміннями. Цінності норвезькому воєнно-технічному досвіду додає факт освоєння вперше серед країн НАТО технології управління автономною системою рою безпілотників Valkyrie [4]. Такі технології отримали розвиток під впливом розгортання сучасної війни на полях битв російсько-української війни. Дуже важливою для ЗСУ є ініціатива «коаліції охочих», на останньому засіданні якої 24 жовтня 2025 р. досягнуто домовленості про постачання 150 шведських літаків Gripen [7].

Про значення транзитного потенціалу регіону Північної Європи та Балтії засвідчує ексцес із закриттям польсько-білоруського кордону у вересні 2025 р., розв'язання якого потребувало втручання китайського чинника. До відповідного кроку – закриття кордону – вдалася Литва у жовтні 2025 р. після багаторазового порушення її повітряного простору метеозондами з Білорусі.

Висновки. Зважаючи на переформатування зовнішньої та безпекової політики країн Північної Європи з переважно нейтральної на стримувальну з'являється усвідомлення деструктивної ролі Московії та її ексклаву Калінінградської області. Північноєвропейські та балтійські країни посилюють власну співпрацю, обмін досвідом, а також координують діяльність щодо підтримки української економіки, оборонно-промислового комплексу та підготовки військовослужбовців ЗСУ.

Джерела та література:

1. Губицький Л.В., Мельник Г.М. Північний потік - 2: глобалізаційний або / та регіональний проєкт. *Глобалізаційні виклики розвитку національних економік*: тези доповідей ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 19 жовтня 2021 р.) / відп. ред. А.А.Мазаракі. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 27-30.

2. Губицький Л., Мельник Г. Співпраця України та партнерів у сфері оборонно-промислового комплексу (2022–2025 роки). *Фундаментальні та прикладні проблеми суспільства: історія, сьогодення, майбутнє*: тези доп. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 17 квіт. 2025 р.) / відп. ред. А.Кравченко. К.: Держ. торг.-екон. ун-т, 2025. С. 239-243. URL: https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/a5bb35f7-e0ee-4c83-9878-05b55f2391b1/content.

3. Гузь У. Польща підписала угоду з вісьмома країнами Скандинавії й Балтії про розбудову навчального центру для українських військових. 16 жовтня 2025 р. URL: https://rubryka.com/2025/10/16/polshha-pidpysala-ugodu-z-vismoma-krayinamy-skandynaviyi-j-baltiyi-pro-rozbudovu-navchalnogo-tsentru-dlya-ukrayinskyh-vijskovyh/.

4. Норвегія першою в НАТО розгорнула систему рою безпілотників Valkyrie. *360ua.* 28 жовтня 2025 р. URL: https://360ua.news/norvegiya-pershoyu-v-nato-rozgornula-systemu-royu-bezpilotnykiv-valkyrie/?utm_source=rss&utm_medium=rss&utm_campaign=norvegiya-pershoyu-v-nato-rozgornula-systemu-royu-bezpilotnykiv-valkyrie.

5. Степанова Т. Союзники України започаткували ініціативу «Легіон» щодо зміцнення ЗСУ: деталі. 15 жовтня 2025 р. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/soyuzniki-ukrayini-zapochatkuvali-initsiativu-1760543594.html.

6. Ульяненко В. Дев'ять країн НАТО допоможуть Україні підготувати військову бригаду у Польщі. 21 жовтня 2025 р. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/dev-yat-krayin-nato-dopomozhut-ukrayini-pidgotuvati-1761057732.html.

7. Швеція погодила найбільшу домовленість для авіації ЗСУ – Зеленський. *Апостроф.* 24 жовтня 2025 р. URL: https://apostrophe.ua/ua/news/politics/2025-10-24/shvetsiya-pogodyla-naybilshu-domovlenist-dlya-aviatsiyi-zsu--zelenskyy/355096.

8. Шумлянський Д. Розпочалась підготовка «Нордично-Балтійської бригади» ЗСУ. 9 березня 2025. URL: https://militarnyi.com/uk/news/rozpochalas-pidgotovka-nordychno-baltijskoyi-brygady/.

***

Д.В.Кирилюк – магістр 1 року навчання ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н.І.Романюк – кандидат географічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин, директор «Регіональної школи молодого політика і дипломата» та Інформаційного центру ЄС Волинського національного університету імені Лесі Українки

РОЛЬ САНКЦІЙ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МІЖНАРОДНОЇ БЕЗПЕКИ

Міжнародні санкції є одним з ключових інструментів сучасної дипломатії та міжнародного права, спрямованих на підтримку глобального миру та безпеки. Згідно зі Статутом ООН, зокрема статтею 41 глави VII, Рада Безпеки ООН має повноваження застосовувати санкції як заходи, що не передбачають застосування збройної сили, для реагування на загрози миру, порушення миру чи акти агресії. Санкції можуть бути спрямовані проти держав, недержавних суб'єктів чи окремих осіб і включають економічні обмеження, ембарго на торгівлю, заморожування активів, візові заборони та інші форми тиску. Їхня роль полягає не лише в покаранні за порушення норм, а й у запобіганні ескалації конфліктів, стримуванні тероризму, ядерної проліферації та порушень прав людини. За даними ООН, з 1966 р. Рада Безпеки запровадила 31 режим санкцій, з яких 14 діють сьогодні, охоплюючи такі сфери, як мирні переходи влади, боротьба з тероризмом та неядерне роззброєння. Нині під впливом санкцій перебувають Іран, Сомалі, Еритрея, Ірак, Демократична Республіка Конго, Судан, КНДР, Лівія, Гвінея-Бісау, Центральноафриканська Республіка, Ємен, Південний Судан, Малі та Росія [11].

Міжнародні санкції ґрунтуються на принципах колективної безпеки, де держави та організації об'єднують зусилля для захисту спільних інтересів. За визначенням, санкції – це політичні та економічні рішення, спрямовані на захист національних інтересів, міжнародного права та запобігання загрозам миру. Рада Безпеки ООН є основним органом, уповноваженим запроваджувати обов'язкові санкції, які члени ООН зобов'язані виконувати (стаття 25 Статуту ООН) [12].

Санкції поділяють на комплексні (повне ембарго на торгівлю, як у випадку з Родезією 1968 р. чи Іраком 1990 р., спрямоване на економічний тиск для зміни поведінки режиму), цільові або розумні (обмеження проти конкретних осіб, груп чи секторів, наприклад, заморожування активів лідерів чи ембарго на зброю; цей тип став домінуючим з 1990-х рр., щоб мінімізувати гуманітарні наслідки), секторальні (обмеження на певні галузі, як нафта чи фінанси, для стримування фінансування тероризму чи проліферації) та фінансові й дипломатичні (заморожування активів, візові заборони чи відключення від міжнародних платіжних систем, наприклад, SWIFT) [9].

Санкції поділяють на заходи самодопомоги та заходи через міжнародні організації [2]. До заходів самодопомоги належать реторсії, репресалії, розрив дипломатичних відносин, самооборона. До заходів через міжнародні організації належать призупинення прав членства, виключення з організації, ізоляція, колективні збройні дії. Реторсії – це законні дії держави, спрямовані на обмеження інтересів іншої держави у відповідь на її міжнародні правопорушення (наприклад, економічні, політичні чи дипломатичні заходи), з метою відновлення порушеного балансу або примусу до припинення неправомірної поведінки. Репресалії – обмеження прав: ембарго, бойкот, націоналізація, невизнання. Самооборона – збройні заходи проти нападу. Збройні репресалії заборонені. Колективні санкції застосовуються за рішенням організацій, насамперед ООН, після вичерпання інших засобів.

Санкції не є самоціллю, а частиною ширшої стратегії: вони доповнюють переговори, миротворчі операції та правозахист. Наприклад, у резолюціях ООН санкції часто поєднуються з гуманітарними винятками для уникнення кризи. В українському контексті, Закон «Про санкції» (2014 р.) визначає їх як інструмент захисту суверенітету та безпеки, інтегруючи міжнародні стандарти [1].

Ефективність міжнародних санкцій у забезпеченні безпеки є предметом дебатів, але емпіричні дані свідчать про їхній позитивний вплив у 30-40 % випадків, особливо коли вони цільові та комбіновані з дипломатією. За даними Ради з міжнародних відносин, санкції змінюють поведінку акторів у 34% випадків, стримуючи агресію та сприяючи мирним процесам [8]. Переваги включають стримування загроз (санкції проти терористичних груп, наприклад, «Аль-Каїда», обмежують фінансування, сприяючи глобальній антитерористичній коаліції), підтримку миру (у Ліберії 2003 р. та Анголі санкції прискорили роззброєння та перехід до демократії) та нормотворення (вони посилюють дотримання норм, наприклад, як неядерне роззброєння, Резолюція 1540) [1].

Міжнародні санкції часто стикаються із викликами. Вони полягають у непередбачених наслідках: санкції можуть посилювати гуманітарні кризи, як у Судані чи Ємені, де вони ускладнюють доставку допомоги. Обхід санкцій через «сірі» схеми (криптовалюти, посередники) знижує їхню ефективність, як у випадку з КНДР. Крім того, унілатеральні санкції (поза ООН) можуть підривати легітимність, створюючи напругу в Раді Безпеки. Для підвищення ефективності ООН рекомендує посилювати моніторинг, гуманітарні винятки та співпрацю з INTERPOL. В українській доктрині санкції розглядають як елемент національного спротиву, з акцентом на їхню роль у протидії агресії РФ.

Міжнародні санкції є центральним елементом невійськового примусу в сучасній системі глобального управління. Починаючи з 2006 р., Рада Безпеки ООН, Сполучені Штати Америки, Європейський Союз та країни G7 запровадили комплексні рестрикції проти держав, що порушують режими нерозповсюдження ядерної зброї або вдаються до відкритої агресії [5].

Санкції ООН проти Північної Кореї розпочалися 2006 р. після першого ядерного тесту (Резолюція 1718) і розширилися десятьма наступними резолюціями до повного ембарго на нафту, вугілля, зброю та заморожування активів; торгівля скоротилася на 90% з 2017 р., але КНДР обходить обмеження через тіньову торгівлю з Китаєм, Росією та криптовалюту, продовжуючи ядерні й ракетні випробування без дипломатичного прогресу [3].

Санкції проти Ірану стартували 2006 р. (Резолюція 1737) з ембарго на ядерні технології, посилилися до заборони імпорту нафти й відключення від SWIFT, що призвело до JCPOA 2015 р. з обмеженням збагачення урану в обмін на зняття рестрикцій; експорт нафти впав на 50%, однак після виходу США з ядерної угоди 2018 р. Іран відновив програму до 60% збагачення, демонструючи залежність від політичної волі [7].

Санкції проти Росії запроваджено з 2014 р. за анексію Криму, а з 2022 р. – понад 16 тисяч обмежень за вторгнення в Україну, включно з відключенням від SWIFT, ембарго на енергоносії, ціновою стелею 60 дол. США за барель і заморожуванням 300 млрд дол.

США активів; ВВП скоротився на 2-5%, експорт до ЄС – на 40%, але адаптація через Китай, Індію та тіньовий флот послабила довгостроковий тиск [3].

ЄС посилив тиск на Росію у 2025 р., ухваливши 19-й пакет санкцій 23 жовтня, що став найжорсткішим ударом по енергетичному сектору країни-агресорки. Цей пакет включає повну заборону імпорту російського зрідженого природного газу (LNG) з 1 січня 2027 р., розширення обмежень на тіньовий флот, заборону на перестрахування суден і літаків, санкції проти китайських нафтохімічних компаній (Liaoyang Petrochemical та Shandong Yulong Petrochemical) як ключових покупців російської нафти, а також обмеження на криптовалюти, фінансові послуги, торгівлю та інвестиції в спеціальні економічні зони Росії. Додатково запроваджено санкції проти п'яти російських банків, криптобірж та трейдерів з Гонконгу й ОАЕ, а також заходів проти обхідних схем через треті країни, включаючи ОАЕ та Киргизстан. Ці кроки доповнюють попередні 18 пакетів, спрямованих на послаблення воєнної економіки Росії [6].

США у 2025 р. також активізували санкції проти Росії, накладаючи перші обмеження за президентства Д.Трампа (з січня 2025 р.), спрямовані на нафтовий сектор як ключове джерело фінансування війни. Міністерство фінансів США запровадило санкції проти двох найбільших російських нафтових компаній – «Rosneft» і «Lukoil» – «через відсутність серйозної відданості Росії мирному процесу». Ці заходи обмежують доступ до глобальних ринків, посилюють тиск на інфраструктуру експорту нафти та банківський сектор, а також готують вторинні санкції проти трейдерів і покупців російської нафти в третіх країнах, таких як Китай та Індія. Адміністрація Д.Трампа також розглядає використання заморожених російських активів для підтримки України та закликає Європу посилити тиск, включаючи можливе зниження цінової стелі на нафту. Загалом ці санкції доповнюють попередні пакети, спрямовані на деградацію військово-промислового комплексу Росії [4].

Міжнародні санкції відіграють критичну роль у забезпеченні безпеки, слугуючи «мостом між словами та війною», як зазначив генсек ООН К. Аннан [10]. Вони стримують агресорів, захищають правові норми та сприяють мирним процесам, але їхня ефективність залежить від адаптивності, прозорості та гуманітарних коридорів. У майбутньому ключовими напрямами застосування санкцій будуть посилення моніторингу (панелі експертів, AI для виявлення обходів), інтеграція з регіональними організаціями (ЄС, Африканський Союз) та фокус на «розумних» санкціях для уникнення небажаного побічного ефекту. Для України санкції проти РФ – інструмент національної безпеки, що потребує синхронізації з глобальними зусиллями. Загалом, санкції не замінюють дипломатію, але посилюють її, сприяючи стійкому миру.

Висновок. Міжнародні санкції відіграють важливу роль у системі глобальної та національної безпеки, виступаючи ефективним інструментом стримування агресії, примусу до дотримання норм міжнародного права та запобігання ескалації конфліктів. Вони не є універсальним рішенням, але в поєднанні з дипломатією, моніторингом і гуманітарними винятками здатні досягати стратегічних цілей. Приклади КНДР, Ірану та Росії демонструють, що санкції найуспішніші, коли вони цільові, скоординовані на багатосторонній основі та доповнені політичним діалогом. Для України санкції проти Росії є ключовим елементом системи національної безпеки та міжнародної підтримки.

Джерела та література:

1. Закон №1644-VII від 14.08.2014 Про санкції. URL: https://zakononline.ua/documents/show/356462___494571.

2. Міжнародне право. Санкції в міжнародному праві Поняття міжнародно-правових санкцій. URL: https://stud.com.ua/15938/pravo/sanktsiyi_mizhnarodnomu_pravi#291.

3. Пасічний О. ЄС розширює санкції проти Росії, Білорусі, Ірану та Північної Кореї. URL: https://tribun.com.ua/uk/123173-es-rozshirjue-sanktsii-proti-rosii-bilorusi-iranu-ta-pivnichnoi-korei.

4. Andrew Roth. US imposes sanctions on Russian oil over Putin's 'refusal' to end war in Ukraine. URL: https://www.theguardian.com/us-news/2025/oct/22/us-sanctions-russia-oil-vladimir-putin-refusal-ukraine-war.
5. CFR Editors. What to Know About Sanctions on North Korea. URL: https://www.cfr.org/backgrounder/north-korea-sanctions-un-nuclear-weapons.
6. Michelle Linderman, Emily Greenaway, Sophie Sundaram. The European Union's 19th sanctions package against Russia: key developments. URL: https://www.lexology.com/library/detail.aspx?g=5cdb6cb7-1221-4260-a197-636c05a37c34.
7. Office of Foreign Assets Control. Joint Plan of Action (JPOA) Archive and Joint Comprehensive Plan of Action (JCPOA) Archive. URL: https://ofac.treasury. gov/sanctions-programs-and-country-information/iran-sanctions/joint-plan-of-action-jpoa-archive-and-joint-comprehensive-plan-of-action-jcpoa-archive.
8. Peter Egger, Constantinos Syropoulos, Yoto V. Yotov. Analyzing the effects of economic sanctions: Recent theory, data, and quantification. URL: https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/roie.12724.
9. Sanctions Explained: Purpose & Power. URL: https://www.lseg.com/en/risk-intelligence/glossary/sanctions.
10. The Spectator. I know how ineffective sanctions are – but these ones just might work. URL: https://www.spectator.co.uk/article/i-know-how-ineffective-sanctions-are-but-these-ones-just-might-work/.
11. United Nations. Sanctions Committees. URL: https://main.un.org/securitycouncil/en/sanctions/information.
12. Unated Nations. UN sanctions: what they are, how they work, and who uses them. URL: https://news.un.org/en/story/2016/05/528382-un-sanctions-what-they-are-how-they-work-and-who-uses-them.

***

А.Ю.Ковальчук – аспірант відділу
конституційного та муніципального права
Інституту держави і права
імені В.М.Корецького НАН України

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМАТИКИ АРХІТЕКТУРИ БЕЗПЕКИ

Нині питання безпеки та її гарантій набуває особливого значення. Проблеми гарантування безпеки на різних рівнях, у різних сферах стають визначальними для поступу держави, суспільства, кожної особи. Для України проблематика архітектури безпеки значуща через пошук стійкої її моделі, яка б сприяла завершенню війни, подальшій повоєнній відбудові та убезпечення від повторення зовнішньої агресії.

Концептуалізація архітектури безпеки є актуальним завданням у науковому та і практичному вимірах. Розуміння конфігурації архітектури безпеки закладає підґрунтя для розуміння закономірностей функціонування безпекової сфери як політико-інституційного утворення, що ґрунтується на певних цінностях і нормативних засадах, однак піддається одночасному впливу різних чинників. За нашою гіпотезою, сучасна архітектура безпеки на усіх її рівнях та в усіх сферах життєдіяльності має поєднувати інститути, механізми, політики та цінності. Відтак нашою **метою** є концептуалізувати поняття «архітектура безпеки», запропонувати його авторське тлумачення.

Попри часте використання словосполучення «архітектура безпеки» в політологічному, безпекознавчому та політичному дискурсах, це поняття нечасто отримує концептуальне трактування науковців. Одним з небагатьох досліджень, у яких

приділено увагу теоретико-методологічній концептуалізації поняття «архітектура безпеки» є науковий доробок А. Гайд-Прайса [1], а також О.Дітріха та М.Лариша [2].

Архітектура безпеки може вивчатися з позиції кількох методологічних підходів, зокрема – неореалізму, неоліберального інституціоналізму та неоконструктивізму:

- з позиції неореалізму архітектура безпеки відбиває баланс сил між державами. Основою є стримування**,** союзи**,** сфери впливу, військова потужність. Прикладами є система НАТО, ядерне стримування під час «холодної» війни і т. ін.;

- з позиції неоліберального інституціоналізму архітектура безпеки є мережею інститутів, норм і правил, які мають завданням запобігати та розв'язувати наявні безпекові проблеми через різні форми співпраці, вибудовування взаємозалежностей, колективні формати реагування і т. ін. Попри критику через низьку ефективність у питаннях гарантування безпеки сюди відносяться ООН, ОБСЄ та ін. Сюди відносять міжнародні режими, як-от: нерозповсюдження ядерної зброї, міжнародного судноплавства та ін.; нині їх стійкість сильно підривається недемократичними державами-порушниками міжнародного права;

- з позиції неоконструктивізму акцент зроблено на ідеях, ідентичностях і спільному розумінні загроз**.** Архітектура безпеки формується не лише через інституції, а й через чіткі уявлення про «безпеку» та «загрозу». Прикладом є спільна політика безпеки та оборони ЄС, що ґрунтується на спільних цінностях і політичній ідентичності, хоч упродовж останнього десятиліття неодноразово держави-члени ЄС демонстрували фактичні відмінності у цінностях.

Безпека є багаторівневою системою, яка охоплює різні сфери життя суспільства та держави, суб'єктів з різними можливостями впливу. Її підтримання здійснюється на кількох рівнях – від глобального до локального. Кожен з цих рівнів цієї конструкції має свої завдання, суб'єктів, інструменти і т. ін. Образне уподібнення багаторівневості системи безпеки до архітектури певної споруди підводить до виправданості оперування поняттям «архітектура безпеки». Це поняття найчастіше є у центрі уваги, коли чинний міжнародний чи регіональний порядок демонтується, зазнає істотних змін.

Архітектура – це завше щось спроєктоване. Це конструкція, яка не є ні самоорганізована, ні самовідтворювана, а створена за певних умов, що випливають з конкретної безпекової ситуації. Архітектура безпеки є доволі динамічною конструкцією, часто – нестійкою. Її зазвичай колективно формує система áкторів та комплекс обставин. У певні історичні моменти на неї здійснюють сильний вплив, прагнуть змінити. Не завжди архітектура безпеки є збалансованою на практиці; радше в умовах великої кількості різних викликів її стійкість зазнає впливу, що посилює ризики її демонтажу. Архітектура безпеки завжди має практичну спрямованість, як-от захист активів, населення, території, інформаційного простору і т. ін.

Про архітектуру безпеки можна говорити як про певний «організм», від злагодженого функціонування кожного елемента якого й узалежнена уся система безпеки. У сучасному політологічному дискурсі концепт «архітектура безпеки» найчастіше трактується як сукупність áкторів, правових норм, інститутів і т. ін., що спрямоване мінімізувати уразливість системи безпеки, підвищити її стійкість. Архітектура безпеки як комплексне поняття охоплює різні пов'язані з безпекою системи та підсистеми, процеси та стратегії, що використовуються для захисту усіх сфер функціонування міжнародної спільноти, держав, спільнот від широкого комплексу загроз.

Архітектура безпеки, за нашою оцінкою, це сукупність інституційних, нормативно-правових, військово-політичних, економічних і технологічних, інформаційно-комунікаційних та ін. структур, механізмів та відносин, що формують і підтримують систему забезпечення безпеки держав, регіонів або міжнародної системи загалом, визначаючи правила, принципи, баланс сил і механізми реагування на загрози. Уся архітектура опирається на певну ціннісну основу, яка й визначає її конфігурацію, характер. Інакше кажучи, це структурна модель організації безпеки у певному просторі,

яка визначає: хто гарантує безпеку, які інституції забезпечують її підтримку, які норми та інструменти регулюють взаємодію між суб'єктами безпеки.

Інституційний рівень охоплює міжнародні та регіональні організації, договірно-правові режими безпеки, механізми врегулювання конфліктів і т. ін. Нормативно-правовий рівень включає норми та принципи права (міжнародного, національного), правила взаємодії держав і недержавних акторів у сфері безпеки і т. ін. Політичний та військово-стратегічний рівень комплексно включає системи безпекових союзів і партнерств, різноманітні інструменти реагування на кризи і т. ін. Економічний рівень архітектури безпеки пов'язаний з механізмами санкцій як інструментом тиску; запобіганням економічним кризам; координацією політик для уникнення глобальних криз, фінансових спекуляцій, економічних воєн; контролем за стратегічними ресурсами (енергоресурси, критичні метали та мінерали і т. ін.); зменшення залежності від монопольних постачальників (що особливо актуально в енергетичній сфері). Технологічний рівень архітектури безпеки пов'язаний з цифровими технологіями, стрімким розвитком машинного інтелекту. Інформаційно-комунікаційний рівень архітектури безпеки пов'язаний з кібербезпекою, цифровою стійкістю, урегулюванням ШІ та ін. Ціннісне підґрунтя архітектури безпеки об'єднує усіх а́кторів довкола спільної ідентичності, бачення миру та безпеки, безпекових наративів і т. ін.

Зауважимо, що ємність поняття «архітектура безпеки» (широта, багаторівневість, комплексність) ускладнює аналіз цього концепту. Означення нами архітектури безпеки як «ємної» означає, що вона: 1) включає різні типи безпеки (військову, політичну, економічну, інформаційну, енергетичну та ін.); 2) діє на різних рівнях (глобальному, регіональному, національному, локальному); 3) охоплює велику кількість а́кторів (міжнародні організації, держави, НУО, бізнес, ЗМІ та ін.).

Основними елементами архітектури безпеки є:

1) суб'єкти: міжнародні організації, регіональні союзи держав, держави, недержавні суб'єкти, приватний сектор;

2) норми (міжнародного та національного права) і принципи (суверенітету, непорушності кордонів та територіальної цілісності, невтручання у внутрішні справи, колективної безпеки, міжнародної відповідальності за безпеку, сталий розвиток та ін.);

3) інститути та механізми: системи колективної оборони, угоди про контроль над озброєннями, дипломатичні формати, місії спостереження, національна розвідка, кібербезпека та ін.;

4) процедури взаємодії: як координуються дії а́кторів, ухвалюються рішення, розподіляються ресурси й відповідальність. Це стосується різних рівнів – глобального (ООН), регіонального (Європейський Союз, Африканський Союз), національного (системи національної безпеки кожної з держав), секторального (окремо сфери безпеки).

Ми позиціонуємо архітектуру безпеки як систему принципів, інститутів, механізмів і взаємозв'язків, що визначають, як підтримується, зміцнюється безпека на різних рівнях (глобальний, регіональний, державний, локальний), у різних сферах життєдіяльності (демографічна, інформаційна, енергетична, екологічна, економічна, соціальна та ін.), а також цінності, які визначають характер цих процесів. Архітектура безпеки є структурно-інституційною та ціннісною моделлю організації безпеки, що включає сукупність а́кторів (наддержавних, державних і недержавних), норм, угод, інструментів, процесів та цінностей. Завдання архітектури безпеки – виконання превентивних функцій у безпековій сфері і реагування на конкретні загрози.

Висновки. Ціннісний фундамент архітектури безпеки визначально впливає на усі інші її характеристики. Ціннісна основа архітектури безпеки формує рамку для легітимації владних рішень і визначає, які загрози вважають критичними, які інструменти вважають прийнятними для реагування на ці загрози. Саме тому конфігурація безпекової архітектури відбиває не лише систему інституцій, а й панівну систему цінностей, що структурує політичний простір і впливає на моделі взаємодії з питань підтримання безпеки.

Джерела та література:

1. Hyde-Price A. Europe's changing security architecture. *Strategie und Sicherheit.* 2014. №1. P. 103-114. DOI:10.7767/sus-2014-0111.

2. Ditrych O., Laryš M. What can European security architecture look like in the wake of Russia's war on Ukraine? *European Security.* 2024. №34 (1). P. 44-64. DOI: 10.1080/09662839.2024.2347221.

***

Т.Р.Коренчук – студент 4 курсу ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЕВОЛЮЦІЯ РОЛІ ПІВНІЧНОЇ РАДИ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ БЕЗПЕКОВОЇ АРХІТЕКТУРИ ЄВРОПИ

Науковий керівник:
І.О.Балак – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну в 2022 р. стало зсувом для європейської безпеки. Одним із найбільш знакових його наслідків було історичне рішення Фінляндії та Швеції відмовитися від політики військового нейтралітету та приєднатися до НАТО. Цей крок не лише змінив баланс сил на континенті, але й фундаментально трансформував динаміку всередині самої Північної Європи.

Північна рада (Nordic Council), що протягом десятиліть була успішним майданчиком для «м'якої» співпраці у сферах культури, економіки та соціальної політики, опинилася перед новим викликом [1]. Її роль еволюціонувала, адаптуючись до реальності, де всі її ключові члени – Данія, Фінляндія, Ісландія, Норвегія та Швеція – вперше в історії об'єднані у спільний військовий альянс. **Мета роботи** – проаналізувати, які саме зміни відбуваються у політиці Північної ради, зосереджуючись на трьох ключових напрямках: НАТО-центричності, посиленні цивільної стійкості та координації зовнішньої політики.

Найфундаментальніша зміна у безпековій архітектурі Північної Європи – це перехід від «розділеної» до «уніфікованої» Півночі. Протягом десятиліть Північна рада свідомо уникала питань «жорсткої» оборони, оскільки її члени мали різні безпекові статуси. Тепер, коли всі п'ять північних країн є союзниками по НАТО, ця перешкода зникла.

Це призводить до появи НАТО-центричності, реальності, де НАТО стає безальтернативним центром регіональної оборонної політики. Однак сама Північна рада не перетворена на військову організацію – ця роль повністю належить Альянсу та національним збройним силам. Натомість, тепер її завдання – забезпечити синхронізацію цивільної та військової співпраці [1]. Тобто, Рада використовує свої традиційні інструменти – політичний діалог та гармонізацію законодавства – для підтримки нових оборонних реалій. На практиці це включає:

1) посилення військової мобільності: спрощення юридичних та логістичних процедур для швидкого перетину військами НАТО кордонів між Норвегією, Швецією та Фінляндією (так званий «Північний коридор»);

2) законодавча підтримка: гармонізація законодавства для розміщення союзних баз та проведення спільних навчань;

3) спільна оборонна промисловість: використання майданчика Ради для політичної координації спільних оборонних закупівель та розвитку інновацій, що посилює оперативну сумісність у рамках НАТО [2].

Ключову роль у цьому відіграє міжпарламентський діалог у Раді. Він стає платформою для узгодження довгострокових безпекових стратегій та обговорення оборонних бюджетів. Таким чином, Північна рада цементує єдиний безпековий простір та є цивільним та політичним фундаментом для нової військової реальності.

Зі зникненням буферу нейтралітету вся Північна Європа стала безпосереднім східним флангом НАТО, що межує з Росією. Це актуалізувало потребу в посиленні не лише військової, але й цивільної оборони. Тут Північна рада знаходить свою нову ключову нішу, спираючись на свій величезний досвід у сфері соціальної згуртованості та внутрішньої співпраці [1]. Нова роль Ради полягає у координації «тотальної оборони» (Total Defence) – концепції, що її досконало розвинули Швеція та Фінляндія. Вона передбачає готовність усього суспільства до кризи чи війни, а не лише армії. Північна рада стає платформою для обміну найкращими практиками у цій сфері:

- протидія гібридним загрозам: створення спільних механізмів для боротьби з дезінформацією, кібератаками та іноземним втручанням у вибори. Рада сприяє обміну розвідданими та розробці спільних стандартів цифрової гігієни та медіаграмотності;

- стійкість критичної інфраструктури: координація захисту енергетичних мереж, портів, аеропортів та, що особливо важливо, підводних кабелів і трубопроводів у Балтійському та Північному морях;

- громадянська готовність та логістика: гармонізація стандартів цивільної оборони (системи оповіщення, укриття), медичної готовності (запаси ліків, протоколи) та забезпечення населення продовольством у разі кризи [2].

Традиційні сильні сторони Північних країн – високий рівень суспільної довіри, соціальний капітал та цифровізація – тепер розглядають крізь призму безпеки [2]. Роль Північної ради полягає в тому, щоб мобілізувати ці «м'які» активи для посилення загальнонаціональної стійкості до «жорстких» загроз.

Об'єднана військово-політична позиція дає п'яти північним країнам значно більшої ваги на міжнародній арені. Північна рада разом з форматом N5 (зустрічі міністрів закордонних справ) стає інструментом для формування єдиного «Північного голосу», що особливо чітко звучить у трьох ключових напрямках:

1) Єдиний Арктичний порядок денний. Арктика є зоною стратегічних інтересів як НАТО, так і РФ. Після призупинення роботи Арктичної ради через агресію РФ, Північні країни (які складають більшість неросійських членів) використовують Північну раду для координації своєї політики. Вони спільно просувають бачення Арктики як регіону стабільності, заснованого на міжнародному праві, та спільно контролюють безпекові й екологічні виклики.

2) Підтримка України та стримування Росії. Північні країни є одними з найвідданіших союзників України (особливо у перерахунку допомоги на душу населення). Північна рада дає можливість їм координувати не лише військову, але й фінансову, гуманітарну допомогу й довгострокові плани з відбудови. Вони також виступають єдиним фронтом у питаннях санкційної політики та посилення східного флангу НАТО, включаючи країни Балтії.

3) Просування демократичних цінностей: «Північна модель» (демократія, верховенство права, соціальна справедливість) є інструментом «м'якої сили». В умовах глобального протистояння між демократіями та автократіями, Північна рада активно просуває ці цінності, виступаючи єдиним блоком у таких інституціях, як ООН та ЄС [3].

Висновки. Вступ Фінляндії та Швеції до НАТО не зменшив, а, навпаки, посилив і трансформував значення Північної ради. З клубу для «м'якої» регіональної співпраці вона поступово перетворюється на ключовий цивільно-політичний enabler (забезпечувач) нової архітектури безпеки. Рада не дублює НАТО, а доповнює її, беручи на себе життєво важливі функції: гармонізацію цивільного законодавства для військових

потреб, побудову загальносуспільної стійкості до гібридних загроз та формування єдиного «Північного голосу» у стратегічно важливих регіонах. Північна рада є цивільним хребтом, що підтримує новий об'єднаний військовий потенціал Півночі.

Джерела та література:

1. Analysis of 2025 UK strategic defence review. Janes. 2025. 07 July. URL: https://www.janes.com/osint-insights/defence-and-national-security-analysis/2025-uk-strategic-defence-review-analysis?utm_campaign=17474193-industry&utm_source=ppc&utm_medium=adwords&utm_term=european%20union%20defense%20policy&utm_source=adwords&utm_medium=ppc&utm_campaign=ReArm+PPC+Campaign&hsa_cam=22876291635&hsa_grp=187264150761&hsa_mt=b&hsa_src=s&hsa_ad=768675629266&hsa_acc=9156302035&hsa_net=adwords&hsa_kw=european%20union%20defense%20policy&hsa_tgt=kwd-2293701925359&hsa_ver=3&gad_source=5&gad_campaignid=22876291635&gclid=EAIaIQobChMIv8ji9_blkAMVFZRQBh1usTpREAAYASAAEgJuh_D_BwE (date of access: 07.11.2025).

2. Forsberg R., Kähkönen A.-M., Moyer J. C. Finland's Contributions to NATO: Strengthening the Alliance's Nordic and Arctic Fronts. Wilson Center. 2022. 08 Nov. URL: https://www.wilsoncenter.org/article/finlands-contributions-nato-strengthening-alliances-nordic-and-arctic-fronts (date of access: 05.11.2025).

3. Stronger together: A new era for Nordic security and preparedness. Briefing notes for the theme debate at the Nordic Council 2025 Theme Session in Helsinki. 2025. URL: https://www.norden.org/sites/default/files/2025-03/NR%20Temasession_Baggrundsmateriale_EN_Version%201.pdf (date of access: 07.11.2025).

***

С.Б.Абрат – аспірант 4 року навчання ОНП «Міжнародні відносини» Національного університету «Львівська політехніка»

ПІДТРИМКА СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В РАМКАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ФОНДУ МИРУ (2022–2025 РР.)

Російсько-українська повномасштабна війна 2022–2025 рр. спричинила безліч викликів системі європейської безпеки. В ЄС зрозуміли, що підтримка України є стратегічним завдання для європейських держав, оскільки в майбутньому Росія може загрожувати їм. Із початком повномасштабної війни у ЄС усвідомили, що необхідно посилювати власну систему безпеки, а також і держав-партнерів. За майже чотири роки повномасштабної та одинадцять років від початку агресії Росії проти України на Донбасі та анексії Криму, ЄС надав значну кількість фінансової, гуманітарної, військової допомоги українській державі. ЄС позиціонує себе у сучасних міжнародних відносинах як глобальний лідер, зокрема і у сфері забезпечення миру та безпеки у світі. ЄС виступає активним посередником у врегулюванні міжнародних конфліктів, фінансує проєкти з миробудівництва.

Актуальність дослідження полягає у аналізі механізмів ЄС з підтримки миру та безпеки в Україні. ЄС є стратегічним партнером України у боротьбі проти Росії. Фінансова та військова підтримка ЄС екзистенційно важлива для існування української держави. **Мета дослідження** – аналіз ролі Європейського фонду миру у забезпеченні обороноздатності України у 2022–2025 рр.

22 березня 2021 р. Рада ЄС прийняла рішення про створення Європейського фонду миру. Європейський фонд миру – це інструмент, спрямований на посилення здатності ЄС запобігати конфліктам, будувати та підтримувати мир у світі, зміцнювати міжнародну безпеку та стабільність у світі. У сучасному світі існує безліч загроз та викликів системі безпеки, тому з метою швидкого реагування було започатковано Європейський фонд миру, що розширює можливості ЄС щодо гарантування безпеки держав-партнерів та своїх громадян у світі. Цей інструмент посилює ефективність реалізації зовнішньої політики ЄС у сфері миру та безпеки [2].

Ключовими механізмами діяльності Фонду є місії та операції із підтримки миру та безпеки, зокрема надання військового та оборонного обладнання, підтримка інфраструктури, технічна підтримка [2]. Бюджет Європейський фонд миру на 2021–2027 рр. понад 17 млрд євро, що фінансується поза бюджетом ЄС [2]. У період з 2022 по 2024 рр. ЄС надав 6,1 млрд євро для підтримки військових та оборонних потреб України в рамках Європейського фонду миру. Крім того, у березні 2024 р. ЄС вирішив збільшити фінансовий ліміт Європейського фонду миру на 5 млрд євро, створивши спеціальний Фонд допомоги Україні. Таким чином, загальний обсяг фінансової підтримки, виділеної через Європейський фонд миру, становить 11,1 млрд євро [1; 2; 4]. З цього бюджет було профінансовано для України військове обладнання, боєприпаси, ракети, пальне, засоби індивідуального захисту, медичні засоби. У 2022 р. ЄС започаткував Місію військової допомоги на підтримку України (EUMAM Ukraine). Її мета – посилити міцність Збройних сил України, надання гуманітарної допомоги населенню, що постраждало від війни. Ключовими напрямками співпраці Фонду із Україною є фінансування поставок озброєння, місія ЄС підтримки миру в Україні EUMAM Ukraine, надання нелетальної допомоги, підтримка реформ сектору безпеки та оборони, фінансування розвитку інфраструктури для військових цілей, фінансування програм навчання українських військових у ЄС [1; 3].

У своїй діяльності Фонду з підтримки миру в Україні стикається з певними викликами. Зокрема це: відсутність єдності серед держав-членів ЄС щодо підтримки України; бюрократичні механізми щодо виділення фінансування, що затягує час на надання допомоги Україні; відсутність чіткої позиції щодо надання різних видів летальної зброї (далекобійні ракети); залежність ЄС від позиції США [3].

Щодо перспектив розширення співпраці, то варто спростити процедури надання військової допомоги Україні, що значно прискорить терміни постачання зброї. Також доцільно формувати щорічні бюджети із чітким напрямом для підтримки оборони України. Європейський фонд миру міг би бути активніше долучений до процесу реформування українського оборонного сектору. Також є потенціал у розширення місії EUMAM Ukraine, що б дало змогу допомогти більшій кількості громадян, постраждалих від війни.

Висновки. Підтримка сектору безпеки України в рамках Європейського фонду миру у 2022–2025 рр. є одним із найважливіших елементів забезпечення безпеки та існування України. Це прояв трансформації безпекової політики ЄС та становлення його як геополітичного лідера. Європейський фонд миру значно посилив обороноздатність України, надав підтримку постраждалим від війни українцям, посилив реформи оборонного сектору. Водночас ефективність цього механізму залежить від внутрішньої єдності у ЄС, створення більш прозорих процедур фінансування та розроблення довгострокової стратегії співпраці з Україною. У перспективі Європейський фонд миру може стати ключовим елементом формування європейської системи безпеки та важливим інструментом підтримки обороноздатності України та держав Європи.

Джерела та література:

1. Допомога ЄС Україні. *Сайт представництва України при Європейському Союзі.* URL: http://ukraine-eu.mfa.gov.ua/posolstvo/politika-yes-shchodo-ukrayini/dopomoga-yes-ukrayini.
2. European Peace Facility. *Website of European Commission.* URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/european-peace-facility/.
3. Європейський фонд миру на стежці війни. *Сайт Українського кризового медіа-центру*. URL: https://uacrisis.org/uk/european-peace-facility-on-the-warpath.
4. Європейський фонд миру: Рада ЄС збільшила фінансування до 7,97 млрд євро до 2027 року. *Сайт EUNeighboureast*. URL: https://euneighbourseast.eu/uk/news/latest-news/yevropejskyj-fond-myru-rada-yes-zbilshyla-finansuvannya-do-797-mlrd-yevro-do-2027-roku/.

***

М.А.Гуц – магістр 2 року навчання
ОНП «Міжнародні комунікації»
Навчально-наукового інституту
міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Науковий керівник:
О.М.Фролова – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації
ННІ міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У світі, що стрімко і невпинно розвивається у сфері технологій, традиційні бойові дії вже давно перестали бути єдиним способом ведення війни, і відповідно, вони не визначають хід війни у повній мірі. Сучасні ж війни та конфлікти все частіше ведуться в інформаційному просторі, де маніпуляції громадською свідомістю, пропаганда, дезінформація та кібератаки постають новими ключовими чинниками, що становлять загрозу національній безпеці. В умовах повномасштабного вторгнення, коли Україна вимушена не лише постійно протистояти військовим загрозам з боку російської федерації, але й водночас протидіяти безлічі гібридних загроз, дезінформаційним кампаніям та повсякчасним інформаційним атакам, забезпечення національної безпеки стає неможливим без ефективного функціонування інформаційної безпеки, що здатна сповна захистити державу, її суспільство та критичну інфраструктуру від негативних впливів та їхніх наслідків.

Для України, як держави, що чинить опір російській агресії, гарантування інформаційної безпеки стало надзвичайно важливим аспектом забезпечення національної безпеки. У світлі сучасних подій та уваги міжнародної спільноти, в епіцентрі яких опинилась Україна, дослідження інформаційної безпеки як основного елементу національної безпеки зумовлене актуальністю питання захисту національних інтересів України, особливо в умовах збільшення деструктивного впливу на тлі повномасштабного вторгнення. Цей факт підкреслює необхідність формування системного підходу щодо впровадження політики інформаційної безпеки, адже вона є однією з найважливіших функцій будь-якої держави.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі інформаційної безпеки у забезпеченні національної безпеки України, аналізі механізмів та способів її втілення, а також у

наданні практичних рекомендацій уряду щодо подальшої реалізації інформаційної безпеки країни. Для наукового обґрунтування оцінки ефективності системи інформаційної безпеки України доречно застосувати міждисциплінарний підхід, що поєднує використання політичного методу, методу контент-аналізу, а саме проаналізувати офіційні документи, нормативно-правові акти, офіційні веб-сайти державних органів (зокрема СБУ, РНБО та ін.), наукову літературу тощо.

Опрацювання матеріалів показує, що в науковій літературі в контексті національної безпеки інформаційна безпека розглядається лише з двох аспектів: як окремий елемент національної безпеки та як складова усіх інших видів безпеки (військової, економічної тощо) [3, с. 253]. Тобто, можна зробити висновок, що інформаційна безпека впливає на всі сфери життєдіяльності як держави, так і суспільства загалом. Порушення інформаційної безпеки безпосередньо загрожує кожному аспекту безпеки: політичному, соціальному, військовому, економічному і національному. Інформаційна безпека гарантує захист критичної інфраструктури, інформаційного середовища суспільства і зокрема свідомості останнього від деструктивних впливів, а також визначає можливість і здатність держави ефективно реагувати на потенційні загрози [2].

Незважаючи на неабияку актуальність впродовж останнього десятиліття інформаційної безпеки як складової національної безпеки України, протягом досить тривалого часу в українському законодавстві визначення цього поняття було відсутнє, навіть попри наявність низки інших нормативно-правових актів, що регламентують загальні аспекти безпеки, зокрема Закон України «Про національну безпеку» 2018 р. [6]. У багатьох офіційних документах питання інформаційної безпеки подано опосередковано і поверхнево, без жодних уточнень. Наприклад, у ст. 17 Конституції України [1] йде мова про те, що забезпечення інформаційної безпеки є однією із провідних функцій держави.

Перша спроба дати визначення поняттю «інформаційна безпека» відбулось у Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 4 лютого 1998 р. У п. 3 розділу VI Основні напрями інформатизації коротко йдеться про те, що інформаційна безпека є важливим аспектом таких складових національної безпеки як політична, оборонна, економічна тощо [5].

Сьогодні визначення поняття «інформаційної безпеки України» викладене у підзаконному акті «Стратегія інформаційної безпеки» [7], що була затверджена Указом Президента України від 28 грудня 2021 р. Важливо наголосити, що у цьому документі інформаційна безпека України визначена безпосередньо як складовий елемент національної безпеки, де існує захист і протидія нанесенню шкоди державі та її громадянам через негативні інформаційні впливи. Таким чином, інформаційна безпека є невід'ємною частиною національної безпеки, від якої залежить захищеність держави і суспільства.

Для того, щоб комплексно оцінити стан інформаційної безпеки України доцільно застосувати SWOT-аналіз. Серед сильних сторін інформаційної безпеки можна виокремити наявність державної стратегії (зазначено вище) і загалом покращення нормативно-правових актів впродовж останніх років, розвинену систему кібербезпеки, міжнародне співробітництво з НАТО і країнами-членами ЄС, зростання медіаграмотності українського населення на тлі повномасштабного вторгнення. Серед найголовніших здобутків й те, що Україна має великий досвід боротьби з російськими інформаційними впливами, а тому вже «навчилась» виявляти, запобігати та захищатись від інформаційних атак.

Серед слабких сторін виділимо: нестача фахівців у цій галузі, брак фінансової підтримки для розвитку напряму, неактуальність нормативно-правової бази в умовах військової агресії росії. Навіть попри загальний розвиток на законодавчому рівні все ще необхідно внести чимало змін.

Розглядаючи можливості вдосконалення інформаційної безпеки України в майбутньому, потрібно зробити акцент на необхідності поглиблення співпраці в цій галузі

з міжнародною спільнотою: НАТО, ОБСЄ, ООН, ЄС. Важливим аспектом є узгодження українського законодавства до норм європейського та інтеграція до європейського кіберпростору.

Ключовими загрозами для інформаційної безпеки України є тривале продовження повномасштабного вторгнення, бо це означає нові і щоразу сильніші хвилі пропаганди, інформаційних та кібератак в інформаційному просторі держави; виснаження української системи інформаційної безпеки.

Рекомендації українському уряду передбачають подальший розвиток сильних сторін, зазначених вище; приділення достатньої уваги слабким сторонам, адже саме їх вирішення дозволить попередити виникнення критичних ситуацій в майбутньому, а також робота над реалізацією можливостей, насамперед у сфері міжнародного співробітництва.

Висновки. Інформаційна безпека є основою національної безпеки України, оскільки без належного забезпечення захисту інформаційної безпеки гарантування політичної, соціальної, економічної та військової стабільності тощо є неможливим. У світі, де інформація є одним із найпотужніших інструментів пливу, спроможність держави забезпечити інформаційну безпеку визначає її здатність боротися з традиційними та новітніми викликами у сфері безпеки. Саме інформаційна безпека сприяє захисту державного суверенітету країни, захищає державу та суспільство від гібридних загроз та інформаційних атак. В сучасних умовах саме вона повинна бути одним із пріоритетів державної політики. Зміцнення і розвиток інформаційної безпеки сприятиме підвищенню стійкості держави перед зовнішніми викликами та збереженню незалежності України.

Джерела та література:

1. Конституція України: від 28.06.1996 №254к/96-ВР : станом на 1 січня 2020 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text.

2. Кормич Б. А. Інформаційна безпека: організаційно-правові основи: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Кондор, 2004. 384 с.

3. Криштанович М.Ф., Пушак Я.Я., Флейчук М.І., Франчук В.І. Державна політика забезпечення національної безпеки України: основні напрямки та особливості здійснення: моногр. Львів: Сполом, 2020. 418 с.

4. Про Концепцію Національної програми інформатизації: Закон України від 04.02.1998 №75/98-ВР: станом на 1 січня 2022 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-вр#Text.

5. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII: станом на 5 жовтня 2025 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text.

6. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 15 жовтня 2021 р. «Про Стратегію інформаційної безпеки»: Указ Президента України від 28.12.2021 №685/2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/685/2021#Text.

***

Ю.В.Єфімчук – магістр 2 року навчання
ОПП «Управління проєктами»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ФОРМУВАННЯ ЦИФРОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ ПІДЛІТКІВ

Науковий керівник:
О.А.Корнелюк – кандидат економічних
наук, доцент кафедри міжнародних
економічних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Компетентності цифрової культури та навички кібербезпеки стають важливими передумовами безпечного розвитку особистості внаслідок активного поширення цифрових технологій у повсякденному житті підлітків. У зв'язку з цим все більшої популярності набувають проєкти цифрової освіти, спрямовані на формування відповідальної олайн поведінки, розвиток медіаграмотності, протидію кіберзагрозам і забезпечення інформаційної безпеки молоді. Ефективність таких ініціатив значною мірою залежить від правильного вибору таких методологічних підходів до управління проєктами, що враховують швидкість технологічних змін, динамічність потреб цільової аудиторії і специфіку цифрового середовища. Теоретичні засади проєктного менеджменту забезпечують методологічну основу для побудови таких освітніх програм, а стандарти й моделі управління дозволяють адаптувати процеси до особливостей сучасного інформаційного простору [4].

Для узагальнення основних підходів до управління проєктами з формування цифрової культури та кібербезпеки підлітків, в таблиці 1 наведено порівняльну характеристику їх особливостей. Це допомагає визначити, які підходи є найбільш ефективними для проєктів, що функціонують у динамічному та ризиковому цифровому середовищі. Класичні лінійні підходи до управління проєктами (waterfall) не завжди можуть забезпечити достатню гнучкість у роботі з цифровими освітніми програмами, де зміст, методи та інструменти потребують регулярного оновлення. Однак, класичні підходи залишаються корисними у питаннях планування ресурсів, контролю якості, опису життєвого циклу та оцінювання ефективності, що дозволяє використовувати їх як базовий каркас для проєктів цифрової освіти.

Таблиця 1

Характеристика підходів до управління проєктами формування цифрової культури та кібербезпеки підлітків*

Підхід	Особливості	Переваги	Обмеження
Класичний (waterfall)	Послідовність етапів; чітке планування; фіксований зміст	Забезпечує структурованість, контроль, чіткий бюджет і опис життєвого циклу	Низька гнучкість, складно адаптуватися до швидких цифрових змін
Agile (Scrum, Kanban)	Ітеративність; спринти; постійний фідбек; адаптація контенту	Швидке оновлення навчальних матеріалів, інтерактивність, висока залученість молоді	Потребує високої дисципліни команди та стабільної комунікації

Гібридні моделі	Поєднання цифрових інструментів, waterfall та Agile	Поєднання гнучкості і структурованості	Складніші в управлінні через комбінування практик
Підходи на основі цифрового сліду	Використання аналітики поведінки підлітків; цифрові індикатори	Персоналізація навчання, можливість своєчасного виявлення кіберризиків	Необхідність захисту персональних даних; складні технології
Ризик-орієнтований підхід	Виявлення, аналіз і мінімізація ризиків цифрового середовища	Превенція кіберзагроз, моделі реагування та підвищення цифрової стійкості	Потребує постійного моніторингу нових загроз

**Складено автором за*: [2; 3; 5].

Зростаюча роль гнучких і адаптивних моделей управління підтверджує їх актуальність для освітніх ініціатив. В умовах цифрової трансформації підліткової аудиторії методологія Agile забезпечує гнучкість і високу релевантність освітніх продуктів. Scrum і Kanban, як окремі фреймворки Agile, пропонують комплекс інструментів для організації командної роботи, швидкого внесення змін та ефективного управління завданнями. Використання Agile у проєктах цифрової культури дозволяє враховувати поведінкові особливості молоді, оперативно оновлювати навчальний контент, тестувати інтерактивні форми подачі матеріалу та ефективно реагувати на кіберзагрози, що швидко змінюються.

Серед сучасних тенденцій управління проєктами, що охоплюють цифрову сферу, важливе місце посідають гібридні моделі. Саме поєднання традиційних і гнучких підходів дає змогу підвищити результативність та адаптивність проєктів, особливо в умовах цифрової економіки та сталого розвитку. Гібридні моделі дозволяють забезпечити одночасно структурованість і гнучкість, що важливо для освітніх ініціатив, де яких проєктна команда повинна планувати тривалий життєвий цикл розробки, а також швидко реагувати на зміни кіберсередовища. У проєктах формування цифрової культури підлітків можливим є використання комбінованих схем, наприклад: класична логіко-структурна модель проєкту на рівні глобального плану та Agile-фреймворки на етапах створення контенту та проведення навчальних активностей.

Актуальним напрямом сучасних досліджень є управління проєктами на основі цифрових слідів, що розглядається в роботах С.Д.Бушуєва та ін. [1]. Автори акцентують на зростанні ролі інформаційних потоків, цифрових систем, аналітики поведінки користувачів, що створює нову архітектуру управління освітніми проєктами. Зокрема, цифровий слід учнів може використовуватись для моніторингу прогресу, персоналізації навчання, виявлення ризикованих моделей онлайн-поведінки й розробки превентивних механізмів. Системи аналітики дозволяють проєктним менеджерам виявляти «точки ризику» у поведінці молоді та коригувати освітній контент.

Підлітки по-іншому реагують на цифрові стимули, а їхня поведінка в Інтернеті залежить від рівня емоційної зрілості, соціального тиску та онлайн-ідентичності. Тому ефективне проєктне управління передбачає інтеграцію елементів дизайну, мотиваційних стратегій, ігрових механік, змішаних форматів навчання та інструментів поведінкової аналітики. Поєднання освітнього змісту, психологічної підтримки і технологічних рішень забезпечує найвищі результати у формуванні цифрової культури підлітків. Платформи електронного навчання, мобільні застосунки, чати підтримки, рекомендаційні системи, автоматизовані чатботи та інтерактивні середовища повинні працювати у взаємозв’язку. Аналітика цифрової поведінки (наприклад, цифрового сліду) може допомогти менеджеру визначати, які теми викликають найбільші труднощі, де виникають ризики та які підходи до подачі матеріалу є найефективнішими [2; 4].

Кіберзагрози еволюціонують щодня, соціальні мережі регулярно оновлюють алгоритми, а нові форми цифрової взаємодії формуються майже миттєво. Це зумовлює потребу постійного оновлення змістових модулів, гнучких методів управління, динамічного аналізу ризиків та адаптивної стратегії проєкту. Саме тому гібридні та Agile-методології стають найефективнішими, бо вони дають можливість одночасно мати загальний проєктний план і швидко впроваджувати зміни у разі появи нових кіберзагроз, поведінкових трендів чи технологічних інновацій [3].

Зростання обсягу кіберзагроз актуалізує потребу впровадження у проєкти інструментів управління ризиками, які повинні враховувати особливості цифрового середовища. Серед найбільш поширених ризиків можна виділити: кібербулінг, фішингові атаки, соціальну інженерію, витік даних, небезпечний контент, залучення до онлайн-спільнот з токсичною культурою, маніпулятивні алгоритми соціальних мереж, психологічні загрози та формування залежності від гаджетів. Підлітки є особливо вразливою групою через недостатній досвід, соціальний вплив середовища та інтенсивне використання соціальних мереж. Тому проєкти цифрової культури мають включати системи оцінки ризиків, моделі превентивного реагування, механізми формування цифрової стійкості та модулі соціально-психологічної підтримки. Окрему категорію становлять ризики, пов'язані з використанням штучного інтелекту, це рекомендаційні системи, алгоритми, що формують інформаційні бульбашки, та новітні форми маніпулятивного контенту.

Висновки. Модель управління проєктами у сфері цифрової культури та кібербезпеки підлітків базується на таких принципах: гнучкість та адаптивність, міждисциплінарність, цифрова аналітика, орієнтація на потреби цільової групи, партнерство, ризик-орієнтоване управління, інтеграція теоретичних і практичних інструментів, постійне оновлення контенту та моніторинг цифрових загроз. Розвиток цифрової культури підлітків через проєктні підходи є перспективним та важливим напрямом для сучасних освітніх систем. Ефективне управління такими проєктами забезпечує формування стійкої, безпечної та відповідальної поведінки молоді в цифровому середовищі, сприяє розвитку цифрових компетентностей, соціальної та інформаційної стійкості та створює фундамент для подальшої інтеграції України в глобальний цифровий простір.

Джерела та література:

1. Бушуєв С., Бушуєва Н., Бушуєв Д., Козир Б. Розвиток освітніх програм на основі їх цифрового сліду. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2022. Том 87. №1. С. 18-32. DOI: https://doi.org/10.33407/itlt.v87i1.4832.

2. Давиденко Г. Цифрова інклюзія та доступність: соціальна діджиталізація: моногр. Вінниця: Твори, 2023. 240 с. URL: https://vsei.vn.ua/images/Doc/Nauka/Inclusivna_osvita/cifrova-inklyuziya-ta-dostupnist-socialna-didzhitalizaciya.pdf.

3. Микитюк П.П., Брич В.Я., Микитюк Ю.І., Труш І.М. Управління проектами: підручник. [для студ. вищ. навч. закл.]. Тернопіль, 2021. 416 с.

4. Цифрова трансформація суспільства: правові аспекти та сучасні проблеми : моногр., 2-ге вид. / О.Баранов, О.Костенко, М.Дубняк, О.Головко; ДНУ «Інститут інформації, безпеки і права Національної академії правових наук України». Київ; Одеса: Фенікс, 2024. 184 с.

5. Цифрове покоління: витоки, особливості, засоби взаємодії: моногр. / Є.А.Зеленов. К.: Вид-во СНУ ім. В.Даля, 2023. 240 с. URL: https://dspace.snu.edu.ua/handle/123456789/723.

***

Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук,
професор кафедри політології
факультету соціальних наук та соціальних
технологій Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ВІЙНА В СИРІЇ ЯК ПРИКЛАД СУЧАСНОГО ГІБРИДНОГО ЗБРОЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ

Війна в Сирії (2011–2025 рр.) є одним із найяскравіших прикладів сучасного гібридного збройного протистояння. Вона виникла на тлі політичних протестів, відомих як «Арабська весна», але швидко переросла у масштабну багаторівневу війну із залученням різних внутрішніх і зовнішніх акторів. Гібридна війна в Сирії – це один із найяскравіших прикладів сучасного збройного конфлікту, у якому поєднуються традиційні, нетрадиційні, інформаційні та кібертехнологічні методи боротьби. У конфлікті брали участь урядові війська Башара Асада, повстанці, терористичне угруповання (ІДІЛ, «Джебхат ан-Нусра»), а також зовнішні гравці – Росія, США, Туреччина, Іран та інші. Використовуються регулярні армії, приватні військові компанії (ПВК «Вагнер»), а також проксі-сили (Хезболла, курдські формування, місцеві бойовики).

Війна в Сирії повністю підходить під опис «нової війни», але, окрім цього, це протистояння має риси опосередкованого і гібридного конфлікту. Перше виявляється в значній ролі зовнішніх гравців і зовнішнього впливу, які часто виявляються більш значущими у визначенні динаміки й можливих результатів конфлікту. В свою чергу, гібридним конфлікт робить одночасне використання різних стратегій ведення війни. Таким чином, ми бачимо схожість сирійського та українського конфліктів, адже обидва розвиваються в однаковій парадигмі «нової війни» з сильним міжнародним втручанням і широким використанням засобів боротьби. проблему. Росія у Сирії випробовує не лише військову техніку, а й і нові методи проведення так зв. гібридної війни, активно використовуючи свою присутність на Близькому Сході для вирішення агресивної зовнішньої політики, у тому числі щодо послаблення міжнародних економічних санкцій, уведених внаслідок загарбання українських земель [4].

Кожна із сторін використовувала пропаганду та дезінформацію для виправдання своїх дій. У соцмережах поширювали фейки, маніпулятивні новини, змінюється картина реальних подій. Росія, США, Туреччина та Іран та інші країни проводили та і наразі ведуть активні інформаційні кампанії для впливу на міжнародну думку.

Режим Башара Асада активно використовував гібридні методи війни, поєднуючи традиційні бойові дії з інформаційними операціями, дипломатичними маніпуляціями та з використанням проксі-сил. Також потрібно відзначити, що опозиційні угруповання відігравали важливу роль як активні учасники гібридної війни, що характеризується застосуванням змішаних тактик і методів **–** від прямих військових дій до психологічних операцій, пропаганди, залучення підтримки місцевого населення та використання нерегулярних сил. Сирійська опозиція складалась з численних угруповань, які мали різні політичні та ідеологічні орієнтири. зокрема, це помірковані ісламісти, курдські сили та радикальні джихадисти. Опозиційні угруповання отримали підтримку від різних іноземних акторів. Туреччина, Саудівська Аравія, Катар та США активно підтримують різні опозиційні сили, надаючи фінансову, військову та технічну допомогу. Водночас, Росія та Іран активно підтримували сирійський уряд Б.Асада, що робить конфлікт гібридним, де різні держави і сили маніпулюють місцевими угрупованнями для досягнення своїх цілей.

У сірійській війні опозиційні угруповання відігравали важливу роль як учасники гібридної війни для якої характерна змішана тактика і методи, включаючи прямі військові дії та нерегулярні бойові дії, партизанські операції, диверсії та атаки на важливі інфраструктурні об’єкти, психологічні операції, пропаганду, підтримку місцевого населення та використання нерегулярних сил.

Війна у Сирії була полем боротьби за геополітичний вплив, де кожен учасник мав власні інтереси, – це призвело до того, що досягнення опозиційного угруповання стали інструментами в руках інших країн. Таким чином, роль опозиційних угруповань у сирійській гібридній війні полягала в тому, що вони не тільки учасники військових дій, але й об’єкти у великій політичній грі та інструменти для міжнародних гравців.

Активним учасником війни в Сирії була терористична організація «Ісламська держава Іраку та Леванту» (ІДІЛ), що використала хаос громадянського протистояння для встановлення контролю над значною частиною території країни. ІДІЛ застосовувала методи гібридної війни, поєднуючи терористичні акти, інформаційну пропаганду, кібератаки та залучення іноземних бойовиків, що надало конфлікту міжнародного характеру. ІДІЛ застосовував широкий спектр тактик гібридної війни. Вони включали як традиційні військові методи, так і новаторські підходи для ведення бойових дій, спрямованих на ослаблення супротивників та досягнення стратегічних цілей, а саме:

- Партизанська боротьба і терористичні атаки: ІДІЛ використовував нерегулярні війська для нападу на військові та цивільні об'єкти, а також здійснював вибухи, атаки та терористичні акти в містах, щоб залякати населення та послабити контроль урядів.

- Мобільність і захоплення території: організація була здатна швидко переміщувати свої сили по території Сирії та Іраку, використовуючи тактику «кочових армій», що дозволяло їй утримувати великі території, створюючи тимчасові підконтрольні адміністративні одиниці.

- Протистояння з урядовими силами та курдами: ІДІЛ вела боротьбу як із сирійським урядом, так і з курдськими силами (YPG та SDF), що призвело до численних боїв за контроль над стратегічними територіями. ІДІЛ також використовувала сирійські та іракські військові конфлікти для досягнення своїх цілей.

- Використання асиметричних методів: ІДІЛ активно застосовувала техніку, яка не могла їм завдати шкоди значно більш сильним і технологічно оснащеним супротивникам, таким як вибухові пристрої, замасковані атаки, суїцидальні атаки тощо.

Здатність ІДІЛ поєднувати терор і політичні амбіції зробила їх одними з найбільш небезпечних і потужних гравців у сирійській війні.

Росія та США були і залишаються ключовими учасниками гібридної війни в Сирії, обидві держави використовують не лише військові засоби, а й економічні, дипломатичні та інформаційні інструменти впливу. Втручання Росії у сирійський конфлікт сприяло перетворенню локального конфлікту регіонального масштабу, який розпочався як один із етапів проведення «арабської весни», у глобальну міжнародну проблему. Росія у Сирії випробовує не лише військову техніку, а й і нові методи проведення так зв. гібридної війни, активно використовуючи свою присутність на Близькому Сході для вирішення агресивної зовнішньої політики, у тому числі щодо послаблення міжнародних економічних санкцій, уведених внаслідок загарбання українських земель [1, с. 292-293].

Туреччина, Іран та Саудівська Аравія також стали ключовими зовнішніми учасниками гібридної війни в Сирії, кожен із яких реалізує власні геополітичні інтереси. Ці держави використовують комплексний набір інструментів впливу – від військових операцій і фінансування місцевих угруповань до економічного, політичного та інформаційного тиску. Їхня участь перетворила сирійську війну на арену регіонального суперництва, що значно ускладнило процес мирного врегулювання. Саудівська Аравія та Катар активно підтримували різні збройні угруповання, що діяли проти режиму Б.Асада. Їхня участь полягала переважно у фінансуванні, постачанні зброї та наданні політичної підтримки опозиційним силам. Така стратегія була спрямована на послаблення впливу Ірану в регіоні та утвердження власних позицій на Близькому Сході.

Сирія була яскравим прикладом ефективного застосування гібридної війни – поєднання військової сили, інформаційних операцій, економічного тиску та дипломатичних засобів впливу. Однією з ключових особливостей цього конфлікту стало зростання ролі приватних військових компаній, зокрема російської ПВК «Вагнер», що суттєво змінило традиційні методи ведення воєнних дій. Сирійська війна призвела до

нового геополітичного розмежування світу**:** сформувалися два умовні блоки – США, ЄС та їхні союзники протистоять Росії, Ірану та Китаю. Таким чином, війна у Сирії не лише радикально змінив політичну карту Близького Сходу, а й переформатувала міжнародні відносини, заклавши підвалини для нового етапу глобальної конкуренції.

Висновки. Гібридна війна в Сирії продемонструвала, що майбутні конфлікти будуть багатовимірними, з активним залученням держав, недержавних акторів, приватних військових структур і терористичних угруповань. Сирія залишається одним із найнестабільніших регіонів світу, а наслідки цієї війни ще довго впливатимуть на глобальну політику та міжнародну систему безпеки.

Джерела та література:

1. Бураков Ю.В. Історичні аспекти сучасної війни у Сирії. *Військово-науковий вісник*. 2017, №27. С. 281-295.

2. Бураков Ю.В. Теоретичні аспекти класифікації локальних війн та збройних конфліктів сучасності. *Військово-науковий вісник*. Вип. 25. Львів: НАСВ, 2016. С. 214–232.

3. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається. *Дзеркало тижня*, 2016. URL: https://zn.ua/ukr/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-pochinayetsya-.html.

4. Осадча Я.Д. Вплив внутрішніх і зовнішніх чинників у виникненні та перебігу громадянської війни в Сирії. *Вісник ХНУ імені В.Н.Каразіна. Серія «Питання політології»*. №1132. С. 128-133.

***

М.С.Масалов – студент 4 курсу ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
С.М.Кулик – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТВОРЕННЯ І ВИКОРИСТАННЯ РФ ПРИВАТНИХ ВІЙСЬКОВИХ КАМПАНІЙ У СИРІЇ

У сучасних міжнародних конфліктах російські приватні військові кампанії (ПВК) перетворились на інструмент, що дає можливість РФ знижувати прямі ризики для її збройних сил. Діяльність таких структур як ПВК «Wagner», що мають безпосередній зв’язок з Росією, стала основним елементом російської військової присутності в Сирії.

Офіційно «Вагнер» не зареєстрована як державна структура в Росії, однак численні джерела підтверджують її тісну координацію з військовими та розвідувальними органами РФ [1]. Інші російські ПВК менш відомі публічно, але є інформація про «напівприватні» формування, що діяли в Сирії, зокрема і до 2015 р. Група «Вагнер» формально виникла як структура 1 травня 2014 р., коли її засновником був призначений Д.Уткін (командир) і директором – Є.Прігожин, колишній олігарх, близький до керівництва РФ. Назва «Вагнер» походить від позивного першого командира групи – Дмитра Уткіна, колишнього офіцера ГРУ, який захоплювався символікою Третього Рейху та композитором Ріхардом Вагнером – улюбленим композитором А.Гітлера. Саме цей позивний став неофіційною назвою формування, що згодом закріпилася як його публічний бренд. Проте витоки організації простежуємо ще до 2013 р., коли в межах російської військово-розвідувальної служби та спецпідрозділів (ГРУ) експериментували з приватними військовими

компаніями [3]. Специфіка російських ПВК полягає в такому: вони виконують завдання, що формально не покладені на регулярні збройні сили, зберігаючи відносну дистанцію від прямої відповідальності держави. Наприклад, участь у передових наступальних операціях, охороні енергетичної інфраструктури, забезпеченні безпеки ресурсних точок. Водночас вони діють з гнучкістю, що її не має регулярна армія (менше публічності, коротші ланцюги підзвітності).

Діяльність ПВК «Вагнер» у Сирії мала комплексний характер і включала участь у бойових операціях, охорону інфраструктури, а також виконання розвідувально-допоміжних функцій. Основні осередки розгортання групи фіксували у провінціях Дейр-ез-Зор, Хама, Хомс, Латакія, Тартус і Алеппо, де вагнерівці діяли на підтримку урядових військ Башара Асада, зокрема під час боїв за Пальміру та Дейр-ез-Зор [4]. Фахівці зазначають, що чисельність найманців «Вагнер» у певний момент була майже 2 500 осіб, що становило майже половину російського офіційного контингенту. Одним із ключових напрямів діяльності була охорона енергетичних об'єктів – нафтогазових родовищ, терміналів, трубопроводів та електростанцій, особливо тих, що були передані під контроль російських або сирійських приватних компаній, пов'язаних із Кремлем. За це компанія отримувала частину прибутку від експлуатації цих ресурсів, що фактично легалізувало її військову присутність. Вся ця діяльність здійснювалася для підтримки режиму Башара Асада [6]. ПВК «Вагнер» вербувала здебільшого колишніх військових і ветеранів російських силових структур, а також сирійців, які приєдналися до неї на контрактній основі. Набір здійснювали через військову базу «Молкіно» у Краснодарському краї, де проходили початкову підготовку.

ПВК «Вагнер» використовувала широкий спектр техніки, переважно радянського та російського виробництва: танки Т-72, бронетранспортери БТР-80, артилерійські установки Д-30, реактивні системи «Град» і міномети різних калібрів. Цей арсенал дозволяв групі діяти не лише як охоронна структура, а як повноцінний бойовий підрозділ, здатний проводити наступальні операції. Ця модель дала Росії декілька переваг: можливість зменшити кількість публічно визнаних втрат регулярних військ, гнучкість у мобілізації й виведенні сил, а також ефективну проєкцію впливу без прямого оголошення масштабної сухопутної операції. Однак ця «ефективність» мала певні обмеження, бо ПВК не можуть повноцінно замінити регулярні сили через обмеженість ресурсів, контролю та підзвітності. Наприклад, в битві при Хашамі (лютий 2018 р.) [5] ПВК та їх союзники піддалася потужному удару з боку США та їхніх партнерів, що доводить, що гнучкість не гарантує безпеки.

Досвід, набутий російськими ПВК у Сирії, став фундаментом для розгортання подібних практик у конфліктах на пострадянському просторі, насамперед в Україні. Починаючи з 2014 р., Росія активно застосовувала моделі непрямої участі у бойових діях – використання «добровольчих» підрозділів, контрактників без офіційного статусу, а також ПВК, що діяли під координацією спецслужб. Сирійська кампанія дала можливість відпрацювати механізми взаємодії між приватними структурами та регулярними військами, логістику постачання, інформаційне прикриття і схеми фінансування. Після 2022 р. ПВК «Вагнер» та інші формування стали частиною більшої системи гібридних дій РФ, поєднуючи бойові завдання з операціями психологічного впливу, дезінформації та економічного контролю на окупованих територіях [6]. Таким чином, «сирійський досвід» перетворився на прецедент, що закріпив роль ПВК як ключового інструменту зовнішньої політики Росії у війні проти України.

У 2023 р. після внутрішньої кризи та збройного заколоту «Вагнера» в Росії, значна частина контингенту була виведена із Сирії, а функції безпеки на місцях передали іншим підрядним структурам, контрольованим Міноборони РФ. Попри це, залишкові сили продовжують діяти на окремих об'єктах у центральній та східній частині країни. Водночас «Вагнер» зберігає активну присутність в інформаційному просторі – має власні Telegram-канали, сторінки у соцмережах і навіть офіційний вебсайт, який використовують для рекрутингу та публічного позиціонування групи [7].

Міжнародна реакція на діяльність російських ПВК у Сирії була різко негативною та відображала загальну стурбованість зростанням «сірих зон» у сучасних конфліктах. США, ЄС і низка їхніх союзників запровадили персональні та секторальні санкції проти структури «Вагнер» і пов'язаних з нею осіб, зокрема за порушення міжнародного гуманітарного права, тортури й напади на цивільне населення. ООН неодноразово закликала до розслідування злочинів, скоєних представниками ПВК у Сирії, Лівії та ЦАР, наголошуючи на відсутності міжнародного механізму контролю над їхньою діяльністю. Регіональні гравці, як-от Туреччина чи Ізраїль, реагували прагматично: визнаючи присутність російських найманців фактором ризику, але уникали прямого зіткнення через необхідність підтримувати політичні канали з Москвою. У відповідь Росія традиційно заперечувала будь-який зв'язок із ПВК, подаючи їх як «незалежні комерційні структури», що діють на власний розсуд [2]. Загалом міжнародна реакція показала слабкість існуючого правового регулювання приватних військових компаній і водночас усвідомлення провідними державами того, що ПВК є інструментом державної політики Росії під прикриттям приватності.

Висновки. Діяльність російських приватних військових компаній у Сирії засвідчила становлення нового формату державного впливу, що поєднує військові, політичні й економічні інтереси під прикриттям «приватного сектора». ПВК стали для Росії інструментом зовнішньої політики, що дозволяє розширювати сферу впливу без формального порушення міжнародних зобов'язань та без прямого залучення регулярної армії. Сирійський досвід довів ефективність таких структур у досягненні короткострокових тактичних цілей, але водночас виявив їхні обмеження – слабку дисципліну, залежність від державного фінансування та відсутність чіткої юридичної відповідальності. Перенесення цієї моделі в Україну підтвердило, що ПВК є невід'ємною складовою гібридної війни РФ, спрямованої на розмиття меж між державним і недержавним насильством. Міжнародні санкції та дипломатичний тиск лише частково обмежили їхню діяльність, не усунувши сам механізм використання найманців як інструменту політичного впливу. Російський кейс ПВК у Сирії виявив системну проблему сучасного міжнародного порядку – відсутність ефективних норм контролю над приватними військовими акторами, які де-факто виконують функції держави у війні.

Джерела та література:

1. Asymmetric Warfare Group. Russian Private Military Companies. URL: https://irp.fas.org/eprint/russia-pmcs.pdf (дата звернення: 08.11.2025).

2. BBC News. What is Russia's Wagner group, and what has happened to its leader?. BBC Home – Breaking News, World News, US News, Sports, Business, Innovation, Climate, Culture, Travel, Video & Audio. URL: https://www.bbc.com/news/world-60947877 (дата звернення: 08.11.2025).

3. Congressional Research Service. Russia's Wagner Private Military Company (PMC). URL: https://sgp.fas.org/crs/row/IF12344.pdf (дата звернення: 08.11.2025).

4. How the Wagner Group Lost Syria. Homepage | Royal United Services Institute. URL: https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/how-wagner-group-lost-syria?utm (дата звернення: 09.11.2025).

5. Maurer K. Special Forces Soldiers Reveal First Details of Battle With Russian Mercenaries in Syria. The War Horse. URL: https://thewarhorse.org/special-forces-soldiers-reveal-first-details-of-battle-with-russian-mercenaries-in-syria/ (дата звернення: 08.11.2025).

6. Moscow's Mercenary Wars: The Expansion of Russian Private Military Companies. CSIS. URL: https://russianpmcs.csis.org/ (дата звернення: 08.11.2025).

7. Moving Out of the Shadows: Shifts in Wagner Group Operations Around the World. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data). URL: https://acleddata.com/report/moving-out-shadows-shifts-wagner-group-operations-around-world (дата звернення: 09.11.2025).

***

В.Д.Кісіль – студентка 3 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РОЛЬ США ТА ЯПОНІЇ У ЗМІЦНЕННІ БЕЗПЕКИ ІНДО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ В МЕЖАХ ФОРМАТУ QUAD

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасній системі міжнародних відносин питання регіональної безпеки набуває особливого значення. Світ стає дедалі більш взаємопов'язаним, але водночас і нестабільним – через загострення геополітичних суперечностей, зростання впливу Китаю та поширення нових викликів безпеці в Індо-Тихоокеанському регіоні. Саме тому створення ефективних механізмів міжнародної співпраці стало пріоритетом зовнішньої політики провідних держав. Однією з найважливіших сучасних форм такої взаємодії є «Quad».

«Quad» (Quadrilateral Security Dialogue – Чотиристоронній діалог з питань безпеки) – це неформальне стратегічне партнерство, до якого входять Сполучені Штати Америки, Японія, Індія та Австралія. Головна мета формату полягає у сприянні створенню вільного, відкритого, стабільного та інклюзивного Індо-Тихоокеанського регіону, заснованого на принципах демократії, верховенства права та свободи судноплавства. Діяльність цього об'єднання реалізується через регулярні зустрічі, обмін інформацією, спільні саміти та військові навчання держав-учасниць. Перші кроки до формування «Quad» були зроблені у 2004 р., коли Індія організувала масштабну рятувальну операцію після руйнівного цунамі, до якої згодом долучилися США, Японія та Австралія. Саме цей досвід ефективної взаємодії став основою для створення постійного формату співпраці. Офіційне започаткування «Quad» відбулося у 2007 р. під час саміту АСЕАН, коли прем'єр-міністр Японії Сіндзо Абе вперше висунув ідею формалізації партнерства між чотирма демократичними державами [4].

З моменту заснування представники країн-членів регулярно проводять зустрічі та консультації, розвиваючи співпрацю у сферах безпеки, економіки, технологій, охорони здоров'я та кліматичних змін. Разом із тим, створення «Quad» викликало негативну реакцію Китаю, що сприйняв цю ініціативу як спробу обмежити його вплив у регіоні. У березні 2021 р. президент США Джо Байден ініціював першу віртуальну зустріч лідерів «Quad», у якій брали участь прем'єр-міністр Австралії Скотт Моррісон, прем'єр-міністр Індії Нарендра Моді та прем'єр-міністр Японії Йосіхіде Суга. За результатами зустрічі було створено робочі групи з ключових напрямків співпраці – виробництво вакцини проти COVID-19, протидії зміні клімату, розвиток технологічних інновацій та забезпечення стійкості постачання ланцюгів [3].

Протягом 2022–2023 рр. діяльність «Quad» набула ще більш структурованого та практичного характеру. 3 березня 2022 р. відбувся третій саміт лідерів у віртуальному форматі, під час якого основна увага була зосереджена на ситуації в Україні та її наслідках для безпеки Індо-Тихоокеанського регіону. П'ятий саміт лідерів «Quad» відбувся 20 травня 2023 р. в Хіросімі (Японія). У межах зустрічі було ухвалено «Заяву про бачення лідерів «Quad» – Довготривалі партнери для Індо-Тихоокеанського регіону». У ній наголошували на прагненні до вільного, відкритого та інклюзивного Індо-Тихоокеанського простору, заснованого на принципах суверенітету, територіальної цілісності та мирового регулювання спорів [1].

Зі зміною адміністрації в США політика щодо «Quad» не змінилася, навіть ще більше здобула підтримку та зацікавленість у зміцненні неформальної коаліції. Друга адміністрація Д.Трампа чітко сигналізувала про відданість поглибленню співпраці в межах «Quad», прагнучи зробити його більш ефективним і результативним. Білий дім наголосив на важливості збереження вільного, мирного та процвітаючого Індо-Тихоокеанського регіону. Водночас адміністрація прагне оптимізувати структуру «Quad», скоротивши кількість робочих груп і зосередившись на морській безпеці, постачанні новітніх технологій та критично важливих мінералах [2].

Для Японії участь у «Quad» має важливе економічне та безпекове значення. Країна значною мірою залежить від вільних морських шляхів, через які створюється основна частина її торгівлі. Саме тому Токіо цікавить підтримку відкритих морських комунікацій і дотримання міжнародного морського права. Японські сили самооборони активно співпрацюють із військовими США, Австралії та Індії, що сприяє посиленню оборонних можливостей та координації дій у регіонах. Вона прагне створити альтернативу економічної залежності від Китаю, пропонуючи країнам Південно-Східної Азії нові можливості для розвитку. Токіо, у співпраці з Вашингтоном і Канберрою, активно фінансує програми якісної інфраструктури, орієнтовані на сталий розвиток і прозорість економічних відносин [3].

Висновки. Формат «Quad» є прикладом сучасної системи регіональної безпеки в Індо-Тихоокеанському просторі, що демонструє новий підхід до колективної співпраці між державами на основі спільних демократичних цінностей, стратегічних інтересів та прагнення до стабільності. Участь у цьому форматі для США означає зміцнення власних позицій у регіоні та протидію посиленню впливу Китаю, тоді як для Японії вона має глибоке економічне та безпекове значення, пов’язане зі збереженням стабільності морських шляхів, просуванням принципів міжнародного морського права та забезпеченням відкритої торгівлі. Партнерство між США, Японією, Індією та Австралією в межах «Quad» є не лише інструментом регіональної безпеки, а й прикладом нового типу міжнародної взаємодії, що забезпечує мир, стабільність та сталий розвиток в регіоні.

Джерела та література:

1. Quad Brief, October 2023. India: Ministry of External Affairs Government of India, 2023. 4 p. URL: https://www.mea.gov.in/Portal/ForeignRelation/Quad_brief_October_2023.pdf (дата звернення: 30.10.2025).

2. Quad: The Next Phase. *CNAS*. URL: https://www.cnas.org/publications/reports/quad (дата звернення: 03.11.2025).

3. The Quad in the Indo-Pacific: What to Know. *Council on Foreign Relations*. URL: https://www.cfr.org/in-brief/quad-indo-pacific-what-know (дата звернення: 03.11.2025).

4. What is Quad? *Business Standart*. URL: https://www.business-standard.com/about/what-is-quad (дата звернення: 27.10.2025).

***

O.Pokrovsky – 4th-year student
of the EPP «International Relations»,
Bachelor's degree,
Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

REGIONAL SEPARATISM DEVELOPMENT FACTORS IN SPAIN

Research Supervisor:
I.Balak – Ph. D. in Economics,
Associate Professor of the International
Relations Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University

Regional separatism is a multifaceted and complex phenomenon that unites different states that were historically formed through long-term integrations of peoples during multidimensional political and cultural processes. Spain, in turn, is a vivid example of this complex process in the European region, because this state combines both a variety of historical traditions and a complex state structure that includes political differentiation. The study of the main factors of the development of regional separatism in the regions of this Southern European country is a relevant issue, as it makes it possible to consider this process not only from the point of view of the negative consequences inherent in underdeveloped and dictatorial states, but also to understand the general trend of separatism in the European context and to analyze the internal political situation in Spain.

The most important factor in the emergence of regional separatism in Spain is the historical context. Since the 19th century, ideas of nationalism began to gain momentum in Europe, and Spain was no exception, where the region of Catalonia was aimed at cultural and historical revival, and the Basque Country directed its forces to the formation of political forces. These sentiments were especially intensified by the regime of General Franco, because of which, in the eyes of some residents of the Spanish provinces, Madrid began to be associated with oppression, and secession with freedom [2]. Domestic policy during the time of General Franco had such special features as: the ban on the use of regional languages, strict unification of culture, suppression of any manifestations of local self-government and nationalism. Of course, such an aggressive policy caused resistance and the development of ideas of regional separatism in Spain and gave impetus after Franco's death to the active differentiation of the political and cultural environment within the state.

The economic factor is no less important, because scientists and economists have proven that the greater the economic gap between regions within a state, the greater the chance of growth and exacerbation of such a problem as regional separatism, and Spain is no exception. High regional dispersion in education and job outcomes, compounded by low inter-regional mobility, emerge as key drivers of regional inequalities in income and wellbeing [7]. Spain was hit hard by the international financial and economic crisis. For example, the region of Catalonia is one of the most successful in terms of economic indicators, which contributes to the development of the idea of obtaining greater local autonomy or even declaring the independence of the region and expanding political rights and freedoms in making decisions of national importance. This also applies to the Basque Country, where, due to the development of the industrial sector, local political forces are fighting for greater autonomy and decentralization in decision-making, as well as more favorable conditions for economic growth and a reduced taxation system. The 2008–2011 period is characterised by recession, high unemployment rate and stagnation [6]. Thus, the issue of regional separatism became more acute after the global economic crisis of 2008, as developed regions such as Catalonia and the Basque Country did not want to distribute their own profits through central authorities, but defended the right to keep them within their own districts and provinces.

Another important factor in the aggravation of regional separatism in Spain is the cultural and linguistic factor. It is worth noting that such local languages as Basque, Catalan and Galician are not only widely used in the public sphere or in educational institutions, but are also officially recognized languages, which, in turn, is an important feature in the formation of national differences and consciousness of separatist-minded regions of the Southern European state. For a third of the population of Spain, the native language is not Spanish, but such regional languages as Catalan, Basque and Galician. Multilingualism is unevenly distributed across Spain [1]. Language is cultural symbol and certain feature of the local population's belonging to their own region, which has historically developed on the territory of the Spanish state and has become a characteristic feature of the idea of autonomy and nationalism during the development of the separatist movement. It is important to note that the cultural and linguistic factor is also actively used by local authorities in the regions of Spain, as it has become an integral part of work in local state institutions or in medical and educational institutions. Thus, the Catalan, Basque and Galician languages perform not only a communicative role, but also are an important political aspect for local self-government on the path to defending the rights of autonomy, and are also a marker of cultural identity and self-determination for the local population, which seeks separation from the centralized and unified management of the Spanish authorities.

It is worth noting that in the development of regional separatism, political factors are also important, which determine and shape this process at the legislative level and create a negative or positive basis for direct cooperation between the centralized government of Madrid and other separatist-minded local governments. The state of autonomies in modern unitary Spain - the result of a large-scale decentralization process that began in Spain with the adoption of the democratic Constitution of 1978, which left behind the authoritarian regime of General Franco - corresponds to the internal complexity of the state structure and the presence of peripheral communities, extremely united and successfully competing with the unification coming from the center [5]. This system provides for a unitary political regime in combination with broad autonomous rights and freedoms for certain Spanish regions, which contributed both to the non-aggression of separatist movements on the territory of the European state, and to the development of national identity and political self-government of local authorities in Catalonia, the Basque Country and Galicia. On the one hand, this is a certain compromise from the point of view of the state, because, as noted above, Spain has a multifaceted history and culture, which has already laid the foundation for the development of regional separatism within the country. On the other hand, this approach to building a modern political structure allowed Spain to move from an authoritarian way of government to democratic principles without bloodshed and the final collapse of the state. However, this process also contributed to the institutionalization of separatist ambitions on the part of the crisis regions, because the centralized government itself gave the go-ahead for the creation of local self-government bodies, officially recognized the national languages of the regions, and protected the interests of minorities seeking autonomy. Thus, at the moment, the political factors of regional separatism in Spain consist of such concessions on the part of the government as: lifting the ban on the active role of local political forces in the regions, establishing a dialogue between separatist and central government institutions, preserving the national identity of the crisis regions, and supporting cultural and linguistic diversity.

It is also worth considering the European context as an important factor in the development of regional separatism in Spain. The proclamation of “regionalism” as the idea of the fix of modern Europe can be associated with the formation of the Assembly of European Regions (AER) in 1985 and its adoption in 1996 of the Declaration on Regionalism in Europe, which, in particular, emphasized that “the Assembly of European Regions strives for the recognition of regionalism not only in the European Union, but also beyond its borders [3]. Of course, Spain’s accession to the EU gave the state greater economic and political stability, but the country’s regions, in turn, also received funding for various programs from agriculture to the development of national minority cultures, which contributed to the strengthening of

separatist sentiments among local governments, as well as developing a sense of national identity and self-determination. However, it is worth noting that the European Union pursued a «cohesion policy of the Kingdom of Spain», which aimed to reduce regional differences within the state and weaken separatist movements. From this point of view, among the old EU members, Spain had only one «competitor» in terms of the contrast of regional economic indicators – Italy [4]. Thus, it is worth noting that the EU, although it provides funding for regional projects, supporting the autonomous regions of Spain, still defends the position of unification and centralization of the power apparatus within the Kingdom of Spain.

Thus, regional separatism in Spain remains an important challenge to the development of the state and is in fact a multifaceted phenomenon that combines historical, economic, cultural, political and linguistic factors. All these factors allow us to consider and analyze in more depth the effectiveness of the governance model applied by the Kingdom of Spain, namely, in combining centralized power and granting autonomy to certain regions, stabilizing and balancing the internal political situation.

References:

1. Гуз О.П. Особливості сучасної регіональної мовної політики Іспанії. *«Молодий вчений»*. 2020. Т. 7.1, №83.1. С. 37. URL: http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2020/7.1/10.pdf (дата звернення: 23.10.2025).

2. Історія сепаратизму: чому Каталонія відокремлює себе від Іспанії. *NV.BBC*. URL: https://nv.ua/bbc/istorija-separatizmu-chomu-katalonija-vidokremljuje-sebe-vid-ispaniji-1959523.html (дата звернення: 22.10.2025).

3. Кузь О.М. «Європа регіонів» як ідентичнісний проект. *Політико-правова ментальність українського соціуму в умовах європейської інтеграції*. 2019. Т. 1, №15. С. 160. URL: http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/23397 (дата звернення: 22.10.2025).

4. Кулаковський П.І. Регіональна політика європейського союзу в Іспанії. *Journal of innovations and sustainability*. 2024. Т. 8, №3. С. 13. URL: https://doi.org/file:///C:/Users/user/Downloads/303-Article%20Text-501-1-10-20241022%20(2).pdf (дата звернення: 23.10.2025).

5. Лук'янов О.П. «Держава автономій»: модель децентралізації влади в Іспанії. *Регіональна політика*. 2019. Т. 1, №5. С. 219–222. URL: https://repositary.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/815f4624-ad02-4bbb-ad9d-c2b56183a599/content (дата звернення: 23.10.2025).

6. Elteto A.S. The economic crisis and its management in Spain. *Eastern journal of european studies*. 2011. Vol. 2, №1. P. 41. URL: https://doaj.org/article/f2802ebf36d843c88440057c4263a603 (date of access: 22.10.2025).

7. Reducing regional disparities for inclusive growth in Spain. *OECD*. URL: https://www.oecd.org/en/publications/reducing-regional-disparities-for-inclusive-growth-in-spain_9acff09a-en.html (date of access: 22.10.2025).

***

О.О.Правкіна – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ДІЯЛЬНІСТЬ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ПРОБЛЕМ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Продовольча безпека є однією з найважливіших глобальних проблем сучасного світу і має прямий вплив на здоров'я, економічне зростання та стабільність у багатьох країнах. Є багато чинників, що впливають на підвищення ризиків продовольчих криз і до них ми можемо віднести: війни, конфлікти, пандемії, зростання населення та безпосередньо економічні кризи.

Міжнародні організації відіграють важливу роль у вирішенні цих проблем через надання гуманітарної допомоги, фінансову підтримку, впровадження інновацій у сільське господарство та розробку політик для зміцнення стійких продовольчих систем. Їхні зусилля зосереджені на підтримці місцевих фермерів, розвитку інфраструктури та боротьбі з кліматичними викликами, що суттєво впливають на продовольчі ресурси [2].

Продовольча безпека означає безперешкодний фізичний і економічний доступ всіх людей у будь-який час до безпечних і поживних продуктів харчування, яких буде достатньо для забезпечення потреб і здорового життя. Загалом продовольча безпека розглядається як складник економічної безпеки на різних рівнях (державному, міжнародному, регіональному) в продовольча безпека країн має три основні шляхи досягнення, які необхідно поєднувати між собою: прагнення до самозабезпечення, створення можливостей систематичних закупівель продовольства на світовому ринку і створення запасів продовольства [3].

Однією з основних проблем є зміни клімату, які спричиняють зменшення врожайності, засухи, повені та інші стихійні лиха, що руйнують сільськогосподарське виробництво. Ризики, пов’язані з голодом та нестачею продовольства, для багатьох країн стають причиною соціальної нестабільності та загрожують їхньому розвитку, в той час коли в багатьох регіонах світу є надлишок продовольства.

Варто відмітити важливу роль міжнародних організацій у вирішенні проблем продовольчої безпеки, оскільки їхні зусилля спрямовані на підтримку сільськогосподарських систем та вразливих категорій населення, надання продовольчої допомоги та розробку ідей та реформ для зміцнення продовольчої безпеки загалом.

Зокрема, ООН координує глобальні зусилля для вирішення проблем продовольчої безпеки, мобілізуючи ресурси і країни для колективних дій. У її рамках діють кілька ключових організацій, які спеціалізуються на продовольчій безпеці, серед яких Продовольча та сільськогосподарська організація (FAO), Всесвітня продовольча програма (WFP) і Програма розвитку ООН (UNDP).

FAO (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН), в свою чергу, є провідною організацією, що займається питаннями підвищення продуктивності сільського господарства та забезпечення продовольчої безпеки у світі. Основним документом, що регулює діяльність ФАО є статут [1].

WFP (Всесвітня продовольча програма) є найбільшою гуманітарною організацією, що забезпечує продовольчу допомогу в умовах криз та працює у зонах конфліктів, стихійних лих та економічних криз, забезпечуючи найбільш вразливі верстви населення

необхідним продовольством, а також підтримує фермерів надаючи сучасні аграрні технології, що дозволяє збільшити врожайність.

IFAD (Міжнародний фонд сільськогосподарського розвитку) є міжнародною організацією, яка надає фінансову підтримку малим фермерам та сільським громадам у країнах, що розвиваються. Фонд фінансує проекти, спрямовані на підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва та покращення доступу до ринків. Окрему увагу IFAD приділяє гендерній рівності у сільському господарстві, сприяючи залученню жінок до виробничих процесів [4].

Висновки. Міжнародні організації відіграють вирішальну роль у вирішенні проблем продовольчої безпеки, забезпечуючи глобальну координацію, технічну та фінансову підтримку для розвитку сільського господарства та боротьби з голодом. Їхня діяльність охоплює широкий спектр завдань: від надання гуманітарної допомоги у кризових ситуаціях до впровадження інновацій у аграрний сектор та підтримки довгострокових стратегій для забезпечення стійкого розвитку продовольчих систем.

Джерела та література:

1. Food and Agriculture Organization of the United Nations. URL: http://www.fao.org.

2. Zurayk R. Pandemic and food security: A view from the Global. South. *Journal of Agriculture, Food Systems, and Community Development*. 2020. №9 (3). P. 17–21.

3. Poverty and Hunger. World Bank. URL: http:// www.worldbank.org.

4. IFAD's History. Five decades of putting rural people at the heart of development. URL: http://www.ifad.org/en/history.

***

О.О.Правкіна – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ГЛОБАЛЬНІ ВИКЛИКИ ПРОДОВОЛЬЧОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ: ВПЛИВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Науковий керівник:
О.Б.Пікулик – кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному світовому контексті питання продовольчої безпеки набуло стратегічного значення, адже стабільне постачання харчових ресурсів безпосередньо впливає на політичну стабільність, економічний розвиток і гуманітарні умови в багатьох країнах. Збройні конфлікти є одним із ключових чинників порушення глобальних продовольчих ланцюгів, створюючи загрозу для мільйонів людей. Російсько-українська війна, що триває з 2014 р. і набрала масштабного характеру у 2022 р., суттєво змінила ситуацію на світових продовольчих ринках, особливо в державах, які залежать від імпорту зерна з України та Росії. Це підкреслює важливість всебічного дослідження впливу військових конфліктів на глобальну продовольчу безпеку та пошуку ефективних механізмів її захисту.

Російсько-українська війна стала одним із найбільш масштабних сучасних збройних конфліктів, що суттєво вплинув не лише на безпекову та політичну ситуацію в регіоні, а й на стан глобальної продовольчої системи. Україна, будучи одним із ключових постачальників аграрної продукції, таких як зернові культури, кукурудза, соняшникова

олія та пшениця, забезпечувала до початку повномасштабного вторгнення майже 10% світового експорту пшениці, 15% кукурудзи та понад 50% соняшникової олії. Військові дії призвели до блокування морських портів і знищення інфраструктури для зберігання та транспортування зерна, що спричинило різкий стрибок цін на світових ринках і створило серйозну загрозу голоду в найбільш уразливих регіонах світу, особливо в країнах Африки та Азії [1].

Одним із найсуттєвіших наслідків війни стала дестабілізація міжнародних продовольчих ланцюгів постачання. Блокада Чорного моря стала причиною перебоїв у транспортуванні аграрної продукції, змушуючи країни-імпортери шукати альтернативні джерела. Це викликало значне подорожчання продуктів харчування, поглибило економічну нестабільність і посилило соціальну напругу у державах з обмеженими ресурсами для підтримки власного продовольчого суверенітету. Крім того, війна вплинула на глобальні ринки добрив, енергоносіїв і логістики, що ще більше ускладнило ситуацію в аграрному секторі.

Міжнародна спільнота прагнула зменшити наслідки цієї кризи шляхом створення альтернативних транспортних шляхів і підписання угод, таких як Чорноморська зернова ініціатива. Утім, ці заходи мали обмежений характер та залежали від розвитку бойових дій і політичної волі сторін конфлікту. Паралельно посилилась роль міжнародних організацій, зокрема Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO) і Всесвітньої продовольчої програми (WFP), що координували гуманітарне постачання продовольства в країни, що зіткнулися із загрозою масового голоду [2].

Війна актуалізувала необхідність розробки глобальних механізмів для зміцнення продовольчої безпеки. Йдеться не лише про диверсифікацію джерел постачання, але й про створення стійких міжнародних систем реагування на продовольчі кризи. Подібні збройні конфлікти виявили вразливість глобальних продовольчих ланцюгів і залежність багатьох держав від невеликої кількості експортерів. Це змушує країни переглядати власні стратегії продовольчої безпеки, активізувати дипломатичні зусилля та формувати нові регіональні й глобальні союзи задля забезпечення стабільного доступу до продовольства.

Міжнародна спільнота приділяє значну увагу стратегічній ролі України як ключового аграрного гравця світового ринку та «житниці Європи». За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН (FAO), українське зерно забезпечує харчування мільйонів людей у країнах Близького Сходу, Північної Африки та Південної Азії. Ці регіони особливо чутливі до змін цін на продовольство і до нестачі базових продуктів харчування [3].

Події 2022–2023 рр. стали підтвердженням важливості міжнародної співпраці в умовах кризи, зокрема у сфері експорту сільськогосподарської продукції. Ініціативи з організації безпечного транспортування зерна через Чорне море продемонстрували, що продовольча безпека вийшла за межі суто економічної проблематики та перетворилася на вагомий геополітичний інструмент. Контроль над експортними маршрутами і постачанням продовольства все частіше є засобом дипломатичного тиску та зміцнення позицій держав на міжнародному рівні.

Війна також призвела до значних змін у структурі аграрного виробництва в Україні. Значна частина орних земель була замінована або зруйнована, а багато фермерів втратили можливість повноцінно працювати. Незважаючи на це, агросектор проявив неабияку стійкість завдяки підтримці держави, міжнародній допомозі та оперативному переналаштуванню логістичних шляхів. Цей досвід є предметом активного обговорення серед експертів з питань глобальної продовольчої безпеки, адже демонструє здатність аграрної системи функціонувати навіть у надзвичайно складних умовах [4].

Російсько-українська війна чітко продемонструвала, наскільки тісно пов’язані продовольча безпека, міжнародна стабільність і геополітичні процеси. Порушення логістичних ланцюгів, зростання цін на основні харчові продукти та підвищення соціально-економічної напруги зачепили не лише країни, залежні від імпорту

українського зерна, але й значно вплинули на світову економіку. Цей конфлікт став поштовхом для багатьох держав до перегляду власних стратегій забезпечення продовольчої безпеки та поглиблення міжнародної співпраці у цьому напрямі.

Висновки. Зміцнення глобальної продовольчої стійкості потребує всебічних рішень, що включають диверсифікацію джерел постачання, створення надійних і стійких логістичних шляхів, інвестування в розвиток аграрного сектору та підвищення ефективності міжнародних механізмів реагування на кризи. Україна, як один із ключових постачальників аграрної продукції, залишається важливим елементом системи глобальної продовольчої безпеки. Її досвід у подоланні наслідків війни може бути корисним орієнтиром для міжнародної спільноти.

Джерела та література:

1. Агакерімова Р. Вплив війни в Україні на національну та глобальну продовольчу безпеку. *Економіка та суспільство.* 2023. №50. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-53.

2. Артеменко Л., Мариненко Н., Крамар І., Гац Л. Продовольча безпека України в умовах військової агресії: стан та перспективи. *Соціально-економічні проблеми і держава (електронний журнал)*. 2023. Вип. 1 (28). С. 115-128.

3. Батигіна О.М. Актуальні проблеми правового забезпечення продовольчої безпеки України: моногр. Харків: Видавництво ФОП Шевченко С.О., 2013. 326 с.

4. Пріоритети забезпечення стійкості промисловості й аграрного сектору економіки України в умовах повномасштабної війни: аналіт. доп. / [О.В.Собкевич, А.В.Шевченко, В.М.Русан, Л.А.Жураковська]; за ред. Я.А.Жаліла. К.: НІСД, 2023. 49 с.

***

НАПРЯМ 4
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКА ВІЙНА
КРІЗЬ ПРИЗИУ НАУКОВОГО ОСМИСЛЕННЯ

Л.І.Клемба – студентка 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РЕАКЦІЯ ЛАТВІЙСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ НА ПОВНОМАСШТАБНЕ ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

З першого дня повномасштабного вторгнення Росії в Україну, що відбулося 24 лютого 2022 р., Латвія як і інші країни Балтії одразу відреагувала на агресію РФ, а саме засудила її та стала на сторону України. Протягом усіх років російсько-української війни, незважаючи на сусідство з РФ, Латвійська Республіка не припиняла надання Україні усіх видів допомоги, яке після початку повномасштабного вторгнення тільки значно збільшилося. Того ж дня, коли Росія незаконно вторглася на територію України, Латвія разом з Литвою, Естонією та Польщею ініціювала консультації за ст. 4 Договору НАТО щодо «загрози цілісності та безпеки» [15]. Це довело, що країни усвідомлюють серйозність цієї війни.

Латвія, проявивши солідарність до українського народу з початком війни почала приймати велику кількість біженців з України, забезпечивши їм рівний доступ до послуг і прав, як і громадянам Латвії. Ця країна ще до широкомасштабної війни підготувала план у якому прописала прийом українських біженців у кількості 10 тис. осіб. Прибуття перших біженців у кількості понад тисячу осіб з України на території Латвії відбулося 26 лютого 2022 р. До 5 червня того ж року кількість біженців на території Латвії зросла до 32 тис. осіб [20]. Незважаючи на надання усього необхідного для існування, українські біженці все ж стикнулися з проблемою мовного бар'єру.

Солідарність з українським народом у такий важкий час проявив народ Латвії. 5 березня 2022 р. у Ризі був проведений 30-тисячний Марш підтримки України, що був найчисленнішою акцією протесту за останні роки у Латвії. Учасниками цього Маршу були тодішній президент Латвії Е.Левітс, який був разом із своєю дружиною. Його супроводжував журналіст і латвійський політик Д.Іванс, який є натхненником Народного руху за незалежність Латвії та попередники Е. Левітса, а саме, сьомий та дев'ятий президенти Латвії В. Затлерс та Р. Вейоніс. Разом, усі вони несли величезний синьо-жовтий банер «Разом за Україну!», «Разом проти путіна!» / «Kopa par Ukrainu!», «Kopa pret putinu!» [4]. Цю акцію прокоментував член парламенту Латвії та захисник-доброволець України Ю.Юрашс, який зазначив: «Наші люди бачать, що відбувається в Україні і розуміють, що те саме може статися в Латвії. Це дуже сильно мотивує всіх об'єднатися» [8]. Його долучення то лав ЗСУ було потужним сигналом підтримки з боку Латвії та його самого, адже він розуміючи, що може стати цілю РФ не побоявся воювати за справедливість. Ю.Юрашс – екс-голова Юридичної комісії Сейму Латвії, головним пріоритетом якої було реформування латвійського законодавства у боротьбі з корупцією. Як тільки Президент України підписав указ щодо створення Іноземного легіону, а Сейм Латвії дозволив громадянам Латвії воювати у його складі, 11 березня 2022 р. Ю.Юрашс був одним із перших, хто прибув до України та почав свою службу у батальйоні «Карпатська січ» [8].

Латвією та іншими країнами Балтики також пройшли й інші акції протесту. Наприклад, протест народів цих країн проти знущань російськими солдатами над українськими жінками та дітьми. Він відбувся 20 квітня 2022 р. у Ризі за участі двохсот жінок Латвії, які прийшли до посольства РФ у білизні, забрудненій кров'ю [1]. Біля жінок стояли банери з такими гаслами: «Підтримаймо Україну!», «Зупиніть путіна!», «Зупиніть війну!». Учасники протесту закликали до негайних дій, щоб покласти край російській агресії та військовим злочинам, засуджуючи жорстокість Росії та закликаючи західні країни «активно протистояти такій жорстокості, якій немає місця у XXI ст.» [22]. Важливим актом підтримки України було перейменування депутатами міської ради Риги вулиць на честь України. Так, 4 березня 2022 р. частину вулиці, на якій розміщене посольство РФ, перейменували на вулицю «Незалежності України» [10].

Політична підтримка Латвії проявилась і у кількості візитів її представників до України. Слід зазначити, що політики Латвії як і інших країн Балтії були першими, хто наважилися відвідати територію України під час активних бойових дій. 24 березня 2022 р. до Києва завітали спікери парламентів Балтійських країн, серед них латвійська спікерка І.Мурнієце. У Верховній Раді України вона разом із своїми колегами на зустрічі з тодішнім прем'єр-міністром України Д.Шмигалем підтвердила підтримку України Латвією у цій війні, вступу до ЄС, а також їхню участь у майбутній відбудові України [12]. 13 квітня того ж року до Києва здійснив візит тодішній президент Латвії Е.Левітс. Разом з президентами Естонії, Литви та Польщі вони відвідали населені пункти Київської області, що були зруйновані російськими окупантами і на власні очі побачили усі злодіяння скоєні військом РФ. Там вони зустрілися з Президентом України В.Зеленським, якому висловили своє захоплення героїчним протистоянням українського народу та ще раз наголосили на своїй всебічній підтримці і на збільшені надання ними військової допомоги нашим ЗСУ [16].

Щодо військової допомоги, Латвія була і залишається однією із лідерок поміж країн ЄС у наданні військової допомоги Україні. Ще до повномасштабного вторгнення Росії в Україну, вона разом з Литвою передали для ЗСУ зенітно-ракетні комплекси «Stinger» [19]. Після російського вторгнення, 26 лютого Латвія активно почала свою військову підтримку з надання Україні 30-ти вантажівок індивідуального спорядження включно з сухпайками, бойовими шоломами та ліками. 2 березня уряд Латвії виділив 2,4 млн євро на допомогу Україні, з яких 1,2 млн пішло на техніку та озброєння для ЗСУ, а інша частина – на гуманітарну допомогу [21]. 3 березня 2022 р. Латвійська Республіка передала Україні 90 безпілотних літальних апаратів, що були подаровані комерційними компаніями [6]. Найбільш вражаючим є обсяг допомоги Латвії Україні, адже відносно мала за територією держава займає одне з перших місць серед країн, що найбільше пожертвували Україні щодо їхнього ВВП. Станом на 31 серпня 2025 р., за даними Кільського інституту світової економіки, Латвія за цим показником займає 4 місце з 1,8% від її ВВП [18].

Важливо, що серед країн Балтії, Латвія та Литва, активно виступають за посилення спільних дій ЄС і НАТО у відповідь на російську агресію. Важливим кроком було ухвалення 21 березня 2022 р. першої оборонної стратегії ЄС, а саме «Стратегічного компаса». Як зазначив тодішній міністр закордонних справ Латвії Е. Рінкевич, цей документ робить ЄС реальним гравцем у сфері безпеки разом із НАТО. Водночас він наголосив, що успіх залежить від підтримки України та припинення прибутків РФ від енергоносіїв [17]. На той час більшість країн ЄС і НАТО ще лише формували свою політику допомоги Україні, побоюючись прямої конфронтації з Росією. 4 квітня Латвія одночасно з Естонією, Литвою та Польщею заявила про свою повну ізоляцію від Росії, тим самим закривши кордони з нею і Білоруссю [3]. Лише протягом одного дня, а саме 9 квітня, Латвією було заборонено 152 фурам з білоруськими та російськими номерами перетинати її кордон [5]. Також Латвія, Литва та Естонія швидко і одностайно прийняли санкцій проти РФ. Станом на 2025 р. Латвія як країна-член ЄС, прийняла вже 19-й пакет санкцій та не припиняє закликати й інших країн до продовження їх прийняття [13]. Важливим кроком у відносинах Латвії та України було підписання безпекової угоди між

ними у 2024 р. Латвія стала першою серед Балтійських країн, що підписали з Україною таку угоду, яке відбулося у Вільнюсі 11 квітня 2024 р. [9].

Латвія, засуджуючи усі протиправні дії Росії, бере участь у розслідуванні злочинів РФ в Україні. 17 квітня 2022 р. Латвія перерахувала 100 тис. євро на підтримку Міжнародного кримінального суду для розслідування воєнних злочинів РФ в Україні. Вона також закликала інші держави робити добровільні внески та залучати експертів, аби пришвидшити покарання винних і зупинити російську агресію [7]. 21 квітня 2022 р. парламент Латвії став другою країною у світі, після Естонії, що визнала дії РФ на території України геноцидом [2]. Сейм Латвії також схвалив поправки до закону про громадянство, у яких передбачено позбавлення громадянства за підтримку воєнних злочинів РФ [14]. Латвійська Республіка заявила, що разом з Францією та Німеччиною братиме участь у відбудові Чернігівської області [11].

Маючи спільний кордон із Росією, Латвія від початку повномасштабної війни активно працює над зміцненням власної обороноздатності. Вона розвиває свою оборонну промисловість, набуває цінного досвіду. Представники Балтійських країн неодноразово зазначали, що сприймають допомогу Україні як внесок у власне майбутнє, адже усвідомлюють ризик стати наступними цілями Росії. Україну вони розглядають як щит від агресії Росії, тому стараються якомога більше надавати Україні допомоги та підтримки.

Висновки. З початком широкомасштабної війни Латвія заручила Україну своєю всебічної підтримкою. Вона є однією з найактивніших союзниць України, надаючи їй військову, гуманітарну та фінансову допомоги, приймає біженців. Також вона підтримує усі пакети санкцій ЄС проти РФ та визнає дії Росії геноцидом. Окрім підтримки України, Латвія братиме участь у відбудові українських територій, що засвідчує її тверду позицію у підтримці України.

Джерела та література:

1. Амеліна К. Біля посольства РФ у Ризі зібралися жінки в білизні, забрудненій кров'ю на знак протесту. URL: https://news.liga.net/ua/all/news/u-posolstva-rf-v-rige-sobralis-jenschiny-v-bele-zagryaznennom-krovyu-v-znak-protesta (дата звернення: 05.11.2025).

2. Богданьок О. Естонія і Латвія визнали дії Росії в Україні геноцидом. URL: https://suspilne.media/231112-estonia-viznala-dii-rosii-v-ukraini-genocidom/ (дата звернення: 05.11.2025).

3. Бондар Г. Польща, Латвія, Литва та Естонія готують повну транспортну ізоляцію Росії та Білорусі. URL: https://www.unian.ua/economics/transport/transportna-blokada-rosiji-ta-bilorusi-polshcha-latviya-litva-ta-estoniya-gotuyut-povnu-izolyaciyu-novini-ukrajina-11772295.html (дата звернення: 05.11.2025).

4. В столиці Латвії відбувся марш на підтримку України. Embassy of Ukraine in the Republic of Latvia / Посольство України в Латвії. URL: http://surl.li/bwuck (дата звернення: 05.11.2025).

5. Касіян В. Ще дві країни закрили порти для російських кораблів. URL: https://lb.ua/world/2022/04/17/513757_shche_dvi_kraini_zakrili_porti.html (дата звернення: 05.11.2025).

6. Костенко В. Латвійські компанії передали Україні 90 дронів. URL: https://www.dsnews.ua/ukr/politics/latviyski-kompaniji-peredali-ukrajini-90-droniv-03032022-453634/amp (дата звернення: 05.11.2025).

7. Латвія передала МКС €100 тисяч на розслідування воєнних злочинів росії. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-uarazom/3459605-latvia-peredala-mks-100-tisac-na-rozsliduvanna-voennih-zlociniv-rosii.html (дата звернення: 05.11.2025).

8. Патлатюк І., Тимоць І. «Путін і його мафія рано чи пізно будуть в суді, якщо на той час буде кого судити» – Юріс Юрашс. URL: https://gazeta.ua/articles/politics/_putin-i-jogo-mafiya-rano-chi-pizno-budut-v-sudi-yakscho-na-toj-chas-bude-kogo-suditi--uris-urashs/1077835 (дата звернення: 05.11.2025).

9. Патока М., Коломієць Д. Є близько 30 угод, які гарантують безпеку Україні – Шмигаль. URL: https://suspilne.media/959381-e-blizko-30-ugod-aki-garantuut-bezpeku-ukraini-smigal/ (дата звернення: 05.11.2025).

10. Перун В. У столиці Латвії вулицю, де розташоване російське посольство, перейменували на вулицю Незалежності України. URL: https://lb.ua/world/2022/03/04/507990_stolitsi_latvii_vulitsyu_de.html (дата звернення 05.11.2025).

11. Післявоєнне відновлення України: які країни взяли шефство над містами та областями. URL: https://www.slovoidilo.ua/2023/03/01/infografika/suspilstvo/pislyavoyenne-vidnovlennya-ukrayiny-yaki-krayiny-vzyaly-shefstvo-nad-mistamy-ta-oblastyamy (дата звернення 05.11.2025).

12. Прем'єр-міністр України провів зустріч з очільниками парламентів Естонії, Латвії та Литви. URL: https://www.kmu.gov.ua/news/premyer-ministr-ukrayini-proviv-zustrich-z-ochilnikami-parlamentiv-estoniyi-latviyi-ta-litvi (дата звернення 05.11.2025).

13. Свиридюк Ю., Пашко В. Євросоюз остаточно затвердив 19-й пакет санкцій проти Росії. URL: https://suspilne.media/1145970-evrosouz-ostatocno-zatverdiv-19-j-paket-sankcij-proti-rosii/ (дата звернення: 05.11.2025).

14. Сейм Латвії дозволив позбавляти громадянства за підтримку воєнних злочинів. URL: https://www.radiosvoboda.org/a/news-seim-latvii-pozbavlennia-hromadianstva-voienni-zlochyny/31814741.html (дата звернення: 05.11.2025).

15. Сухобокова О. О. Політична та військова допомога країн Балтії Україні у перші місяці повномасштабної російсько-української війни. URL: http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6298/13333-1?inline=1 (дата звернення: 05.11.2025).

16. У Києві Володимир Зеленський зустрівся з президентами Польщі, Латвії, Литви та Естонії. URL: https://www.president.gov.ua/news/u-kiyevi-volodimir-zelenskij-zustrivsya-z-prezidentami-polsh-74301 (дата звернення: 05.11.2025).

17. Яворович Т., Богданьок О. ЄС затвердив «стратегічний компас» у сфері безпеки та оборони. URL: https://suspilne.media/220073-es-zatverdiv-strategicnij-kompas-u-sferi-bezpeki-ta-oboroni/ (дата звернення: 05.11.2025).

18. Government support to Ukraine: By donor country GDP, incl. and excl. EU share https://www.kielinstitut.de/topics/war-against-ukraine/ukraine-support-tracker/ (дата звернення: 05.11.2025).

19. Latvia delivers «Stinger» anti-aircraft missile system to Ukraine. Aizsardzības ministrija. URL: https://www.mod.gov.lv/en/news/latvia-delivers-stinger-anti-aircraft-missile-system-ukraine (дата звернення: 05.11.2025).

20. Latvia socio-economic insights survey 2024. URL: https://data.unhcr.org/en/documents/details/114718. (дата звернення 05.11.2025).

21. Latvia to send 1.2 million euros to Ukrainian army. Public broadcasting of Latvia. URL: https://eng.lsm.lv/article/society/defense/latvia-to-send-12-million-euros-to-ukrainian-army.a445919/ (дата звернення: 05.11.2025).

22. Latvian women protest against sexual violence in war. URL: https://share.google/1mNkCbkacr1PE5jiT (дата звернення: 06.11.2025).

***

Д.В.Мазур – магістр 2 року навчання
ОПП «Суспільні комунікації»
факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка
Г.М.Мельник – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету права та міжнародних відносин
Київського столичного університету імені
Бориса Грінченка

МЕДІА-ПРОСТІР РФ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВИХ ДІЙ В КУРСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Актуальність дослідження зумовлена необхідністю комплексного аналізу реакції російського медіа-простору на військові дії в Курській області та виявлення особливостей інформаційної політики РФ в умовах бойових дій на власній території. Мета полягає у визначенні основних характеристик та трансформацій медійного висвітлення подій у Курській області російськими ЗМІ.

Дослідження охоплює період від початку Курської операції 6 серпня 2024 р., коли на території області перебувало приблизно 11 тис. російських військовослужбовців, переважно строкової служби, до завершення активної фази операції 15 березня 2025 р., коли Сили оборони України вийшли з території РФ, зберігаючи контроль над інформаційною ініціативою. Значення досліджуваної проблематики підкреслює масштаб операції, в ході якої пікове значення зони контролю Сил оборони України в регіоні досягло 1300 кв. км, і що створило безпрецедентну ситуацію для російського інформаційного простору, що виявила вразливість системи централізованого контролю над ЗМІ.

Аналіз реакції російських державних медіа на початок операції свідчить про суттєву дезорганізацію пропагандистської системи. Керівництво РФ, включно з президентом В.Путіним, дотримувалося усталеної практики використання евфемізмів у публічній комунікації, зокрема термінів «провокація» та «ситуація», уникаючи прямих формулювань щодо характеру військових дій [4]. Подібна риторика створила значний дисонанс у медійному просторі, враховуючи масштабність реальних подій.

Особливої уваги заслуговує період первинної реакції російських медіа. Згідно з експертними оцінками, протягом щонайменше доби спостерігалася повна дезорганізація інформаційної політики. Це проявилось у хаотичності публікацій, частій зміні формулювань та відсутності єдиної редакційної позиції [5]. Адміністрації президента РФ знадобився час для розробки консолідованої медійної стратегії, що передбачала проведення історичних паралелей з Курською битвою 1943 р. та акцентування уваги на діях федеральної влади щодо підтримки населення [2].

Важливим аспектом цього періоду була відсутність централізованого контролю над регіональними ЗМІ, що часто публікували суперечливу інформацію про масштаби бойових дій та їхні наслідки. Це створило додатковий тиск на федеральні медіа, що були змушені балансувати між необхідністю підтримання офіційної позиції та неможливістю повністю ігнорувати інформацію, що поширювали на місцевому рівні. Помітна була диференціація у висвітленні подій між офіційними засобами масової інформації та альтернативними каналами комунікації, зокрема Telegram-каналами. Якщо державні медіа дотримувалися стратегії мінімізації значущості подій, то в месенджер-каналах здійснювали відкрите обговорення критичних аспектів ситуації, включаючи проблеми військового командування та матеріально-технічного забезпечення підрозділів.

Значний вплив на трансформацію інформаційного простору мала гуманітарна складова операції. Внаслідок бойових дій залишили свої будинки у прикордонних районах Курської області понад 110 тис. осіб, які зіштовхнулись з проблемами, пов’язаними з проживанням та отриманням допомоги [6]. Неспроможність державних

структур забезпечити належний рівень соціальної підтримки евакуйованих громадян призвела до зростання суспільного невдоволення, що знайшло відображення в інформаційному просторі попри спроби обмеження висвітлення негативних аспектів ситуації [7].

Особливо гострою виявилася проблема висвітлення ситуації з біженцями в сусідніх регіонах РФ, де місцева влада виявилася неготовою до масового напливу внутрішньо переміщених осіб. Спроби центральних ЗМІ представити ситуацію як «тимчасові труднощі» контрастували з численними свідченнями очевидців у соціальних мережах [8].

Дослідження динаміки публічних виступів президента РФ продемонструвало поступове зменшення згадувань Курської області в офіційній риториці. Від восьми згадувань щомісяця у серпні та грудні 2024 р. показник знизився до однієї згадки в січні 2025 р., що свідчило про свідому стратегію замовчування проблематики на найвищому державному рівні [1].

Істотним фактором впливу на медійний простір були значні військові втрати російської сторони. За час бойових дій в регіоні російська армія втратила понад 77 тис. військовослужбовців убитими і пораненими [3]. Масштаб людських втрат створив додаткове навантаження на пропагандистську систему, що виявилася неготовою ефективно пояснити суспільству причини таких значних втрат на власній території.

Таким чином, констатуємо наявність системної кризи в функціонуванні російської пропагандистської машини під час Курської операції. Спроби здійснення жорсткого контролю над інформаційним наративом через офіційні медіа продемонстрували свою неефективність з огляду на існування альтернативних каналів комунікації та масштабність реальних проблем, що їх неможливо було приховати від суспільства. Досвід висвітлення подій у Курській області виявив фундаментальну неспроможність російської системи державного контролю над інформаційним простором ефективно функціонувати в умовах ведення бойових дій на власній території та пов'язаних із цим соціальних викликів. Після завершення операції, попри заяви Кремля про «стабілізацію ситуації», інформаційна система РФ так і не відновила довіру населення, що свідчить про довготривалий кризовий ефект операції у сфері державних комунікацій.

Висновки. Російська система державного контролю над інформаційним простором зіткнулася з принципово новими викликами під час Курської операції. Неефективність традиційних методів пропаганди в умовах безпосередньої загрози територіальній цілісності держави виявила структурні недоліки всієї системи державних комунікацій РФ. Особливо показовим був конфлікт між намаганням зберегти контроль над інформаційним простором та об'єктивною неможливістю приховати масштаб подій від населення через їх безпосередній вплив на повсякденне життя громадян. Структурні слабкості російської системи державних комунікацій дають можливість краще розуміти потенційні точки вразливості подібних систем в інших авторитарних державах. Це створює основу для формування більш ефективних підходів до організації контрпропагандистських заходів та розробки стратегій інформаційної протидії в умовах сучасних військових конфліктів.

Джерела та література:

1. Григор’єв В. Трамп йому цікавіший: Путін почав ігнорувати бої на Курщині – росЗМІ. *УНІАН*. 31.01.2025. URL: https://www.unian.ua/world/putin-pro-kursku-oblast-diktator-pochav-ignoruvati-region-12902052.html (дата звернення: 30.10.2025).

2. Кремль наказав своїм медіа порівнювати події в Курській області з Курською битвою – росЗМІ. *Букви.* 08.08.2024. URL: https://bukvy.org/kreml-nakazav-svoyim-media-porivnyuvaty-podiyi-v-kurskij-oblasti-z-kurskoyu-bytvoyu-roszmi/.

3. Олександр Сирський назвав втрати росіян за час Курської операції та кількість захоплених полонених. *Armyinform*. 06 серпня 2025. URL: https://armyinform.com.ua/2025/08/06/oleksandr-syrskyj-nazvav-vtraty-rosiyan-za-chas-kurskoyi-operacziyi-ta-kilkist-zahoplenyh-polonenyh/ (дата звернення: 30.10.2025).

4. Розенберг С. Більше не «гарант безпеки». Як український наступ підриває імідж Путіна. *BBC News Україна. 15.08.2024. URL:* https://www.bbc.com/ukrainian/articles/cn9lv4rj80yo (дата звернення: 31.10.2025).

5. «Російська пропагандистська машина дала збій» – Лакійчук про події на Курщині. *Українське радіо.* 08.08.2024. URL: https://ukr.radio/news.html?newsID=105023 (дата звернення: 31.10.2025).

6. У Курську біженці із Суджі вийшли на стихійний мітинг. *Укрінформ*. 10.11.2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3925585-u-kursku-bizenci-iz-sudzi-vijsli-na-stihijnij-miting-z-vimogou-viznati-vijnu.html (дата звернення: 28.10.2025).

7. How the Kursk Region Incursion Shifted Russians' Attitudes Towards the War. *OpenMinds*. 22.08.2024. URL: https://www.openminds.ltd/reports/how-the-kursk-region-incursion-shifted-russians-attitudes-towards-the-war (дата звернення: 30.10.2025).

8. Kremlin's Kursk Problem: The First Consequences of the Ukrainian Attack on Russia. *OSW – Centre for Eastern Studies*. 12.08.2024. URL: https://www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2024-08-12/kremlins-kursk-problem-first-consequences-ukrainian-attack-russia (дата звернення: 31.10.2025).

***

М.В.Павлюх – кандидат наук
із соціальних комунікацій,
докторантка кафедри політології та
публічного управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

МЕХАНІЗМИ ПОШИРЕННЯ РОСІЙСЬКОГО НАРАТИВУ «ПОДІЛУ УКРАЇНИ МІЖ СУСІДАМИ» У ПОЛЬСЬКОМУ МЕДІЙНОМУ ПРОСТОРІ

Згідно з дослідженням польського фактчекінгового об'єднання «Демагог» та Інституту моніторингу ЗМІ за 2024 рік виявлено 327 тис. антиукраїнських записів у польськомовному інтернеті. З кожним роком їхня чисельність зростає. У листопаді 2024 р. таких записів було 36 тисяч, у грудні – 33 тисячі. Експерти Польського інституту міжнародних досліджень зазначають, що один із провідних напрямів проросійської дезінформації – спекуляція на темах Волинської трагедії; образах С.Бандери та УПА [6].

Дослідники Варшавського університету зазначають, що масштабність постів, орієнтованих на українців, виливається в антиукраїнські настрої поляків. Це підтвердило нещодавнє опитування CBOS. Воно продемонструвало, що 38% поляків сказали, що не люблять українців, тоді як лише 30% заявили, що симпатизують українцям. Відсоток людей, які сказали, що їм подобаються українці знизився на 10 пунктів, ніж рік тому, і на 21 пункт, ніж у 2023 р. [2].

Минулого року в польському інтернеті з'явилося понад 300 тис. коментарів з нападами на українців, розпалюванням міжнаціональної ворожнечі, що на 13% більше, ніж 2023 р. Антиукраїнський контент охопив понад 75 млн потенційних контактів; саме стільки разів користувачі могли натрапити на неправдиві та ненависні повідомлення про українців [6].

За багатьма антиукраїнськими нападами стоїть російська пропаганда, що намагається розхитати ворожнечу між обома державами для того, щоб послабити Україну і зменшити польську допомогу українцям під час війни. Російська пропаганда використовує різні фейки, дезінформацію, брехню у польському медіапросторі, просуваючи небезпечні інформаційні наративи. Наприклад, одним із таких наративів є «поділ України між сусідами», що має безліч варіантів: політичного, економічного чи історичного поглинання. Наратив «поділу України між сусідами» та фейки, що пов'язані

з його просуванням тісно пов'язаний із іншими наративами – поділом України на різні регіони та внутрішній розкол.

Вперше цей наратив почав з'являтися ще до Помаранчевої революції, коли політики стали штучно ділити Україну на: західняків та східняків; Західну, Східну і Центральну України, мешканці яких, начебто відрізняються одна від одної: ментальністю, традиціями та ідентичністю. Цей наратив існував ще в радянський період, проте нового звучання отримав під час виборчої кампанії 2002 р., коли блок В.Ющенка «Наша Україна» отримав перемогу. Під час Помаранчевої революції цей наратив «про різні України» став головною зброєю російських політтехнологів, які просували свого кандидата у президенти – В.Януковича. Згодом, політтехнологи проросійського В.Януковича створили окрему карту, де поділили українців на сорти: перший сорт – мешканці Західної України; другий сорт – мешканці Півночі, Центру та Києва; третій сорт – мешканці Сходу, Півдня і Криму.

Автором цього «поділу на сорти» називають політтехнолога В.Грановського, який працював із Хорошковським на каналі «Інтер», і з тодішнім власником каналу «NewsOne» Є.Мураєвим, аж поки у 2021 р. не став генеральним продюсером та співвласником телеканалу «Наш» із згаданим Є.Мураєвим. Саме ця карта в майбутньому стане основою відомої карти поділу України між Росією та Польщею зі збереженням «нейтральної незалежної» частини зі столицею в Києві. Її, до речі, за інформацією «Вокс Україна», у 2014 р. створили польські журналісти для ілюстрації абсурдної ідеї [4].

Під час Помаранчевої революції відбулася перша спроба втілити розкол на практиці. З'їзд депутатів у Сєвєродонецьку, в листопаді 2004 р., оголосив про створення «Південно-Східної української автономної республіки», що в українських ЗМІ дістала глузливу абревіатуру ПіСУАР. Слово «автономна» в назві засвідчило, що «республіка» залишається у складі України, але почали звучати голоси за приєднання «ПіСУАРа» до Росії. Майже відразу проросійські пропагандисти почали розмірковувати про анексію західних українських областей Польщею [4].

Після анексії Криму цей наратив знову активізували в інформаційному просторі України та Польщі. Відомо, що російський політик В.Жириновський надсилав листи урядам: Польщі, Угорщини, Румунії, закликаючи «забрати свої історичні області України», проте схвальної реакції від польського уряду, не дочекався.

Напередодні повномасштабного вторгнення, міф про «поділ України між сусідами» активізувався з новою силою, особливо у польському медійному просторі, оскільки Польща стала першою державою, яка почала допомагати Україні. Такі публічні заяви лунали від: В.Путіна, О.Лукашенка, Д.Медвєдєва, М.Захарової, С.Наришкіна, І.Киви, Ю.Подоляки та інших російських пропагандистів. Натомість польська влада спростувала усі закиди, фейки, наративи і маніпуляції.

Журналістка М.Спалєк, досліджуючи цю тему, зазначає, що фейки про поділ України і приєднання до Польщі своїх кресів, мають різні варіанти. Пік дезінформації завжди відбувається напередодні або під час важливих українсько-польських перемовин, зустрічей лідерів обох країн та допомоги Україні з боку Польщі. Наприклад, перший після початку вторгнення «вибух», фейку стався в березні 2022 р., коли Україну відвідала міжнародна делегація у складі прем'єр-міністра Польщі М.Моравецького та віцепрем'єр-міністра, голови Комітету з питань національної безпеки та оборони Я.Качинського. Вони приїхали до Києва разом із прем'єр-міністром Чехії П.Фіалою та прем'єр-міністром Словенії Я.Яншою. Що, на думку російських пропагандистів, іноземні гості могли тут робити? Звісно, готувати підґрунтя до «приєднання» західноукраїнських земель [4].

Переважно, антиукраїнські фейки поширюють в мережі Х, телеграм-каналах і тоді їх поширюють на Фейсбуці та Ютюбі. Часто російські пропагандисти вдаються до фальсифікацій документів, поширюючи фейкові пости у польських мережах. У травні 2022 р., в польських телеграм-каналах замайоріли бігборди із зображенням польського генерала Я.Міка з цитатою «Час згадати історію». А під цитатою – наказ взяти під контроль Львівську та Волинську області [5].

Нерідко російські пропагандисти через польські мережі поширюють негативні фейки щодо Волинської трагедії, створюючи образ повстанської армії як головорізів чи бандитів (бандерівці-нацисти), ототожнюючи українську владу з нацистами, українського президента з диктатором. Натомість часто згадують, що Львів є польським містом [3]. Наративи і фейки російські спецслужби намагаються побудувати на «втомі Польщі від російсько-української війни» [2]. Війна за свідомість поляків відбувається у різних площинах, де старі фейки набувають нового звучання [5].

Варіант «політичне приєднання» цього фейку з'явився у травні 2022 р., коли Україну відвідав президент Польщі А.Дуда. Він розповів про нову угоду про дружбу між Польщею та Україною, а Володимир Зеленський повідомив про можливість створення єдиного умовного кордону, коли Україна буде членкинею Євросоюзу. В Росії відразу ж заявили, що «Україна та Польща скасовують кордони», і зробили висновок, що «поглинання України почалося» [4].

У липні 2022 р. цей політичний фейк активізували в іншій формі. В.Зеленський запропонував законопроєкт про особливий статус польських громадян в Україні як подяку польським громадянам за допомогу українським переселенцям. У польських телеграм-каналах російські спецслужби прокоментували цей крок як приєднання України до Польщі. Влітку 2022 р., в кількох постах мережі Х, містилося фото цін на продукти у злотих, а у вересні пропагандисти розмістили брехливий бюлетень для референдуму «про приєднання Львівщини до Польщі» [4; 5].

Економічне захоплення України» сталося в головах російських пропагандистів теж у вересні, коли Україна повідомила, що має намір разом із Польщею побудувати трубопровід для транспортування української соняшникової олії до польського порту Гданськ. Попри пояснення Міністерства аграрної політики та продовольства України, що необхідність у цьому проєкту викликана в першу чергу агресією Росії, через яку потрібно шукати нові шляхи продажу української агропромислової продукції, в Росії сказали, що Польща почала «економічне захоплення» України. А в жовтні Росія оголосила, що Польща будує енергоміст від Хмельницької АЕС до Ряшева, тому що хоче захопити Україну [4]. Інколи, економічний варіант фейку теж набуває сильного емоційного забарвлення. Зокрема, у польському інтернеті, російські дезінформатори пишуть, що за допомогу Польщі українці будуть розплачуватися: територіями, рабами чи іншими ресурсами, що не відповідає дійсності [4].

Росія використовує усі події, що відбуваються в Польщі, щоб поширювати дезінформацію та антиукраїнські фейки. Минулого року, під час повені, російські пропагандисти поширили у польському інтернеті фейки про те, що влада не хотіла допомагати полякам, бо уся допомога була надана українським переселенцям, які здійснюють економічне захоплення ринку праці у Польщі, а звичайним полякам не вистачає роботи, грошових допомог та житла [1].

Польські спецслужби використовують ультраправих польських політиків задля поширення наративу «поділу України між державами». Таким яскравим прикладом є діяльність члена Європейського парламенту Г.Брауна, який привселюдно зірвав і спалив український прапор. Цікаво те, що, у листопаді 2024 р., він опублікував у мережі Х мапу України, розділену на «нові російські регіони», «проросійське державне формування» та «спірні території», маючи на увазі, що західні регіони України «приєднані» до Польщі. Г.Браун намагався балотуватися на посаду президента Польщі, проте його виключили з партії.

Висновки. Російські спецслужби намагаються поширювати антиукраїнські фейки та наративи «поділу України між сусідами» задля того, щоб розхитати партнерство між державами; знищити міжнародний імідж Польщі та України у світі і ЄС; послабити польську допомогу Україні під час російсько-української війни. В інформаційній війні велике значення має критичне мислення, аналіз, фактчекінг та правильне прочитання новин і сприйняття інформації поляками, які аналізуючи, можуть не поширювати і не сприймати російську дезінформацію.

Джерела та література:

1. Колдомасов А. Дезінформаційна кампанія Кремля щодо повені в Польщі та антиукраїнські фейки. *Детектор медіа*. 15 жовтня 2024.

2. Павлюх М. Дезінформаційні кампанії Кремля: як Росія «втомлює» Польщу від війни в Україні. *Україно-польська медіаплатформа.* URL: https://upmp.news/post_blog/dezinformatsijni-kampaniyi-kremlya-yak-rosiya-vtomlyuye-polshhu-vid-vijny-v-ukrayini/.

3. Павлюх М. Проросійська пропаганда сторінки Мартіна Демірова в польському інфопросторі: наративи та небезпека дезінформації. *Україно-польська медіаплатформа.* URL: https://upmp.news/post_blog/prorosijska-propaganda-storinky-martina-demirova-v-polskomu-infoprostori-naratyvy-ta-nebezpeka-dezinformatsiyi/.

4. Спалєк М. Поглинання України почалося». Навіщо Росія вигадала фейк про намір Польщі анексувати західні області України. *MediaSapiens.* 22 листопада 2022.

5. Щерба Д. Війна за свідомість: як у Польщі працює дезінформація проти України та ЄС. *Радіо свобода*. 9 липня 2025.

6. Nodzinska P. Tracking The Flood Of Anti-Ukraine Propaganda Across The Border In Poland. *Worldcrunch*. URL: https://worldcrunch.com/focus/russia-ukraine-war/anti-ukraine-in-poland-far-right/?fbclid=IwY2xjawN1qqlleHRuA2FlbQIxMABicmlkETFlZFc1Z1RUT2U2b0dlbDlXAR57Hl_50yajcAdMMVTuRpYioWRoG9_B41zRR-gubW-ypii8_D36A70fjY9JJQ_aem_aVSxvL8HJH9gr3IMsku-hQ.

***

Р.А.Романенко – магістр 2 року навчання ОНП «Міжнародні комунікації» Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

РОСІЙСЬКА ПРОПАГАНДА ПРО УКРАЇНУ В КРАЇНАХ ЛАТИНСЬКОЇ АМЕРИКИ (2022–2024 РР.)

Науковий керівник:
О.Ю.Запорожець – кандидат політичних наук, доцент кафедри міжнародної інформації ННІ міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність теми. Пропаганда є однією з актуальних тем сьогодення. Російська пропаганда впродовж багатьох років є одним з основних інструментів «гібридної» війни та становить серйозну загрозу не лише для України, але і для усього світу. З початком повномасштабної війни проти України Росія активізувала пропаганду в країнах Латинської Америки. Користуючись позитивним ставленням латиноамериканських громадян до колишнього СРСР та використовуючи вразливості країн, Росія формує у цих країнах сприятливу громадську думку та впливає на прийняття політичних рішень.

Мета дослідження – з'ясувати особливості російської пропаганди про Україну в країнах Латинської Америки (2022–2024 рр.).

Результати дослідження. Пропаганда рф спрямована на те, щоб переконати латиноамериканську громадськість, що Україна є історично частиною росії та виправдати російські військові дії на території України, представляючи їх як нібито необхідні заходи для захисту російськомовного населення або для протидії «загрози» з боку українського уряду, який керується нацистською ідеологією.

Впродовж 2023–2024 рр. російська пропаганда була зосереджена на тому, щоб країни Латинської Америки й надалі підтримували «нейтралітет» і не вживали заходів на підтримку України. Згідно з доповіддю Digital Forensic Research Lab (DFRLab), росія поширювала наративи про необхідність переговорів і «домовленого миру» і тим самим представляла себе як ініціатора діалогу. Активно розповсюджували наративи про неонацистську ідеологію в Україні та про боротьбу з «неоколоніалізмом» Заходу [6].

Основними медіа, що розповсюджують пропаганду, є RT en Español, Sputnik Mundo, RIA-новости. Вони об'єднані і цитують один одного [3]. Російські медіа ведуть мовлення через місцеві медіа та у мережі інтернет. Це реалізується через пряме мовлення та присутність російських державних медіа у Венесуелі, Нікарагуа, Кубі, у партнерстві з місцевими ЗМІ тощо. Наприклад, у Нікарагуа у 2022 р. було підписано меморандум про співпрацю між Sputnik та державним телеканалом Canal 4. Згідно цього меморандуму, вони обмінюються досвідом та допомагають один одному у висвітленні найважливіших подій [8]. Загалом, країни з авторитарним режимом у Латинській Америці є основними реципієнтами російської пропаганди.

За даними Інституту миру США, у 2023 р. Sputnik і RT іспанською мовою охопили загальну аудиторію приблизно 32 млн постійних споживачів у всій Латинській Америці. Охоплення RT en Español, Sputnik Mundo досягло піку в останні роки. Так, з початком повномасштабного вторгнення в Україну, RT en Español був третім за популярністю доменом в X (Twitter), а Sputnik Mundo увійшов у топ-15 [8].

Варто зазначити про латиноамериканський телеканал Telesur, заснований Міністерством народної влади з питань комунікації та інформації Венесуели. Канал фінансують кілька країн – Венесуела, Нікарагуа та Куба. З 2014 р. він має веб-сайт англійською мовою. Telesur транслюють на державних каналах Венесуели, Нікарагуа та Куби, а також він доступний через супутник у всіх країнах Латинської Америки [4]. Значна частка контенту Telesur має джерела, пов'язані з російськими медіа RT чи Sputnik. У 2024 р. Telesur підписав меморандум про співпрацю з російською агенцією Sputnik, з метою обміну контентом та підготовки журналістів [10]. Telesur також ретранслює контент з медіамережі TV BRICS, заснованої у 2017 р. з ініціативи країн-членів BRICS (Бразилія, росія, Індія, Китай, ПАР) зі штаб-квартирою у Москві. TV BRICS поширює позитивний імідж росії та критикує Захід і просуває багатополярність.

Крім цього, рф диверсифікувала свої медіа, як у випадку з інформаційним ресурсом ¡Ahí les va!, що належить Actualidad RT. Ця телепрограма мала канал на YouTube з понад 1 млн. підписників, але була закрита 1 березня 2022 р. Однак програма далі транслюється на власному веб-сайті, де продовжує активно випускати нові короткі відео тривалістю 5-15 хв [1, 9]. Головна «фішка» цього ресурсу – подання інформації з часткою гумору [2]. На перший погляд, це така «невимушена» програма новин, але яка використовує RT en Español як джерело інформації та просуває проросійські наративи.

Ще одним джерелом поширення російської пропаганди є агенти впливу в Латинській Америці, які розповсюджують прокремлівські наративи через соціальні мережі. Наприклад, Інна Афіногенова – російська журналістка, яка працювала на RT та була ведучою телепрограми ¡Ahí les va! до її блокування на Youtube. У травні 2022 р. вона створила YouTube-канал (має майже 650 тис. підписників) [7] та почала активно вести соціальні мережі, позиціонуючи себе як пацифістку, яка засуджує війну і страждання мирного населення. Водночас І.Афіногенова виступає проти постачання зброї Україні та відкрито критикує «утиски» росіян за кордоном.

І.Афіногенова також є ведучою у подкасті La Base TV, який є частиною Canal RED. Це іспанський безкоштовний телеканал, заснований Пабло Іглесіасом Турріоном (іспанський політичний діяч), який розпочав мовлення 6 березня 2023 р. і має громадське фінансування [11]. Canal RED має окремо створений канал Canal Red América Latina [5]. Позиціонує себе як альтернативне джерело інформації. І.Афіногенова досить популярна серед прихильників «теорій змов», адже комунікація ґрунтується на кшталт «про це вам

не розкажуть традиційні ЗМІ, вони не хочуть щоб ви це знали» і до всього цього додаються жарти.

Іншим агентом впливу в Латинській Америці є Пабло Жофре Це чилійський журналіст і політичний коментатор, кореспондент Actualidad RT, HispanTV, Islam Oriente та TeleSur [11]. Він поширює ті ж самі наративи, що і російські медіа.

Протягом 2022-2024 рр. російська пропаганда про Україну в країнах Латинської Америки була націлена на виправдання вторгнення РФ на територію України, дискредитацію і делегітимізацію української влади, позиціонування Росії як захисника багатополярного світу тощо. Через російській медійні ресурси просували меседжі про те, що вторгнення в Україну було превентивним заходом і є необхідним для захисту російськомовного населення, що Україна – це маріонетка Заходу. Україну зображували як корумповану державу, якою керує «неонацистська» влада.

Однією з цілей російської пропаганди є позиціонування НАТО і країн Заходу як агресорів. У цьому контексті Україна зображена як «передовий фронт Заходу», «пішак у руках Заходу», тоді як Росія – «це партнер Латинської Америки, який протистоїть імперіалізму Заходу». Крім цього, зазначено, що «в Україні знаходяться тисячі американських військ», «НАТО хоче встановити військові об'єкти біля кордону з РФ», «Україна порушує спокій і відмовляється від миру» тощо [9]. Тобто, наратив про Україну розглядають через критику «Західного світу», експлуатацію України Заходом. Зазначають також ризик того, що Захід може залучити інші країни та регіони для підтримки «неправильної» війни.

Висновки. У період з 2022 по 2024 рр. особливостями російської пропаганди про Україну в країнах Латинської Америки є адаптованість під місцевий контекст з урахуванням історії, політичних чутливостей Латинської Америки. Тому наративи апелюють до антиімперіалізму, недовіри до Заходу та США. Російську пропаганду розповсюджують як російські медіа та соцмережі, так і місцеві медіа-партнери та агенти впливу. Пропаганда спрямована не лише проти України як суб'єкта, але й Україна використовують як засіб критики НАТО і США, що нібито нею маніпулюють і використовують у своїх цілях. Дискредитуючи Україну Росія позиціонує себе як «альтернативу» і противагу Заходу.

Джерела та література:

1. Ахілес Ва Інфо. Аналітичний портал. URL: https://www.ahilesva.info/.
2. Ахілес Ва Інфо. Офіційна сторінка у X. URL: https://x.com/ahilesvainfo.
3. Actualidad RT. Офіційна сторінка у X (Twitter). URL: https://x.com/actualidadrt.
4. Alliance for Securing Democracy (GMFUS). Venezuela through the Sino-Russian media playbook. URL: https://securingdemocracy.gmfus.org/venezuela-through-the-sino-russian-media-playbook.
5. Canal Red. Офіційний канал на YouTube. URL: https://www.youtube.com/@canalredtv.
6. Digital Forensic Research Lab (DFRLab). Pro-Russia network spreads propaganda and disinfo in Latin America. URL: https://dfrlab.org/2024/02/21/pro-russia-network-spreads-propaganda-and-disinfo-in-latin-america/.
7. Finogenova Inna. Офіційний канал на YouTube. URL: https://www.youtube.com/@innaafinogenova./videos.
8. Reporters Without Borders (RSF). Nicaragua, Latin American hotspot for Russian propaganda. URL: https://rsf.org/en/nicaragua-latin-american-hotspot-russian-propaganda.
9. Transparency and Democracy Center (TDCenter). Propaganda rusa: la última invasión en América Latina. URL: https://tdcenter.org/es/2023/10/19/propaganda-rusa-la-ultima-invasion-en-america-latina/.
10. TV BRICS. TV BRICS programme «Language of Dance» premiered on teleSUR, one of the largest resources in Latin America. URL:https://tvbrics.com/en/news/tv-brics-programme-language-of-dance-premiered-on-telesur-one-of-the-largest-resources-in-latin-amer/.
11. United States Institute of Peace (USIP). Russian Influence Campaigns in Latin America. Special Report 525, October 2023. URL: https://www.usip.org/sites/default/files/2023-10/sr_525-russian_influence_campaigns_latin_america.pdf.

С.В.Стефанишин – студентка 1 курсу
ОПП «Зв'язки з громадськістю»
факультету соціальних наук та соціальних
технологій Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

ДЕКОНСТРУКЦІЯ КЛЮЧОВИХ МІФОЛОГЕМ ДОКТРИНИ «РУССКОГО МІРА» ЯК ІДЕОЛОГІЧНОЇ ЗБРОЇ РОСІЇ

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук,
професор кафедри політології
факультету соціальних наук
та соціальних технологій
НУ «Києво-Могилянська академія»

Фундаментом політики Росії за останні декілька десятиліть була і є доктрина «русского міра», якій досі не знайшлося єдиного усталеного визначення в науковому полі. Повномасштабна російсько-українська війна, розпочата 24 лютого 2022 р., стала каталізатором досліджень й переосмислення концепції «русского міра», позаяк той із огляду на засадничі елементи не лише становить пряму загрозу національній безпеці України, а й кидає виклик системі міжнародної безпеки.

Результати рефлексії українських науковців щодо російсько-української війни викладено на сторінках колективної монографії «The Russian-Ukrainian War (2014–2022): historical, political, cultural, educational, religious, economic, and legal aspects». Дослідники визначають «русский мір» як синонім «рашизму» та «російському фашизму». Є.Горюнова називає його «російською доктриною імперського відродження», а О.Бакланова зводить концепцію до російської культурної сфери разом із російською діаспорою та її впливом у світі [6, с. 280-282]. Ця ідеологічна доктрина має деструктивну силу та є своєрідним виправданням тоталітарної суті режиму для її послідовників. За словами А.Єрмоленка, вона поєднує найрізноманітніші, часом навіть протилежні, міфологеми та ідеї для розширення впливу в глобальному полі [3, с. 15]. Така еклектична ідеологія є підґрунтям гібридної війни.

Необхідною для боротьби з доктриною «русского міра» є деконструкція її ключових міфологем. Отже:

1) Виняткова духовність російського народу та православ'я як основа російської держави.

Росіяни схильні апелювати до своєї унікальності та винятковості, виправдовуючи «операції порятунку». Особливо добре це помітно у визначенні «русского міра» та його місії в Наказі XXV Всесвітнього російського народного собору «Сьогодення та майбутнє русского міра». Згідно з цим документом, вищим сенсом буття Росії як творця «русского міра» є її «існування як стримувача встановлення у світі гегемонії зла» [7]. Слід зважати на те, що така ідея є наскрізною для російського режиму впродовж століть, адже про чільне місце російського народу писав свого часу ще «трубадур імперії» (за визначенням Е.Томпсон) Ф.Достоєвський: «[Можлива поява] духовного союзу усіх тих, хто вірить у те, що велика наша Росія, на чолі об'єднаних слов'ян, скаже всьому світові, всьому європейському людству і цивілізації своє нове, здорове слово ... воно буде сказане на благо об'єднання всього людства у новому, братському, всесвітньому союзі, основа якого лежить у генії слов'ян, а здебільшого в дусі великого народу російського, який так довго страждав, так багато століть був приречений на мовчання, але який завжди плекав в собі великі сили для майбутнього роз'яснення і вирішення багатьох гірких і найбільш фатальних непорозумінь західноєвропейської цивілізації» [1, с. 6]. А.Єрмоленко, описуючи цю міфологему, зазначає: «Така виключність – це ознака гібрису, зверхності і

пихатості, що своєю чергою є наслідком ресентименту «нації, що запізнилась», постійно перебуваючи у стані «модернізації навздогін»» [3, с. 23].

Нерозривно пов'язаним із попереднім є міф про православ'я як основу російської ідентичності, що й скеровує до «богообраності російського народу». Ця теза для російських ідеологів універсальна у трактуванні решти міфологем «русского міра», що робить її дедалі небезпечнішою. Однак, коли аналізуємо цей наратив, необхідно розуміти, що церква є лише зручним інструментом, що легітимізує втілення імперських колонізаторських бажань; це – базис відродження російського патріотизму, як стверджують самі росіяни [9, с. 355]. Тобто в міфологемі про наріжну роль православ'я для російської ідентичності йдеться не про духовні цінності, натомість релігія тут є прикриттям шовіністичних ідей.

2) Повернення «одвічно руських земель» та історичної справедливості.

До засобів легітимізації експансії українських земель часто залучають концепти «повернення споконвічних територій», «відновлення історичної справедливості» й «створеної Леніним України». Території тих чи інших сучасних держав десятки разів перекроювалися на політичній мапі світу, а тому будь-якій історичній традиції може опонувати давніша, що спростовуватиме першу [3, с. 20]. Так свого часу в складі України перебували нині польські Холмщина, Підляшшя та Надсяння, а Кубань була землею українського козацтва, проте українці не наполягають на розширенні кордонів цими регіонами.

Історичне виправдання окупації є небезпечним, адже на підміну міжнародним нормам та правилам приходять звичаї, традиції та звернення до різних етапів історії. Саме через мінливість історичного періоду, до якого апелюють росіяни, постає загроза й для решти держав, чиї території коли-небудь перебували під владою Росії. Творці доктрини «русского міра» полюбляють послуговуватися адаптованими словами німецьких нацистів: «Росія там, де росіяни» [3, с. 20], тому очікувано, що завершення справи Івана Калити в збиранні «історичних російських земель» може значно розширити свої географічні межі туди, де світом розкинута російська діаспора.

3) Міф про «братні народи».

Апогеєм російської пропагандистської машини, безсумнівно, є тенденція росіян до братерства й сестринства із поневоленими ними ж народами. Уже в XIX-му ст. російська ідеологія висувала твердження про існування триєдиного народу східних слов'ян із українців, білорусів та росіян [4]. Однак вже тоді рівень соціокультурного розвитку українців та росіян разюче різнився. Ще з XIII ст. ці народи пішли різними шляхами: українці обрали європейський контекст із демократичними традиціями, самоврядуванням, дотриманням європейського права, релігійною терпимістю і повагою до приватної власності, що згодом реалізували у Гетьманщині; росіяни ж, а точніше московити (адже саме так доречно назвати жителів Московського царства), формувалися під впливом золотоординських традицій, що передбачали беззаперечне підкорення правителю, абсолютне домінування держави, відсутність приватної власності на землю та общинний устрій [5, с. 114]. Описана міфологема братерства була доповнена старшинством росіян поміж трьох народів у період пізнього сталінізму, а утвердилася після святкування у 1954 р. 300-річчя Переяславської ради – «возз'єднання» українців та росіян [2].

Совєтська пропаганда чітко розуміла небезпеку усвідомлення українцями власної самобутності й тожсамості, а тому нищила будь-які можливі залишки ідентичності, насамперед українську мову, лінгвоцид якої був послідовним та неперервним. Аналізуючи реєстр репресованих слів, укладений О.Демською-Кульчицькою, бачимо, що частими обґрунтуваннями виключення з ужитку української лексики є полонізація та націоналістична тенденція, що, на думку совєтів, полягала в штучному створенні розбіжностей між українською та російською мовами. Зрештою, ще міністр Валуєв у таємному розпорядженні 1863 р. переконував: «Української мови нема, не було й бути

не може». Єдиною правильною, безсумнівно, розглядали та активно ширили тезу про українську мову як діалект російської.

Український науковець Ю.Шевельов вважав дослідження ґенези української мови справою свого життя, а тому присвятив спростуванню теорії про спільне походження трьох братніх мов роки наукової діяльності. Мовознавець обрав метод фонологічних досліджень, адже «...фонетичні елементи найлегше піддаються облікові і підрахункові і забезпечують найточніші висліди. Вони також найкраще вивчені» [8]. Зрештою, Ю.Шевельов дійшов до висновку, що жодного спільного кореня в української, російської та білоруської мов не існувало, натомість вони утворилися на перехресті різних діалектів. «Справжня, «жива» українська мова ніколи не була «давньоруська», ніколи не була «спільноруська», ніколи не була тотожна з російською, не була предком або нащадком або відгалуженням російської мови. Вона поставала й постала з праслов'янської, формуючись від 6 до 16 ст.», – стверджував науковець, руйнуючи міфологему спільного кореня, який обслуговував ідеологічні надбудови московської доктрини.

Висновки. Сучасна російська пропаганда активно використовує принцип «що більше брехні, то більше повірять», націлений на переконання насамперед громадян РФ. На міжнародній арені Росія підміняє поняття збройної агресії внутрішнім конфліктом на тлі міфологем про братерство й спорідненість із українцями [3, с.19]. Українське суспільство мусить бути на сторожі штучно насаджених наративів та їхнього справжнього походження, аби успішно протистояти ворогу в інформаційному полі гібридної війни та не допускати надалі проникнення подібних деструктивних ідей в український інформаційний простір.

Джерела та література:

1. Артимишин П., Костюк О. Ідеологема «Русского міра»: виникнення, генеза, сприйняття в Україні: аналіт. доп. / *НАН України, Інститут українознавства імені І.Крип'якевича.* Львів, 2019. 84 с.

2. Грицак Я. Ярослав Грицак: як виник міф про «братні народи»? *Український інститут національної пам'яті.* 2022. URL: https://uinp.gov.ua/informaciyni-materialy/rosiyskoukrayinska-viyna-istorychnyy-kontekst/yaroslav-grycak-yak-vynyk-mif-pro-bratni-narody.

3. Єрмоленко А.М. «Русский мір» – ідеологія російського імперіалізму / А.Єрмоленко // *«Русский мир» як доктрина: витоки, загрози, методи* : [зб. наук. пр. / редкол.: А.М.Єрмоленко (голов. ред.) та ін.]; НАН України, Інститут філософії імені Г.С.Сковороди. К.: [б. в.], 2021. С. 15–26.

4. Задушливі обійми: як виник міф про три братні народи. *Куншт.* URL: https://www.kunsht.com.ua/articles/zadushlivi-obijmi-yak-vinik-mif-pro-tri-bratni-narodi.

5. Зябченко О. Україна та Росія: міф про «братні народи». *Збірник матеріалів VII Міжнародної наукової конференції студентів і молодих вчених*. Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2025. С. 113–116.

6. Корновенко С.В. Деконструкція концепту «російський світ/ русский мир» у новітньому українському академічному дискурсі. *Сучасна російсько-українська війна: історіографічні, суспільно-політичні, соціально-економічні та культурно-духовні виміри.* Наукова монографія. Рига, Baltija Publishing, 2024. С. 263–292.

7. Наказ XXV Всемирного русского народного собора «Настоящее и будущее Русского мира». URL: https://pravoslavie.ru/159347.html.

8. Не заперечена теорія ґенези української мови Шевельова. *Збруч.* URL: https://zbruc.eu/node/118155.

9. Ткач Н.Н. Православная традиция в формировании российской идентичности. *Научные ведомости Белгородского государственного университета*. Серия: Философия. Социология. Право. 2019. 44(2). С. 351–356.

***

Ю.І.Бурчак – аспірант
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМИ ПРИКОРДОННИХ РЕГІОНІВ НАТО В КОНТЕКСТІ ГІБРИДНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Науковий керівник:
Н.Н.Коцан – доктор географічних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Актуальність теми зумовлена різким зростанням рівня та різноманітності гібридних загроз для держав східного флангу Альянсу особливо після повномасштабного вторгнення Росії в Україну, та необхідністю швидкої трансформації існуючої системи безпеки у Європі. Адже саме зараз прикордонні регіони Польщі, Румунії та Балтійських держав безпосередньо стикаються з реальними ризиками для цивільного населення та критичної інфраструктури внаслідок інцидентів, які перетворюють ці регіони на потенційну зону ескалації.

Мета дослідження – аналіз гібридних загроз, що стоять перед прикордонними регіонами НАТО в умовах російсько-української війни.

З 2022 р. повномасштабна агресія Російської Федерації проти України вийшла за межі традиційного поля бою й перетворилася на гібридну війну [5]. Гібридна війна – це поєднання військових і невійськових методів впливу, коли противник намагається дестабілізувати ситуацію нижче порогу відкритого військового нападу**,** використовуючи широкий спектр інструментів: кібератаки, кампанії дезінформації, штучно створений міграційний тиск, маніпулювання етнічними меншинами, політичну дестабілізацію, диверсії проти інфраструктури, загрози енергетичній безпеці, економічний шантаж, військові провокації тощо [2]. Від початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну інтенсивність і розмаїття таких гібридних загроз на східному фланзі НАТО різко зросли [7]. Після порушення європейського повітряного простору російськими дронами, Президентка Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн під час виступу в Європейському парламенті 8 жовтня 2025 р. заявила: «Настав час називати речі своїми іменами. Це гібридна війна» [1]. Така ситуація вимагає від країн НАТО та їхніх союзників скоординованої та проактивної відповіді для захисту як національної безпеки кожної з країн, зокрема, прикордонних регіонів НАТО в Європі, так і демократичної стабільності й існуючої системи колективної безпеки у регіоні.

Прикордонні регіони НАТО – зокрема Польща, Румунія та Балтійські країни – опинилися на передовій цієї війни. Російська Федерація цілеспрямовано випробовує механізми стримування союзників, здійснюючи повітряні провокації (розвідувальні дрони, порушення повітряного простору) та підтримуючи агентуру в сусідніх державах [4; 8]. Одночасно зростає інтенсивність кібернападів на критичну інфраструктуру, спостерігаються атаки на енергетичні та телекомунікаційні об’єкти, а також зростають спроби дестабілізації через міграційний тиск і дезінформацію [6; 9]. Такі гібридні загрози, що поєднують військові й невійськові методи (пропаганда, кібератаки, економічний шантаж, використання нерегулярних або неідентифікованих формувань), мають на меті розмити межі між миром і війною та посіяти сумніви і нестабільність у суспільствах [2]. НАТО визнало ці виклики одним із пріоритетів своєї стратегії: Альянс розширює ситуаційне реагування, посилює розвідку та обмін інформацією, а також удосконалює механізми колективного захисту, включно з новими багатодоменними ініціативами

(наприклад, «Балтійський Вартовий» (Baltic Sentry) та «Східний Вартовий» (Eastern Sentry)) для прикордонних держав [8].

Гібридні операції Кремля мають мультидоменний характер. Наприклад, у вересні 2025 р. зафіксовано беспрецедентну низку порушень: десятки російських дронів увійшли в повітряний простір Польщі та Румунії, а російські літаки порушили повітряний простір Естонії [8]. Ці інциденти спонукали союзників активізувати військовий нагляд (запуск «Eastern Sentry») і провести консультації за ст. 4 Північноатлантичного договору. Генеральний Секретар НАТО М.Рютте наголошує, що «за останні роки Росія та Китай намагалися дестабілізувати наші країни» через саботаж, кібератаки та енергетичний тиск [5]. Запропонована ЄС/НАТО стратегія із протидії гібридним загрозам класифікує такі дії як пропаганду, політичний вплив, саботаж критичної інфраструктури та інші тактики поза межами звичайних військових дій. Виклики, що виникли через війну в Україні, швидко змінюються й ускладнюються (зростає темп атак), тому перед прикордонними державами стоїть завдання підвищити пильність та інтеграцію на національному і колективному рівнях.

Розуміння інцидентів минулих років (зокрема, гібридні методи анексії Росією Криму) підтверджують, що прикордонні регіони НАТО зазнаватимуть в майбутньому системних гібридних атак з боку Росії. Ці атаки посилюються на тлі тривалої війни в Україні, а їхня мета – розхитати Захід: створити кризи, спровокувати внутрішні конфлікти, демотивувати підтримку України та послабити єдність Альянсу. Росія поєднує різні засоби тиску – фізичні атаки, кіберкампанії, інформаційно-психологічні операції – в єдиний «глибокий» наступ. Так, атаки дронами супроводжують синхронні кібератаки і потік «фейків» (нібито влада Польщі стверджувала, що дрони «запустила Україна») [6]. Така координована гібридна атака має більший ефект за рахунок одночасного впливу на різні сфери безпеки.

Реакція союзників показує, що колективний захист необхідно посилити. Спільні патрулі протиповітряної оборони, координоване підняття винищувачів по тривозі, обмін розвідувальними даними – все це дало змогу ефективніше відповісти на окремі інциденти [3]. Однак унітарна відповідь НАТО залишається «фрагментованою», оскільки кожна країна реагує переважно на власну загрозу [4], а колективна відповідь не є чітко визначеною та потребує узгодженості позиції та механізмів протидії на той чи інший вид загрози.

Висновки. Гібридні загрози, що вже неодноразово виникали у прикордонних регіонах НАТО, свідчать про системність і масштаби російських атак. Їхня нейтралізація потребує синхронізованих зусиль, значних інвестицій у оборону та посилення довіри між союзниками. Лише за умови комплексного планування та виконавчої готовності можна забезпечити надійний захист східного флангу Альянсу в умовах триваючої гібридної агресії.

Джерела та література:

1. Глава Єврокомісії закликала реагувати на гібридну війну РФ. URL: https://www.dw.com/uk/glava-evrokomisii-zaklikala-reaguvati-na-gibridnu-vijnu-rf-u-es/a-74280275 (дата звернення: 22.10.2025).

2. Countering hybrid threats. URL: https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/countering-hybrid-threats (дата звернення: 22.10.2025).

3. Drone breaches Romanian airspace during Russian attack on neighboring Ukraine. URL: https://www.reuters.com/world/drone-breaches-romanian-airspace-during-russian-attack-neighboring-ukraine-2025-09-13 (дата звернення 22.10.2025).

4. NATO moves to counter hybrid threats after airspace violation. URL: https://www.ibanet.org/NATO-moves-to-counter-hybrid-threats-after-airspace-violations (дата звернення: 22.10.2025).

5. NATO to boost efforts to counter Russian, Chinese sabotage acts. URL: https://www.reuters.com/world/nato-boost-efforts-counter-russian-chinese-sabotage-acts-2024-12-03 (дата звернення: 22.10.2025).

6. Poland says cyberattacks on critical infrastructure rising, blames Russia. URL: https://www.reuters.com/technology/poland-says-cyberattacks-critical-infrastructure-rising-blames-russia-2025-10-10 (дата звернення: 15.10.2025).
7. Russia's hybrid war on NATO's Eastern Flank quietly escalates. URL: https://neweasterneurope.eu/2025/06/13/russias-hybrid-war-on-natos-eastern-flank-quietly-escalates (дата звернення: 22.10.2025).
8. Strengthening NATO's eastern flank. URL: https://www.nato.int/en/what-we-do/deterrence-and-defence/strengthening-natos-eastern-flank (дата звернення: 28.10.2025).
9. Tensions flare on Poland-Belarus border as more migrants arrive. URL: https://www.reuters.com/world/europe/tensions-flare-poland-belarus-border-more-migrants-arrive-2024-06-08 (дата звернення: 22.10.2025).

***

М.С.Кохтюк – студент 4 курсу
ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
Н.Н.Коцан – доктор географічних наук,
професор кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

ПОЗИЦІЯ США ЩОДО ЗАВЕРЕШЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ЗА ЧАСІВ ПРЕЗИДЕНСТВА Д.БАЙДЕНА І Д.ТРАМПА: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АСПЕКТ

Російсько-українська війна, що перейшла у фазу повномасштабної агресії у лютому 2022 р., стала найважливішим геополітичним конфліктом сучасності, кардинально змінивши архітектуру міжнародної безпеки. У цьому контексті політика США, як ключового глобального актора та лідера західної коаліції, є вирішальною для визначення траєкторії та умов завершення конфлікту. Актуальність дослідження зумовлена варіативністю американської зовнішньої політики, що особливо яскраво проявляється у порівнянні доктрин адміністрацій Д.Байдена та Д.Трампа. Д.Трамп повернувся до влади у 2025 р., то його підхід до українського питання значно відрізняється від стратегії попередника, створюючи критичну невизначеність для Києва та його європейських союзників. Мета роботи – провести порівняльний аналіз стратегій, інструментів та риторики двох президентів щодо завершення російсько-української війни.

Адміністрація Д.Байдена сформулювала чітку та послідовну, хоча й обережну, доктрину, спрямовану на завершення війни шляхом зміцнення позицій України на полі бою та максимального стримування Росії. Стратегічною метою було визначено досягнення стійкого та справедливого миру на умовах, сформульованих Києвом, що узагальнював принцип «Нічого про Україну без України». Це означало, що визначення перемоги і завершення війни нерозривно пов'язували з відновленням територіальної цілісності України, включно з деокупацією Криму та Донбасу, хоча щодо часових рамок та методів звільнення окремих територій Вашингтон виявляв обережність. Кінцевою метою було забезпечення міцних, незворотних гарантій безпеки для України, що адміністрація Д.Байдена спочатку вбачала у системі двосторонніх безпекових угод (як альтернатива членству в НАТО), але згодом, неформально, визнавала неминучість повного членства України в Альянсі для надійного стримування Росії у майбутньому [1; 3].

Інструментарій адміністрації Д.Байдена ґрунтувався на трьох китах: військова допомога, санкційний тиск та дипломатична коаліція. Політика військової допомоги

отримала назву «політики постійної ескалації» (*steady escalation*), коли нові, більш потужні види озброєння (від HIMARS до F-16 та ATACMS) постачали поступово, у відповідь на потреби на полі бою, але із суворими обмеженнями щодо їх використання по військових цілях на міжнародно визнаній території РФ. Ця обережність була продиктована політикою *запобігання ескалації*, що її часто критикували як фактор, що затягує війну. Санкційна політика була найширшою в історії, спрямованою на максимальний тиск на російську економіку, особливо її енергетичний та фінансовий сектори, щоб підірвати здатність Кремля фінансувати війну та змусити його до переговорів. Дипломатичний фронт, очолюваний Д.Байденом, був спрямований на згуртування міжнародної коаліції (НАТО, G7, формат «Рамштайн»), що забезпечило безпрецедентний рівень узгодженої підтримки Києва та виключило можливість прямих переговорів з Москвою за спиною України. Риторика Д.Байдена завжди фокусувалася на необхідності захисту міжнародного права, демократії та наголошувала на відповідальності агресора. Умовою для переговорів офіційно залишався повний вивід російських військ з території України [2].

На противагу доктрині Д.Байдена, підхід адміністрації Д.Трампа, що розпочалася у 2025 р., суттєво інший. Стратегічна мета Д.Трампа – «Швидке завершення» конфлікту, що значною мірою продиктовано пріоритетом внутрішніх інтересів США, зокрема зменшенням фінансових витрат на допомогу Україні та переорієнтацією зовнішньополітичних зусиль на Китай. Основна мета Д.Трампа полягає у *зупинці бойових дій* та досягненні *угоди* між сторонами, навіть якщо це означає «заморожування» лінії фронту або територіальні поступки України.

Інструментарій Д.Трампа концентрується навколо ідеї особистого торгу та посередництва. Його відома концепція про здатність закінчити війну «за 24 години» (хоча й без розкриття деталей) відображає віру у свою здатність укладати «найкращі угоди», часто ігноруючи традиційні дипломатичні канали та міжнародні альянси. У цьому контексті, військова та фінансова допомога Україні перетворилась на «важіль тиску» на Київ та Москву. Д.Трамп може використати загрозу повного припинення або різкого скорочення допомоги як спосіб примусити Україну до переговорів та прийняття компромісних рішень. Водночас, він може запропонувати Москві послаблення санкцій як частину загальної «угоди», що різко контрастує з політикою Д.Байдена [5].

Ключовим моментом доктрини Д.Трампа є ймовірність дипломатичних компромісів, що можуть включати вимогу до України щодо територіальних поступок (наприклад, визнання Криму чи поточної лінії розмежування). Риторика Д.Трампа відходить від фокусу на міжнародному праві та відповідальності агресора, натомість акцентована на економічних втратах, загибелі людей та необхідності «дати Європі платити свою частку». Він виявляє скептицизм щодо НАТО та публічно ставить під сумнів доцільність колективної безпеки, що підриває єдність західної коаліції, збудованої Д.Байденом [4; 6].

Порівняльний аналіз демонструє фундаментальні відмінності між двома американськими доктринами. Стратегічні цілі Д.Байдена орієнтовані на *перемогу України*, відновлення її суверенітету та довгострокове стримування РФ через зміцнення міжнародної коаліції. Натомість, Д.Трамп зосереджений на *негайному припиненні вогню* шляхом політичного та територіального компромісу, що фактично означає «заморожування» конфлікту на невигідних для Києва умовах.

Методи також кардинально різні. Д.Байден застосовував політику послідовного нарощування військової допомоги та постійного посилення санкційного тиску, працюючи через механізми коаліції (НАТО, G7). Д.Трамп розглядає допомогу та санкції як *інструменти торгу*, готові до використання або скасування залежно від прогресу у переговорах, які він, ймовірно, вестиме напряму з Москвою, зменшуючи роль Києва та європейських партнерів.

Наслідки для України теж відрізняються радикально. Політика Д.Байдена забезпечувала Україні довготривалу, хоча й нормовану, підтримку, інтеграцію в західні безпекові структури та збереження міжнародної солідарності, проте створювала ризик

затягування війни через обережність у постачанні окремих видів озброєнь. Політика ж Д.Трампа, хоча й може призвести до швидкого припинення вогню, має високий ризик *втрати територій,* відсутності міцних гарантій безпеки, оскільки «угода» може бути укладена ціною поступок українським суверенітетом. Це також загрожує ослабленням міжнародної підтримки через потенційну дезінтеграцію західної коаліції.

Джерела та література:

1. Biden’s final efforts on ukraine – and trump’s first moves. Just Security. URL: https://www.justsecurity.org/104929/ukraine-biden-trump-missiles/ (date of access: 11.11.2025).

2. Biden’s gloves can finally come off to help trump end the ukraine war. URL: https://www.cnas.org/publications/commentary/how-biden-can-help-trump-end-the-ukraine-war (date of access: 11.11.2025).

3. Biden’s Ukraine moves are a gift to Trump. Atlantic Council. URL: https://www.atlanticcouncil.org/content-series/inflection-points/bidens-ukraine-moves-are-a-gift-to-trump/ (date of access: 11.11.2025).

4. Birnbaum M. Trump flirts with exempting Hungary’s Orban from Russia oil sanctions. *The Washington Post*. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/2025/11/07/orban-trump-russian-oil/ (date of access: 11.11.2025).

5. Trump on ending Russia's war against Ukraine: i think we've made a lot of progress. *Ukrainska Pravda*. URL: https://www.pravda.com.ua/eng/news/2025/11/07/8006242/ (date of access: 11.11.2025).

6. War in ukraine | global conflict tracker. *Global Conflict Tracker*. URL: https://www.cfr.org/global-conflict-tracker/conflict/conflict-ukraine (date of access: 11.11.2025).

***

НАПРЯМ 5
ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

С.Ю.Орлов – аспірант 2 року навчання
ОНП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ В КОНТЕКСТІ ДИПЛОМАТІЇ СПАДЩИНИ: КЕЙС НОВОЇ ГОРИЦІ ТА ГОРИЦІЇ У ПРОГРАМІ «ЄВРОПЕЙСЬКІ СТОЛИЦІ КУЛЬТУРИ»

Науковий керівник:
І.І.Климчук – кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та
міжнародних відносин
Інституту гуманітарних та соціальних наук
НУ «Львівська політехніка»

Програма «Європейські столиці культури» (далі – ЄСК), згідно з Ї-Де Лю (Yi-De Liu), є важливим інструментом просування транснаціональної співпраці між європейськими державами [3]. У той же час програма є частиною культурної політики ЄС, зокрема в контексті дипломатії спадщини. Поняття дипломатії спадщини можна тлумачити як окрему частину культурної дипломатії, орієнтовану на історико-культурну спадщину, або як аналітичну рамку для вивчення процесів, у межах яких спадщина функціонує як платформа взаємодії різноманітних суб'єктів: експертів, науковців, представників влади і бізнесу з інституційними механізмами на різних рівнях [6].

Спільна заявка ЄСК міст Гориції (Італія) та Нової Гориці (Словенія) є першою в історії ЄСК транскордонною спільною заявкою, що отримала пізніше статус «Європейської культурної столиці» («столиць»). Відтак, аналіз досвіду цієї заявки є актуальним для поглиблення розуміння процесів транскордонної співпраці, що відбувається між державами-членами ЄС в межах ЄСК, що є частиною культурної дипломатії та дипломатії спадщини Спільноти. Метою дослідження є аналіз кейсу спільної заявки Нової Гориці та Гориції у програмі «Європейської столиці культури» у 2025 році та розкриття її ключових особливостей.

До кінця Другої Світової Війни територія обох міст вважалась одним населеним пунктом, в котрому проживали три найбільші групи населення – італійці, словени та німці (а також достатня для видимості єврейська спільнота). Однак, у вересні 1947 р. місто було розділено на дві частини та на межі було встановлено колючий дріт з проволокою як позначення нового кордону між Італією та Югославією. В результаті цього, югославський уряд утворив місто Нова Гориця та почав його розбудовувати [4]. Лише через 60 років, зі вступом Словенії у 2004 р. в ЄС та включенням держави в Шенгенську зону, було посилено міжкультурну співпрацю. Вже у 2016 р. рішення про надання статусу ЄСК-2025 Гориції та Новій Гориції засвідчило значущість інтеграційних процесів між містами різних країн, об'єднаними, як зазначає община Нової Гориці, «спільною культурною спадщиною» [4].

Слоганом спільної заявки стало гасло «Go! Borderless», що акцентує увагу на концепції «безкордонності» як ключовому її елементі. Кандидатська заявка була подана у 2020 р. – в період, коли пандемія CoViD-19 призвела до посилення контролю на кордонах. Незважаючи на ці виклики, між Горицією та Новою Горицею була розроблена та ухвалена муніципалітетами спільна стратегія транскордонного співробітництва. Видимим акцентом у заявці є ідея конурбації, зокрема і спільного «конурбаційного

бренду» [5], а також визначення трьох основних цілей: «Нова Гориця та Горіція – одне транскордонне європейське місто», «Зелене, живе місто з високою якістю життя» та «Інноваційне місто з підприємницьким мисленням» [5].

При детальнішому аналізі трьох заявлених цілей і заходів, окреслених у заявці, можна виокремити декілька ключових тематичних напрямків. Перший із таких стосується спільної культурної спадщини регіону та процесу формування єдиного міського простору. Упродовж усієї заявки постійно наголошується на ідеї (повторного) об'єднання двох міст в єдиний цілісний простір: «Ми хочемо створити нову культурну екосистему, нове відчуття та культуру буття одним містом у двох країнах» [5]. У цьому контексті спільна спадщина регіону та її відновлення виступають важливим інструментом зміцнення співпраці між двома містами. Це виявляється, передусім, у реалізації низки проєктів, спрямованих на збереження як нематеріальної, так і матеріальної культурної спадщини. Зокрема, йдеться про ряд заходів на кшталт «Memory Ambulance and archives brigades» (створення своєрідної «швидкої допомоги пам'яті» для збирання та збереження спільної спадщини регіону), «It's story picking season!» (збір історій про життя на кордоні), «Dot Museums» (створення невеликих музейних осередків), фестиваль шахтарської спадщини, конференція, присвячена спадщині корінних народів, тощо. Окремо варто відзначити театральний перформанс «Destinyation – touch of destiny», присвячений історії французького короля Карла X, що знайшов свій останній спочинок у цьому регіоні, та виконаний у багатомовній формі.

Іншою важливою темою, що перегукується з попередньою, є мультикультуралізм. Обидва міста позиціонують себе як своєрідний європейський «ідеал» багатокультурного майбутнього. Особлива увага приділена мовному різноманіттю, що яскраво відображено у проєктах заявки ЄСК-2025, таких як «Мовне казино», мальопис «Hopscotch», «Інше радіо» та інших. Цікавим є підхід до мови не як до ідентифікатора культури, а радше як до ідеологічного «бар'єра», що відповідає європейській концепції «Єдності в різноманітті»: «Мовна система, яка все ще перебуває під впливом ідеології та заохочує нас бути одномовними в багатомовному світі» [5].

Ще однією важливою темою є екологічна (зелена), котра є однією з трьох ключових цілей співпраці Нової Гориці та Горіції в рамках ЄСК-2025. Серед проєктів, що відображають цю тематику, варто виділити «Ecothreads and bien», «Post Mobility», «No Time to Waste», «Library of Seeds» та інші. Зокрема, проєкт «Library of Seeds» передбачає співпрацю між Громадською бібліотекою Франса Бевка в Новій Гориці та державною бібліотекою Ісонтіна в Горіції з метою просування біорізноманіття регіону.

Чітко простежується акцент на розвитку міждержавних зв'язків, посиленні міжкультурної співпраці через кооперацію місцевих спільнот італійсько-словенського прикордоння. До цього залучені місцеві артисти, такі як, наприклад, Домінік Поцці (Dominique Pozzi) та Ґреґор Божіч (Gregor Božič), художні асоціації («Quarantasettezeroquattro», Zavod Kinokašča, Gorizia Woodwinds Orchestra Association тощо), бібліотеки (наприклад, Франса Бевка та Ісонтіна), театри (серед них Young Stage Словенського національного театру Нової Гориці), музеї (Толмінський музей), інститути, місцеві бренди (наприклад, Faladur gastro & wine), а також муніципалітети прикордонного регіону (Ідрія, Канал (Канал об Сочі), Кобарід, Комен тощо), включно з італійською областю Фріулі-Венеція-Джулія. Остання, згідно з заявкою, офіційно підтвердила виділення 3 млн. євро на підтримку проєктів у межах ЄСК [5]. Також варто відзначити, що в межах конурбаційного бренду GO! Міста Нова Гориця та Горіція стали господарями конференції Interreg GO!, яка є складовою програми Interreg. Захід високого рівня включав обговорення основних положень поточних програм Interreg на період 2021–2027 рр. [2].

Під час відкриття ЄСК-2025 у Новій Гориці і Горіції, були присутні президенти обох країн. У своїй промові президентка Словенії підкреслила ключову роль культури у формуванні майбутнього та зміцненні співпраці між Італією та Словенією. Вона також

наголосила, що два міста «прийняли відповідальне звання Європейської столиці культури як унікальна конурбація, що усвідомлює своє минуле…» [1].

Висновки. Дипломатія спадщини та культурна дипломатія на міжрегіональному рівні, зокрема у випадку спільної заявки Нової Гориці та Гориці як Європейської столиці культури 2025 р. має, передусім, характер транскордонного співробітництва у вищезазначених сферах культури та спадщини. Найбільш помітними є теми спільної регіональної спадщини, мультикультуралізму та екології. В основі заявки лежить тісна кооперація місцевих італо-словенських спільнот у різних сферах. Важливим аспектом такої співпраці є створення власного конурбаційного бренду, який можна трактувати як спільний ідентичнісний наратив, що сприяв посиленню взаємодії між місцевими спільнотами.

Джерела та література:

1. 8 February 2025, will be remembered in our hearts as a historic day. *President of the Republic of Slovenia*. URL: https://www.predsednica-slo.si/en/news/danasnji-dan-8-februar-2025-se-bo-v-nasa-srca-vtisnil-kot-zgodovinski-dan (дата звернення: 15.10.2025).

2. Inforegio – Interreg GO 2025. *European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/whats-new/conferences/interreg-annual-event-2025_en (дата звернення: 15.10.2025).

3. Liu Y.-D. The European Capital of Culture and Transnational Networks. *European Review*. 2024. С. 1-15. DOI: https://doi.org/10.1017/s106279872300056x (дата звернення: 15.10.2025).

4. Mestna občina Nova Gorica. Zgodovina Nove Gorice. *Mestna občina Nova Gorica*. URL: https://www.nova-gorica.si/sl/o-obcini/zgodovina/ (дата звернення: 15.10.2025).

5. Municipality of Nova Gorica, Municipality of Gorizia. Go! Borderless: The Bid Book for the European Capital of Culture 2025 Nova Gorica-Gorizia. 2020. URL: https://www.go2025.eu/03.documenti/bidbook/GO_KNJIGA_ENG_WEB.pdf (дата звернення: 15.10.2025).

6. Winter T. Heritage diplomacy; an afterword. *International Journal of Cultural Policy*. 2022. Т. 29, №1. С. 130-134. DOI: https://doi.org/10.1080/10286632.2022.2141728 (дата звернення: 15.10.2025).

***

Ю.В.Борсук – асистент кафедри
економічної і соціальної географії
імені професора Олега Шаблія
Львівського національного університету
імені Івана Франка

ПРОСТОРОВІ ЗАКОНОМІРНОСТІ ЗАПІЗНЕНЬ ПОЇЗДІВ МІЖМІСЬКОГО СПОЛУЧЕННЯ В УКРАЇНІ: ГЕОГРАФІЧНИЙ АНАЛІЗ

Актуальність дослідження. Проблема запізнень поїздів міжміського сполучення є важливим показником ефективності функціонування залізничного транспорту в межах України. У наукових дослідженнях запізнення поїздів розглядають як багатофакторний феномен, що визначається низкою технічних, організаційних та природно-географічних чинників [3].

Мета дослідження – з’ясування просторових закономірностей запізнень поїздів міжміського сполучення в Україні та визначення територій, де ці затримки мають найбільшу концентрацію, із подальшою оцінкою впливу природно-географічних і техногенних чинників.

Результати дослідження. Просторовий підхід до вивчення затримок передбачає поєднання даних про маршрутну мережу, графіки руху, географічні умови та особливості інфраструктури. Для міжміського сполучення, що охоплює великі відстані та різні регіони, важливо враховувати такі чинники, як бойові дії, кліматичні умови, щільність населення, стан залізничної інфраструктури та кількість пересадкових пунктів.

Під час деталізованого аналізу міжміських поїздів виокремлено частку запізнень залежно від часового відхилення руху. Для цього взято до уваги кількість затримок, що фіксувались 8 жовтня 2025 р. З метою спрощення аналізу виділено окремі градації: до 15 хв, від 16 до 30 хв, від 31 до 60 хв, від 1 год 1 хв до 2 год, від 2 год 1 хв до 3 год, від 3 год 1 хв до 4 год, від 4 год 1 хв до 5 год, від 5 год 1 хв до 6 год, від 6 год 1 хв до 7 год, понад 7 год. У цьому випадку найбільша кількість міжміських поїздів генерує затримки в часі до 15 хв (рис). Це характеризує залізничного оператора України як успішного в контексті вчасності виконання пасажирських перевезень.

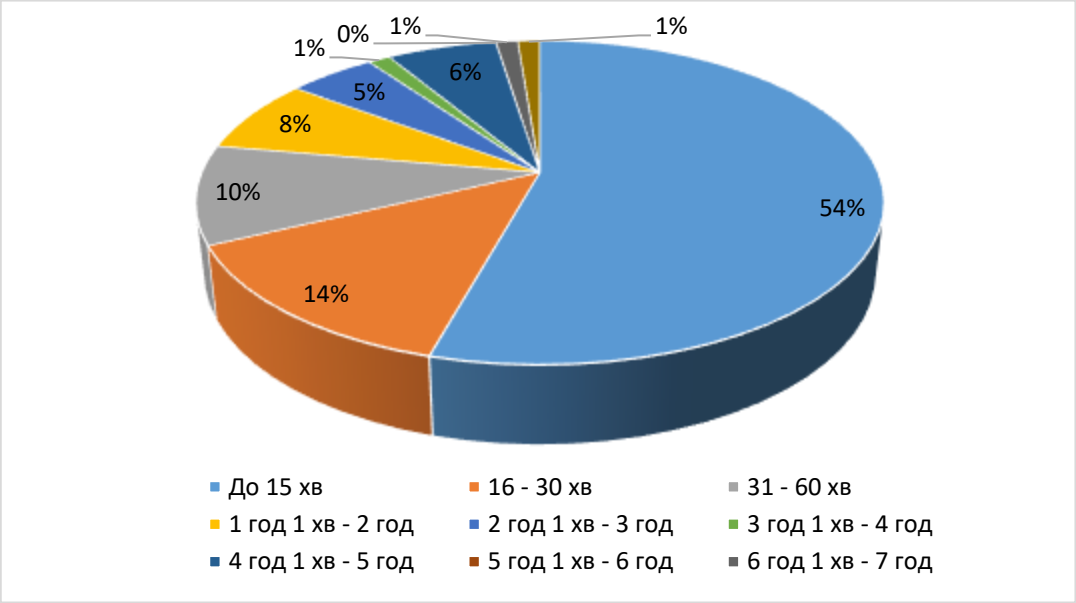

Рис 1. Частка запізнень, що фіксувались 8 жовтня 2025 р.

Проте 14 % запізнень у конкретну добу стосуються діапазону від 16 до 30 хв, а 10 % – від 31 хв до 1 год. Менше 10 % затримок спостерігаються у діапазоні від 1 год 1 хв до 2 год, а 5 % і менше – понад 2 год. У таблиці нижче наведено конкретні рейси поїздів міжміського сполучення, що запізнювались у часі з відхиленням понад 2 год.

Таблиця 1.

Аналіз міжміських поїздів за максимальним запізненням (понад 2 год) протягом останнього тижня жовтня 2025 р. [7]

Дата	Номер і сполучення поїзда, що запізнювався	
	від 2 до 5 год	Понад 5 год
25.10	№749 Київ – Відень №92 Краматорськ – Одеса №91 Одеса – Краматорськ	
26.10	№711 Краматорськ – Київ №711 Гусарівка – Київ №92 Одеса – Краматорськ	№91 Краматорськ – Одеса
27.10	№706 Пшемисль – Київ №104 Гусарівка – Краматорськ №91 Гусарівка – Одеса	

28.10	№103 Гусарівка – Львів №91 Гусарівка – Одеса №21 Харків – Львів №149 Відень – Київ	
29.10	№91 Гусарівка – Одеса №749 Київ – Відень №92 Одеса – Гусарівка	
30.10	№103 Гусарівка – Львів №91 Гусарівка – Одеса №21 Харків – Львів №53 Дніпро – Одеса №253 Кривий Ріг – Одеса №7 Харків – Одеса	№127 Запоріжжя – Львів №99 Київ – Бухарест №128 Львів – Запоріжжя №52 Одеса – Запоріжжя
31.10	№90 Пшемисль – Київ №149 Відень – Київ №712 Київ – Краматорськ №711 Краматорськ – Київ	№92 Одеса – Краматорськ №227 Гусарівка – Івано-Франківськ

Протягом останнього тижня жовтня 2025 р. найбільш регулярно запізнювався рейс поїзда №92/91 Одеса – Краматорськ – Одеса. Проблема недотримання визначеного часу поїздки зумовлена веденням бойових дій і пошкодженням залізничного полотна. Так, маршрут поїзда проходить уздовж рокадних ділянок Синельникове – Павлоград – Лозова – Слов'янськ – Краматорськ, не завжди доступних для безпечного руху через ворожі атаки безпілотників, удари керованих авіаційних бомб чи діяльність ворожих диверсійно-розвідувальних груп. Це викликає зміну маршруту пасажирського поїзда безпечною ділянкою, наприклад об'їзд Синельниківського й Павлоградського вузлів від Дніпра до Лозової через Самар і Берестин. Наприкінці жовтня 2025 р. АТ «Українська залізниця» розпочало обмежувати маршрут поїздів у напрямі Краматорська, зокрема призначило кінцеву станцію Гусарівка в Харківській області. Надалі цей процес поширили на всі міжміські маршрути з інших регіонів України в Донецьку область і зворотно [9].

До наслідкових причин таких нововведень варто зарахувати технічні проблеми, зокрема знеструмлення мережі від станції Гусарівка до станції Краматорськ. Крім того, часто здійснюються пошкодження колійного полотна чи штучних споруд (переважно мостів або переїздів). На початку осені були загоряння захисних лісонасаджень уздовж колії, зумовлені проникненням диверсантів у тилову зону.

З таблиці видно, що лідером постійних запізнень у міжнародному сполученні є маршрут поїзда №749/149 Київ – Відень – Київ (у діапазоні від 2 до 5 год). Проте під час руху 30 жовтня 2025 р. рейс міжнародного поїзда №99 Київ – Бухарест отримав затримку понад 5 год. Міжнародні поїзди в напрямку Угорщини запізнюються виключно через подовжену процедуру оформлення документів і заміну колісних пар у межах станції Чоп-Пас. Така ж системна робота двічі проводиться у поїзді Київ – Бухарест – Київ: у прикордонному українсько-молдовському пункті пропуску виконують огляд багажу й перевірка документів пасажирів, а в молдовсько-румунському, крім митного й паспортного контролю, ще й замінюють колісні пари. У напрямку Польщі найбільш виділяється маршрут поїзда №51 Київ – Пшемисль, що здійснює перетин державного кордону в пункті пропуску Мостиська-2 – Медика.

Висновки. Географічний аналіз запізнень поїздів дозволяє не лише виявити проблемні ділянки, але й планувати маршрути під час розроблення графіку. За допомогою порталу даних https://uz-vezemo.uz.gov.ua/delayform/ доступно фіксувати запізнення поїздів у режимі реального часу (без застосування навігації) й визначати сповільнення руху з урахуванням безпекових умов (співставлення із картою повітряних тривог) [6], метеорологічних змін (використання додатку Ventusky) [11], суспільно-політичних процесів (завантаженість пунктів пропуску з сайту Державної прикордонної

служби) [4]. Поєднання різного роду причин запізнень формує багатовимірну систему для прогнозування пасажирського руху. Ліквідація головних чинників затримок під час руху мінімізуватиме проблему відхилення від часу та незадоволеності пасажирів.

Джерела та література:

1. Борсук Ю. Міграційні потоки залізничним транспортом під час воєнного стану в Україні. *Географічна освіта і наука: виклики і поступ*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 140-річчю географії у Львівському університеті (м. Львів, 18-20 травня 2023 р.) / відповід. ред.: В. Біланюк, Є. Іванов. У 3-ох т. Львів, 2023. Т.1. С. 109–113.

2. Борсук Ю. Транспортна логістика Львівської області під час воєнного стану в Україні. *«Професор Ольга Заставецька – вчена, педагог, організатор географічної науки» (до 70-ої річниці від дня народження вченої)*: зб. мат. Всеукр. наук.-практ. конф., 27 квітня 2023 р. м. Тернопіль. ТНПУ ім. В. Гнатюка / Ред. кол.: Заставецька Л. Б., Заставецький Т. Б., Мариняк Я. О., Стецько Н. П. Тернопіль, 2023. С. 109–113.

3. Гудзеляк І., Борсук Ю. Інтеграція транспортної системи Львівської області до європейської в умовах вимушеної міграції населення. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: географія.* 2024. №1 (вип. 56). С. 90–103.

4. Інтерактивна мапа пунктів пропуску/КПВВ, які функціонують відповідно до розпорядження КМУ від 13.03.2020 №288-р (зі змінами) / Державна прикордонна служба України. URL: https://dpsu.gov.ua/ua/map/.

5. Інформація про запізнення / АТ «Українська залізниця». URL: https://www.uz.gov.ua/passengers/delay_info/.

6. Офіційна карта повітряних тривог України. URL: https://map.ukrainealarm.com/.

7. Поїзди, що затримуються / АТ «Українська залізниця». URL: https://uz-vezemo.uz.gov.ua/delayform/.

8. Розклад руху призначених пасажирських поїздів / АТ «Українська залізниця». URL: https://www.uz.gov.ua/passengers/timetable/.

9. Тимчасово змінено маршрути поїздів краматорського напрямку / АТ «Українська залізниця». URL: https://uz.gov.ua/press_center/up_to_date_topic/677421/.

10. Шаблій О., Борсук Ю. Геологістичні аспекти залізничних пасажирських перевезень в Україні. *Часопис соціально-економічної географії*. 2021. № 31. С. 37–46.

11. Ventusky – Weather Forecast, Radar and Wind Maps / Прогноз погоди, радар і карти вітру. URL: https://www.ventusky.com/.

***

С.А.Дегтярьова – магістр 1 року навчання ОПП «Політологія» факультету соціальних наук і соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО ДЛЯ ВІДНОВЛЕННЯ АГРОСЕКТОРУ УКРАЇНИ В ПЕРІОД ВІДБУДОВИ

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – професор, доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету соціальних наук і соціальних технологій
НУ «Києво-Могилянська академія»

Актуальність теми зумовлена подвійним викликом, перед яким опинилася Україна: забезпечення продовольчої безпеки в умовах війни та поетапна інтеграція до внутрішнього ринку Європейського Союзу, що є не лише геополітичним пріоритетом, а й інструментом повоєнного економічного відновлення. До 2022 р. аграрний сектор забезпечував до 41% валютної виручки та від 10 до 17% ВВП України, однак внаслідок збройної агресії РФ понад 30% агропотужностей було втрачено, частина земель замінована, логістичні маршрути заблоковані, а інфраструктура знищена [1, с. 9]. Відбудова аграрної галузі неможлива у довоєнній моделі, що базувалася на експорті сировини, тому ключовим ресурсом буде інтеграція до європейського політичного, економічного та нормативного простору.

Мета дослідження – визначити інтеграційні механізми та інструменти транскордонного співробітництва, що можуть забезпечити модернізацію аграрної системи України відповідно до стандартів ЄС, а також прискорити відбудову постраждалих територій.

Інтеграція до Спільної аграрної політики (САР) ЄС є визначальним орієнтиром для української аграрної політики. САР не лише формує єдині правила ринку, а й забезпечує понад 30% бюджету ЄС, спрямованого на субсидування фермерів, розвиток сільських територій, цифровізацію й екологізацію виробництва. За оцінками Європейської комісії, вступ України до САР передбачатиме перехід до нової моделі підтримки: від дотацій на гектар до компенсацій за екологічні практики, зменшення вуглецевого сліду, впровадження систем моніторингу ґрунтів та захисту біорізноманіття [2, с. 15].

Другою складовою інтеграції є відповідність вимогам Європейського зеленого курсу (Green Deal) та стратегії Farm to Fork, що передбачають скорочення використання пестицидів, перехід до біовиробництва, декарбонізацію агросектору, розвиток «коротких ланцюгів поставок» та локальної переробки. У цьому контексті повоєнна відбудова створює унікальне «вікно можливостей»: реконструкцію зруйнованої інфраструктури можна здійснювати одразу за стандартами ЄС, без повторного інвестування в застарілі технології [3, с. 32].

Третій вимір інтеграційної політики – це доступ до фінансових інструментів ЄС та міжнародних інституцій. Україна вже отримала доступ до програм ENI Cross-Border Cooperation, European Fund for Sustainable Development Plus (EFSD+), Європейського інвестиційного банку (EIB), EBRD, а також до програм технічної допомоги FAO. Окремий потенціал для агросектору має програма IPARD, що забезпечує до 70% грантової підтримки для дрібних та середніх фермерів у державах-кандидатах ЄС [4, с. 61]. Умовою доступу є гармонізація законодавства та створення прозорої системи субсидування, що стимулює не експорт сировини, а інвестиції у переробку й агропідприємництво.

Водночас інтеграція супроводжується низкою системних бар’єрів: відсутність дієвого земельного кадастру, фрагментарність реформи державної підтримки,

недостатній рівень сертифікації за стандартами ЄС, відсутність воєнного страхування інвестицій, слабка кооперація фермерів, нерозвинена логістика та дефіцит кредитних інструментів для МСБ. Проблемним є й регуляторний розрив: в Україні досі домінує підхід до аграрної політики як галузевої, тоді як у ЄС вона інтегрована з екологічною, регіональною, транспортною та енергетичною політикою.

Транскордонне співробітництво із державами-членами ЄС формує додатковий ресурс прискорення інтеграції. Польща, Румунія, Словаччина, Угорщина та країни Балтії вже стали «сухопутними логістичними коридорами» для експорту українського зерна після блокади Чорного моря. Подальший розвиток співробітництва охоплює: створення спільних логістичних терміналів, агрохабів на прикордонних територіях, інфраструктурне партнерство для мультимодальних коридорів, участь України в проєктах Interreg NEXT та Дунайської стратегії [5, с. 24]. Такі формати забезпечують не лише експорт, а й локалізацію переробки, інвестиції в логістику, створення робочих місць у прикордонних громадах.

Висновки. Відновлення агросектору неможливе поза європейськими інтеграційними процесами, оскільки саме ЄС є основним ринком, інвестором і регуляторною моделлю, до якої трансформується українська аграрна система. Транскордонне співробітництво перетворюється на інструмент не лише торгівлі, а й виробничої модернізації, переходу до зеленої економіки, розвитку інновацій і формування стійких агрологістичних мереж. Політика відбудови повинна сфокусуватися на гармонізації нормативної бази з CAP, створенні системи екологічних субсидій, залученні інструментів IPARD і EFSD+, побудові логістичних хабів на території України, розвитку переробки замість сировинного експорту та інституційному забезпеченні партнерства «держава – громада – фермер – ЄС».

Джерела та література:

1. World Bank. Ukraine Agriculture Damage Assessment. 2023.

2. European Commission. Overview of the Common Agricultural Policy Reform. Brussels, 2024.

3. FAO. Green Transition in Agriculture: Implications for Ukraine. Rome, 2023.

4. EIB. Support Instruments for Agricultural Recovery in EU Candidate States. Luxembourg, 2024.

5. EU Council. Solidarity Lanes and Cross-Border Logistics for Ukraine. Brussels, 2023.

***

РОЗДІЛ 6
ЄС: ПОЛІТИКА, СТРАТЕГІЯ, РОЗВИТОК, ЄВРОРЕГІОНАЛЬНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО

К.М.Гавлаков – аспірант кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЗНАЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ СЛУЖБИ ЗОВНІШНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ФОРМУВАННІ ГЕОПОЛІТИЧНОЇ РОЛІ ЄС

Науковий керівник:
В.Г.Ціватий – кандидат історичних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, доцент кафедри міжнародних організацій та дипломатичної служби ННІ міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальність теми зумовлена стрімкими змінами міжнародного геополітичного середовища останнього десятиліття та зростанням ролі Європейського Союзу як ключового а́ктора в сучасних міжнародних відносинах. Президент Європейської Комісії Урсула фон дер Ляєн оголосила про формування «геополітичної Комісії», а концепція «стратегічної автономії» стала ключовою в зовнішньополітичному порядку денному. У цьому контексті особливе значення відіграє Європейська служба зовнішньої діяльності (ЄСЗД), створена у 2010 р. внаслідок Лісабонського договору. Вона забезпечує координацію дипломатичної діяльності інституцій Союзу та держав-членів в рамках спільної зовнішньої політики ЄС. Разом з тим, російська агресія проти України продемонструвала, наскільки важливою є спроможність Союзу діяти як цілісний геополітичний актор, здатний не лише до декларацій, а й до рішучих дій.

Мета дослідження – аналіз значення Європейської служби зовнішньої діяльності у формуванні геополітичної ролі ЄС.

Дипломатію ЄС досліджують вітчизняні й зарубіжні дослідники: Борис Гуменюк, Леван Джакелія, Валерій Копійка, Володимир Манжола, Андрій Мартинов, Віктор Матвієнко, Роман Петюр, Ксенія Смирнова, Валентина Теоса, Вячеслав Ціватий та ін.

Європейська служба зовнішньої діяльності об’єднала зовнішньополітичні інструменти ЄС під керівництвом Високого представника із закордонних справ та безпекової політики (Високий представник). Її створення фактично інституціоналізувало дипломатичне відомство ЄС, що спирається на розгалужену мережу представництв Союзу по всьому світу та на координацію з міністерствами закордонних справ 27 держав-членів [3]. Це забезпечило можливість формувати та здійснювати спільну зовнішню політику ЄС у відносинах із третіми країнами та в межах міжнародних організацій, що суттєво посилило його глобальну дипломатичну присутність. Консолідація позицій держав-членів, яку забезпечує ЄСЗД, стала одним із ключових чинників зміцнення міжнародної суб’єктності ЄС. Завдяки централізованому виробленню спільних заяв та дипломатичних ініціатив Союз поступово перейшов до інституційно оформленої та узгодженої зовнішньої політики. Це, у свою чергу, підвищило його спроможність діяти як єдиний актор у кризових ситуаціях та просувати власні інтереси.

Важливою складовою діяльності ЄСЗД є координація та стратегічне управління операціями Спільної політики безпеки і оборони (CSDP). Саме через цей інструмент ЄС здобуває практичний досвід кризового реагування та миротворчої діяльності. Наразі

реалізується 21 цивільна та військова місія CSDP, що розташовані переважно в регіонах, які мають критичне значення для безпеки ЄС – в Африці, на Близькому Сході, Західних Балканах та у Східній Європі [7]. Керуючи плануванням, координацією та політичним супроводом цих місій, ЄСЗД фактично забезпечує здатність Євросоюзу проєктувати стабільність за межі власних кордонів. У такий спосіб ЄСЗД не лише виконує функцію «дипломатичної служби» Союзу, а й виступає одним із центральних інституційних механізмів формування та реалізації його геополітичної ролі.

Європейська служба зовнішньої діяльності відіграла ключову роль у підготовці Глобальної стратегії ЄС 2016 року, яка стала першим комплексним документом, що окреслив стратегічні пріоритети зовнішньої діяльності Союзу в умовах зростання геополітичної нестабільності. Стратегія зафіксувала усвідомлення ЄС власної вразливості перед зовнішніми загрозами, зокрема погіршенням безпекової ситуації на сході Європи внаслідок агресивної політики Росії, посиленням терористичних ризиків та кризами в суміжних регіонах. Документ визначив п’ять пріоритетів зовнішньої діяльності ЄС: зміцнення безпеки Союзу, підтримка стійкості східних і південних сусідів, інтегрований підхід до врегулювання конфліктів, розвиток регіонального співробітництва та зміцнення глобального врядування. Систематизація напрямів стала важливим кроком до формування спільного стратегічного бачення зовнішньої політики ЄС та узгодження інструментів її реалізації [1].

Подальшим етапом стратегічного планування став Стратегічний компас, затверджений у 2022 р. Документ розроблений під керівництвом Високого представника за підтримки ЄСЗД. На відміну від Глобальної стратегії, Компас став реакцією на якісно новий рівень загроз, насамперед на повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну. Документ деталізував чотири пріоритетні напрями розвитку безпекової та оборонної політики ЄС:

1) підвищення оперативних військових спроможностей, включно зі створенням сил швидкого реагування;

2) розвиток розвідувальних структур, кіберзахисту та інструментів протидії гібридним загрозам;

3) нарощування інвестицій у оборонний сектор;

4) поглиблення партнерства з НАТО, ООН, регіональними структурами та головними демократичними союзниками – США, Великою Британією, Канадою, Норвегією та Японією [2].

Обидва документи, Глобальна стратегія та Стратегічний компас, утворили цілісну стратегічну рамку, яка дозволила Європейському Союзу перейти від переважно нормативної зовнішньої політики до більш послідовної та прагматичної. Їх підготовка та реалізаційний супровід ЄСЗД засвідчили, що саме ця інституція є ключовим координатором стратегічного мислення ЄС у сфері зовнішньої політики та безпеки.

Запуск санкційних процедур у межах Спільної зовнішньої та безпекової політики традиційно починається з внесення пропозицій Високого представника до Ради ЄС, що відбувається за координації та аналітичної підтримки Європейської служби зовнішньої діяльності [6]. ЄСЗД формує політичне обґрунтування обмежувальних заходів, узгоджує позиції держав-членів і забезпечує комплексну дипломатичну підготовку рішень. У відповідь на російську агресію проти України ЄС ухвалив безпрецедентну кількість обмежувальних заходів – дев’ятнадцять пакетів санкцій [5].

Разом з тим, попри значні успіхи, діяльність ЄСЗД має низку структурних обмежень, що стримують її ефективність. Зовнішня політика ЄС залишається сферою міжурядового прийняття рішень, відповідно будь-яка ініціатива, запропонована Службою, потребує одностайної підтримки держав-членів. Це знижує потенціал ЄС до швидкого кризового реагування, попри амбітні стратегічні документи [4; 8, p. 132].

Європейська служба зовнішньої діяльності виступає ключовим інституційним механізмом для узгодження спільної зовнішньої політики ЄС. Консолідація дипломатичних інструментів під керівництвом Високого представника, формування

глобальної мережі представництв та інституціоналізація координації між державами-членами суттєво зміцнили здатність ЄС діяти як єдиний міжнародний актор. Через управління місіями CSDP, вироблення стратегічних документів, координацію санкційних режимів та глобальну дипломатичну активність ЄСЗД стала не лише адміністративним органом, а й важливим драйвером формування геополітичної ролі Союзу.

Водночас діяльність ЄСЗД залишається обмеженою міжурядовим характером зовнішньої політики ЄС, що вимагає одностайності держав-членів і уповільнює реагування на кризи. Розходження певних зовнішньополітичних позицій змушує Службу балансувати між різними політичними лініями, що знижує стратегічну узгодженість рішень.

Висновки. Діяльність Європейської служби зовнішньої діяльності стала одним із визначальних чинників становлення Європейського Союзу як геополітичного а́ктора. Забезпечуючи стратегічне планування, дипломатичну координацію, санкційну політику та операційні інструменти зовнішньої політики ЄСЗД формує інституційну основу, що дозволяє ЄС реагувати на регіональні та глобальні виклики.

Джерела та література:

1. A Global Strategy for the European Union's Foreign And Security Policy. *European Union External Action*: website. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf.

2. A Strategic Compass for Security and Defence. *European Union External Action*: website. URL: https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/strategic_compass_en3_web.pdf

3. About the European External Action Service. *European Union External Action*: website. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/about-european-external-action-service_en#8419.

4. Blockmans S., Hillion C., Vimont P. From Self-Doubt to Self-Assurance: The European External Action Service as the Indispensable Support for a Geopolitical EU. *CEPS Task Force Report 2021*. 2021.

5. EU sanctions against Russia. *European Council - Council of the European Union*: website. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia.

6. How the EU adopts and reviews sanctions. *European Council – Council of the European Union*: website. URL: https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-adoption-review-procedure.

7. Missions and Operations. *European Union External Action*: website. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en.

8. Nitoiu C. The European External Action Service and the Ukraine Crisis: The Case of the 2015 Revision of the European Neighbourhood Policy. *European-Russian Power Relations in Turbulent Times*. 2021. P. 108-132.

***

Л.Р.Качковська – кандидат історичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки
В.А.Зеленський – магістр 1 року навчання
ОПП «Міжнародні відносини та європейська
інтеграція» факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ГЕОПОЛІТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄС В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ (2022–2025 рр.)

Актуальність дослідження. На початку створення Європейського Союзу його основним завданням було забезпечення миру на європейському континенті за допомогою економічної інтеграції. В подальшому ЄС трансформувався у складного геополітичного актора. Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну стало каталізатором, що прискорив тенденції до посилення стратегічної автономії ЄС від США, та переосмислення міжнародної безпекової політики. Для України, яка отримала статус кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 р., це створило унікальну можливість для інтеграції. Але виникають певні труднощі з адаптацією до економічного і політичного союзу, що постійно перебувають на етапі змін. Розуміння стратегічних пріоритетів ЄС є питанням національного значення для України [1].

Мета дослідження – вивчення міжнародної політики ЄС, що трансформується під впливом повномасштабної російсько-української війни.

Історія європейської інтеграції – це розвиток основних світових положень, що формувались під впливом політичних подій, зокрема воєн. Римські договори (1957 р.) сформували «спільний ринок» та наднаціональні інституції, розглядаючи економічну взаємозалежність як інструмент запобігання конфліктам. Після підписання Маастрихтського договору (1993 р.) було засновано ЄС як «триопорну» структуру, у якій вирішення спільної зовнішньої та безпекової політики залишалися у віданні окремих держав, що відображало їх небажання поступатися національним суверенітетом. Лісабонський договір (2009 р.) змінив цей підхід, надавши ЄС єдину правосуб'єктність, що водночас посилило роль Європейського Парламенту, у ключових сферах – у спільній зовнішній та безпековій політиці – зберігся принцип одностайності [4].

Спільна торговельна політика є виключною компетенцією ЄС і його найпотужнішим інструментом зовнішнього впливу, що дозволяє проєктувати не лише економічну міць, а й міжнародні цінності та стандарти. Політика розширення європейського сусідства є каталізатором стабільності на кордонах ЄС. Для східних партнерів, включно з Україною, Європейська Політика Сусідства та Східне партнерство стали стартовим майданчиком для заявки на членство, що довело твердження – партнери можуть активно переформатовувати політику ЄС ззовні [3].

Війна в Україні спричинила глибокий стратегічний зсув, перетворивши ЄС з реактивного утворення на більш проактивного геополітичного гравця. Спільна зовнішня та безпекова політика має на меті захист спільних цінностей та інтересів Союзу, зміцнення міжнародної безпеки та просування демократії. Її ключовим обмеженням є міжурядовий характер прийняття рішень, де Європейська Рада визначає стратегічні напрями, а Рада ЄС ухвалює рішення, як правило, на основі принципу одностайності. Це часто призводить до ухвалення найменш амбітних рішень [6].

Глобальна стратегія 2016 р. була відповіддю на кризи того часу, ввівши в обіг концепцію «стратегічної автономії» – здатності ЄС діяти самостійно. Однак повномасштабне вторгнення РФ в Україну надало безпрецедентної актуальності «Стратегічному компасу» 2022 р. Цей документ є не новою стратегією, а конкретним

планом дій для реалізації безпекових амбіцій ЄС до 2030 р. Він знаменує собою перехід від образу ЄС як «м'якої сили» до визнання необхідності надійних військових можливостей. «Компас» побудований навколо чотирьох напрямів: Діяти (створення Сил швидкого розгортання ЄС до 5000 військових), Захищати (протидія гібридним загрозам та кібератакам), інвестувати (збільшення оборонних видатків) та Партнерство (зміцнення співпраці з НАТО та іншими) [5].

Використання РФ енергоресурсів як зброї змусило Європейський Союз докорінно перебудувати свою енергетичну політику. План REPowerEU (травень 2022 р.) має на меті зробити Європу незалежною від російських викопних палив значно раніше 2030 року. Він базується на трьох стовпах: диверсифікація постачання, енергозбереження та прискорення переходу на чисту енергію. REPowerEU та «Стратегічний компас» є двома сторонами однієї медалі, що демонструють системний підхід ЄС до безпеки, де енергетична стійкість є невід'ємною частиною оборонної спроможності [8].

Європейський зелений курс, представлений у 2019 р., є стратегією, що має на меті перетворити ЄС на перший кліматично нейтральний «континент» до 2050 р., скоротивши викиди щонайменше на 55% до 2030 р. Це не просто екологічна політика, а нова модель економічного зростання, що охоплює всі сектори економіки та передбачає механізм справедливого переходу для підтримки вразливих регіонів. Це безпосередньо вплине на український експорт і стимулює Україну до гармонізації кліматичного законодавства з нормами ЄС [2].

Стратегія «Глобальні ворота», запущена у 2021 р., є відповіддю ЄС на глобальну інфраструктурну конкуренцію, зокрема китайську ініціативу «Один пояс, один шлях». Вона має на меті мобілізувати до 300 млрд євро до 2027 р. для інвестицій у сталі та надійні інфраструктурні зв'язки у цифровому, енергетичному та транспортному секторах по всьому світу, просуваючи європейські цінності та стандарти [7].

Висновки. Повномасштабне вторгнення РФ в Україну стало тим поштовхом, який змусив ЄС швидко змінитися. Раніше ЄС здебільшого покладався на «м'яку силу», а тепер він почав діяти значно рішучіше на світовій арені. Так, було ухвалено «Стратегічний компас» – план, як перетворити ідеї про «стратегічну автономію» на реальні військові можливості. Також запустили план REPowerEU, який чітко показав, що енергетична незалежність від РФ тепер є частиною загальної безпеки. Водночас ЄС не забуває про свої довгострокові цілі: «Зелений курс» залишається важливою економічною стратегією, а «Глобальні ворота» – способом посилити свій вплив у світі. Тобто, в останні роки (2022–2025) ЄС почав поєднувати все разом – оборону, енергетику та економіку, щоб заявити про свою нову, більш серйозну роль у світі.

Джерела та література:

1. Задорожна С. Членство в ЄС: процедура прийняття. URL: https://law.chnu.edu.ua/chlenstvo-v-es-protsedura-pryiniattia/ (дата звернення: 04.11.2025).

2. Івченко О. Суть європейського зеленого курсу (EU Green Deal) та його вплив на бізнес. URL: https://biz.ligazakon.net/analitycs/239683_sut-vropeyskogo-zelenogo-kursu-eu-green-deal-ta-yogo-vpliv-na-bznes (дата звернення: 04.11.2025).

3. Палагнюк Ю. Зовнішня політика ЄС та перспективи подальшого розширення. URL: https://eugov.chmnu.edu.ua/miltymediinyi-posibnyk/%D0%BC%D0%BE%D0%B4%D1%83%D0%BB%D1%8C-1-%D1%80%D0%BE%D0%B7%D0%B4%D1%96%D0%BB-4-%D0%B7%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D1%96%D1%88%D0%BD%D1%8F-%D0%BF%D0%BE%D0%BB%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%BA%D0%B0-%D1%94%D1%81-%D1%82/ (дата звернення: 04.11.2025).

4. Передумови та основні етапи європейської інтеграції. URL: https://learn.ztu.edu.ua/pluginfile.php/360234/mod_resource/content/1/Передумови%20та%20основні%20етапи%20європейської%20інтеграції.pdf (дата звернення: 04.11.2025).

5. Пошедін О. Глобальна стратегія зовнішньої і безпекової політики Європейського Союзу 2016 року. URL: https://aprei.com.ua/podcast/podkast-3-globalna-strategiya-zovnishnoyi-i-bezpekovoyi-polityky-yevropejskogo-soyuzu-2016-roku/ (дата звернення: 04.11.2025).
6. Правові основи спільної зовнішньої політики та політики безпеки. URL: https://studies.in.ua/pravo_es-shporu/2197-pravov-osnovi-splnoyi-zovnshnoyi-poltiki-ta-poltiki-bezpeki.html (дата звернення: 04.11.2025).
7. A Strategic Compass for Security and Defence. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/strategic-compass-security-and-defence-1_en (дата звернення: 04.11.2025).
8. REPowerEU: Affordable, secure and sustainable energy for Europe. URL: https://commission.europa.eu/topics/energy/repowereu_en (дата звернення: 04.11.2025).

***

Б.А.Лесик – аспірант 2 курсу спеціальності «Міжнародні відносини» кафедри політології на міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»

ВІЙСЬКОВА СУБ'ЄКТНІСТЬ ЄС:КЛЮЧОВІ ІНІЦІАТИВИ ТА ЇХ ЕВОЛЮЦІЯ

Європейський Союз є одним із чільних акторів на міжнародній арені. У своїй сутності ЄС є економічно-політичним об'єднанням, основною метою якого є творення простору економічної та політичної свободи у регіоні. У світлі актуальних безпекових викликів актуалізуються дослідження механізмів та засобів інтеграції у сфері безпеки, якими володіє це об'єднання, однак, розуміючи сучасні виклики, слід детально розглянути суб’єктність, якої Союз набуває під дією безпекових загроз у регіоні, якими стали не лише вже традиційні тероризм або екстремізм, але й політика російського військового експансіонізму [2; 4]. Релевантним є дослідження еволюції ініціатив формування європейської мілітарної суб'єктності, які мали місце як до утворення ЄС за умовами Маастрихського договору 1992 р., так і тенденції, що мають місце у безпековій політиці ЄС сьогодення, таким чином надаючи ЄС характеристик військової суб’єктності [1].

Значимим маркером процесу набуття Європейським Союзом військової суб’єктності на сучасному етапі є введення у науковий та суспільний дискурси терміну «Zeitenwende» (поворотний момент), який вперше було вжито О.Шольцем у 2022 р. та який ознаменував початок стратегічної переорієнтації військових орієнтирів держав ЄС, змусивши Союз визнати сучасні безпекові реалії у регіоні [6]. Цей термін передбачає набуття у все дедалі більшій мірі Європейським Союзом характеристик військового об’єднання через відхід від делегування переважної частини безпекових питань Північноатлантичному Альянсу [6; 7].

Пропозиції щодо творення та розвитку безпекових союзів державами Європи почали з'являтись з середини XX ст. У повоєнний час, коли держави регіону Європи стикались з великою кількістю економічних та політичних криз, панівною серед населення держав Західної Європи стала ідея демілітаризації з метою підтримки тривалого миру у регіоні, та як наслідок – недопущення повторення великої війни у Європі. Цими тенденціями були зумовлені високі рівні підтримки лівих політичних сил, які відверто критикували створення військових блоків на території Європи. Тут слід виділити Французьку комуністичну партію (Parti Communiste Francais, PCF), яку підтримувала

велика кількість французів у 1940–1950-х рр., та яка відкидала ідеї військової уніфікації і активно підтримувала «мирну політику СРСР» [5].

Слід зазначити, що ідеї європейської військової інтеграції у середині ХХ ст. не зазнали успіху, адже держави спирались більше на принцип контролю за стратегічно важливими для ВПК галузями, аніж на ідею створення військового союзу, що у майбутньому відіграло значну роль у творенні військової ідентичності ЄС. Вперше така економічно-індустріальна уніфікація відбулась у 1950 р. за ініціативою Р.Шумана у вигляді Декларації Шумана, після якої було утворено Європейську спільноту з вугілля та сталі (ЄСВС). ЄСВС окреслила характер європейських спільнот – мир та безпека через глибоку економічну та індустріальну інтеграцію, а не через утворення військового блоку [5; 7]. Підтвердженням таких тенденцій стала широка критика непопулярного в той час «Плану Плевена» – ідеї, що була висунута французьким політиком Р.Плевеном та суть якої полягала в утворені Європейського оборонного співтовариства під керівництвом спільного органу та з окремим бюджетом [7].

Першим спільним намаганням держав Європи створити військовий блок стало підписання Брюссельського пакту 1948 р., згідно з яким утворився Західний Союз – альянс Сполученого Королівства, Франції та держав Бенілюксу [5]. Однак, необхідність заручитись військовою підтримкою третіх держав та ініціатива військової інтеграції з боку Великобританії та США вже у 1949 р. призвела до підписання Вашингтонського договору, що ознаменував творення Північноатлантичного Альянсу (НАТО). А.Хенріксон зазначає, що прагнення до утворення військового блоку європейських держав разом з тогочасною геополітичною ситуацією дало поштовх до утворення НАТО [5]. Однак, важливо зазначити і про стимулюючу роль НАТО в творенні військової суб'єктності ЄС, адже в рамках НАТО держави Європи були здатні уніфікувати власні збройні сили та розбудувати уніфіковану систему військової інфраструктури, що у подальшому спростило процес творення військової суб'єктності ЄС [3].

Розглядаючи еволюцію військової суб'єктності ЄС, важливим стало підписання Маастрихтського договору 1992 р. про фактичне утворення ЄС, а згодом і Лісабонського договору 2007 р. [2]. В їх рамках було започатковано Спільну політику безпеки та оборони ЄС (СПБО ЄС), яка стала частиною політики ЄС, що охоплює сферу безпеки. Однак, довгий час безпекова політика ЄС була спрямована здебільшого на невійськові загрози. Особливого розвитку СПБО ЄС зазнала з початком російсько-української війни, яка стала каталізатором розвитку військової суб'єктності ЄС [1; 4; 6]. Фактично, вперше з часів Другої світової війни безпека у Європі опинилась під загрозою з боку РФ, що змусило держави ЄС діяти. Про це свідчить підписання безпекових угод та договорів між державами ЄС, збільшення видатків на сферу безпеки окремими державами та ухвалення у 2022 р. «Стратегічного Компасу» ЄС – першої оборонної стратегії ЄС, що визначила порядок координації держав у сфері оборони в рамках існуючих або нових загроз з боку РФ [2; 7].

Висновки. Під дією сучасних загроз можна простежити тенденцію становлення військової суб'єктності ЄС як повноцінної складової загальної політики ЄС. Європейський Союз зараз переживає «поворотний момент» зокрема у військовій сфері, що викликане російським вторгненням. В рамках цього, окремі держави регіону нарощують власні військові потенціали, а ЄС набуває військової суб'єктності, що все дедалі більше кристалізується в рамках досліджуваного регіону під дією сучасних безпекових викликів.

Джерела та література:

1. Дорош Л. Еволюція нормативно-правового забезпечення безпеки ЄС: пошук та визначення ключових пріоритетів. *Вісник Львівського університету. Серія філос.-політолог. студії*. 2023. №46. С. 262–270. URL: https://doi.org/10.30970/PPS.2023.46.33 (дата звернення: 09.11.2025).

2. Сіно І., Завада Я. Спільна політика безпеки і оборони ЄС на сучасному етапі: основні перспективи і загрози. *Politicus*. 2022. №3. С. 71–76. URL: https://doi.org/10.24195/2414-9616.2022-3.11 (дата звернення: 05.11.2025).

3. Сулига С.О. Військово-політична інтеграція в рамках Європейського Союзу. *Науковий вісник Національного університету імені Ярослава Мудрого*. 2023. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14957/1/Suliga_373-379.pdf (дата звернення: 05.11.2025).

4. Тишкун Ю. Вплив російсько-українського конфлікту на європейську та євроатлантичну безпеку в сучасній глобальній політиці. The security architecture of European and Euro-Atlantic spaces / *Baltija Publishing*, 2022. P. 219–229. URL: https://doi.org/10.30525/978-9934-26-225-8-16 (дата звернення: 05.11.2025).

5. Henrikson A. The Creation of The North Atlantic Alliance, 1948-1952. Naval War College Review. 1994. Vol. 33, №3. P. 4–39. URL: https://www.jstor.org/stable/44642631?seq=11 (date of access: 07.11.2025).

6. Mauer H., Raube K., Whitman R. «Zeitenwende» as coming of age? EU foreign & security policy through war & peace. European Security. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/09662839.2024.2376604#abstract (date of access: 05.11.2025).

7. Rieker P. Giske og den Europæiske Union. European Actorness in a Shifting Geopolitical Order. Oslo: Palgrave Macmillan, 2024. 144 p. URL: https://www.nupi.no/content/pdf_preview/27801/file/European%20Actorness%20in%20a (дата звернення: 05.11.2025).

***

В.В.Прокопчук – аспірант
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н.І.Романюк – кандидат географічних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин,
директор «Регіональної школи молодого політика і дипломата»
та Інформаційного центру ЄС
ВНУ імені Лесі Українки

УКРАЇНА В СИСТЕМІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН ЄС: ВИКЛИКИ ІНТЕГРАЦІЇ В УМОВАХ ЗМІНИ ГЛОБАЛЬНОГО ПОРЯДКУ

Сучасна система міжнародних відносин перебуває у стані глибокої трансформації. Традиційний ліберальний світовий порядок, що утвердився після завершення «холодної» війни і спирався на принципи багатосторонності, верховенства міжнародного права та інтеграційних процесів, стикається з масштабними викликами. Серед них – зростання конкуренції між провідними центрами сили, ерозія міжнародних інститутів, поширення практик сили та загострення геополітичного суперництва.

Україна опинилася в епіцентрі цих змін. Війна Росії проти України є не лише локальним конфліктом, а й чинником глобальної дестабілізації, що підриває основи міжнародного права та європейської безпеки. Водночас інтеграція України в Європейський Союз є тестом на стійкість і адаптивність самого ЄС до нових умов. Це робить тему дослідження актуальною як у науковому, так і в практичному вимірі.

Мета роботи – визначення ролі України в системі міжнародних відносин ЄС, аналіз ключових внутрішніх і зовнішніх викликів інтеграції, а також оцінка того, як зміна глобального порядку впливає на перспективи європейського майбутнього України.

Після закінчення «холодної» війни світ увійшов у фазу домінування ліберального порядку, однак у XXI ст. його сталість почала підриватися. Серед основних чинників – зростання впливу Китаю, ревізіоністська політика Росії, криза багатосторонніх інститутів та ослаблення ролі США у європейських справах. Замість стабільного «ліберального порядку» формується багатополюсність, де боротьба за ресурси і сфери впливу дедалі частіше відбувається поза нормами міжнародного права.

Європейський Союз для України став головним зовнішньополітичним пріоритетом. Підписання Угоди про асоціацію (2014 р.) започаткувало процес економічної та політичної інтеграції. Після 2022 р. і отримання статусу кандидата Україна стала не лише об'єктом, але й активним суб'єктом інтеграційної політики, оскільки її приклад формує нову логіку розширення ЄС.

Євроінтеграційний процес створює низку внутрішніх викликів. Україна має здійснити масштабні трансформації:

– зміцнити верховенство права та незалежність судової влади;
– посилити боротьбу з корупцією та забезпечити прозорість інституцій;
– модернізувати економіку, адаптуючи її до стандартів ЄС;
– реформувати державне управління та децентралізацію.

Ці завдання є складними в умовах воєнного стану, однак без їх виконання інтеграція неможлива [1].

Головним фактором зовнішніх викликів залишається російська агресія, що підриває стабільність і вимагає мобілізації ресурсів на оборону. До цього додамо:

– енергетичну залежність і необхідність диверсифікації постачань;
– гібридні загрози, включаючи кібербезпеку та інформаційні атаки;
– потребу в гарантіях колективної безпеки у співпраці з НАТО та ЄС.

Російсько-українська війна змусила ЄС переосмислити політику безпеки й розширення. Україна стала для ЄС не лише кандидатом, а й «щитом» на східному кордоні. Це стимулювало посилення європейської солідарності, розширення санкційної політики та формування нових механізмів допомоги (зокрема, Європейський фонд миру).

Висновки. Україна в системі міжнародних відносин ЄС є не лише претендентом на членство, але й фактором, що формує нову логіку європейської інтеграції. Вона є випробуванням здатності ЄС до розширення та водночас визначальним елементом нової архітектури європейської безпеки. Перспективи інтеграції України залежать від одночасної реалізації внутрішніх реформ і успішного подолання зовнішніх загроз. Для ЄС вступ України означатиме зміцнення власної ідентичності, розширення геополітичного простору та підтвердження здатності демократичного порядку адаптуватися до нових умов. Інтеграція України – це не лише національне завдання, а й стратегічний виклик для майбутнього Європейського Союзу.

Джерела та література:

1. Копійка В.В., Шинкаренко Т.І. *Європейський Союз: історія і засади функціонування*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2020. 426 с.

***

A.Litvenchuk – 4th-year student of the
EPP «International Relations»,
Bachelor's degree,
Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

EU COHESION POLICY DEVELOPMENT HISTORICAL STAGES

Research Supervisor:
I.Balak – Ph.D. in Economics, Associate Professor of the International Relations Department,
Lesya Ukrainka Volyn National University

The European Union is an effective, functioning international organization of today. Its formation has taken a long time and is characterized by a significant number of achievements. The mechanism for implementing the EU's goals is realized through common horizontal EU policies that apply across the European Union, regardless of the specific sector, and cover areas such as competition, consumer protection, environmental protection, human rights, migration, and security, among others.

The historical development of the EU Regional Policy can be divided into several key stages, each shaped by the enlargement of the Union, economic challenges, and changes in the EU Treaties. The first stage began with the signing of the Treaty of Rome in 1957, which provided for the creation of the European Social Fund and the European Investment Bank. This period is characterized by initial attempts to resolve regional disparities without a fully-fledged, single regional policy. The first enlargement of the future European Union, when Denmark, Ireland, and the United Kingdom joined, demonstrated growing regional differences and political pressure to create a regional fund. In 1975, the European Regional Development Fund began functioning, becoming a specialized EU financial instrument for regional aid. Overall, this stage lasted until 1985 and was characterized primarily by the coordinating and reactive policy of this organization to emerging problems of regional development [3].

The second stage was characterized by institutionalization and large-scale reform and lasted from 1986–1993. It became decisive as regional policy became legally enshrined in the Treaties and received significant resources. The legal entrenchment of the provision on economic and social cohesion took place with the signing of the Single European Act in 1986, and regional policy officially became an EU policy for the first time. In 1988, the first major reform of the EU Structural Funds was carried out, specifically introducing the principles of programming, partnership, and additionality. The principle of additionality implies that EU funds must complement national ones. The signing of the Maastricht Treaty in 1992 marked the creation of the Cohesion Fund. Its goal is to finance transport and environmental infrastructure in the least developed countries. Thus, regional policy acquired a strategic, multi-annual character and became one of the largest budget items of the EU [1].

The third period, 1994–2006, was preparatory for the enlargement to the East and intensified the concentration of investments. From 1994–1999, the reform of the EU continued. Attention was focused on four priority objectives of the funds, with concentration on regions lagging in development. 2000–2006 were characterized by preparations for the «great wave» of EU enlargement that took place in 2004, and the introduction of pre-accession instruments for new countries in the form of development programs PHARE, ISPA, SAPARD. Thus, Cohesion Policy became the main instrument for reducing the economic gap between old and new EU members [2].

The current stage dates from 2007, but it is divided into several sub-periods. Generally, it is characterized by the close alignment of Cohesion Policy with overall EU strategies. 2007–2013 were focused on the Lisbon Strategy, specifically on growth and increased jobs. During these years, the Policy worked towards three key objectives: convergence, regional

competitiveness and employment, and European territorial cooperation. The signing of the Lisbon Treaty in 2009 legally enshrined the term «Territorial Cohesion» alongside economic and social cohesion. The EU Cohesion Policy for 2014–2020 was implemented within the framework of the Europe 2020 Strategy, aimed at smart, sustainable, and inclusive growth. The investments provided had a certain thematic concentration on research and innovation and the low-carbon economy.

A new sub-period of the EU Cohesion Policy began in 2021 and is set to last until 2027. It is focused on the European Green Deal and digital transformation. The Just Transition Fund (JTF) has already been created to support regions in the climate transition. Regional development priorities in EU countries are enshrined in the slogans «Greener», «Smarter», and «More Social» Europe. And Cohesion Policy itself is becoming the leading investment policy of the EU, used to implement its macroeconomic and climate goals [4].

In conclusion, the Cohesion Policy of the European Union is one of the youngest policies implemented by this organization. It is aimed at supporting all regions, providing problematic ones with the opportunity to solve existing development disparities with the involvement of EU financial support. In the process of implementation, Cohesion Policy has gone through several stages, each of which highlighted specific priorities and goals.

References:

1. Балак І.О. Структурні фонди політики згуртування ЄС. *Modern science: challenges of today:* Collective monograph. Bratislava, Slovakia, 2023. P. 203–218.

2. Європейський Союз: навч. посіб. К.: Освіта України, 2020. 602 с.

3. Політика згуртування ЄС: філософія, еволюція, результати: моногр. / за ред. проф. Т.О.Зінчук. К., 2024. С. 12–59. URL: https://jurkniga.ua/contents/politika-zgurtuvannya-ies-filosofiya-evolyutsiya-rezultati.pdf?srsltid=AfmBOoohWAW6-MGCxJGy8lRJIBgUC0et4ZMseZd1YFTNM01IHgZRLuBP.

4. Eighth Report on Economic, Social and Territorial Cohesion. European Commission. 2022. URL: https://ec.europa.eu/regional_policy/sources/reports/cohesion8/8cr.pdf (date of access: 05.11.2025).

***

О.Я.Івасечко – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка»
П.Р.Лопушанський – аспірант 1 року навчання спеціальність С2 «Політологія» ОНП «Політологія» кафедри політології та міжнародних відносин
Інституту гуманітарних і соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»

МІНІЛАТЕРАЛЬНІ СОЮЗИ ЯК ФОРМА РЕГІОНАЛЬНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Сучасні міжнародні тенденції формують зміни як у політичному, безпековому, так і регіональному європейському ландшафті, посилюючи значення регіональної диференціації (внутрішньої регіональної співпраці, що впливає на політику ЄС, однак не має формального статусу), формою якої є мінілатеральні союзи (МС). Ефективність і затребуваність саме цього виду об'єднань в сучасному європейському просторі обумовлені потребами вирішення багатьох завдань та проблем, кризою управління

внаслідок масштабності і різноманітності викликів і загроз, які нині розхитують світовий порядок. Серед них постпандемічні наслідки COVID-19, численні конфлікти, біженство, міграції, війни, зокрема російська інтервенція в Україну. Спроби їх вирішення часто виявляють недоліки управління міжнародних інституцій, включаючи систему ООН. Тому нині набуває значення формування державами «вужчих» та «гнучкіших» структур управління [4].

Важливими особливостями регіональної диференціації в ЄС є: по-перше те, що неформальні процеси інтеграції передують формальним або співмірні з ними; по-друге, європейська інтеграція є за своєю суттю соціальним процесом і держави-члени по-різному інтегруються в проєкт формування ідентичності ЄС; по-третє, держави-члени мають неоднорідні двосторонні соціальні зв'язки, регулярно формуючи неформальні мінілатеральні коаліції в повсякденних процесах формування рішень.

Зазначимо, що термін «мінілатералізм» визначають як неформальні процеси об'єднання, коли групи держав об'єднують зусилля, щоб доповнити або покращити діяльність міжнародних організацій. Різні за метою, обсягом, форматом та інтенсивністю співпраці, неформальні МС можуть виникати періодично й більш-менш організовано. Їх прототипом є консультації та співпраця в рамках менших «клубів» та коаліцій, які давно відомі в міжнародних організаціях, таких як НАТО, ООН, СОТ [2].

Науковець Р. Хаасс виокремив чотири типи мінілатеральних угруповань:
1) «елітний» («Велика двадцятка»), утворений з провідних держав світу;
2) «регіональний», передбачає імплементацію міждержавних регіональних зв'язків;
3) «функціональний», об'єднує зацікавлених держав у вирішенні певної проблеми;
4) «неформальний», який альтернативно ЄС вирішує окремі завдання [3].

Мінілатеральні союзи в ЄС визначають як об'єднані групи географічно сусідніх держав-членів ЄС, які інституційно відокремлені від ЄС, тобто формуються поза його формальною структурою, або в її рамках, але не протиставлені виключній компетенції ЄС. Вони є: формою диференціації «знизу вгору», що знаходиться на проміжному рівні між державами-членами та ЄС; гнучким механізмом регіональної взаємодії, що підсилює інтеграцію. Певною мірою вони є форумами для міждержавної співпраці в політичній сфері поза сферою спільної компетенції ЄС, але не замінюють її (наприклад, енергетика, транспорт, правосуддя та внутрішні справи). В основному МС характеризуються неформальною структурою, тому в юридичному сенсі не мають повноважень ухвалювати обов'язкові для всіх рішення [1].

В Європі, на Півночі, Півдні, Сході та Заході, сьогодні функціонують тринадцять мінілатеральних груп. Кожна з 27 держав-членів ЄС бере участь принаймні в одній з них. Деякі з цих груп існують давно (Бенілюкс, заснований у 1944 р.), тоді як інші – це відносно нові утворення (Нова Ганзейська ліга, заснована у 2018 р.).

Вони різняться за: тривалістю співпраці; політичними цілями; розмірами, від двох учасників (Франко-німецька співпраця, Іберійська зустріч) до 12 (Ініціатива Трьох морів); інституційною структурою (Балтійська асамблея має досить розвинену, а Веймарський трикутник, Славковський трикутник – мінімальну); напрямами і сферами співпраці (Вишеградська група – декілька сфер, інші зосереджені на одній (Форум у Зальцбурзі); вимірами співпраці (внутрішній, наприклад, Центральноєвропейська оборонна співпраця, або координація політики на рівні ЄС (Європейсько-Середземноморська та Північно-Балтійські групи) тощо.

Мінілатералізм проєктує дипломатичний процес, коли невелика група зацікавлених сторін працює разом для доповнення або покращення діяльності міжнародних організацій у вирішенні питань, які вважаються занадто складними, для належного вирішення на багатосторонньому рівні.

Цей процес описують різними термінами. Так, у зовнішній політиці та політиці безпеки використовують такі терміни: «об’єднання та спільне використання» (Європейське оборонне агентство), «розумна оборона» (НАТО), «коаліції відповідних гравців», «контактні групи», «основні групи» та «формуючі сили», субрегіональні

специфікації, такі як «Бенілюкс», «Балтія», «Вишеградська група» та «Середземноморський клуб ЄС». У більш ширшому значенні це стратегічні партнерства, взаємодія з недержавними суб'єктами та транснаціональними мережами, включаючи неурядові організації або помірковані релігійні групи [3].

Як форма регіональної диференціації МС характерні гнучкістю, інноваційністю, ефективністю та швидкістю. До функцій МС відносять інтеграцію, функціональне співробітництво, координацію політики, підсилення позиції ЄС.

Оптимальною кількістю їхніх представників вважають 20 осіб. Однак, у питаннях вирішення конфліктів часто залучені й менші групи. Від Дейтонської мирної угоди (підписаної в 1995 р. кількома державами та за участі міжнародних організацій), до Нормандського формату (лише Німеччина, Франція, Україна та РФ), раніше спрямованого на вирішення конфлікту на сході України.

Важливим є процес налагодження комунікації між МС та ЄС або іншими міжнародними інституціями. Діяльність МС часто є ефективною, коли підтримується інституціями ЄС. Науковиця В.Пертюзо в цьому аспекті припустила, що міжнародні організації, такі як НАТО та ЄС, можуть сприяти обміну між багатосторонніми групами МС; виступати посередником у суперечливих питаннях між ними; надавати експертну допомогу; тощо. Разом з тим, міні-ініціативи, що безпосередньо створюються та управляються міжнародними установами, можуть зіткнутися з труднощами, адже не завжди можуть відповідати інтересам інших держав-членів ЄС [3].

Не менш важливими є чітко сформовані мета створення МС, їхнє спільне бачення вирішення поставлених завдань та методи досягнення цілей. З боку ЄС, важливим є вияв поваги до «конституційного» обов'язку лояльної регіональної співпраці, протидія ймовірності підриву або ослаблення зовнішньої діяльності чи інтеграції ЄС [3].

Варто зазначити, що ставлення конкретного МС до європейської інтеграції може змінюватися. МС можуть працювати як на користь європейської інтеграції, як допоміжний інструмент координації політики ЄС, так і виступати проти неї, ускладнювати прийняття рішень на рівні ЄС або мати нейтральний ефект [1].

Європейські держави прагнуть формувати та використовувати неформальні коаліції як частину своєї зовнішньополітичної стратегії. В останні роки в ЗМІ та політичних виданнях з'являлися повідомлення про їхній вплив на процеси формування рішень на рівні ЄС. З огляду на це, формування МС іноді розцінюють як відображення ширшої тенденції «ренаціоналізації», «дезінтеграції» або «деєвропеїзації» та поступової «деінституціоналізації» міждержавних відносин [2]. Домінуючий вплив окремих МС всередині ЄС може призвести до внутрішніх протиріч, появи конкуруючих коаліцій, підриву легітимності і ефективності ЄС як політичної системи та міжнародного актора.

Висновки. Мінілатеральні союзи в ЄС є формою регіональної диференціації, яка не суперечить загальноєвропейській єдності, а її доповнює. Вони виступають гнучким механізмом координації та регіональної взаємодії держав-членів ЄС задля вирішення окремих завдань, посилюючи тим самим інтеграцію в ЄС як таку. Функціонування МС відображає механізми внутрішньої координації в ЄС. Перевага одних підгруп держав над іншими не вказує, що ЄС стає більш «дезінтегрованим» або «міжурядовим», але й не виключає цю тенденцію. Ці аспекти варто розглядати як невід'ємну частину (диференційованого) процесу інтеграції загалом.

Джерела та література:

1. Cooper I., Fabbrini F. Regional groups in the European Union: Mapping an obdurate form of differentiation. *European Papers.* 2022. Vol. 7. №1. URL: https://www.europeanpapers.eu/e-journal/regional-groups-european-union-mapping-unexplored-form-differentiation (date of access: 05.11.2025).

2. Haugevik K. Informal differentiation and the social ordering of intra-EU diplomacy. *Cooperation and Conflict*. 2023. Vol. 58. №3. P. 374-392. URL: https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/00108367221103494 (date of access: 05.11.2025).

3. Moret E. Effective minilateralism for the EU What, when and how. *European Union Institute for Security Studies (EUISS)*. 2016. №17. URL: https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/resources/docs/Brief_17_Minilateralism.pdf (date of access: 06.11.2025).

4. Panda J., Park J. Minilateralism and global governance: effectiveness of hybrid models. *Australian Journal of International Affairs*. 2024. Vol. 78. Is. 5. P. 929-943. URL: https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/10357718.2024.2409362 (date of access: 06.11.2025).

***

А.М.Махиня – магістр 1 року навчання ОПП «Політологія» факультету соціальних наук та соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія»

ПОЛІТИКА «ЦИФРОВОГО СУВЕРЕНІТЕТУ» ЄС ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗМЕНШЕННЯ ВНУТРІШНЬОЇ ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД США І КНР

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – докторка політичних наук, професорка кафедри політології НУ «Києво-Могилянська академія»

Поняття «цифровий суверенітет» – це здатність ЄС діяти незалежно від будь-якого іншого актора міжнародних відносин, який перебуває поза юридичними, фізичними і економічними межами Союзу як такого, в цифровій сфері [1, с. 1]. Такий суверенітет є частиною ширшої стратегічної автономії: незалежності сфер охорони здоров'я, освіти, сільськогосподарської та інших.

Мета роботи – дослідження нової політики Європейського Союзу щодо створення «цифрового суверенітету» як інструменту запобігання тотальній залежності від технологій США і КНР.

Зменшення впливу двох цифрових гегемонів у внутрішньому середовищі ЄС є екзистенційним питанням, адже домінування норм і правил американського чи китайського зразка несе загрозу цінностям ЄС, що формують його політику. Наприклад, сфера розробки штучного інтелекту (ШІ) Китаю сформована за державоцентричною моделлю управління: всі компанії (Baidu, Tencent) підпорядковані державному апарату Комуністичної партії Китаю та керуються його директивами. Програми розробки ШІ повністю узгоджені з глобальними цілями керівництва країни. Ситуація в США має інше спрямування: відсутність вагомого контролю держави над інноваціями. З приходом адміністрації Д.Трампа у Білий дім, був підписаний указ, що зняв усі обмеження в сфері розробки ШІ, введені «Біллем про права ШІ» Д.Байдена [9, с. 1]. Такі дії дають можливість техногігантам (OpenAI, Anthropic, Google DeepMind) американського ринку свободу у методах розробки, що негативно позначається на безпеці приватності даних онлайн-користувачів, можливості вільного перенесення даних між інформаційними платформами.

ЄС має слабкі сторони, порівняно з США і КНР. ЄС не має такої кількості приватних інвестицій та патентів на досліди, як США. У 2024 р., в усьому світі було залучено майже 35 млрд. дол. США на дослідження систем ШІ. Частка ЄС складала лише 6% від загальної суми [8]. Незважаючи на малий обсяг інвестицій, результати ЄС в сфері навчання дослідників і їх патентів є набагато кращими, ніж в США, але негативна динаміка свідчить про подальший відтік цих інтелектуальних ресурсів саме до США. Дослідників й інвесторів приваблює вільний простір для роботи, наявність розвинутої

інфраструктури та відсутність державного регулювання. На відміну від Китаю, ЄС не проводить активну розробку суперкомп'ютерів і квантових обчислень. Також він стикається з етичною дилемою збору даних користувачів для подальшого навчання ШІ систем. За результатами опитування, в ЄС лише 13% компаній мають інтегровані системи ШІ, на відміну від США із 49% та КНР із 83% [6].

Інституції ЄС чітко усвідомлюють стан справ. Європейська Рада, Парламент і Комісія мають одноголосне бачення необхідних заходів. Перший поштовх до створення єдиної політики «цифрового суверенітету» був під час пандемії COVID-19, коли держави-члени ЄС спостерігали, як компанії Apple та Google своїми корпоративними рішеннями перешкоджали європейським інноваціям у сфері відстеження та нагляду над поширенням хвороби [1, с. 3]. Тому лідери союзницьких країн почали розробляти стратегію, що створить новий рівень безумовного контролю над цифровою сферою в межах трьох аспектів: фізичного (інфраструктура), коду (норми, обмеження, дизайн) та даних (їх використання, право власності, потоки даних) [1]. Основними цифровими стратегічними активами ЄС визначив: штучний інтелект (ШІ), інтернет-речі (IoT), 5G та хмарні обчислення.

Існує чотири головні законодавчі «стовпи», на яких тримається політика «цифрового суверенітету». Це: Закон про штучний інтелект (AI Act), Закон про цифрові послуги (DSA), Закон про цифрові ринки (DMA) та Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR). Закон про штучний інтелект (AI Act) має на меті регулювати і сприяти безпечній розробці систем ШІ, та слідкувати за їх подальшим використанням. Закон про цифрові послуги (DSA) пов'язаний з обов'язками різних онлайн-платформ видаляти незаконний контент, надавати прозору рекламу та перешкоджати дезінформації. В свою чергу, Закон про цифрові ринки (DMA) має на меті створити єдиний цифровий ринок ЄС, що зможе гідно змагатися в інноваційності з іноземними, буде справедливим і доступним кожному. Ця доступність буде формуватися обмеженнями проти великих техногігантів, що створюють монополію. Загальний регламент ЄС про захист даних (GDPR) керується ціллю захисту персональних даних усіх громадян Союзу. Регламент встановлює обмеження для компаній, що отримують доступ до персональної інформації користувачів і створює можливості для фізичних осіб мати гнучкість у керуванні своїми даними.

Усі ці законодавчі документи є частиною Європейської цифрової стратегії, що має на меті створити безпечний і підзвітний цифровий простір ЄС. Вона є нормативною базою для перешкоджання зловживанням іноземними компаніями. Користуючись Законом про цифрові ринки, у 2025 р., ЄС оштрафував американські компанії Meta і Apple [4]. Перша компанія мала конфлікт зі законом Союзу своєю бінарною рекламною моделлю під назвою «Згода або оплата». Вона ставила ультиматум користувачам: або плати, або надавай свої персональні дані для персоналізованої реклами. Штраф ЄС для Meta склав 200 млн євро. В свою чергу Apple оштрафували на 500 млн євро через спроби створити монополію AppStore на ринку додатків. Ще один випадок трапився у 2024 р. з китайською компанією електронної комерції Temu. На підставі Закону про цифрові послуги, ЄС відкрив справу проти маркетплейсу, звинуваючи його у продажі незаконних продуктів, небезпека яких не була достатньо оцінена. Справа досі триває, і у випадку підтвердження інстинності звинувачень компанія буде оштрафована на 6% свого річного доходу. Такі ж провадження були відкриті проти компаній AliExpress та Shein [7].

Такі дії ЄС вагомо впливають на існування економічної домінації Китаю та США на своєму внутрішньому єдиному ринку. Закони, що обмежують діяльність китайських і американських онлайн-маркетплейсів сприятимуть розвитку власного цифрового ринку (e-commerce), що зробить економічну систему ЄС більш гнучкою і незалежною від дешевої продукції Азії. Закони, що регулюють сферу ШІ, зможуть поступово нівелювати невидимий вплив Китаю з його необмеженим володінням персональних даних користувачів. У 2025 р. Брюссель заявив, що будь-який контроль іноземних компаній над «стеком ШІ», а саме: набором технологій, фреймворків та інфраструктурних рівнів, що є в основі розробки ШІ, може бути «зброєю» в руках як державних, і недержавних акторів

[3]. Це стосується так само соціальної мережі TikTok, й інших американських застосунків, таких як: X, Instagram, Facebook.

Китай успішно розвиває візію «Один пояс, один шлях», що передбачає ціль «м'якої» економічної експансії різних регіонів світу, в т. ч. і ЄС. З приходом до влади в США Республіканської партії, ціннісні орієнтири ЄС і країн Заходу почали мігрувати у різні боки, що примушує ЄС замислитися над політичною і військовою автономією. У сучасних умовах вони нерозривно пов'язані з розвитком цифрових технологій, що їх використовують у військово-оборонному комплексі, забезпечують ефективність проведення профілактики у сфері охорони здоров'я і створюють гнучку та адаптивну систему освіти.

Концепція «цифрового суверенітету» спрямована не лише на внутрішні аспекти, а й має цілі у зовнішній політиці. ЄС бачить себе законодавчим лідером у цифровому світі. Це сприяє можливості пропонувати (або диктувати) свої розробки нових технологій, що побудує ринок для реалізації їх геополітичних планів і поширення впливу на світові регіони через «м'яку силу» «технороки».

Висновки. Головна мета нової стратегії «цифрового суверенітету» ЄС – це зменшення впливу Китаю і США на цифровому ринку Європи, і, як наслідок, можливість диктувати свої вимоги, тиснучи на залежність критично важливих сфер життя ЄС. ЄС намагається створити таку цифрову систему, яка буде перебувати на рівні зі світовими лідерами цієї сфери і водночас не буде порушувати етичні правила і межі особистого життя своїх громадян.

Джерела та література:

1. Європейський парламент. Digital sovereignty for Europe: аналітична записка (BRIEFING, EPRS Ideas Paper). Брюссель: Європейський Союз, 2020. 12 с. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2020/651992/EPRS_BRI(2020)651992_EN.pdf1.

2. Милосердна І. Цифровий суверенітет держави: наукова риторика та реальні зміни. *Політикус*. 2024. №6. С. 154–160. URL: http://politicus.od.ua/6_2024/25.pdf (дата звернення: 08.11.2025).

3. A new AI strategy by the EU to cut reliance on the US and China. Digital Watch Observatory. URL: https://dig.watch/updates/a-new-ai-strategy-by-the-eu-to-cut-reliance-on-the-us-and-china (date of access: 08.11.2025).

4. Commission finds Apple and Meta in breach of the Digital Markets Act. Shaping Europe's digital future. URL: https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/news/commission-finds-apple-and-meta-breach-digital-markets-act (date of access: 08.11.2025).

5. Dierolf B. Інфраструктура ШІ: Докладний посібник з побудови сучасного стеку ШІ. URL: https://www.getguru.com/uk/reference/ai-infrastructure (дата звернення: 08.11.2025).

6. Ilves L. What if the EU Was Really Serious About AI? URL: https://cepa.org/article/what-if-the-eu-was-really-serious-about-ai/ (date of access: 08.11.2025).

7. Kroet C., Armangau R. EU Commission finds Temu in breach of online platform rules. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_25_1913 (date of access: 08.11.2025).

8. Martens B. Catch-up with the US or prosper below the tech frontier? An EU artificial intelligence strategy. URL: https://www.bruegel.org/policy-brief/catch-us-or-prosper-below-tech-frontier-eu-artificial-intelligence-strategy (date of access: 08.11.2025).

9. Removing Barriers to American Leadership in Artificial Intelligence. *The White House*. URL: https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/01/removing-barriers-to-american-leadership-in-artificial-intelligence/ (date of access: 08.11.2025).

10. The AI Act Explorer. EU Artificial Intelligence Act. EU Artificial Intelligence Act | Up-to-date developments and analyses of the EU AI Act. URL: https://artificialintelligenceact.eu/ai-act-explorer/ (date of access: 08.11.2025).

***

Б.В.Мірінчик – аспірант
ОНП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
Інституту гуманітарних та соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

РЕГУЛЯТОРНА ПОЛІТИКА ЄС: AI ACT ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОЇ ДИПЛОМАТІЇ

Науковий керівник:
О.О.Цебенко – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології та міжнародних відносин ІГСН
НА «Львівська політехніка»

Двадцяті роки XXI ст. стають моментом відліку у призмі кардинальних змін сучасної геополітики, що, зокрема, визначається стрімким розгортанням технологічної конкуренції, де зростання потенціалу генеративного штучного інтелекту прискорює формування світу, позбавленого єдиних правових орієнтирів. В умовах домінування технологічних моделей, орієнтованих на ринковий лібералізм або державний контроль, Європейський Союз стратегічно позиціонує себе як глобальний нормативний арбітр. Цей вибір обумовлений прагненням забезпечити технологічний суверенітет та експорт демократичних, людиноцентричних цінностей у цифрову сферу [1].

Актуальність дослідження трансформації регуляторної політики Європейського Союзу у сфері штучного інтелекту зумовлена низкою системних та геополітичних зрушень, що свідчать про те, що світ вступив у фазу «технологічного мультиполяризму». Стрімкий розвиток генеративних моделей ШІ, як підтверджують бібліометричні дослідження, донедавна був переважно технічно орієнтованим, фокусуючись на розробці алгоритмів та мережевих структур, що призвело до домінування в академічному та інноваційному ландшафті США та КНР [3]. Цей технологічний дисбаланс створив гострий регуляторний вакуум, у якому швидкість технологій значно випереджає здатність інститутів забезпечити етичний нагляд, безпеку та захист фундаментальних прав. У відповідь на цей виклик, ЄС виступив з унікальною ініціативою – Актом про штучний інтелект (AI Act) – першим у світі всеосяжним правовим актом, що класифікує системи ШІ на основі ризиків [2].

AI Act не є лише внутрішнім законодавчим актом. Він є стратегічною декларацією зовнішньої політики, позиціонуючи ЄС як глобального нормативного лідера та ключовий суб'єкт цифрової дипломатії. На противагу конкуруванню з Китаєм чи США у швидкості технологічних проривів, ЄС обрав шлях експорту цінностей через обов'язкові правові стандарти. Це прагнення є ключовим для розуміння моделі лідерства ЄС, яка ґрунтується на концепції «Брюссельського ефекту», де внутрішні правила де-факто стають глобальними завдяки привабливості та розміру європейського єдиного ринку. Цей ризик-орієнтований законодавчий підхід трансформується у важливий інструмент цифрової дипломатії, формуючи етичну рамку глобального управління ШІ та протиставляючи її іншим домінуючим моделям [5].

Центральне місце в цій новій дипломатичній стратегії посідає AI Act, який запроваджує ієрархічну систему, що регулює системи ШІ залежно від рівня шкоди, яку вони можуть завдати. Цей акт накладає найсуворіші обмеження на високоризикові системи, наприклад, ті, що використовують у критичній інфраструктурі, освіті, правоохоронній діяльності, та забороняє використання систем з неприйнятним ризиком [2]. Така орієнтація на етику та фундаментальні права є відмінною рисою європейської моделі. На відміну від суто технічного фокусу, що тривалий час домінував у дослідницькому ландшафті, як показав аналіз розвитку генеративного ШІ, де головний

акцент був на розробці алгоритмів та архітектур [3], AI Act зосереджується на соціальних та правових наслідках технології. Бібліометричні дані, що аналізують дослідження, безпосередньо пов'язані з AI Act, підтверджують цей пріоритет, демонструючи, що наукова увага в європейському контексті зміщується на теми конфіденційності, етичних міркувань та управління ризиками [2].

Трансформація AI Act у зовнішньополітичний інструмент відбувається через кілька ключових механізмів цифрової дипломатії. По-перше, це експорт стандартів через механізм примусу до ринку: будь-яка компанія у світі, що прагне працювати на європейському ринку, буде змушена привести свої ШІ-системи у відповідність до вимог Акту, що створює ефект уніфікації галузевих стандартів за межами юрисдикції ЄС. По-друге, це умовність, коли ЄС інтегрує вимоги дотримання AI Act у торгівельні, інвестиційні та партнерські угоди з третіми країнами, використовуючи його як важіль впливу на їхнє внутрішнє законодавство. Цей підхід є яскравим прикладом того, як інструменти внутрішнього ринку стають ключовими дипломатичними активами.

Для розуміння ефективності цифрової дипломатії ЄС критично важливим є порівняльний аналіз з моделлю США. Якщо ЄС робить ставку на обов'язковість та прескриптивність правового акта, то США обрали більш гнучку стратегію, втілену в Рамці управління ризиками штучного інтелекту (AI RMF), розробленій Національним інститутом стандартів і технологій (NIST) [4]. AI RMF є добровільним, несекторальним та агностичним до законів ресурсом, спрямованим на надання гнучких інструментів для оцінки ризиків організаціями. Ця модель відображає традиційну для США орієнтацію на інновації, керовані ринком, та м'яке регулювання [4]. У контрасті, AI Act ЄС є інструментом, спрямованим на встановлення правил, тоді як NIST RMF зосереджується на встановленні стандартів. Цифрова дипломатія ЄС, відповідно, є більш наступальною у нормативному плані. Додатковою проблемою для ЄС є те, що його нормативне лідерство відбувається на тлі технологічного відставання: бібліометричний аналіз чітко показує домінування КНР та США у кількості наукових публікацій із Генеративного ШІ, що ставить перед європейською дипломатією дилему: як ефективно експортувати етичні норми, не пригнічуючи при цьому власний інноваційний потенціал [3].

Успіх цифрової дипломатії ЄС залежатиме від його здатності знайти баланс між жорстким регулюванням та підтримкою власної конкурентоспроможності. Можна припустити, що AI Act є найбільш амбітним і потужним інструментом у сучасному арсеналі цифрової дипломатії ЄС. Акт успішно перетворює конфлікт цінностей у конкретні правові вимоги, що дозволяє ЄС закріпити своє нормативне лідерство в умовах геополітичного суперництва. Унікальність цього підходу полягає в його обов'язковому, ризик-орієнтованому характері, який протиставляється добровільній та гнучкій рамці управління ризиками США та керованому державою технологічному лідерству Китаю [4]. Фокус ЄС на етичних міркуваннях та управлінні ризиками [2] не випадковий, а свідомий стратегічний вибір, покликаний створити глобальний етичний стандарт, що має потенціал стати універсальною нормою через «Брюссельський ефект». Подальші дослідження мають бути зосереджені на оцінці фактичних економічних та політичних наслідків AI Act для третіх країн, а також на аналізі здатності цифрової дипломатії ЄС подолати виклики, пов'язані з інноваційним лагом та зовнішнім опором, щоб остаточно закріпити роль ЄС як ключового «регулятора ризиків» у багатополярному цифровому світі [3].

Джерела та література:

1. Рослонь Д. Формування цифрового майбутнього Європи – нова цифрова стратегія ЄС. Науковий журнал «Politicus». 2024. №5. С. 165–170.

2. Kim B., Jeong S., Cho B., Chung J. AI Governance in the Context of the EU AI Act. IEEE Access. 2025. №13. С. 144126–144139. URL: https://doi.org/10.1109/access.2025.3598023 (дата звернення: 06.11.2025).

3. Dwivedi R., Elluri L. Exploring Generative Artificial Intelligence Research: A Bibliometric Analysis Approach. IEEE Access. 2024. №12. С. 119884–119902. URL: https://doi.org/10.1109/access.2024.3450629 (дата звернення: 06.11.2025).

4. Tabassi E. AI Risk Management Framework. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology, 2023. URL: https://doi.org/10.6028/nist.ai.100-1 (дата звернення: 05.11.2025).

5. The EU Artificial Intelligence Act. EU Artificial Intelligence Act. URL: https://artificialintelligenceact.eu/ (дата звернення: 05.11.2025).

***

Ю.О.Пахомова – асистент проєкту EULEAD,
Національний університет
«Львівська політехніка»

МІЖНАРОДНА СПІВПРАЦЯ ЄС ЩОДО ІМПЛЕМЕНТАЦІЇ ПОЛІТИКИ ЗЕЛЕНОЇ ДИПЛОМАТІЇ [4]

Африканські країни є одними з тих, хто найбільше постраждав від кліматичної кризи. Африканський континент вразливий до кліматичних змін та деградації навколишнього середовища. Продовольча безпека, стійке водопостачання та екстремальні погодні явища (повені, посушлива пустеля) є основними питаннями, що вимагають спільних зусиль Африки та ЄС. Водночас Африка, з її потенціалом для відновлюваної енергії та екологічно чистого водню, важливою сировиною, багатим біорізноманіттям і робочою силою, відіграє фундаментальну роль у глобальному переході до нульової чистої та декарбонізованої економіки. Цей перехід також створює нові робочі місця та економічні можливості, одночасно покращуючи доступ до енергії на континенті. Саме тому ЄС прагне вирішити такі екологічні цілі в Африці, як-от: політичний діалог на високому рівні у формі Спільної стратегії Африка – ЄС, розбудова через проекти та програми розвитку тощо.

Зазначимо, що важливим інструментом підтримки зеленого переходу в Африці є торгівля. Наприклад, ЄС уклав Угоду про економічне партнерство з Кенією, що містить амбітні положення щодо сталого розвитку та захисту клімату. Крім того, африканська торгівля критично важливою сировиною та зеленим воднем є особливо важлива для ЄС. Одночасно актуальними у відносинах між ЄС та Африкою є проблеми довкілля та зміна клімату [1].

Африка є ключовим регіональним пріоритетом Global Gateway і центром найважливішого інвестиційного пакету, наданого ЄС для стратегії Global Gateway. Керівництво ЄС переконане, що Global Gateway сприятиме усуненню величезної інвестиційної прогалини в Африці, що заважає континенту використовувати свій економічний потенціал і здійснювати «зелений» перехід [1]. Під час саміту ЄС – Африканський Союз у лютому 2022 р., було оголошено, що Африка отримає половину виділеного фінансування від всієї стратегії і закріплено підписанням Глобального інвестиційного пакету ЄС – Африка, вартістю 150 млрд євро.

Пакет має на меті підтримати Африку для сильного, інклюзивного, цифрового та екологічного відновлення та трансформації. ЄС прагне реалізувати цей пакет за допомогою ініціативи Team Europe через конкретні та трансформаційні проекти у пріоритетних сферах, які включають зелений перехід і стале зростання. ЄС та його країни-члени фінансуватимуть цей пакет через допомогу, гранти та позики.

[4] Фінансується Європейським Союзом. Проте висловлені погляди та думки належать лише авторам і не обов'язково відображають погляди Європейського Союзу чи Європейського виконавчого агентства з питань освіти та культури. Ні Європейський Союз, ні грантодавець не можуть нести за них відповідальність. Номер проєкту: 101126654 – EU_LEAD – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

Наприклад, через ініціативи Team Europe, ЄС прагне досягнути п’ять амбітних цілей в Африці а саме: прискорити перехід до зеленого середовища, цифровий перехід; стале зростання; покращення умов праці, системи охорони здоров’я, освіти та навчання. Ініціатива Team Europe спрямована на адаптацію до зміни клімату та стійкості в Африці. Вона об’єднує ресурси з ЄС, Чехії, Франції, Німеччини, Данії, Нідерландів, Іспанії та Швеції. Вважають, що ця ініціатива посилить співпрацю з африканськими партнерами для подальшого реагування на їхні потреби в адаптації до зміни клімату та зменшення ризиків, пов’язаних із кліматом [2].

Інвестиційний пакет для Африки також спрямований на сприяння підвищенню стійкості через підтримку адаптації до зміни клімату, ефективного реагування на природні катастрофи та ефективнішого управління ризиками. Програма зменшення ризику стихійних лих, розпочата у 2022 р., зменшить вплив катастроф, у тому числі пов’язаних зі зміною клімату та біологічними небезпеками, а також підвищить стійкість у країнах-партнерах [4].

Одним із відомих проектів, спрямованих на зелений перехід в Африці в рамках Енергетичного партнерства Африка – ЄС, є виробництво екологічно чистого водню як для Африки, так і для ЄС, щоб задовольнити половину розрахункової річної потреби ЄС у 20 млн. т водню до 2030 р. Ці кроки також спрямовані на те, щоб компенсувати російський газ.

ЄС та країни-члени вже запустили кілька проектів для вирішення цих проблем. Зокрема, ЄС уклав партнерські відносини з Марокко, Намібією та Єгиптом. Крім того, було створено Африканський зелений водневий альянс, першими членами якого є Кенія, Єгипет, Марокко, Намібія, Мавританія та Південна Африка. Варто також відзначити підписання між країнами ЄС інвестиційного плану ПАР щодо справедливого енергетичного переходу (JET). План охоплює три пріоритетні сектори – енергетичний сектор, електромобілі та зелений водень [4]. Країни Східної Африки досить активно розширюють регіональне співробітництво у сфері відновлюваної енергії. Це сприяє кращій інтеграції електричних мереж для створення відновлюваних джерел енергії та надійності постачань [2].

Щодо інших країн регіону, відзначимо, що Марокко є ключовим гравцем у «озелененні» виробництва та використання добрив в Африці. Зелене партнерство між ЄС і Марокко (18-19 жовтня 2022 р.) передбачає діалог і співпрацю щодо кліматичних заходів і досягнення спільних цілей становлення економіки з низьким вмістом вуглецю, стійкої до клімату та переходу до зеленої економіки. Партнерство у сфері справедливого енергетичного переходу з ПАР та Сенегалом є флагманськими ініціативами, які гарантують, що кліматичні дії не залишать нікого осторонь. ЄС і Туніс мають комплексний пакет співпраці, який включає стале та конкурентоспроможне енергетичне партнерство, спрямоване на зниження витрат, створення рамок для торгівлі відновлюваними джерелами енергії та інтеграцію з ринком ЄС [3]. В рамках Global Gateway реалізується також Меморандум про взаєморозуміння між ЄС і Намібією, який голова ЄК У. Ляєн і президент Намібії Х Гейнгоб підписали 8 листопада 2022 р. в Єгипті в рамках COP-27 (Конференції Сторін Рамкової конвенції ООН щодо зміни клімату).

Зелена дипломатія Африки та ЄС є одним із прикладів співпраці, яка в разі успіху може надихнути ЄС на нові проєкти. Однак, залишається низка невирішених питань щодо інвестицій у передачу електроенергії. ЄС та його країни-члени повинні прискорити поточні програми, щоб уникнути ризику зниження інвестицій в Африку [2]. Спільний розвиток зелених технологій між ЄС та країнами Африки має стати важливим механізмом європейської кліматичної дипломатії в цьому регіоні. Це може допомогти забезпечити декарбонізацію, підвищуючи конкурентоспроможність тощо.

Європейські країни лідирують у таких сферах, як вітроенергетика та передача електроенергії. Разом з тим Африка має свою власну індустрію зелених технологій, що може прискорити зміну клімату в обох регіонах.

Зокрема, ЄС координує зусилля для вирішення суспільних проблем, об'єднуючи свої ресурси та ресурси держав-членів за допомогою Horizon Europe – програми ЄС для фінансування досліджень та інновацій щодо зміни клімату. Місії Horizon Europe спрямовані на «кліматично нейтральні та розумні міста» та «адаптацію до зміни клімату». Спільний європейсько-африканський порядок денний щодо розширення доступу до електроенергії за рахунок відновлюваних джерел може стати плідним способом поєднання економічного розвитку та кліматичних цілей у відносинах.

Висновки. Африка є ключовим регіональним пріоритетом Global Gateway і центром найважливішого інвестиційного пакету, наданого ЄС для стратегії Global Gateway. За допомогою стратегії Global Gateway ЄС посилює співпрацю з країнами ЛАК, що мають статус як привілейованого партнера. Співпраця щодо зміни клімату передбачає: реалізацію екологічних інвестиційних проектів і зміцнювати співпрацю в рамках регіональних ініціатив Team Europe; перехід на зелену енергію, включаючи відновлюваний водень; боротьбу із втратою та деградацією лісів і біорізноманіття; розвиток ринків зелених облігацій для залучення інвесторів тощо. ЄС активно запроваджує інфраструктурні проєкти в країнах АСЕАН з метою розбудови їх зеленої інфраструктури.

Джерела та література:

1. Габро І. Азіатський та Африканський напрями екологічної дипломатії ЄС. Європейські історичні студії. 2022. №21. С. 6-17. URL: https://drive.google.com/file/d/1IXgtJrhJcnv3wxpWTjo_OFIK4vIkWNnA/view (дата звернення: 31.10.2025).

2. Dennison S., Engström M. Decarbonisation nations: How EU climate diplomacy can save the world. European Council on Foreign Relations (ECFR). 2023. URL: https://ecfr.eu/publication/decarbonisation-nations-how-eu-climate-diplomacy-can-save-the-world/#amp_tf (дата звернення: 14.10.2024).

3. EU climate cooperation with Africa. Europian commission. URL: https://climate.ec.europa.eu/eu-action/international-action-climate-change/eu-engagement-climate-action-non-eu-countries/eu-climate-cooperation-africa_en (дата звернення: 31.10.2025).

4. Joint Statement: South Africa Just Energy Transition Investment Plan. Europian commission. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_22_6664 (дата звернення: 31.10.2025).

***

Р.В.Федонюк – аспірант 2 курсу
ОНП «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КУРС ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА РОЗВИТОК КОСМІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ

Протягом останнього часу Європейський Союз переживає низку геополітичних потрясінь. Повномасштабний напад росії на Україну став своєрідним викликом демократичному західному світу зі сторони авторитаризму, а вторгнення російських безпілотних та пілотованих літальних апаратів у повітряний простір ЄС та зовнішній спуфінг навігаційного сигналу становить пряму військову загрозу ЄС. Хаотична з ізоляціоністським нахилом зовнішня політика США за президентства Д.Трампа внесла тріщину в цей демократичний світ та вказала на необхідність перегляду механізмів

європейської безпеки, яка дотепер гарантувалася США. Європа усвідомила нагальну потребу побудови та зміцнення власної суб'єктності, у першу чергу в сферах, що формують основи військових та управлінських спроможностей, а також є чинниками технологічного розвитку.

У зв'язку з цим в 2025 р. спостерігаємо подальші систематичні кроки Європейської Комісії, спрямовані на розвиток однієї з таких сфер – космічної діяльності. Зокрема 25 червня 2025 р. було опубліковано два важливі документи. Один – проєкт Космічного закону ЄС (EU Space Act), спрямованого на встановлення гармонізованих рамок для космічної діяльності на усій території ЄС [2]. На цей час проєкт проходить процедури підготовки до розгляду в Європейському парламенті. Інший документ, покликаний представити кроки для досягнення Європейським Союзом світового лідерства у космічній економіці – Повідомлення Комісії до Європейського парламенту, Ради, Європейського економічного та соціального комітету та Комітету регіонів «Візія для європейської космічної економіки» (далі – Візія) [1].

Мета дослідження – розгляд положень Візії та визначення пріоритетних напрямів діяльності ЄС для розвитку своїх можливостей у космічній сфері.

Візія визначає амбітну мету: до 2050 р. позиціонувати ЄС як лідера у світовій космічній економіці, використовуючи космічні технології та послуги на Землі і в космосі для зміцнення конкурентоспроможності, стійкості, безпеки та автономії ЄС, водночас прискорюючи економічне зростання, створюючи бізнес-можливості та якісні робочі місця. Документ констатує наявність у Європи усіх необхідних складових, щоб бути лідером в космічній сфері: дослідницькі установи світового класу, потужний промисловий потенціал та освічену робочу силу. Однак, необхідний комплексний підхід, щоб максимізувати досягнення цілей космічної економіки ЄС через побудову космічної екосистеми, збільшення інвестицій, покращення координації на рівні ЄС [1].

Очікується, що ЄС, розглядаючи космос як ринковий сектор, буде підтримувати його на основі шести складових:

1. ***Формування єдиного космічного ринку ЄС***. Це дозволить компаніям ефективно працювати на усій території Євросоюзу. «Єдині правила» будуть запроваджені згаданим Космічним законом ЄС. Скорочення фрагментації космічного ринку ЄС пропонується досягти шляхом координації підходів до державних витрат, що дозволить уникати дублювання проектів та заохотить більш ефективні технологічні розробки. Особлива увага приділяється стандартам, які для космічної діяльності мають стати єдиними в усіх країнах ЄС. Норми ЄС також будуть просуватися на глобальний рівень, що сприятиме світовому лідерству Європи у цій сфері. Враховуючи стратегічну важливість розширення ЄС у мінливому геополітичному ландшафті, Євросоюз планує активно заохочувати поступову інтеграцію країн-кандидатів у свої політики. Документ визнає, що забезпечення їхньої участі в програмах ЄС та розвиток співпраці у сфері стандартизації та закупівель посилить оперативну сумісність та регіональну стійкість, а також підвищить конкурентоспроможність та безпеку ЄС, зробивши європейську космічну екосистему ширшою та більш інтегрованою [1].

2. ***Прискорення космічних досліджень та інновацій*** шляхом розвитку інноваційних технологій та зміцнення глобальної конкурентоспроможності. Визнаючи своє відставання від США та Китаю у космічній сфері ЄС надає особливого значення розвитку нових космічних технологій, послуг та застосувань, щоб забезпечити свою конкурентоспроможність та автономію. Очікується, що ЄС використовуватиме величезний пул інноваційних технологій у своїх державах-членах та сприятиме більшій синергії між космосом, оборонною та іншими галузями промисловості. Головна мета полягає в забезпеченні автономії в наступному поколінні космічних можливостей та послуг.

3. ***Посилення промислової готовності та технологічної незалежності*** шляхом зміцнення промислової бази ЄС, забезпечення технологічного суверенітету та зменшення залежності від зовнішніх ланцюгів поставок. Документ ставить за мету

досягнення промисловою базою ЄС критичного розміру, щоб мати змогу конкурувати з міжнародними гравцями, які користуються значно більшим обсягом інвестицій. У технологічному плані ЄС має забезпечити належний рівень доступу до критично важливих космічних технологій. Зокрема констатується, що станом на 2024 рік ЄС стикається із залежністю від зовнішніх поставок 47 критичних космічних технологій. У зв'язку з цим очікується, що Європейська Комісія розробить довгостроковий план забезпечення постачання таких технологій з кількох джерел з подальшим постійним моніторингом розвитку технологічних тенденцій та ланцюгів поставок, виявленням залежностей і прогалин [1].

4. ***Підтримка комерціалізації космосу в ЄС***, в тому числі, через гнучкі закупівлі, контракти та збільшення інвестицій, що сприятиме динамічності космічної економіки. Визнається життєво важлива роль, що її мають відігравати космічні стартапи, малі та середні компанії та підтверджена ефективність ініціативи ЄС з розвитку космічного підприємництва CASSINI. Для подальшого прогресу в цій сфері пропонують забезпечити доступність приватного інвестиційного капіталу з використанням існуючих механізмів ЄС. Крім того, очікується, що Європейська Комісія запровадить інноваційні та зручні для бізнесу методи закупівель, щоб заохотити конкуренцію та дати змогу найбільш економічно ефективним та інноваційним продуктам розширюватися на ринку. Також Європейська Комісія стимулюватиме місцеві екосистеми, що об'єднують космічний, цифровий та інші сектори, для сприяння космічним інноваціям, залучаючи інкубатори, акселератори, сприяючи підприємництву та розвитку навичок [1].

5. ***Сприяння міжнародній співпраці та економічній дипломатії*** як пріоритету для формування космічної екосистеми. Документ говорить, що міжнародне співробітництво та інвестиції ЄС в розвиток, зокрема, супутникового зв'язку та космічних послуг в країнах-партнерах не тільки сприятиме глобальній конкурентоспроможності космічного сектору Європи, але і може стати інструментом для протидії ворожому іноземному впливу. Передбачається, що Європейська Комісія запропонує заходи для нарощення потенціалу космічних країн, що розвиваються, та створить платформу закупівель в країнах, які не входять в ЄС [1].

6. ***Розвиток висококваліфікованої робочої сили*** з одночасним використанням цифровізації та автоматизації для підвищення продуктивності та ефективності праці. Відзначається, що кваліфікований персонал є наскрізним фактором, який сприяє розвитку зазначених вище п'яти блоків. З огляду на зазначене Європейська Комісія реалізує низку заходів, що, крім іншого, передбачатимуть підтримку класифікації космічних навичок, співпраці між освітніми і науковими закладами та працедавцями космічного сектору, розробку космічних навчальних програм та програм підвищення кваліфікації, підтримку мобільності дослідників.

У «Візії для європейської космічної економіки» також розглядають шляхи та пропонують кроки з метою використання космічних рішень в різних сферах, зокрема, для зміцнення сектору безпеки та оборони, підтримки європейської економіки, розвитку енергетичної сфери, транспорту, стійкості критичної інфраструктури, сільського господарства. Також висвітлено важливість розвитку окремих сфер космічної діяльності, зокрема, доступу до космосу, космічних послуг та космічної інфраструктури, в тому числі цифрової [1].

У своєму виступі 28 жовтня 2025 р. під час конференції «Космос для європейської стійкості» (м. Брюссель) єврокомісар з питань оборонної промисловості та космосу А.Кубіліус загалом підтвердив положення, викладені у Візії, наголошуючи, що космос сьогодні знаходиться на чолі європейського порядку денного [3].

Висновки. ЄС продовжує послідовні кроки для досягнення глобальної конкурентоспроможності та автономності у космічній сфері, визначаючи космос як один з ключових компонентів системи безпеки та оборони, економічного і соціального розвитку. Такі кроки мають на меті створення стійкої європейської космічної екосистеми через формування єдиного європейського космічного ринку, дефрагментацію

національних інвестиційних і технологічних зусиль, розвиток інноваційної діяльності та промислової бази, сприяння комерціалізації космічних технологій, розширення міжнародної співпраці та формування належного кадрового потенціалу.

Джерела та література:

1. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A vision for the European Space Economy. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:52025DC0336 (дата звернення: 05.11.2025).

2. EU Space Act. Strengthening Safety, Resilience and Sustainability in Space. URL: https://defence-industry-space.ec.europa.eu/eu-space-act_en (дата звернення: 05.11.2025).

3. Opening Speech by Commissioner Kubilius at the Space for European Resilience Conference. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ en/speech_25_2545 (дата звернення: 06.11.2025).

***

І.В.Кицюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЄВРОПЕЙСЬКА МОДЕЛЬ КСВ У 2025 РОЦІ: ВІД ДОБРОВІЛЬНОЇ ІНІЦІАТИВИ ДО СИСТЕМНОЇ БІЗНЕС-СТРАТЕГІЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

У 2025 р. корпоративна соціальна відповідальність (КСВ) у Європейському Союзі переживає якісну трансформацію, що відображає перехід від добровільних ініціатив до регульованої, інституціоналізованої системи сталого розвитку. Цей процес є відповіддю на глобальні виклики, зумовлені реалізацією Цілей сталого розвитку (SDGs), потребою у прозорості бізнесу, а також необхідністю гармонізації нормативної бази сталого фінансування. **Актуальність дослідження** зумовлена масштабними змінами у правовому полі ЄС, зокрема переглядом Директиви CSRD, стандартів ESRS, запровадженням добровільного стандарту VSME для МСП, оновленням SFDR та адаптацією Таксономії ЄС. Ці зміни не лише впливають на великі корпорації, а й формують нові умови для участі малого та середнього бізнесу у сталому переході.

Мета дослідження – комплексний аналіз трансформації корпоративної соціальної відповідальності у Європейському Союзі у 2025 р.

Європейська модель КСВ формує нову парадигму взаємодії бізнесу, держави та суспільства, де сталість є не лише етичним вибором, а й економічною необхідністю.

1. Трансформація нормативного середовища КСВ у ЄС.

З початку 2020-х рр. Європейський Союз послідовно переходить від добровільного підходу до інституціоналізованої КСВ. Ключову роль у цьому відіграють:

- Директива ЄС про корпоративну звітність зі сталого розвитку (Corporate Sustainability Reporting Directive, CSRD) – основний документ, що встановлює обов'язкову нефінансову звітність. У 2025 р. Європейська Комісія ухвалила низку змін (Omnibus I), що передбачають «stop-the-clock» – відтермінування звітності для компаній до 2028 р., а також уточнення критеріїв охоплення.

- Європейські стандарти звітності зі сталого розвитку (European Sustainability Reporting Standards, ESRS) переглядають з метою зменшення адміністративного навантаження, уточнення вимог і спрощення процесу звітності. Згідно з оновленнями

2025 р., обсяг обов'язкових показників скорочено більш ніж на 50%, а звітність адаптовано до реальних можливостей підприємств.

- Добровільний стандарт звітності зі сталого розвитку (ESG) для малих та середніх підприємств (Voluntary Sustainability Reporting Standard for SMEs, VSME) створює пропорційні вимоги для малих і середніх підприємств, запроваджуючи принцип «value-chain cap» – обмеження обсягу даних, що їх великі компанії можуть вимагати від МСП у своїх ланцюгах постачання.

Такі зміни демонструють адаптивність ЄС до викликів перехідного періоду, коли баланс між прозорістю, конкурентоспроможністю та регуляторною пропорційністю є ключовою умовою ефективної КСВ.

2. Таксономія ЄС і сталий фінансовий сектор.

Паралельно відбувається вдосконалення Таксономії ЄС (EU Taxonomy for sustainable activities) – системи класифікації сталої економічної діяльності. Делеговані акти 2025 р. спрощують звітність, дозволяючи компаніям не розкривати незначні види діяльності (менше 10% обороту або витрат).

Крім того, здійснюють перегляд критеріїв «do no significant harm» (DNSH) та механізмів розрахунку «green asset ratio». Такі зміни покликані полегшити звітність і забезпечити узгодження Таксономії з CSRD.

Важливу роль відіграє і перегляд Регламенту ЄС про розкриття інформації про стале фінансування (Sustainable Finance Disclosure Regulation, SFDR), який покликаний запобігти грінвошингу, підвищити достовірність ESG-інформації та зміцнити довіру інвесторів до ринку сталих фінансів. Очікується, що оновлений SFDR стане ключовим інструментом забезпечення прозорості у фінансовому секторі.

3. Від добровільності до системності: формування нової парадигми КСВ.

Європейська модель КСВ у 2025 р. відображає перехід від концепції «соціальної відповідальності як доброї волі» до стратегічної бізнес-моделі сталого розвитку.

Основні характеристики цієї нової парадигми:

- обов'язковість – КСВ закріплюється у правових актах (CSRD, CSDDD, ESRS), що зобов'язують компанії звітувати про вплив на довкілля, права людини та суспільство;
- подвійна суттєвість – оцінюється як вплив бізнесу на довкілля, так і вплив зовнішніх ризиків на компанію;
- пропорційність регулювання – створення умов для участі малих і середніх підприємств у сталому переході без надмірного адміністративного навантаження;
- гармонізація з міжнародними стандартами – узгодження європейських правил із GRI, IFRS S1/S2, SASB;
- інтеграція технологій – використання цифрових інструментів (ШІ, великі дані, блокчейн) для моніторингу ESG-показників;
- посилення ролі стейкхолдерів – участь громадянського суспільства, працівників і споживачів у формуванні корпоративних стратегій.

4. Виклики та перспективи розвитку.

Серед основних викликів сучасної КСВ у ЄС:

- надмірне навантаження на компанії першої хвилі звітності;
- невизначеність перехідного періоду до повної імплементації CSRD та ESRS;
- ризики грінвошингу у фінансовому секторі;
- потреба у навчанні кадрів для якісної підготовки ESG-звітності [1].

Водночас перспективи залишаються позитивними. ЄС формує інтегровану модель сталого розвитку, що поєднує екологічні, соціальні та економічні аспекти бізнесу. Компанії, що активно впроваджують принципи КСВ, отримують доступ до «зеленого» фінансування, підвищують інвестиційну привабливість і зміцнюють репутаційний капітал.

Висновки. Європейська модель корпоративної соціальної відповідальності у 2025 р. демонструє перехід до якісно нового етапу – інституціоналізації сталого бізнесу. Вона спирається на поєднання регуляторних вимог, ринкових стимулів і технологічних інновацій, що робить сталість невід'ємним елементом конкурентної стратегії. Цей процес

не лише підвищує рівень прозорості бізнесу, а й створює підґрунтя для довгострокової соціально-економічної стабільності ЄС. КСВ перестає бути декларативним принципом – вона формує нову мову бізнесу, що визначає обличчя європейської економіки у XXI ст.

Джерела та література:

1. Кицюк І. В. Імплементація принципів корпоративної соціальної відповідальності в Європейському Союзі. *Ведення сталого бізнесу в Європі*: моногр. / Бояр А.О. та ін.; за ред. А.О.Бояра, В.Й.Лажніка. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. 292 с. С. 141–209.

***

Н.С.Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
В.Д.Коваль – студентка 4 курсу ОПП «Міжнародний бізнес» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОЦІНКА ВПЛИВУ МЕХАНІЗМІВ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ НА КЛЮЧОВІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПОКАЗНИКИ ЄС

Зелена економіка є одним із ключових напрямів сучасної політики Європейського Союзу, що поєднує економічне зростання, екологічну сталість та соціальну справедливість. Центральним документом у цій сфері є Європейська зелена угода, що передбачає досягнення кліматичної нейтральності до 2050 р. та скорочення викидів парникових газів на 55% до 2030 р. [7]. Важливим є оцінка впливу механізмів зеленої економіки на соціально-економічні показники розвитку ЄС.

Сектор екологічних товарів і послуг (EGSS) у 2021 р. забезпечив майже 2,5% ВВП ЄС (порівняно з 2,1% у 2010 р.), що в абсолютному значенні дорівнює приблизно 316 млрд євро валової доданої вартості (у цінах 2010 р.) [2]. Цей сектор розвивався динамічніше за економіку загалом: у середньому +2,9% проти +1,2% щороку у 2010–2021 рр. Значний внесок зробили такі країни: Німеччина, Данія та Нідерланди, які інвестували у відновлювану енергетику та енергоефективність. Інвестиції у «зелені» технології поступово стають одним із ключових драйверів економічного зростання. Зокрема, ЄС активно фінансує розвиток відновлюваної енергетики (сонячні та вітрові станції), виробництво водню та інфраструктуру для електромобілів. Це створює умови для посилення енергетичної безпеки та зменшення залежності від імпорту викопних ресурсів.

Соціальний ефект проявляється у створенні нових робочих місць. У 2021 р. у сфері зеленої економіки було зайнято майже 5,2 млн осіб, що становить 2,5% від загальної зайнятості ЄС і на 25% більше, ніж у 2010 р. За прогнозами Єврокомісії, реалізація пакету «Fit for 55» може забезпечити приріст майже 204 тис. робочих місць до 2030 р. [4]. У ширшій перспективі очікують створення від 1 до 2,5 млн нових робочих місць у секторах відновлюваної енергетики, енергоефективності та «зелених» технологій [3]. Водночас важливо враховувати не лише кількісні, а й якісні характеристики нових робочих місць. Робота у «зелених» секторах часто вимагає нових компетенцій і високого рівня кваліфікації, що відкриває можливості для професійного розвитку та підвищення заробітної плати. Однак існують і регіональні дисбаланси: у Західній Європі створюють

більше робочих місць, тоді як країни Східної Європи потребують додаткової підтримки у сфері перекваліфікації працівників.

Важливим чинником є інноваційність. Виробництво сонячних панелей, акумуляторів та вітрових турбін у випадку активного повернення виробництва (reshoring) може забезпечити додатково +0,13% ВВП та створити 243 тис. робочих місць. ЄС активно інвестує у дослідницькі програми Horizon Europe, що стимулюють розвиток стартапів і наукових проєктів у сфері відновлюваної енергетики, «розумних» мереж та цифрових зелених технологій [5; 7].

Поряд із позитивними ефектами «зелений» перехід створює низку викликів. Найбільше вони стосуються регіонів, у яких традиційні галузі, як-от вугільна промисловість і металургія, залишаються основними роботодавцями. Для зменшення соціальних дисбалансів ЄС створив Фонд справедливого переходу з бюджетом понад 17,5 млрд євро на 2021–2027 рр., що спрямований на підтримку регіонів та перекваліфікацію кадрів [3; 6]. У Польщі та Чехії значні кошти інвестують у навчання працівників та розвиток нових галузей.

Енергоефективні заходи дають змогу зменшити витрати домогосподарств і підприємств на енергію на 20-30%. Крім того, перехід до відновлюваних джерел енергії сприяв скороченню залежності ЄС від імпорту російського газу на 55% у 2022 р. [1; 3]. Програма REPowerEU, ухвалена після початку енергетичної кризи, передбачає прискорений розвиток відновлюваної енергетики, розширення інфраструктури для водню та інвестиції у модернізацію енергосистем.

Висновки. Механізми «зеленої» економіки сприяють підвищенню ВВП, створенню нових робочих місць, розвитку інновацій та зменшенню енергозалежності. Водночас вони потребують значних інвестицій та належної соціальної політики для забезпечення справедливого переходу та уникнення регіональних дисбалансів.

Джерела та література:

1. European Environment Agency. Gross value added of the environmental goods and services sector. 2023. URL: https://www.eea.europa.eu/ims/gross-value-added-of-the (дата звернення: 19.09.2025).

2. European Commission. The European Green Deal. COM(2019) 640 final. 2019. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640 (дата звернення: 19.09.2025).

3. European Commission. European Climate Law. Regulation (EU) 2021/1119. 2021. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119 (дата звернення: 19.09.2025).

4. Eurofound. Fit for 55 climate package: Impact on EU employment by 2030. Publications Office of the European Union. 2023. URL: https://www.eurofound.europa.eu/publications/report/2023/fit-for-55-climate-package-impact-on-eu-employment-by-2030 (дата звернення: 19.09.2025).

5. Vienna Institute for International Economic Studies. The European Green Deal and reshoring of green technologies. Policy Notes. 2023. URL: https://wiiw.ac.at/the-european-green-deal-and-reshoring-of-green-technologies-p-6641.html (дата звернення: 20.09.2025).

6. European Commission. REPowerEU Plan. 2022. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/IP_22_3131 (дата звернення: 20.09.2025).

7. Eurostat. EU energy balance sheets. 2022. URL: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/nrg_bal_c/default/table (дата звернення: 20.09.2025).

***

О.А.Коробкова – аспірантка
кафедри політології
Одеського національного університету
імені І.І.Мечнікова

РЕФОРМУВАННЯ ЕНЕРГЕТИКИ ДЕРЖАВ-КАНДИДАТІВ НА ВСТУП В ЄС: ОСНОВНІ ВИКЛИКИ ДЛЯ РЕГІОНУ ЗАХІДНИХ БАЛКАН

Сфера енергетики – одна з ключових і водночас найбільш чутливих у процесі євроінтеграції, тому ЄС виокремлює її для особливої уваги під час підготовки держав-кандидатів до вступу. Для ЄС важливо, щоб кожна держава-кандидат мала надійну, диверсифіковану та стійку енергосистему, сумісну зі системою ЄС. Енергетичне законодавство ЄС є одним із найскладніших розділів acquis. Кожна держава-кандидат повинна узгодити свої закони, інфраструктуру та ринки з цими правилами. Оскільки ЄС прагне створити єдиний енергетичний простір, то вимагає від усіх кандидатів: приєднання до організації Енергетичне Співтовариство; синхронізації своїх національних енергомереж з європейською системою; гарантування відсутності монополій у сфері енергоресурсів. Також ЄС вимагає від держав-кандидатів виконання екологічних та кліматичних зобов'язань, зокрема: скорочення викидів CO_2, підтримку розвитку відновлюваних джерел енергії, адаптацію до системи механізму вуглецевого регулювання імпорту CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) і т. ін. ЄС використовує сферу енергетики, щоб зменшити залежність держав-кандидатів від третіх держав (зокрема Росії) та забезпечити енергетичну незалежність, синхронізацію політики безпеки з європейською політикою, посилити стабільність у регіоні завдяки зміцненню протидії використанню енергії як зброї з боку недемократичних держав-експортерів енергоресурсів. Отже, ЄС виділяє сферу енергетики для держав-кандидатів, бо вона має вирішальне значення для економічної, екологічної та політичної інтеграції. Без реформ у цій галузі повноцінне членство в ЄС неможливо.

Зміни в енергетичній політиці держав-кандидатів на вступ в ЄС, зокрема з регіону Західних Балкан, відбуваються за трьома основними напрямками: 1) лібералізація ринків електроенергії та газу (скасування монополій, створення незалежних регуляторів, відкриття ринків для європейських компаній); 2) розвиток відновлюваних джерел енергії (через стимулювання інвестицій); 3) **і**нтеграція з енергосистемою ЄС (технічна синхронізація мереж, розвиток транскордонних інтерконекторів). Ці процеси узгоджені з цілями енергетичної політики ЄС, що зумовлені безпековими та кліматичними викликами. Однак їх реалізація зіштовхнулась з низкою проблем, що сповільнює євроінтеграційну перспективу Албанії, Боснії і Герцеговини, Чорногорії, Північної Македонії та Сербії. Косово ми не включаємо до аналізу через відсутність статусу держави-кандидата (потенційний кандидат).

Аналіз кейсів держав-кандидатів з регіону Західних Балкан показав, що реформи енергетичного сектора можуть відбуватися з дуже різною швидкістю, що водночас ускладнює виконання й кліматичних цілей. Висока частка вугільної генерації (особливо в Сербії, Боснії і Герцеговині) залишається головним викликом для переходу до безвуглецевої економіки. Виробництво електроенергії з вугілля у багатьох державах регіону Західних Балканах досі субсидують (ця тенденція є сильною у Боснії і Герцеговині). Хоч обсяги субсидування змінюються [2], але важливо те, що держави Західних Балкан, окрім Албанії, не відмовилися від видобутку різних видів вугілля. І це сприяє виробництву електроенергії з використанням вугілля, сповільнює модернізацію сфери енергетики, інвестиції в енергоефективність. Однак, з огляду на своє зобов'язання досягти вуглецевої нейтральності до 2050 р., уряди держав Західних Балкан мають поступово припинити використання вугілля.

Уряди держав Західних Балкан пояснюють складність енергетичної трансформації недостатніми фінансовими і технологічними ресурсами, однак така аргументація

потребує перевірки, адже Європейська Комісія сприяє доступу країн регіону до різних фінансових інструментів для розвитку відновлюваних джерел енергії [1], модернізації інфраструктури й посилення енергоефективності. Це зроблено, найперше, через Інвестиційний план для Західних Балкан 2020 р. (Economic and Investment Plan for the Western Balkans), Зелений порядок для Західних Балкан 2020 р. (Economic and Investment Plan for the Western Balkans). ЄС також залучає й інші інструменти.

Енергетика в регіоні Західних Балкан має виражений геополітичний характер. Традиційна залежність від імпорту російських енергоносіїв, а також участь Китаю у фінансуванні вугільних та інфраструктурних проєктів, створюють конкуренцію впливів за Західні Балкани між ЄС, РФ, КНР та США. Західні Балкани стали «геополітичним перехрестям», де перетинаються інтереси згаданих світових гравців.

Для ефективного використання потенціалу тих інструментів реформ у енергетиці, що їх пропонує державам-кандидатам ЄС, потрібна належна політична воля урядів. Водночас реалізація реформ часто стикається з такими проблемами: внутрішньополітична фрагментація та слабкість інституцій; олігархічні структури у сфері енергетики; соціальна чутливість до підвищення тарифів у процесі лібералізації. Попри це після початку російської агресії проти України все ж помітні кроки держав Західних Балкан до зменшення енергетичної залежності від Росії, диверсифікації джерел енергії. Це увиразнено у політичних заявах, енергетичних стратегіях і проєктах, що поєднують енергетичні мережі країн регіону з мережами держав ЄС.

Енергетичні реформи в державах-кандидатах Західних Балкан є одним з індикаторів глибини європеїзації їхніх політичних систем. Вони демонструють рівень готовності урядів до прийняття норм і практик, що забезпечують прозорість, підзвітність і сталість політики. Водночас процес є непослідовним і нерівномірним: країни з більш стабільними інституціями (найперше – Албанія, Чорногорія, Північна Македонія) просуваються швидше, тоді як інші (найперше – Боснія і Герцеговина, Сербія) стикаються з політичними суперечностями, зовнішнім впливом.

Уважаємо, що: 1) процеси європеїзації у сфері енергетичної політики є чинником внутрішньополітичних і структурних змін у регіоні Західних Балкан, однак не усі держави мають однаковий темп реформ і, припускаємо, не однаково мотивовані до них; 2) «зелена» трансформація є не лише економічним, а й політичним процесом, що спрямований зміцнити європейську ідентичність держав-кандидатів; 3) геополітичний контекст має стимулювати регіон Західних Балкан до посилення енергетичної безпеки та диверсифікації постачань; 4) майбутнє цих реформ (як і усієї перспективи інтеграції в ЄС) залежить від ефективності інституційної адаптації, доступу до європейського фінансування та сильної політичної волі урядів.

Зміни в енергетичній політиці держав-кандидатів в ЄС з регіону Західних Балкан можна розглядати як своєрідну «лабораторію» європеїзації держав-кандидатів на вступ до ЄС, де переплітаються вимоги кліматичної політики, економічні обмеження на реалізацію масштабних енергетичних проєктів, політична боротьба за вплив. Цей процес не лише формує нову енергетичну архітектуру регіону, а й дає можливість перевірити реальну здатність ЄС впливати на держави, що зацікавлені в інтеграції, через м’яку силу реформ.

Проблему, на нашу, думку, становить хронічна нерішучість урядів щодо виконання взятих на себе кліматичних та енергетичних зобов’язань. У держав Західних Балкан є певна мотивація зберігати старі моделі енергетичної політики, наприклад, Боснія і Герцеговина досі не представила ЄС плану поступової відмови від вугілля. Уряди держав Західних Балкан зацікавлені в отриманні фінансування від ЄС на реформу енергетичного сектора, але наразі у інституцій ЄС є занепокоєння, наскільки їх національні стратегії та плани будуть надійними, послідовними та своєчасними, а узалежненість від викопного палива дійсно знизиться.

Попри окремі успішні проєкти у сфері енергетики у державах Західних Балкан за участі ЄС, загальні темпи реформ не можна уважати задовільними і узгодженими з

амбітними цілями євроінтеграції. Наявний розрив між формальним наближенням законодавства до стандартів ЄС і реальним впровадженням реформ. Уряди держав регіону часто ухвалюють норми ЄС, але їх реалізація гальмують політичні, економічні, інституційні, соціокультурні чинники. Політична воля влади до послідовних реформ може бути ситуативною – коли це потрібно отримання грантів чи кредитів від ЄС, але не як стратегічний пріоритет уряду. Замість системних змін уряди низки держав Західних Балкан демонструють прагнення зберегти соціальну стабільність, особливо – напередодні виборів; прикладом може слугувати утримання низьких тарифів на електроенергію чи газ.

Джерела та література:

1. Đurašković J., Konatar M., Radović M. Renewable energy in the Western Balkans: Policies, developments and perspectives. *Energy Reports*. 2021. №7. P. 481–490.

2. OECD. Energy Prices and Subsidies in the Western Balkans: Reforms for a Fair and Green Future. Paris: OECD Publishing, 2025.

***

Р.В.Онишкевич – аспірант кафедри політології та міжнародних відносин Національного університету «Львівська політехніка»

АНТИКОРУПЦІЙНІ ІНІЦІАТИВИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У ДЕРЖАВАХ-КАНДИДАТАХ НА ВСТУП: МЕХАНІЗМИ ВПРОВАДЖЕННЯ, ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДОЛАННЯ ПОЛІТИЧНОЇ КОРУПЦІЇ

Політична корупція підриває довіру до демократичних інституцій, деформує публічну політику та створює сприятливі умови для «захоплення держави». У державах-кандидатах на вступ до Європейського Союзу (Албанія, Боснія і Герцеговина, Грузія, Молдова, Північна Македонія, Сербія, Туреччина, Україна) це явище ще й безпосередньо впливає на темпи інтеграції у Європейську спільноту, адже верховенство права та доброчесність публічної влади закладені у Копенгагенських критеріях членства [15]. Показово, що за підсумками 2023–2024 рр. ЄС істотно посилив і власну антикорупційну політику через прийняття «антикорупційних пропозицій» від 3 травня 2023 р., що складаються з трьох ключових елементів, а саме Спільного Комюніке Європейської Комісії та Верховного представника ЄС щодо етичних норм, правил доброчесності та прозорості, які застосовуються для запобігання корупції в інституціях ЄС; Проєкту Директиви щодо боротьби з корупцією, яка покликана модернізувати чинну правову базу ЄС у сфері протидії корупції шляхом проведення інформаційних і просвітницьких кампаній, досліджень та освітніх програм для зменшення ризиків і правопорушень, пов’язаних із корупцією, запровадження обов’язку для держав-членів ухвалювати ефективні правила щодо відкритого доступу до інформації; розкриття та врегулювання конфліктів інтересів у публічному секторі; декларування й перевірки активів державних посадовців; а також регулювання взаємодії між приватним і публічним секторами. Завершує список ініціатива щодо створення горизонтального санкційного режиму ЄС проти серйозних актів корупції у світі (замороження активів та заборони на в’їзд). Підтриманий громадськими організаціями горизонтальний санкційний режим сформував інструмент персонально застосування щодо осіб, причетних до значних корупційних діянь за межами ЄС [4; 14]. Такий інструмент важливий і для держав-кандидатів, адже підвищує ціну для еліт, що грають проти реформ, обмежує доступ до активів і ринків ЄС.

Очевидно, що вищезазначені законодавчі ініціативи сформували високі вимоги для держав-кандидатів на вступ до ЄС у частині антикорупційної політики. Водночас у

державах Західних Балкан Єврокомісія й надалі фіксує недостатню результативність у протидії корупції на високому рівні [8]. За даними Індексу сприйняття корупції (CPI) (за 2023 рік) більшість держав зазначеного регіону демонструють стагнацію у цій сфері [13].

Проте, коли ми згадуємо механізми вступу до ЄС, важливо не лише перераховувати їх формальні складники, а й зрозуміти саму логіку, яка твердить, що довіра виникає лише там, де виконують умови, а доступ до переваг інтеграції пов'язаний із дотриманням принципів доброчесності. Саме на цьому базується політика розширення у сфері верховенства права. Механізм переговорів про вступ побудований за принципом «спочатку фундаментальні питання». Тому пріоритетними є переговорні глави 23 («Судова влада та основні права») і 24 («Юстиція, свобода та безпека»), що стосуються незалежності судової системи, дотримання прав людини й протидії корупції. Ці розділи вважають виконаними лише після того, як держава доведе реальний прогрес у частині верховенства права – через розслідування, судові процеси та вироки у справах високопосадової корупції [5; 6]. Контроль за виконанням цих вимог здійснюєть через щорічні звіти Європейської Комісії, у яких надають конкретні висновки та рекомендації. Якщо держава демонструє поступ, вона отримує додаткову фінансову та експертну підтримку: програми IPA III, Twinning, TAIEX, а також співпрацює з OLAF і мережею AFCOS для захисту фінансових інтересів ЄС [7].

Ці механізми не залишаються лише формальністю «на папері», позаяк їхню ефективність добре видно на реальних прикладах. Наприклад, у Туреччині рамка співпраці формально зберігається, проте її політичний курс останнього десятиліття призвів до замороження переговорного процесу. Єврокомісія у звітах послідовно констатує відсутність прогресу в боротьбі з корупцією та послаблення незалежності суду. Очевидно, що без політичної волі навіть найкращі технічні програми не дадуть системного результату [5; 6; 13].

Грузія, навпаки, отримавши у 2023 р. позитивний сигнал щодо кандидатства разом із переліком умов, включно з «деолігархізацією», зробила низку кроків – створено Антикорупційне бюро, розширено декларування, вдосконалено статистику розслідувань та обвинувальних актів. Разом із тим від ЄС і Венеційської комісії звучить ключова вимога: рішення мають бути системними, а не персоналізованими – обмеження надмірного впливу приватних фінансово-політичних груп на політику потребує інструментів конкуренції, прозорого фінансування партій і незалежних медіа [2; 5]. У липні 2024 р. процес вступу Грузії до ЄС узагалі призупинили у зв'язку з прийняттям парламентом закону про іноземний вплив, що ставить під сумнів проведення антикорупційних реформ.

Боснія і Герцеговина отримала статус держави-кандидата як політичний знак підтримки з боку ЄС. Водночас, як зазначає Єврокомісія у звіті за 2025 рік, держава поки не демонструє реального прогресу у зміцненні верховенства права. Судові рішення у справах про корупцію трапляються рідко, а вироки часто м'які й непослідовні. Додатковою проблемою залишається роз'єднаність між різними рівнями влади та слабка координація антикорупційних органів. Так звана «захопленість держави» з боку політичних еліт і подальша безкарність високопосадовців нівелюють ефект від законодавчих змін антикорупційного законодавства [9].

Україна перебуває в унікальних умовах: з одного боку, триває повномасштабна війна, а з іншого – держава зуміла створити найрозвиненішу в регіоні систему антикорупційних органів. До неї входять Національне антикорупційне бюро (НАБУ), Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) та Вищий антикорупційний суд (ВАКС). Європейська Комісія у своїх звітах підкреслює необхідність не допустити згортання антикорупційних процесів, а навпаки – посилити незалежність і спроможність цих інституцій. Європейські партнери, зокрема через програму EUACI, продовжують надавати Україні фінансову, технічну й експертну підтримку. Коли з'являються ризики, наприклад ухвалення законодавчих змін, що можуть обмежити автономію

антикорупційних органів, активна реакція громадянського суспільства та міжнародних партнерів допомагає швидко усунути ризики [3; 6; 12].

Ще один важливий аспект полягає в тому, що ЄС підвищує власні стандарти прозорості й застосовує ті самі вимоги не лише до держав-кандидатів, а й до своїх держав-членів. Показовим прикладом цього є рішення Єврокомісії у 2022 р. призупинити виплати частини коштів із бюджету ЄС для Угорщини через системні порушення у сфері використання європейських фондів, проблеми з незалежністю судів і високий рівень політичного впливу на державні інституції. Йшлося про замороження понад 7,5 млрд євро коштів політики згуртованості. Аналогічні ризики фіксували і щодо Польщі, де предметом занепокоєння стали спроби уряду послабити незалежність суддівського корпусу.

Ці рішення ухвалюють в межах нового механізму умовності бюджету ЄС (Rule of Law Conditionality Mechanism), що запроваджено у 2021 р. Він дозволяє Єврокомісії тимчасово зупиняти або скорочувати фінансування з фондів ЄС для будь-якої держави-члена, якщо виявлено загрози верховенству права, нецільове використання коштів або високі корупційні ризики. Таким чином, фінансова умовність – це інструмент, що забезпечує однакові правила для всіх: як для членів ЄС, так і для держав, що прагнуть приєднатися до Союзу.

Цей підхід спростовує твердження про «подвійні стандарти» й демонструє, що Європейський Союз вимагає від кандидатів того, чого дотримується сам. Водночас це підсилює довіру до процесу розширення і робить вимоги ЄС більш легітимними, адже показує послідовність і принциповість у питаннях боротьби з корупцією та захисту правової держави [1; 4].

На практиці успішність антикорупційної політики ЄС та її впровадження в державах-кандидатах залежать від кількох ключових чинників. Перший – наявність політичної волі. Без справжнього бажання влади проводити зміни будь-які реформи перетворюються лише на декларації. Тиск з боку ЄС або зовнішніх партнерів не дає результатів, якщо внутрішня еліта не готова до прозорості.

Другий чинник – інституційна спроможність. Боротьба з корупцією у складних фінансових і транскордонних схемах потребує професійних слідчих, аналітиків і суддів. Саме для цього ЄС пропонує програми Twinning і TAIEX, які забезпечують навчання, обмін досвідом і спільну роботу фахівців. Додаткову підтримку надають розслідування, що проводять спільно з OLAF (Європейським бюро з боротьби з шахрайством) та мережею AFCOS у державах-кандидатах [7].

Третій чинник – суспільний запит і громадський контроль. Там, де журналісти, активісти та громадські організації мають можливість відкрито діяти, де є доступ до публічної інформації та електронні сервіси мінімізують людський фактор, простір для зловживань звужується. Саме тому підтримка свободи слова, незалежних медіа і цифрових рішень є невід'ємною частиною антикорупційної політики ЄС [8; 12; 13].

Звідси формуються й практичні рекомендації для кандидатів. Варто справедливо «прив'язати» політичні та бюджетні стимули в середині держави до реальних вироків у корупційних справах найвищого рівня; забезпечити конкурсний добір і захист керівників спеціалізованих органів; інвестувати в фінансову аналітику, відстеження активів і їх конфіскацію; довести до зрілості електронні закупівлі та відкриті реєстри; запровадити прозорі правила для фінансування партій і кампаній. А з боку ЄС – прозоро комунікувати «маяки» і застосовувати принцип «більше реформ – більше доступу» до коштів і ринків [4-7].

Висновки. ЄС вже має інструменти, що працюють, коли є співпраця і довіра. Для одних кандидатів сьогоднішні умови означають прискорення (Україна, Молдова, частково Албанія), для інших – паузу до відновлення політичної волі (Туреччина, Грузія, частина західнобалканських кейсів). Саме на стику зовнішнього тиску і внутрішнього попиту формується невідворотність покарання, без якої політична корупція повертається у вигляді нових назв і обличь.

Джерела та література:

1. Abnett K., Strupczewski J. EU holds back all of Hungary's cohesion funds over rights concerns. URL: https://www.reuters.com/world/europe/eu-holds-back-all-hungarys-cohesion-funds-over-rights-concerns-2022-12-22/ (дата звернення: 06.11.2025).

2. Akhvlediani T. Georgia's European Future: What the EU Expects for Deoligarchization? URL: https://idfi.ge/en/georgia-european-future-what-the-eu-expects-for-deoligarchization (дата звернення: 06.11.2025).

3. The European Commission: «Ukraine should advance its anti-corruption framework…». URL: https://euaci.eu/en/news-and-events/the-european-commission-ukraine-should-advance-its-anti-corruption-framework-and-prevent-any-backsliding-on-its-notable-reform-achievements/ (дата звернення: 06.11.2025).

4. European Commission. Anti-corruption: Stronger rules to fight corruption in the EU and worldwide. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_23_2516 (дата звернення: 06.11.2025).

5. European Commission. Commission adopts 2023 Enlargement package… URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/commission-adopts-2023-enlargement-package-recommends-open-negotiations-ukraine-and-moldova-grant-2023-11-08_en (дата звернення: 06.11.2025).

6. European Commission. 2025 Enlargement Package shows progress towards EU membership… URL: https://enlargement.ec.europa.eu/news/2025-enlargement-package-shows-progress-towards-eu-membership-key-enlargement-partners-2025-11-04_en (дата звернення: 06.11.2025).

7. European Commission – OLAF. 2025 AFCOS Seminar with EU candidate countries (Tirana, 8-9 Oct 2025) URL: https://anti-fraud.ec.europa.eu/media-corner/events/2025-afcos-seminar-eu-candidate-countries-2025-10-08_en (дата звернення: 06.11.2025).

8. European Western Balkans. Rule of law reports for Western Balkan countries… URL: https://europeanwesternbalkans.com/2024/08/29/rule-of-law-reports-for-western-balkan-countries-highlight-lack-of-effective-fight-against-corruption/ (дата звернення: 06.11.2025).

9. European Western Balkans. Key findings on Bosnia and Herzegovina (EC Report 2025). URL: https://europeanwesternbalkans.com/2025/11/05/key-findings-on-bosnia-and-herzegovina/ (дата звернення: 06.11.2025).

10. Ільницька У. В. Антикорупційні стратегії європейських інституцій та міжнародних організацій. *Вісник Прикарпатського університету. Серія «Політологія»*. 2025. Вип. 21. С. 129–136. URL: https://journals.pnu.if.ua/index.php/politology/article/view/597 (дата звернення: 06.11.2025).

11. Книш С.В. Антикорупційна політика Європейського Союзу: етапи формування, здобутки і перспективи. *Актуальні проблеми правознавства*. 2024. №1(37). С. 67–77. URL: https://appj.wunu.edu.ua/index.php/appj/article/view/1811/1864 (дата звернення: 06.11.2025).

12. НАЗК. Звіт Єврокомісії-2025: оцінка прогресу України у сфері запобігання та боротьби з корупцією. 05.11.2025. URL: https://nazk.gov.ua/uk/zvit-evrokomisii-2025-otsinka-progresu-ukrainy-u-sferi-zapobigannya-ta-borotby-z-koruptsieyu/ (дата звернення: 06.11.2025).

13. Transparency International. Corruption Perceptions Index 2023. URL: https://www.transparency.org/en/cpi/2023 (дата звернення: 06.11.2025).

14. Transparency International EU. Transparency International EU welcomes EU Anti-Corruption Sanctions Regime, 03.05.2023. URL: https://transparency.eu/transparency-international-eu-welcomes-eu-anti-corruption-sanctions-regime/ (дата звернення: 06.11.2025).

15. Copenhagen criteria. URL: https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/accession-criteria-copenhagen-criteria.html (дата звернення: 06.11.2025).

***

Я. Б. Турчин – доктор політичних наук,
професор кафедри політології та
міжнародних відносин
Національного університету
«Львівська політехніка»
Ю. О. Лужецька – випускниця магістратури
ОПП «Міжнародні відносини»
Інституту гуманітарних і соціальних наук
Національного університету
«Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЧНІ ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ГУМАНІТАРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ЄС[5]

Нові реалії глобального порядку вимагають від Європейського Союзу не лише оперативного реагування на кризи, а й стратегічного переосмислення ролі гуманітарної діяльності в контексті його зовнішньої політики. На тлі багаторівневих викликів – від деградації безпекового середовища до поглиблення геополітичних розломів – гуманітарна політика дедалі більше виконує функцію інструмента впливу, стабілізації та довготривалого партнерства. З огляду на це, гуманітарна складова зовнішньої політики ЄС потребує не просто адаптації, а концептуального оновлення, що включає переосмислення її інституційної ролі, принципів фінансування та інтеграції з іншими напрямами міжнародної діяльності. Метою представленого дослідження є виокремлення перспектив розвитку гуманітарної діяльності ЄС.

По-перше, гуманітарна політика дедалі тісніше інтегрується у загальну зовнішньополітичну рамку ЄС. Значну роль у цій трансформації відіграє Інструмент сусідства, розвитку та міжнародного співробітництва «Глобальна Європа» (Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe), створений у 2021 р. Цей фінансовий механізм об'єднав кілька попередніх інструментів зовнішньої допомоги ЄС та охоплює понад 79,5 млрд євро на період до 2027 р., що дозволяє швидко реагувати на нові виклики та адаптувати фінансування до змін у міжнародному середовищі.

Особливу увагу в NDICI приділено країнам Східного партнерства, Північної Африки, Субсахарської Африки, а також регіонам, які зазнають серйозного впливу кліматичних змін та конфліктів. Інструмент підтримує як класичну допомогу, так і системні трансформації, пов'язані з реформами, посиленням стійкості громад, прав людини, запобіганням конфліктам і забезпеченням зв'язку між гуманітарною допомогою, відновленням і розвитком. До того ж NDICI працює у тісному зв'язку з такими зовнішньополітичними ініціативами ЄС, як Global Gateway та Team Europe, що спрямовані на довгострокову стабілізацію і стратегічну автономію ЄС в регіональному та глобальному контексті [6].

По-друге, стратегічна переорієнтація гуманітарної діяльності виражається в інституційному зміцненні DG ECHO та впровадженні нових механізмів оцінки та реагування. Щорічна стратегія ECHO базується на об'єктивних індексах ризику та тяжкості (INFORM Risk and Severity Index), а також на аналізі «забутих криз», що дозволяє оперативно реагувати на недостатньо висвітлені, але глибокі гуманітарні катастрофи. Цей підхід формується через систему Humanitarian Implementation Plans, які

[5] Funded by the European Union. Views and opinions expressed are however those of the authors only and do not necessarily reflect those of the European Union or European Education and Culture Executive Agency. Neither the European Union nor the granting authority can be held responsible for them. Project number: 101126654 — EU_LEAD – ERASMUS-JMO-2023-HEI-TCH-RSCH.

узгоджуються із результатами польових оцінок експертів, і оновлюються протягом року з урахуванням динаміки потреб [7].

По-третє, зростає значення ЄС як гуманітарного донора у глобальному масштабі. Попри загальний спад офіційної допомоги з боку держав-членів, гуманітарний бюджет ЄС у 2025 р. збільшено до 1,95 млрд євро, з яких майже 580 млн євро надійде з резервного фонду швидкого реагування (Emergency Aid Reserve). Утім, навіть з урахуванням цієї підтримки фінансування не відповідає реальним потребам: згідно з оцінками, для повноцінної реалізації гуманітарної політики ЄС необхідно щонайменше 2,42 млрд євро щороку. Для компенсації дефіциту DG ECHO вимушено регулярно звертається до механізму спеціальних резервів, зокрема EAR, що створює ситуацію залежності від додаткових бюджетних трансферів [4].

Скорочення національних гуманітарних бюджетів у країнах-членах, зокрема Німеччини та Франції, ще більше загострює проблему недофінансування. Водночас розподіл допомоги дедалі більше ускладнено через зростання кількості криз та конкуренцію між регіонами. Це вимагає реформування підходів до фінансування: перехід до багаторічного планування, розширення кола донорів, впровадження змішаного фінансування з використанням грантів, гарантій і механізмів приватних інвестицій, зокрема в межах NDICI та EFSD+. У цих умовах важливо збільшувати обсяги підтримки, а також гарантувати її стійкість, передбачуваність і незалежність від політичної кон’юнктури на рівні окремих держав ЄС.

У цьому контексті особливої актуальності набуває програма ЄС, спрямована на реагування на гуманітарні наслідки кліматичних змін — Climate Change Response Programme (CCRP), яка створена у 2010 р. та сприяє впровадженню досліджень, надає технічну експертизу, методологічну підтримку та комунікаційні продукти для інтеграції кліматичних ризиків у гуманітарне планування. CCRP діє у взаємодії з міжнародними організаціями, залучаючи широке коло партнерів до формування адаптивних стратегій, здатних запобігати новим кризам, зумовленим зміною клімату [5].

Водночас гуманітарна політика ЄС усе частіше опиняється в центрі геополітичних дебатів. Так, у випадку України ЄС демонструє масштабну мобілізацію фінансових, логістичних та дипломатичних ресурсів, послідовно просуваючи ідеї міжнародної солідарності, верховенства права та захисту цивільного населення. Водночас у ситуації з Газою реакція ЄС була набагато стриманішою: заклики щодо припинення блокади та забезпечення доступу гуманітарної допомоги залишалися без належного механізму тиску, а нова система її доставки, запропонована Ізраїлем, за участі приватних фірм, викликала критику з боку міжнародних гуманітарних організацій як така, що підриває принцип неупередженості [3].

Такі дисбаланси сприймаються у країнах Глобального Півдня як прояв вибірковості й ослаблюють репутаційну легітимність ЄС як гуманітарного актора. Це актуалізує потребу перегляду підходів до гуманітарної дипломатії ЄС – із врахуванням чутливості до регіонального контексту та послідовного застосування стандартів до всіх випадків порушення міжнародного гуманітарного права, незалежно від політичних обставин.

Також на тлі таких розбіжностей зростає рівень недовіри до «колективного Заходу» як до справжнього гуманітарного актора, що загрожує політичній легітимності зусиль ЄС в регіонах із тривалими конфліктами або постколоніальною чутливістю. У відповідь на ці виклики дедалі чіткіше простежується тенденція до посилення локалізації гуманітарної діяльності – як способу підвищення довіри, ефективності та легітимності допомоги [1].

Поглиблення стратегічного підходу передбачає також і інституційне «оновлення» гуманітарної архітектури ЄС. Йдеться про потребу демонтажу жорстких нормативних бар’єрів між інструментами гуманітарної, розвиткової та безпекової політики, що дозволить сформувати єдину логіку довготривалої стійкості та сталого реагування. Європейський гуманітарний форум (EHF) уже є майданчиком для обговорення таких змін і має потенціал стати рушієм стратегічної гуманітарної трансформації ЄС [2].

Стратегічні перспективи розвитку гуманітарної діяльності ЄС у зовнішній політиці визначаються не тільки набором задекларованих пріоритетів, а передусім здатністю інституційних механізмів адаптуватися до нової конфігурації глобальної невизначеності. У цьому контексті ключовим викликом стає необхідність формування гнучкої та проактивної моделі дій, що поєднує захист універсальних гуманітарних норм із стратегічними інтересами ЄС. Особливого значення набуває екологічний компонент: інтеграція реагування на наслідки кліматичних змін, у тому числі через спеціальні програми на зразок Climate Change Response Programme (CCRP), засвідчує зрушення до екосистемного бачення гуманітарної безпеки.

Висновки. Гуманітарна діяльність ЄС дедалі більше виконує функцію інструмента геостратегічного впливу, здатного формувати довгострокову стабільність, зміцнювати довіру до Європейського Союзу як ціннісного актора та забезпечувати цілісну відповідь на взаємопов'язані гуманітарні, політичні та кліматичні виклики сучасності.

Джерела та література:

1. Can 'the West' be trusted? The future of European humanitarian aid. URL: https://odi.org/en/insights/can-west-trusted-future-european-humanitarian-aid/ (Last accessed: 13.10.2025).

2. De Brouwer J-L., Rodier E. The future of European humanitarian aid. URL: https://www.egmontinstitute.be/the-future-of-european-humanitarian-aid/ (Last accessed: 13.10.2025).

3. EU urges Israel to lift Gaza blockade, warns against new aid delivery plan. URL: https://www.reuters.com/world/eu-urges-israel-lift-gaza-blockade-warns-against-new-aid-delivery-plan-2025-05-07/ (Last accessed: 15.10.2025).

4. Financing EU humanitarian aid: limits and prospects. URL: https://defishumanitaires.com/en/2024/11/27/financing-eu-humanitarian-aid/ (Last accessed: 11.10.2025).

5. National park service. Climate change response program. URL: https://www.nps.gov/orgs/ccrp/index.htm (Last accessed: 11.10.2025).

6. Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe (NDICI – Global Europe). URL: https://enlargement.ec.europa.eu/funding-technical-assistance/neighbourhood-development-and-international-cooperation-instrument-global-europe-ndici-global-europe_en (Last accessed: 11.10.2025).

7. Working with DG ECHO as member states' specialised agencies | 2021-2027. URL: https://www.dgecho-partners-helpdesk.eu/mssa/partnership (Last accessed: 11.10.2025).

***

НАПРЯМ 7
ЕКОНОМІЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ У РЕГІОНАХ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

М.Р.Влах – кандидат географічних наук, доцент кафедри економічної і соціальної географії імені професора Олега Шаблія Львівського національного університету імені Івана Франка

ТЕРМІНОЛОГІЧНА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ТИПІВ КРАЇН СВІТУ В ПОЛІТИКО-ГЕОГРАФІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Країна/держава є ключовим об'єктом політико-географічних досліджень та суб'єктом внутрішньої політичної діяльності та міждержавних зв'язків. У сучасній політичній географії поняття *тип країни світу* набуває дедалі більшої багатовимірності та термінологічної складності. Глобалізаційні процеси, поява нових соціально-економічних моделей розвитку, а також трансформація просторової організації світової економіки спричинили появу широкого спектра термінів, які відображають різні підходи до типологізації держав. Це засвідчує потребу теоретичному осмисленні й систематизації термінологічного апарату, що використовується для опису типів країн світу [1, с. 197–203].

У термінному аспекті достатньо опрацьованими є одновимірні типології країн / держав світу. Головними для їх виконання є такі критерії: *географічні* (географічне положення, форма території, розмір території, людність); *етнічний* (*моноетнічна держава*, *поліетнічна держава*, *держава-нація*, *національна держава*); *форма правління* (республіка, монархія, парламентська демократія) та *політико-адміністративний устрій* (унітарна держава, федеративна держава, конфедерація); *політичний* (визнана країна, невизнана країна; суверенна країна, залежна країна); *культурний* (насамперед релігійно-конфесійна структура населення).

Якщо якісні географічні характеристики країн повно й усебічно терміновані (*острівні, півострівні, архіпелажні, континентальні, морські країни* тощо), то для термінування країн за кількісними параметрами використовують різні ґрадації поділу з лексемами *найбільші, значні, великі, середні, найменші* (*крихітні*, *-карлики*).

Наприклад, М. Дністрянський за розміром території виокремлює *надвеликі*, *дуже великі*, *великі*, *середні*, *малі*, *мікродержави* (англ. *micronation*; термін виходить поза межі ієрархії держав, утвореної суто питомими лексемами). За конфігурацією території, зокрема геометричними параметрами, та особливостями географічного положення науковець вирізняє *компактні*, *переважно компактні*, *з витягнутою формою*, *зі складною конфігурацією*, *з наявністю анклавів*, *внутрішньоконтинентальні*, *приморські*, *розташовані на островах та архіпелагах* [2, с. 6–8].

В українськомовній науковій літературі варто реабілітувати складені термінолексеми на познаку країн за розміром території – *великопросторові країни*, *малопросторові країни*. Великопросторові країни мають багатші й різноманітніші умови та ресурси для свого функціювання, кращі можливості для екстенсивного розвитку, глибший стратегічний тил. Концепцію великопросторовості розробляли українські географи С. Рудницький, В. Кубійович, О. Степанів.

У контексті розміру додаткового витлумачення потребують також термінолексеми *велика країна*, *мала країна*. Здебільшого для їх виознаки враховують кількісні параметри країн (розмір території, людність, валовий національний продукт), менше – якісні характеристики (ступінь економічної і політичної самостійності, роль в економічному і політичному житті реґіону, світу, як-от: *країни-донори* і *країни-реципієнти* прямих іноземних інвестицій тощо.

На познаку незалежних держав із надвисокою політичною, економічною, культурною та військовою перевагою над більшістю інших великих, зокрема ядерних, держав, використовують поняття *наддержава*. Головними кваліфікаційними ознаками цього поняття є розмір території, людність, розвиток економіки, ресурсне забезпечення, збройні сили, дипломатія, національна ідентичність.

Сучасні великі держави, які, маючи значний військово-політичний і економічний потенціал, прагнуть до прямої чи опосередкованої територіальної експансії (поширення свого геополітичного впливу) через використання права сили, позначає новотвір *неоімперія*. На відміну від класичних імперій, неоімперії заявляють про своє особливе право на вплив, контроль за сферою політичних інтересів, як-от: росія – на постсовєтський простір або так званий «русскій мір»; Туреччина – тюркський світ; Іран – країни-проживання мусульман-шиїтів. Китай здійснює глобальну економічну експансію через проєкт «Один пояс – один шлях».

У політико-географічному термінуванні потрібно дотримуватися принципу мовної толерантності. Інтолерантними метафоричними термінами є *країна-карлик; країни «золотого мільярда»; країна, що не відбулася,* або *недокраїна* (англ. *failed state*); *країна-проєкт, країна-еталон*, *країна-аутсайдер* тощо.

Особливістю країнознавчої термінології є домінування багатовимірних економічних підходів (навіть у прихованій формі) до її утворення: *розвинені країни, країни середнього розвитку, країни, що розвиваються* (англ. *developing countries*). Доречнішими і правильно зорієнтованими є такі складені терміносполуки: *країни з розвиненою економікою*, *країни з економікою середнього розвитку*, *країни зі слаборозвиненою економікою*, *країни перехідної економіки*, або *транзитивні країни* (англ. *countries in transition*).

На познаку типів країн за рівнем та особливостями економічного розвитку вживають багатокомпонентні складені терміноодиниці (як-от: *держави зі середнім та нижче середнім розвитком господарства, достатньо розгалуженою його структурою, але помітними галузевими і територіальними диспропорціями*) [4, с. 50]. Наведений приклад розлогої вербалізації виявнює лінґвально нерозв’язану проблему економічної типізації країн світу.

Особливо потребує удосконалення політонім *країна, що розвивається*, позаяк ознака розвитку характерна для усіх країн. Походження терміна *країна, що розвивається* в історичному контексті проаналізувала М. Книш [3]. Як термінні складники, словосполуки *що розвиваються* або *що перебувають у стані розвитку,* можна подавати як розвиткові: *розвиткові країни* (англ. *Emerging Countries*), розвиткові ринки (англ. *Emerging Markets*) тощо.

З огляду на динамічність та транзитивність соціально-економічного розвитку країн світу, адекватнішими є терміни на познаку ступеня розвитку суспільства (*доіндустріальні, індустріальні, постіндустріальні держави*), їхнього політичного впливу (*сильна держава* (англ. *Strong State*), *слабка держава* (англ. *Week State*). Спряжений економічний і політичний підхід дав змогу виокремити такі географічні типи країн: *глобальна* (*світова*) *держава, наддержава* (*енергетична, аграрна тощо*), *реґіональна держава, субреґіональна держава*). Географічний характер має типологізація країн світу за внутрішньою організацією економічної системи (реґіонально зрівноважені країни, реґіонально поляризовані країни).

Головними сучасними чинниками розвитку політико-географічної термінології є процеси державоформування, цифровізації суспільного життя, віртуалізації державних інститутів, діяльність мультинаціональних корпорацій. Зокрема, сучасну політико-географічну термінологію розширює такий феномен, як *неконтрольовані території* (*невизнані країни*, *частково визнані країни*, *самопроголошені країни*).

Цифровізація суспільного життя зумовила виникнення новотворів: *інформаційна держава* (англ. *Information-State*), *держава у смартфоні* (англ. *State in a the Smartphone*),

електронна держава (англ. *E-State*), *цифрова держава* (англ. *Digital State*), *непаперова держава* (англ. *Paperless State*).

Сучасні наукові тексти надають також приклади детермінологізації поняття *держава*, тобто нехтування його головними кваліфікаційними ознаками – *визначена територія*, *суверенітет*, *наявність органів державної влади*. Прикладом детермінологізації держави як політичного утворення з державними кордонами є поняття *глибинна держава* (англ. *Deep State*), або держава в державі. Воно виникло на познаку тіньових структур, які впливають на державну політику (США, Туреччина, постсовєтська рф та ін.).

У сфері міжнародних відносин вживають метафоричний термін «*нетериторіальна держава*» (англ. *Non-territorial State, Territoryless State*). У концепції ісламізму він позначає утворення, для якого характерна не територіальна ідентифікація, а мережева структура, функціювання всередині неісламського світу, діаспорний склад людності. Ісламська держава, проголошена терористичною організацією «Аль-Каїда», є «*віртуальною державою*» (англ. *Virtual State*). Вона має ознаки традиційної держави (армія, служба зовнішньої розвідки, скарбниця, джерела доходів, система соціального забезпечення) без чіткої територіальної прив'язки. Класичні «віртуальні держави» потрібно відрізняти від «*кібер-держав*» (англ. *Cyber State*), «*фентезійних держав*» (англ. *Fantasy State*), «*фейкових* (*фальшивих*) *держав*» (англ. *Fake State*), «*шахрайських держав*» (англ. *Rogue State, Fraudulent Nation*), що існують в уяві творців, на папері чи в Інтернеті.

Висновки. Термінологічна концептуалізація типів країн світу є відображенням динамічних процесів у глобальному суспільному розвитку та еволюції самої географічної науки. Сучасна терміносистема типів країн світу є багатовимірною, гнучкою та відкритою до оновлення, що зумовлює потребу її подальшого уніфікування й теоретичного осмислення. Становлення та розвиток термінології типів країн світу від класичних схем до багаторівневих постглобалістичних моделей свідчить про перехід суспільної географії від дескриптивного до інтерпретативно-концептуального типу пізнання, за якого термін є не лише засобом познаки, а й формою конструювання наукової картини світу.

Джерела та література:

1. Влах М. Вербальна мова суспільної географії: становлення і розвиток: моногр. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2022. 488 с.

2. Дністрянський М. С. Політична географія та геополітика України: навч. посіб. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2010. 344 с.

3. Книш М. Суспільна географія країн, що розвиваються: проблеми теорії, методології та методики: моногр. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. 276 с.

***

S.Tokarchuk – 2-nd year student
of the EPP «International Business»
Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

ANTI-DUMPING MEASURES IN THE SYSTEM OF INTERNATIONAL TRADE REGULATION

Academic supervisor:
O.Korneliuk – Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor of the
Department of International Economic Relations,
Lesya Ukrainka Volyn National University

One of the most common manifestations of unfair trade practices is dumping – the sale of goods at prices lower than their fair market value [1]. Dumping occurs when a foreign producer seeks to quickly gain market share, eliminate competitors, or dispose of surplus production. This creates an unequal playing field for domestic producers and can have serious economic consequences, such as job losses, reduced domestic production, and trade imbalances.

Purpose of the study- to determine the essence of anti-dumping measures, analyze their significance in regulating international trade, and study the experience of their application in the world and in Ukraine.

Anti-dumping measures are instruments of state trade policy used to protect the national economy from unfair competition from foreign producers [2]. They allow the state to reduce the negative impact of cheap imports, support local producers, and ensure market stability. Such measures include the introduction of additional duties, import quotas, or temporary restrictions on imported goods sold at dumped prices. These actions help restore fair competition and stimulate the development of national industries.

The main type of such measures is an anti-dumping duty, which is a special customs surcharge on imported goods sold at unfairly low prices [1]. Its purpose is to protect domestic producers, balance market conditions, and prevent unfair price competition. In addition to duties, countries may also set temporary restrictions until investigations are completed.

Table 1.

Instruments of Anti-Dumping and Trade Regulation in International Trade*

Instrument of Regulation	When It Is Applied	Consequences
Anti-dumping duty	When imported goods are sold below fair market value or production cost, causing damage to domestic industry	Increases import prices and protects domestic producers
Import tariff	Applied to regulate general imports and protect domestic producers or increase state revenue	Reduces import volume and raises government income
Quotas (quantitative restrictions)	Used to limit the quantity of imported goods to prevent market oversaturation or protect national industries	Controls import volume; may cause shortages or price increases
Import/export licensing	Applied to control trade in specific goods or ensure product safety and compliance	Provides oversight and quality control of traded goods

Instrument of Regulation	When It Is Applied	Consequences
Taxes and fees (customs, internal)	Used to generate state income or compensate for administrative control costs	Increases product price and may reduce demand for imports
Subsidies (state support for producers)	When the government financially supports domestic industries to strengthen competitiveness	Lowers production costs, may lead to WTO disputes

**Compiled for [4; 2]*.

The World Trade Organization (WTO) plays a key role in regulating and monitoring the application of anti-dumping measures between countries. The main international document in this area is the WTO Anti-Dumping Agreement, an annex to the General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1994) [1]. It defines the procedures for conducting anti-dumping investigations, requirements for transparency, and criteria for determining dumping and injury. According to WTO provisions, anti-dumping duties can be imposed only after proving both dumping and its negative effects on the domestic industry.

In practice, anti-dumping measures are actively used by the United States, the European Union, India, China, and other countries. Their goal is to protect domestic producers from dumped imports [4]. However, excessive or poorly justified use of such measures may lead to trade conflicts, retaliatory duties, and distortions of competition. Therefore, countries are encouraged to carefully follow investigation procedures and WTO rules.

Ukraine, as a member of the WTO, also has its own system of anti-dumping regulation [2]. It is based on the Law of Ukraine «On Protection of National Producers from Dumped Imports» and the activities of the Interdepartmental Commission on International Trade. Ukraine has applied anti-dumping duties, for example, on imported steel and chemical products, in order to protect domestic enterprises and maintain jobs. The main challenges include the length of investigation procedures, the lack of qualified specialists, and the need to harmonize national legislation with EU norms.

Thus, anti-dumping measures are an important element of the system of international trade regulation [4]. They not only support fair competition but also protect national economic interests, maintain employment, and strengthen the domestic industrial base. Properly applied, they ensure that national producers can compete on equal terms in the global market while adhering to international trade rules.

Sources and literature:

1. Balabanov I.T. International Economic Activity. Kyiv: Center for Educational Literature, 2020. 356 p.

2. Law of Ukraine «On Protection of National Producers from Dumping Imports» dated 22.12.1998 №330-XIV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/330-14 (viewed: 28.10.2025).

3. World Trade Organization. Anti-dumping, subsidies, safeguards: contingencies, etc. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/adp_e/adp_e.htm (viewed: 29.10.2025).

4. WTO Anti-Dumping Agreement. General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1994). URL: https://www.wto.org (viewed: 29.10.2025).

***

Н.О.Дубина – аспірант
ОНП «Економіка сталого розвитку»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПРОБЛЕМА ОЦІНКИ ДОВІРИ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Науковий керівник:
Л.В.Єлісєєва – доктор економічних наук,
професор кафедри економіки і торгівлі
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасних суспільних науках соціальний капітал визнано одним із ключових невидимих ресурсів, що забезпечує співпрацю, ефективність інститутів та економічний розвиток. Це сукупність неформальних норм, мереж і взаємозв'язків, що полегшують координацію та колективні дії. Центральним елементом соціального капіталу є довіра, оскільки вона знижує невизначеність, мінімізує трансакційні витрати та є передумовою для будь-якої співпраці – від сусідської самоорганізації до функціонування держави. Довіру розглядають як відповідність індивідуальної поведінки колективним очікуванням, підкріплену механізмами неформального соціального контролю.

Актуальність теми зумовлена критичним значенням довіри як фундаменту соціального капіталу, необхідного для стійкості та відновлення України. В умовах трансформаційних процесів і повномасштабної війни, фіксується значний дисбаланс між високою довірою до горизонтальних мереж (ЗСУ, волонтери) та низькою довірою до вертикальних інститутів влади. Оцінка цього феномену необхідна для розуміння мобілізаційного потенціалу суспільства, зниження трансакційних витрат в економіці та забезпечення ефективності врядування та реформ.

Соціальний капітал – це відповідність індивідуальної поведінки колективним очікуванням, підкріплена механізмами неформального соціального контролю. Ця відповідність може бути каталізатором для колективних соціальних дій [1]. Загалом, Україна демонструє позитивний баланс довіри (тих, хто довіряє, дещо більше, ніж тих, хто не довіряє), що свідчить про відповідність індивідуальної поведінки колективним очікуванням, підкріплену механізмами неформального соціального контролю. Однак, детальний розгляд виявляє значні внутрішні суперечності.

Ключова проблема полягає не лише в констатації рівня довіри, а й у необхідності розробки та застосуванні адекватних методик оцінки, що відображали б унікальну динаміку українського суспільства. Традиційно, оцінка довіри ґрунтується на масштабних опитуваннях громадської думки, що вимірюють генералізовану, інституційну та мережеву довіру. Проте, використання лише таких опитувань, особливо в умовах військового конфлікту, породжує низку методологічних викликів.

По-перше, показники довіри є надзвичайно контекстуально залежними та волатильними: вимірювання довіри до ЗСУ чи влади в період гострої кризи дає короткочасний піковий показник, відомий як ефект «гуртування навколо прапора», що не є стійким базисом для довгострокового соціального капіталу. Центр Разумкова проводить комплексні щорічні та тематичні дослідження, що часто містять глибокі блоки питань про довіру. Наприклад, у березні 2024 р. було проведене дослідження «Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів та політиків» результати якого чітко зафіксували дисбаланс довіри. Абсолютну довіру оттримали ЗСУ (96%), добровольчі батальйони (86%) та ДСНС (85%). Водночас, найнижчий рівень довіри отримали державний апарат/чиновники (76% недовіри), політичні партії (76% недовіри) та судова система (70% недовіри). В той час були проведені моніторингові опитування у вересні 2024 р. та березні 2025 р., що фіксували довіру до Президента на рівні 51% та 60% відповідно [3].

По-друге, існує ризик переоцінки реального рівня довіри через схильність респондентів до соціально бажаних відповідей, особливо щодо патріотичних інституцій. Український соціальний капітал характеризується надзвичайно високою довірою до близького кола (сім'ї та родичів), яка є однією з найважливіших суспільних інституцій. Така модель поведінки, проєктуючись на ширші спільноти, може мати як позитивні, так і негативні наслідки [2, с. 5].

Позитивні аспекти схильності до колективізму яскраво проявилися у кризових умовах: волонтерство, сусідські об'єднання та горизонтальні зв'язки стали основою оборони держави. Висока довіра до громадських та благодійних організацій з 2014 р. підтверджує потенціал для розвитку децентралізованих моделей взаємодії. Негативний аспект – це те, що недовіра до незнайомих, осіб іншої національності або до осіб з іншими політичними поглядами залишається значним фактором ризику через історичні та ідеологічні суперечності.

Соціологічна група «Рейтинг»» часто проводить опитування на замовлення (наприклад, для IRI) або власні моніторинги, фокусуючи на соціально-політичних настроях. Зокрема, у вересні 2025 р. було опубліковане дослідження на тему «Проблеми соціальної згуртованості в Україні». «Рейтинг» розробив Індекс довіри (від 1 до 5), який показав, що найвища довіра існує в «близькому колі» (рідні, друзі – 3.9 бала). Значно нижча довіра до «суспільного кола» (інституції, влада – 2.9 бала) та до «інших людей» (незнайомці, люди інших поглядів – 2.4 бала). Серед інституцій найвищу довіру мали волонтерські організації (63%) [4].

По-третє, традиційна методологія недостатньо ефективно фіксує українську специфіку. Наприклад, класичні запитання про довіру до «більшості людей» не можуть пояснити дисбаланс між надзвичайно високою довірою до близького кола (сім'ї) та помірно низькою генералізованою довірою, що є характерною рисою нашої соціальної структури [2, с. 5].

Крім того, фіксована опитуваннями низька довіра серед молоді є критичним методологічним викликом, оскільки необхідно дослідити, чи це справжня недовіра, чи скоріше скептицизм та відсутність досвіду взаємодії з новими інститутами. Існуючі національні опитування, що їх проводять Центр Разумкова, КМІС та міжнародні дослідження, як-от World Values Survey, є важливим джерелом інформації, але вони переважно констатують наявний стан, не пояснюють причини та механізми формування цієї довіри [2, с. 5].

Висока довіра до центральної влади під час війни є наслідком фокусу на безпеці. Після війни вона, ймовірно, знизиться через соціально-економічні та корупційні виклики. Проте, місцева влада має шанс зміцнити свою довіру завдяки децентралізації та активній взаємодії з громадою у відбудовний період [2, с. 6].

В умовах тотальної цифровізації якість інформації критично впливає на формування довіри. Українці цінують свободу слова та надають перевагу незалежним, «швидким» електронним ЗМІ та соціальним мережам. Проте, ці канали часто є джерелами неперевірених фактів та політичної нетерпимості, виливаючись у протистояння в соцмережах. Тому медіаграмотність та критичний підхід є важливою запорукою формування соціального капіталу в інформаційно вразливому суспільстві [2, с. 6].

Для більш адекватної оцінки та прогнозування необхідно розширити методологічний інструментарій, включивши поведінкові методи (наприклад, економічні ігри на довіру) для вимірювання дійсної готовності довіряти, а також якісні дослідження для кращого розуміння мотивацій різних соціальних груп.

Висновки. Соціальний капітал України є ресурсом високої мобілізаційної сили. Це проявилося у кризових умовах, але він вразливий у довгостроковій перспективі через низьку генералізовану довіру серед молоді та ризик повернення інституційної недовіри. Подальший розвиток соціального капіталу вимагає перетворення горизонтальної «воєнної» довіри на стійку генералізовану та інституційну довіру у мирний час.

Джерела та література:

1. Стегній О. Г. Капітал соціальний. *Енциклопедія Сучасної України, Т. 12*. 2012. URL: https://esu.com.ua/article-9412 (дата звернення: 28.10.2025).
2. Rating Group. Невидимий клей: дослідження соціального капіталу в Україні. Київ, 2023. 45 с. URL: https://cdn.prod.website-files.com/685c279caf66f4023ad2cab4/68d13ffb46c66ffd8c8a2c94_report_ua_fin_compressed.pdf.
3. Оцінка ситуації в країні, довіра до соціальних інститутів, політиків, посадовців та громадських діячів, ставлення до виборів під час війни, віра в перемогу. *Центр Разумкова*. URL: https://razumkov.org.ua/napriamky/sotsiologichni-doslidzhennia/otsinka-sytuatsii-v-kraini-dovira-do-sotsialnykh-instytutiv-politykiv-posadovtsiv-ta-gromadskykh-diiachiv-stavlennia-do-vyboriv-pid-chas-viiny-vira-v-peremogu-liutyiberezen-2025r.
4. Проблеми соціальної згуртованості в Україні. *Rating Group*. URL: https://www.ratinggroup.ua/news/socresilience-jul2025 (дата звернення: 29.10.2025).

***

D.Radchyshyn – 2nd year student
of the EPP «International Business»
Faculty of International Relations,
Lesya Ukrainka
Volyn National University
A.Boiar – Professor and Head
of the Department of International
Economic Relations of Lesya Ukrainka
Volyn National University

THE ECONOMIC IMPACTS OF LABOR MIGRATION

Introduction (Problem Statement). In an increasingly globalized economy, ILM has evolved from a social phenomenon into a formidable economic force. According to the International Labor Organization (ILO), there are approximately 169 million migrant workers in the world [1, p. vii]. The World Bank reports that the financial flows generated by these workers – remittances – reached $656 billion for LMICs in 2023 [3, p. 1]. This figure challenges the traditional view that international capital flows (FDI) are the primary source of external financing for developing nations, positioning ILM as a central mechanism of IER.

Analysis of Recent Research (Literature Review). Theoretical frameworks for ILM have evolved from neoclassical models-which posit migration as an individual's decision to maximize income based on wage differentials – to the New.

Economics of Labor Migration (NELM). NELM reframes migration as a household-level decision aimed at diversifying risk and overcoming capital constraints in developing markets [2, p. 63]. Leading international bodies, particularly the World Bank, provide the primary data and analysis on these economic impacts through flagship reports like the «Migration and Development Brief» [3].

Main Research Material (Analysis). ILM must be analyzed as a core form of IER, parallel to international trade (the movement of goods) and international capital flows (the movement of capital). In this framework, ILM represents the international movement of labor as a factor of production. A primary consequence of this movement is the generation of a massive reverse flow of capital in the form of remittances. For developing economies, these inflows are a cornerstone of economic stability. As Figure 1 illustrates, based on World Bank data [3, p. 1], remittance inflows to LMICs have consistently outpaced FDI, and this trend was starkly evident in 2023.

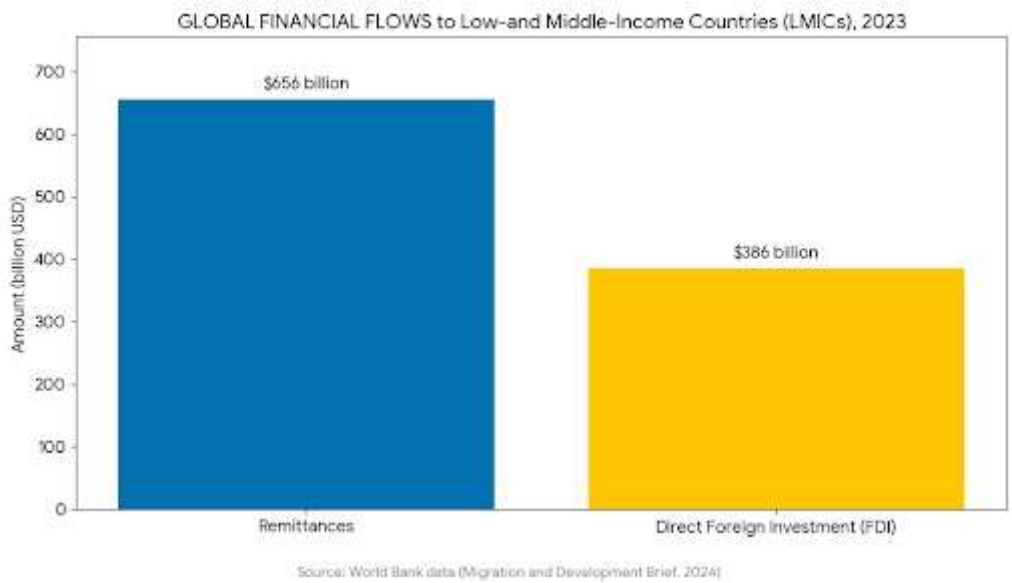

Figure 1. Global Financial Flows to Low- and Middle-Income Countries (LMICs), 2023.
Source: Based on data from the World Bank Migration and Development Brief [3, p. 1].

As the chart demonstrates, remittances are not only larger in volume but are also significantly more stable than FDI. Unlike volatile FDI, which often collapses during a crisis, remittances are famously counter-cyclical, frequently increasing when the home country's economy is under stress. This economic function positions ILM as a vital IER mechanism with a dichotomous impact:

1. **Sending Countries (Donors) (e.g., the Philippines, Mexico, Ukraine)**: Experience a dichotomous effect, balancing macro-financial stabilization from remittances against the significant costs of «brain drain» and domestic labor shortages.

2. **Receiving Countries (Recipients) (e.g., the USA, Germany, UAE)**: Benefit from the inflowing labor, which fills structural labor market gaps and helps temper wage inflation.

Conclusions. International labor migration has unequivocally established itself as a dominant force in 21st-century international economic relations. Its primary economic output – remittances – surpasses traditional capital flows like FDI in scale and stability for most of the developing world [3, p. 1]. This makes ILM a critical factor for macro-financial stability in dozens of countries. Consequently, public policy must evolve to manage not just the social, but the profound economic dimensions of migration to maximize its developmental benefits.

References:

1. ILO. (2024). ILO Global Estimates on International Migrant Workers: Results and Methodology (4th edition). Geneva: International Labor Office. URL: https://www.ilo.org/sites/default/files/2024-12/MIGRANT%20%E2%80%93%20ILO%20Global%20Estimates%20on%20International%20Migrant%20Workers_WEB_0.pdf.

2. Taylor J.E. (1999). The New Economics of Labour Migration and the Role of Remittances in the Migration Process. *International Migration*, 37(1), p. 63–88. URL: https://scispace.com/pdf/the-new-economics-of-labour-migration-and-the-role-of-4k1txk2vrf.pdf.

3. World Bank. (2024). Migration and Development Brief 39: Remittances Slowed in 2023, Expected to Grow Faster in 2024. Washington, DC: World Bank. URL: https://documents.worldbank.org/en/publication/documents-reports/documentdetail/099714008132436612/idu1a9cf73b51fcad1425a1a0dd1cc8f2f3331ce

***

О.М.Гульчак – аспірант 2 курсу
ОНП «Менеджмент організацій
та видів діяльності»
факультету економіки та управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ЕНЕРГОМЕНЕДЖМЕНТ І БЕЗПЕКА ЕНЕРГОСИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Науковий керівник:
Н.Л.Хомюк – доктор економічних наук,
завідувач кафедри менеджменту
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Ефективне управління енергетичною системою та планування ресурсів – ключовий чинник забезпечення стабільності та стійкості держави в умовах воєнних загроз. Під час російсько-української війни енергетична інфраструктура України стала мішенню масштабних та цілеспрямованих атак ворога. Масовані обстріли української енергетичної інфраструктури вкотре підкреслили вразливість енергосистеми та стратегічну важливість енергетичної безпеки як складової національної стійкості. За таких умов в Україні постає необхідність формування оновленої системи енергетичного управління, що ґрунтується на гнучкості, адаптивності й принципах сталого розвитку.

Функціонування систем енергетичного менеджменту, передбачених чинними нормативними актами [1; 8], набуває додаткової стратегічної ваги. Вони забезпечують безперервний моніторинг споживання, оперативне реагування на відхилення, оцінку ризиків, планування заходів із підвищення енергоефективності та оптимізацію використання ресурсів у надзвичайних умовах. Така система є не лише інструментом економії, а й важливим механізмом підвищення стійкості енергетичної інфраструктури, підтримки роботи критично важливих установ та відновлення енергетичної мережі в умовах постійних загроз.

В умовах воєнного стану енергоменеджмент отримує нові пріоритети, серед яких – оцінювання вразливості об’єктів енергоспоживання та розроблення альтернативних сценаріїв зниження потенційних втрат. Аналіз масштабів воєнних руйнувань та узгодження дій з відновлення й реконструкції є вирішальними для формування пріоритетів та визначення черговості невідкладних заходів відбудови.

Захист критичних енергетичних об’єктів, децентралізація генерації, інтеграція з європейською енергомережою ENTSO-E та розвиток систем зберігання енергії – це ключові пріоритети державної політики [4]. Початок повномасштабної війни в Україні актуалізував переорієнтацію світового енергетичного ринку. Інтеграція до енергетичних ринків ЄС є пріоритетом України в міждержавному співробітництві [3]. Низка досліджень демонструє необхідність зміни постачальників енергоресурсів, розвитку альтернативної генерації, модернізації критичної інфраструктури та посилення міжнародного партнерства. Так, у працях В. Ксендзук, М.Покотило [6] головна увага звернена на глобальні сценарії енергетичного переходу – «New Momentum», «Accelerated», «Net Zero», вибір яких визначатиме довгострокові орієнтири енергетичної політики. За дослідженнями Ю.Коваленко, Д.Лазаренка та О. Марченка [5] основними бар’єрами енергетичної безпеки є висока залежність від імпорту, зношена інфраструктура та обмежений доступ до ресурсів, тоді як домінуючою передумовою для подолання цих викликів є посилення міжнародного партнерства, розвиток відновлюваних джерел та модернізація критичної енергетичної інфраструктури. Загалом, автори сходяться на думці, що ці процеси є вирішальними для забезпечення енергетичної стійкості, незалежності та екологічно відповідального розвитку. Ці наукові висновки знаходять своє відображення у практичних заходах держави щодо забезпечення енергетичної безпеки.

Поряд із технічними заходами, уряд і міжнародні партнери посилюють координацію дій для підвищення стійкості енергомереж, щоб забезпечити безперебійне постачання електроенергії населенню в умовах воєнної загрози. Застосування графіків відключень, що стало вимушеним і необхідним кроком для проведення ремонтів, перезапуску обладнання та стабілізації роботи енергосистеми, дозволило мінімізувати ризики масштабних аварій і забезпечити більш прогнозоване управління навантаженнями. У постраждалих регіонах координують роботи з розгортання альтернативних джерел живлення та малих модульних котелень. Наявне резервне обладнання дає можливість оперативно замінювати пошкоджене, а координація дій і злагодженість служб забезпечують якнайшвидше відновлення електропостачання та теплопостачання населенню [2].

Втім, за даними ГО «ДІКСІ ГРУП», прозорість українського енергетичного сектору залишається недостатньою, що ускладнює оцінку стану енергосистеми та планування заходів реагування [9]. Хоча за 2024–2025 рр. відзначено незначний прогрес завдяки оновленню порталу Energy Map та публікації даних про імпорт, експорт та споживання електроенергії [7], частина аналітичної інформації перейшла на платний доступ. Це обмежує можливість громадського сектору, бізнесу та міжнародних партнерів своєчасно оцінювати ситуацію, зокрема у контексті енергетичної безпеки під час воєнного стану. Відкриті дані та аналітика залишаються важливим інструментом для прогнозування, планування розвитку інфраструктури та зміцнення енергетичної стійкості України, при цьому обмежуючи можливості противника для поширення дезінформації щодо стану енергосистеми.

Висновки. Енергетичний менеджмент в Україні перетворився з допоміжного інструменту на ключовий елемент національної енергетичної стратегії. Він сприяє не лише підвищенню енергоефективності, а й забезпечує адаптивність, оперативність і стабільність функціонування держави. В умовах воєнного часу енергетичний менеджмент є системним механізмом регулювання стійкості, інтегруючи технічні, управлінські та соціальні складові. Його подальше вдосконалення має вирішальне значення для відновлення енергетичної інфраструктури, досягнення цілей сталого розвитку та зміцнення енергетичної безпеки України в умовах тривалого збройного конфлікту. Інституалізація енергетичного менеджменту на рівні державної політики, регіонального управління та бізнесу є гарантією стратегічної автономії країни.

Джерела та література:

1. ДСТУ ISO 50001:2020 (ISO 50001:2018, IDT). Системи енергетичного менеджменту. Вимоги та настанова щодо використання: Національний стандарт України. URL: https://zakon.isu.net.ua/sites/default/files/normdocs/dstu_iso_50001_2020.pdf.

2. Енергетична інфраструктура України стала мішенню масштабної балістичної атаки. Міністерство енергетики України. URL: https://mev.gov.ua/novyna/enerhetychna-infrastruktura-ukrayiny-stala-mishennyu-masshtabnoyi-balistychnoyi-ataky

3. Загрози у сфері енергетичної безпеки та їхній вплив на стан національної безпеки: моніторинг реалізації стратегії національної безпеки України. Аналітична записка НІНД. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-01/111Zagrozi---AZ-%28fin%29-40cb6.pdf.

4. Інтеграція у європейську електромережу ENTSO-E. Міністерство енергетики України. URL: https://www.mev.gov.ua/reforma/intehratsiya-u-yevropeysku-elektromerezhu-entso-e.

5. Коваленко Ю., Лазаренко Д., Марченко О. Енергетична безпека країни під час війни: бар'єри та перспективи подолання. *Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки.* 2024. №326 (1). С. 262–266. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-326-41.

6. Ксендзук В.В., Покотило М.Ю. Енергетична безпека України та світу: оцінка наслідків впливу російсько-української війни та прогнози трансформації ринку.

Економіка, управління та адміністрування, 2025. №2 (112). С. 46–53. DOI: https://doi.org/10.26642/ema-2025-2(112)-46-53.

7. Портал Energy Map. Індекс прозорості енергетики України. URL: https://energy-map.info/uk.

8. Про впровадження систем енергетичного менеджменту: Постанова Кабінету Міністрів України від 23 грудня 2021 р. №1460. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1460-2021-%D0%BF#Text.

9. DiXi Group Alert: Чому потрібно відновити публікацію узагальненої інформації про наслідки воєнних дій в енергетиці. URL: https://dixigroup.org/pdf/?pdf=https://dixigroup.org/wp-content/uploads/2025/04/ukr_dixi-groupalert_prypynennya-publikacziyi-danyh.pdf.

***

Н.С.Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
П.П.Павлов – магістр 2 року навчання ОПП «Управління проєктами» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНИЙ МАРКЕТИНГ СЕРВІСІВ ОНЛАЙН-ТАКСІ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ВИКЛИКИ, РИЗИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ РОЗВИТКУ

У звязку з масовою воєнною міграцією кількість потенційних користувачів послуг таксі в Україні скоротилася на 10-20%, однак за останні чотири-п’ять років українці значно активніше почали користуватися цифровими сервісами. За даними компанії «Bolt», що входить до трійки найбільших сервісів таксі в країні, від початку повномасштабної агресії росії обсяг ринку зменшився на 10–20%. Це падіння практично відповідає частці населення, що виїхало за кордон. Водночас таке зниження компенсує розширення проникнення платформи: за ретроспективою останніх чотирьох-п’яти років загальний ринок продемонстрував зростання.

У порівнянні з 2018–2019 рр. проникнення електронних сервісів збільшилося щонайменше у 1,5 рази. Станом на травень 2023 р. доходи «Bolt» – компанії з пасажирських перевезень таксі – відновилися приблизно на 90% від довоєнного рівня. В «Uklon» кажуть, що за час великої війни в них було п’ять хвиль перегляду тарифів. Однак вони зростали не в усій країні, а в певних містах, тож це не вплинуло на загальний показник. Це добре видно на прикладі столиці. Середній чек майже не змінився з довоєнних часів. В Україні це 130 грн., у Києві – майже 150 грн. Для порівняння: восени 2021 р. середній чек у Києві становив 136 грн. В «Uber» переконують, що наразі компанія «свідомо працює собі в збиток» [1].

До обмежувальних умов, що заважали повному відновленню, належать комендантська година, паливна криза 2022 р. та блекаути осінньо-зимового періоду, спричинені російськими атаками.

Кількість активних водіїв на платформі практично не змінилася, попри часткову мобілізацію та міграцію населення. Профіль водія також залишився стабільним: це переважно чоловіки. Хоча частка жінок на платформі повільно зростає, вона все ще не перевищує 5%.

Загалом один водій може виконувати 1,5–3 поїздки протягом години. У менших містах щільність замовлень вища, проте відстані й середня тривалість поїздок менші. У мегаполісах є певна межа продуктивності, оскільки фізично важко виконувати більше поїздок на годину через перекриття мостів, транспортних артерій, наявність блокпостів та інші обмежувальні чинники. Якщо перемножити кількість поїздок, кількість годин у мережі та середній чек у 80–150 грн, можна отримати приблизний розрахунок заробітку. Чистий дохід залежить від комісії, що становить 10–25% залежно від конкретного міста.

Серед основних змін у динаміці «до війни – після»: по-перше, ціни у гривнях зросли, але це підвищення не пропорційне до стрибка вартості пального. Також дещо змінилася середня відстань поїздки. Це особливо помітно у Києві: до повномасштабного вторгнення середня дистанція становила 9,2 км, тепер цей показник зменшився і не досягає 9 км. Одним із ключових факторів було закриття аеропорту «Бориспіль», на який припадала значна частка столичних поїздок [2].

Водії почали проводити в застосунку на 10–20% менше часу, головним чином через комендантську годину. Середній чек, залежно від міста, коливається в межах 80–150 грн. Робота додатка автоматично завершується – водій не може вийти онлайн, а пасажир не має змоги замовити поїздку. Це рішення компанія ухвалила від початку повномасштабної війни як принципове.

В зимовий період суттєвим стримуючим чинником було відключення електроенергії, що погіршували якість мобільного зв’язку. Додатковими ризиками є ракетні обстріли, оскільки водії так само прагнуть зберегти власну безпеку й вирішують, чи готові продовжувати працювати у момент загрози. Під час повітряної тривоги пріоритетом є саме безпека. Заробітки у «золоту годину» перед комендантською годиною відчутно впливають на вартість поїздки. Базовий тариф не змінюється, проте коефіцієнт зростає – у середньому до 2–2,5 рази. Слід зазначити, що пікові години існували й раніше: до війни вони припадали переважно на ніч п’ятниці-суботи, ближче до третьої години ранку. Нині ж найбільший пік формується ввечері, приблизно за дві години до початку комендантської години. Раніше це був інтервал приблизно з 17 год. до 20-21 год. Український ринок таксі потребує інвестицій і надалі, й ця потреба зберігається щорічно з початку війни. Це добре помітно хоча б за масштабами знижок, що їх компанія пропонує в додатку [3].

Пресслужба патрульної поліції повідомляє, що ті, кого впіймають на вулиці під час комендантської години, можуть отримати штраф від 170 до 510 грн за порушення ст. 210-2 «Порушення встановлених обмежень в умовах дії воєнного стану». У разі повторення порушення протягом року – від 850 до 1700 грн (для посадових осіб – від 1700 до 3400 грн). Утім, застосування штрафу залежить від серйозності причини, з якої громадянин України порушив комендантську годину. Якщо, наприклад, це поїздка до лікарні, то поліцейські можуть відпустити автівку з пасажирами без штрафу та навіть запропонувати супровід до медустанови. Такий незначний штраф, очевидно, не лякає багатьох водіїв. З інформації у соціальних мережах перевізники часто самі пропонують свої послуги під час комендантської години [4].

Ринок таксі потребує якісного регулювання, адже сьогодні його не розглядають окремо від сегментів перевезень на замовлення, кур’єрських послуг та інших подібних напрямів. Йдеться про справжню sharing economy, модель самозайнятості. В умовах війни держава зіткнулася з потребою встановити правила функціонування тих видів діяльності, у яких людина фактично працює на себе. Це стосується не лише водіїв і кур’єрів, а й фахівців, що надають індивідуальні послуги – викладачів іноземних мов, тренерів, психологів тощо. Вони не є найманими працівниками певної компанії, але отримують дохід і повинні сплачувати податки.

Основна ідея полягає у тому, щоб із одного боку – урегулювати цей сектор, а з іншого – забезпечити простий та прозорий доступ до нього. Простота входу на ринок не означає ухилення від податків; навпаки, оптимальним рішенням є можливість легко зареєструватися на відповідній платформі, почати отримувати доходи та безперешкодно

сплачувати податкові зобов'язання. Серед ключових учасників розробки законопроєкту, що наразі перебуває на етапі концепції, – такі компанії, як «Uklon», «Uber» і «Glovo».

Шляхи подолання актуальних проблем, що виникають у сфері перевезень за допомогою різних сервісів таксі, можна окреслити так [5]:

1. Сьогодні ринок потребує чіткої та системної регламентації, передусім у частині ліцензування водіїв. Значну частину існуючих проблем можна вирішити за умови впровадження обов'язкової процедури ліцензування та забезпечення відповідності водіїв встановленим стандартам, зокрема для категорії ride-hailing. Критично важливою залишається безпека як пасажирів, так і самих водіїв.

2. Питання, пов'язані з дією комендантської години, належать до повноважень військових адміністрацій. Водночас можливим варіантом розв'язання проблеми могла б бути система спеціальних дозволів на роботу таксі під час дії комендантської години за визначеними маршрутами. Це забезпечило б доступ до ключових інфраструктурних об'єктів, таких як залізничні вокзали, при цьому обмеживши перевезення, що не мають нагальної потреби.

3. Значним кроком уперед стало б запровадження реєстру платформ та визначення чіткої системи відповідальності для них. Це дозволить гарантувати прозорість, контроль та безпеку у сфері перевезень. Потрібний зважений підхід до регулювання, що враховуватиме інтереси як самих учасників ринку, так і транспортного середовища міст.

4. Необхідною є продуктивна взаємодія з бізнесом, що працює у сфері пасажирських перевезень. «Укртрансбезпека» діє виключно в рамках чинного законодавства, яке поки що не містить окремої категорії для ride-hailing, і тому таку діяльність або прирівнюють до таксі, або вважають такою, що не підлягає ліцензуванню. Щороку виявляють приблизно 1000–1100 порушень, що здебільшого стосуються нелегальних перевізників та фіксують після надходження скарг. При цьому процес отримання ліцензії залишається максимально доступним і цифровізованим, що дало змогу видати майже 800 нових ліцензій за минулий рік [6].

Головним пріоритетом «Укртрансбезпеки» є безпека пасажирів. Якщо водій виконує тисячі поїздок через застосунок, це означає здійснення професійної діяльності, яка потребує дотримання відповідних стандартів. До них належать контроль робочих годин водіїв, удосконалення системи страхування пасажирів та оновлення транспортних засобів. Орган регулювання має не створювати труднощів для бізнесу, а навпаки – сприяти його розвитку, забезпечуючи водночас безпечні та комфортні умови для всіх учасників сфери.

5. Необхідність регулювання ринку пасажирських перевезень є очевидною. Міжнародне дослідження 2024 р., що охопило 25 країн та понад 40 тис. водіїв, засвідчує стрімке зростання ринку ride-hailing, основними користувачами якого є представники молодших вікових груп. Понад 78% водіїв – люди віком до 44 років, і для 76% з них головною причиною роботи в цій сфері є гнучкий графік. Частина водіїв працює повний робочий день, проте значна кількість поєднує цю діяльність з іншими видами зайнятості. Характерною особливістю галузі є те, що дві третини водіїв використовують кілька платформ, щоб оптимізувати свої доходи.

До війни в Україні у цій сфері працювало майже 300 тис. водіїв, тоді як сучасні оцінки варіюються між 150 і 250 тисяч. Сервіси на кшталт «Bolt», «Uklon» та «Uber» повинні надавати страхове покриття для всіх поїздок, що є важливою складовою безпеки для пасажирів і водіїв.

Поступове введення регулювання із забезпеченням перехідних етапів відповідно до міжнародних практик є вкрай необхідним. Ключові напрями регулювання мають включати стандарти безпеки, прозорість діяльності та страхування. Саме зараз існує сприятливий момент для формування системного підходу до врегулювання цієї індустрії.

6. Великі міжнародні компанії, що працюють у сфері пасажирських перевезень, повинні самі бути зацікавлені у спрощенні процедури ліцензування. Основне завдання полягає у збільшенні кількості ліцензованих перевізників та полегшенні доступу до

отримання відповідних дозволів. Нині актуальною є розробка регулювання не лише для водіїв, але й для платформ, що є поширеною практикою у багатьох країнах світу, зокрема Польщі. У таких моделях платформи входять до державного реєстру і отримують ліцензії, що можуть бути анульовані у випадку порушень.

Споживча поведінка також зазнала істотних змін: більшість викликів здійснють через застосунки «Bolt», «Uklon», «Uber», а не через традиційні служби таксі. Тому постає необхідність створення реєстру платформ із чіткими умовами доступу, що дасть можливість забезпечити якість послуг та їхню прозорість.

Також виникає потреба в оновленні правил дорожнього руху, зокрема у межах законопроєкту №3023. Компанії пасажирських авто перевізників у сфері таксі висловлюють готовність долучитися до процесу створення регуляторної бази, підтримувати законодавчі ініціативи та обмінюватися досвідом із країнами, що вже мають ефективні моделі регулювання цієї галузі.

7. Додатковою проблемою у сфері пасажирських перевезень є необхідність системного врегулювання використання електросамокатів, сегвеїв та іншого легкого персонального електротранспорту, який стрімко здобув популярність в Україні. Нещодавно законодавство України вперше визначило категорію легкого персонального електротранспорту, що стало важливим кроком до формування його правового статусу. Однак у зв'язку з відсутністю детальних правил дорожнього руху залишається прогалина щодо місць, де дозволено пересування електросамокатів. У таких країнах, як Польща та Франція, це питання частково врегульоване, тоді як Україна лише розпочинає цей шлях, і відповідний законопроєкт ще потребує доопрацювання.

Слід підтримувати розвиток мікромобільності, забезпечуючи при цьому безпеку всіх учасників руху, адже часто виникають конфліктні ситуації між пішоходами та автомобілістами. У Києві особливо помітні проблеми з дотриманням правил, коли кур'єри на електросамокатах пересуваються тротуарами. Важливим кроком є остаточне ухвалення законопроєкту №3023, що розглянули у 2025 р. лише в першому читанні, і має на меті встановити чіткі вимоги та гарантувати безпеку для пішоходів і користувачів мікромобільного транспорту.

Джерела та література:

1. Дячкіна А. Ринок таксі під час війни та повітряних тривог: як змінилися тарифи та умови. (22.06.2023). URL: https://epravda.com.ua/publications/2023/06/22/701434 (дата звернення: 09.11.2025).

2. Дудко В. Український ринок таксі зменшився на 10–20% від початку війни – оцінка Bolt. (16.05.2023). URL: https://forbes.ua/news/ukrainskiy-rinok-taksi-zmenshivsya-na-10-20-iz-pochatku-viyni-otsinka-bolt-16052023-13702 (дата звернення: 09.11.2025).

3. Дудко В. Скільки заробляють на таксі, нові податки для водіїв та падіння Uber. Що відбувається з ринком таксі в Україні? Інтерв'ю із топменеджером Bolt Сергієм Павликом. (16.05.2023). URL: https://forbes.ua/innovations/skilki-zaroblyayut-na-taksi-novi-podatki-dlya-vodiiv-ta-padinnya-uber-shcho-vidbuvaetsya-z-rinkom-taksi-v-ukraini-intervyu-topmenedzhera-bolt-sergiya-pavlika-16052023-13650 (дата звернення: 09.11.2025).

4. Огнєва М. Алло, це нічне таксі? Як працюють перевізники під час комендантської години і чи законно це. (25.02.2025). URL: https://glavcom.ua/publications/allo-tse-nichne-taksi-jak-pratsjujut-perevizniki-pid-chas-komendantskoji-hodini-i-chi-zakonno-tse-1046006.html (дата звернення: 09.11.2025).

5. Майбутнє ринку ride-hailing та мікромобільності в Україні. (4.06.2025). URL: https://news.dtkt.ua/society/auto/96576-maibutnje-rinku-ride-hailing-ta-mikromobilnosti-v-ukrayini (дата звернення: 09.11.2025).

6. Карлюк Д. Ринок таксі в Україні чекають зміни: чого чекати перевізникам. (27.11.2025). URL: https://komersant.ua/rynok-taksi-v-ukraini-chekaiut-zminy-choho-chekaty-pereviznykam (дата звернення: 09.11.2025).

***

Б.П.Хвалько – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
факультету економіки та управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ВИТРАТАМИ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Науковий керівник:
Л.О.Ющишина – кандидат економічних
наук, доцент кафедри менеджменту
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

В умовах сучасного розвитку національної економіки українські підприємства зазнають значного впливу системних зовнішніх викликів і високого рівня економічної турбулентності. Повномасштабна війна та глобальні кризові процеси зумовили суттєве підвищення рівня невизначеності, що проявляється у дестабілізації виробничо-логістичних ланцюгів, дефіциті сировинних ресурсів, інфляційному тиску та зростанні поточних витрат підприємств. Унаслідок руйнування промислових потужностей і порушення систем постачання темпи інфляції в Україні у жовтні 2022 року досягли 26,6% у річному вимірі [3]. Стрімке підвищення цін на енергоносії, коливання валютного курсу та політичні ризики додатково підсилюють нестабільність бізнес-середовища. За таких умов управління витратами набуває критичного значення для забезпечення фінансової стійкості та конкурентоспроможності підприємств. Як зазначають І.П. Склярук та І.С. Драка, традиційні системи контролю витрат не забезпечують достатньої гнучкості та швидкої реакції на непередбачувані зміни ринку [4]. Тому необхідна трансформація та удосконалення системи управління витратами в умовах кризових явищ і нестабільної економіки. Таким чином, **актуальність дослідження** зумовлена нагальною потребою пошуку дієвих підходів до оптимізації витрат підприємств в умовах економічної турбулентності, спричиненої воєнними та макроекономічними чинниками.

Мета дослідження полягає в обґрунтуванні напрямів удосконалення системи управління витратами підприємства в умовах економічної турбулентності, зумовленої сучасними кризовими явищами.

Ефективна система управління витратами є невід'ємною складовою менеджменту підприємства, оскільки витрати безпосередньо впливають на прибутковість та конкурентоспроможність. Система управління витратами підприємства розглядається як процес цілеспрямованого впливу на витрати з метою їх оптимізації та досягнення стратегічних цілей бізнесу. Традиційна система управління витратами зазвичай включає планування (бюджетування), облік витрат, контроль виконання кошторисів та аналіз відхилень. Однак в умовах економічної турбулентності класичні методи управлінського обліку та контролю витрат виявляються недостатньо ефективними. Зокрема, проблемою є їхня негнучкість – статичні бюджети та нормативи витрат не встигають за різкими змінами цін і попиту, що обмежує здатність менеджменту швидко реагувати на кризові ситуації [4]. Тому постає потреба в адаптації та вдосконаленні системи управління витратами підприємства та у використанні нових підходів, які дають змогу своєчасно реагувати на зовнішні виклики.

До основних зовнішніх чинників, що ускладнюють функціонування системи управління витратами підприємства в сучасних умовах, належать: інфляційні процеси (зростання цін на ресурси, сировину, енергію), курсові коливання (девальвація національної валюти, яка підвищує вартість імпортних матеріалів), порушення логістичних ланцюгів і дефіцит ресурсів (передусім унаслідок воєнних дій), підвищення вартості кредитних ресурсів внаслідок жорсткої монетарної політики, а також зміна

споживчої поведінки та попиту під час війни. Ці фактори призводять до зростання собівартості продукції і витрат на ведення бізнесу, зменшення обсягів реалізації та прибутків підприємств [4]. Наприклад, у воєнний період українські підприємства зазнали істотного зростання операційних витрат, пов'язаних із забезпеченням безперервності діяльності. Додаткові витрати включали придбання генераторів і пального в умовах енергетичної кризи, переміщення виробничих потужностей до безпечніших регіонів та впровадження заходів безпеки для персоналу. Собівартість електроенергії при використанні генераторів перевищувала тариф мережевого живлення у 4-5 разів, а подекуди – до шести разів [5]. Це зумовлює необхідність перегляду підприємствами структури витрат та пошуку внутрішніх резервів економії без зниження ефективності діяльності. Поширеним антикризовим заходом став перехід на дистанційні форми організації праці, що дало змогу скоротити витрати на оренду приміщень і комунальні послуги. У таких умовах актуалізується потреба у впровадженні нових підходів до управління витратами, орієнтованих на гнучкість, адаптивність і раціональне використання фінансових ресурсів в умовах високої невизначеності.

Для підвищення ефективності управління витратами в умовах економічної турбулентності підприємствам варто впроваджувати інноваційні методи управлінського обліку, зокрема: гнучке бюджетування, процесно-орієнтований облік (Activity-Based Costing, ABC) та Zero-Based Budgeting (ZBB) [4]. Гнучке бюджетування забезпечує автоматичне коригування фінансових показників залежно від змін обсягів виробництва чи попиту, що дозволяє швидко реагувати на коливання ринку. Наприклад, підприємства готельно-ресторанної галузі під час війни розробляли кілька сценаріїв бюджетів – від оптимістичного до кризового – з постійним моніторингом витрат [2]. Метод Zero-Based Budgeting вимагає повного обґрунтування кожної статті витрат «з нуля», що підвищує фінансову дисципліну й допомагає усунути неефективні або надлишкові витрати, особливо в частині маркетингових та адміністративних витрат.

Ефективне управління витратами в умовах турбулентності передбачає впровадження процесно-орієнтованого обліку (ABC), що дозволяє точніше визначати собівартість продукції й усувати неефективні витрати [4]. Важливим інструментом є також контролінг витрат, що об'єднує планування, облік та аналіз у єдину систему моніторингу для швидкого коригування фінансових планів. Наявність антикризових резервів у бюджеті підвищує фінансову стійкість підприємства та забезпечує покриття непередбачених витрат у періоди зниження доходів.

Удосконалення системи управління витратами передбачає підвищення ефективності бізнес-процесів та усунення нераціональних витрат. Основні напрями оптимізації охоплюють аналіз структури постійних витрат, перегляд умов співпраці з постачальниками й раціональне управління запасами й активами [1]. Аудит витрат, оптимізація орендованих площ та впровадження методів прогнозування попиту (наприклад, Just-in-Time, ABC-аналіз) дозволяють скоротити непродуктивні витрати та підвищити фінансову стійкість підприємства.

В умовах обмежених фінансових ресурсів пріоритетом стає раціональне використання трудового потенціалу та підвищення продуктивності праці. Оптимізація передбачає удосконалення організаційної структури, запровадження KPI та гнучких форм зайнятості, що знижують постійні витрати [1]. Важливим напрямом також є аутсорсинг непрофільних функцій (бухгалтерія, IT, логістика), що дає можливість перетворити постійні витрати на змінні й зосередити ресурси на основній діяльності підприємства.

Сучасні інформаційні технології є ключовим інструментом підвищення ефективності системи управління витратами підприємства. Використання ERP-систем, аналітичних модулів та елементів штучного інтелекту забезпечує оперативний контроль витрат, прогнозування та моделювання сценаріїв у режимі реального часу [4]. Водночас управління витратами має бути спрямоване не на їх мінімізацію, а на оптимізацію –

раціональний розподіл ресурсів між пріоритетними напрямами, що формують основну цінність і забезпечують стратегічну стійкість підприємства [1].

Висновки. Впровадження сучасних підходів до управління витратами сприяє підвищенню фінансової стійкості, ефективності контролю та конкурентоспроможності підприємств у кризових умовах. Інтеграція гнучкого планування, постійного контролю та цифрових технологій забезпечує адаптивність бізнесу і створює передумови його сталого розвитку навіть у періоди економічної турбулентності.

Джерела та література:

1. Accountor. 8 стратегій управління витратами підприємства під час війни. URL: https://www.accountor.com/uk/ukraine/article/8-stratehiy-upravlinnya-vytratamy-pidpryyemstva-pid-chas-viyny.

2. Маренчук А. Оптимізація сервісного бізнесу під час війни: як вижити? Ribas Hotels Group. URL: https://ribashotelsgroup.ua/blog/optimizatsiya-servisnogo-biznesa-vo-vremya-voyni-kak-vizhity

3. Самойлюк М. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. URL: https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war.

4. Склярук І.П., Драка І.С. Управління витратами в умовах економічної нестабільності: адаптація облікових підходів. *Економіка та суспільство*. 2025. Вип. 71. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-7.

5. Смирнова І. Дорогий кіловат: чи впливає робота на генераторах на ціни у магазинах. URL: https://thepage.ua/ua/economy/yak-pracyuye-ritejl-ukrayini-na-generatorah-u-2023-roci#.

***

Т.С.Супрунович – магістр 2 року навчання ОПП «Менеджмент організацій» факультету економіки та управління Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНЕ ФІНАНСОВЕ УПРАВЛІННЯ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ КОНКУРЕНЦІЇ

Науковий керівник:
І.Г.Волинець – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний розвиток світової економіки визначається стрімким посиленням глобалізаційних процесів, які суттєво впливають на механізми функціонування підприємств незалежно від їхнього масштабу чи галузевої належності. Глобальна конкуренція, відкритість фінансових ринків, інтенсивний рух капіталів, технологічна динаміка та зростання ролі міжнародних стандартів формують нові вимоги до управління підприємствами. За таких умов стратегічне фінансове управління стає ключовим інструментом не лише забезпечення стабільності, а й формування довгострокових конкурентних переваг.

Головним чинником забезпечення стійкості підприємств у змінних внутрішніх та глобалізаційних умовах є обґрунтована стратегія розвитку. Стратегія розвитку підприємства повинна передбачати забезпечення не лише існування підприємства та збереження його позицій на ринку, а й більш ефективне використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів, оптимізацію асортименту продукції чи послуг, максимальну віддачу вкладеного капіталу та задоволення потреб споживачів [1].

Стратегічне фінансове управління охоплює систему рішень, спрямованих на формування оптимальної структури капіталу, забезпечення ліквідності, ефективне розподілення ресурсів та прогнозування потенційних ризиків. На відміну від оперативного фінансового менеджменту, який реагує на вже сформовані події, стратегічний підхід орієнтований на майбутнє та враховує довгострокові тенденції світового ринку. Саме тому особливої ваги набуває аналіз глобальних фінансових потоків, динаміки міжнародних економічних відносин, валютної політики провідних країн і поведінки конкурентів, що формують правила гри на світових ринках. Важливим елементом є вміння передбачати зміни у світовій економіці та вбудовувати ці прогнози у фінансову стратегію підприємства.

Глобальна конкуренція стимулює бізнес застосовувати удосконалені методи фінансового аналізу, що дозволяють точніше оцінити перспективи розвитку та визначити стратегічну позицію на ринку. Зокрема, зростає роль таких моделей, як оцінка вартості бізнесу, аналіз створення доданої вартості, методи сценарного прогнозування, стрес-тестування фінансової стійкості та комплексні системи стратегічного контролю. Використання даних підходів дає змогу підприємствам підвищувати прозорість діяльності, посилювати взаємодію з інвесторами, забезпечувати обґрунтованість фінансових рішень.

Важливим чинником розвитку стратегічного фінансового управління є впровадження міжнародних стандартів фінансової звітності. Вони сприяють підвищенню довіри з боку зовнішніх стейкголдерів, забезпечують порівнянність показників та відкривають доступ до ширших можливостей залучення капіталу. Проте адаптація підприємств до вимог міжнародних стандартів потребує модернізації внутрішніх систем обліку, підвищення кваліфікації персоналу та впровадження інноваційних інформаційних технологій.

В умовах глобальної конкуренції важливою передумовою ефективного стратегічного управління фінансами є цифровізація. Використання сучасних інформаційних платформ, електронних систем обліку, автоматизованих алгоритмів бюджетування, аналітичних інструментів на основі великих даних та штучного інтелекту дає змогу підприємствам оперативно реагувати на зміни зовнішнього середовища. Цифрові технології підвищують точність прогнозів, оптимізують структуру витрат і скорочують фінансові ризики. Підприємства, що активно впроваджують цифрові рішення, демонструють вищу адаптивність до міжнародних викликів та здатність до ефективного стратегічного планування.

Окрему увагу привертає питання фінансових ризиків, які в умовах глобалізації набувають багатовимірного характеру. Валютні коливання, зміни у міжнародній кредитній політиці, волатильність цін на ресурсних ринках, геополітичні конфлікти, санкційні обмеження та економічні кризи створюють постійний тиск на фінансову стабільність підприємств. Тому стратегічне управління має передбачати систему ефективного ризик-менеджменту, що включає хеджування, диверсифікацію активів, оптимізацію структури боргового навантаження, формування резервів та побудову гнучких фінансових моделей, які здатні витримувати зовнішні шоки.

У контексті глобальної конкуренції зростає значення інноваційної інвестиційної політики, орієнтованої на технологічне оновлення, освоєння нових ринків та впровадження високотехнологічних рішень. Ефективна фінансова стратегія передбачає аналіз можливостей міжнародного інвестиційного ринку, використання різноманітних джерел фінансування, включаючи венчурні фонди, зовнішні гранти, єврооблігації, комерційні кредити та партнерські програми. Інноваційно активні підприємства здатні швидше адаптуватися до конкурентного середовища, підвищувати продуктивність і забезпечувати стійке зростання своїх фінансових результатів.

Стратегічне фінансове управління передбачає також формування корпоративної культури, орієнтованої на довгострокове бачення розвитку, відповідальність, прозорість та впровадження міжнародних стандартів корпоративного управління. Успішні компанії

поєднують стратегічні фінансові рішення з етичними принципами ведення бізнесу, соціальною відповідальністю та екологічною орієнтацією. Такі підходи зміцнюють репутацію підприємства, сприяють залученню інвесторів та створюють основу для тривалого розвитку на світових ринках.

Висновки. Стратегічне фінансове управління в умовах глобальної конкуренції є необхідною умовою виживання та зростання підприємств. Воно забезпечує здатність не лише адаптуватися до зовнішніх змін, а й формувати активну позицію на ринку, реалізовувати інноваційні підходи, ефективно управляти капіталом і ризиками, використовувати можливості глобального фінансового простору та підвищувати вартість бізнесу. Підприємства, що інтегрують сучасні фінансові технології, міжнародні стандарти, стратегічне бачення та аналітичні інструменти, здатні досягти значної конкурентної переваги й утримувати стійкі позиції у світовій економіці.

Джерела та література:

1. Онищенко О.А., Ярошкіна В.О. Вплив глобалізації на стратегічний розвиток українських підприємств. *Бізнес, інновації, менеджмент: проблеми та перспективи : зб. Тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф*., м. Київ, 24 квітня 2025 р. К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2025. С. 180-181.

***

О.А.Корнелюк – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВПЛИВ ЦИРКУЛЯРНОЇ ЕКОНОМІКИ НА РЕГІОНАЛЬНІ РИНКИ ПРАЦІ

Перехід до циркулярної економіки сьогодні розглядають як один із стратегічних напрямів сталого розвитку, що здатний забезпечити одночасне досягнення економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної справедливості. Циркулярна економіка ґрунтується на циклічності матеріальних потоків, повторному використанні ресурсів, подовженні життєвого циклу продукції та мінімізації відходів. Така трансформація впливає на структуру і динаміку ринку праці, особливо на локальному та регіональному рівнях, де відбувається основний обсяг операцій із виробництва, ремонту, логістики, переробки та обслуговування технологічних рішень.

Для регіонів і громад циркулярна економіка створює передумови для оптимізації ресурсоспоживання і відкриває можливості *створення нових робочих місць*, формування спеціалізованих кластерів, розвитку місцевого підприємництва та підвищення конкурентоспроможності територій. В країнах ЄС саме регіональні ініціативи стали драйвером зелених трансформацій, де локальні уряди інвестують у системи роздільного збору відходів, центри ремонту та повторного використання, індустріальні симбіози, екопромислові парки та програми підтримки малого бізнесу.

З позицій ринку праці циркулярна економіка створює *ефект структурного зрушення*, що впливає на появу нових і трансформацію наявних професій. Зростає попит на фахівців з екодизайну, логістики зворотних потоків, спеціалістів із ремонту та відновлення техніки, інженерів із циклічних виробничих процесів, експертів з управління відходами, аналітиків сталого розвитку, фахівців з ESG та ресурсоефективності. Розвиток цих напрямів перспективний для регіонів, де традиційні галузі втрачають конкурентоспроможність, а ринок праці стикається з безробіттям і трудовою міграцією. Особливе значення має локальний ефект мультиплікатора, коли створення одного робочого місця у сфері циркулярної економіки стимулює появу супутніх робочих місць у

суміжних секторах (логістиці, IT-послугах, машинобудуванні, сервісному обслуговуванні, маркетингу, освітніх послугах). Наприклад, створення регіонального центру з переробки пластику або електронних відходів формує потребу у технічних спеціалістах, менеджерах проєктів, аудиторах якості, IT-аналітиках, операторах сортувальних ліній, інженерах та консультантах. У громадах, у яких впроваджено моделі індустріального симбіозу, виникають нові компетентності, пов'язані з управлінням ресурсними потоками між підприємствами [2; 4].

Циркулярна економіка є людиноцентричною, оскільки вона створює якісно нові моделі зайнятості, що передбачають безпечніші умови праці, більший рівень кваліфікаційної гнучкості та можливості професійного розвитку. На відміну від ресурсно-інтенсивних лінійних виробництв, циркулярні бізнес-моделі частіше орієнтуються на малі і середні підприємства, що формує сприятливе середовище для інновацій та локального бізнесу. В таких умовах громади отримують можливість зміцнювати свій людський потенціал, знижувати ризики депопуляції та еміграції, а також формувати регіональні спеціалізації, засновані на інноваційних, екологічних та трудомістких видах економічної діяльності. Варіантами рішень є стартапи у сферах ремонту та апсайклінгу, творчих індустрій, повторного використання матеріалів, відновлюваної енергетики, циркулярного дизайну та локальних виробничих циклів з низьким рівнем викидів.

Рис. 1. Напрями впливу циркулярної економіки на регіональні ринки праці та можливості для громад*.

**Складено автором*.

Водночас перехід до циркулярної економіки створює потребу адаптації освітніх програм, підготовки кадрів, модернізації інфраструктури та формування сприятливого середовища для інвестицій. Необхідно розробляти програми професійної перепідготовки, стимулювати партнерство між університетами, бізнесом і місцевою владою, підтримувати молодіжні інноваційні центри та лабораторії ресурсоефективності.

Розглядаючи вплив циркулярної економіки на регіональні ринки праці, необхідно зазначити, що важливим чинником є формування цілісної екосистеми, у межах якої

регіональні та місцеві органи влади, бізнес, освітні установи та громадські організації діють узгоджено. Практика країн ЄС показує, що найбільших результатів досягають саме ті регіони, де існує інтегрована політика, яка охоплює стратегії сталого розвитку, розвиток місцевих підприємств, інвестиції в інфраструктуру переробки та повторного використання ресурсів, підтримку інноваційних проєктів і ініціатив громадянського суспільства. Одним з інструментів регіонального розвитку у цьому напрямі є екопромислові та екоіндустріальні парки, які забезпечують синергію між підприємствами через спільне використання ресурсів, енергії, тепла, логістичних рішень або інфраструктури з переробки відходів. У таких парках значно розширюється спектр професій та компетенцій, а зайнятість створюється як в основних виробництвах, так і в супутніх сервісах. Досвід Данії і Нідерландів свідчить, що саме екосистеми *індустріального симбіозу* забезпечують найбільшу кількість місцевих «зелених» робочих місць, знижують рівень безробіття та стимулюють розвиток малого бізнесу [3].

Для українських громад цей напрям має особливе значення. У період післявоєнного відновлення циркулярні підходи можуть стати основою для створення місцевих ланцюгів вартості, орієнтованих на енергетичну ефективність, повторне використання матеріалів, будівельних ресурсів, відновлення інфраструктури та розвиток локальних підприємств. Застосування принципів циркулярної економіки у сфері будівництва, наприклад, передбачає широке використання вторинної сировини, модульних технологій, реконструкції замість знесення та локальних ремонтних послуг, що потребує залучення великої кількості працівників різних спеціальностей. Це створює нові можливості для локальної зайнятості та зменшує залежність громад від імпортованих ресурсів.

Перспективним напрямом є розвиток центрів ремонту, сервісного обслуговування, апсайклінгу та повторного використання матеріалів. Такі центри можуть функціонувати як соціальні підприємства або частина муніципальної інфраструктури. Вони створюють робочі місця для молоді, людей з інвалідністю, осіб, які довго не працювали, або тих, хто потребує перекваліфікації. Це дозволяє поєднати екологічні цілі з соціальними, створюючи *інклюзивні можливості* на ринку праці. Цифровізація робочих процесів, впровадження систем стеження за ресурсами, використання блокчейн-рішень, штучного інтелекту, платформ шерингової економіки та IoT створюють попит на нові цифрові професії. Регіони, які першими інтегрують цифрові й циркулярні моделі, отримують конкурентну перевагу на ринку праці [1; 5].

Висновки. Циркулярна економіка відкриває широкі можливості для модернізації регіональних ринків праці, створення нових робочих місць, підвищення якості зайнятості та розвитку інноваційного потенціалу громад. Для територіальних громад це не лише економічний інструмент, а й стратегічна модель розвитку, здатна забезпечити довгострокову стійкість, конкурентоспроможність та соціальну згуртованість у процесі зеленої трансформації.

Джерела та література:

1. Атаманюк Р.Ф. Розвиток цифрової екосистеми ринку праці. *Інноваційна економіка*. 2023. 4(96). С. 110-117. DOI: https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.4.16

2. Беспалий Є. Перспективи та переваги інноваційного розвитку економіки України та формування економіки замкнутого циклу. *Наукові праці Міжрегіональної академії управління персоналом*. *Економічні науки*. 2024. Вип. 2 (74). С. 7-12. DOI: https://doi.org/10.32689/2523-4536/74-1.

3. Корнелюк О., Павліха Н. Концептуальні засади розвитку циркулярної економіки. *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2023. №3 (17). С. 303-318. DOI : https://doi.org/10.29038/2524-2679-2023-03-303-318.

4. Черевко Г., Коцай В. Циркулярна економіка, соціальна відповідальність та конкурентоспроможність підприємства. *Аграрна економіка*. 2023. Т. 16. №3-4. С. 15-26. DOI: https://doi.org/10.31734/agrarecon2023.03-04.015.

5. Tsymbaliuk I. Inclusive labor market development through green economy and social responsibility. In S. Skrzypek-Ahmed & T. Wołowiec (Eds.), Współczesne trendy i wyzwania przedsiębiorczości, bezpieczeństwa i logistyki (pp. 442–457). Lublin. 2024. ISBN: 978-83-67550-21-5. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/handle/123456789/27343.

***

Р.Р.Новак – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
Навчально-наукового інституту
неперервної освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД У СТИМУЛЮВАННІ ПЕРСОНАЛУ ЗАКЛАДІВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

Науковий керівник:
Л.О.Ющишина – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний етап розвитку суспільства характеризується станом глобальної турбулентності, що охоплює економічну, соціальну, політичну та безпекову сфери. Пандемія COVID-19, затяжні економічні кризи, посилення геополітичної напруги, військові конфлікти, а також швидкі технологічні трансформації формують високий рівень невизначеності та створюють значний тиск на системи охорони здоров'я. В Україні ці виклики ускладнені наслідками повномасштабної війни, що призвело до руйнування медичної інфраструктури, зростання потреби в екстреній медичній допомозі, підвищення навантаження на персонал та суттєвих регіональних диспропорцій у забезпеченні ресурсами.

За цих умов система охорони здоров'я стикається з гострим дефіцитом кадрів та зростанням рівня професійного вигорання серед медичних працівників. Низький рівень заробітної плати, нерівномірний розподіл фінансових стимулів, обмежені можливості професійного зростання та значне емоційне навантаження спричиняють відтік фахівців як у приватний сектор, так і за кордон.

За даними Національного інституту соціальних досліджень найбільший дефіцит кадрів спостерігається в енергетиці, будівництві, переробній промисловості, сферах освіти та охорони здоров'я [7].

Традиційні методи стимулювання, що ґрунтуються переважно на грошових виплатах і надбавках, виявляються недостатніми в сучасних умовах. Вони не враховують різноманіття потреб працівників, їхньої професійної індивідуальності, рівня компетентності, психологічного стану та готовності до роботи в умовах підвищеного ризику. Крім того, суто матеріальні стимули часто не забезпечують довгострокового підвищення мотивації та можуть втрачати ефективність у періоди економічної нестабільності. Мотивація медичного персоналу перетворилася на одну з ключових проблем, що визначає якість та стійкість функціонування галузі, особливо на регіональному рівні.

У зв'язку з цим актуальним є перехід до компетентнісного підходу у стимулюванні персоналу, що передбачає узгодження системи винагород і заохочень із рівнем професійних знань, навичок, поведінкових характеристик і цінностей медичних працівників.

Впровадження компетентнісного підходу в управлінні персоналом привертає увагу багатьох науковців. Так, О. Майстренко, В. Васюк розглядають еволюцію HR-моделей від бюрократичних до стратегічних із опорою на компетентнісний підхід. У їхній роботі компетентнісний підхід визначається як міждисциплінарна стратегія, що поєднує освітні, поведінкові та організаційні компоненти для формування ефективного кадрового потенціалу [3]. Безпосередньо на системі управління кадрами у сфері охорони здоров'я фокусуються дослідження Л.Черчик, у яких підкреслюється, що впровадження компетентнісного підходу до розвитку персоналу медичних закладів вимагає створення програм всебічного розвитку співробітників і регламентів діяльності, що ґрунтуються на компетенціях [5]. На думку Л.Черчик, Ю.Матюшко, компетентнісний підхід акцентує увагу на розвитку конкретних професійних знань і практичних навичок (hard skills), а також на формуванні «м'яких» навичок (soft skills), що забезпечує високий рівень професійної ефективності та покращує якість обслуговування пацієнтів [6]. Г. Граціотова зазначає, що при відборі медичних працівників важливими є професійна підготовка, досвід, здатність опановувати сучасні технології, практичні навички за спеціальністю, знання правил конфіденційності та юридичної відповідальності, а також особистісні, комунікативні та пізнавальні якості [2].

Переваги компетентнісного підходу, що дозволяє точніше визначати потенціал учасників проєктів, підтримує їх професійний розвиток, сприяє формуванню сильніших і ефективніших команд, підтверджують дослідження І. Сенча, К. Пєклун [4]. Волянська-Савчук Л., Глушко Т., Горбатюк О. та Кошонько О. також наголошують, що компетентнісний підхід дає можливість системно оцінювати розвиток кадрового потенціалу та інтегрувати навчання й мотивацію у внутрішні процеси організації, підвищуючи її ефективність [1]. Таким чином, рівень компетентності працівника виступає інтегральним показником ефективності функціонування системи стимулювання.

На нашу думку компетентнісний підхід передбачає оцінювання не лише результатів праці, а й здатності персоналу ефективно застосовувати знання, уміння, навички, досвід та особистісні якості у процесі професійної діяльності. Він дозволяє організувати систему стимулювання персоналу не лише через матеріальні або формальні засоби, а й через розвиток компетентностей, які є критично важливими для успішної діяльності у сучасних умовах охорони здоров'я. Запровадження компетентнісного підходу дозволяє підвищити мотивацію працівників не лише фінансово, але й шляхом стимулювання їх професійного розвитку. Такий підхід не лише підвищує якість надання медичних послуг, а й формує стійкість, адаптивність та професійну мобільність персоналу. Орієнтація на компетентності інтегрує матеріальні та нематеріальні стимули та створює мотиваційне середовище, у якому розвиток працівника безпосередньо пов'язаний із підвищенням його внеску в ефективність функціонування медичного закладу.

Висновки. Запровадження компетентнісного підходу у систему стимулювання персоналу медичних закладів забезпечує підвищення мотивації, розвиток професійних компетентностей, покращення якості медичних послуг та стійкості організаційної системи. У підсумку це створює умови для формування ефективної та стійкої кадрової системи закладів охорони здоров'я.

Джерела та література:

1. Волянська-Савчук Л., Глушко Т., Горбатюк О., Кошонько О. Оцінювання розвитку кадрового потенціалу підприємств у сучасних бізнес-економічних процесах за компетентнісним підходом. H*erald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2022. 312(6(2). С. 362–369. DOI: https://doi.org/10.31891/2307-5740-2022-312-6(2)-61.

2. Граціотова Г.О., Ясіновська М. О. Управління персоналом та підвищення кадрового потенціалу закладів охорони здоров'я України в умовах Європейської інтеграції. *Економіка: реалії часу. Науковий журнал*. 2020. №6 (52). С. 25–34. DOI: https://doi.org/10.15276/ETR.06.2020.3.

3. Майстренко О., Васюк В. Компетентнісний підхід в управлінні персоналом як ключ до ефективного розвитку організації в умовах сучасних викликів. *Економіка та суспільство,* 2025. Вип. 76. URI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-76-57.

4. Сенча І., Пєклун К. Компетентнісний підхід до управління людськими ресурсами проектів: ефективність сучасних методів та інструментів. *Актуальні проблеми державного управління*. 2019. Вип. 4. С. 127–131.

5. Черчик Л.М. Компетентнісний підхід до управління людськими ресурсами. *Менеджмент та маркетинг як фактори розвитку бізнесу: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.)*. К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2025. Т. 1. С. 582–584. URI: https://ekmair.ukma.edu.ua/bitstreams/59b420fc-383d-4c76-b37f-7ee3f6d7dbb0/download.

6. Черчик Л., Матюшко Ю. Управління людськими ресурсами закладів охорони здоров'я. *Економічний часопис Волинського національного університету імені Лесі Українки.* 2024. №3 (39). С. 101-108. DOI: https://doi.org/10.29038/2786-4618-2024-03-101-108.

7. Яценко Л. Тренди на ринку праці України в умовах війни. *Національний інститут соціальних досліджень.* URL: https://www.niss.gov.ua/doslidzhennya/sotsialna-polityka/trendy-na-rynku-pratsi-ukrayiny-v-umovakh-viyny.

***

Д.П.Новак – магістр 2 року
ОПП «Менеджмент організацій»
факультету економіки та управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПРОЄКТНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДВИЩЕННЯ ЯКОСТІ ТА ДОСТУПНОСТІ ДИТЯЧОЇ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УКРАЇНІ

Науковий керівник:
Н.Л.Хомюк – доктор економічних наук,
доцент, завідувач кафедри менеджменту
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Система охорони здоров'я України переживає глибоку трансформацію, яка охоплює фінансування, організацію медичних послуг, цифровізацію та управлінські процеси. Дитяча медична допомога є чутливим сегментом в цій системі, оскільки саме вона визначає довгострокові результати розвитку суспільства і стан здоров'я дорослого населення. В цих умовах зростає потреба в ефективних управлінських інструментах, здатних забезпечити якість і доступність послуг та раціональне використання ресурсів. Проєктний менеджмент дозволяє медичним закладам запроваджувати структуровані зміни, підвищувати ефективність діяльності та результативність медичних програм.

Теоретичні положення та методичні рекомендації щодо управління проєктною діяльністю в системі охорони здоров'я висвітлені у сучасних наукових публікаціях та навчальних виданнях, що створює фундамент для аналізу можливостей використання проєктного менеджменту у дитячій медицині. Проєктний менеджмент у медичній сфері визначають як систематизовану діяльність із планування, реалізації, контролю та оцінювання змін, спрямованих на підвищення ефективності роботи закладу та якості медичних послуг. Він передбачає використання принципів наукового управління, системного та процесного підходів, а також методів планування, моніторингу і оцінювання результатів. Проєктний підхід в медичному менеджменті забезпечує структурованість управлінських процесів, орієнтацію на результати, раціональний

розподіл ресурсів, оптимізацію операційних процедур, прозорість та підзвітність керівництва [4].

Якість дитячої медичної допомоги формується через поєднання клінічних, організаційних та соціальних компонентів, і проєктний менеджмент дозволяє вдосконалити кожен із них.

Проєктний підхід забезпечує клієнтоорієнтованість та фокус на потребах дитини й сім'ї. У рамках проєктів можуть бути реалізовані програми раннього виявлення патологій, розширення профілактичних і реабілітаційних послуг, створення безпечного та дружнього до дитини медичного середовища. Впровадження проєктних методик завдяки стандартизації процесів дозволяє зменшити складність управління, усунути дублювання функцій та підвищити контроль над операціями і процесами у медичних організаціях [2; 3].

Проєктні інструменти забезпечують збір, аналіз і використання даних для прийняття управлінських рішень. Використання логіко-структурної матриці, KPI, моніторингових таблиць і звітів дозволяє оцінювати реальні результати, коригувати маршрут пацієнта, виявляти слабкі місця у наданні послуг дітям, забезпечувати континуїтет (безперервність, послідовність і узгодженість процесів) допомоги [4]. Доступність медичних послуг для дітей часто обмежена через кадровий дефіцит, черги, недостатню цифровізацію, тощо. Проєктний менеджмент дозволяє системно вирішувати ці проблеми (таблиця 1).

Таблиця 1

Підвищення доступності дитячої медичної допомоги через проєктний підхід*

Тип проєктів	Зміст проєктів	Як проєктний менеджмент підвищує доступність
Проєкти цифровізації	Електронний запис до лікаря; онлайн-кабінет батьків; мобільні застосунки для вакцинації; електронні маршрути пацієнтів; дашборди аналізу навантаження лікарів	Скорочення черг; оптимізація навантаження лікарів; швидкий доступ до інформації; зменшення адміністративних бар'єрів; покращення комунікації між батьками та закладом
Інфраструктурні проєкти	модернізація зон очікування; відкриття нових кабінетів (ЛОР, УЗД, реабілітації); створення сенсорних кімнат та кімнат психологічної підтримки; адаптація приміщень для дітей з особливими потребами	підвищення фізичної доступності; комфортне перебування дітей у закладі; розширення спектру послуг; зменшення необхідності направлень в інші медичні заклади
Клінічні та профілактичні проєкти	програми вакцинації; системи раннього виявлення захворювань; цифровий моніторинг профілактичних оглядів школярів	підвищення охоплення профілактикою; своєчасна діагностика; зменшення ризику ускладнень; рівний доступ до профілактичних програм для всіх груп дітей

* *Складено за:* [1; 2; 4].

Ефективність упровадження проєктного менеджменту в дитячій медичній сфері безпосередньо залежить від рівня організованості управлінських процесів у закладі охорони здоров'я. Передумовами функціонування результативного проєктного підходу є інституціоналізація проєктної діяльності, використання сучасних методологій управління та цифровізація управлінських процесів. Інституціоналізація передбачає створення у медичному закладі формалізованої системи управління проєктами, що охоплює

організацію проєктних офісів, формування проєктних команд, розроблення положень про управління проєктами, використання стандартизованих шаблонів планування та впровадження механізмів внутрішнього моніторингу. Це забезпечує сталість та передбачуваність операційних процесів, сприяє зменшенню управлінського навантаження на адміністрацію закладу та створює умови для послідовної реалізації змістовних змін. Використання сучасних методологій і стандартів, таких як PMBOK, логіко-структурний підхід (LFA), PRINCE2, дають можливість структурувати роботи за допомогою WBS, здійснювати системне управління ризиками, застосовувати SMART-індикатори для оцінювання результативності та забезпечувати логічну узгодженість цілей, завдань і результатів проєкту [1; 5].

Важливою перевагою проєктного підходу є створення умов для рівного доступу дітей з особливими потребами до якісної медичної допомоги. Розвиток проєктів раннього втручання, облаштування сенсорних кімнат та адаптація програм спостереження відповідно до рекомендацій UNICEF і WHO сприяють формуванню інклюзивного середовища, що забезпечує індивідуалізовану підтримку кожній дитині. Також проєктний менеджмент сприяє зменшенню територіальної нерівності у доступі до медичних послуг завдяки впровадженню міжмуніципальних програм, формуванню мобільних консультативних груп, які можуть надавати допомогу дітям у громадах із недостатньою медичною інфраструктурою. Проєктний підхід у дитячій медицині дозволяє оптимізувати організаційну структуру медичних закладів, створює комплексну модель забезпечення доступності, що охоплює цифрові рішення, кадрову мобільність, профілактичні програми та розвиток інклюзивної інфраструктури.

Висновки. Проєктний менеджмент в закладах охорони здоров'я є інструментом підвищення якості та доступності медичної допомоги в Україні, він дозволяє систематизувати управління змінами, оптимізувати використання ресурсів, впроваджувати інновації та забезпечувати сталість результатів. Також це одна з передумов сталого розвитку, покращення профілактичної роботи та забезпечення рівного доступу кожної дитини до якісних медичних послуг.

Джерела та література:

1. Деренська Я.М. Аспекти впровадження проєктно-орієнтованого управління в діяльність закладів охорони здоров'я. *Економічний вісник НТУУ «Київський політехнічний інститут»*. 2022. №1. С. 42–47. DOI: https://doi.org/10.20535/2307-5651.21.2022.254841

2. Кращі практики управління медичним закладом. посіб. /Проект USAID «Підтримка реформи охорони здоров'я». К., 2021. 138 с.

3. Мартинюк О., Кусик Н., Рудінська О., Криленко В. Формування організаційно-економічного механізму управління закладом охорони здоров'я в сучасній парадигмі розвитку. *Економіка та суспільство*. 2024. №64. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-56.

4. Менеджмент та маркетинг в охороні здоров'я: навч. посіб. / В.І.Борщ, О.В.Рудінська, Н.Л.Кусик. Одеса: Олді+, 2022. 264 с. URL: https://emed.library.gov.ua/wp-content/uploads/tainacan-items/26427/80708/Menedzhment-ta-marketynh-v-okhoroni-zdorovia.pdf.

5. Чернявська І.М. Застосування проєктного підходу у сфері управління закладами охорони здоров'я. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2024. Вип. 3 (113). С. 74–79. DOI: https://doi.org/10.37734/2409-6873-2024-3-10.

***

А.А.Сподні – магістр 2 року навчання
ОПП «Управління проєктами»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ПРОЄКТНИЙ ПІДХІД У СТВОРЕННІ ОСВІТНІХ ПРОСТОРІВ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ МОЛОДІ

Науковий керівник:
Н.С.Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин
факультету міжнародних відносин
ВНУ імені Лесі Українки

Стрімка інтенсифікація інновацій в сучасному суспільстві формує нові стандарти професійної діяльності, в яких потреба у розвитку молодіжного підприємництва стає соціально значущою і важливою для економічної стійкості держави. Зарубіжні освітні практики демонструють, що розвиток підприємницьких компетентностей можливий лише за умови наявності спеціально створеного середовища, яке включає простір для експериментування, систему наставництва, доступ до інформаційних ресурсів, елементів самоорганізації та підтримки з боку громади чи закладу освіти [4].

У зв'язку з цим актуальним стає створення навчальних центрів та освітніх просторів, інтегрованих у структуру місцевих громад, закладів професійної чи вищої освіти. Такі простори можуть функціонувати як хаби підприємницької освіти, лабораторії прикладних рішень чи центри розвитку ініціатив, що дають молоді реальну можливість апробовувати підприємницькі ідеї та здобувати досвід самозайнятості. Ефективним інструментом, що забезпечує змістовність і реалістичність освітньої траєкторії, є застосування проєктного менеджменту, який дозволяє структурувати навчання, визначити логіку реалізації ініціативи, оцінювати ризики та результати, налаштовувати взаємодію між учасниками.

Сучасні підходи до підприємницької освіти підкреслюють, що компетентність це не лише сукупність знань про економічні процеси, а інтегрована характеристика, яка включає поведінкові моделі, соціальні навички, емоційну стійкість, креативність та готовність до прийняття рішень в умовах невизначеності. У наукових джерелах підприємницьку компетентність подають як здатність людини ініціювати діяльність, створювати нові продукти і послуги, розуміти логіку ринку, прогнозувати результати та нести відповідальність за власні дії. Методики, що базуються на проєктній діяльності, акцентують на розвитку підприємницької активності як форми соціальної дії, де особистість здобуває вміння шукати нові джерела ресурсів, управляти командною роботою, створювати бізнес-моделі, презентувати і просувати власні рішення [2]. Проєктна форма навчання дає змогу молоді не просто засвоїти знання, але й відпрацювати цілісну логіку професійної взаємодії.

Поняття «освітній простір» охоплює не лише фізичне середовище, а й соціальні взаємодії, інформаційну інфраструктуру, культуру спільноти та формати роботи, що визначають можливості для розвитку молоді. Сучасний освітній простір повинен бути відкритим, інтерактивним, інклюзивним та гнучким, дозволяючи учням або студентам випробувати себе в різних ролях – автора ідеї, координатора, дослідника, комунікатора [1].

Важливу роль відіграє також орієнтація простору на розвиток критичного та креативного мислення, уміння працювати з інформацією, оцінювати альтернативи, прогнозувати наслідки, що є передумовою формування підприємливості. Освітній простір може включати такі елементи:

- лабораторії інновацій та стартапів;

- бізнес-інкубатори при навчальних закладах;
- коворкінги для роботи над проєктами;
- платформи для комунікації між студентами та менторами;
- ресурси для самоосвіти (курси, цифрові сервіси, тренажери).

У межах проєкту навчального центру з розвитку підприємницьких навичок для молоді така інфраструктура стає базою для реалізації освітніх програм, тренінгів, воркшопів, а також для практичного виконання проєктів. Вона підтримує циклічність розвитку компетентностей:

ідея → планування → реалізація → аналіз → публічна презентація.

Проєктний підхід має низку переваг порівняно з традиційними освітніми методами. Він ґрунтується на активній діяльності, реальних завданнях і практичному результаті, який можна оцінити. У межах підприємницької освіти цей підхід забезпечує можливість моделювати реальні бізнес-ситуації, працювати з ресурсами, вирішувати проблеми та оцінювати наслідки рішень.

Структура навчального проєкту, спрямованого на формування підприємницьких навичок, охоплює такі етапи: 1) генерування ідеї, коли учасники на основі аналізу потреб громади, ринку чи власних інтересів формують проблему і пропонують концепцію майбутнього рішення; 2) планування – визначення цілей, етапів, ресурсів, очікуваних результатів, показників ефективності; 4) реалізація, що включає виконання завдань, координацію дій у команді, розподіл ролей, опрацювання ризиків, взаємодію з менторами й експертами; 5) аналітико-рефлексійний етап – аналіз отриманих результатів, презентація, оцінювання досягнень.

Створення центру розвитку підприємницьких навичок передбачає не лише наявність обладнаного приміщення, а й формування складної системи взаємопов’язаних компонентів, що підтримують навчання та забезпечують сталість результатів (табл. 1).

Таблиця 1

Елементи інноваційного освітнього простору, побудованого на проєктному підході*

Елемент	Характеристика
Простір для генерації ідей	У центрі це може бути реалізовано у формі креативних студій, зон для мозкових штурмів, ментальних карт, дизайн-мислення
Навчально-підприємницькі лабораторії	Освітній простір має містити місця для експериментування – міні-інкубатори, робочі лабораторії, де учасники можуть створювати прототипи, аналізувати ринок, тестувати свої рішення. Подібні формати широко застосовуються у міжнародних проєктах
Тренінговий компонент	Бізнес-тренінги, тренінги лідерства, комунікативні заняття, рольові ігри та інші активні методи, які сприяють росту соціальної компетентності
Наставництво і підтримка експертів	Роль наставника – допомогти молоді осмислити власні рішення, критично оцінити ідеї, скоригувати шлях розвитку. Наставництво є тим елементом, який забезпечує сталість результатів і сприяє формуванню підприємницької самостійності
Комунікаційна підтримка та мережування	Навчальний центр має забезпечувати можливість співпраці з місцевими громадами, бізнесом, школами, вищими навчальними закладами і презентувати проєкти перед реальними стейкхолдерами

**Складено за*: [1; 3].

У системі формування підприємницьких компетентностей важливою умовою є узгодженість методичних, дидактичних і психологічних компонентів. Згідно з науковими джерелами, ефективність забезпечують такі умови:

- розробка методики формування мотивації до підприємницької діяльності;
- системна робота над розвитком відповідальності, критичного мислення, здатності до прийняття рішень;
- організація навчального підприємництва як платформи для практичного застосування знань;
- використання сучасних цифрових інструментів у навчальній діяльності;
- залучення молоді до участі у конкурсах, виставках, презентаціях, бізнес-форумах;
- формування культури підприємництва через тематичні обговорення, зустрічі, події.

Висновки. Запропонований формат може слугувати основою для створення центру розвитку підприємницьких навичок для молоді як інституції, здатної сформувати нове покоління ініціативних, активних та відповідальних громадян, конкурентних на ринку праці й здатних генерувати інноваційні рішення. Такий центр може стати простором соціальної дії, який стимулюватиме розвиток людського капіталу, сприятиме розвитку місцевої громади та забезпечуватиме сталість економічного розвитку.

Джерела та література:

1. Алєксєєва С.В., Базиль С.О., Гриценюк І.А., Єршова Л.М., Закатнов Д.О., Орлов В.Ф., Сохацька Г.В. Підготовка майбутніх кваліфікованих кадрів до підприємницької діяльності в умовах розвитку малого бізнесу: теорія і практика: моногр.. Житомир: «Полісся», 2020. 292 с.

2. Гриценок І.А. Методика розвитку підприємницької активності учнівської молоді засобами проєктної діяльності. *Наукові записки Малої академії наук України*. 2022, 2(24), с. 19-27. DOI: http://doi.org/10.51707/2618-0529-2022-24-03

3. Осадча О., Нєдєлько Д. Інституційно-освітні практики стимулювання креативності в системі розвитку людського капіталу. *Економічні горизонти*. 2025. 4(33), с. 45–56. DOI: https://doi.org/10.31499/2616-5236.4(33).2025.342201

4. Прищепа С.М. Формування підприємницької компетентності учнів у сучасній школі: зарубіжний досвід. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2021. 75, с. 75-78. DOI: https://doi.org/10.32840/1992-5786.2021.75-2.14.

***

Н.Л.Хомюк – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ СТАЛИМ РОЗВИТКОМ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ В УМОВАХ ТРАНСКОРДОННОЇ СПІВПРАЦІ

Сталий розвиток сільських територій є стратегічною умовою збалансованого соціально-економічного прогресу, адже саме сільські регіони забезпечують продовольчу безпеку, проте водночас стикаються з депопуляцією, безробіттям й дефіцитом інфраструктури [1, 8]. Підтримка сталого розвитку сільських територій є одним із ключових пріоритетів політики Європейського Союзу, що реалізується через Спільну аграрну політику (САР), програми згуртованості та Європейський Зелений курс [8]. Тому особливе значення має транскордонна взаємодія, що сприяє подоланню периферійності сільських регіонів через об’єднання ресурсів й спільне вирішення екологічних і економічних проблем [6]. Отже, **актуальність дослідження** полягає у необхідності

адаптації європейського досвіду управління сталим розвитком та транскордонної співпраці до українських реалій для підвищення конкурентоспроможності, соціальної згуртованості й екологічної стійкості сільських територій, особливо в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції України до європейського простору.

Мета дослідження – аналіз європейського досвіду управління сталим розвитком сільських територій у контексті транскордонної взаємодії.

Економічний аспект управління сталим розвитком сільських територій в Європейському Союзі зосереджений на підвищенні конкурентоспроможності, диверсифікації доходів та впровадженні інновацій, що забезпечують поліфункціональність сільської економіки. Політика ЄС еволюціонувала від аграрної до інтегрованої територіально орієнтованої стратегії, в основі якої – підтримка дрібних і середніх виробників, розвиток підприємництва та інтеграція села в європейські ринки [1, 9]. Стратегічні плани держав-членів на 2023–2027 рр. передбачають модернізацію виробництва, розвиток коротких ланцюгів постачання, кластерів, цифрової інфраструктури та несільськогосподарських видів діяльності, зокрема зеленого туризму й ремесл. Важливою складовою є «зелена» економіка, що базується на виробництві відновлюваної енергії, енергоефективності та впровадженні кліматично дружніх технологій у межах Європейського зеленого курсу [8]. Отже, економічна стійкість сільських територій формується через синергію традиційного аграрного виробництва, інновацій та екологізації, що зміцнює конкурентні позиції сільських громад у довгостроковій перспективі.

Соціальний аспект управління сталим розвитком сільських територій в ЄС охоплює розвиток людського капіталу, підвищення якості життя, соціальну згуртованість і подолання демографічних та інфраструктурних диспропорцій між містом і селом. Сільські регіони стикаються з відтоком молоді, старінням населення, вищим рівнем бідності й безробіття, а також обмеженим доступом до базових послуг [2, 8, 9]. ЄС відповідає на ці виклики політикою згуртованості, програмами розвитку людського потенціалу та ініціативами «Smart Villages», що впроваджують цифрові рішення для освіти, охорони здоров’я, зайнятості й підприємництва [7]. Важливу роль відіграє підхід «знизу – вгору» у програмах LEADER, що активізує участь громад у прийнятті рішень, формує соціальний капітал і сприяє самоорганізації населення [3, 7]. Тому соціальна складова сталого розвитку сільських територій полягає у створенні умов для гідного життя, рівного доступу до можливостей і залучення громадян до управління, що перетворює село на конкурентоспроможний простір життя та праці.

Інституційний аспект управління сталим розвитком сільських територій в ЄС базується на багаторівневому врядуванні, партнерстві та децентралізації рішень, що забезпечують узгодженість політик і ефективну реалізацію стратегій розвитку. Центральним інструментом є підхід LEADER/CLLD, що об’єднує місцеву владу, бізнес і громаду в локальні групи дій для спільного планування й реалізації проєктів розвитку, сприяючи формуванню партисипативного управління та зростанню спроможності місцевих інституцій [3, 7]. Важливе значення має транскордонна співпраця, зокрема в межах Карпатського єврорегіону, що демонструє ефективність інституціоналізованих форм взаємодії для залучення інвестицій і реалізації спільних екологічних та економічних ініціатив [6]. Таким чином, інституційна складова сталого управління в ЄС забезпечує інтеграцію різних рівнів і суб’єктів, поєднуючи державне регулювання з місцевим самоврядуванням і громадською участю, що робить систему управління більш адаптивною, інклюзивною та стійкою.

Європейський досвід Польщі, Словаччини та Румунії показує різні моделі реалізації сталого розвитку сільських територій у країнах Центрально-Східної Європи, що мають подібні історичні умови, але різні результати. Польща є прикладом ефективної інтеграції європейських інструментів – фондів розвитку, програм LEADER і INTERREG – для модернізації аграрного сектору, диверсифікації економіки та підвищення якості життя в селах, що дозволило зменшити бідність і створити понад 300 активних локальних груп

дій [3, 4, 5, 8]. Словаччина, маючи обмежені ресурси, орієнтується на підтримку місцевих ініціатив через LEADER, розвиток соціальних підприємств і впровадження концепції Smart Villages, зокрема цифрових сервісів і е-урядування у сільських громадах [9]. Румунія, незважаючи на найбільшу частку сільського населення в ЄС, стикається з глибокими структурними проблемами – бідністю, трудовою міграцією, слабкою інфраструктурою, – однак поступово впроваджує програми LEADER, Interreg та пілотні проєкти «розумних сіл» для покращення доступу до послуг і стимулювання місцевого підприємництва [2, 8]. Ці приклади доводять, що сталий розвиток села потребує не лише фінансової підтримки, а й інституційної спроможності, партнерства громад і стратегічного управління, що забезпечує довготривалу соціально-економічну стійкість.

Програми INTERREG, LEADER та Smart Villages є ключовими інструментами ЄС для стимулювання сталого розвитку та транскордонної співпраці сільських територій. INTERREG сприяє інтеграції прикордонних регіонів через спільні проєкти у сферах довкілля, туризму, МСП, інфраструктури й культурного обміну, перетворюючи кордони з ліній поділу на простір взаємодії та партнерства [4, 5]. Ініціатива LEADER /CLLD формує інституційну основу для місцевого розвитку, передаючи громадам право самостійно визначати пріоритети та реалізовувати власні стратегії через локальні групи дій; понад 3000 міжтериторіальних і транснаціональних проєктів LEADER підвищили соціальний капітал і конкурентоспроможність сільських регіонів [3, 7]. Концепція Smart Villages доповнює ці підходи, акцентуючи на цифровізації, інноваціях і громадській участі, забезпечуючи мешканцям сіл доступ до онлайн-послуг, енергетичних і підприємницьких можливостей [4, 7, 9]. У поєднанні ці інструменти створюють синергію багаторівневого розвитку: INTERREG забезпечує транскордонну координацію, LEADER – локальну активізацію громад, а Smart Villages – технологічне оновлення, разом формуючи модель європейського села майбутнього – інноваційного, інклюзивного та сталого.

Висновки. Сталий розвиток сільських територій слід розглядати як тривалий і комплексний процес, що вимагає узгодженої державної політики, стабільного фінансового забезпечення та активної участі всіх зацікавлених сторін. Європейська практика засвідчує, що наявність стратегічного бачення, ефективних інституційних механізмів і міжрегіональної співпраці створює умови для подолання проблем сільського розвитку. Транскордонна взаємодія виступає потужним чинником активізації розвитку периферійних територій, сприяючи їх соціально-економічній активізації та інноваційному оновленню. Для держав застосування таких підходів відкриває перспективи модернізації сільських територій із збереженням його культурної самобутності та реалізацією внутрішнього потенціалу розвитку.

Джерела та література:

1. Bacsi Zs., Kovács E. The role of cross-border cooperation in rural development – a new European perspective. Proceedings of the First Int. Conf. on *Agriculture and Rural Development*. 2006. URL: https://jcea.agr.hr/articles/74819_the_role_of_cross_border_cooperation_in_rural_development_a_new_european_perspective_en.pdf.

2. De Rosa D., Kim Y. Romania: Thriving cities, rural poverty, and a trust deficit. Brookings. 2018. URL: https://www.brookings.edu/articles/romania-thriving-cities-rural-poverty-and-a-trust-deficit.

3. Gargano G., Del Prete A. LEADER Territorial Cooperation in Rural Development: Added Value, Learning Dynamics, and Policy Impacts. *Land*. 2025. №14 (7). P. 1494. DOI: https://doi.org/10.3390/land14071494.

4. Interreg EU. Interreg Poland – Slovakia. URL: https://interreg.eu/programmes/poland-slovakia.

5. Interreg NEXT Польща – Україна. Фонд малих проєктів. URL: https://pl-ua.eu/en/programme/fmp/.

6. Khusainov R.V., Lisnik A., Zatrochová M. Economic and legal bases of the Carpathian Euroregion development during the COVID-19 pandemic (Hungary, Slovakia, Poland, Ukraine). *Journal of Innovation and Entrepreneurship.* 2023. №12. DOI: https://doi.org/10.1186/s13731-023-00303-1.

7. Martinez A., McEldowney J. Smart Villages: Concept, issues and prospects for EU rural areas. EPRS Briefing, 2021. URL: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2021/689349/EPRS_BRI(2021)689349_EN.pdf.

8. Memo U., Pieńkowski D. Sustainable rural development indicators in Bulgaria, Germany, Poland, Romania and the Netherlands: a review of data. *Frontiers in Environmental Science.* 2023. Vol. 11. URL: https://doi.org/10.3389/fenvs.2023.1323688.

9. Slovakia – CAP Strategic Plan: Overview. DG AGRI. URL: https://agriculture.ec.europa.eu/cap-my-country/cap-strategic-plans/slovakia_en.

***

Н.І.Савчук – магістр державного управління,
начальник відділу регіонального розвитку,
інвестицій та проектної діяльності
Маневицької селищної ради
Волинської області

СТАЛИЙ РОЗВИТОК МАНЕВИЦЬКОЇ ГРОМАДИ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Економічні трансформації в умовах глобальної турбулентності створюють як нові виклики так і можливості для органів місцевого самоврядування України. Територіальним громадам необхідно дуже швидко адаптуватися до нових умов, розробити нові управлінські рішення щодо сталого розвитку територій.

Маневицька громада має багаторічний досвід транскордонного співробітництва і проєктної діяльності. Завдяки міжнародній співпраці громада набула досвіду і успішно реалізовує спільні проєкти сталого розвитку [1]. З метою залучення внутрішніх та зовнішніх інвестицій у 2025 р. розроблено українською та англійською мовами Інвестиційний паспорт Маневицької селищної територіальної громади.

До пріоритетних галузей для інвестування визначено агропромисловий комплекс; впровадження нових технологій переробки лісової сировини; харчова та переробна промисловість; розвиток мисливського господарства і рибальства; розвиток туризму та рекреації; енергозбереження, альтернативна енергетика [2].

«На території громади ви знайдете надійних партнерів, вигідні пропозиції, а також підтримку влади, яка стане професійним партнером в інвестуванні та реалізації інвестиційних проєктів, – зазначає Маневицький селищний голова О.Гаврилюк. – Ми налаштовані на ефективний розвиток всіх напрямів бізнесу та соціальної сфери, щоб забезпечити належне соціально-економічне та культурне зростання» [2].

У 2025 р. підготовлено електронний каталог інвестиційних пропозицій Greenfield, Brownfield Маневицької територіальної громади. З метою підвищення поінформованості серед потенційних інвесторів розроблено електронну версію презентаційного буклету про Маневицьку селищну територіальну громаду українською та англійською мовами.

Для залучення жителів до прийняття рішень Маневицька селищна рада бере участь у впровадженні проєкту Громадської організації «Волинський Інститут Права» «Напрацювання правових механізмів та формування практичних передумов використання форм громадської участі у територіальних громадах Волині» за підтримки Міжнародного фонду «Відродження». У межах проєкту проводять тренінги, навчання щодо використання форм громадської участі, консультації для жителів з різного спектру

питань громадської участі, а також у межах створеної робочої групи розробляють проєкт Статуту Маневицької селищної територіальної громади.

Маневицька селищна рада у 2025 р. стала учасником мережі «Мери за економічне зростання» M4EG, що фінансує ЄС та впроваджує Програма розвитку ООН (ПРООН).

Фахівці пройшли навчання в межах курсу вебінарів «Перевірено громадами: рішення з місцевого економічного розвитку, які реально працюють» в рамках проєкту «Посилене партнерство для сталого відновлення», що його фінансує уряд Швеції через Шведське агентство з міжнародної співпраці та розвитку (Sida) та впроваджує Програма розвитку ООН (ПРООН) в Україні.

Для встановлення та поглиблення економічних, інвестиційних, соціальних, освітніх, екологічних, культурних та інших відносин з регіонами іноземних держав депутати селищної ради затвердили Програму розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці Маневицької селищної ради на 2024–2028 роки» [3].

У 2025 р. відповідно до реформи публічних інвестицій в громаді створено Інвестиційну раду, прийнято Середньостроковий план пріоритетних публічних інвестицій Маневицької селищної територіальної громади на 2026–2028 рр. та схвалено Єдиний проєктний портфель публічних інвестицій Маневицької громади на 2026 рік.

Маневицька селищна рада через конкурс була відібрана до навчальної програми «Кроки для спеціалістів. Запровадження посади уповноваженого з питань сільського розвитку та організація його діяльності» від «U-LEAD з Європою». Участь у цій програмі дала можливість фахівцю громади ознайомитися з новими форматами, моделями щодо підтримки сільського розвитку території згідно стандартами ЄС. Під час навчання за допомогою фахівців громада визначила пріоритетні напрямки сталого сільського розвитку на основі аналізу поточних потреб, ресурсів та стратегічного бачення, а також провела оцінку екологічних ризиків. Серед найбільших ризиків виявили те, що місцеві агровиробники в переважній більшості застосовують хімічні добрива. Тому, громада планує працювати у напрямку екологічного виробництва.

З метою запровадження європейських підходів у сфері сільського розвитку Маневицька селищна рада на сесії внесла зміни до Положення про відділ регіонального розвитку, інвестицій та проектної діяльності виконавчого комітету Маневицької селищної ради. Зокрема, додали нові повноваження у сфері соціальної політики на селі, сталого розвитку сільських територій громади.

На Форумі громадської участі «Партнерство для кращого майбутнього: відновлення та стратегічний розвиток громад» у жовтні 2024 р. з громадськістю, бізнесом та активними жителями громади обговорили пропозицію про створення кластеру сільського зеленого туризму. Цю ідея також підтримало керівництвом селищної ради і вона є однією із пріоритетних напрямів розвитку громади.

Розроблено концепцію кластеру сільського зеленого туризму «Водні плеса Маневиччини». Фактично кластер вже функціонує. Адже для цього є всі передумови. Кластер пропонує сімейний пізнавальний відпочинок для гостей з міст Луцька, Ковеля, Рівне, Вараша та інших населених пунктів України та за кордоном.

У громаді 11 річок, 9 озер, 49 ставків, унікальний гідрологічний об'єкт «Оконські джерела», 27 природно-заповідних об’єктів, 5 з яких – загально-державного і 22 місцевого значення та 2 об'єкти мережі Есмеральд, що підлягають охороні на міжнародному рівні, а саме Європейським Червоним списком та Додатком І Бернської конвенції. На водах Оконських джерелах вирощують форель.

Туристи можуть відпочити та посмакувати традиційними стравами української кухні у готелі «Оскар» (селище Маневичі), готельно-оздоровчому комплексі «Green Zone» (с. Колодії), відпочинковому комплексі «Околиця» (с. Оконськ), сільських зелених садибах. На гостей чекають баня, турецька баня або «Хамам», сауна, закарпатський чан тощо. На території Маневицької громади до Державного та місцевого реєстру нерухомих пам’яток України занесено 61 об’єкт культурної спадщини.

На території громади зареєстровано 1177 суб'єктів господарювання, в тому числі 317 юридичних осіб та 860 фізичних осіб-підприємців. У громаді розвинута агропромислова та лісова галузь, сфера послуг.

ТОВ «HIGHBERRY» задовольняє попит українського та європейського споживача свіжими й замороженими продуктами абсолютної якості власного вирощування та виробництва. Має найбільші площі вирощування плодово-ягідних культур (понад 400 га). Крім того, в громаді працюють підприємства зі збору та переробки грибів та лісових ягід.

У Маневицькій громаді жителі займаються крафтовим виробництвом, зокрема виготовляють та реалізують печені та копчені м'ясні вироби (ковбаса, бочок, м'ясо, сало, хребти, вуха), салтісон, ліверні ковбаси, печінковий паштет, мариноване сало, молочні вироби (молоко, масло, сир, сметана), сири тверді, напівтверді, м'які, мед, випічку, кондитерські вироби та різну сувенірну продукцію. Майстрині вишивають та реалізують вишиванки. Розвинуте ткацтво. На території громади 62 пасічника, у яких є 1391 бджолосім'я.

За останні три роки у Маневицькій громаді спостерігається позитивна динаміка збільшення кількості громадян, які вирішили започаткувати підприємницьку діяльність. Активно реєструється молодь, створюються нові робочі місця, збільшуються податкові надходження до місцевого бюджету.

За період з липня 2022 р. по лютий 2025 р. у Маневицькій територіальній громаді отримали мікрогранти в межах проєкту «Власна справа» 33 фізичні особи-підприємці на загальну суму 7,5 млн. грн та створили 56 нових робочих місць, а також 1 грант отримав учасник бойових дій – фізична особа-підприємець на суму 0,5 млн. грн та створив 2 нові робочі місця. У 2023 р. у селищі Маневичі відкрито «АТБ-маркет». Протягом останніх трьох років активно розвивається готельно-оздоровчий комплекс «Green Zone». Завдяки грантовій підтримці на суму 2,9 млн. грн від Українського ветеранського фонду у 2024 р. здійснено будівництво цеху переробки фруктів, ягід, овочів та грибів в с. Велика Яблунька. До кластеру можуть долучитися всі зацікавлені суб'єкти туристичної діяльності, громадські організації, інші зацікавлені особи та організації.

Висновки. Маневицька громада активно демонструє готовність до впровадження успішних європейських практик щодо сталого розвитку територій.

Джерела та література:

1. Савчук Н.І. Міжнародне співробітництво та проєктна діяльність Маневицької громади Волинської області. *Актуальні проблеми міжнародних відносин і регіональних досліджень: Мат. IV Міжнародної наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Луцьк, 1 листопада 2024 р.)* / уклад.: С.Кулик, О.Борисюк. Луцьк, Волинський національний університет імені Лесі Українки, 2024. С. 164-167.

2. Інвестиційний паспорт Маневицької селищної територіальної громади на період до 2027 року. URL: https://mg.gov.ua/investicijnij-pasport-gromadi-14-38-11-30-01-2025/.

3. Програма розвитку міжнародного співробітництва та міжрегіональної співпраці Маневицької селищної ради на 2024–2028 роки. URL: https://mg.gov.ua/news/1732714878/.

***

НАПРЯМ 8
МІЖНАРОДНА ДІЯЛЬНІСТЬ КОМПАНІЙ ТА УСТАНОВ

І.В.Полюхович – магістр 2 року навчання ОПП «Міжнародні відносини»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки
Є.В.Вознюк – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ВІДНОСИН УКРАЇНИ З МІЖНАРОДНИМ ВАЛЮТНИМ ФОНДОМ

Актуальність дослідження полягає в тому, що сьогодні міжнародні відносини охоплюють не лише політичну взаємодію між державами, а й економічні, фінансові та соціальні процеси, що впливають на розвиток усього світу. У глобалізованому суспільстві співпраця між країнами є одним із ключових механізмів стабільності – саме завдяки ній держави можуть разом долати глобальні виклики, захищати права людини, боротися з кризами та підтримувати розвиток.

Мета роботи – проаналізувати, як формувалися відносини України з МВФ, які чинники впливали на цю співпрацю, які результати вже досягнуті.

Для України надзвичайно важливою є співпраця з Міжнародним валютним фондом (МВФ), адже ця організація відіграє провідну роль у зміцненні фінансової системи, стабілізації економіки та підтримці держав-членів у кризові періоди. Особливо це актуально у час війни, коли допомога МВФ допомагає Україні утримувати економічну стійкість, фінансувати соціальні програми, підтримувати курс гривні та забезпечувати базові потреби населення. Гроші, отримані від Фонду, спрямовують на виплату зарплат, пенсій, відновлення інфраструктури, а також на реалізацію реформ, що наближають Україну до стандартів розвинених країн [2]. Дослідження співпраці України з МВФ дозволяє краще зрозуміти, як ця взаємодія впливає на розвиток держави, її економічну політику та міжнародний авторитет. Це питання має й практичне значення, бо від ефективності співпраці з Фондом часто залежить фінансова стабільність країни, довіра іноземних інвесторів і можливість відновлення економіки після війни.

У 2024 р. співпраця України з Міжнародним валютним фондом мала особливе значення, адже від неї залежала не лише фінансова стабільність, а й здатність країни витримати економічні виклики війни. Відносини між Україною та МВФ продовжували розвиватися в межах чотирирічної програми розширеного фінансування (EFF), загальна сума якої становить майже 15,5 млрд дол. США. Ця програма була затверджена ще у 2023 р., але саме в 2024 р. вона набула реальної ваги з конкретними переглядами, траншами та результатами.

Міжнародний валютний фонд не просто надає Україні гроші – він є гарантом стабільності, партнером, який визначає рамки макроекономічної політики, допомагає уникнути фінансового колапсу й створює умови для залучення допомоги від інших донорів. У 2024 р. Україна пройшла кілька успішних переглядів програми: у червні отримала понад два мільярди доларів, у вересні – ще понад мільярд, а наприкінці року було погоджено черговий транш на таку ж суму. Це стало можливим завдяки виконанню більшості кількісних критеріїв і структурних маяків, що їх МВФ висуває до країн-партнерів [3].

Серед головних напрямів співпраці назвемо – підтримка макроекономічної стабільності, контроль інфляції, реформування банківської системи, зміцнення незалежності Національного банку, підвищення прозорості фінансового сектору, удосконалення антикорупційної політики та покращення системи державного управління. Фонд високо оцінив зусилля України, яка, незважаючи на війну, змогла виконати більшість запланованих реформ і втримати економіку від обвалу.

Отримані кошти не просто закривали дефіцит бюджету – їх використовували для фінансування соціальних виплат, пенсій, зарплат працівникам бюджетної сфери, а також для підтримки критичної інфраструктури. У час, коли держава витрачає значні ресурси на оборону, допомога МВФ фактично стала фінансовою подушкою безпеки, що дозволила уникнути глибокої економічної кризи [1].

Водночас співпраця з МВФ не позбавлена викликів. Українська економіка продовжує перебувати під тиском війни, втрат енергетичних потужностей, нестачі інвестицій та відтоку робочої сили. МВФ неодноразово наголошував, що подальше фінансування напряму залежить від виконання реформ, фіскальної дисципліни й забезпечення прозорості використання коштів. Тому відносини України з Міжнародним валютним фондом у 2024 р. можна вважати стабільними, конструктивними й стратегічно важливими. Вони довели, що навіть у воєнних умовах країна здатна не лише отримувати підтримку, а й відповідально виконувати взяті на себе зобов'язання. Співпраця з МВФ є для України не просто фінансовою допомогою, а справжнім механізмом реформ і модернізації економіки.

Висновки. МВФ залишається для України ключовим партнером у зміцненні фінансової стабільності та проведенні реформ. Отримані кошти дають можливість забезпечити функціонування держави в надзвичайно складних умовах війни, підтримати соціальну сферу й зберегти довіру міжнародних партнерів. Така співпраця потребує відповідальності – виконання реформ, ефективного використання ресурсів і збереження фінансової дисципліни. Якщо Україна зможе втримати цей курс, відносини з МВФ стануть основою для її подальшого відновлення та інтеграції в європейський економічний простір [4].

Джерела та література:

1. Маршук Л., Бабюк А., Страпачук Л. Вплив міжнародних інституцій на фінансовий стан України в умовах воєнного часу. *Економіка та суспільство*. 2022. №37. URL: https://economyandsociety.in.ua/index.php.

2. Меморандум про економічну та фінансову політику. *Офіційний сайт НБУ*. URL: http://www.bank.gov.ua/Publication/others/Memorandum.pdf.

3. Мигаль М. Україна та МВФ: нова програма в умовах війни. *Інститут аналітики та адвокації*. URL: https://iaa.org.ua/articles/ukrayina-ta-mvf-nova-programav-umovah-vijny/.

4. Михайлик О. М. Особливості міжнародного кредитування: МВФ та МБРР. *Ефективна економіка*. 2015. №4. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/.

***

Н.С.Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
А.Р.Баглик – студент 3 курсу ОПП «Міжнародний бізнес» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ОФШОРИЗАЦІЯ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ІНСТРУМЕНТИ ГЛОБАЛЬНОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Офшоризація світової економіки – один із ключових викликів глобалізації та інтеграційних процесів, оскільки вона безпосередньо впливає на фінансову стабільність держав, прозорість економічних відносин і справедливість податкових систем. Використання офшорних юрисдикцій міжнародними корпораціями і національним бізнесом призводить до значних втрат бюджетних надходжень, стимулює тінізацію економіки, відмивання доходів та корупційні практики, що ускладнює формування ефективної політики сталого розвитку. В умовах посилення регуляторної ролі міжнародних організацій та загострення глобальної конкуренції дослідження сутності офшорних зон, їх соціально-економічних передумов та можливостей протидії набуває виняткового значення.

Міжнародний досвід запровадження контролю за офшорами доводить, що ефективна протидія офшоризації потребує багатоаспектного підходу, що поєднує фіскальні інструменти, стандарти прозорості, посилене регулювання фінансових посередників та механізми міжнародного обміну інформацією. На практиці це виявляється у запровадженні автоматичного обміну фінансовою інформацією (CRS), прийнятті правил щодо прозорості бенефіціарної власності, посиленні вимог до «substance» (економічної присутності) та у використанні правових інструментів для оподаткування доходів, що формально знаходяться в юрисдикціях з пільговими режимами. FATF у низці своїх документів наголошує на необхідності впровадження реєстрів бенефіціарів або інших механізмів, що забезпечують ефективний доступ уповноважених органів до інформації про кінцевих вигодо одержувачів [1].

Паралельно OECP через BEPS-форум і роботу щодо шкідливих податкових практик стимулює конвергенцію правил і peer-review (оцінки) преференційних режимів; результати цих ініціатив показують, що комбінація прозорості й фіскальних правил зменшує привабливість багатьох традиційних схем офшоризації. Практичні успіхи включають: масове впровадження CRS десятками держав; ініціативи щодо публічних/доступних реєстрів бенефіціарів у низці юрисдикцій; публікацію peer-review звітів щодо преференційних режимів та поступове наповнення міжнародних списків нон-кооперативних юрисдикцій [1; 2].

Роль BEPS-проєкту (Base Erosion and Profit Shifting) у боротьбі з офшоризацією ключова: механізми BEPS розроблені для того, щоб закривати прогалини та невідповідності в міжнародних податкових правилах, що дозволяють транснаціональним підприємствам переміщувати прибуток у низькоподаткові юрисдикції. BEPS-пакет включає як мінімальні стандарти (наприклад, автоматичний обмін інформацією, корпоративні звіти по країнах), так і технічні правила щодо трансфертного ціноутворення та боротьби зі штучними конструктами. Найбільш помітним результатом BEPS останніх років є погоджена політика щодо глобального мінімального податку (Pillar Two) та супровідні правила (Глобальні правила проти розмивання податкової бази),

впровадження яких, за оцінками ОЕСР, може підвищити глобальні надходження корпоративного податку на 155–192 млрд дол. США щорічно, при цьому майже однієї третини цього ефекту очікують за рахунок зменшення переміщення прибутку [3].

BEPS-ініціативи також передбачають інструменти для виявлення шкідливих податкових режимів і рецензування процедур, про що зазначали на Форумі щодо шкідливих податкових практик, що дає змогу міжнародній спільноті координувати заходи проти юрисдикцій, які свідомо сприяють «розмиванню баз». Водночас BEPS не є «чарівною паличкою»: реалізація правил потребує надійного правозастосування на національному рівні, технічної спроможності податкових органів і міжнародної політичної підтримки. Існує також ризик адаптації схем (поява нових фінансових інструментів, використання нетрадиційних маршрутів). Отже BEPS потрібно розглядати як динамічний, а не статичний набір інструментів [3-4].

Українське законодавство щодо деофшоризації демонструє прагнення імплементувати міжнародні стандарти і адаптувати внутрішні правила до нових викликів. Так, в Україні введено правила щодо контрольованих іноземних компаній (КІК): зокрема, нормативні акти закріплюють обов'язки контролюючих осіб щодо розкриття інформації та подання звітів про КІК, а також механізми оподаткування доходів таких компаній у випадках, передбачених Кодексом (форма і порядок подання Звіту про контрольовані іноземні компанії затверджені наказом і опубліковані на порталі Верховної Ради) [5].

На практиці Державна податкова служба України інформувала про перебіг кампанії звітування: у 2023 р. отримали сотні звітів про КІК (наприклад, станом на початок 2024 р. – 495 звітів у повній формі та 405 – у скороченій формі за попередній період). При цьому більшість КІК були розташовані в Польщі, Кіпрі та Естонії; задекларовані доходи КІК за 2022 рік становили 15,3 млрд грн, прибуток до оподаткування – 1,9 млрд грн, прибуток, звільнений від оподаткування – 1,2 млрд грн (ДПС України, пресрелізи). Це дає перші емпіричні дані для оцінки масштабів та напрямів участі українських резидентів у іноземних структурах, але водночас підкреслює, що велика частина активності може залишатися поза офіційною звітністю через складні схеми або відсутність належного виконання зобов'язань [6].

Питання трансфертного ціноутворення також є одним із ключових елементів національної політики: Україна посилює правила контролю за операціями між пов'язаними особами, у тому числі через імплементацію стандартів ОЕСР щодо документації трансфертних цін та застосування механізмів перевірки обґрунтованості цін у міжнародних операціях (практика і пояснення на порталі ДПС). Водночас національна спроможність щодо адміністрування цих правил почала зміцнюватися (підготовка інструкцій, електронні форми звітування), проте залишається потреба в подальшому підвищенні технічної експертизи податкових органів, розширенні доступу до міжнародних баз даних та посиленні співпраці з іноземними податковими службами.

Висновки. Українська політика деофшоризації рухається у напрямку імплементації міжнародних стандартів (CFC-правила, трансфертне ціноутворення, доступ до інформації про бенефіціарів), що узгоджено з міжнародними ініціативами BEPS і FATF; однак успіх таких заходів значною мірою залежить від якості правозастосування, обміну інформацією та здатності реагувати на адаптацію офшорних схем.

Джерела та література:

1. Guidance on Beneficial Ownership of Legal Persons. Paris: FATF, 2023. *Financial Action Task Force (FATF)*. URL: https://www.fatf-gafi.org/en/publications/Fatfrecommendations/Guidance-Beneficial-Ownership-Legal-Persons.html (дата звернення: 07.09.2025).

2. Base erosion and profit shifting (BEPS). 2025. *OECD*. URL: https://www.oecd.org/en/topics/policy-issues/base-erosion-and-profit-shifting-beps.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 07.09.2025).

3. Global Anti-Base Erosion Model Rules (Pillar Two). Paris: *OECD*, [2021–2024]. URL: https://www.oecd.org/en/topics/sub-issues/global-minimum-tax/global-anti-base-erosion-model-rules-pillar-two.html (дата звернення: 07.09.2025).

4. International tax reform: OECD/G20 Inclusive Framework on BEPS – taking further steps on the implementation of the two-pillar solution (news release, 17 June 2024). Paris: *OECD*, 2024. URL: https://www.oecd.org/en/about/news/announcements/2024/06/international-tax-reform-oecdg20-inclusive-framework-on-beps-taking-further-steps-on-the-implementation-of-the-two-pillar-solution.html (дата звернення: 07.09.2025).

5. Про затвердження форми Звіту про контрольовані іноземні компанії... (наказ/постанова). (25.08.2022). К.: *Верховна Рада*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/z1219-22 (дата звернення: 07.09.2025).

6. Кампанія з подання звітності про контрольовані іноземні компанії за 2022–2023 роки (прес-реліз). (06.02.2024). *Державна податкова служба України*. URL: https://tax.gov.ua/en/mass-media/news/752878.html (дата звернення: 07.09.2025).

***

Н.С.Науменко – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
М.В.Філіпчук – студентка 4 курсу ОПП «Міжнародний бізнес» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ВИЗНАЧЕННЯ ДРАЙВЕРІВ ЗРОСТАННЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ГЛОБАЛЬНИХ ТРЕНДІВ І НОВИХ РИНКОВИХ МОЖЛИВОСТЕЙ

Сучасний міжнародний бізнес функціонує в умовах високої невизначеності та динамічних змін глобального економічного середовища. Успіх компаній значною мірою визначає здатністю ідентифікувати ключові драйвери зростання та ефективно використовувати нові ринкові можливості. Аналіз взаємозв'язку між глобальними трендами та ринковими можливостями дозволяє стратегічно планувати розвиток підприємств, прогнозувати зміни попиту, формувати інноваційні бізнес-моделі та забезпечувати довгострокові конкурентні переваги [1].

Сучасні глобальні тренди не існують ізольовано; вони тісно переплетені та посилюють один одного, створюючи складне середовище для ведення міжнародного бізнесу. Серед головних трендів слід виділити такі:

По-перше, технологічні та інноваційні фактори є основними рушійними силами трансформації ринків. Розвиток штучного інтелекту, Інтернету речей, блокчейн-технологій, високошвидкісних мереж 5G, хмарних сервісів та аналітики великих даних дозволяє компаніям оптимізувати виробничі процеси, скорочувати витрати, підвищувати ефективність логістики та пропонувати персоналізовані продукти і послуги. Впровадження хмарних платформ для електронної комерції дає можливість малим і середнім підприємствам ефективно виходити на глобальні ринки без значних капіталовкладень у фізичну інфраструктуру, а аналітика великих даних у сфері маркетингу сприяє точному прогнозуванню споживчого попиту та підвищенню лояльності клієнтів [1; 2]. AI-інструменти автоматизують митне оформлення і скорочують час виходу малих експортерів на ринки ЄС; великі виробники впроваджують «digital twins» для

оптимізації мереж постачання. Компанія «Maersk» інтегрує IoT-датчики в свої контейнери для відстеження в реальному часі місця розташування, температури та вологості, що значно підвищує ефективність логістики [3, с. 45].

По-друге, економічні та демографічні фактори визначають зміни попиту та формують нові ринкові можливості. Зростання середнього класу в країнах, що розвиваються, старіння населення у розвинених державах, урбанізація та зміни доходів споживачів створюють нові запити на товари та послуги [4, 5]. Зокрема, зростання доходів у країнах Азії стимулює попит на електромобілі, високотехнологічні споживчі товари та інноваційні послуги, тоді як у Європі зростає попит на енергоефективні будівельні матеріали, органічні продукти та телемедицину, що визначає пріоритетні напрямки розвитку міжнародного бізнесу [2]. Створення Африканської континентальної зони вільної торгівлі (AfCFTA) відкриває доступ до ринку з 1,3 млрд осіб, що створює колосальні можливості для міжнародних компаній у сфері телекомунікацій, фінансових послуг і споживчих товарів [6].

По-третє, соціальні та культурні фактори безпосередньо впливають на формування додаткової цінності для споживачів і визначають міжнародну конкурентоспроможність компаній. Підвищена увага до етичних стандартів виробництва, корпоративної соціальної відповідальності та екологічної безпеки сприяє зміцненню репутації та лояльності клієнтів. Наприклад, виробники косметики та продуктів харчування, що впроваджують принципи сталого виробництва та екологічно безпечне пакування, отримують перевагу на ринках ЄС та США [7; 8]. Так, у своїй стратегії «Unilever Compass» ставить цілі щодо скорочення викидів парникових газів, переходу на відновлювані джерела енергії та зменшення використання пластику. Це покращує імідж бренду та задовольняє попит свідомих споживачів [9, с. 112].

По-четверте, регуляторні та екологічні фактори стимулюють формування нових ринкових сегментів і визначають інвестиційну привабливість галузей. Державні вимоги щодо скорочення викидів парникових газів, енергоефективності та дотримання стандартів ESG спонукають компанії інвестувати у «зелені» технології, відкривати нові ринкові ніші та формувати додаткову цінність для споживачів, що орієнтовані на екологічно та соціально відповідальні продукти. Так, законодавчі стимули у Німеччині та Франції сприяли стрімкому розвитку відновлюваних джерел енергії та електромобільної індустрії, що створило нові міжнародні альянси та виробничі ланцюги [10, 8]. Виробництво комплектуючих в третіх країнах вимагає контролю над сертифікацією ланцюга постачання (traceability) і дає змогу претендувати у майбутньому на великий контракт із європейською OEM-компанією.

Аналіз глобального попиту свідчить, що найбільш перспективними є ринки електронної комерції, IT-послуг, зеленої енергетики та телемедицини. За даними Statista, обсяг світового ринку електронної комерції у 2023 р. перевищив 5 трильйонів дол. США, а до 2027 р. очікують його зростання до 8 трильйонів. Попит на IT-послуги та телемедицину демонструє середньорічне зростання понад 15%, що пояснюється прискореною цифровізацією бізнесу та змінами поведінки споживачів. Зростає значущість зеленої економіки, включаючи відновлювані джерела енергії та енергоефективні технології, що відкриває перспективні ринкові ніші та створює умови для формування нових бізнес-моделей і стратегічних альянсів [10, 2].

Практична реалізація взаємозв’язку глобальних трендів і ринкових можливостей проявляється у різних секторах економіки. У сфері інформаційних технологій цифровізація забезпечує оперативну адаптацію компаній до змін попиту та пропонує персоналізовані рішення. Електронна комерція відкриває нові канали збуту, зокрема для малих і середніх підприємств. Автомобільна промисловість трансформується під впливом електромобілів та автономних транспортних систем, формуючи нові сегменти ринку та потребу у високотехнологічних компонентах. Сфера зеленої економіки демонструє високий потенціал для інвестицій і створення доданої вартості, сприяючи формуванню стратегічних альянсів і інноваційних бізнес-моделей [4, 6].

Серед рекомендацій для бізнес-гравців слід виділити:

- стратегії для бізнесу: Визначення драйверів зростання дозволяє компаніям адаптувати свої бізнес-моделі до змін глобального середовища. Це включає оптимізацію продуктового портфелю, диверсифікацію ринків збуту, впровадження інноваційних технологій та створення партнерств із міжнародними компаніями. Застосування таких стратегій підвищує стійкість бізнесу, сприяє максимізації інвестиційної віддачі та формує довгострокові конкурентні переваги;

- зміни попиту на міжнародному ринку: Сучасний попит демонструє швидке зростання в сферах електронної комерції, IT-послуг, телемедицини, електромобілів та зеленої енергетики. Нові ніші виникають у сфері «зелених» технологій, фінтеху, розумних будинків і персоналізованих сервісів. Підприємства, що вчасно ідентифікують ці тренди та адаптують продукти під змінні потреби споживачів, отримують стратегічну перевагу на міжнародному ринку.

Висновки. Системне визначення драйверів зростання міжнародного бізнесу та комплексний аналіз взаємозв'язку глобальних трендів і ринкових можливостей є критично важливими для стратегічного розвитку компаній. Інтеграція технологічних, економічних, соціальних та регуляторних чинників дозволяє прогнозувати зміни попиту, визначати перспективні ринки, оптимізувати інвестиції та формувати довгострокові конкурентні переваги, що створює основу для стійкого розвитку міжнародного бізнесу та ефективного використання нових ринкових можливостей.

Джерела та література:

1. McKinsey & Company. Technology Trends Outlook 2025. URL: https://www.mckinsey.com/~/media/mckinsey/business%20functions/mckinsey%20digital/our%20insights/the%20top%20trends%20in%20tech%202025/mckinsey-technology-trends-outlook-2025.pdf (дата звернення: 19.09.2025).

2. Statista. Global e-commerce, IT services, telemedicine, renewable energy market sizes and forecasts 2023–2027. 2023. URL: https://www.statista.com (дата звернення: 19.09.2025).

3. Christopher, M. Logistics & Supply Chain Management. 5th ed. Pearson, 2016. 328 p.

4. IMF. Changing Demographics and Economic Growth. Finance & Development, 2020. URL: https://www.imf.org/en/Publications/fandd/issues/2020/03/changing-demographics-and-economic-growth-bloom (дата звернення: 19.09.2025).

5. OECD. Setting the scene: Demographic change, economic growth and intergenerational inequalities. 2025. URL: https://www.oecd.org/en/publications/2025/07/oecd-employment-outlook-2025_5345f034/full-report/setting-the-scene-demographic-change-economic-growth-and-intergenerational-inequalities_9d481169.html (дата звернення: 19.09.2025).

14. World Trade Organization. World Trade Report 2021: Economic resilience and trade. Geneva: WTO, 2021. 190 p.

13. Greenbook.org. How Does Culture Affect International Business. 2024. URL: https://www.greenbook.org/insights/international-market-research/how-does-culture-affect-international-business (дата звернення: 19.09.2025).

12. ScienceDirect. The impact of environmental regulation, ESG performance, and technological innovation on business competitiveness. 2023. URL: https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405844023074868 (дата звернення 19.09.2025).

11. Lubin D. A., Esty D. C. The Big Idea: The Sustainability Imperative. Harvard Business Review. 2010. Vol. 88, №5. P. 42–50.

10. European Central Bank. Foreign workers a key driver of euro zone growth, say ECB economists. 2025. URL: https://www.reuters.com/business/foreign-workers-key-driver-euro-zone-growth-say-ecb-economists-2025-05-08/ (дата звернення: 19.09.2025).

***

І.М.Яремчук – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
навчально-наукового інституту
неперервної освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІЖНАРОДНИХ ФАКТОРІВ УПРАВЛІННЯ ДЕПОЗИТНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Науковий керівник:
В.В.Левицький – кандидат економічних
наук, доцент кафедри менеджменту
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасному економічному середовищі великого значення набуває міжнародний досвід управління депозитними операціями банківських установ. Відповідно, банківські установи є адміністраторами розвитку економічної системи країни та ключовим елементом взаємодії із іншими міжнародними банківськими системами й банками на різних рівнях інтеграції та комунікації, а для української економіки є одним з елементів швидкого майбутнього відновлення у поствоєнний час [2]. Саме тому, дослідження міжнародних особливостей управління депозитними операціями банківської установи є важливим та **актуальним**, особливо у час постійних динамічних змін на міжнародному рівні, що активно впливають на економічний розвиток країн, організацій, установ.

Мета дослідження полягає у формуванні системи факторів міжнародного досвіду управління депозитними операціями банківських установ для забезпечення ефективного та стабільного економічного розвитку України в поствоєнний період згідно чинних міжнародних правил та вимог.

Міжнародний досвід управління депозитними операціями банківської установи повинен включати в себе сукупність чітких та прозорих правил, що встановлені центральними банками країн для регулювання внутрішнього та зовнішнього чинного законодавства щодо здійснення депозитних операцій на рівні банківських установ [1]. Насамперед варто визначити їх основну сукупність, що формують систему управління депозитними операціями банківських установ на міжнародному рівні, до них варто віднести:

- джерела походження коштів: є ключовим фактором у міжнародному управлінні депозитними операціями, оскільки прозорість їх походження визначає рівень комунікаційної взаємодії менеджменту банківських установ та країни до власника депозитних коштів;
- мета депозитної операції: міжнародний досвід управління депозитними операціями повинен забезпечувати логічну зрозумілість здійснення депозитних операцій та можливість генерування прибутків від їх проведення;
- валютні особливості регулювання та комунікації: характеризуються особливостями законодавства кожної країни щодо здійснення валюто-обмінних операцій і оподаткування резидентів та нерезидентів;
- тип депозитної операції: суттєве значення для здійснення та управління депозитними операціями у міжнародному аспекті має її тип, оскільки саме він відзначає реальні правила взаємодії «банківська установа – клієнт».

Висновки. Депозитні операції у сучасному світі є основою забезпечення ефективного розвитку світових економік. Україні у поствоєнний період варто створити систему факторів управління залученням довгострокових депозитів із інших країн світу модифікуючи свою банківську систему та банки під сучасні вимоги до них із інтеграцією внутрішніх додаткових критеріїв. Формування системи міжнародних факторів управління

депозитними операціями банківських установ сьогодні дозволить згенерувати більш дешевий ресурс для відновлення України з мінімальними вимогами від клієнтів порівняно з кредитними ресурсами іноземних установ, організації та країн.

Джерела та література:

1. Банківські операції і технології: навч.-метод. посіб. / уклад.: О.М.Гладчук, М.Г.Марич, А.В.Марич, М.П.Федишин. Чернівці: Чернівец. нац. ун-т ім. Ю.Федьковича, 2024. 254 с.

2. Левицький В.В. Формування системи адміністративного менеджменту активів та пасивів банківської установи у стратегічному аспекті. *Економічний часопис ВНУ імені Лесі Українки*. Луцьк: Вежа-Друк, 2023. №4(36) С.113-119. DOI: https://doi.org/10.29038/2786-4618-2023-04-113-119.

***

Д.А.Грицюк – магістр 2 року навчання ОПП «Менеджмент організацій» факультету економіки та управління Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНІ МОДЕЛІ РОЗВИТКУ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ З УРАХУВАННЯМ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ТЕНДЕНЦІЙ

Науковий керівник:
В.В.Левицький – кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

Глобальні зрушення у фінансовому секторі, зумовлені інтенсивним розвитком цифрових технологій, ускладненням регуляторних вимог і трансформацією поведінкових моделей клієнтів, призводять до суттєвого перегляду стратегічних орієнтирів банківських установ. На цьому тлі інноваційність, здатність до швидкої адаптації та інтеграція фінансових технологій є ключовими умовами збереження стійких конкурентних позицій. Міжнародні приклади демонструють, що стратегічне управління сучасного банку охоплює не лише оновлення продуктового портфеля, а й переосмислення всієї логіки бізнес-процесів, інституційної структури та каналів взаємодії з клієнтами. Вивчення цих підходів створює підґрунтя для розроблення більш гнучких і технологічно орієнтованих моделей розвитку українських банківських установ.

Мета дослідження спрямована на систематизацію сучасних міжнародних стратегічних моделей, апробованих у банківських системах США, Польщі та Німеччини, а також на визначення того, які з цих підходів можуть бути ефективно адаптовані українськими банками з урахуванням національних економічних і регуляторних особливостей.

Поглиблений огляд міжнародних тенденцій доводить, що провідні банки світу спрямовують стратегічні зусилля на максимальне використання потенціалу цифровізації. Це передбачає формування комплексних платформних рішень, активне застосування великих даних, автоматизацію операцій, вбудовування FinTech-інструментів у банківські продукти та підвищення рівня інформаційної безпеки. Процеси сприяють оптимізації витрат, створенню нових джерел доходів та зміцненню довгострокових конкурентних позицій [1, 2].

Американський банк «JPMorgan Chase» демонструє ефективність моделі, у центрі якої – інтенсивне застосування штучного інтелекту, машинного навчання та масштабних

аналітичних комплексів. Технології підтримують прийняття управлінських рішень, покращують індивідуалізацію продуктів і сприяють підвищенню стійкості операцій у реальному часі. Німецький «Deutsche Bank» приділяє особливу увагу модернізації технологічної інфраструктури, скороченню кількості застарілих систем, упорядкуванню внутрішніх процесів та підвищенню ролі цифрових каналів обслуговування клієнтів. Інноваційний підхід дає можливість розвивати універсальні бізнес-моделі та зменшувати витрати на підтримання операційної діяльності [2].

У Польщі цифрові стратегії набули особливого значення. «mBank» є одним з європейських прикладів успішної трансформації традиційного банківського сервісу у повністю цифрову бізнес-модель, що працює без прив'язки до фізичної мережі. Банк сфокусований на розвитку мобільних платформ, автоматизованих сервісів та екосистеми додаткових послуг, що забезпечують клієнту комплексне цифрове середовище. Ще один польський банк «PKO Bank Polski» реалізує стратегію інтенсивного впровадження хмарних технологій, роботизації, інструментів аналітики даних і систем електронної взаємодії з клієнтами, завдяки чому зміцнює конкурентоспроможність на регіональних ринках.

Серед міжнародних тенденцій чітко виділимо рух у напрямі платформних бізнес-моделей, що перетворюють банк на інтегратора різноманітних фінансових та нефінансових сервісів. Британський «Barclays» демонструє, як партнерська взаємодія з FinTech-компаніями може розширювати можливості банківської установи, формувати нові ціннісні пропозиції та посилювати взаємодію з клієнтами. Стратегія сприяє диверсифікації джерел доходів і зміцненню позицій на висококонкурентному глобальному ринку [2, 3].

Українські банки також роблять кроки у напрямі стратегічної модернізації та демонструють результативність цифрових підходів, активно впроваджують мобільні сервіси, застосовують алгоритми аналізу даних та пропонують клієнтам нові формати онлайн-обслуговування. Водночас більшість установ продовжує працювати у межах традиційних стратегічних схем, що потребує оновлення з огляду на сучасні виклики. Для підвищення ефективності функціонування українські банки повинні активніше розвивати системи цифрового ризик-менеджменту, інвестувати у кібербезпеку, автоматизацію, партнерські фінансові платформи та еко-системні рішення.

Додатковим аспектом стратегічного розвитку банківських установ у міжнародному контексті є зростання значення сталих фінансів та екологічно орієнтованих моделей управління. У багатьох країнах світу банки інтегрують принципи ESG у стратегічне планування, оскільки інвестори та регулятори дедалі частіше оцінюють ефективність фінансових установ через призму їхнього внеску у сталий розвиток.

Практика провідних європейських банків переконує, що впровадження зелених фінансових продуктів, прозорої нефінансової звітності, відповідального кредитування та енергоефективних операцій є одним із ключових чинників підвищення довіри клієнтів і розширення партнерських можливостей. З огляду на інтеграцію України до європейського фінансового простору, адаптація ESG-орієнтованих стратегій створює додаткові можливості для підвищення репутаційної стійкості банківського сектору та залучення зовнішнього капіталу.

Висновки. Аналіз міжнародного досвіду засвідчує, що стратегічні моделі розвитку, що забезпечують банкам найвищу результативність, ґрунтуються на інноваційності, цифровій інтегрованості та здатності швидко перебудовувати бізнес-процеси відповідно до зовнішніх умов. Діяльність банків США, Німеччини, Великої Британії та Польщі демонструють ключові напрями майбутньої трансформації. Для України адаптація цих моделей може стати важливим кроком до зміцнення фінансової стійкості банківського сектору, підвищення конкурентоспроможності та інтеграції у глобальне фінансове середовище.

Джерела та література:

1. Левицький В.В. Банківський менеджмент: конспект лекцій. ВНУ імені Лесі Українки, факультет економіки та управління, кафедра менеджменту та адміністрування. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2021. 102 с.
2. Харабара В., Грешко Р., Ткач І., Харабара В. Стратегічне управління банком в сучасних умовах. *Social Development and Security.* 2024. Вип. 5. С. 131–138.
3. Тренди світових ринків. URL: https://aub.org.ua/104/bankivski-novyny/30268-trendy-svitovykh-rynkiv-stanom-na-08092025 (дата звернення: 01.11.2025).

***

З.В.Говіна – магістр 2 року навчання ОПП «Менеджмент організацій» факультету економіки та управління Волинського національного університету імені Лесі Українки

АНТИКРИЗОВЕ УПРАВЛІННЯ БАНКІВСЬКОЮ УСТАНОВОЮ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ ФІНАНСОВОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Науковий керівник:
Н.Л.Хомюк – доктор економічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту факультету економіки та управління ВНУ імені Лесі Українки

В умовах посилення глобальних ризиків і зростання економічної невизначеності банківська система постає однією з найчутливіших сфер національної економіки. Глобальна фінансова турбулентність, спричинена геополітичними конфліктами, пандеміями, коливаннями валютних курсів і кризами енергетичних ринків, зумовлює появу нових викликів для банківських установ України. У зв’язку з цим набуває особливої **актуальності** питання формування ефективної системи антикризового управління, здатної забезпечити стабільність, гнучкість та стійкість фінансових установ у мінливих умовах зовнішнього середовища. Важливим чинником ефективності такої системи є своєчасне виявлення потенційних загроз і розроблення превентивних заходів, спрямованих на їх мінімізацію.

Мета дослідження – виявити та проаналізувати особливості функціонування системи антикризового управління банківською установою в умовах глобальної фінансової турбулентності.

Ефективне антикризове управління банківською установою передбачає комплекс взаємопов’язаних заходів, спрямованих на запобігання, нейтралізацію та подолання кризових явищ. Така система ґрунтується на принципах безперервного моніторингу, оцінювання ризиків і гнучкого стратегічного реагування. Її ключовими складовими є фінансова діагностика, прогнозування можливих кризових ситуацій, формування резервів, контроль за ліквідністю, оптимізація структури активів і пасивів, а також підвищення якості управлінських рішень. Водночас важливим елементом є розвиток корпоративної культури, що сприяє відповідальності персоналу та забезпечує єдність управлінських дій у кризових умовах.

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності банківський сектор демонструє здатність до адаптації, удосконалюючи внутрішні процеси управління, підвищуючи рівень цифровізації фінансових послуг і впроваджуючи сучасні моделі моніторингу платоспроможності клієнтів. Це сприяє зниженню кредитних ризиків, підвищенню ефективності операційної діяльності та зміцненню довіри з боку клієнтів.

Ключову роль відіграє функціонування внутрішнього контролю, спрямованого на підвищення прозорості фінансових потоків і запобігання управлінським помилкам [1].

Основні етапи антикризового управління банківською установою охоплюють:

1) стратегічну діагностику внутрішнього та зовнішнього середовища;
2) визначення пріоритетних напрямів стабілізаційної політики;
3) формування системи управлінських рішень і планів дій;
4) реалізацію антикризових заходів;
5) моніторинг результатів і коригування стратегії розвитку [2].

Дотримання зазначеної послідовності етапів забезпечує системність управління, координацію дій структурних підрозділів і підвищує швидкість прийняття управлінських рішень у кризових ситуаціях.

Практика функціонування банків свідчить, що ефективність антикризового управління безпосередньо залежить від рівня управлінської культури, здатності керівництва до своєчасного реагування на зміни ринкових умов, а також від налагодженої співпраці з Національним банком України, міжнародними фінансовими організаціями та державними інституціями. Така взаємодія створює підґрунтя для формування узгоджених механізмів підтримки стабільності банківської системи держави.

Особливе місце у структурі антикризового управління посідає розвиток цифрових технологій. Впровадження електронного документообігу, автоматизованих систем аналізу ризиків і засобів кіберзахисту сприяє зниженню операційних витрат і підвищенню ефективності прийняття рішень. Розвиток цифрових каналів обслуговування клієнтів дає змогу підвищити рівень доступності банківських послуг, зміцнити довіру населення та підтримувати стабільні фінансові потоки навіть у періоди кризових коливань. Важливим напрямом є також забезпечення кіберстійкості банку як складової його фінансової безпеки [3].

Ефективне антикризове управління у банківському секторі в умовах глобальної фінансової турбулентності має ґрунтуватися на системному підході до оцінювання ризиків, посиленні фінансової стійкості та забезпеченні адаптивності до змін зовнішнього середовища. Практичний досвід банків свідчить, що цифровізація процесів, модернізація управлінських механізмів і стратегічне партнерство з державними інституціями сприяють зниженню впливу кризових явищ і підтримують конкурентоспроможність банківських установ на фінансовому ринку. Подальше вдосконалення системи антикризового управління потребує узгодження інноваційних технологій, гнучких управлінських підходів і якісної комунікації на всіх рівнях управління.

Джерела та література:

1. Полуянов В. Особливості та чинники фінансової стійкості банківської системи України. *Вісник студентського наукового товариства «ВАТРА» Вінницького торговельно-економічного інституту ДТЕУ*. 2022. С. 144–146.

2. Розвиток сфери фінансових послуг в умовах турбулентності національної економіки України: кол. монограф. / за заг. ред. М.В.Дубини. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2024. 252 с. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f0153473-45ea-4099-939f-573394fe9cbc/content.

3. Свистун А.О., Ухналь Н.М., Пистогов Є.А. Вплив глобальних фінансових криз на стійкість банківських установ. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. №12. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/560/569.

***

М.С.Літот – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
факультету економіки та управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ КОМУНІКАЦІЯМИ БАНКІВ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ВПРОВАДЖЕННЯ В УКРАЇНІ

Науковий керівник:
В.В.Левицький – кандидат економічних
наук, доцент кафедри менеджменту
факультету економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

У сучасних умовах розвитку банківські установи повинні врахувати у своїй діяльності не лише дію економіко-фінансових факторів, але й вивчати ефективність застосування маркетингових засобів у їхній діяльності з урахуванням міжнародного досвіду. Відповідно, банківські установи повинні розуміти значення і вплив управління маркетинговими комунікаціями на розвиток своєї діяльності, оскільки стрімка цифровізація діяльності банківського сектору в системі міжнародного розвитку потребує переосмислення та послідовного удосконалення маркетингових комунікацій як у провідних країнах, так і в Україні.

Мета дослідження полягає у дослідженні міжнародних підходів до управління маркетинговими комунікаціями банків США, Польщі, Німеччини та визначенні можливостей їх адаптації до практичної діяльності українських фінансових установ.

Тенденції розвитку банківського маркетингу демонструють, що цифрові канали та інноваційні інструменти комунікацій є ключовими для утримання та залучення клієнтів. Персоналізація контенту, інтерактивні сервіси і мобільні платформи дозволяють банкам швидко реагувати на потреби споживачів. Водночас роль соціальних мереж, контент-маркетингу та гейміфікації стає невід'ємною складовою сучасних стратегій взаємодії з аудиторією, зокрема на міжнародній арені [1, 2].

Одним із банків із активною та добре розвиненою стратегією маркетингових комунікацій є «Bank of America». Він ефективно використовує контент-маркетинг, персоналізацію повідомлень та цифрові інструменти для формування довгострокових відносин із клієнтами. Стратегія «Bank of America» зосереджена на його аудиторії, і для досягнення успіху компанія використовує дані до та після створення контенту. Ще одною фінансовою установою, що варто досліджувати в системі управління маркетинговою діяльністю є «Citibank», що робить ставку на контент-маркетинг з надією охопити аудиторію. «Citibank» зосереджений на освітньому контенті. Він не лише просуває свої продукти та послуги, але й прагне виявити та зрозуміти проблеми, з якими стикається його аудиторія. Банк показує, що він хоче бути більше, ніж просто банком; він має намір створювати цінність та транслювати підтримку своїй аудиторії [3].

Еволюція управління маркетинговими комунікаціями банку не оминула банківську сферу Польщі. На початковому етапі (Маркетинг 1.0) головною метою банків було нарощення капіталу. Зростання конкуренції та насиченість банківського ринку призвели до того, що пропозиція послуг суттєво перевищила попит, і це змусило банки зосередитись на клієнтах. На етапі клієнтоорієнтації (Маркетинг 2.0) банки почали підвищувати якість обслуговування як завдяки персоналу, так і забезпечуючи кращі стандарти сервісу Відповідно, маркетинг 4.0 – це концепція маркетингу цифрової ери, оскільки традиційний лінійний шлях доповнився етапом «адвокації» (орієнтування на рекомендації). Модель 5А у цифрову еру містить п'ять етапів: поінформованість, привабливість, пошук інформації, дія та адвокація [2, с. 27-28].

Зазначимо, що важливими інструментами управління маркетинговими комунікаціями банківських установ цифрової ери на міжнародному рівні є: контент-маркетинг, багатоканальний маркетинг, мобільні додатки, соціальний CRM і гейміфікація. Важливу роль у Маркетингу 4.0 відіграють соціальні медіа, що дають можливість створювати й поширювати контент користувачами [2, с. 28]. Контент-маркетинг дозволяє будувати відносини завдяки створенню й поширенню цікавого контенту. Соціальний CRM банки використовують для швидкого реагування на клієнтські проблеми в соцмережах. Багатоканальний маркетинг неможливий без соцмереж, адже клієнт шукає інформацію в соціальних мережах незалежно від того, де він оформлює банківський продукт – у відділенні чи онлайн [2, с. 29-30]. Мобільні додатки банків дозволяють керувати фінансами та є маркетинговим інструментом для підвищення залученості. Гейміфікація – інструмент Marketing 4.0, інтегрований у мобільні додатки. Правильно розроблена гейміфікація підвищує залученість і задоволеність користувачів [2, с. 29-30].

Як результат, банки США, Польщі, Німеччини та інших країн світу перейшли від продуктового підходу (Marketing 1.0) до клієнтоорієнтованого (Marketing 2.0), а потім і до цифрового (Marketing 3.0 і 4.0). Поява інтернету в системі розвитку банківської діяльності кардинально змінила моделі взаємодії банків з клієнтами: онлайн-банкінг, мобільні комунікації, соцмережі, персоналізовані сервіси. Відповідно, міжнародний досвід використання комунікації банків дає можливість виділити такі основні аспекти: масове використання мобільних додатків, висока роль інтернет-банкінгу. Українські банки вже частково наблизились до моделей Marketing 3.0–4.0, але потребують розробки процесу стратегічного розвитку системи інформаційного управління маркетинговими комунікаціями через посилення інтеграції соціального CRM, більш розвинутого контент-маркетингу та впровадження нових удосконалених стратегічних маркетингових моделей розвитку [1, с. 26-28].

Висновки. Міжнародний досвід показує, що сучасні банки переходять від традиційних моделей комунікації до багатоканальних та персоналізованих стратегій. «Bank of America» та «Citibank» демонструють, що контент-маркетинг, орієнтований на освітні матеріали й lifestyle-контент, суттєво підвищує довіру аудиторії та формує довгострокові відносини з клієнтами. Польські банки інтегрують маркетинг 3.0 і 4.0, зосереджені на гейміфікації та мобільних додатках. Українські банки мають значний потенціал для розвитку контент-маркетингу, соціального CRM, гейміфікації та підсилення ролі мобільних додатків у формуванні адвокації для подальшого удосконалення маркетингових комунікацій та гармонійного поєднання міжнародного досвіду із власними цифровими досягненнями.

Джерела та література:

1. Левицький В.В. Банківський менеджмент: конспект лекцій. Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, факультет економіки та управління, кафедра менеджменту та адміністрування. Луцьк: ВНУ імені Лесі Українки, 2021. 102 с.

2. Dr Agnieszka Ertman. Marketing 4.0 w działalności banków komercyjnych w Polsce – perspektywa nabywców. *Journal of Marketing and Market Studies*. *Marketing i Rynek.* T. XXVIII. №6. 2021. pp. 26-36. URL: https://www.pwe.com.pl/pobierz.php?id=1424570983&mode=artykul& (дата звернення: 01.11.2025).

3. 5 examples of content marketing in banking. URL: https://surl.li/hswbpx (дата звернення: 29.10.2025).

***

В.С.Сьомак – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
факультету економіки та управління
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ В УМОВАХ МІЖНАРОДНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Науковий керівник:
І.Г.Волинець – кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту факультету
економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Сучасний етап розвитку економічних систем характеризується високою динамічністю, нестабільністю та мультифакторним впливом зовнішніх чинників, що зумовлює зростання вимог до стратегічного управління підприємствами. У сучасних умовах глобалізації та посилення міжнародної конкуренції ефективність стратегії управління підприємством значною мірою залежить від здатності організації адаптуватися до вимог зовнішніх ринків та інтегруватися у міжнародний економічний простір. Вихід підприємства на зовнішні ринки, участь у міжнародних партнерствах, залучення іноземних інвестицій та розвиток експортного потенціалу потребують вдосконалення стратегічного управління згідно з міжнародними стандартами та практиками.

Актуальність дослідження напрямів удосконалення стратегії управління полягає у тому, що традиційні моделі стратегічного розвитку вже не забезпечують належного рівня адаптивності, інноваційності та гнучкості в умовах цифрової трансформації, геополітичних змін і глобальної конкуренції [1]. Підприємства потребують концептуально оновлених підходів, здатних забезпечити їхню стійкість у мінливому середовищі та створити підґрунтя для довгострокових конкурентних переваг. Наукові та практичні виклики сьогодення підсилюють необхідність переосмислення стратегічних орієнтирів та їх наповнення сучасним змістом, що відповідає динаміці глобальних ринків та вимогам технологічної епохи [2].

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування та поглиблений аналіз ключових напрямів удосконалення стратегії управління підприємством у контексті сучасних трансформаційних процесів, а також формування концептуальної моделі стратегічного розвитку, здатної забезпечити ефективність, стійкість та інноваційність управлінських рішень [3]. Реалізація цієї мети передбачає необхідність розкриття структурних елементів стратегічної модернізації, аналізу стратегічних ресурсів підприємства, визначення можливостей оптимізації його взаємодії з зовнішнім середовищем та вдосконалення внутрішніх управлінських механізмів.

У процесі дослідження встановлено, що одним із фундаментальних напрямів стратегічного удосконалення є посилення аналітичної складової управління [4]. Сучасні підприємства повинні використовувати поглиблені методи аналізу, інтегровані цифрові платформи, моделі прогнозування та інструменти обробки великих даних, що дозволяє формувати більш точні стратегічні оцінки, мінімізувати невизначеність і забезпечувати обґрунтованість управлінських рішень. Використання штучного інтелекту та інтелектуальних систем моніторингу суттєво розширює можливості стратегічного аналізу, забезпечуючи підприємству доступ до багаторівневої інформаційної бази, що є критично важливою в умовах нестабільності [5].

Важливим результатом дослідження стало визначення ключової ролі інноваційної орієнтації в сучасній стратегії управління підприємством [6]. Інноваційність розглядається не як окремий напрям, а як інтегрований принцип, що пронизує всі

елементи стратегічної діяльності – від організаційної структури до ринкової поведінки. Інноваційна стратегія охоплює цифрову трансформацію бізнес-процесів, створення гнучких моделей операційної діяльності, розвиток продуктового портфеля, застосування технологій автоматизації, штучного інтелекту та роботизації, формування нових форматів взаємодії зі споживачами [7]. Інноваційно орієнтоване підприємство здатне швидше адаптуватися до змін, знаходити нові джерела вартості й забезпечувати високий темп розвитку.

Результати дослідження також підтверджують принципову важливість гнучкого стратегічного планування, що забезпечує здатність підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища [8]. Гнучкість планування полягає в застосуванні сценарного підходу, адаптивних стратегічних програм, багатовекторних моделей розвитку та динамічних механізмів коригування стратегічних рішень.

Значне місце в удосконаленні стратегії управління посідає цифровізація управлінських процесів. Цифрові платформи, аналітичні системи, ERP- і CRM-комплекси, автоматизовані системи комунікації та управління ресурсами формують нову архітектуру управління, що забезпечує оперативність, прозорість та скоординованість дій усіх структурних підрозділів. Використання цифрових технологій сприяє оптимізації витрат, розширенню ринкової присутності, підвищенню якості управлінської інформації та пришвидшенню процесів прийняття стратегічних рішень [9].

Поглиблений аналіз також свідчить про те, що стратегія управління підприємством неможлива без розвитку людського капіталу. Персонал стає стратегічним ресурсом, який визначає здатність підприємства реалізовувати інновації, впроваджувати технологічні рішення та адаптуватися до структурних змін ринку [10]. Удосконалення систем мотивації, розвиток компетентностей, формування культури безперервного навчання та створення середовища, орієнтованого на ініціативність і відповідальність, є необхідними умовами реалізації модернізованої стратегії [11].

Дослідження виявило також критичну роль партнерських зв’язків та міжорганізаційної взаємодії. Підприємства, інтегровані в мережеві структури, міжнародні альянси, інноваційні кластери та розширені ланцюги створення вартості, отримують доступ до ширших ресурсних, фінансових і технологічних можливостей. Партнерства забезпечують підсилення стратегічної стійкості та підтримують інноваційну активність [12].

Не менш вагомими є механізми стратегічного контролю й управління ризиками. Вони формують інституційну основу реалізації стратегічних рішень, що дозволяє своєчасно виявляти відхилення, аналізувати їх причини, усувати негативні наслідки та підтримувати стабільність розвитку [13]. Ефективний стратегічний контроль забезпечує підзвітність, прозорість і системність стратегічного управління, а ризик-менеджмент допомагає підприємству формувати довгострокову стійкість.

Висновки. Удосконалення стратегії управління підприємством повинно мати комплексний, інтегрований та багатовимірний характер. Системне поєднання аналітичної модернізації, інноваційної орієнтації, гнучкого планування, цифрової трансформації, розвитку людського капіталу, партнерської взаємодії та стратегічного контролю створює умови для формування ефективної та адаптивної моделі стратегічного розвитку [14]. Такі підходи дозволяють підприємству не лише зберігати стабільність у нестабільному середовищі, а й активно конструювати нові траєкторії росту, перетворюючи зовнішні виклики на джерела стратегічних можливостей.

Джерела та література:

1. Бланк І. А. Управління підприємством: навч. посіб. К.: Ніка-Центр, 2019. 512 с.

2. Васильців Т.Г., Лупак Р.Л. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств у сучасних умовах. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2020. 284 с.

3. Геєць В.М. Інноваційна модель розвитку економіки України. К.: НАН України, 2017. 368 с.

4. Долішній М.І. Регіональна політика та стратегічний розвиток підприємств. Львів: ІРД НАН України, 2016. 412 с.

5. Кіндрацька Г.І., Ковтуненко К.В. Стратегічний менеджмент: підр. К.: КНЕУ, 2021. 468 с.

6. Ламбен, Ж.-Ж. Менеджмент, орієнтований на ринок. К.: КНЕУ, 2019. 812 с.

7. Мазаракі А.А., Алексєєв І.В. Економічна безпека підприємства: стратегічні аспекти. К.: КНЕУ, 2020. 296 с.

8. Мних Є.В., Терещенко О.О. Фінансовий менеджмент підприємства: методологія та практика. К.: КНЕУ, 2018. 501 с.

9. Смітюх А.В. Стратегічне управління розвитком підприємств в умовах цифрової економіки. Одеса: ОНЕУ, 2021. 324 с.

10. Синяєва І.М. Стратегічний потенціал підприємства: формування та використання. Дніпро: УМСФ, 2017. 276 с.

11. Федулова Л.І. Інноваційна діяльність підприємств: стратегічні підходи. К.: КНЕУ, 2020. 392 с.

12. Хміль Ф.І. Менеджмент: теорія та практика. Львів: ЛНУ ім. І.Франка, 2018. 648с.

13. Юданов Ю.А. Конкуренція: теорія та практика. К.: Економіка, 2019. 374 с.

14. Яцура В.В. Стратегічний розвиток підприємств у посткризовий період. Тернопіль: ТНЕУ, 2021. 281 с.

***

Т.І.Яковук – магістр 2 року навчання
ОПП «Менеджмент організацій»
Навчально-наукового інституту
неперервної освіти
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Науковий керівник:
І.Г.Волинець – кандидат економічних наук,
доцент кафедри менеджменту факультету
економіки та управління
ВНУ імені Лесі Українки

Управління фінансовим станом підприємства є одним із ключових аспектів системи фінансового менеджменту, оскільки саме від його ефективності залежить стабільність функціонування, конкурентоспроможність та довгострокова життєздатність суб'єкта господарювання. Основна мета управління фінансовим станом полягає у забезпеченні збалансованості між надходженнями та витратами, підтриманні належного рівня ліквідності, платоспроможності та прибутковості підприємства.

Управління фінансовим станом є складовою частиною загальної системи управління підприємством і відображає сукупність відносин, що формуються у процесі його фінансової діяльності. Цей процес передбачає цілеспрямований вплив на господарську діяльність підприємства шляхом використання різних фінансових механізмів (фінансові методи, важелі, інструменти), а також нормативно-правове й інформаційне забезпечення. Саме через їхнє поєднання здійснюється розроблення та реалізація стратегічних цілей розвитку підприємства, що й становить сутність управління його фінансовим станом [1].

Г.Я.Аніловська та І.Б.Висоцька вважають, що управління фінансами (фінансовий менеджмент) полягає в ефективному використанні фінансового механізму для

досягнення стратегічних і тактичних цілей виробництва. Складовими фінансового механізму є фінансові методи, фінансові важелі, нормативно правове забезпечення, інформаційне забезпечення [2].

Ю.А.Бондар, К.А.Єрошкін у своїй праці визначають управління фінансовою діяльністю підприємства як систему прийняття рішень щодо управління функціональними підсистемами фінансової діяльності підприємства в розрізі основних її напрямів, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів, пошуком і мобілізацією джерел коштів із метою максимізації ринкової вартості підприємства [3, с. 87].

Дослідники [4] характеризують управління фінансовим станом підприємства як складний процес, що потребує постійного впливу суб'єктів на об'єкт фінансового управління за допомогою певної системи методів і технічних засобів з використанням особливої технології для досягнення забезпечення підприємства фінансовими ресурсами, необхідними для його нормальної фінансово-господарської діяльності, доцільності й ефективності розміщення і використання фінансових ресурсів, фінансових взаємовідносин з іншими суб'єктами господарювання, платоспроможності та фінансової стійкості з метою підвищення ефективності функціонування суб'єкта підприємницької діяльності, а також визначення напрямків його розвитку у короткостроковій та довго строковій перспектив.

Метою управління фінансовим станом підприємства є забезпечення його фінансової стабільності, підвищення ефективності використання фінансових ресурсів та досягнення стійкого економічного розвитку в умовах мінливого зовнішнього середовища. Основними завданнями управління фінансовим станом є:

- забезпечення фінансової стабільності підприємства шляхом підтримання оптимального співвідношення між власними та залученими коштами, достатнього рівня ліквідності та платоспроможності;
- організація ефективного фінансового планування, що передбачає прогнозування доходів, витрат, прибутку та потреби у фінансових ресурсах;
- виявлення та оцінка факторів впливу на фінансовий стан підприємства;
- одержання позитивних фінансових результатів від усіх видів діяльності та стабілізації фінансового стану підприємства;
- збільшення обсягу грошових надходжень від реалізації продукції при одночасному покращенні якісних параметрів господарської діяльності;
- максимізація прибутку (усунення збитковості) в умовах прийнятного рівня комерційного ризику [5].

При цьому основними цілями управління фінансовим станом підприємства є:

• визначення фінансового положення;
• виявлення змін у фінансовому стані в просторово-часовому розрізі;
• виявлення основних чинників, що викликають зміни у фінансовому стані;
• прогноз основних тенденцій фінансового стану [6].

Серед основних принципів, на яких повинно базується управління фінансовим станом підприємства, є поєднання із сукупною системою управління всім підприємством; цілісний характер прийняття управлінських рішень; високий управлінський динамізм; різноманітність підходів до прийняття індивідуальних управлінських рішень; зосередження на стратегічних цілях розвитку бізнесу [7].

Процес управління фінансовим станом підприємства повинен здійснюватися за такими етапами:

1) визначення головної мети управління;
2) формування системи інформаційного забезпечення управління;
3) дослідження показників фінансового стану; формування системи цілей та цільових показників;
4) прогнозування показників фінансового стану на довгостроковий період;
5) поточне планування показників фінансового стану;

6) розроблення системи заходів щодо реалізації поточних планів;
7) моніторинг реалізації планових показників фінансового стану;
8) контроль показників фінансового стану підприємства [8].

Фінансовий стан підприємства визначається такими елементами:
1) прибутковість роботи підприємства;
2) оптимальність розподілу прибутку, що залишився у розпорядженні підприємства після сплати податків і обов'язкових платежів;
3) наявність власних фінансових ресурсів не лише мінімально необхідного рівня для організації виробничого процесу і процесу реалізації продукції;
4) раціональне розміщення основних і оборотних фондів;
5) платоспроможність та ліквідність [9].

Особливістю управління фінансовим станом є його комплексний характер, що передбачає поєднання стратегічних, тактичних і оперативних рішень. Управління не зводиться лише до контролю фінансових потоків – воно охоплює аналіз, прогнозування, планування та регулювання всіх елементів фінансової діяльності підприємства. Важливим завданням є формування такої структури капіталу, яка забезпечує фінансову стійкість і мінімізує залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Висновки. Управління фінансовим станом підприємства – це безперервний процес аналізу, планування та контролю, спрямований на досягнення фінансової стабільності, підвищення ефективності використання ресурсів і забезпечення стійкого розвитку підприємства в довгостроковій перспективі.

Джерела та література:

1. Куцай Н.С., Демчук В.О. Сутність, задачі та етапи управління фінансовим станом підприємства. *Modern Economics*. 2021. №25(2021). С. 92-97. URL: https://doi.org/10.31521/modecon.V25(2021)-14.

2. Аліновська Г.Я. Фінанси підприємств : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 440с.

3. Бондар Ю.А., Єрошкін К.А. Теоретичні аспекти управління фінансовою діяльністю підприємства. *Причорноморські економічні студії*, 2020. Вип. 55-1. С. 83-86. URL: http://bses.in.ua/journals/2020/55_1_2020/15.pdf (дата звернення 07.11.2025).

4. Сіліна І.В., Хацер М.В. Управління фінансовим станом підприємства в умовах кризи. *Економіка та держава*, 2015. №11. С. 86-88. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2015/22.pdf (дата звернення 08.11.2025).

5. Чумаченко О., Плетенецька С., Антонець Т. Управління фінансовим станом підприємств у системі стратегічного менеджменту. *Вчені записки Університету «КРОК»,* 2024. 1(73). С. 54–65. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-73-54-65.

6. Чорна Л.О., Євась Т.В., Боронін А.О. Управління фінансовим станом підприємства: теоретичні аспекти. *Подільський науковий вісник*, 2023. №3 (27). https://doi.org/10.58521/2521-1390-2023-27-9.

7. Чорна Л.О., Євась Т.В., Мельничук Ю.М. Сутність, завдання, принципи та етапи управління фінансовим станом підприємства. *Подільський науковий вісник*, 2023. №1 (25). https://doi.org/10.58521/2521-1390-2023-25-11.

8. Бодруг Т. М., Гаватюк Л. С. Сутність аналізу та управління фінансовим станом підприємств України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*, 2018. Вип. 22, частина 1. URL: http://www.visnyk-econom.uzhnu.uz.ua/archive/22_1_2018ua/6.pdf (дата звернення 08.11.2025).

9. Тютюнник С.В., Бокарєва І.В. Сутність характеристики фінансовог о стану підприємства. URL: http://intkonf.org/kand-ekon-nauktyutyunnik-sv-bokareva-iv-sutnisni-harakteristiki-finansovogo-stanupidpriemstva/ (дата звернення 08.11.2025).

***

НАПРЯМ 9
МІЖНАРОДНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА МЕДІАЦІЯ: ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПРОБЛЕМИ

Є.Б.Тихомирова – доктор політичних наук,
професор кафедри міжнародних відносин,
Волинський національний університет
імені Лесі Українки

МІЖНАРОДНІ КРИЗИ: КРИЗОВІ КОМУНІКАЦІЇ VS МЕДІАЦІЯ

Актуальність зазначеної проблеми обумовлена, по-перше, дедалі більшою ескалацією міжнародних криз у різних регіонах світу. Тому науковці та практики дедалі більше займаються пошуком інструментів управління кризами, щоб запобігати їхній ескалації. По-друге, сьогодні потребують вивчення практики співіснування кризової комунікації і медіації, які взаємодіють як частини комплексної стратегії врегулювання міжнародних кризових ситуацій. По-третє, звернення до зазначеної проблематики порівняльного аналізу кризових комунікацій та медіації, що органічно доповнюють одна одну, обумовлено відносно невеликим масштабом її дослідження як у зарубіжній науковій думці, так і в Україні.

Мета дослідження спрямована на з'ясування ролі таких інструментів пом'якшення або мінімізації наслідків міжнародних криз як кризова комунікація та медіація. Перший ми розглядаємо як оперативну стратегію, пов'язану з захистом інтересів та репутації на основі кризової комунікації. Другий трактуємо як структурний механізм врегулювання конфліктів в контексті медіації. Ми спробуємо довести, що синхронізація кризових комунікацій і медіації – це інтегроване, багатостороннє управління інформацією та посередницькими діями, спрямоване на мінімізацію ескалації й сприяння мирному врегулюванню міжнародних криз.

Результати дослідження. Ставлячи питання про міжнародний вимір відмінностей між кризовою комунікацією і медіацією, спочатку з'ясуємо сутність міжнародних криз. *D.Welch* (Oxford Research Encyclopedia) зазначає: щоб вивчення міжнародної кризи стало корисним як для науковців, так і для політиків, слід зрозуміти, що «означає поняття «міжнародна криза» у абстрактному сенсі та що вважають міжнародною кризою у реальному світі». Дослідник дає таку дефініцію цьому терміну: «міжнародна криза – це вирішальне зіткнення двох або більше держав, пов'язане з правдоподібно підвищеною небезпекою неминучої війни» [5].

Фахівці вважають міжнародні кризи небезпечними епізодами, що можуть дестабілізувати не лише безпосередньо залучених учасників, а й усю міжнародну систему. Визнаючи першочергове значення криз як визначальних моментів у міжнародних відносинах, науковці та політики дедалі більше стурбовані визначенням механізмів запобігання, управління та вирішення криз [6].

Кризову комунікацію трактують як «процес створення та обміну повідомленнями між взаємозалежними стейкхолдерами в умовах високої невизначеності, загроз першочерговим цілям та необхідності негайного реагування, спричиненої кризою». Основними інструментами кризової комунікації є «налагодження каналів і мереж зв'язку, з використанням різноманітних форм повідомлень», які «необхідні для координації, формування сенсів, ефективного реагування, відновлення, навчання, розвитку та розвитку стійкості». Така «комунікація тісно пов'язана з комунікацією про ризики, що стосується постійного процесу обміну повідомленнями для моніторингу, розуміння та управління ризиками», а «комунікаційні функції повинні бути включені у формування та планування політики щодо криз та ризиків, а також у реагування та відновлення [4].

Міжнародні кризи потребують не лише відповідних комунікацій, але й міжнародної медіації, яку трактують як консенсусну, ненасильницьку та необов'язкова участь третьої

сторони у процесах управління кризами та їх вирішенні. Одним з найбільш цитованих визначень медіації є дефініція *J.Bercovitch і A.Houston.* У ній акцентується увага на тому, що медіація, це «реактивний процес управління конфліктами, за якого сторони звертаються за допомогою або приймають пропозицію допомоги від особи, групи або організації, щоб змінити свою поведінку, врегулювати конфлікт або вирішити проблему без застосування фізичної сили або залучення правових повноважень» [2, с. 13]. Медіація третьої сторони є ефективним засобом пом'якшення або управління бурхливими та насильницькими наслідками криз.

Розглядаючи взаємодію кризових комунікацій та медіації, варто особливу увагу приділити такій стратегії, яку називають стратегією комунікації та сприяння. З нею пов'язана її пасивна участь у передачі інформації сторонам, що сприяє співпраці, але демонструє мало контролю над більш формальним процесом або суттю медіації. Дослідники акцентують увагу на таких тактиках, пов'язаних з цією стратегією: встановлення контакту зі сторонами; завоювання довіри та впевненості сторін; організація взаємодії між сторонами; виявлення проблем та інтересів; з'ясування ситуації; уникнення прийняття чиєїсь сторони; налагодження взаєморозуміння зі сторонами; надання відсутньої інформації; розробка основи для порозуміння; заохочення змістовної комунікації; надання позитивних оцінок; та надання можливості для обговорення інтересів сторін [3].

Передаючи повідомлення від однієї сторони суперечки до іншої, медіатор сприяє її розумінню та усвідомленості предмету, що викликав кризу, оскільки суперечки є результатом або непорозуміння, або свідомого маніпулювання однієї зі сторін історією або фактами, що пов'язані з її інтересами.

На наш погляд, управління міжнародними кризами сучасності вимагає не стільки чіткого розмежування цих процесів (у цьому контексті воно має скоріше дослідницький інтерес), скільки синхронізації двох реактивних/частково превентивних процесів – оперативних стратегій захисту інтересів та репутації (кризові комунікації) та структурних механізмів врегулювання конфліктів (медіація). Перший націлений на зміну сприйняття кризи зовнішнім світом та захист репутації, другий – на зміну поведінки та взаємин сторін конфлікту, аби досягти стійкого врегулювання. Вважають, що медіація є одним із найстаріших та найпоширеніших механізмів вирішення конфліктів, що застосовують на міжнародній арені. Водночас кризовий менеджмент фокусується на мінімізації негативних наслідків несподіваних подій для організації чи держави. Критична необхідність полягає в тому, щоб розуміти, коли фокус має бути зміщений від управління наслідками до урегулювання першопричин конфлікту.

Спробуємо дати визначення синхронізації кризової комунікації та медіації в умовах міжнародної кризи. Таку синхронізацію можна розглядати як цілеспрямований процес узгодження термінів, змісту та каналів інформування громадськості та зацікавлених сторін із скоординованим розгортанням комунікаційних та медіаційних заходів сторін міжнародної кризи з метою надання інтегрованої реакції на неї. Головне полягає в мінімізації плутанини та ескалації, підвищенні довіри зацікавлених сторін та створенні умов, що сприяють мирному вирішенню суперечок, шляхом синхронізованого управління інформаційним середовищем та переговорним процесом.

У сучасних міжнародних кризах ефективна взаємодія між кризовою комунікацією та медіацією є важливою для запобігання кризової ескалації, підтримки довіри та координації дій між сторонами. Сучасна медіа-система створює як нові можливості, так і додаткові ризики для синхронізації цих процесів. Дослідники вважають, що медіатори мають напряму узгоджувати свої дії з гуманітарними агенціями та комунікативними каналами, щоб забезпечити зрозумілість дій для мирного населення та виконавців на місцях (що підсилює дотримання угод). «Багато посередників повідомляють про проблеми з комунікацією та недостатнє розуміння [національних] інтересів дипломатів та урядів». «Щоб процес медіації працював, необхідні канали комунікації з усіма сторонами, і медіатор повинен створити та підтримувати ці канали відкритими в інтересах процесу»

[1]. Медіаційний трек, що триває поряд з кризовими комунікаціями, є життєво важливим для забезпечення безперервності діалогу, незважаючи на кризові піки.

У сучасному взаємопов'язаному світі все частіше трапляються транскордонні інциденти, що можуть перерости у серйозні кризи. Одна з них виникла на польсько-українському кордоні 2023–2024 рр. (візуалізовано на схемі нижче).

Timeline: транскордонна криза PL – UA (2023–2024 рр.)*

Ключові події	**Листопад 2023 р.:**	Початок блокади пунктів пропуску польськими протестувальниками
	Грудень 2023 р.:	Участь Єврокомісії (DG MOVE) як посередника; спільні технічні переговори
	Січень 2024 р.:	Посилення протестів; рефреймінг на антагонізм до Green Deal ЄС
	Березень 2024 р.:	Пік ескалації: протести польських фермерів з анти-ЄС риторикою
	Квітень 2024 р.:	Часткове розблокування; робочі групи продовжують переговори

**Складено автором.*

Україна та Польща активно комунікували через ЗМІ (закликаючи до розблокування, застосовуючи кризові комунікації) та вели переговори для зняття блокад фермерами, застосовуючи медіацію. Синхронізація інформаційних платформ і переговорних каналів частково пом'якшили кризу, демонструючи, що відсутність такої координації може затягнути ситуацію.

Можна говорити про кілька отриманих з цієї кризи уроків для теорії синхронізації кризових комунікацій та медіації:

- Вчасна, прозора комунікація з усіма стейкхолдерами допомогла знизити певною мірою невизначеність і ризик ескалації.
- Переговори та медіаційні зусилля підсилювали інформаційні канали з обох боків.
- Недостатня синхронізація (наприклад, коли протестуючі діяли до того, як уряд мав чітке комунікаційне чи переговорне рішення) сприяло тривалості кризи та її загостренню.
- Вважаємо, що криза виявила і негативний урок, який був пов'язаний з тим, що ЄС одночасно став посередником і «адресатом» протесту. Початкове ЄС був покликаний відновити переговори, але його втручання змінило рамку конфлікту: протест еволюціонував від логістичного питання до політичного антагонізму проти Зеленого курсу («Green Deal»). Тобто синхронізація спрацювала операційно, але дала негативний стратегічний ефект: протест отримав новий об’єкт – політику ЄС.

Висновки. Міжнародна криза вимагає ефективних механізмів запобігання, управління та вирішення, серед них кризова комунікація та міжнародна медіація. Дослідження засвідчило, управлення міжнародними кризами вимагає синхронізації кризових комунікацій (стратегії захисту інтересів та репутації) та медіації (структурних механізмів врегулювання конфліктів). Синхронізація цих процесів полягає в узгодженні термінів, змісту та каналів інформування із заходами обох напрямків для мінімізації плутанини та ескалації й підвищення довіри. У сучасних умовах медіатори повинні узгоджувати дії з комунікаційними каналами для забезпечення зрозумілості. Нами проаналізований кейс кризи на польсько-українському кордоні (2023–2024 рр.), де застосована така синхронізації кризової комунікації та медіації під час блокади польських перевізників та фермерів. Активна комунікація через ЗМІ та переговори демонстрували взаємодію обох механізмів. Уроки цієї кризи включають: вчасна комунікація знизила невизначеність на кордоні, переговори підсилювали інформаційні канали, а недостатня синхронізація (дії протестувальників перед рішенням уряду) затягували кризу.

Негативний стратегічний ефект полягав у тому, що втручання ЄС як посередника змінило суть протесту з логістичного на політичний, спрямований проти «Зеленого курсу».

Джерела та література:

1. Aans M., Damman S., & van Unen I. (2023). Peace Mediation and Diplomacy: Joining Forces for More Effective Cooperation. *MSN Discussion Points*, *11*. URL: https://mediationsupportnetwork.net/wp-content/uploads/2023/04/MSN-Discussion-Points-Nr.11.pdf?utm_source.

2. Bercovitch J., & Houston A. (1996). The study of international mediation: Theoretical issues and empirical evidence. In J. Bercovitch (Ed.), Resolving international conflicts: The theory and practice of mediation (pp. 11–35). Quoted: Beardsley, K., & Danneman (2015). Mediation in international conflicts. *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences*, 1-13. URL: https://emergingtrends.stanford.edu/files/original/d610d7af4805765574252c5345621ca5ed4cacfa.pdf.

3. Bercovitch J., & Lee S. M. (2003). Mediating international conflicts: examining the effectiveness of directive strategies. *International Journal of Peace Studies*, 1-17. URL: https://www3.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol8_1/Bercovitch.html/.

4. Seeger M. (2022). Crisis Communication. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Retrieved 4 Nov. 2025. URL: https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1537.

5. Welch D. (2021, February 23). The Ontology of International Crisis. Oxford Research *Encyclopedia of Politics*. Retrieved 3 Nov. 2025. URL: https://oxfordre.com/politics/display/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-1569.

6. Wilkenfeld J., Young K., Asa, V., & Quinn D. (2003). Mediating International Crises: Cross-National and Experimental Perspectives. *The Journal of Conflict Resolution*, 47(3), 279–301. URL: https://salo.li/0b4f034.

***

Є.В.Вознюк – кандидат політичних наук, доцент, завідувач кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки,
заступник керівника Науково-аналітичного центру безпеки і медіації (м. Луцьк)

СТРУКТУРА МЕДІАЦІЇ ПІД ЧАС ВИРІШЕННЯ МІЖНАРОДНОГО КОНФЛІКТУ

Медіація як інструмент мирного врегулювання міжнародних конфліктів ґрунтується на комплексі процедур, що забезпечують структурований діалог між сторонами та сприяють виробленню прийнятних рішень на основі принципів нейтральності, добровільності та взаємної відповідальності. Ефективність медіації значною мірою залежить від послідовності та логічності її етапів, кожен з яких має специфічний набір інструментів та механізмів і може бути проілюстрований низкою міжнародних практик.

1. Підготовчий етап медіації.

Рис. 1. Підготовчий етап медіації*.
**Складено автором.*

Першим кроком медіації є діагностика конфлікту та ідентифікація його учасників, що передбачає аналіз історичного, політичного та соціокультурного контексту протистояння. Йдеться не лише про офіційно залучених акторів, але й про прихованих або опосередкованих учасників. Наприклад, у випадку ізраїльсько-палестинського конфлікту підготовча аналітична робота [8, 10], здійснена ООН, ЄС, США та Росією, була необхідною умовою для формування рамкових підходів Мадридського процесу.

Ключовим елементом підготовчого етапу є вибір посередника, який повинен володіти інституційною легітимністю, достатнім ресурсним потенціалом і довірою сторін. Так, у Дейтонському процесі 1995 р. [3] США виступили головним медіатором, що було зумовлено їхньою дипломатичною вагою та здатністю забезпечити гарантії виконання домовленостей. Іншим прикладом організованого підготовчого формату був Мінський процес, де ОБСЄ виконувала функцію координатора та гарантованого нейтрального актора [7].

2. Основний переговорний процес (Mediation Process).

Рис. 2. Основний процес медіації*
**Складено автором.*

На другому етапі встановлюють процедурні правила, що визначають формат взаємодії, рівень публічності, порядок денний та механізми ухвалення рішень. У Женевському процесі щодо Сирії ООН визначила власний протокол проведення зустрічей [10], що забезпечив мінімальний рівень структурованості переговорів попри високу конфліктність сторін.

Важливою складовою є збір та артикуляція інтересів сторін, які нерідко відрізняються від їхніх декларованих позицій. Яскравим прикладом є еритрейсько-ефіопське врегулювання (Алжирська угода, 2000 р.) [1, 6], де посередники змогли виявити базові потреби сторін – контроль над кордоном, безпека населення, доступ до стратегічних ресурсів – і трансформувати їх у конструктивні переговорні рамки.

На цьому етапі застосовують специфічні інструменти:

1) Shuttle diplomacy – медіатор передає пропозиції між сторонами (практики Г.Кіссінджера під час врегулювання арабо-ізраїльських конфліктів [8, 10]);

2) Facilitation – спрямування дискусії;

3) Good offices – добрі послуги без активного втручання (діяльність Генерального секретаря ООН на Кіпрі);

4) Confidence-building measures – кроки зміцнення довіри, що були важливим компонентом післявоєнного відновлення Косова під егідою ООН [5] та ОБСЄ.

Генерація альтернативних варіантів рішень відбувається шляхом моделювання різних конфігурацій угод – наприклад, багаторівнева система автономії та розподілу влади, запропонована під час переговорів у Північній Ірландії, стала основою Белфастської угоди 1998 р. [9].

3. Досягнення та формалізація угоди (Settlement Stage).

Рис. 3. Досягнення та формалізація угоди*
**Складено автором.*

Досягнення згоди ґрунтується на юридично чітко сформульованому документі, що регламентує права, обов'язки та механізми контролю виконання. Наприклад, Бішкекський протокол 1994 р. щодо Нагірного Карабаху [2] став першою офіційною домовленістю про припинення вогню, зафіксованою у письмовій формі. Кульмінацією процесу є підписання угоди – у Дейтонському випадку це відбулося в Парижі за участю міжнародних гарантів, що підсилювало легітимність документа [4].

4. Імплементація і постмедіаційний супровід (Post-Agreement Stage).

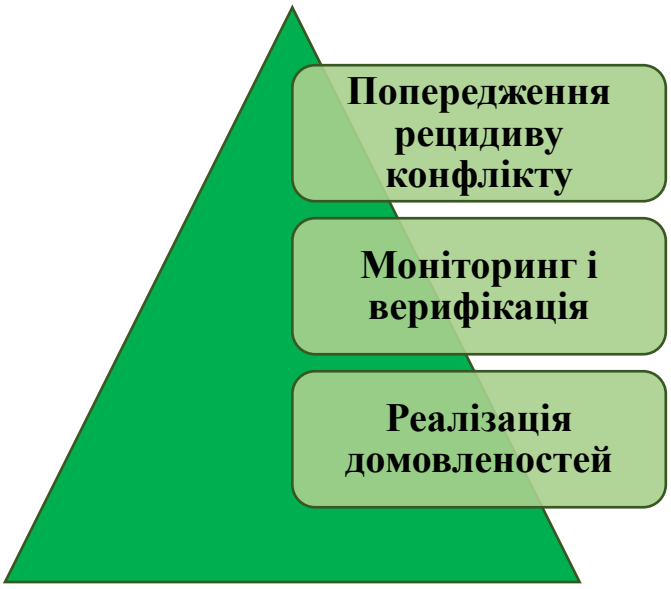

Рис. 4. Імплементація і постмедіаційний супровід.
**Складено автором.*

На цьому етапі відбувається реалізація домовленостей шляхом виконання стороною зобов'язань (демілітаризація, відведення військ, гуманітарні кроки),

призначення координаторів, спостережних місій, а також моніторинг і верифікація місій ООН [5], ОБСЄ [7], регіональних організацій, підготовку проміжних звітів та оцінки дотримання угоди. Важливо, що попередження рецидиву конфлікту є одним із основних завдань і механізмів швидкого реагування, побудови довіри, відновлення комунікацій між сторонами й підтримки миру, довгострокової стабілізації.

Реалізація домовленостей - це найбільш складний і ресурсозатратний етап. Вона охоплює демілітаризацію, створення тимчасових адміністрацій, відновлення інфраструктури та гуманітарні заходи. Прикладом є Всеосяжна мирна угода між Суданом та Південним Суданом (CPA, 2005 р.) [3], що передбачала інституційну реорганізацію та підготовку до референдуму за незалежність.

Невід'ємною частиною є система моніторингу – такий механізм був задіяний ОБСЄ в Україні з 2014 р. [7], коли Спеціальна моніторингова місія здійснювала верифікацію режиму припинення вогню та оцінювала реальну безпекову ситуацію.

Запобігання рецидиву конфлікту передбачає комплекс заходів із постконфліктного/постмедіаційного врегулювання, включно з реформами сектора безпеки, зміцненням інституцій довіри та заходами з відновлення миру. У випадку Руанди міжнародна спільнота активно підтримувала процеси примирення, включаючи роботу міжнародних трибуналів і програм відновлення суспільної єдності.

Висновки. Ключові принципи успішної міжнародної медіації: неупередженість медіатора; добровільність участі; конфіденційність переговорів; рівність сторін; орієнтація на довгостроковий мир, а не короткостроковий компроміс; опора на міжнародне право. Практика доводить, що медіація може бути успішною (Південна Африка під час завершення апартеїду), частково успішною (Мінські домовленості), або неефективною через надмірну фрагментованість інтересів та кількість сторін (Сирійський конфлікт). Це підкреслює залежність результатів медіації від інституційного контексту, особливостей конфлікту, ресурсності медіатора та готовності сторін до компромісів.

Джерела та література:

1. Agreement between the Government of the State of Eritrea and the Government of the Federal Democratic Republic of Ethiopia (Algiers Agreement, 2000) URL: https://www.peaceagreements.org/media/documents/ag221_57349 afd3b144.pdf.

2. Ceasefire Agreement Signed in Bishkek. URL: https://www.peaceagreements.org/agreements/990/.

3. Comprehensive Peace Agreement between the Government of Sudan and the SPLM/A (2005) URL: https://peacemaker.un.org/sites/default/files/document/files/2024/05/sd060000the20comprehensive20peace20agreement.pdf.

4. Gaeta P. The Dayton Agreements and International Law URL: https://ejil.org/pdfs/7/2/1358.pdf.

5. Handbook on the Peaceful Settlement of Disputes between States. UN Publication. 1992. URL: https://legal.un.org/cod/books/handbookonpsd.pdf.

6. International Crisis Group (ICG). Ethiopia and Eritrea: War or Peace? 2003. URL: https://www.crisisgroup.org/africa/ethiopia-eritrea/068-ethiopia-and-eritrea-war-or-peace.

7. Mediation and Dialogue Facilitation. Vienna: OSCE Secretariat. 2020. URL: https://www.osce.org/files/f/documents/b/0/126646.pdf.

8. Quandt W. Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967. 2005. URL: https://yplus.ps/wp-content/uploads/2021/01/Quandt-William-B.-Peace-Process-American-Diplomacy-and-the-Arab-Israeli-Conflict-Since-1967.pdf.

9. The Belfast Agreement (Good Friday Agreement), 1998. URL: https://www.gov.uk/government/publications/the-belfast-agreement.

10. UN Special Envoy for Syria. URL: https://dppa.un.org/en/mission/special-envoy-syria.

11. United States Department of State. Madrid Peace Conference Records. URL: https://history.state.gov/milestones/1989-1992/madrid-conference.

***

С.В.Федонюк – доцент кафедри
міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КОМУНІКАЦІЙНА ДИСТАНЦІЯ В МЕРЕЖАХ КОЛАБОРАТИВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ: КОНЦЕПТ, ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ ТА ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ АНАЛІЗУ ПОЛІТИЧНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

У дослідженні політичної нестабільності в міжнародних політичних системах [1] колаборативна комунікація розглядається як мережеве поле взаємодій, що здатне як посилювати, так і демпфувати ескалаційні процеси. Для його опису введено поняття колаборативного комунікаційного потенціалу, що характеризує спроможність окремих вузлів мережі ініціювати, підсилювати або гальмувати поширення інформаційних імпульсів. Ключовим елементом цієї конструкції є комунікаційна дистанція, що визначає «наближеність» акторів у межах спільного комунікаційного поля і є основою для формалізації потенціалу.

Традиційні інструменти аналізу соціальних мереж (структурна відстань, центральність, денситет) фіксують конфігурацію зв’язків, але лише опосередковано відбивають інтенсивність та якість комунікації між акторами. У цифрових, багатоплатформних середовищах, де взаємодії є асинхронними, багатоканальними й нерівномірно розподіленими, цього виявляється недостатньо для моделювання реального впливу учасників на динаміку мережі. Поняття комунікаційної дистанції пропонується як спосіб перейти від суто топологічного опису мережі до інтегральної оцінки комунікативної близькості, що враховує частоту, силу й активність комунікацій.

У запропонованій рамці комунікаційна дистанція безпосередньо входить до розрахунків колаборативного комунікаційного потенціалу, задаючи «поля тяжіння» й ампліфікації в мережі. Це дає змогу поєднати мікрорівень взаємодій (патерни обміну повідомленнями, коментарями, реагуваннями) з макрорівневими наслідками для ескалації/деескалації протестних екосистем, інформаційних кампаній і міжнародного резонансу.

Комунікаційна дистанція пропонується як узагальнений показник «наближеності» учасників один до одного в комунікаційному полі. Йдеться не про геометричну відстань, а про інтегральний вимір того, наскільки інтенсивно, стійко й змістовно вони взаємодіють. Така перспектива дає змогу перейти від статичного опису мережі до аналізу комунікативного потенціалу: наскільки легко інформаційні імпульси поширюються між акторами, де розміщені комунікаційні «мости», які вузли здатні запускати каскади мобілізації чи, навпаки, компенсувати ескалацію.

Комунікаційну дистанцію між учасниками пропонуємо вимірювати на основі кількох груп параметрів, що фіксують різні аспекти взаємодії. До них належать: частота контактів (кількість повідомлень, реплаїв, коментарів, згадок), сила зв’язків (тривалість і глибина обговорень, кількість циклів взаємного обміну), активність самих комунікаторів (обсяг публікацій, кількість взаємодій і унікальних контактів). У деяких випадках додатково врахована соціальна й тематична близькість (спільність інтересів, належність до схожих груп, попередній досвід взаємодії), однак базова модель зосереджена на параметрах, що можуть бути безпосередньо отримані з цифрових слідів.

У найпростішому вигляді комунікаційна дистанція між двома учасниками може бути визначена як величина, обернена до кількості їхніх взаємодій: що більше контактів між A і B, то меншою є дистанція між ними. На цьому припущенні ґрунтується формалізація, що поєднує три компоненти – частоту взаємодій, силу зв’язків і загальну активність комунікаторів. Узагальнена формула має вигляд:

$$R_{ij} = \alpha / F_{ij} + \beta / S_{ij} + \gamma (1 / A_i + 1 / A_j),$$

де Rij – комунікаційна дистанція між учасниками і та j; Fij – частота їхніх взаємодій; Sij – сила зв'язків; Ai та Aj – активність комунікаторів; α, β, γ – вагові коефіцієнти, що відображають відносну важливість кожного компонента в конкретному дослідженні.

Обернений характер залежностей означає, що зростання частоти взаємодій зменшує комунікаційну дистанцію, посилення зв'язку (довші й змістовніші обговорення) також її скорочує, а вища активність комунікаторів свідчить про більшу включеність у комунікаційне поле. Вагові коефіцієнти визначаються емпірично та залежать від типу даних і дослідницьких завдань: в одних кейсах важливішою є частота контактів (наприклад, у швидких кризових ситуаціях), в інших – сила зв'язків чи структурна активність.

Приклад застосування моделі показує її інтерпретативний потенціал. Якщо між двома учасниками Fij = 50, Sij = 200 (умовно – хвилин спілкування), активність Ai та Aj становить 30 і 40 умовних одиниць відповідно, а вагові коефіцієнти обрано як α = 1, β = 1, γ = 1, тоді:

Rij = 1/50 + 1/200 + (1/30 + 1/40) ≈ 0,02 + 0,005 + 0,0583 ≈ 0,0833.

Менше значення Rij означає меншу комунікаційну дистанцію, тобто більшу «комунікативну близькість» між учасниками. Це дає змогу порівнювати пари акторів між собою, виділяти зони високої взаємної включеності й, відповідно, більший потенціал швидкої координації. На рівні всієї мережі це відкриває можливість виділяти кластери з підвищеним комунікаційним потенціалом та ідентифікувати вузли, що виконують роль «мостів» між ними.

Операціоналізація частоти, сили та активності здійснюється через доступні цифрові показники. Частота взаємодій Fij може бути виміряна кількістю реплаїв, коментарів, згадок у постах чи відповідей у тредах між двома користувачами. Сила зв'язків Sij – середньою довжиною відповідей, кількістю циклів взаємних повідомлень, показниками емоційної чи аргументативної насиченості текстів (на основі лінгвістичного аналізу). Активність комунікаторів Ai, Aj відображає загальну участь у мережевій взаємодії: кількість опублікованих матеріалів, взаємодій з іншими користувачами, обсяг унікальних контактів. У сукупності ці параметри дають змогу перейти від формального уявлення про «зв'язок» до вимірювання його реальної комунікативної спроможності.

Запропонований підхід до формалізації та обчислення комунікаційної дистанції дає змогу працювати з реальними даними й реалізувати більш точне моделювання комунікаційного потенціалу. Отримані результати моделювання комунікаційних полів у мережах узгоджуються з теоретичними положеннями про мережеву комунікацію та соціальні мережі, зокрема з концепціями центральності, слабких зв'язків і кластеризації. Посилення потенціалу вузлів, розміщених ближче до «центра» мережі, підтверджує уявлення про їхню роль як посередників і контролерів потоків інформації. Ідентифікація мостів між кластерами корелює з підходами, що показують можливість впливати на протестний потенціал шляхом вибіркового блокування ключових вузлів.

Модель комунікаційної дистанції узгоджується й із пороговими моделями соціальної поведінки, де рішення акторів залежать від інтенсивності сигналів у їхньому локальному оточенні. У такому баченні поріг є функцією комунікаційного поля: слабкі зв'язки забезпечують вихід сигналу за межі окремих кластерів і тим самим сприяють переходу від локальних епізодів до широких хвиль мобілізації. Ефект ампліфікації, зафіксований у емпіричних дослідженнях цифрових рухів, інтерпретується як різке зменшення комунікаційної дистанції внаслідок появи технологічно підсилених комунікаторів і зростання їхньої взаємної активності.

Висновки. Комунікаційна дистанція – це проміжна ланка між структурою мережі та динамікою політичних процесів. Вона дає змогу як описувати ступінь пов'язаності акторів, так і оцінювати їхній внесок у колаборативний комунікаційний потенціал, що лежить в основі сучасних протестних екосистем, інформаційних кампаній і мережевих форм політичної участі. Інтеграція цього концепту в ширшу модель аналізу політичної нестабільності створює додаткові можливості для кількісного порівняння кейсів,

виявлення ранніх маркерів ескалації/деескалації та розроблення більш точних інструментів стратегічних комунікацій у VUCA-середовищі.

Джерела та література:

1. Федонюк С. Архітектура нестабільності: колаборативна комунікація у VUCA-світі міжнародної політики. Луцьк: Вежа-Друк, 2025. 516 с.

***

І.О.Кшевецький – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародні комунікації»
Навчально-наукового інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ В МЕДІА ТУРЕЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Науковий керівник:
О.П.Кучмій – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародної інформації ННІ міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Актуальністю дослідження. російсько-українська війна не лише змінила безпекову та геополітичну ситуацію у Європі та Чорноморському регіоні, а й стала каталізатором змін інформаційного простору у країнах тюркського світу. Особливу роль у цьому процесі відіграє Туреччина, важливий регіональний актор зі складною зовнішньо політичною позицією, що одночасно зберігає прагматичні відносини з Росією, так і підтримує територіальну цілісність України. Тому дослідження турецьких засобів масової інформації та їх наративів щодо війни, має важливе теоретичне й практичне значення для розуміння формування громадської думки, інформаційної безпеки та можливостей контр комунікації.

Мета дослідження – виявити і систематизувати ключові характеристики подачі теми російсько-української війни в провідних турецьких ЗМІ. Зокрема визначення поширених наративів, джерел їх походження та оцінка їхнього впливу на громадську думку. Відповідно до мети були поставлені такі завдання: проаналізувати характер публікацій в провідних турецьких редакціях – Anadolu, Hürriyet, HaberTürk та інші, ідентифікувати основні теми, визначити наявність та поширення прокремлівських наративів.

Методологічна основа дослідження поєднала якісний і кількісний підходи. Проведено системний контент-аналіз текстів, мультимедійних матеріалів турецьких медіа. Здійснено тематичну класифікацію, а саме виявлення ключових тем для турецької аудиторії – безпека у Чорному морі, евакуація турецьких громадян, економічні наслідки, зернова безпека, мирні перемовини, тощо. Проаналізовано тональність і термінологію, зокрема вживання слова «війна» чи «військова операція» Також виконано порівняльний аналіз матеріалів із проросійських джерел на предмет видозмін наративів. Доповненням є дані соціологічних опитувань і досліджень медіаграмотності, наведених у наявних джерелах [1].

Результати дослідження продемонстрували кілька головних закономірностей. По-перше, інформаційне поле Туреччини виявилося неоднорідним, оскільки поряд із матеріалами зі збалансованою й аналітичною тональністю поширюються статті, що

відтворюють прокремлівські наративи або мають м'яку тональність щодо дій Росії. Це відображено у частих репліках про «ескалацію через постачання західної зброї», «негативну роль Заходу» або акцентах на «прагненні Росії до миру», що іноді вживаються без критичної перевірки джерел [2].

По-друге, типова термінологія турецьких публікацій часто уникає однозначного визначення конфлікту як «війни», віддаючи перевагу словосполученням «військова операція» чи «зіткнення», що сприяє пом'якшенню сприйняття масштабів агресії у частини аудиторії.

По-третє, турецькі ЗМІ приділяють помітну увагу регіонально важливим темам – ризикам для національної безпеки Туреччини, питанням евакуації та долі турецьких громадян, економічним наслідкам і продовольчій безпеці, що підтверджує прагнення редакцій зробити тему релевантною для своєї аудиторії.

Аналіз також виявив структурні чинники, що посилюють проникнення прокремлівських наративів. Так, наявні зв'язки інформаційних агентств, зокрема випадки співпраці між Anadolu та російськими агентствами, і вплив російських інформаційних ресурсів у медіапростір [3]. Активна діяльність ботів та організованих інформаційних кампаній, що зумовлюють ширше розповсюдження маніпулятивних меседжів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що виявлення конкретних мовних і контентних ознак дає можливість розробити стратегії протидії дезінформації, орієнтовані на турецьку аудиторію. По-друге, встановлені тематичні пріоритети показують ефективні сфери для комунікаційні і просування правдивої інформації про Україну.

Висновки. Турецький медійний простір щодо висвітлення російсько-української війни має подвійний характер – офіційні дипломатичні заяви і позиція прагне балансу й демонструє готовність до посередництва, водночас медіасфера залишається вразливою до зовнішніх інформаційних впливів, зокрема російської пропаганди. По-друге, мовні засоби і вибір мовних фреймів, уникнення слова «війна», акценти на ролі Заходу, суттєво впливають на сприйняття конфлікту місцевою аудиторію. По-третє, для ефективної протидії дезінформації і формування більш раціонального обговорення російсько-української війни в Туреччині необхідно посилювати незалежну журналістику, розвивати локальний факт-чекінг і реалізовувати інформаційні кампанії українською та турецькою мовами через партнерства з місцевими медіа.

Джерела та література:

1. Gaber Y. Unpacking Russian Info Ops in Türkiye: Distrust, Disinformation and Disorientation. UA South. URL: https://www.uasouth.media/en/analysis/235.

2. Тарасюк Ю. Висвітлення війни в Україні у провідних турецьких ЗМІ та його вплив на громадську думку. URL: https://dspace.onu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f5f851c5-67ad-454a-8cc3-e7f8c257fa91/content.

3. Anadolu Ajansı. Head of Russia's TASS news agency visits Anadolu Agency. URL: https://www.aa.com.tr/en/corporate-news/head-of-russias-tass-news-agency-visits-anadolu-agency/754295.

***

О.П.Борисюк – асистент кафедри
міжнародних відносин,
аспірантка ОНП «Міжнародні відносини і
стратегічні комунікації України та ЄС»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

КОМУНІКАЦІЯ НАДЗВИЧАЙНОГО ТА ПОВНОВАЖНОГО ПОСЛА УКРАЇНИ У КОРОЛІВСТВІ НІДЕРЛАНДИ О.КАРАСЕВИЧА З ПРЕДСТАВНИКАМИ УКРАЇНСЬКИХ ГРОМАД

Олександр Олександрович Карасевич обіймав посаду Надзвичайного та Повноважного Посла України у Королівстві Нідерланди з червня 2023 р. і до 29 листопада 2024 р. В умовах повномасштабної агресії РФ проти України, перебування у Нідерландах значної кількості українських біженців Надзвичайний і Повноважний Посол України тісно співпрацював з центрами, у яких перебували тимчасово переміщені особи з України, а також контактував з представниками української діаспори в Королівстві Нідерланди. Так, у березні 2022 р. в Роттердамі за підтримки мерії відкрили перший Український дім. Пізніше за допомогою місцевої влади українські осередки відкрили у Барендрехті, Заандамі, Маастрихті [9]. 9 серпня 2023 р. у Міжнародний день корінних народів Посол України провів зустріч із представниками кримськотатарської громади у Нідерландах. Вони обговорили проведення культурних та мистецьких заходів, відповідні політичні ініціативи щодо деокупації Криму й активну роль Нідерландів у цьому процесі [11].

11 вересня 2023 р. Посол України в Нідерландах урочисто відкрив перший урок на перших курсах вивчення української мови в Амстердамському університеті (UvA). На них зареєструвалося 30 студентів з Німеччини, Італії, Польщі, Угорщини, Хорватії, Словенії, Сербії, Тайваню, але більшість були саме з Нідерландів. Посол О.Карасевич зазначив, що «майже в кожній нідерландській бібліотеці тепер є полиці з українськими книжками, а нідерландські музеї додали українську мову до своїх аудіогідів». Посол подарував студентам книги про козаків і зазначив, що «починаючи вчити українську мову, студенти будуть дізнаватися про видатні сторінки нашої історії, про козаків, про тих, хто боронив Україну, захищав нашу волю, незалежність, і чий дух зараз відчувається в Україні скрізь» [13]. Наприкінці вересня 2023 р. Посол О.Карасевич відвідав Українську школу «Джерело» в Амстердамі. Цей заклад майже десять років є осередком українства столиці Нідерландів. Дипломат висловив вдячність вчителям і волонтерам за високий професіоналізм і застосування прогресивних методик навчання дітей у діаспорі українській мові та історії. Він вручив спеціальну відзнаку – Подяку Міністерства освіти та науки України – вчительці-лідерці школи І.Голодюк за вагомий особистий внесок у розвиток освіти та українського шкільництва за кордоном. Загалом станом на вересень 2023 р. у різних містах Нідерландів функціонувало тринадцять українських шкіл вихідного дня, створених громадськими організаціями закордонних українців [10] і їхня кількість неухильно збільшується.

14 жовтня 2023 р. під час регіонального візиту у м. Зволле Посол України О.Карасевич спільно з мером міста відвідали притулок, у якому проживають майже 700 українців, і приміщення школи для українських дітей. Вони обговорили низку тем, пов’язаних із житлом для тимчасово переміщених осіб з України, забезпеченням освіти для українських дітей та психологічною підтримкою тих, хто цього потребує. Також зустрілись з громадянами України і відповіли на актуальні для них питання, обговорили майбутнє розвитку української громади у Зволле [1].

Посольство України в Нідерландах було майданчиком для проведення культурних заходів. На початку грудня 2023 р. Посольство України організувало перший Форум української громади у Нідерландах. У ньому брали участь представники українських

громадських організацій, освітніх осередків, культурних і творчих об'єднань, волонтерських ініціатив, митці, художники, письменники, літератори, перекладачі й активні громадяни – понад сто учасників. Посол України О.Карасевич відкрив цей захід. Він наголосив, що навіть за обставин російсько-української війни українська громада у Нідерландах веде активне громадсько-політичне, освітнє та культурне життя. Він вручив високі державні нагороди, якими Президент України відзначив активістів української громади [8].

Посольство України долучилось до організації фестивалю «Відкривай Україну» (Discover Ukraine), що пройшов 17 грудня – 7 січня 2024 р. у Церкві Святого Стефана у м. Неймеген. Мета цього івенту була підтримати Україну в її боротьбі проти агресії рф та відкрити українську культуру для місцевої аудиторії. Фестиваль був співорганізований спільно з українською громадою у м. Неймегені, організацією «Воля-Україна», Інститутом східних християнських досліджень, пасторатом екуменічного міста Неймеген. Організатори фестивалю провели дискусію з провідними українськими і нідерландськими експертами. Серед них – колишній міністр оборони Нідерландів Й. Вурхове, професор Вім ван Мерс, О.Гарань, М.Золкіна, М.Шайдрова [2].

У січні 2024 р. у м. Зволле за участі Посла України урочисто відкрили новий осередок українців Фундації «Слава і Воля». Голова правління Фундації О.Давигора наголосила, що вона допомагатиме українцям у розвитку культурних, освітніх, економічних та політичних зв'язків між Україною і Нідерландами, поширенні демократичних цінностей. Серед запрошених гостей були нідерландські волонтери, представник правління муніципалітету Зволле, представники нідерландських фондів, місцеві мешканці, які прийняли у свої родини українців [12].

22 січня 2024 р. Посол відвідав Утрехт. Під час зустрічі з мером міста, головою Асоціації муніципалітетів Нідерландів Посол висловив вдячність Асоціації за підтримку України та внесок муніципалітету Утрехта у міжрегіональну співпрацю з Маріуполем, зокрема, за залучення до проєктів відновлення та відбудови цього міста. О.Карасевич відвідав Jaarbeurs – головний центр прийому українських біженців у Нідерландах. Центр вже майже два роки цілодобово надавав першу допомогу українцям, які щойно прибули до Нідерландів, та скеровував їх у тимчасові місця по всій країні. Посол подякував команді Jaarbeurs за роботу. Він зустрівся з членами Фонду «Вітання», що підтримує українську громаду в Утрехті, організовує освітні та культурні заходи, надає психологічну підтримку [3].

27 січня 2024 р. Посол зустрівся з українською громадою м. Маастрихт. Разом із бургомістром Маастрихту вони відвідали прихисток, у якому перебувало майже 500 українців, і зустрілися з його мешканцями. О.Карасевич брав участь у Форумі українців в Українському домі у Маастрихті, що зібрав представників організацій українців у Нідерландах і волонтерів для обговорення діяльності та проєктів української діаспори в освітній, культурній та гуманітарній сферах [4]. 11 лютого 2024 р. Посол вручив відзнаку від Міністерства культури України українському ансамблю пісні і танцю «Русалка» («Roesalka») м. Хенгело. Окрім посла України О.Карасевича та його дружини Наталії, на заході також був присутній мер Хенгело [6]. У квітні 2024 р. Посол О.Карасевич і мер м. Бодегравен-Рейвейк відвідали притулок Reeuwijkse Poort, що надає прихисток українцям. Він також зустрівся з представниками українських студентських асоціацій у Нідерландах. Зустріч була зосереджена на проблемах, з якими стикаються студенти з України і на можливих шляхах їх вирішення [5].

Посол О.Карасевич та Посольство України в Королівстві Нідерланди організовували прийоми для українських організації, зокрема «Врятуй Україну». Це відбулось під час церемонії вручення їй міжнародної премії «Чотири свободи» 2024 року 11 квітня 2024 р. у м. Мідделбург. Організація отримала її за порятунок найвразливіших груп українського суспільства із зон бойових дій та повернення українських дітей з рф та окупованих територій [7]. О.Карасевич постійно зустрічався з представниками найактивніших громадських організацій Нідерландів, що активно допомагають Україні.

Посольство України допомагало їм логістичними порадами, контактами, вручало їхнім представникам подяки. Загалом, діяльність Посла О.Карасевича багато в чому позитивно вплинула на сприйняття українців у Нідерландах.

Висновки. У контексті того, що Нідерланди продовжують надавати активну дипломатичну, економічну, гуманітарну та військову допомогу Україні в її боротьбі проти агресії рф, послідовно підтримують посилення санкцій проти рф, гуманітарна складова діяльності Надзвичайного та Повноважного Посла України у цій країні має важливе значення. Вона спрямована на підтримку діяльності українських діаспорних і волонтерських, студентських організацій, на забезпечення умов для перебування тимчасово переміщених громадян України у Нідерландах.

Джерела та література:

1. Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands. URL: https://www.facebook.com/UkraineEmbNL/posts/pfbid06De72Yc62TV7QQWqdgfb6ZcPNstqxGy45LSmRo2VL6cuywLfvnDTr8gFPMRXKqTPl (15.10.2023).

2. Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands. URL: https://www.facebook.com/UkraineEmbNL/posts/pfbid03BrtK4QR4aViyWKTA7fKieGXMD8gtL1tVktCK7Bfa3SmgnP8eMT1VnruT3WPmUaKl (10.01.2024).

3. Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands. URL: https://www.facebook.com/UkraineEmbNL/posts/pfbid0NCTE4xSfK6zRqr6urGgZ1d5MvXvxJJZcyobEqjcz2WYZTQxtfbADu9fFc15FF1Lal (22.01.2024).

4. Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands. URL: https://www.facebook.com/UkraineEmbNL/posts/pfbid0yLyRHYMxVotxBA8BJh5SrbRMXXvNNmzM3jHGLDTKpLy1cTCWamBF98U7VnrawNDdl (31.01.2024).

5. Embassy of Ukraine in the Kingdom of the Netherlands. URL: https://www.facebook.com/UkraineEmbNL/posts/pfbid02mcCGaNsbNYcLSPRZeTT2DgochuceBFidKQvKfxLBRbe4Gcqh1ym4Ag2SuzYWjyFPl (08.04.2024).

6. Veldhuis F. Hengelose dansgroep onderscheiden vanwege 'uitdragen Oekraïense cultuur in buitenland'. URL: https://www.1twente.nl/artikel/4050428/hengelose-dansgroep-onderscheiden-vanwege-uitdragen-oekraiense-cultuur-in-buitenland (15.02.2024).

7. «Врятуй Україну» отримала нагороду «Чотири свободи. URL: https://www.saveukraineua.org/news/save-ukraine-was-awarded-the-four-freedoms/ (11.04.2024).

8. Драбок І. У Гаазі відбувся перший Форум української громади у Нідерландах. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3800695-u-gaazi-vidbuvsa-persij-forum-ukrainskoi-gromadi-u-niderlandah.html (15.12.2023).

9. Нідерланди є важливим політичним партнером України. Пресслужба Апарату Верховної Ради України. URL: https://www.golos.com.ua/article/379908 (13.09.2024).

10. Посол відвідав Українську школу «Джерело» в Амстердамі. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3765735-posol-vidvidav-ukrainsku-skolu-dzerelo-v-amsterdami.html (25.09.2023).

11. Посол України зустрівся з кримськотатарської громадою в Нідерландах. URL: https://qtmm.org/posol-ukrayiny-zustrivsya-z-krymskotatarskoyi-gromadoyu-v-niderlandah/ (10.08.2023).

12. У Нідерландах українці заснували нову Фундацію «Слава і Воля». URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3816755-u-niderlandah-ukrainci-zasnuvali-novu-fundaciu-slava-i-vola.html (22.01.2024).

13. У Нідерландах стартували перші курси з вивчення української мови у вищих навчальних закладах (2023). URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-diaspora/3760318-u-niderlandah-startuvali-persi-kursi-z-vivcenna-ukrainskoi-movi-u-visih-navcalnih-zakladah.html.

***

А.М.Голець – аспірант кафедри
міжнародних відносин
Карпатського національного університету
імені Василя Стефаника

НІМЕЦЬКА НАЦІОНАЛЬНА МЕНШИНА ПОЛЬЩІ НА ПАРЛАМЕНТСЬКИХ ВИБОРАХ 2023 РОКУ: МЕДІА-КОНТЕКСТ ВИБОРЧОЇ КАМПАНІЇ ТА ЇЇ ПІДСУМКІВ

Національні та етнічні меншини політика Польщі є важливим елементом внутрішньополітичного ландшафту країни та впливають на її відносини з іншими державами. Чільне місце серед них відіграє німецька національна меншина, передовсім своїй активній участі в політичному житті Польщі від початку 90-х років XX ст. до сьогодення.

Відповідно до виборчого Кодексу Республіки Польщі виборчі списки комітетів організацій національних меншин, до яких включені членів зареєстрованих організацій, звільняються від потреби долати 5% виборчий бар'єр, а їхні кандидати змагаються із висуванцями загальнаціональних виборчих списків в окремих виборчих округах [10].

Найрезультативніше цим правом від 1991 р. користається німецька національна меншини Польщі, основна маса представників якої концентрується в межах Опольського воєводства (на останніх виборах по польського Сейму – це виборчий округ №21).

Соціально-культурна асоціація німців Сілезького Ополе є найбільшою організацією німецької меншини в Польщі. До неї входять майже 330 місцевих організацій Сілезії. Товариство сприяє культурному розвитку освіти в німець комовному регіоні, працює з метою заохочення двомовності жителів регіону, підтримує місцеві бібліотеки, школи, дитячі садки тощо [1, с. 10].

Як зауважує Н.Шипка, представники німецької меншини активно підтримують своїх представників у місцях компактного проживання громади. Кількість голосів, відданих у підтримку кандидатів у депутати від німецької меншини, практично збігається у процентному відношенні з кількістю німецького населення, що проживають на виборчих округах [3, p. 42].

Як зазначає польський дослідник суспільних комунікацій А. Щепанський, на минулі парламентські вибори 15 жовтня 2023 р. кандидати від виборчого комітету виборців німецької меншини йшли впевненими, що зможуть отримати два місця в Сеймі та одне в Сенаті. Інтенсивна рекламна кампанія мала допомогти досягти цієї мети, включаючи 100 тис. листівок, 36 тис. календарів, 7 тис. плакатів та 1000 банерів. Рекламні білборди були розміщені в 16 містах Опольського воєводства, фургон з агітаційними матеріалами проїхав приблизно 1500 км по регіону, а кандидати від Комітету 42 рази зустрічалися з потенційними виборцями. Було записано сім радіо- та п'ять телевізійних рекламних роликів, а також проведено вісім прес-конференцій. Виборчий комітет також проводив онлайн-маркетинг, підтримуючи власний веб-сайт та присутність у соціальних мережах [9, p. 101].

За узагальненнями А. Макари, під час парламентської виборчої кампанії 2023 р. німецька меншина мала негативний медіа-імідж на платформі X, що могло сприяти низькому результату виборів. Однак основною причиною була висока загальнонаціональна явка та мобілізація електорату інших партій, що вплинуло на результат виборчого комітету виборців німецької меншини [6, p. 148-149].

За підсумками голосування у виборчому окрузі №21 на виборах Сейму 15 жовтня 2023 р. виборчий комітет виборців німецької меншини отримав лише 25778 голосів [5].

Після 33 років присутності німецька меншина більше не матиме представника в Сеймі. Вперше з 1990 р. там не буде представника меншини, обраного від Виборчого комітету німецької меншини [8]. Зокрема, чинного посла Сейму Р.Галлу підтримало 8 743 виборців, що майже на 6 тис. голосів менше (14593) кандидата від євроскептичної «Суверенної Польщі» Я.Ковальского, який йшов за списком урядової

правоконсервативної партії «Право і Справедливість» та будував свою виборчу кампанії на критиці німецької меншини, особливо акцентуючи на необхідності скасування т. зв «виборчого привілею», що нібито гарантував для неї принаймні одне місце з-поміж 460 послів Сенату [11].

За місяць до голосування на спільній прес-конференції лідери виборчого комітету виборців німецької меншини відповіли на закиди Я.Ковальського, а її матеріали за виборчі кошти було широко розміщено в польських медіа [7].

У заяві Соціально-культурною асоціацією німців (TSKN), опублікованій після програних виборів наголошували: «Ми усвідомлюємо, що в ситуації, коли 15 жовтня доля демократичної Польщі та її місце в Європі висіла на волосині, багато виборців зіткнулися з дилемою: обрати великі партії, які в ЗМІ вказувалися як такі, що впливають на напрямок розвитку країни, чи регіональний комітет, який діє лише на рівні одного воєводства» [4].

Виборчий комітет німецької меншини подякував депутату Р.Галлі, який протягом останніх п'яти термінів представляв у Сеймі не лише німецьку меншину, а й інші національні та етнічні меншини в Польщі [8].

Як зазначає П.Лоза, для провідної газети української меншини Польщі «Наше слово», після поразки на парламентських виборах 2023 р. та відсутності депутата в Сеймі на місцевих виборах наступного року німці змінили свій виборчий прапор на «Сілезькі самоврядники» [2]. Цей виборчий комітет здобув 5338 голосів, посівши третє місце після загальнонаціональних лідерів – «Громадянської коаліції» та «Права і Справедливості» [12]. Виборчий комітет виборців «Сілезькі самоврядники» отримав п'ять місць в Опольському воєводстві та став коаліційним партнером «Громадянської коаліції», створивши більшість.

Висновки. На основі проведеного аналізу медіа-контексту виборчої кампанії німецька національна меншини Республіки Польщі на парламентських виборах 2023 р. та оцінці її підсумків можна стверджувати про помітні зміни в характері та напрямах її суспільно-політичної активності, які отримали свій розвиток у продовженні виборчого циклу, започаткованого голосування до Сейму та Сенату 15 листопада 2023 р., що потребує розкриття в окремій публікації.

Джерела та література:

1. Зан М.П. Інституційний дизайн етнополітики та політичне представництво етнічних меншин Республіки Польща. *Регіональні студії*. 2019. №16. С. 5-13.

2. Лоза П. Якими є результати самоврядних виборів? URL: https://nasze-slowo.pl/yakymy-ye-rezultaty-samovryadnyh-vyboriv/.

3. Шипка Н. Роль німецької національної меншини в суспільно-політичному житті сучасної Польщі. *Humanitarian Vision*. 2015. Vol. 1, №1. P. 39–43. С. 42.

4. Dziadul J. Mniejszość Niemiecka nie ma ani jednego posła. A kolejne wybory za pasem. URL: https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/2246681,1,mniejszosc-niemiecka-nie-ma-ani-jednego-posla-a-kolejne-wybory-za-pasem.read.

5. Komitet Wyborczy Wyborców Mniejszość Niemiecka w wyborach do Sejmu i Senatu w 2023 r. URL: https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/komitet/29643?elections=sejm&obszar=-21.

6. Makara A. KWW Mniejszość Niemiecka in the parliamentary elections in Poland in 2023. Analysis of the election campaign on the X platform. *Com.Press.* 2024. №7.P. 130-153.

7. Mniejszość Niemiecka nie ma zagwarantowanego miejsca w polskim Sejmie. URL: https://vdg.pl/mniejszosc-niemiecka-nie-ma-zagwarantowanego-miejsca-w-polskim-sejmie/.

8. Myczka L. Polski parlament bez Mniejszości Niemieckiej. URL: https://opowiecie.info/polski-parlament-bez-mniejszosci-niemieckiej/.

9. Szcepański A. Zagadnienie bezpieczeństwa w programie wyborczym KWW Mniejszość Niemiecka w wyborach parlamentarnych w 2023 r. *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska, sectio K – Politologia.* 2025. Vol. 32, №1. P. 91-106.

10. Ustawa z dnia 5 stycznia 2011 r. Kodeks wyborczy. Strona główna Sejmu Rzeczpospolitej Polskiej. URL: http://isap.sejm.gov.pl/DetailsServlet?id=WDU20110210112.

11. Wyniki głosowania w wyborach do Sejmu w 2023 r. sejmowy Okręg wyborczy nr 21. URL: https://sejmsenat2023.pkw.gov.pl/sejmsenat2023/pl/sejm/wynik/okr/21.

12. Wyniki w wyborach do Sejmików Województw. Sejmik Województwa Opolskiego. URL: https://samorzad2024.pkw.gov.pl/samorzad2024/pl/sejmik_wojewodztwa/okregi/160000?initscroll=1268.

***

A.Wawryniuk – Dr hab. Polska
Doctor Honoris Causa
Wołyńskiegi Uniwersytetu Narodowego
im. Łesi Ukrainki

EXODUS MŁODYCH UKRAIŃCÓW W WYBRANYCH MEDIACH ZACHODNIOEUROPEJSKICH

Według przybliżonych danych licząc 5 tysięcy lat wstecz, na Ziemi było około 14,5 tysiąca wojen. Naukowcy zajmujący się tą problematyką podają, że zginęło w nich ponad 3,6 miliarda ludzi [6]. Podaje się także, że w I wojnie światowej brało udział około 65 milionów żołnierzy, z których 7,5 miliona zostało zabitych, a 20 milionów odniosło rany. Oceniono, że wydatki związane z prowadzeniem działań wojennych mogły w przybliżeniu wynieść nawet do 40 miliardów funtów angielskich [3].

Trzeba przy tym zauważyć, że olbrzymią ofiarę z życia złożyli wówczas Polacy, walcząc w armiach zaborców: niemieckiej, rosyjskiej oraz austriacko-węgierskiej. Szacunki mówią, że do 1918 r. walczyło nawet 3,4 miliona żołnierzy polskiego pochodzenia, a liczba zabitych lub zaginionych bez wieści wahała się w przedziale od 385 tysięcy do 530 tysięcy żołnierzy. Tak duża liczba strat osobowych wynikała z faktu, że Polacy – żołnierze obcych armii, często zmuszeni byli do prowadzenia również bratobójczych walk [4].

Najokrutniejsza w dotychczasowych dziejach II wojna światowa zgromadziła na polach bitew 110 milionów żołnierzy, z których około 25 milionów zostało zabitych. Tyle samo ofiar odnotowano wśród ludności cywilnej [4].

Po II wojnie światowej do zakończenia zimnej wojny toczyło się na świecie 150-450 wojen (w zależności od zastosowanych kryteriów), w których zginęło 12-35 mln ludzi.

Jedną z nich jest trwająca obecnie pełnoskalowa wojna, którą prowadzi Federacja Rosyjska przeciwko Ukrainie, która oprócz olbrzymich zniszczeń, stałego ubytku ludności, doprowadziła także do czasowych wyjazdów poza granice swojej ojczyzny wielkiej rzeszy Ukraińców.

O ile pierwsze ucieczki ludności z zaatakowanej Ukrainy miały charakter spontaniczny, a więc nieplanowany, o tyle sytuacja w 2025 r. i migracja ludności cechuje się przemyślanymi decyzjami tych, którzy na wyjazd z Ukrainy się decydują. Dominują w tym okresie ludzie młodzi, w wieku do 25 lat, korzystający z możliwości legalnych wyjazdów, które dał im decyzji prezydenta W.Zełenskiego, podpisując pod koniec sierpnia 2025 r. dekret umożliwiający mężczyznom poniżej 23. roku życia opuszczanie kraju.

Powyższa decyzja spotkała się z dużym zainteresowaniem mediów wielu państw europejskich. Na potrzeby niniejszego tekstu wybrane zostały artykuły z prasy angielskiej, niemieckiej, amerykańskiej i francuskiej.

Brytyjska gazeta «The Telegraf» zamieściła na ten temat obszerny tekst, w którym potwierdza o złagodzeniu przepisów dotyczących wyjazdów, a powołując się na polską Straż graniczną dodaje, że 99.000 ukraińskich mężczyzn w wieku od 18 do 22 lat przekroczyło granicę – główny szlak wyjazdowy – od czasu złagodzenia pod koniec sierpnia przepisów

zapewniających Kijowowi wystarczającą liczbę żołnierzy, porównując przy tym, że cała armia brytyjska liczy około 70.000 żołnierzy. Ponadto powołując się na waszyngtońskiego Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych, informowano że od początku wojny zginęło od 60 000 do 100 000 ukraińskich żołnierzy [2].

Brytyjski portal *Britush Poles.uk* informował, że obecnie ukraińska armia liczy około 800.000 żołnierzy i również powołując się na amerykańskie Centrum Studiów Strategicznych i Międzynarodowych podaje, że od początku pełnoskalowej wojny zginęło od 60.000 do 100.000 żołnierzy. Portal zamieszcza też dane pozyskane od polska Straż Graniczna, która miała informować, że od stycznia do końca sierpnia, czyli przed zmianami prawnymi, do Polski wjechało około 45.300 Ukraińców w wieku 18–22 lat. W kolejnych dwóch miesiącach liczba ta ponad dwukrotnie wzrosła do 98 000, średnio 1600 osób dziennie przekraczało granicę [1].

Amerykańskie wydanie Politico z 29 października 2025 r. opublikowała tekst autorów Nette Nöstlingera, Jamie Dettmera i Jana Cienski, w którym napisano m.in. «BERLIN – Politycy w Niemczech i Polsce – krajach, w których mieszka największa liczba ukraińskich uchodźców w Unii Europejskiej – grożą cofnięciem zasad przyjmowania imigrantów w związku z gwałtownym wzrostem liczby młodych Ukraińców przybywających do ich krajów w ostatnich tygodniach po tym, jak Kijów złagodził przepisy wyjazdowe.

Choć nastroje w obu krajach są generalnie przychylne Ukraińcom, ich rosnąca obecność staje się coraz bardziej zarzewiem konfliktu między skrajnie prawicowymi partiami. Wraz z czwartą zimą rosyjskiej inwazji na Ukrainę, debata na ten temat prawdopodobnie się zaostrzy, ponieważ miliony ludzi ryzykują utratę ogrzewania, wody i prądu w nadchodzących miesiącach z powodu ciągłych ataków Kremla.

W Niemczech członkowie rządzącej partii konserwatywnej pod przewodnictwem kanclerza Friedricha Merza ostrzegają, że chociaż kraj nadal będzie przyjmował ukraińskich uchodźców, poparcie społeczne dla sprawy ukraińskiej może osłabnąć, jeśli młodzi emigranci płci męskiej będą unikać służby wojskowej» [8].

Portal francuski *LesEchos* w publikacji autorstwa Guillaume Ptak z 4 września napisała m.in.: «Od 28 sierpnia ukraińscy mężczyźni w wieku od 18 do 22 lat ponownie mogą swobodnie przekraczać granicę, pomimo stanu wojennego. Ten rządowy krok stanowi znaczącą zmianę w stosunku do ograniczeń obowiązujących od czasu rosyjskiej inwazji w lutym 2022 roku, które zabraniały mężczyznom w wieku od 18 do 60 lat podróżowania za granicę. Teraz do podróżowania wystarczy paszport i papierowy lub elektroniczny dowód rejestracyjny, uzyskiwany za pośrednictwem aplikacji. W mediach społecznościowych premier Julia Swyrydenko uzasadniła decyzję potrzebą utrzymania więzi między młodymi ludźmi a ich krajem: «Chcemy, aby Ukraińcy utrzymywali jak najwięcej więzi z Ukrainą», – stwierdziła, zezwalając im na swobodny wjazd i wyjazd, jeśli wyjechali za granicę na studia lub do pracy. Sam prezydent Wołodymyr Zełenski bronił tej otwartości, wyjaśniając, że «bardzo ważne jest, jeśli chcemy zatrzymać naszych chłopców na Ukrainie, aby ukończyli tu szkołę, w przeciwnym razie stracą więź z ojczyzną». Rzeczywiście, niektóre rodziny zachęcały swoich synów do opuszczenia kraju w wieku 17 lat, aby nie byli zobowiązani do pozostania na Ukrainie po osiągnięciu pełnoletności» [9].

Francuski «Le Figaro» w wydaniu międzynarodowym z 28 sierpnia 2025 r. zamieściło tekst Marie de Montalembert de Cers, której treść brzmi: «Stan wojenny, wprowadzony po inwazji Rosji w lutym 2022 roku, zakazał opuszczania kraju mężczyznom w wieku od 18 do 60 lat. Pomimo złagodzenia przepisów, mężczyźni w wieku od 23 do 60 lat nadal mogą przebywać w kraju. Ukraińcy poniżej 23 roku życia mogą teraz swobodnie opuszczać Ukrainę. Mogą swobodnie podróżować, studiować lub pozostać na Ukrainie, ogłosiła premier Julia Swyrydenko we wtorek, 26 sierpnia, za pośrednictwem Telegramu. «Rada Ministrów Ukrainy zrewidowała przepisy dotyczące podróży i zezwoliła mężczyznom w wieku od 18 do 22 lat na przekraczanie granicy» – donosi «The Kyiv Independent». Decyzja ta oznacza złagodzenie stanu wojennego, który od początku wojny w lutym 2022 roku zmuszał ukraińskich mężczyzn w wieku od 18 do 60 lat do pozostania na terytorium, aby utworzyć rezerwę żołnierzy, a wiek mobilizacji wojskowej został obniżony do 25 lat» [7].

Jak z powyższego wynika, publikatory zachodnie ograniczały się do informowania o podjętej przez prezydenta Ukrainy ustawie. W zdecydowanej większości były to jedynie wiadomości o nowej sytuacji prawnej dotyczącej wieku mężczyzn mających możliwość swobodnego przekraczania granicy państwowej.

Wnioski. Każde państwo ma prawo do ustanawiania własnych zasad obowiązujących w danym kraju. Przyjęta ustawa dająca możliwość wyjazdu z Ukrainy młodzieży poniżej 23 roku życia uważam za słuszną. W ten sposób stworzona została szansa na zdobycie przez młodzież stosownego wykształcenia, przeczekanie wojny i co jest równie ważne, stworzono możliwość przetrwania w dalszej perspektywie biologicznego bytu narodu.

Źródła:

1. 100,000 young men leave Ukraine after easing of exit restrictions, portal internetowy Britush Poles.uk. URL: https://www.britishpoles.uk/100000-young-men-leave-ukraine-after-easing-of-exit-restrictions/ (data odczytu 12 listopada 2025 r.).

2. Barnes J., Almost 100,000 young men flee Ukraine in two months. URL: https://www.telegraph.co.uk/world-news/2025/10/29/100000-young-men-flee-ukraine-two-months/ (data odczytu 12 listopada 2025 r.).

3. Cichosz A. *Wielka wojna: w stulecie I wojny światowej*. «Biblioteka Nostra» 2020, №4.

4. Kasperek N., Radziwiłłowicz D., Wstęp, w: I wojna światowa w Prusach Wschodnich. red. N.Kasperek, D.Radziwiłłowicz, Olsztyn 2015.

5. Kowalski K. Plan Marshalla. Ukierunkowania i skutki gospodarczo-polityczne, Łódź 2014.

6. Ks. Zwoliński A. Jan Paweł II – nowe spojrzenie na wojnę. *Społeczeństwo* 2020, nr 3.

7. Marie de Montalembert de Cers. Guerre en Ukraine: les hommes âgés de 18 à 22 ans peuvent désormais quitter le pays. URL: https://www.lefigaro.fr/international/guerre-en-ukraine-les-hommes-ages-de-18-a-22-ans-peuvent-desormais-quitter-le-pays-20250828 (data odczytu 12 listopada 2025 r.).

8. Nöstlinger N., Dettmer J., Censki J., Steep influx of new Ukrainian refugees triggers backlash in Berlin and Warsaw. URL: https://www.politico.eu/article/steep-influx-ukrainian-refugees-berlin-germany-warsaw-poland/ (data odczytu: 12 listopada 2025 r.)

9. Ptak G. Guerre en Ukraine : pourquoi Kiev autorise à nouveau les 18-22 ans à sortir de son territoire. «LesEchos». URL: https://www.lesechos.fr/monde/europe/guerre-en-ukraine-pourquoi-kiev-assouplit-le-regime-de-sortie-du-territoire-pour-les-18-22-ans-2184359 (data odczytu: 12 listopada 2025 r.).

***

С.С.Сосинець – магістр 2 року навчання
ОПП «Міжнародна інформація
та суспільні комунікації»
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

РОЛЬ ІНФЛЮЕНСЕРІВ У ФОРМУВАННІ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ НАРАТИВІВ

Науковий керівник:
С.М.Кулик – кандидат політичних наук,
доцент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

У сучасному світі глобальні комунікаційні процеси дедалі більше відбуваються в цифровому просторі, тому інфлюенсери відіграють особливе місце серед недержавних акторів міжнародних відносин. Традиційно суб'єктами міжнародної політики вважали держави, міжурядові організації, транснаціональні корпорації та неурядові об'єднання. Проте з розвитком соціальних медіа виникла нова категорія впливових осіб – інфлюенсерів, які володіють значним комунікативним капіталом і можуть формувати суспільні настрої у глобальному масштабі.

Інфлюенсери – це «недержавні комунікаційні актори, які володіють значною довірою серед онлайн-аудиторій і здатні впливати на сприйняття міжнародних подій, культурних символів та політичних рішень через персоналізовану форму цифрової взаємодії [3]. Вони не мають офіційного дипломатичного статусу, однак можуть виконувати функції, подібні до тих, що традиційно належать до публічної дипломатії: передача культурних цінностей, формування іміджу держави, пояснення зовнішньополітичних рішень тощо. У сучасному цифровізованому середовищі соціальні мережі, інфлюенсери є новими акторами міжнародної комунікації, які здатні формувати зовнішньополітичні наративи країн-акторів. Вони впливають на міжнародну аудиторію шляхом:

- промоції культурних, туристичних чи іміджевих кампаній держави;
- участі у тематичних кампаніях, що транслюють конкретні геополітичні меседжі;
- створення контенту, що змінює сприйняття держави-об'єкта на іноземних ринках.

Таке тенденцію спостерігаємо у цифровій дипломатії, де інфлюенсери є «неофіційними дипломатами» завдяки здатності створювати персоналізовані та емоційно резонансні повідомлення. Інфлюенсери є важливими суб'єктами інформаційної дипломатії (information diplomacy). Вони здатні швидко реагувати на події, формувати первинний наратив ще до офіційних заяв урядів. Це створює нову реальність, у якій перше враження про міжнародну кризу або конфлікт дедалі частіше формують не офіційні дипломати, а популярні користувачі TikTok чи YouTube. Інфлюенсери відіграють важливу роль у формуванні політичних наративів і залученні громадян до політичного обговорення. Цей вплив має безпосередні наслідки для міжнародних процесів, коли держави змушені враховувати цифрові настрої аудиторій під час ухвалення рішень або публічних заяв [5]. Так, під час війни Росії проти України міжнародні інфлюенсери, зокрема Nas Daily, Jessica Chastain, Sean Penn та інші – активно висвітлювали українську тему, сприяючи посиленню глобальної підтримки України. таким чином, інфлюенсери здатні впливати на зовнішньополітичні позиції інших держав через формування морального та інформаційного тиску.

У сучасних умовах держави все активніше використовують соцмережі для просування «м'якої сили» – культурної привабливості, цінностей, образу країни. Із зростанням глобальної взаємозалежності і технологічних комунікацій з'явилась нова форма публічної дипломатії – цифрова дипломатія, в якій соціальні медіа є ключовим

каналом. Інфлюенсери можуть відігравати декілька ролей у формуванні зовнішньополітичних наративів:

- культурні промоутери: коли інфлюенсери демонструють культуру, традиції або привабливість країни-актора, що сприяє формуванню позитивного іміджу;

- посередники між державою і громадськістю: завдяки своїй довірі серед аудиторії, вони набагато ефективніше доносять зміст до молоді або аудиторій, які традиційні дипломатичні канали не охоплюють. Інфлюенсери мають «незалежний» образ, проте можуть бути залучені до державної політики. Вплив інфлюенсерів на державні рішення може відбуватися через зміну громадської думки, що, в свою чергу, створює політичний тиск. Інфлюенсери впливають не прямо на дипломатичні рішення, але через зміни у політичному спектрі, що потім можуть проявитися у зовнішньополітичній сфері.

Інфлюенсери відіграють значну роль у формуванні та поширенні зовнішньополітичних наративів. Цей вплив реалізують через низку взаємопов'язаних механізмів, що забезпечують підвищену ефективність комунікації у порівнянні з традиційними державними медіа:

1) персоналізована легітимація наративу. Високий рівень парасоціальної довіри між інфлюенсером та аудиторією трансформує офіційні політичні повідомлення з категорії державної комунікації у формат «рекомендації від довіреної особи». Це знижує критичне сприйняття й підвищує рівень внутрішнього прийняття зовнішньополітичних меседжів;

2) алгоритмічна оптимізація та масштабування. Контент інфлюенсерів має високий показник залучення, що сприяє його пріоритетному поширенню через алгоритми соціальних медіа-платформ. Це дає можливість державним суб'єктам значно збільшити охоплення, використовуючи інфлюенсера як ефективний канал-ретранслятор;

3) емоційна інтерналізація через персоналізацію. Формати контенту, властиві інфлюенсерам (зокрема, лайфстайл, апеляція до особистих емоцій та досвіду), забезпечують емоційну залученість аудиторії. Така персоналізація політичного контенту сприяє не лише його поширенню, а якісному засвоєнню (інтерналізації) зовнішньополітичних ідей та позицій.

4) розширення комунікативного поля та охоплення. Використання нових, нетрадиційних форматів (Reels, Stories, TikTok) та співпраця з інфлюенсерами дає змогу державам ефективно проникати в демографічні сегменти, які традиційні дипломатичні та інформаційні служби не охоплюють.

Водночас така практика породжує низку ризиків і викликів. Найсуттєвіші з них – це питання прозорості. Коли державні або міждержавні структури залучають інфлюенсерів до просування певних наративів, аудиторія не завжди може відрізнити незалежну позицію від спонсорованої комунікації. Справа в тому, що користувачі часто не здатні визначити, чи є контент результатом особистої ініціативи автора, чи він створений у межах державного замовлення. Така непрозорість підриває довіру до комунікатора і дискредитує саму ідею цифрової дипломатії. Також зростає небезпека втрати контролю над інформаційними потоками. У цифровому середовищі наративи швидко множаться, інтерпретуються та переосмислюються, утворюючи конфліктні або взаємовиключні версії реальності. У цьому сенсі держава, використовуючи інфлюенсерів як комунікаторів, фактично делегує частину свого символічного капіталу незалежним суб’єктам, які можуть діяти всупереч її інтересам або створювати непередбачувані ризики для зовнішньополітичного іміджу.

Водночас потенціал співпраці між державами та інфлюенсерами залишається значним. Правильно побудована комунікаційна стратегія може посилити ефективність публічної дипломатії, розширити коло адресатів, адаптувати повідомлення до культурних особливостей аудиторії та залучити молоде покоління до процесів міжнародного діалогу. З цієї перспективи інфлюенсерів можна розглядати як інструмент «м’якої сили» держави, що доповнює традиційні дипломатичні формати [2].

Феномен «інфлюенсерської дипломатії» є свідченням зміни парадигми зовнішньополітичної комунікації у XXI ст. Він демонструє перехід від монологічних

державних меседжів до такої мережевої взаємодії, у якій кожен актор – від міністра до блогера – може впливати на глобальний порядок денний. Ефективне використання цього потенціалу вимагає чіткої регламентації співпраці між урядами та цифровими лідерами думок, забезпечення прозорості їхніх відносин і підвищення рівня медіаграмотності серед користувачів.

Держави вже використовують інфлюенсерів як інструмент зовнішньої комунікації, що дає базу для впливу на дипломатичну позицію. Наприклад, КНР провела кампанію із залученням індонезійських інфлюенсерів. Цей кейс демонструє, як держава через інфлюенсерів модифікує власну дипломатичну комунікацію й образ [4]. Це доводить, що інфлюенсери можуть стати частиною державної зовнішньополітичної комунікації, а, отже, інструментом впливу на міжнародну позицію.

Феномен інфлюенсерів у міжнародному комунікаційному просторі свідчить про суттєву трансформацію структури публічної дипломатії та процесів прийняття політичних рішень у XXI ст. Цифрові медіа зруйнували монополію держав на формування зовнішньополітичних наративів, надавши можливість незалежним акторам – лідерам думок – впливати на глобальні інформаційні потоки, які дедалі частіше визначають зміст і спрямованість міжнародних відносин.

Інфлюенсери, завдяки поєднанню високого рівня довіри, персоналізованого підходу до комунікації та емоційного залучення аудиторії, перетворилися на своєрідних «неформальних дипломатів». Їхня діяльність виходить за межі комерційної або розважальної функції та починає впливати на формування громадської думки щодо ключових зовнішньополітичних питань. Це опосередковано впливає на ухвалення державних рішень, оскільки політичні актори змушені реагувати на настрої виборців, які формуються у цифровому середовищі.

Наукова спільнота наголошує на двоїстій природі цього процесу. З одного боку, участь інфлюенсерів у просуванні культурного чи політичного іміджу держави сприяє розширенню аудиторії, адаптації дипломатичних меседжів до нових форматів та підвищенню ефективності державних комунікацій. «Інтернет-зірки можуть стати послами майбутнього», забезпечуючи державам м’який, але впливовий канал глобальної взаємодії. З іншого боку, неконтрольоване або непрозоре залучення інфлюенсерів породжує ризики політичних маніпуляцій, спотворення інформації, а також зниження довіри до офіційних дипломатичних інституцій. Досвід західних і східноазійських держав засвідчує, що інфлюенсери можуть не лише відображати, але й коригувати дипломатичні позиції. Так, дослідження Manfredi, Arredondo і Danzek (2024) показує, що у ситуаціях міжнародних криз онлайн-наративи, створені популярними блогерами, часто змушують уряди коригувати комунікаційні стратегії, змінювати тон офіційних заяв або вдаватися до публічних роз’яснень, щоб відповідати очікуванням громадськості. Таким чином, інфлюенсери можуть впливати не лише на імідж держави, але й на її реакції у міжнародних відносинах. Проте цей вплив не можна вважати однозначно позитивним або цілком контрольованим [3]. Інфлюенсери діють у межах алгоритмічно керованого середовища, де державні меседжі можуть бути спотворені, а акценти – зміщені в залежності від трендів або комерційних інтересів. Тому розвиток феномену інфлюенсерської дипломатії потребує системного нормативного та етичного регулювання, а також формування механізмів прозорості співпраці між урядами та лідерами цифрової думки [1].

Висновки. В сучасних умовах інфлюенсери є потужними недержавними акторами у сфері міжнародної комунікації. Їхній вплив на державні рішення й дипломатичні позиції не є прямим, але здійснюється шляхом формування громадських очікувань, корекції інформаційних пріоритетів і символічне посилення або ослаблення легітимності певних державних дій. Тому у майбутньому роль інфлюенсерів у зовнішній політиці лише зростатиме, а успішна дипломатія дедалі більше залежатиме від здатності держав взаємодіяти з цими новими комунікативними акторами на основі прозорості, відповідальності та взаємної вигоди.

Джерела та література:

1. Annabell T., Goanta C. Sponsored by the State: The Private Regulation of Government Influencers. *Journal of Consumer Policy*. URL: https://link.springer.com/article/10.1007/s10603-025-09598-x.

2. Dutra Y. dos S. *Influencer Diplomacy: The Role of Social Media Influencers in France's Public Diplomacy in Brazil.* DOI: 10.13140/RG.2.2.28189.83683.

3. Influencer Diplomacy. Are internet stars the ambassadors of the future? *Diplomatisches Magazin*. URL: https://www.diplomatisches-magazin.de/en/article/influencer-diplomacy/.

4. Influencer diplomacy. URL: https://chinamediaproject.org/2025/03/13/influencer-diplomacy/?utm.

5. Prakobthan R. The Characteristics of Social Media Influencers that Affect Political News Engagement among the Thai Citizens. *Legal State Journal*. URL: https://so19.tci-thaijo.org/index.php/LSJ/article/view/2128/1426.

***

В.С.Дмитрик – студентка 1 курсу
ОПП «Зв'язки з громадськістю»
факультету соціальних наук
та соціальних технологій
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

РОЛЬ МЕДІА У ФОРМУВАННІ ГРОМАДСЬКОЇ ДУМКИ

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук,
професор кафедри політології
факультету соціальних наук
та соціальних технологій
НУ «Києво-Могилянська академія»

Політична сфера як особливий вид людської діяльності не може існувати без опосередкованої взаємодії між представниками влади, політичними партіями, інститутами громадянського суспільства та окремими громадянами. Одночасно з цим, масова комунікація й мас-медіа традиційно відіграють ключову та формотворчу роль у суспільно-політичному розвитку будь-якої держави.

У визначенні терміна «політика» вже окреслена важливість комунікативного аспекту: це колективна, складно організована, цілеспрямована діяльність, спеціалізована форма спілкування людей для реалізації групових і суспільних цілей та інтересів. Функціонально ЗМІ повинні вирішувати певні завдання суспільно-політичного життя, вони є доволі самостійними гравцями на цій арені і можуть мати власні цілі діяльності, що не завжди збігаються з інтересами суспільства [1].

Відомий британський філософ і публіцист Т.Карлайл стверджує, що «в парламенті представлені три влади (аристократична, духівництво і маси), але при цьому існує й четверта влада – репортери (преса), роль яких подекуди важливіша, адже вони покликані бути очима і вухами усіх людей, розповідаючи їм про події в державі, про дії влади і притягаючи до відповідальності лідерів» [2]. Володіючи величезними потоками інформації, ЗМІ мають значну перевагу у питанні підготовки та відбору матеріалів, що розповсюджують у суспільстві. Саме це робить їх головними маніпуляторами свідомістю громадян.

У контексті інформаційної епохи ЗМІ є основним інструментом, через який політична система здобуває підтримку та реагує на вимоги громадян. Ставши головним каналом

для політичних послань, медіа сприяють активному висвітленню суспільно-політичних проблем. Однак при цьому вони можуть мати й негативні риси – відволікати увагу від ключових питань, що потребують вирішення. Політичні рішення можуть впливати на медіа, але водночас ЗМІ вносять свої корективи у політичні процеси, включаючи вибори, формування громадської думки та розвиток громадянського суспільства.

Після здобуття незалежності України ЗМІ стали незамінним джерелом різноманітної інформації та майданчиком вільного вираження думок. Було сформовано норми та правові основи, що відповідають міжнародним стандартам та забезпечують свободу слова й вільне вираження думок та поглядів [3]. Незважаючи на певну свободу, значна частина медіа в України досі залишається під контролем держави, що впливає на їхню об'єктивність та критичність щодо дій влади. Деякі ЗМІ активно фінансують політичні організації, що в результаті суттєво впливає на якість їхнього інформаційного контенту. Значна частина українських ЗМІ перебувають під контролем олігархічних структур, тобто не мають повної економічної та політичної незалежності.

Висновки. Взаємодія політики та медіа – унікальна та динамічна. Роль медіа в демократичному суспільстві досить неоднозначна, адже вони сприяють розвитку політичних процесів, і водночас є інструментом маніпуляції інформацією. Тому поглиблене вивчення цієї взаємодії важливе у контексті формування належної медіаграмотності, критичного мислення та розвитку високоінформованих громадян.

Джерела та література:

1. Гуцол О., Гуцол Р.-У. Медіа та політика: як ЗМК впливають на політичні уподобання та переконання студентів. *Integrated Communications*, №1 (17), 2024. URL: https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/318.

2. Срібняк І. Історія журналістики: виникнення та розвиток новинних мас-медіа в країнах Європи, Азії та Північної Америки (XVII–XX ст.). К., 2018. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/25608/1/I_Sribnyak_IZh_2018_IFF.pdf.

3. Шаріпов Р.Р. Взаємодія медіа та політичної системи в контексті формування громадської думки. *Політологічний вісник*. №93, 2024. URL: https://www.zpv.knu.ua/index.php/pb/article/download/263/248.

***

В.Ю.Кибиш – магістр 2 року навчання ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н.Н.Коцан – доктор географічних наук, професор кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ

Актуальність дослідження зумовлена зростанням кількості інформаційних загроз у сучасному глобалізованому світі, де цифрові технології є ключовим елементом функціонування держав, економік і суспільств. Усі сфери міжнародних відносин дедалі більше залежать від стабільного й безпечного інформаційного простору. Водночас зростає кількість кібератак, кампаній дезінформації, викрадення даних, що використовують як інструменти впливу у геополітичному протистоянні. Особливо

небезпечною є ситуація, коли такі загрози походять не лише від держав, а й від приватних або анонімних акторів, що ускладнює механізми реагування.

Кібератаки, здійснювані державами, стали інструментом досягнення геополітичних цілей, спрямованим на дестабілізацію супротивників, втручання у внутрішні справи інших країн та демонстрацію кіберпотенціалу. Одним із найвідоміших прикладів є атака на електромережу України 23 грудня 2015 р., що залишила без електропостачання майже 230 тис. споживачів. Цей інцидент вважають першою успішною кібератакою на енергетичну інфраструктуру та був приписаний групі «Sandworm», пов'язаній з російською військовою розвідкою.

У 2017 р. кібератака «NotPetya», що почалася в Україні, швидко поширилася по всьому світу, завдаючи шкоди урядовим установам, банкам та інфраструктурі. Хоча атака маскувалася під вимагальне програмне забезпечення, її основною метою було знищення даних, що свідчить про її деструктивний характер. Цей інцидент також був пов'язаний з російськими державними структурами [5, с. 163].

У 2022 р. Коста-Рика зазнала масштабної кібератаки, що паралізувала роботу урядових установ, включаючи Міністерство фінансів та соціального забезпечення. Атака, здійснена групою «Conti», призвела до втрати мільйонів доларів та оголошення надзвичайного стану в країні. Хоча «Conti» позиціонує себе як кримінальне угруповання, існують підозри щодо його зв'язків з державними структурами [1, с. 397].

У 2024 р. Франція офіційно звинуватила російську хакерську групу «APT28» у кібератаках на урядові установи, оборонні компанії та організації, пов'язані з підготовкою до Олімпійських ігор у Парижі. Ці атаки, що тривали з 2021 р., мали на меті збір розвідданих та дестабілізацію ситуації в країні.

У США під час виборів 2024 р. було зафіксовано серію DDoS-атак на сайти політичних партій та виборчих органів. Ці атаки не призвели до серйозних збоїв, однак вони підкреслили вразливість виборчої інфраструктури до зовнішнього втручання.

Наведені приклади демонструють, як держави використовують кібератаки для досягнення стратегічних цілей, впливаючи на критичну інфраструктуру, політичні процеси та безпеку інших країн. З огляду на зростаючу складність та частоту таких атак, міжнародне співтовариство посилює співпрацю у сфері кібербезпеки та розробляє ефективні механізми протидії цим загрозам.

Дезінформаційні кампанії стали інструментом державного впливу, спрямованим на підрив довіри до демократичних інститутів та маніпулювання громадською думкою. У 2024 р. в Румунії було анульовано результати президентських виборів через підозри у втручанні з боку Росії. Кандидат від крайньоправої партії К.Георгіску, несподівано набрав значну кількість голосів, що викликало занепокоєння щодо можливого використання дезінформації для впливу на виборців. Розслідування виявило, що через соціальні мережі, зокрема TikTok та Telegram, поширювали проросійські наративи, спрямовані на посилення недовіри до європейських інституцій та підтримку кандидатів, лояльних до Кремля.

У Великій Британії в 2025 р. було виявлено мережу під назвою «Pravda» або «Portal Kombat». Вона використовувала штучний інтелект для створення та поширення фейкових новин, спрямованих на підрив підтримки України та дискредитацію британських політичних діячів. Ця мережа публікувала матеріали майже 50 мовами, включаючи валлійську та шотландську гельську, що свідчить про спроби впливу на різні етнічні та мовні групи.

У США під час президентських виборів 2024 р. зафіксували спроби втручання з боку РФ та КНР. Російські актори використовували фейкові акаунти та співпрацювали з американськими правими інфлюенсерами для поширення проросійських наративів та дискредитації кандидатів від Демократичної партії. Китай, у свою чергу, створив мережу фейкових акаунтів, що видавали себе за американських виборців, поширюючи дезінформацію та розпалюючи соціальні конфлікти.

Технологічна конкуренція між державами у XXI ст. набуває форми кіберпротистояння, де ключовими інструментами стали шпигунство, крадіжки інтелектуальної власності та впровадження шкідливого програмного забезпечення. Китайські хакерські групи, зокрема «Salt Typhoon», у 2024 р. здійснили масштабну атаку на дев'ять телекомунікаційних компаній США, включаючи AT\&T, Verizon і T-Mobile. Зловмисники отримали доступ до метаданих мільйонів користувачів, а також до систем законного перехоплення, що використовують для судово санкціонованого прослуховування, що становить серйозну загрозу національній безпеці США.

У грудні 2024 р. Міністерство фінансів США повідомило про кібератаку, пов'язану з китайськими державними структурами, внаслідок якої хакери отримали доступ до не класифікованих документів та робочих станцій співробітників. Цей інцидент підкреслює вразливість навіть високозахищених урядових систем до цілеспрямованих кібератак.

У 2024 р. в Іспанії було розпочато розслідування щодо можливого саботажу після масштабного відключення електроенергії, що вплинуло на значну частину Іспанії, Португалії та південної Франції. Підозри щодо причетності Росії до цього інциденту зумовлені нещодавніми кібератаками та іншими деструктивними діями, спрямованими на дестабілізацію європейських країн.

Україна залишається однією з головних цілей інформаційної агресії в Європі. В умовах триваючої війни інформаційна безпека – це елемент національної безпеки. Основними загрозами є кібератаки на енергетичну, фінансову та комунікаційну інфраструктуру, поширення дезінформації через соціальні мережі та месенджери, а також спроби розпалювання внутрішніх конфліктів шляхом маніпулювання темами релігії, мови та мобілізації. Згідно з даними Держспецзв'язку, протягом 2023 р. було зафіксовано понад 5.000 спроб кібератак на державні ресурси, зокрема портали держпослуг, банківські системи та платформи «Дія».

Активно використовують методи соціальної інженерії для збору персональних даних військовослужбовців і волонтерів. Окрему загрозу становлять інформаційні операції, спрямовані на підрив довіри до Збройних Сил України, західних партнерів та демократичних інституцій. Такі кампанії часто супроводжуються створенням фейкових акаунтів, бот-мереж та анонімних телеграм-каналів, що поширюють панічні настрої, фейки про «втрати», «зраду» чи «плани Заходу». Мета цих операцій – деморалізація населення, зниження мобілізаційного ресурсу та дестабілізація політичної ситуації. У відповідь Україна активно розвиває стратегії цифрової стійкості, включаючи Центр протидії дезінформації при РНБО, зміцнення кіберзахисту критичних об'єктів та інформаційну освіту громадян.

У сучасному кіберпросторі недержавні актори відіграють дедалі вагомішу роль, здійснюючи атаки на державні та приватні структури з різних мотивів – від фінансової вигоди до ідеологічних переконань. Одним із найвідоміших прикладів є хакерська група «Scattered Spider». Вона у 2024 р. здійснила масштабну атаку на хмарну платформу «Snowflake», отримавши доступ до даних понад 100 клієнтів, включаючи AT\&T, Santander Bank та Ticketmaster. Атака призвела до витоку особистої інформації мільйонів користувачів та є однією з найбільших в історії.

Ще один приклад – група «Anonymous Sudan», яка, починаючи з 2023 р., здійснила понад 35.000 DDoS-атак на урядові агентства, лікарні та інші критичні інфраструктури в США та інших країнах. У жовтні 2024 р. двоє суданських братів були заарештовані та звинувачені у керуванні цією групою, що підкреслює серйозність загроз, що можуть походити від недержавних акторів. У 2024 р. хакерська група «IntelBroker» заявила про злом систем компанії «Acuity», підрядника уряду США, отримавши доступ до конфіденційної інформації, пов'язаної з розвідкою «П'яти очей» та військовими структурами США. Цей інцидент демонструє, як недержавні актори можуть впливати на національну безпеку, здійснюючи цілеспрямовані атаки на стратегічно важливі об'єкти.

Зловмисники застосовують генеративні моделі ШІ для створення персоналізованих фішингових повідомлень, що імітують стиль спілкування конкретних осіб або організацій.

Ці повідомлення, що надходять через електронну пошту, SMS або соціальні мережі, значно підвищують ймовірність успішного шахрайства. Згідно з даними CrowdStrike, такі атаки використовують ШІ для аналізу великих обсягів даних з відкритих джерел, що дозволяє створювати дуже переконливі повідомлення [3, с. 51].

Окрім фішингу, ШІ активно використовують для створення глибоких фейків (deepfakes) – аудіо- та відеоматеріалів, що імітують реальних осіб. У 2024 р. в Гонконзі було зафіксовано випадок шахрайства на суму 25 млн дол. США, коли зловмисники використали відеодзвінок з глибоким фейком, щоб переконати співробітника компанії перевести кошти на рахунок шахраїв. Такі технології також використовують для створення фейкових новин та дезінформаційних кампаній, спрямованих на підрив довіри до інституцій та маніпулювання громадською думкою.

Водночас ШІ має значний потенціал у виявленні та протидії кіберзагрозам. Сучасні системи кібербезпеки використовують ШІ для автоматичного виявлення аномалій у мережевому трафіку, ідентифікації нових видів шкідливого програмного забезпечення та прогнозування потенційних атак. Наприклад, компанія «Microsoft» впровадила функцію «Safe Browsing», що використовує ШІ для захисту користувачів від шкідливих файлів. Також розробляють інноваційні інструменти, такі як «Mantis», що перенаправляють автоматизовані загрози від мереж. Проте, ефективність таких систем залежить від постійного оновлення алгоритмів та співпраці між державними і приватними структурами у сфері кібербезпеки [4, с. 288].

У сучасному світі, де кіберзагрози не визнають державних кордонів, міжнародне співробітництво у сфері інформаційної безпеки набуває вирішального значення. Одним із ключових кроків у цьому напрямку було підписання 9 серпня 2024 р. Глобального договору ООН про боротьбу з кіберзлочинністю. Цей документ спрямований на гармонізацію національних законодавств, посилення обміну інформацією та координацію дій проти кіберзлочинців, водночас забезпечуючи захист прав людини та основних свобод [2, с. 53].

ЄС активно розвиває власні ініціативи у сфері кібербезпеки. Зокрема, у 2024 р. було створено Європейську мережу зв'язку з кіберкризами (EU-CyCLONe), яка забезпечує координацію дій між національними органами управління кіберінцидентами країн-членів ЄС. В рамках НАТО було засновано Інтегрований центр кіберзахисту, мета якого – посилення захисту мереж, підвищення обізнаності про ситуацію та впровадження кіберпростору як оперативного домену.

Висновки. Аналіз сучасних загроз інформаційній безпеці засвідчив, що кіберпростір перетворився на арену системного геополітичного протистояння, де держави та недержавні актори реалізують свої інтереси через технологічний тиск, дезінформацію та кібератаки. У сучасних умовах зростає кількість випадків впливу на виборчі процеси, атак на критичну інфраструктуру, кампаній з підриву довіри до демократичних інститутів. Особливу тривогу викликає використання штучного інтелекту в атаках – як у випадках фішингу, генерації deepfake-контенту або імітації голосів, що дозволяє зловмисникам досягати цілей із мінімальними витратами та високим рівнем переконливості.

Джерела та література:

1. Бикова О.М. Інформаційна безпека: правовий та культурологічний виміри. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. №2. С. 396–399.

2. Мазуренко Л.І. Інформаційна безпека в умовах російсько-української війни: виклики та загрози. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н.Каразіна. Серія «Питання політології»*. 2022. Вип. 42. С. 50–57.

3. Онищенко С.В., Білько С.С. Загрози інформаційній безпеці національної економіки. *Зб. наук. пр. Національного університету економіки*. 2022. №11–12 (300–301). С. 50–56.

4. Шемчук В.В. Загрози інформаційній безпеці: проблеми визначення та подолання. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2020. №1(7). С. 285–296.

5. Яровенко Г.М. Канонічний аналіз взаємозв'язку інформаційної безпеки та соціоекономіко-політичного розвитку країни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2020. №31. С. 160–167.

***

В.Ю.Кибиш – магістр 2 року навчання ОПП «Міжнародні відносини» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
Н.Н.Коцан – доктор географічних наук, професор кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки

ІНФОРМАЦІЙНІ ВІЙНИ ТА МІЖНАРОДНІ АЛЬЯНСИ: БЕЗПЕКА У XXI СТОЛІТТІ

Інформаційні війни у XXI ст. набули інституційно-правого виміру: від фіксації загрози у стратегічних документах НАТО й ЄС до створення специфічних процедур нагляду за платформами та регулювання медіаринку. Поняття «інформаційна війна» поєднує наступальні дії (дезінформація, психологічні операції, кібервтручання, маніпуляція алгоритмами) з оборонними заходами (захист критичної інформаційної інфраструктури, стратегічні комунікації, правове реагування). Вашингтонська декларація НАТО 2024 р. прямо вказує на сталий характер гібридних загроз, включно з дезінформацією та зловмисною кібердіяльністю, та підкреслює, що інформаційний вимір безпеки більше не є допоміжним, а входить до ядра колективної оборони [1].

Сучасні міжнародні альянси переорієнтовуються з «реакції на наслідки» на «упередження атак». На саміті у Вашингтоні союзники погодили створення «NATO Integrated Cyber Defence Centre» – інституції, покликаної посилити мережевий захист і міжвідомчу координацію, що безпосередньо підвищує стійкість до інформаційно-психологічних операцій, адже кіберпростір і медіапростір дедалі частіше єдина операційна сцена [2].

Європейський Союз інституціалізував боротьбу з іноземними впливами у кількох правових контурах. По-перше, Європейський акт про свободу медіа (European Media Freedom Act, EMFA) став першим загальноєвропейським регламентом для медійної екосистеми: він запроваджує стандарти прозорості власності, редакційної незалежності та механізми захисту від політичного втручання, що критично для протидії маніпулятивним операціям. Ухвалення та публікація Регламенту (ЄС) 2024/1083 у «Офіційному журналі» закріпила цей поворот від «м'яких» рекомендацій до прямої регуляції [3].

По-друге, ЄС застосовує режим нагляду за дуже великими онлайн-платформами (VLOPs) за Digital Services Act (DSA). У травні 2024 р. Єврокомісія відкрила формальне провадження щодо Meta (Facebook, Instagram) через можливі порушення DSA у частині управління системними ризиками дезінформації та виборчої цілісності – правозастосовна практика, що перетворює політику протидії інформаційним операціям на зобов'язання з чіткими санкційними наслідками. Розслідування щодо інших платформ – від TikTok до X – свідчить про нормалізацію ризик-орієнтованого підходу: платформи повинні доводити наявність ефективних процесів виявлення, зменшення та незалежного аудиту інформаційних ризиків [4].

Паралельно дипломатичний вимір ЄС концентрується на атрибуції, документуванні й публічному розкритті іноземних впливів. Щорічні звіти Європейської служби зовнішніх дій (EEAS) з протидії «Foreign Information Manipulation and Interference» (FIMI) у 2024–2025 рр. фіксують понад півтисячі інцидентів лише за 2024 р., багатоплатформність операцій та їх глобальне охоплення. Ці звіти зміцнюють наративну безпеку, стандартизують терміни (FIMI) й підсилюють легітимність подальших санкційних та регуляторних кроків [5].

Зміна операційного середовища позначилася і на практиці психологічних операцій. Дослідження Hybrid CoE (2024 р.) описує українську багаторівневу модель стримування російських впливів – від мережевої взаємодії державних органів і громадянського суспільства до гнучкої «вуликової» комунікації, що швидко адаптується до наративів супротивника. Така модель поєднує правові, комунікаційні й технологічні інструменти та демонструє, що стійкість до інформаційних атак невіддільна від якості публічного управління. Одночасно звіт NATO StratCom COE (2024 р.) показує географічну диверсифікацію російських інформаційних операцій поза «західним» інформаційним простором – через локальні медіа, телеграм-екосистему та мережі впливу в Африці та на Близькому Сході, що потребує зовнішньополітичної координації союзників і партнерів [6].

Для правової науки важливими є критерії відмежування легітимної політичної комунікації від організованої інформаційної агресії. Сучасні підходи пропонують оцінювати: 1) цільову спрямованість на підрив конституційного ладу, обороноздатності чи виборчих процесів; 2) організованість і зв’язок з іноземним центром координації; 3) використання прихованих технологій впливу; 4) масштаб і систематичність. Ці критерії, поєднані з процесуальними гарантіями (судовий контроль, стандарти доказування атрибуції, пропорційність часових і змістових обмежень), поступово імплементують як у національні правопорядки, так і через європейські регламенти – EMFA, DSA та регламент про прозорість політичної реклами, що утворюють «комплект» превентивної безпеки у сфері інформації [3].

Міжнародні альянси виконують роль «множника спроможностей» у трьох напрямах. По-перше, стандартизація термінів і таксономій (FIMI, гібридні загрози) дає можливість уніфікувати правозастосування й обмін доказами між державами та інституціями. По-друге, інституціоналізація кіберзахисту (спільні центри, обов’язкові кібервимоги у партнерських проєктах) створює технічну основу для надійної комунікації та зменшує вікно можливостей для операцій впливу. По-третє, спільні механізми нагляду за платформами – через DSA та координацію незалежних регуляторів – переносять центр ваги з «добровільної відповідальності» платформ до юридично зобов’язуючих практик управління ризиками [5].

Водночас зростає геополітичний вимір інформаційних війн. Комюніке саміту NATO 2024 р. підкреслює, що дезінформаційні кампанії використовують у зв’язці з економічним тиском, політичним впливом та постачанням «подвійного призначення» третім сторонам, тобто як елемент ширшої стратегії підриву правопорядку без прямого застосування збройної сили [NATO, 2024; огляд медіа]. Це зумовлює розширення партнерств NATO з державами Азійсько-Тихоокеанського регіону, оскільки інформаційне протиборство дедалі частіше набуває трансконтинентального характеру [1].

Практичні наслідки для України та союзників полягають у поєднанні правових, інституційних та освітніх відповідей. Правових – через впровадження стандартів прозорості та відповідальності платформ і медіа (EMFA, DSA) та санкційно-дипломатичні механізми на основі атрибуції (EEAS FIMI). Інституційних – через розбудову спільних центрів спроможностей, міжвідомчі «situation awareness» платформи та швидкі механізми спростувань (NATO Integrated Cyber Defence Centre, StratCom-мережі). Освітніх – через системні програми з медіаграмотності та критичного мислення, що перетворюють громадян на суб’єктів безпеки, а не пасивних реципієнтів. Така триєдина модель є відповіддю на перетворення інформаційного середовища на головний театр політичних дій у XXI ст.

Джерела та література:

1. Washington Summit Declaration issued by NATO Heads of State and Government (2024). 10.07.2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_227678.htm (дата звернення: 20.10.2025).
2. Cyber defence. NATO. 30.07.2024. URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_78170.htm (дата звернення: 20.10.2025).
3. Regulation (EU) 2024/1083 of the European Parliament and of the Council of 11.04.2024 establishing a common framework for media services in the internal market and amending Directive 2010/13/EU (European Media Freedom Act). Official Journal of the European Union. 17.04.2024. URL https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1083/oj/eng (дата звернення: 20.10.2025).
4. DSA: Commission opens formal proceedings against Meta related to the protection of minors on Facebook and Instagram. European Commission. 15.05.2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_2664 (https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_2664?utm_source (дата звернення: 20.10.2025).
5. 2024 Report on EEAS Activities to Counter Foreign Information Manipulation and Interference (FIMI). European External Action Service (EEAS). 22.08.2025. URL: https://www.eeas.europa.eu/eeas/2024-report-eeas-activities-counter-foreign-information-manipulation-and-interference-fimi_en (дата звернення: 20.10.2025).

***

К.С.Воронкова – студентка 1 курсу ОПП «Зв'язки з громадськістю» факультету соціальних наук та соціальних технологій Національного університету «Києво-Могилянська академія»

МІЖНАРОДНА КОМУНІКАЦІЯ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук, професор кафедри політології факультету соціальних наук та соціальних технологій НУ «Києво-Могилянська академія»

У час глобалізації та швидкого розвитку технологій роль міжнародної комунікації стає ключовою. Під міжнародною комунікацією ми розуміємо обмін інформацією, ідеями, культурними особливостями, а також дипломатичними, бізнесовими та медійними посланнями між країнами. Тому важливо розглянути які тенденції домінують у ній, з якими проблемами вона стикається, які нові напрями відкриваються для майбутнього. **Мета роботи** – аналіз сучасного стану міжнародної комунікації, її ключові тенденції розвитку, виклики та можливості.

Сучасна міжнародна комунікація має такі характеристики:

1) присутність цифрових платформ, соціальних мереж, медіа, що скорочують час і простір взаємодії;

2) зростання значення міжкультурної комунікації, тобто коли суб'єкти з різних культур, мов, традицій взаємодіють і потребують адаптації;

3) стратегічні комунікації – держави та організації використовують комунікацію як інструмент впливу, іміджу, дипломатії.

Про тенденції майбутнього міжнародної комунікації висловився американський політолог Дж. Най. На його переконання, дедалі більш вагомим інструментом впливу

держав на сусідні країни та іноземних акторів задля просування й захисту власних інтересів стає так звана «м'яка сила». Під цим поняттям він розумів особливий тип політичного впливу, заснований на добровільній згоді, симпатії та привабливості, які дають змогу досягати потрібних результатів без примусу. У сучасних дослідженнях «м'яку силу» також тлумачать як спосіб реалізації стратегічних цілей у конфліктних умовах без застосування воєнних засобів [1, с. 50].

Міжнародна комунікація з великою ймовірністю буде цифровізована технологіями. Будуть застосовані штучний інтелект, алгоритми для аналізу великих даних, моніторинг настроїв, автоматичний переклад. Сьогодні основні інформаційні протистояння та «битви» все частіше відбуваються у кіберпросторі, використовуючи соціальні мережі. Платформи дають змогу користувачам об'єднуватися за інтересами, обираючи один із трьох типів спільнот – відкриту, закриту або секретну, що відрізняються рівнем доступу до контенту. У закритих групах дописи бачать лише схвалені учасники, а секретні спільноти взагалі не відображені у пошуку, і додати туди користувача може лише адміністратор. Така «групова» система створює сприятливі умови для цілеспрямованого інформаційного впливу, який важко контролювати чи відстежити [1, с. 60].

Напрям міжнародних стратегічних комунікацій за останні роки дуже інтенсивно розвивається. Цей відносно новий комунікаційний феномен науковці трактують по-різному, однак загалом його можна умовно схарактеризувати як своєрідну протилежність пропаганді. Інтернет створив єдиний комунікаційний простір, але разом із цим з'явилися і нові виклики. Дезінформація, пропаганда, кіберзагрози та інформаційні війни тепер вже є частиною міжнародної політики. Тому майбутнє міжнародної комунікації потребує цифрової грамотності, регулювання медіасередовища та розробки етичних стандартів, Також зростає значення міжкультурної комунікації, а саме, коли комунікація враховує культурні відмінності, мову, традиції.

Вважаємо, що також буде зростати рівень довіри, інформаційної безпеки та етики. У світі інформаційної війни й фейкових новин комунікація повинна бути етичною, прозорою, правдивою. Захист даних та регулювання технологій – це також комунікаційні питання на міжнародному рівні.

Міжнародна комунікація має великі перспективи. Поступово вона стає більш мультимедійною, інтерактивною, персоналізованою. Також відбудеться зростання ролі глобальних платформ із локальним контекстом: місцеві культури, локальні мови стануть активнішими у світовій комунікації. Важливо, що розвиток дипломатичної, інформаційної, культурної комунікації стане частиною міжнародної політики. Але попри технологічний прогрес, головним чинником залишається людина з її здатністю до емпатії, діалогу та критичного мислення. Майбутня міжнародна комунікація вимагатиме поєднання технологічної компетентності з гуманістичними цінностями, адже справжнє порозуміння неможливе без поваги до культурних відмінностей.

Висновки. Майбутнє міжнародної комунікації – це не лише зростання кількості каналів і технологій, це більш глибоке переформування того, яким чином суспільства, культури та держави говорять одне з одним. Його визначатиме те, наскільки ефективно людство зможе використовувати інформацію для свого об'єднання. У цьому процесі вирішальними будуть технологічна готовність, міжкультурна компетентність, етика та стратегічне бачення. За таких умов міжнародна комунікація стане інструментом миру, розвитку й порозуміння.

Джерела та література:

1. Digital media: становлення новітньої комунікації: колект. моногр. / за ред. М.М.Поплавського, Л.О.Кочубей. К.: Вид. центр КНУКіМ, 2020. 244 с. URL: https://kzgizh.knukim.edu.ua/images/nauka/kolektyvna-monohrafiia_digital-media-stanovlennia-novitnoi-komunikatsii.pdf.

НАПРЯМ 10
СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ
ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

О.В.Шевченко – доктор політичних наук,
доцент кафедри міжнародних
медіакомунікацій та комунікативних технологій
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ЗЕЛЕНОГО КУРСУ ПІСЛЯ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РФ В УКРАЇНУ

Європейський зелений курс (European Green Deal), представлений Європейською комісією у 2019 р., став ключовою стратегічною ініціативою, спрямованою на досягнення кліматичної нейтральності Європейського Союзу до 2050 р. Повномасштабне вторгнення російської федерації в Україну у лютому 2022 р. радикально змінило контекст функціонування Європейського зеленого курсу. Питання кліматичної політики почали розглядатися не лише крізь призму сталого розвитку, а й у прямому зв'язку з проблемами енергетичної безпеки, геополітичної стабільності й стратегічної автономії ЄС. Відтак комунікаційні наративи Європейського зеленого курсу зазнали суттєвих трансформацій: на перший план вийшли меседжі про необхідність скорочення залежності від російських енергоносіїв, прискорення переходу до відновлюваних джерел енергії та поєднання кліматичних цілей із завданнями безпеки.

Уже в травні 2022 р. Європейська Комісія презентувала план REPowerEU: спільні дії для доступної, безпечної та стійкої енергетики, що був визначений як стратегічна відповідь на енергетичну кризу, викликану воєнними діями. У вступному слові президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн заявила, що ЄС «…має позбутися залежності від російських енергоносіїв і зробити це якнайшвидше, а REPowerEU стане нашою дорожньою картою для досягнення цієї мети» [3].

Комунікаційний фокус плану чітко окреслював нову логіку: залежність від російського газу є безпековою загрозою для Європи, а тому скорочення імпорту з РФ було представлене не лише як економічний чи екологічний крок, а як політичний і безпековий імператив. У науковому дискурсі також спостерігається зміна характеру кліматичних комунікацій ЄС. Як наголошує експерт Центру досліджень сталого суспільства університету Гамбургу Франк Вендлер «…війна стала екзогенним шоком, що змінив сприйняття Green Deal – від екологічного мегапроєкту до стрижневого елементу європейської безпеки та геополітики» [5].

Із моменту ухвалення план REPowerEU став потужним механізмом стратегічних комунікацій Європейського Союзу, меседжі якого були спрямовані на кілька аудиторій одночасно: внутрішню (країни-члени та громадянське суспільство), зовнішню (міжнародні партнери) та безпосередньо російську федерацію як сигнал про геополітичну переорієнтацію ЄС. У внутрішньому вимірі REPowerEU було інтегровано до Національних планів відновлення та стійкості (RRP) країн-членів через Регламент (EU) 2023/435 [2]. Таке рішення з одного боку демонструвало солідарність і єдність у боротьбі з енергетичною кризою, з іншого – підтверджувало, що зелений перехід і безпекові цілі не суперечать одне одному, а взаємо підсилюють.

У зовнішньополітичному аспекті ініціативу позиціонували як символ стійкості ЄС до геополітичного тиску з боку росії, а також як інструмент формування позитивного іміджу ЄС серед партнерів, зокрема України та країн Глобального Півдня. Так, у відносинах зі США трансформація європейських кліматичних наративів проявилася в синхронізації меседжів щодо «чистої енергетики» та зменшення залежності від викопного палива, що одночасно позиціоновано як крок до декарбонізації та стратегічна протидія російському

енергетичному впливу [4]. У комунікації з Китаєм ЄС намагається поєднувати заклики до скорочення викидів із риторикою економічної взаємовигоди та розвитку «зелених ланцюгів постачання». Натомість у відносинах із країнами Глобального Півдня акцент зроблено на справедливості кліматичного переходу та фінансовій підтримці «зелених» трансформацій. Тут стратегічні комунікації ЄС спрямовані на те, щоб довести: дії наднаціонального об'єднання не зводяться до внутрішньої енергетичної безпеки, а мають глобальне охоплення і враховують потреби вразливих держав. На нашу думку, такий підхід дає можливість ЄС зміцнити міжнародні коаліції й нейтралізувати поширені у Глобальному Півдні наративи про «європейський егоїзм» у кліматичній політиці.

У контексті післявоєнного відновлення України ЄС послідовно просуває ідею «зеленого відновлення», інтегруючи принципи Європейського зеленого курсу в проєкти реконструкції та розвитку. Програма Ukraine Facility (2024–2027), що передбачає фінансову підтримку України в розмірі €50 млрд, містить чіткі орієнтири щодо модернізації економіки на основі декарбонізації, розвитку відновлюваної енергетики та впровадження циркулярної економіки [1]. Стратегічні комунікації в цьому випадку спрямовані на донесення меседжу: відновлення України має бути водночас і процесом модернізації, що наближає країну до стандартів ЄС, і прикладом трансформації у відповідь на кліматичні виклики XXI ст.

Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС (2022) сприяло інституційному залученню нашої держави до реалізації кліматичної політики ЄС. Україна вже імплементує окремі положення Європейського зеленого курсу, зокрема у сфері скорочення викидів парникових газів, адаптації законодавства до вимог CBAM (Carbon Border Adjustment Mechanism) та поступового наближення до кліматичної нейтральності [6]. У комунікаційному вимірі це означає позиціонування України як невід'ємної частини європейського кліматичного простору, що посилює аргументацію на користь інтеграції й демонструє готовність країни брати участь у формуванні глобальних кліматичних рішень.

Висновки. Міжнародний вимір стратегічних комунікацій Європейського зеленого курсу після 2022 р. характеризується інтеграцією кліматичної дипломатії з безпековим та геополітичним порядком денним. Використання «зеленої дипломатії» дає можливість ЄС посилювати власну глобальну легітимність й будувати коаліції з ключовими партнерами, зокрема США, Китаєм та країнами Глобального Півдня, підкреслюючи взаємозв'язок між кліматичною нейтральністю, енергетичною безпекою та стабільністю міжнародної системи. У такий спосіб Європейський зелений курс трансформується з внутрішньої екологічної стратегії в інструмент стратегічних комунікацій у міжнародних відносинах. Для України Європейський зелений курс відкрив простір інтеграції у спільний європейський та світовий наратив «зеленої трансформації». Концепція «зеленого відновлення», закладена у програмі Ukraine Facility, позиціонує післявоєнну відбудову не лише як економічний та інфраструктурний процес, а як стратегічний вибір на користь модернізації, декарбонізації та інноваційного розвитку у відповідності до стандартів ЄС, що позиціонує Україну як активного учасника європейського кліматичного простору і державу, яка відновлюється у пріоритетах сталого розвитку.

Джерела та література:

1. European Commission. (2023). *The Ukraine Facility Supporting Ukraine's recovery, reconstruction, and path towards EU accession.* Brussels: European Commission. URL: https://commission.europa.eu/topics/eu-solidarity-ukraine/eu-assistance-ukraine/ukraine-facility_en (дата звернення: 12.10.2025).

2. Regulation (EU) 2023/435 of the European Parliament and of the Council of 27 February 2023 amending Regulation (EU) 2021/241 as regards REPowerEU chapters in recovery and resilience plans and amending Regulations (EU) №1303/2013, (EU) 2021/1060 and (EU) 2021/1755, and Directive 2003/87/EC. *Official Journal of the European Union.* URL: https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/435/oj (дата звернення: 12.10.2025).

3. Statement by President von der Leyen on «REPowerEU: outlook on EU gas supply in

2023». (2022). *Brussels: European Commission*. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_22_7669 (дата звернення: 12.10.2025).

4. The White House; European Commission. (2022). *Joint Statement between the European Commission and the United States on Energy Security.* Washington – Brussels.

5. Wendler F. (2023). The European Green Deal Agenda After the Attack on Ukraine: Exogenous Shock Meets Policy-Making Stability *Politics and Governance. Lisbon: Cogitatio Press*. URL: https://www.cogitatiopress.com/politicsandgovernance/article/view/7343 (дата звернення: 12.10.2025).

6. Верховна Рада України. (2024). Стратегія формування та реалізації державної політики у сфері зміни клімату на період до 2035 року. К.: ВРУ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/483-2024-%D1%80 (дата звернення: 12.10.2025).

***

А.В.Шевчук – магістр 1 року навчання ОПП «Міжнародні стратегічні комунікації» факультету міжнародних відносин Волинського національного університету імені Лесі Українки
А.А.Моренчук – кандидат історичних наук, доцент кафедри міжнародних відносин факультету міжнародних відносин керівник Науково-аналітичного центру медіації та безпеки Волинського національного університету імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У сучасному міжнародному просторі стратегічні комунікації є одним із основних засобів, за допомогою яких держави впливають на глобальні процеси. Стратегічна комунікація – це системне планування, координація та використання інформаційних інструментів для досягнення політичних, військових і дипломатичних цілей. Цей термін у західному контексті означає підтримку демократичних принципів, прозорості та постійного діалогу між державою та суспільством. З іншого боку, поняття «інформаційна безпека», «інформаційна війна» та «психологічні операції» тісно пов'язані зі стратегічними комунікаціями в Росії, що свідчить про те, що російський підхід переважно маніпулятивний [2, 7]. Науковці стверджують, що в російській моделі стратегічні комунікації є частиною гібридної стратегії, що включає в себе інформаційні, дипломатичні, військові та політичні інструменти впливу [3]. Стратегічні комунікації є життєво важливими для реалізації зовнішньої та внутрішньої політики РФ, щоб створити позитивний імідж країни, виправдати агресію та просувати свої геополітичні інтереси. Росія посилила свою інформаційну кампанію з початку гібридної війни проти України у 2014 р., а особливо після повномасштабного вторгнення у 2022 р., намагаючись контролювати сприйняття реальності як у власному суспільстві, так і за кордоном [6, 8].

Державні медіа є основою російської системи стратегічних комунікацій, оскільки вони є ключовим каналом передачі офіційних меседжів і сюжетів. Це такі ресурси: «Первый канал», «РИА Новости», «Sputnik», «Russia Today» (RT) та інші, що активно поширюють повідомлення, спрямовані на підтримку зовнішньої політики Кремля та створення антизахідних настроїв [1]. Соціальні мережі, особливо Telegram, YouTube, X (Twitter) та TikTok також використовують як для поширення офіційної пропаганди, так і для створення мереж псевдоаналітичних акаунтів, що імітують «альтернативну думку»

[4]. Крім того, Росія активно використовує дипломатичні канали: робить заяви офіційних представників МЗС, виступає на міжнародних форумах, бере участь у культурних заходах і пропонує програми співпраці з іноземними державами, вважаючи їх актами «миротворчої політики» [7].

Російські стратегічні комунікації відрізняються використанням цілісної системи наративів. Їх повторюють у всіх комунікаційних продуктах, від новин до художніх фільмів. Найпоширенішими фразами є «русскій мір», «традиційні цінності», «зовнішня загроза з боку Заходу», «велика держава» та «спеціальна місія Росії у світі» [3]. Такі історії формують уявлення про Росію як жертву «ворожого оточення» та державу, що захищає справедливість. Їх використовують для того, щоб згуртувати суспільство, виправдати війни та дискредитувати міжнародні організації.

Згідно з класичною моделлю комунікації Г.Лассвелла («хто говорить, що говорить, через який канал, кому і з яким ефектом») вертикальний принцип є основою стратегічних комунікацій Російської Федерації. Комунікатором є провідні державні медіа, Міністерства закордонних справ, Міністерства оборони та Кремль. Зміст цих повідомлень включає підтримку агресивної зовнішньої політики, зображення Росії як «обложеної фортеці», боротьбу з «колективним Заходом» і «неонацизм в Україні». Телебачення, новинні агентства, соціальні мережі (наприклад, Telegram і VK), а також міжнародні інформаційні платформи, такі як «RT» і «Sputnik», є каналами комунікації. Цільовою аудиторією є як російське населення, так і аудиторія за кордоном, особливо з країн Глобального Півдня. Такі комунікації, за задумом влади РФ, повинні підвищити довіру до західних медіа та створити позитивний імідж Росії [2, 3, 8].

Кампанія, пов’язана з проектом «Nord Stream 2», є прикладом використання стратегічних комунікацій Росії, коли інформаційні повідомлення Росії були спрямовані на створення конфлікту між європейськими країнами. Намагаючись розділити позиції ЄС і посилити вплив РФ, політичні заяви та медіа поширювали тези про «енергетичну незалежність Європи від США» і «надійність Росії як партнера» [5]. У спробах Москви поширювати дезінформацію щодо санкцій, «біолабораторій», мігрантів чи пандемії COVID-19 використовували схожі методи.

Водночас стратегічні комунікації в Росії не завжди працюють успішно. Дослідження доводять, що хоча ці кампанії мають велику кількість учасників, їхня ефективність у міжнародному контексті поступово зменшується у зв’язку із зниження довіри до російських джерел, блокування пропагандистських каналів і підвищення медіа-грамотності аудиторії [4]. Пропаганда забезпечує короткострокову прихильність у Росії, але водночас створює ризик ізоляції та відсторонення від світових процесів [1]. Гнучкість російських комунікацій зменшується через відсутність чіткої стратегії для різних цільових аудиторій і надмірну централізацію інформаційного контролю [6].

Висновки. Стратегічні комунікації Росії складаються з використання дезінформації, пропаганди, дипломатії та психологічного впливу. Вони не тільки намагаються створити позитивне враження про державу, а також націлені на дестабілізацію своїх супротивників, створення альтернативної реальності і просування власної версії подій. Російська модель є гібридною та агресивною, що відрізняє її від традиційного західного підходу, орієнтованого на прозорість і побудову довіри. Усвідомлення російських стратегічних комунікаційних правил є важливим для створення ефективних засобів протидії, покращення інформаційної безпеки та створення міцних демократичних наративів у міжнародному контексті.

Джерела та література:

1. Antipova O. Strategic communications as a component of state information security. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs*, 13(1), 2023. URL: https://lawjournal.com.ua/web/uploads/pdf/Law_Journal_of_the_NAIA_13_1_2023-44-52.pdf.

2. Gordeladze M., Molodini G. What is «Strategic Communications»? URL: https://admin.vectors.ge/custom-files/1747992867_mariam-gordeladze.pdf.

3. Kuzmenko H. Conceptualization of Russia's Strategic Narratives in the Full-Scale Russo-Ukrainian War. *Scientific Notes of the Institute of Journalism*. 2025, 86(1), p. 35-47. URL: https://doi.org/10.17721/2522-1272.2025.86.3.

4. Matter D., Kuznetsova E., Vziatysheva V., Vitulano I., Pfeffer J. Temporally Stable Multilayer Network Embeddings: A Longitudinal Study of Russian Propaganda. 2023. URL: https://portal.fis.tum.de/en/publications/temporally-stable-multilayer-network-embeddings-a-longitudinal-st/.

5. Michlin-Shapir V. Pipeline of Influence: Nord Stream 2 and 'Informatsionnaya Voyna'. *NATO Strategic Communications Centre of Excellence*. 2022. URL: https://stratcomcoe.org/publications/pipeline-of-influence-nord-stream-2-and-informatsionnaya-voyna/230.

6. Mitrović M. Russian Strategic Communication-Endless Information Warfare. URL: https://www.securityscience.edu.rs/index.php/journal-security-science/article/view/79/54.

7. Orjonikidze M. Russian Disinformation Campaigns and the Role of Strategic Communications in Planning Successful Foreign Policy. URL: https://di.gov.ge/en/publications-en/analytical-collection-en/russian-disinformation-campaigns-and-the-role-of-strategic-communications-in-planning-successful-foreign-policy/.

8. Кузьменко Г. Стратегічна комунікація Росії у повномасштабній Російсько-українській війні: аналіз з використанням моделі комунікації Лассвелла. *Обрії друкарства*. 2024, 2(16), p. 185–196. https://doi.org/10.20535/2522-1078.2024.2(16).319282.

***

А.В.Дарницький – аспірант кафедри міжнародної інформації Навчально-наукового інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ІНФОРМАЦІЙНО-КУЛЬТУРНІ ІНІЦІАТИВИ УКРАЇНИ В ЛАТИНОАМЕРИКАНСЬКОМУ РЕГІОНІ

Зростання інформаційно-культурних ініціатив України в латиноамериканському регіоні зумовлено необхідністю переосмислення зовнішньополітичних та стратегічних комунікацій Києва у контексті становлення нового, поліцентричного світового порядку. Латинська Америка відіграє роль ключового, проте амбівалентного, гравця на міжнародній арені. Хоча регіон у цілому підтримує міжнародний порядок, заснований на нормах, він водночас зберігає значну дипломатичну дистанцію від західного консенсусу щодо конфлікту в Україні, часто виступаючи за нейтралітет та деескалацію.

Необхідність аналізу цієї взаємодії підтверджують офіційні стратегічні документи. Міністерство закордонних справ України (МЗС) у 2024 р. визначило пріоритетом розробку ефективної, чіткої та скоординованої архітектури зовнішніх комунікацій. Основна мета полягає у зміцненні підтримки суверенітету України та розвитку довгострокових, взаємовигідних відносин з країнами Латинської Америки. Дослідження є нагальним через значний виклик регіонального сприйняття [2].

Зовнішньополітична діяльність України щодо Латинської Америки набула офіційно оформленого стратегічного характеру. Головною метою, визначеною у «Стратегії комунікації МЗС для країн Латинської Америки» (2024 р.), є побудова ефективної та скоординованої архітектури зовнішніх комунікацій. Це має на меті не лише посилення підтримки України у її боротьбі проти російської агресії, але й розвиток довгострокових, взаємовигідних та дружніх відносин [2].

Центральним елементом нової стратегії є аналітичний пріоритет: МЗС планує запровадити системне вивчення громадської думки, моніторинг медіа та регулярне складання звітів. Такий підхід свідчить про намір керуватися даними та адаптувати комунікаційний процес відповідно до місцевих реалій. Це відхід від односторонньої трансляції повідомлень до діалогової моделі.

Такий діалоговий підхід був підтверджений експертними обговореннями. У квітні відбулася дискусія щодо проекту Стратегії «Україна – Держави CELAC» на 2024–2026 рр., у якій брав участь С.Харамільйо, колишній радник з національної безпеки Колумбії та засновник громадянської організації «Aguanta Ucrania». С.Харамільйо підкреслив, що незважаючи на географічну віддаленість, латиноамериканці «ментально дуже близькі до українців» завдяки спільній боротьбі за свободу та демократичні цінності. Це усвідомлення з боку Києва, що успіх комунікацій залежить від налагодження діалогу через спільні фундаментальні цінності, а не лише через геополітичну доцільність, є важливим зрушенням. Прямий політичний діалог, що був рідкісним, теж почав відновлюватися, про що свідчить візит президента Гватемали А.Джамматтеї в липні 2023 р., що було першим офіційним візитом латиноамериканського лідера до України за дванадцять років [3].

Для ефективного діалогу з Латинською Америкою критично важливо інтегрувати погляди регіонального академічного світу у комунікаційну стратегію. Аргентинський професор міжнародних відносин Хуан Габріель Токатлян (Університет Торкуато Ді Телла) стверджує, що підхід Заходу, який описує ситуацію в Україні як просту «геркулесову боротьбу між демократією та автократією», не є очевидним для Глобального Півдня. Для багатьох у регіоні не є безсумнівним і те, що великі західні країни завжди дотримувалися міжнародного порядку, заснованого на правилах [1].

Ця критична позиція пояснює унікальний досвід Латинської Америки, який впливає на її зовнішню політику. Відмова регіону підтримувати санкції проти Росії чи надавати Україні зброю не випливає з проросійської позиції. Навпаки, вона вкорінена в історичному досвіді, зокрема, у півстолітньому спостереженні неефективності санкцій (як у випадку Куби), а також у традиції скорочення військових витрат, що триває з 1960-х рр. Латинська Америка, що досягла відносного миру у міждержавних відносинах за останні двісті років, вважає себе «зоною миру» і розробила власні механізми деескалації, «м’якої» дипломатії та міжнародного арбітражу [1].

Отже, головний комунікаційний виклик для України полягає не стільки у відсутності симпатії, скільки у потребі легітимізувати свою боротьбу крізь призму латиноамериканських цінностей – суверенітету, миру та невтручання – замість використання виключно євроатлантичного фреймворку. Повага до унікальних перспектив країн латиноамериканського регіону, що можуть запропонувати власні шляхи деескалації, дозолить Україні ефективніше досягти стратегічних цілей.

На відміну від політичних та інформаційних ініціатив, що можуть наштовхуватися на геополітичний спротив, культурна дипломатія демонструє найбільшу стійкість та ефективність як інструмент «м’якої сили».

Кейс Бразилії, де проживає велика українська діаспора, є ілюстративним. Місцеві бразильські медіа (наприклад, Tоca Cultural) широко висвітлюють такі події, як «Полтавський Ярмарок» (Куритиба, 2025) [4]. Це святкування описують як «найбільше свято української культури в Бразилії». Журналістські матеріали активно підкреслюють, що українська громада відіграла «фундаментальну роль» в економічному, соціальному та культурному розвитку штату Парана. Цей наратив створює внутрішню легітимність, перетворюючи українську ідентичність з іноземної на внутрішню частину бразильської історії [5; 6].

Комунікації України в Латинській Америці функціонують у середовищі, де потрібно подолати подвійний комунікаційний бар'єр: з одного боку, активну російську дезінформацію, що поширюють через проросійські та місцеві медіа; з іншого – глибоко

вкорінений скептицизм регіону щодо західних геополітичних наративів та небажання відмовлятися від ідентичності «зони миру».

Найбільш успішні та стійкі українські інформаційно-культурні ініціативи реалізують через місцеву діаспору (наприклад, у Бразилії). Вони ефективно створюють вбудованість української ідентичності в місцеву історію та формують «афективну пам'ять» через нематеріальну спадщину, що є надійнішим комунікаційним фундаментом, ніж політична дипломатія.

Для успішного виконання Стратегії комунікацій (2024–2026) необхідно змінити акценти: від риторики, зосередженої на євроатлантичних конфліктах, до спільної боротьби за цінності свободи, суверенітету та міжнародного права. Це відповідає історичній ідентичності Латиноамериканського регіону та забезпечує ширше прийняття українських позицій.

Джерела та література:

1. Arredondo R. (2022). América Latina ante el conflicto en Ucrania: una respuesta desde un orden internacional basado en normas. *Análisis Carolina*, №9. Madrid: Fundación Carolina. URL: https://www.fundacioncarolina.es/catalogo/america-latina-ante-el-conflicto-en-ucrania-una-respuesta-desde-un-orden-internacional-basado-en-normas/.

2. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2024). Estrategia de comunicación del Ministerio de Relaciones Exteriores para los países de América Latina. Kyiv. URL: https://mfa.gov.ua/storage/app/sites/1/ukraina-latinska-amerika-ispanska.pdf.

3. Ministry of Foreign Affairs of Ukraine. (2024). Se llevó a cabo una discusión de expertos sobre el proyecto de la Estrategia de Comunicación: Ucrania – Estados de la CELAC en el Ministerio de Asuntos Exteriores de Ucrania. Kyiv. URL: https://mfa.gov.ua/es/news/v-mzs-ukrayini-vidbulosya-ekspertne-obgovorennya-proyektu-komunikacijnoyi-strategiyi-ukrayina-derzhavi-lakb.

4. Toca Cultural. (2025, Aug 21). Maior festa da cultura ucraniana no Brasil acontece em Curitiba nos dias 30 e 31 de agosto. URL: https://www.tocacultural.com.br/post/maior-festa-da-cultura-ucraniana-no-brasil-acontece-em-curitiba-nos-dias-30-e-31-de-agosto.

5. Tokatlian J. G. (2023, July 12). Por qué América Latina aún merece un papel en Ucrania. *Americas Quarterly*. Buenos Aires. URL: https://americasquarterly.org/article/por-que-america-latina-aun-merece-un-papel-en-ucrania/.

6. Ukrainian World Congress. (2025). El XI Congreso de organizaciones ucranianas se realizará en Brasil. URL: https://www.ukrainianworldcongress.org/es/el-xi-congreso-de-organizaciones-ucranianas-se-realizara-en-brasil/.

***

R.Gryshuk – PhD student in International Relations, Public Communications and Regional Studies, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv,
ORCID: https://orcid.org/0009-0003-0482-1041

SPORTS DIPLOMACY AND STRATEGIC COMMUNICATION: HOW QATAR, JAPAN, AND AUSTRALIA USE SPORTS EVENTS TO PROMOTE NATIONAL IMAGE

Academic Supervisor:
V.Matviyenko – Doctor of historical sciences, Prof., Head of the Department of International Organizations and Diplomatic Service, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv

In the last decades, sports, with significant institutional support, have transformed into a dynamic instrument of foreign policy. It allows governments to shape perceptions, build ties, and amplify national presence. Sports diplomacy should be considered an effective standalone strategy that combines the sports environment, tools of diplomacy, soft power, and strategic communications. Major sporting competitions allow the states to communicate core values, enhance brand visibility, and cultivate a certain perception.

The relevance of this work comes from the growing influence of global public diplomacy on the transformation of the modern international relations system. In the twenty-first century, sports and sports diplomacy have become institutionalized and are now integral elements of states' strategic communication frameworks. This topic is examined by both Ukrainian and foreign scholars. They include Iryna Gridina, Natalia Konopka, Serhij Kulyk, Nataliya Lytvynenko, Elia Preto Martini, Viktor Matviyenko, Iryna Matiash, Nina Rzhevska, Olha Seheda, Inna Khomenska, Viacheslav Tsivatyi, Valeriy Tsibukh, Simon Chadwick, and others. However, the innovative approaches and the application of models of sports diplomacy are still worth attention.

This publication aims to analyze how sports diplomacy, soft power, and strategic communication intersect, underline their application, evaluate how Qatar, Japan, and Australia use sporting events for strategic communication, and display their effect on their national image.

First of all, it is necessary to define the relation between sports diplomacy, soft power, and strategic communication. Sports diplomacy can be defined as the «intentional and strategic use of sports» and events to support dialogue, develop partnerships, and shape the image of a country among international audiences [9, p. 1512]. As the sports events and engagement around them become sources of attraction under the concept of soft power. Joseph Nye defines it as the power of a state to affect others and get results via persuasion and attraction rather than coercion, using the culture and values [8]. In this context, strategic communication becomes a relevant dimension that connects sports diplomacy with soft power. Within soft power, strategic communication can be defined as a coordinated process similar to political campaigns, involving symbolic events and communication activities to promote central ideals and policy priorities [5, p. 314]. That way, mega sports events offer space for applying such diplomatic tools as strategic communication to attract people and build a specific image.

To prove the actual effect of the sports mega events as a strategic tool, it is essential to analyze how states use sports to shape their international image in the region and affect both the perception and their partnerships. First, Qatar is an example of how a wealthy state can expand its international role and support legitimacy. In particular, sports diplomacy is declared as the primary channel in National Vision 2030, adopted by the state in 2008, to "enhance its international profile and international mediation via hosting sports events" [6, p. 1]. Since its

adoption in 2008, the country has become the center of sports and business-related events. It hosted an array of mega or regional events from MotoGP and F1 Grand Prix tournaments to World Championships related to athletics or boxing and the AFC Asian Cup. In particular, hosting the 2022 FIFA World Cup alone brought over 1 million visitors and 5 billion global viewers, bringing numerous partnerships, and 93.6 million posts and around 6 billion engagements [3, p. 167]. Considering the impact of the event, it connected Qatar to the notion of modernity and portrayed Qatar to the Western audience. Besides, Qatar used its state fund to create infrastructure and media, like Al Jazeera Sports, as a strategic communication tool that amplified the coverage and shaped the narrative [3, p. 167]. As a result, Qatar made using mega events central to its governmental strategy. It allowed Qatar to enhance its global visibility and rebrand itself as a modern Arab nation and regional, even global partner.

The next case of how a state uses mega events refers to Japan. Compared to Qatar, Japan focuses on such mega events as the Olympic Games and combines them with messaging about cultural heritage, resilience, and peace. The Tokyo 2020 Olympic and Paralympic Games are a vivid example of how Japan used strategic communication via sports events, emphasizing innovation and recovery. The report by NATO STRATCOM COE indicates that it managed to turn the event into proof of the country's power after the Great Earthquake in 2011 and amidst COVID-19 [2, p. 21]. Messages consistently portrayed Japan as a nation that overcame challenges through unity and technology. The main instruments were introducing symbols like the Miraitowa mascot to show how the country is innovative, presenting Karate as a Japanese sport, and linking traditional arts with robotics and environmental sustainability [2]. These campaigns were supported by official communication and social media activity. As a result, Japan used sports mega events as strategic communication to support the brand of a humanitarian actor, show collective perseverance, and reinforce the cultural heritage.

Lastly, the use of mega events under the Australian sports diplomacy strategy is another powerful case. It has one of the most structured diplomatic approaches. The sequence of Sports Diplomacy strategies, started in 2015, has placed the hosting of major events at the center of strengthening ties across Indo-Pacific and connecting with other nations via values. [4]. It resulted in the consecutive organization of such events as the Australian Open, the Virtus Oceania Asia Games, the FIFA Women's World Cup, and hosting the Brisbane Olympic Games 2032 [7]. These events are extremely popular in the Indo-Pacific region, while the latter is aimed at transmitting the image of Australia worldwide. Compared to Qatar and Japan, the power of sports diplomacy of Australia lies in the national role of sports, as it is deeply connected to national identity [4, p. 191]. Together with sports programs and events, Australia provides messages that portray Australia as a healthy nation that fosters regional development and equality. There, each event is supported by an array of campaigns by government and sporting agencies funded by the state budget, like Pacific Aus or Team Up.

They set a system that combines public diplomacy, trade promotion, and image branding. The Major Sporting Events Taskforce and International Media Visits programs support campaigns around events and work with media platforms and people, while the Sports Envoy Program supports and strengthens storytelling and promotes Australia as a partner via using sportspeople [1]. Therefore, the Australian government uses mega events, communication, and engagement to show «sports» identity and shape perceptions of a reliable, trustworthy, and cooperative partner in the region.

Conclusions. Sports diplomacy continues its transformation into a separate approach of modern foreign policy, while mega sporting events become key instruments to apply soft power and strategic communication. The study shows that large-scale events function as outstanding communication platforms for shaping narratives, promoting values, and supporting international image. Qatar uses mega and regional events to project modernity and gain recognition as a stable and modern country in the region. Japan, focusing on the Olympic Games, shares messages about its recovery, resilience, innovation, and cultural distinctiveness. Lastly, Australia has made its approach institutionalized, combining different instruments, yet using sports events and state-funded programs to support its image as a cooperative and reliable Indo-Pacific partner.

References:

1. Australian Government, Department of Foreign Affairs and Trade. Australian sports diplomacy strategy 2015-18. Department of Foreign Affairs and Trade, 2015. 8 p. URL: https://www.dfat.gov.au/people-to-people/sport/Pages/sports-diplomacy-strategy-2015-18.

2. Bērziņa-Čerenkova U. A. Mega-event sports diplomacy: a strategic communications perspective / ed. by M. Hanley. Riga: NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2022. 34 p. URL: https://stratcomcoe.org/publications/mega-event-sports-diplomacy-a-strategic-communications-perspective/254.

3. Gryshuk R. Sports and international reputation: how Qatar and Saudi Arabia utilize sports to enhance their image. *Philosophy and political science in the context of modern culture*. 2024. Vol. 16, №1. P. 164–170. URL: https://doi.org/10.15421/352432.

4. Gryshuk R. Sports in Australia's soft power strategy: opportunities for implementation by other countries. *Epistemological studies in philosophy, social and political sciences*. 2024. Vol. 7, №1. P. 189–197. URL: https://doi.org/10.15421/342430.

5. Hoogwaerts L. Museums, exchanges, and their contribution to Joseph Nye's concept of 'soft power'. *Museum and society*. 2017. Vol. 14, №2. P. 313–322. URL: https://doi.org/10.29311/mas.v14i2.645.

6. Jewell C. Sports diplomacy, nation branding, and IP go hand in hand in Qatar. *WIPO – World Intellectual Property Organization*. URL: https://www.wipo.int/en/web/wipo-magazine/articles/sports-diplomacy-nation-branding-and-ip-go-hand-in-hand-in-qatar-55987.

7. Major sporting events. *Department of Infrastructure, Transport, Regional Development, Communications, Sport and the Arts*. URL: https://www.infrastructure.gov.au/sport/major-sporting-events.

8. Nye J.S. Soft power: the means to success in world politics. PublicAffairs, 2004. 240p.

9. Parrish R. EU sport diplomacy: an idea whose time has nearly come. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2022. URL: https://doi.org/10.1111/jcms.13317.

***

О.С.Кошова – аспірантка кафедри політології та міжнародних відносин Інституту гуманітарних та соціальних наук Національного університету «Львівська політехніка»

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПОСТКОНФЛІКТНОЇ РЕПАТРІАЦІЇ: УРОКИ ХОРВАТІЇ ТА БОСНІЇ І ГЕРЦОГОВИНИ

Науковий керівник:
Л.О.Дорош – кандидат політичних наук, професор кафедри політології та міжнародних відносин, ІГСН НУ «Львівська політехніка»

Війна породжує міграційні кризи, що переживають сам конфлікт і визначають майбутнє післявоєнного відновлення. Повернення українських громадян в умовах повномасштабної війни трансформувалося з гуманітарного виклику на стратегічне завдання держави. За даними УВКБ ООН, станом на лютий 2025 р., у світі налічується 6,8 млн біженців і шукачів притулку із України, ще 3,6 млн осіб мають статус внутрішньо переміщених [9]. За оцінками українських офіційних джерел [1], на тимчасово окупованих територіях лишаються майже 6 млн громадян, з них 1,5 млн – діти та підлітки. Проте точна кількість українських громадян в окупації невідома через відсутність доступу міжнародних спостерігачів на непідконтрольні Україні території. Від того, як буде організоване повернення українських громадян, залежить стійкість післявоєнного

розвитку країни. Репатріація – це не лише фізичне повернення громадян, а й соціально-політичний процес, що потребує системної державної комунікації.

Мета дослідження – аналіз комунікаційних стратегій як інструменту постконфліктної репатріації на основі досвіду Хорватії та Боснії і Герцеговини та визначення можливостей їх адаптації в українському контексті з урахуванням сучасних підходів до стратегічних комунікацій.

Репатріація українців виходить за межі гуманітарного виміру, зачіпаючи питання безпеки, економічної стабільності, соціальної згуртованості та міжнародного іміджу. Міжнародний досвід підтверджує множинність перешкод до повернення. Для України ці виклики посилюються власною специфікою. Економічні бар'єри є критичними: значна частина українських біженців – висококваліфіковані фахівці, які вже інтегрувалися в економіки країн ЄС [6]. Безпекова ситуація має вирішальне значення – поки існує загроза повторних атак і заміновані території, населення не сприйматиме повернення як безпечний вибір. Особливо складними є психологічні травми, пов'язані з досвідом війни. Окремою категорією є повернення депортованих дітей, що пережили індоктринацію та мілітаризацію. Їхня реінтеграція вимагатиме комплексної психосоціальної підтримки та інформаційних кампаній із відновлення національної ідентичності [5]. Не менш важливими є соціокультурні відмінності через тривале проживання українців за кордоном і часткову інтеграцію у європейські соціальні системи. Це створює потенційний ціннісний розрив між тими, хто залишався в Україні, і тими, хто виїхав [3], [4]. Актуальною також є проблема дезінформації, спрямованої на підрив довіри до здатності держави забезпечити гідне повернення. Це вимагає цілеспрямованої комунікаційної політики, побудованої на прозорості та правдивості.

Подолання цих викликів потребує системного підходу, орієнтири для якого можна знайти в балканському досвіді. У Хорватії та Боснії і Герцеговині безпекова ситуація тривалий час залишалася нестабільною, що викликало у громадян страх повторних конфліктів [2, с. 67–70]. Водночас у цих державах після збройних конфліктів було створено багаторівневу систему комунікацій, яка поєднувала дії урядів, міжнародних організацій та місцевих громад. Як наголошують Б.Скоко, Х.Якопович і Д.Глувачевич, комунікаційні канали є засобом побудови відносин, що здатні об'єднати громадян навколо спільних цілей: «Комунікація є центральною частиною розбудови нації, оскільки опосередковані канали комунікації виступають як інструменти розбудови стосунків, що об'єднують громадян, а в часи криз чи загроз можуть допомогти їх згуртувати» [8, с. 414].

У Хорватії процес репатріації та реінтеграції відбувався під мандатом Місії ООН з тимчасового управління Східною Славонією, Баранією і Західного Срему (United Nations Transitional Administration for Eastern Slavonia, Baranja and Western Sirmium, UNTAES), що забезпечувала контроль безпеки, співпрацю з органами місцевої влади та інформаційну взаємодію між сторонами конфлікту [2, с. 66–67]. У Боснії і Герцеговині представництва ЄС, ОБСЄ та міжнародних гуманітарних місій координували політику безпеки та інформаційно підтримували процес реституції майна.

Як підкреслює Р.Вільямс, поєднання правових гарантій і системної комунікації дозволило зробити процес повернення громадян цих країн легітимним, а застосування правозахисного підходу на початку процесів реституції забезпечило повернення майна справедливим, ефективним і прозорим способом для всіх жертв переміщення, що сприяло усвідомленому вибору щодо повернення чи переселення в інше місце [10, с. 450]. Однак у цих країнах економічна складова залишається вирішальною для стійкості повернення: «Реституція не призвела автоматично до фізичного повернення. Багато бенефіціарів продали або здали в оренду своє відновлене майно через економічну невизначеність та відсутність можливостей для працевлаштування» [10, с. 453].

Комплексність репатріаційних процесів відображена в концепції «4Rs» (repatriation, reintegration, rehabilitation, reconstruction), запропонованій УВКБ ООН, узагальнює ключові напрями відновлення після конфліктів [7]. Досвід Хорватії демонструє ефективність поетапної реалізації заходів реінтеграції, що включали демілітаризацію,

роззброєння, створення перехідної поліції, відновлення житлового фонду та інфраструктури, надання правової та матеріальної допомоги біженцям [2, с. 67–68].

Аналіз балканського досвіду дає змогу окреслити елементи комплексного підходу до репатріації, у якому комунікаційна складова відіграла ключову роль у забезпеченні інформаційної підтримки, взаємодії з громадами та міжнародної координації. По-перше, ефективна комунікаційна політика передбачає поєднання правових гарантій, економічних програм, психосоціальної підтримки та прозорої інформаційної взаємодії між державою і громадянами. По-друге, критичним є перехід від кількісних показників повернення до правозахисного підходу, що забезпечує добровільність і усвідомленість рішення про репатріацію. По-третє, успіх залежить від координації між центральними та місцевими органами влади, міжнародними партнерами та громадянським суспільством.

Звичайно, український контекст відрізняється масштабом міграції (6,8 млн проти сотень тисяч у Хорватії [2, с. 67]), тривалістю конфлікту, високим рівнем інтеграції українців у європейські ринки праці, проблемою депортованих дітей та російськими дезінформаційними кампаніями. Це вимагає адаптації балканської моделі з посиленням економічної складової, розробки спеціалізованих програм для різних категорій громадян (внутрішньо та зовнішньо переміщені особи, депортовані діти) та системної протидії інформаційним загрозам. Таким чином, добровільне та безпечне повернення можливе лише за умови узгодження правових, економічних і комунікаційних заходів.

Джерела та література:

1. На ТОТ залишаються близько шести мільйонів українців, із них 1,5 мільйона – діти. *Укрінформ.* 26.06.2024. URL: https://www.ukrinform.ua/rubric-tymchasovo-okupovani/3878992-na-tot-zalisautsa-blizko-sesti-miljoniv-ukrainciv-iz-nih-15-miljona-diti.html (дата звернення: 03.11.2025).

2. Палій Г. Досвід балканських країн з реінтеграції територій. *Стратегічна панорама* 2020. №1-2. С. 64-73. URL: https://niss-panorama.com/index.php/journal/article/view/108/108 (дата звернення: 04.11.2025).

3. Соціальне відновлення та згуртованість для України: 15 рекомендацій. *Cedos.* 11.06.2024. URL: https://cedos.org.ua/researches/soczialne-vidnovlennya-ta-zgurtovanist-dlya-ukrayiny-15-rekomendaczij/ (дата звернення: 04.11.2025).

4. Соціальна згуртованість в українському суспільстві: кількісне дослідження. *ОПОРА.* 04.07.2025. URL: https://www.oporaua.org/viyna/social-na-zgurtovanist-v-ukrayins-komu-suspil-stvi-kil-kisne-doslidzhennya-25738 (дата звернення: 04.11.2025).

5. Bring Kids Back UA. White Paper. Reintegration of Children Affected by Deportation and Forcible Transfers: International Standards and Best Practices for Ukraine. *Офіційне інтернет-представництво Президента України.* 24.20.2024. URL: https://www.president.gov.ua/storage/j-files-storage/01/32/13/a49608e1f44b2040bd643118641cb5b3_1729839169.pdf (Last accessed: 02.11.2025).

6. Center for Economic Strategy. The Economic Impact of Ukrainian Refugees on Host Countries. Kyiv. 2023. URL: https://ces.org.ua/ukrainian_refugees_third_wave_research/ (Last accessed: 3.11.2025).

7. Handbook for Repatriation and Reintegration Activities. Geneva, Switzerland. *United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR).* 2004. URL: https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/411786694.pdf (Last accessed: 03.11.2025).

8. Skoko Božo, Jakopović Hrvoje, Gluvačević Dejan. Challenges of branding in post-confl ict countries: The case of Bosnia and Herzegovina. *TOURISM.* Vol. 66, №4, 2018. P. 411-427. URL: https://hrcak.srce.hr/en/file/312865 (Last accessed: 3.11.2025).

9. UNHCR. Ukraine emergency. 2025. URL: https://www.unhcr.org/emergencies/ukraine-emergency#financial-overview (Last accessed: 04.11.2025).

10. Williams Rhodri C. Post-Conflict Property Restitution and Refugee Return in Bosnia and Herzegovina: Implications for International Standard-Setting and Practice. *Academia.edu*. 2005. P. 441-553. URL: https://www.academia.edu/2700432/Post_onflit_Property_Restitution_and_Refugee_Return_in_Bosnia_and_Herzegovina_Impliations_for_International_Standard_Setting_and_Pratie (Last accessed: 01.11.2025).

***

Ю.О.Краєва – студентка 1 курсу
ОПП «Зв'язки з громадськістю» факультету
соціальних наук та соціальних технологій
Національного університету
«Києво-Могилянська академія»

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Науковий керівник:
Н.О.Ніколаєнко – доктор політичних наук,
професор кафедри політології
факультету соціальних наук та соціальних
технологій НУ «Києво-Могилянська академія»

На думку директора Королівського Центру стратегічних комунікацій (KCSC) Н.Болта: «Стратегічні комунікації – це довготривалий, стійкий часовий масштаб і велике бачення» [1]. Це підкреслює сутність стратегічних комунікацій. Вони не стосуються швидких реакцій або одноразових повідомлень, натомість вимагають планування на роки вперед, узгодженості дій і чіткого розуміння того, яку мету (бачення) ми прагнемо досягти. Довготривалий часовий масштаб пояснюють тим, що комунікації мають діяти не сьогодні на завтра, а упродовж тривалого періоду. Йдеться не про «новини» чи «інформаційний шум», а про послідовне формування позиції, цінностей та довіри.

Стійкість також є важливою частиною цього процесу. Повідомлення мають бути узгодженими та повторюваними. Не можна сьогодні говорити одне, а завтра інше. Стратегічні комунікації завжди прив'язані до вищої мети, наприклад, зміцнення національної ідентичності, підвищення міжнародного авторитету, перемога у війні, розвиток бренду держави чи організації. Тобто, вони формують образ майбутнього, який ми хочемо зробити реальністю.

У XXI ст. міжнародна комунікація переходить у цифрову площину. Штучний інтелект, аналітика великих даних (Big Data), віртуальна та доповнена реальність формують нові способи передавання інформації між державами. Ці технології дають можливість прогнозувати реакцію громадськості, швидше адаптувати дипломатичні повідомлення, а також проводити кампанії глобального масштабу з мінімальними витратами. Все більше країн вдосконалюють онлайн-посольства, офіційні акаунти МЗС у соціальних мережах, використовують стріми, інтерактивні платформи і чат-боти для комунікації з громадянами інших держав.

Цифрова дипломатія є важливим інструментом впливу на міжнародну аудиторію, підвищення іміджу країни та пояснення її позицій у світових конфліктах. Міжнародні відносини більше не є сферою виключно політиків чи дипломатів. Завдяки соціальним мережам звичайні громадяни, активісти та блогери отримують можливість впливати на глобальний порядок денний. Так формується новий формат «глобальної громадської думки», що може змінювати політичні рішення або викликати дипломатичні кризи.

Майбутнє міжнародних відносин – це мережевий, відкритий формат співпраці, у якому держави, корпорації, медіа та громадські організації стають рівноправними

учасниками комунікаційного процесу. Соціальні комунікації дедалі більше виконують функцію інтеграції та попередження конфліктів, створюючи спільний простір взаєморозуміння між культурами.

Прогнозують, що у найближчі роки міжнародні комунікації стануть більш інтерактивними та прозорими (акцент буде на довірі та перевірці достовірності фактів). Також соціальні комунікації будуть технологічно гнучкими завдяки ШІ та аналітичним інструментам. Водночас вони будуть більш регульованими, щоб уникнути зловживань у сфері впливу на громадську думку.

Стратегічні комунікації нині є ключовим інструментом впливу на міжнародну політику та формування глобального інформаційного простору. Їхнє значення полягає не лише у передачі повідомлень, а у довгостроковому та цілеспрямованому формуванні образу, цінностей і позицій держави або організації на міжнародній арені. В умовах глобалізації, зростання ролі міжнародних організацій та транснаціональних корпорацій, комунікація перестає бути другорядним елементом політики, вона вже є важелем геополітичного впливу та засобом «м'якої сили».

Україна, будучи важливою ланкою сучасних міжнародних відносин, активно використовує стратегічні комунікації для зміцнення свого міжнародного іміджу, захисту національних інтересів та інтеграції в європейську спільноту. Особливе значення в цьому процесі набувають цифрові технології, соціальні мережі та штучний інтелект, що змінюють характер дипломатії, роблячи її більш відкритою, динамічною та залученою до взаємодії з глобальною аудиторією.

Висновки. Майбутнє міжнародних відносин визначатиме здатність держав ефективно вести стратегічні комунікації: формувати довіру, підтримувати стабільність інформаційного простору та створювати спільне бачення розвитку. Саме комунікація є тим інструментом, що здатен об'єднувати суспільства, запобігати конфліктам і сприяти побудові взаєморозуміння у глобальному світі.

Джерела та література:

1. «Невілл Болт: Стратегічні комунікації – це зміна та формування довготривалих дискусій у суспільствах». *Інтернет-видання «Детектор медіа»,* 21 червня 2024. URL: https://detector.media/infospace/article/235344/2024-06-21-nevill-bolt-strategichni-komunikatsii-tse-zmina-ta-formuvannya-dovgotryvalyh-dyskusij-u-suspilstvakh/ (дата звернення: 06.11.2025).

***

Б.І.Роговий – аспірант
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні комунікації України та ЄС»,
асистент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ В СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

Міжнародна інформаційна безпека (МІБ) є однією з ключових проблем сучасних міжнародних відносин. В умовах глобалізації та цифрової трансформації інформація стає не лише інструментом комунікації, а й ресурсом стратегічної ваги, здатним впливати на політичну стабільність, економічну міць та військовий потенціал держав. Проблематика МІБ пов'язана з поширенням кібератак, маніпулятивного та спотвореного інформаційного контенту, пропаганди, а також загроз які виникають у результаті

використання інформаційних технологій у воєнних цілях. Міжнародні організації та держави розробляють нові підходи до забезпечення інформаційної безпеки створюючи стратегії, які відповідають сучасним викликам у сфері міжнародних відносин.

Міжнародна інформаційна безпека охоплює комплекс заходів спрямованих на захист інформаційної інфраструктури держав та міжнародних організацій від зовнішніх і внутрішніх загроз. До основних загроз у сфері МІБ належать такі:

1) Кібератаки – дії, спрямовані на знищення, модифікацію або крадіжку інформації, що здійснюються з використанням комп'ютерних мереж.

2) Дезінформація – поширення свідомо неправдивих відомостей з метою маніпулювання суспільною думкою та дестабілізації політичної ситуації в державі.

3) Пропаганда – використання інформаційних ресурсів для нав'язування певних політичних або ідеологічних поглядів.

Кібер-дипломатія є новим важливим інструментом зовнішньої політики. Вона спрямована на досягнення домовленостей між державами у сфері кібербезпеки, укладання міжнародних угод про взаємну підтримку у випадку кібератаки, а також запровадження етичних та правових норм щодо використання інформаційних технологій у міжнародних відносинах. Приклад такої співпраці – це Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність, що закликає країни до взаємодії у розслідуванні злочинів, пов’язаних із комп’ютерними технологіями [1].

Питання регулювання мережі Інтернет є ще одним важливим аспектом інформаційної політики. З одного боку, онлайн середовище надає величезні можливості для комунікацій, з іншого – створює нові загрози, зокрема поширення нелегального контенту, екстремістських ідей та фейків. Держави розробляють різні підходи до регулювання, що включають створення національних інтернет регуляторів, введення законодавчих норм щодо захисту персональних даних та блокування небезпечних сайтів. Згідно зі звітом ООН та групи GCI за останні роки світ доволі потужно розвинувся у питаннях інформаційної та кібербезпеки, зокрема в сфері законодавчого регулювання [2].

Для ефективного протистояння інформаційним загрозам необхідна міжнародна співпраця. Це може включати створення багатосторонніх угод про обмін інформацією, а також спільну розробку технологій для моніторингу та попередження загроз. Одним з прикладів такої співпраці є робота у межах групи експертів ООН з розробки норм поведінки в кіберпросторі, яка займається створенням правил щодо поведінки держав у кіберпросторі.

Зростаюча роль гібридних загроз, зокрема використання інформаційних кампаній для впливу на громадську думку, є новим викликом для міжнародної безпеки. Наприклад, кампанії дезінформації можуть бути інструментом для втручання у вибори, дестабілізації суспільно-політичної ситуації та послаблення міжнародних альянсів. Як зазначається в доповіді Європейської комісії «Штучний інтелект та дезінформація», нові технології, такі як «deepfake» та штучний інтелект, можуть значно ускладнити боротьбу з дезінформацією [3].

Для протидії цим загрозам країни повинні розробляти стратегії медіаграмотності, підвищувати рівень інформованості населення щодо інформаційних загроз та розвивати національні механізми швидкого реагування на інформаційні атаки.

Одним з важливих аспектів інформаційної політики у сфері міжнародних відносин є розвиток правових норм, що регулюють діяльність у кіберпросторі. Ці документи вимагають від держав запровадження національних правових механізмів, що забезпечують ефективну боротьбу з кіберзлочинністю та інші види інформаційних загроз.

Висновки. Міжнародна інформаційна безпека є складним і багатогранним питанням, що вимагає від держав та міжнародних організацій постійного вдосконалення своїх стратегій. В умовах швидкого розвитку інформаційних технологій, співпраця на міжнародному рівні, розробка нових механізмів кібер-дипломатії, регулювання мережі та

боротьба з дезінформацією є ключовими завданнями для забезпечення стабільності та безпеки в глобальному інформаційному просторі.

Джерела та література:

1. Конвенція про кіберзлочинність: Конвенція Ради Європи від 23.11.2001: станом на 7 вересня 2005 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text.

2. Countries strengthening cybersecurity efforts, but increased action still required. *ITU*. URL: https://www.itu.int/en/mediacentre/Pages/PR-2024-09-10-Global-Cybersecurity-Index.aspx.

3. Communication From the Commission Artificial Intelligence for Europe: Document 52018DC0237 of 25.04.2018 №52018DC0237. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:52018DC0237.

***

Б.І.Роговий – аспірант
ОНП «Міжнародні відносини і стратегічні комунікації України та ЄС»,
асистент кафедри міжнародних відносин
факультету міжнародних відносин
Волинського національного університету
імені Лесі Українки

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ ТА ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ НА МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ ТА СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ

Соціальні мережі з середини 2010-х років займають ключове місце в інформаційній ієрархії будь якої держави та є монополістом на ринку міжнародної комунікації, поширення інформації у світі. Бурхливий розвиток ряду мереж створив передумови для активної міжнародної комунікації не лише між приватними особами, але й між офіційними посадовими діячами та державами. Окрім миттєвої передачі інформації та швидкого поширення серед громадян різних країн, соціальні мережі почали створювати значні загрози у вигляді дезінформації, викривлених даних, маніпуляції масами у найбільших масштабах в історії міжнародних інформаційних систем та відносин зокрема. Оскільки основними потоками інформації керують компанії та корпорації, які є власники соціальних мереж, варто їх розглядати як учасників міжнародних відносин в інформаційній сфері, так як саме за допомогою цих інструментів інформаційного впливу на сьогоднішній день формується більшість наративів, контенту та інформаційної оболонки міжнародного співтовариства. Саме це створює необхідність абсолютно нового та детального вивчення міжнародних медіа компаній та мереж, які є ключовим елементом комунікацій національного, глобального та стратегічного рівнів.

Орієнтовно з 2014 р. транснаціональні соціальні мережі почали використовуватись як основний інструмент поширення інформації на національному та міжнародних рівнях. Глобальна інформаційна мережа стала інструментом «м'якої сили». Як зазначає дослідниця М.Павлюх у статті «Застосування соціально-комунікаційних технологій у міжнародних відносинах» у контексті «м'якої сили» варто зазначити що до поширення соціальних мереж, вона була спрямована на посилення дипломатії методами широкого впливу на світову громадськість за допомогою традиційних методів комунікації [1]. У 2011 р. політолог Дж.Най доповнив цю концепцію поняттям «Е-сила», що виникла у межах кіберпростору, соціальних мереж [2]. Відповідно перехід у інтернет-простір знищив бар’єр поширення інформації виключно традиційними методами та дозволив нарощувати політичний та економічний вплив на міжнародній арені за доволі низької вартості використання цього інструменту.

Приклади впливу соціальних мереж на міжнародну ситуацію ми отримуємо щодня. Дослідники Педер Єрстад, Петер Філіп Мейн, Петер Молнар та Томас Доулінг у статті присвяченій впливу діяльності Президента США Д.Трампа у соціальних мережах, зокрема «Х» наводять приклади як комунікації посадових осіб через соціальні майданчики впливають на економічні ринки, їхній спад та зростання [3]. Твітти лідерів країн (особливо президентів) можуть виступати як сигнали не лише внутрішньої політики, але й зовнішньополітичних намірів. Якщо такі сигнали сприймаються фінансовим ринком, це показує що міжнародні актори можуть розцінювати їх як індикатори політичної нестабільності чи змін у зовнішній політиці. Соціальні мережі посилюють роль інформації як ресурсу влади. Держави, лідери або уряди, які вміло використовують соцмережі, можуть посилити свій міжнародний імідж, вплив або навпаки, викликати нестабільність. Навіть короткі заяви в соціальних мережах можуть викликати реакцію ринку, зростає ризик дипломатичної або політичної нестабільності через те, що повідомлення можуть бути інтерпретовані як загроза або зміна політики. Також варто навести приклад використання соціальних мереж для геополітичних цілей. Так, найбільший сервіс комунікації «Тік Ток», що є власністю китайської компанії ByteDance, часто пов'язують з Комуністичною партією Китаю. Як зазначає видання «Forbes» у статті «TikTok Has Pushed Chinese Propaganda Ads To Millions», TikTok розміщував рекламу з китайською державною пропагандою, що дійшла до мільйонів користувачів в Європі. Рекламні кампанії могли бути замасковані як комерційні чи «м'які» інформаційні повідомлення, щоб не виглядати як пряма пропаганда [4].

Діяльність міжнародних медіакомпаній та інформаційних структур у XXI ст. стала одним із ключових чинників, що визначають характер глобальної політики. Соціальні мережі перетворилися з інструменту комунікації на потужний політичний механізм, що впливає на міжнародні процеси, суспільну думку та навіть економічну стабільність. Від середини 2010-х рр. транснаціональні платформи Facebook, Twitter (X), TikTok, YouTube є не лише медіаторами інформаційного обміну, а акторами, здатними формувати політичні наративи, змінювати дипломатичні відносини та виступати каналами впливу держав на глобальному рівні.

Висновки. В сучасному світі неможливо відокремити медіа активність від міжнародних відносин. Від ефективності контролю над інформаційними потоками залежить політична стабільність, міжнародна безпека та довіра між державами. Це формує необхідність нового наукового підходу до вивчення ролі міжнародних медіакомпаній як повноправних акторів світової політики, що діють на перетині економічних, інформаційних і стратегічних інтересів.

Джерела та література:

1. Павлюх М.В. Застосування соціально-комунікаційних технологій у міжнародних відносинах. *Міжнародні відносини: теоретико-практичні аспекти*. 2019. № 4. С. 239–248. URL: https://doi.org/10.31866/2616-745x.4.2019.177654.

2. Nye J. S. The Information Revolution and American Soft Power. *Asia-Pacific Review*. 2002. Vol. 9, №1. P. 60-76. URL: https://doi.org/10.1080/13439000220141596.

3. Do President Trump's tweets affect financial markets? / P. Gjerstad et al. *Decision Support Systems*. 2021. Vol. 147. P. 113577. URL: https://doi.org/10.1016/j.dss.2021.113577.

4. Iain Martin. TikTok Has Pushed Chinese Propaganda Ads To Millions Across Europe. *Forbes*. URL: https://www.forbes.com/sites/iainmartin/2023/07/26/tiktok-chinese-propaganda-ads-europe/?utm.

***